

Eğitim ve Toplum

Education And Society In The 21st Century

EĞİTİM BİLİMLERİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERĐİŐİ / THE JOURNAL OF EDUCATION SCIENCES AND SOCIAL RESEARCHES

Cilt / Volume 7 - Sayı / Number 19 - Bahar / Spring 2018

ISSN : 2147 - 0928

Bağdat Demiryolu: Siyasal Sonuçları Olan Bir Türk-Alman Demiryolu Projesi
Baghdad Railway: A Turkish-German Railway Project with Political Consequences

Dr. Altan ALPEREN

XV.-XVII. Yüzyıllarda Harşit Vadisi'nde Sosyal Zümreler
Social Classes in Harşit Valley During the XV. - XVII. Centuries

Dr. Öğr. Üyesi M. Hanefi BOSTAN

Yabancı Öğrencilerin Kelime İlişkilendirme Testi ile Türk Kültürü Konusundaki Bilişsel Yapılarının Belirlenmesi
Statıng Foreign Learners' Cognitive Structures On Turkish Cultures With Word Association Test

Şengül KILIÇ AVAN / Doç. Dr. İhsan KALENDEROĞLU

Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Yozgat Milletvekili "Süleyman Sırrı Bey (İçöz)"
Yozgat Deputy "Süleyman Sırrı Bey (İçöz)" In The First Period Of Grand National Assembly Of Turkey

Dr. Öğr. Üyesi Gülin ÖZTÜRK

Türkiye Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubad'ın Kolonoros Kalesini Fethi ve Siyasi Evlilikleri
Turkey Seljuk Sultan Aladdin Keykubad Of The Kolonoros Castle Conquest And Political Marriage

Öğr. Dr. Mehibe ŞAHBAZ

Türkler ve İŐlâmiyet (Kur'an ve Sünnette Millet ve Milliyet)
Turks and Islam (Nation and Nationality in Qur'an and Sunnah)

Ahmet Rifat GÜZEY

Arapça'dan Osmanlıca'ya Geçen Sözcüklerin Anlamsal Açıdan İncelenmesi
Examining Words Transferred From Arabic To Ottoman Turkish Semantically

Dr. Öğretim Üyesi Murat DEMİR

Ortaokul Öğrencilerinin Dinleme Kaygılarının İncelenmesi
Investigation Of Listening Anxiety Of Secondary School Students

Dr. Öğr. Üyesi Murat ATEŞ

Yabancılara Türkçe Öğretiminde Ad Durum Eklerinin Yan İŞlevlerinin Öğretilmesi
Teaching the Auxiliary Functions of Case Suffixes in Teaching Turkish to Foreigners

Öğr. Gör. Önder ÇANGAL / Umut BAŞAR

Zeki Ömer Defne'nin Şiir Dili ve Kelime Hazinesi
Zeki Ömer Defne's Language of Poetry and Thesaurus

Öğr. Gör. Dr. Ahu CAVLAZOĞLU DAVULCU

Arayışlar Devri Türk Edebiyatının Dikkatlerden Kaan Yazarın Safveti Ziya
Safveti Ziya An Unnoticed Author Of Quest Period Turkish Literature

Dr. Öğr. Üy. Zeki GÜREL

Yurtdışında Yaşayan Türklere Yönelik Eğitimde Restorasyon -Almanya Örneği-
For Turks Living Abroad Restoration in Education -The Example Of Germany-

Dr. Öğr. Üyesi İhsan Yılmaz BAYRAKTARLI

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Beşeri ve Ekonomik Coğrafya Konularının Yeri
The Place of Human and Economic Geography Subjects in 2018 Social Studies Curriculum

Dr. Oğuzhan KARADENİZ

Hitler ve Ekolojik Düşünce
Hitler And Ecological Thoughts

Selcen ÖZKAN

TANITMALAR / REVIEWS

21. YÜZYILDA EĞİTİM VE TOPLUM EĞİTİM BİLİMLERİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

EDUCATION AND SOCIETY IN THE 21ST CENTURY
THE JOURNAL OF EDUCATION SCIENCES AND SOCIAL RESEARCHES

21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi
Uluslararası Hakemli Süreli Yayındır.

Nisan 15, Ağustos 15 ve Aralık 15 olmak üzere yılda üç kez yayınlanır.

21. Century, Journal of Education and Community Education Science and Social Researches
International Peer-review published.

April 15, August 15 and December 15 to be published three times a year.

“Dergimizde yayınlanan yazılar yazarının görüşlerini yansıtmaktadır. Makalelerde yer alan görüşler Türk Eğitim-Sen’in resmi görüşünü ifade etmemektedir.”

“Reflects the views of the author of articles published in our journal. The opinions expressed in the articles do not express the official views of the Turkish Education Union.”

ISSN: 2147-0928

www.asosindex.com

dergipark.ulakbim.gov.tr/egitimvetoplum

“21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi Akademia Sosyal Bilimler İndeksi Tarafından Taranmaktadır.”

21. Century, Journal of Educational Science and Social Studies Education and Society indexed
in akademia Social Sciences Index

KURULUŞ / ESTABLISHMENT

2012

TÜRKİYE EĞİTİM, ÖĞRETİM VE BİLİM HİZMETLERİ KOLU
KAMU ÇALIŞANLARI SENDİKASI (TÜRK EĞİTİM-SEN)
ADINA SAHİBİ / JOURNAL OWNER
Talip GEYLAN

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
RESPONSIBLE EDITOR
Fuat YİĞİT

YAYIN YÖNETMENLERİ / EDITORIAL BOARD
Dr. Sinan DEMİRTÜRK (Gazi Üniversitesi)
Doç. Dr. Yılmaz YEŞİL (Gazi Üniversitesi)

DİL EDİTÖRÜ / LANGUAGE EDITOR
Pehlivan UZUN (Kırıkkale Üniversitesi)

EDİTÖR KURULU / EDITORIAL BOARD
Prof. Dr. Nimetullah HAFIZ (Piriştine Üniversitesi, Kosova)
Prof. Dr. Elman NASİROV (Devlet İdarecilik Akademisi Rektörü, Azerbaycan)
Prof. Dr. Kulyash KAİMULDİNOVA (Kazak Ulusal Üniversitesi, Kazakistan)
Dr. Neriman HASAN (Ovidius Üniversitesi, Romanya)
Prof.. Dr. Abduvap ZULPUYEV (Kırgızistan)

İNGİLİZCE DİL EDİTÖRÜ /ENGLISH LANGUAGE EDITOR
Fatma BADEM

KAPAK VE SAYFA TASARIM / COVER AND PAGE DESIGN
Altuğ Ajans Fatih Taha AKALAN (f.taha@altugajans.com)
Basım Yeri :M Bahçekapı Mh. 2477 Sk No:8 Şaşmaz/Etimesgut/ANKARA

21. Yüzyılda Eğitim Ve Toplum Eğitim Bilimleri Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi'nde yayımlanan makaleler yayıncının yazılı izni olmadan tamamı veya bir kısmı herhangi bir yolla çoğaltılamaz. Yazıların fikri sorumluluğu ve imla tercihi yazarlarına aittir. Başka kaynaklardan alınmış tablo, resim ve benzerlerinin yazılarda kullanım sorumluluğu yazara aittir.

“21. Century, Journal of Education and Society Education Science and Social Researches articles published in whole or in part without the written consent of the publisher of any be reproduced. The idea of Scripture belongs to the author's responsibility and choice of spelling. other taken from sources tables, figures, and similar writings the author's responsibility belongs.”

YAYIN TARİHİ 15 Nisan 2018 / DATE OF PUBLICATION April 15 2018

21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri
Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi

Türkiye Eğitim, Öğretim ve Bilim Hizmetleri
Kolu Kamu Çalışanları Sendikası
Talatpaşa Bulvarı No:160/6 Cebeci-ANKARA
TEL: 0 312 424 09 60
www.egitimvetoplum.org
www.egitimvetoplum.com
www.egitimvetoplum.net
egitimvetoplum@turkegitimsen.org.tr

21. Century, Journal of Education and
Community Education Science and Social Studies

Turkish Education and Science Workers
Trade Union
Talatpaşa Avenue No:160/6 Cebeci-ANKARA
TEL: 0312 424 09 60
www.egitimvetoplum.org
www.egitimvetoplum.com
www.egitimvetoplum.net
egitimvetoplum@turkegitimsen.org.tr

YAYIN DANIŞMA KURULU / PUBLICATION BOARD OF OVERSEERS

- Prof. Dr. Abdurrahman GÜZEL
(Başkent Üniversitesi)
- Prof. Dr. Aleksander KADİRBAEV
(Rusya Federasyonu)
- Prof. Dr. Ali AKYILDIZ
(Marmara Üniversitesi)
- Prof. Dr. Ali YAKICI
(Gazi Üniversitesi)
- Prof. Dr. Alikram ABDULLAYEV
(Devlet İdarecilik Akademisi/Azerbaycan)
- Prof. Dr. Arzu TERZİ
(İstanbul Üniversitesi)
- Prof. Dr. Bayram BAYRAKTAR
(Dokuz Eylül Üniversitesi)
- Prof. Dr. Bernt BRENDEMEON
(Norveç)
- Prof. Dr. Cemal YILDIZ
(Marmara Üniversitesi)
- Prof. Dr. Cengiz HAKOV
(Bulgaristan)
- Prof. Dr. Dursun YILDIRIM
(Hacettepe Üniversitesi)
- Prof. Dr. Elfina SİBGATULLİNA
(Rusya Federasyonu)
- Prof. Dr. Erhan AFYONCU
(Marmara Üniversitesi)
- Prof. Dr. Fethi GEDİKLİ
(İstanbul Üniversitesi)
- Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN
(Ege Üniversitesi)
- Prof. Dr. Fuad MEMMEDOV
(Devlet İdarecilik Akademisi/Azerbaycan)
- Doç. Dr. Gazi UÇKUN
(Kocaeli Üniversitesi)
- Prof. Dr. Himmet KONUR
(Dokuz Eylül Üniversitesi)
- Prof. Dr. İbrahim GÜLER
(İstanbul Üniversitesi)
- Prof. Dr. Kadir ALBAYRAK
(Çukurova Üniversitesi)
- Prof. Dr. Kemalettin KUZUCU
(Marmara Üniversitesi)
- Prof. Dr. M. Fatih KÖKSAL
(Amasya Üniversitesi)
- Prof. Dr. Maria ÇİKİA
(Gürcistan)
- Prof. Dr. Mehmet AKALIN
(Marmara Üniversitesi)
- Prof. Dr. Mehmet ERSAN
(Ege Üniversitesi)
- Prof. Dr. Muammer NURLU
(Gazi Üniversitesi)
- Prof. Dr. Mustafa DELİCAN
(İstanbul Üniversitesi)
- Prof. Dr. Nadim MACİT
(Ege Üniversitesi)
- Prof. Dr. Ramazan ÖZEY
(Marmara Üniversitesi)
- Prof. Dr. Recep KÖK
(Dokuz Eylül Üniversitesi)
- Prof. Dr. Roin KAVRELİŞVİLİ
(Gürcistan)
- Prof. Dr. Rüstem ŞÜKÜROV
(Rusya Federasyonu)
- Prof. Dr. Sebahat DENİZ
(Marmara Üniversitesi)
- Prof. Dr. Sevil SARGIN
(Marmara Üniversitesi)
- Prof. Dr. Tacida HAFIZ
(Priştine Üniversitesi, PRIŐTİNE / KOSOVA)
- Prof. Dr. Turan GÖKÇE
(Ege Üniversitesi)
- Prof. Dr. Uwe BLAESİNG
(Hollanda)
- Prof. Dr. Vahdettin ENGİN
(Marmara Üniversitesi)
- Prof. Dr. İbrahim DİLEK
(Gazi Üniversitesi)
- Prof. Dr. Hayati BEŞİRLİ
(Gazi Üniversitesi)
- Doç. Dr. Asım YAPICI
(Çukurova Üniversitesi)
- Doç. Dr. Bekir TATLI
(Çukurova Üniversitesi)

Prof. Dr. Birsen ÇEKEN (Gazi Üniversitesi)	Prof. Dr. Nuri KAVAK (Osman Gazi Üniversitesi)
Doç. Dr. Bülent GÜL (Hacettepe Üniversitesi)	Yrd. Doç. Dr. Emel POYRAZ (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Elman NESİROV (Devlet İdarecilik Akademisi/Azərbaycan)	Yrd. Doç. Dr. Emel YILMAZ (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Gültekin AKENGİN (Gazi Üniversitesi)	Doç. Dr. Erdal AKSOY (Gazi Üniversitesi)
Doç. Dr. Gözde YILMAZ (Marmara Üniversitesi)	Yrd. Doç. Dr. Hanefi BOSTAN (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Fatih Yahya AYAZ (Çukurova Üniversitesi)	Yrd. Doç. Dr. M. Zahit SERARSLAN (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Erdal ŞAHİN (Marmara Üniversitesi)	Yrd. Doç. Dr. Mustafa BÜLBÜL (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Korkmaz MUSTAFAYEV (Diller Üniversitesi /Azərbaycan)	Yard. Doç. Dr. Nermin Özcan ÖZER (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Levent ERASLAN (Kırıkkale Üniversitesi)	Yrd. Doç. Dr. Tülin MALKOÇ (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Serhat YILMAZ (Kastamonu Üniversitesi)	Doç. Dr. Yalçın SARIKAYA (Giresun Üniversitesi)
Doç. Dr. Mürteza HASANOĞLU (Devlet İdarecilik Akademisi/Azərbaycan)	Yrd. Doç. Dr. Yalçın YILMAZ (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Nevzat TOPAL (Niğde Üniversitesi)	Dr. İrina KAYAN-POKROVSKAYA (Ukrayna)
Doç. Dr. Solmaz GÜZELOVA (Devlet İktisat Üniversitesi /Azərbaycan)	Dr. Stale KNUDSEN (Norveç)

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD

İsmail KONCUK, Musa AKKAŞ, Seyit Ali KAPLAN, Talip GEYLAN,
Cengiz KOCAKAPLAN, M. Yaşar ŞAHİNGÖĞAN, Sami ÖZDEMİR.

YAYIN HAKEM KURULU / BOARD OF REFEREES

Prof. Dr. Abdurrahman GÜZEL (Başkent Üniversitesi)	Prof. Dr. Alikram ABDULLAYEV (Devlet İdarecilik Akademisi/Azərbaycan)
Prof. Dr. Ahmet KANLIDERE (Marmara Üniversitesi)	Prof. Dr. Alimcan İNAYET (Ege Üniversitesi)
Prof. Dr. Ahmet Fazıl ÖZSOYLU (Çukurova Üniversitesi)	Prof. Dr. Bayram BAYRAKTAR (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Prof. Dr. Adnan BAKİ (Karadeniz Teknik Üniversitesi)	Prof. Dr. Bernt BRENDMEON (Norveç)
Prof. Dr. Aleksander KADİRBAYEV (Rusya Federasyonu)	Prof. Dr. Cemal YILDIZ (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali YAKICI (Gazi Üniversitesi)	Prof. Dr. Cemil ÖZTÜRK (Marmara Üniversitesi)

- Prof. Dr. Cengiz HAKOV
(Bulgaristan)
- Prof. Dr. Cihangir DOĞAN
(Marmara Üniversitesi)
- Prof. Dr. Cüneyt KANAT
(Ege Üniversitesi)
- Prof. Dr. Dursun YILDIRIM
(Hacettepe Üniversitesi)
- Prof. Dr. Elfina SİBGATULLİNA
(Rusya Federasyonu)
- Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK
(Ardahan Üniversitesi)
- Prof. Dr. Erhan AFYONCU
(Marmara Üniversitesi)
- Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN
(Ege Üniversitesi)
- Prof. Dr. Fuad MEMMEDOV
(Devlet İdarecilik Akademisi/Azerbaycan)
- Prof. Dr. F. Hülya AŞÇI
(Marmara Üniversitesi)
- Prof. Dr. Gülay ÖĞÜN BEZER
(Marmara Üniversitesi)
- Prof. Dr. Gülşen SEYHAN IŞIK
(Marmara Üniversitesi)
- Prof. Dr. Hasan KASAP
(Marmara Üniversitesi)
- Prof. Dr. Hayati BEŞİRLİ
(Gazi Üniversitesi)
- Prof. Dr. Harun DEMİRKAYA
(Kocaeli Üniversitesi)
- Prof. Dr. Himmet KONUR
(Dokuz Eylül Üniversitesi)
- Prof. Dr. İbrahim GÜLER
(İstanbul Üniversitesi)
- Prof. Dr. İsmail Hakkı DEMİRCİOĞLU
(Karadeniz Teknik Üniversitesi)
- Prof. Dr. Maria CİKİA
(Gürcistan)
- Prof. Dr. Mehmet AKALIN
(Marmara Üniversitesi)
- Prof. Dr. Mehmet ERSAN
(Ege Üniversitesi)
- Prof. Dr. Meltem CANİKLİOĞLU
(Dokuz Eylül Üniversitesi)
- Prof. Dr. Metin EKİCİ
(Ege Üniversitesi)
- Prof. Dr. Muammer NURLU
(Gazi Üniversitesi)
- Prof. Dr. Muammer TEKEOĞLU
(Çukurova Üniversitesi)
- Prof. Dr. Murat DEMİRKAN
(Marmara Üniversitesi)
- Prof. Dr. Murat DOĞANLAR
(Çukurova Üniversitesi)
- Prof. Dr. Mustafa DELİCAN
(İstanbul Üniversitesi)
- Prof. Dr. Mustafa Sabri KÜÇÜKAŞÇI
(Marmara Üniversitesi)
- Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM
(Dokuz Eylül Üniversitesi)
- Prof. Dr. Muzaffer DOĞAN
(Marmara Üniversitesi)
- Prof. Dr. Nadim MACİT
(Ege Üniversitesi)
- Prof. Dr. Neslihan OKAKIN
(Marmara Üniversitesi)
- Prof. Dr. Nesrin SARIAHMETOĞLU
(Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi)
- Prof. Doç. Dr. Okan YEŞİLOT
(Marmara Üniversitesi)
- Prof. Dr. Ramazan ÖZEY
(Marmara Üniversitesi)
- Prof. Dr. Recep KÖK
(Dokuz Eylül Üniversitesi)
- Prof. Dr. Roin KAVRELİŞVİLİ
(Gürcistan)
- Prof. Dr. Rüstem ŞÜKÜROV
(Rusya Federasyonu)
- Prof. Dr. Sebahat DENİZ
(Marmara Üniversitesi)
- Prof. Dr. Selçuk MÜLAYİM
(Marmara Üniversitesi)
- Prof. Dr. Tacida HAFIZ
(Bosna-Hersek)
- Prof. Dr. Turan GÖKÇE
(Ege Üniversitesi)
- Prof. Dr. Uwe BLAESİNG
(Hollanda)
- Prof. Dr. Yavuz AKPINAR
(Ege Üniversitesi)
- Prof. Dr. Yıldırım Beyazıt ÖNAL
(Çukurova Üniversitesi)
- Prof. Dr. Zekeriya KURŞUN
(Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi)
- Prof. Dr. Zeki KAYMAZ
(Ege Üniversitesi)
- Prof. Dr. Zeki Salih ZENGİN
(Çukurova Üniversitesi)
- Prof. Dr. İbrahim DİLEK
(Gazi Üniversitesi)

- Prof. Dr. Kasım İNCE
(Pamukkale Üniversitesi)
- Prof. Dr. Yunus BALCI
(Pamukkale Üniversitesi)
- Prof. Dr. Harun DEMİRKAYA
(Kocaeli Üniversitesi)
- Doç. Dr. Abdulkadir EMEKSİZ
(İstanbul Üniversitesi)
- Doç. Dr. Ali BALCI
(Marmara Üniversitesi)
- Doç. Dr. Ali KIZILET
(Marmara Üniversitesi)
- Doç. Doç. Dr. Ali SATAN
(Marmara Üniversitesi)
- Doç. Dr. Ali YILMAZ
(Marmara Üniversitesi)
- Doç. Dr. Ali BÜYÜKASLAN
(Marmara Üniversitesi)
- Doç. Dr. Ali Osman ALAKUŞ
(Dicle Üniversitesi)
- Doç. Dr. Ayhan GENÇLER
(Trakya Üniversitesi)
- Doç. Dr. Ayfer YILMAZ
(Gazi Üniversitesi)
- Prof. Dr. Bahri ATA
(Gazi Üniversitesi)
- Prof. Dr. Beyhan KEŞİK
(Giresun Üniversitesi)
- Doç. Dr. Bilal DUMAN
(Muğla Üniversitesi)
- Doç. Dr. Birsan ÇEKEN
(Gazi Üniversitesi)
- Doç. Dr. Bülent BAYRAM
(Kırklareli Üniversitesi)
- Doç. Dr. Bülent GÜL
(Hacettepe Üniversitesi)
- Doç. Dr. Bülent GÜVEN
(Karadeniz Teknik Üniversitesi)
- Prof. Dr. Cemalettin ŞAHİN
(Marmara Üniversitesi)
- Doç. Dr. Cemil AYDOĞDU
(Hacettepe Üniversitesi)
- Doç. Dr. Gültekin AKENGİN
(Gazi Üniversitesi)
- Doç. Dr. Gökhan DEMİRCİOĞLU
(Karadeniz Teknik Üniversitesi)
- Prof. Dr. Cevdet YAKUPOĞLU
(Kastamonu Üniversitesi)
- Doç. Dr. Erdal BAY
(Gaziantep Üniversitesi)
- Doç. Dr. Ebru ÖZGEN
(Marmara Üniversitesi)
- Doç. Dr. Ferhat AĞIRMAN
(Pamukkale Üniversitesi)
- Doç. Dr. Hacı Ömer BEYDOĞAN
(Ahi Evran Üniversitesi)
- Prof. Dr. Hamza AKENGİN
(Marmara Üniversitesi)
- Doç. Dr. Zeynep GÜREL
(Marmara Üniversitesi)
- Prof. Dr. Elman NESİROV
(Devlet İdarecilik Akademisi/Azerbaycan)
- Doç. Dr. Erdal AKSOY
(Gazi Üniversitesi)
- Doç. Dr. Fatih SAKALLI
(Gazi Üniversitesi)
- Doç. Dr. Firdevs CANBAZ YUMUŞAK
(TOBB ETÜ)
- Doç. Dr. Fuat BAYRAM
(Marmara Üniversitesi)
- Doç. Dr. Gözde YILMAZ
(Marmara Üniversitesi)
- Doç. Dr. Hakan AKÇAY
(Yıldız Teknik Üniversitesi)
- Prof. Dr. Hasan MERT
(Ege Üniversitesi)
- Doç. Dr. Hilmi BAYRAKTAR
(Gaziantep Üniversitesi)
- Doç. Dr. Hikmet YAZICI
(Karadeniz Teknik Üniversitesi)
- Doç. Dr. İsmet TÜRKMEN
(Gazi Osman Paşa Üniversitesi)
- Doç. Dr. Kayhan KURTULDU
(Karadeniz Teknik Üniversitesi)
- Doç. Dr. Korkmaz MUSTAFAYEV
(Diller Üniversitesi /Azerbaycan)
- Doç. Dr. Kürşat ÖNCÜL
(Kafkas Üniversitesi)
- Doç. Dr. Latif BEYRELİ
(Marmara Üniversitesi)
- Doç. Dr. Lemara S. SELENDİLİ
(M.V. Frunze Simferopol State University)
- Doç. Dr. Mehmet ÇERİBAŞ
(Hacı Bektaş Veli Üniversitesi)
- Doç. Dr. Mehmet Hakkı SUÇİN
(Gazi Üniversitesi)
- Doç. Dr. Muhammet KOÇAK
(Gazi Üniversitesi)
- Doç. Dr. Muhammet YILMAZ
(Çukurova Üniversitesi)

- Doç. Dr. Mustafa AVCI
(Anadolu Üniversitesi)
- Doç. Dr. Mustafa YILDIZ
(Gazi Üniversitesi)
- Prof. Dr. Münir YILDIRIM
(Çukurova Üniversitesi)
- Doç. Dr. Nuran ÖZTÜRK
(Çukurova Üniversitesi)
- Doç. Dr. Murat AĞARI
(Gaziantep Üniversitesi)
- Doç. Dr. Murat AŞICI
(Marmara Üniversitesi)
- Doç. Dr. Musa YÜCE
(Marmara Üniversitesi)
- Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN
(Karadeniz Teknik Üniversitesi)
- Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM
(Necmettin Erbakan Üniversitesi)
- Prof. Dr. Nedim BAKIRCI
(Niğde Üniversitesi)
- Doç. Dr. Orhan KURTOĞLU
(Gazi Üniversitesi)
- Doç. Dr. Sare ŞENGÜL
(Marmara Üniversitesi)
- Doç. Dr. Sevgi KESKİN
(Sakarya Üniversitesi)
- Doç. Dr. Sibel GÖK
(Marmara Üniversitesi)
- Doç. Dr. Sinan ERTEN
(Hacettepe Üniversitesi)
- Doç. Dr. Solmaz GÜZELOVA
(Devlet İktisat Üniversitesi /Azerbaycan)
- Prof. Dr. Yavuz KARTALIOĞLU
(Gazi Üniversitesi)
- Doç. Dr. Erdal ŞAHİN
(Marmara Üniversitesi)
- Doç. Dr. Yusuf CERİT
(Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
- Doç. Dr. Çavuş ŞAHİN
(Çanakkale 18 Mart Üniversitesi)
- Doç. Dr. Levent ERASLAN
(Kırıkkale Üniversitesi)
- Doç. Dr. Hakkı ÇİFTÇİ
(Çukurova Üniversitesi)
- Prof. Dr. Nuri KAVAK
(Osman Gazi Üniversitesi)
- Doç. Dr. Fehmi Yılmaz
(İstanbul Medeniyet Üniversitesi)
- Doç. Dr. Rifat GÜNALAN
(İstanbul Üniversitesi)
- Doç. Dr. Sabri SİDEKLİ
(Muğla Üniversitesi)
- Doç. Dr. Süleyman SOLMAZ
(Pamukkale Üniversitesi)
- Doç. Dr. Mustafa SOYLU
(Pamukkale Üniversitesi)
- Prof. Dr. Mustafa ARSLAN
(Pamukkale Üniversitesi)
- Doç. Dr. Yunus KILIÇ
(Pamukkale Üniversitesi)
- Doç. Dr. Turgut TOK
(Pamukkale Üniversitesi)
- Doç. Dr. Mehmet Vefa NALBANT
(Pamukkale Üniversitesi)
- Doç. Dr. Nergis BİRAY
(Pamukkale Üniversitesi)
- Doç. Dr. Recep AHISKALI
(Marmara Üniversitesi)
- Doç. Dr. Tahir KODAL
(Pamukkale Üniversitesi)
- Doç. Dr. Aleksandra GUMENNAYA
(Kiev –Mogilyansk Akademisi-Ukrayna)
- Doç. Dr. Selçuk KOÇ
(Kocaeli Üniversitesi)
- Doç. Dr. Halil TURGUT
(Sinop Üniversitesi)
- Doç. Dr. Suat ÜNAL
(Karadeniz Teknik Üniversitesi)
- Doç. Dr. Şahin BARANOĞLU
(Adnan Menderes Üniversitesi)
- Doç. Dr. Onur Alp KAYABAŞI
(Aksaray Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Ali Murat KIRIK
(Marmara Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Ali TAN
(Mersin Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Adem KOÇ
(Osmangazi Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Ayhan DOĞAN
(Gaziantep Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Ahmet ATALAY
(Artvin Çoruh Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Ayten Can TUNALI
(Adnan Menderes Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Atınc OLCAY
(Gaziantep Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Behiye KÖKSEL
(Gaziantep Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Derya ÇELİK
(Karadeniz Teknik Üniversitesi)

- Yrd. Doç. Mehmet Yiğit ERSOYDAN
(Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)
- Yard. Doç Dr. Mustafa KILINÇ
(Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)
- Yard. Doç Dr. Mustafa YORULMAZLAR
(Marmara Üniversitesi)
- Yard. Doç. Dr. Nermin Özcan ÖZER
(Marmara Üniversitesi)
- Yard. Doç. Dr. Levent MERCİN
(Dumlupınar Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Abdülkadir PALABIYIK
(Dokuz Eylül Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Ahmet KATILMIŞ
(Marmara Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Ali KARACA
(Marmara Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Ali TAN
(Mersin Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Ayhan ORHAN
(Kocaeli Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Bahadır Bumin ÖZARSLAN
(Hacattepe Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Ebru ÖZGEN
(Marmara Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Ebru GENÇTÜRK
(Karadeniz Teknik Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Emel POYRAZ
(Marmara Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Emel YILMAZ
(Marmara Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Ercüment YILDIRIM
(Artvin Çoruh Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Erman ÖNCÜ
(Karadeniz Teknik Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Esra KESKİNKILIÇ
(Marmara Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Nesrin CANBEK MENĞİ
(Mersin Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. F. NEŞE KAPLAN
(Marmara Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Göksel ÖZTÜRK
(Marmara Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Gül TUNCEL
(Marmara Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Hakan AKÇA
(Gazi Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Hanefi BOSTAN
(Marmara Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Haşim AKÇA
(Çukurova Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Hülya ÇELİK
(Sakarya Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Faik Özgür KARATAŞ
(Karadeniz Teknik Üniversitesi)
- Doç. Dr. İhsan KALENDEROĞLU
(Gazi Üniversitesi)
- Doç. Dr. İsmail ŞIK
(Çukurova Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. İrfan GÖRKAŞ
(Artvin Çoruh Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Kürşat DURU
(Marmara Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Kürşat KOÇAK
(Nevşehir Üniversitesi)
- Doç. Dr. Mehmet ÖZMENLİ
(Giresun Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Mehmet SOĞUKÖMEROĞULLARI
(Gaziantep Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Metin YILDIRIM
(Gaziantep Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Mustafa BÜLBÜL
(Marmara Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Mustafa GÜLTEKİN
(Gaziantep Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Murat ÇELİKDEMİR
(Gaziantep Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Veli Savaş YELOK
(Gazi Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Mehmet AKPINAR
(Karadeniz Teknik Üniversitesi)
- Doç. Dr. Mehmet ŞAHİN
(Çankırı Karatekin Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Mehmet PALANCI
(Karadeniz Teknik Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Mustafa ONUR
(Giresun Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Nedim ALEV
(Karadeniz Teknik Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan YONCALIK
(Kırıkkale Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Osman SEZGİN
(Marmara Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Raif KALYONCU
(Karadeniz Teknik Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Sadettin BAŞTÜRK
(Dicle Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Sedat BAHADIR
(Artvin Çoruh Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Turgay SEBZECİOĞLU
(Mersin Üniversitesi)

- Yrd. Doç. Dr. Tülin MALKOÇ
(Marmara Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Ünal ÇAKIROĞLU
(Karadeniz Teknik Üniversitesi)
- Doç. Dr. Yalçın SARIKAYA
(Giresun Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Yalçın YILMAZ
(Marmara Üniversitesi)
- Doç. Dr. Yasin ŞEHİTOĞLU
(Yıldız Teknik Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Yaşar KOP
(Kafkas Üniversitesi)
- Doç. Dr. Kürşat ÖNCÜL
(Osmangazi Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Yusuf KESKİN
(Sakarya Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Zekeriya BAŞARSLAN
(Marmara Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Ali AHMETBEYOĞLU
(İstanbul Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Dinçer KOÇ
(İstanbul Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Fatma Nalan TÜRKMEN
(Marmara Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Mehmet TAŞDEMİR
(Marmara Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Veysel KÜÇÜK
(Marmara Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Volkan YURDADOĞ
(Çukurova Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Yasin GÖKBULUT
(Gazi Osman Paşa Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Zeki SEVEROĞLU
(Marmara Üniversitesi)
- Doç. Dr. Mehmet Ali SARI
(Pamukkale Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Sait KOFOĞLU
(İstanbul Teknik Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Süleyman ÜNÜVAR
(Gaziantep Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Yunus Emre TANSU
(Gaziantep Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Temel KÖSA
(Karadeniz Teknik Üniversitesi)
- Dr. Abdurrahman KEPOĞLU
(Marmara Üniversitesi)
- Dr. İrina KAYAN-POKROVSKAYA
(Ukrayna)
- Doç. Dr. Selahattin KAYMAKÇI
(Kastamonu Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Mehmet Emin DİNÇ
(Adıyaman Üniversitesi)
- Dr. Sibel YILMAZ TÜRKMEN
(Marmara Üniversitesi)
- Dr. Stale KNUDSEN
(Norveç)
- Yrd. Doç. Dr. Salih Kürşat DOLUNAY
(Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Taner ALTUN
(Karadeniz Teknik Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Tuba Aydoğdu İSKENDERÖĞLU
(Karadeniz Teknik Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Tuba GÖKÇEK
(Karadeniz Teknik Üniversitesi)
- Doç. Dr. Tolga ERDOĞAN
(Karadeniz Teknik Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Ömer Zafer GÜVEN
(Dumlupınar Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Kadir Kaan BÜYÜKİKİZ
(Gaziantep Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Murat ÖZCAN
(Gazi Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Muvaffak EFLATUN
(Gazi Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Ünsal Yılmaz YEŞİLDAL
(Akdeniz Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Mehmet Fatih DOĞRUCAN
(Akdeniz Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Rabia Gökçen KAYABAŞI
(Aksaray Üniversitesi)
- Yrd. Doç. Dr. Ayşegül DOĞRUCAN
(Akdeniz Üniversitesi)
- Dr. Ali Osman AKALAN
Dr. Azra AKÇAY
(Boston Üniversitesi)
- Dr. Cemile KINACI
(Gazi Üniversitesi)
- Dr. Halil ÖZYİĞİT
(Pamukkale Üniversitesi)
- Doç. Dr. Mustafa Yaşar ŞAHİN
(Gazi Üniversitesi)
- Doç. Dr. Yılmaz YEŞİL
(Gazi Üniversitesi)
- Dr. Mahmut ÇİTİL
(Gazi Üniversitesi)
- Dr. Yavuz GÜLER

AKADEMİK TEMSİLCİLER / ACADEMIC REPRESENTATIVES

- Prof. Dr. Erman ARTUN (Çukurova Üniversitesi)**
Prof. Dr. Okan YEŞİLOT (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Cengiz ŞAHİN (Ahi Evran Üniversitesi)
Doç. Dr. Mehmet ÇERİBAŞ (Hacı Bektaş Veli Üniversitesi)
Doç. Dr. Süleyman DÖNMEZ (Çukurova Üniversitesi)
Doç. Dr. Muhammet KOÇAK (Gazi Üniversitesi)
Doç. Dr. Murteza HASANOV (Azerbaycan)
Doç. Dr. Mustafa YILDIRIM (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Doç. Dr. Mehmet Ali KIRPIK (Kafkas Üniversitesi)
Doç. Dr. Seyfullah YILDIRIM (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Doç. Dr. Ahmet ÖZMEN (Kafkas Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Abdülkadir PALABIYIK (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Bayram POLAT (Niğde Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Elif GENÇ (Çukurova Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Erdoğan TEZCİ (Balıkesir Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Mustafa BÜLBÜL (Marmara Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Muharrem AVCI (Kastamonu Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. K. Serdar GİRGİNER (Çukurova Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Ahmet Ali ARSLAN (Ardahan Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Ünsal Yılmaz YEŞİLDAL (Akdeniz Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Yunus Emre TANSU (Gaziantep Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Enes İŞİKGÖZ (Batman Üniversitesi)
Öğr. Gör. Pehlivan UZUN (Kırıkkale Üniversitesi)
Arş. Gör. Emrullah TÖREN (Kırklareli Üniversitesi)
Mustafa Fedai ÇAVUŞ (Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi)
Doç. Dr. Enes İŞİKGÖZ (Batman Üniversitesi)
Doç. Dr. Onur Alp KAYABAŞI (Aksaray Üniversitesi)
Ferhat AŞIKFERKİ (Prizren - KOSOVA)
Doç. Dr. Aleksandra GUMENNAYA (Kiev –Mogilyansk Akademisi-UKRAYNA)

21. YÜZYILDA EĞİTİM VE TOPLUM YAYIN İLKELERİ

21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Uluslararası Hakemli Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 15 Nisan, 15 Ağustos ve 15 Aralık olmak üzere yılda üç kez yayınlanır.

21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Uluslararası Hakemli Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi uluslararası hakemli bilimsel bir yayındır.

21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Uluslararası Hakemli Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi'nde yayınlanmak üzere gönderilen özgün makaleler, Editör, dil editörleri ve alanlarına göre editör kurulunda yer alan bilim insanları tarafından incelendikten sonra konunun uzmanı iki hakem tarafından değerlendirilir ve hakemlerin ikisinden olumlu rapor gelmesi halinde yayınlanır. Hakemlerden birinin olumsuz rapor vermesi halinde üçüncü hakeme gönderilir.

Derginin genel yayın politikaları ile ilgili kararları yayın kurulu verir. Yayın kurulu editör ve editör kurulunun taleplerini dinleyerek uygun gördükleri kararları alarak Editörler ve editör kurulu aracılığı ile tatbik edilmesine imkân verir.

21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Uluslararası Hakemli Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi'ne gönderilen yazılar daha önce hiçbir yerde yayınlanmamış olmalıdır.

Dergi basılı olarak yayınlanmaktadır. Ancak derginin basım sürecinin ardından makaleler derginin internet adresinde de tam sayı ve münferit makale olarak yayınlanmaktadır. Dolayısı ile dergide yayınlanan makaleler açık erişimlidir ve bu şekilde kalarak bilimsel üretimlerin mümkün olduğunca ılgiliye ulaşma imkânı olacaktır.

Dergide yayınlanan yazılar için telif ücreti ödenmez, yazıların tüm hakkı 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Uluslararası Hakemli Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi'ne aittir.

Dergide yayınlanan yazıların içerikleriyle ilgili her türlü sorumluluk yazarına aittir.

Çalışmalarda intihal olup olmadığı hakemlerce incelenir, tespit edilmesi halinde hakem süreci dondurulur.

Yazının başlığı altında yazar adı, unvanı, görev yaptığı kurum ve kendisine ulaşılacak e-posta adresi gibi bilgilere yer verilmemelidir. Yazılar sistem yöneticisince görüldüğünden bu bilgiler hakem süreci tamamlandığında editörce eklenecektir.

Yazılar, <http://dergipark.gov.tr/egitimve-toplum> adresinden üye olunarak gönderilebilir.

Hakem süreci yaklaşık iki aydır, ancak bazı özel durumlarda hakemlerin çekilmesi veya zamanında değerlendirmeyi yapmaması durumunda yeni hakem atanarak süreç devam ettirileceği için bu süre uzayabilir.

Derginin temel amaçları;

21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Uluslararası Hakemli Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, EĞİTİM BİLİMLERİ VE SOSYAL BİLİMLER alanlarına dâhil olan bilim dallarından makale kabul etmektedir. Basılı olarak yayınlanan dergi küresel ağ adresinde de hem tam metin hem de münferit makaleleri yayınlamaktadır. Bununla birlikte derginin amaçları aşağıda ifade edilmektedir;

Basılı olarak yayınlanan dergi ılgililere ve kütüphanelere ulaştırılırken, bunun yanında dergipark küresel ağ altyapısı üzerinden açık erişimli dergi sistemi aracılığıyla daha çok veri tabanında taranmak akademisyenlerin daha rahat ulaşacakları bilimsel malzemeyi sunmak.

Eğitim bilimleri ve sosyal bilimlerin birbiri ile ilgili olduğu düşüncesinden hareketle bu alanlarda yapılan çalışmalarını hiçbir karşılık talep etmeden bilimsel ölçüt ve değerlendirme kriterlerine tabi tutarak bilim dünyasının hizmetine sunmak.

Yazım Kuralları

1. Derginin yayın dili Türkiye Türkçesidir.

2. Yazıların başında Türkçe başlık, İngilizce başlık ardından en az 200 kelime Türkçe özet ve en az 3 anahtar kelime (Anahtar kelime makalenizin içeriğini ve özünü karşılayabilecek, uluslararası ve ulusal çalışmalarda araştırma yapılırken makalenize dikkat çekecek sözcüklerden seçilmelidir.) ardından İngilizce özet ile Türkçe anahtar sözcüklerin İngilizce karşılığı anahtar sözcükler bulunmalı,

3. Not: Makaleniz değerlendirme sürecini tamamladığında yayın aşamasında sizden 750 ile 1250 kelime arasında genişletilmiş İngilizce özet talep edilecektir. Bu durum makalenizin daha fazla okuyucuya ulaşması ve daha fazla atıf alabilmenize imkân vermesi açısından önem arz etmektedir.

4. Yazılar Arial karakterinde 12 punto ile yazılmalıdır. Yazılar windows 95 ve üzeri programlarla 1 satır aralığında yazılmalıdır. Kullanılmış olduğunuz özel bir font var ise dergiyi bu fontu ayrı bir dosya ile ulaştırmanız gerekmektedir.

5. Yazılar yayın sürecinde profesyonel dizgi ekibinden yeniden dizileceği için;

Çalışmanın kenar boşlukları üçer santim olmalı,

Paragraf başlarında tab tuşu, paragraf aralarında enter tuşu kullanılmamalı,

Satırları veya ilgili sözcükleri kaydırmak için ara boşluk tuşu kesinlikle kullanılmamalı,

6. Metinlerde Türk Dil Kurumu'nun yazım kurallarına uygunluk ön şarttır. Dergide yer alacak kısaltmalarda Türk dil Kurumu'nun kısaltma dizinine uygun olmalıdır.

7. Metin içinde göndermeler ad ve tarih ve/veya sayfa olarak parantez içinde belirtilmelidir. Örnek: (Tanpınar 1985) veya (Tanpınar 1985: 316). Üç satırdan az alıntılar satır arasında ve tırnak içinde, üç satırdan uzun alıntılar ise satırın sağından ve solundan birer santimetre içeride, blok halinde, 10 puntoyla, tek satır aralığıyla verilmelidir.

8. Dipnotlar sayfa altında, numaralandırılarak verilmeli ve sadece açıklamalar için kullanılmalıdır.

9. Makalenin sonunda yer alacak kaynakçada kitaplar (koyu ve italik) ve makaleler (dergi adı koyu, cilt Romen rakamıyla, sayı, üst üste iki nokta, sayfa numaraları) alfabetik sırayla ve şu düzelenle verilmelidir:

ELÇİN, Şükrü, (1998), "Yeşil Abdal'ın Bir Şiiri", *Folkloristik: Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı*, (Ed. M. Özarslan-Ö.Çobanoğlu), Ankara: Feryal Matbaacılık, 216-231.

STOELTJE, J. Beverly, (1983), "Festival in America", *Handbook of American Folklore*, (ed R. M. Dorson.), Bloomington: Indiana University Press, 239-246.

TANPINAR, Ahmet Hamdi, (1985), *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Çağlayan Basımevi.

ÜLKEN, Hilmi Ziya, (1952), "Milli Destan ve Folklor", *Türk Folklor Araştırmaları*, II, 33: 513-514.

WELLEK, R. ve A. WARREN, (1982), *Yazın Kuramı*, (Çeviren: Y. Salman ve S. Karantay), İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

10. Bir yazarın birden fazla yayını kaynak gösterildiği takdirde yayınlara tarih sırasıyla, aynı yazarın aynı yıldaki yayınları ise (1985a), (1985b) şeklinde harf sırasıyla verilmelidir.

11. Tezlerin hangi üniversitede yapıldığı ve hangi akademik dereceye (yüksek lisans/doktora...) yönelik olduğu belirtilmelidir.

12. Yukarıda belirlenen yazım koşullarına uygun olmayan yazılar değerlendirmeye kesinlikle alınmayacaktır.

SUBMISSION GUIDELINES FOR 21. YÜZYILDA EĞİTİM VE TOPLUM

Education and Society in the 21st Century International Refereed Journal of Educational Sciences and Social Researches is published three times a year on 15 April, 15 August and 15 December.

Education and Society in the 21st Century International Refereed Journal of Educational Sciences and Social Researches is an internationally recognized scientific publication.

The original articles submitted for publication in the 21st Century Education and Society International Refereed Journal of Educational Science and Social Research are evaluated by two expert referees after they have been reviewed by the scientists in the editorial board according to the editor, language editors and field, and positive reports from both referees published. A third referee will be sent if one of the referees reports negatively.

The editorial board decides on the general publishing policies of the magazine. The editorial board of the editorial board allows the editorial board and editorial board to make the necessary decisions by listening to the requests of the editorial board and the editorial board.

Articles submitted to the 21st Century Education and Society International Refereed Journal of Educational Sciences and Social Research should never have been published anywhere before.

The magazine is published in print. However, after the publication period of the magazine, the articles are also published as full articles and individual articles on the internet magazine's website. Therefore, the articles published in the journal are open access, and by this way, the scientific productions will have access to as far as possible.

No royalties are paid for articles published in the magazine, all rights reserved to the 21st Century Education and Society International Journal of Educational Sciences and Social Research.

Any responsibility for the contents of the articles published in the magazine belongs to the author.

During the studies, the referees are examined for the presence of plagiarism, and if so, the referee is suspended.

The title of the article should not include information such as the name of the author, the title, the institution in which he or she works, and the e-mail address to which he can be reached. Since the articles can be seen by the system administrator, this information will be added to the editor when the referee process is completed.

Entries can be submitted by subscribing at <http://dergipark.gov.tr/egitimvetoplum>.

The referee process has been around for about two months, but in some cases the referee may not be allowed to withdraw or make a timely assessment, so the time may be extended as a new referee may be appointed to continue the process.

Main objectives of the magazine

Education and Society in the 21st Century International Refereed Journal of Educational Science and Social Research accepts articles from science branches that are included in the fields of EDUCATIONAL SCIENCES and SOCIAL SCIENCES. The printed magazine publishes both full text and individual articles at the global network address. The aims of the magazine, however, are stated below;

While the printed magazine is circulated to interested parties and libraries, Dergipark will be scanned through the global network infrastructure through the open access journal system to present more scientific materials that academicians will access more easily.

To bring the work done in these fields into the service of the scientific world by subjecting the educational sciences and social sciences to scientific criteria and evaluation criteria without demanding any response.

Writing Rules

1. Turkey is the Turkish language of the journal.

2. At least 200 words of Turkish abstract at the beginning of the texts followed by a title in English and at least 3 key words (The key word should be selected from the words that will meet the content and essence of your essay and will be interesting to your essay while researching international and national studies) The words in English should have keywords in English,

3. Note: When you complete the Makaleniz evaluation process, you will be asked for an expanded English summary of 750 to 1250 words from the publication stage. This is important in that your essay will allow you to reach more readers and get more references.

4. The manuscript should be written in Arial font with 12 points. Entries must be written in windows 95 and 1 line between programs. If you have a special font you have used, you need to send this font with a separate file.

5. For the articles to be rearranged from the professional formatting team in the broadcasting process;

The margins of the work should be three inches,

At the beginning of a paragraph, tab key should not be used between paragraphs,

The spacebar key should never be used to scroll lines or related words,

6. Compliance with the writing rules of the Turkish Language Association is a prerequisite in the texts. Abbreviations to be included in the article should comply with the abbreviation index of the Turkish Language Association.

7. Submissions within the text must be indicated in brackets as name and date and / or page. Example: (Tanpınar 1985) or (Tanpınar 1985: 316). Less than three lines should be quoted with a line between the lines and quotes, and lines longer than three lines should be given with 10 lines and a single line within a centimeter of the left and right of the line.

8. Footnotes must be numbered on the bottom of the page and must be used for descriptions only.

9. Books (dark and italic) and books (magazine titles, bold, volume in Roman numerals, numbers, top two points, page numbers) should be arranged in alphabetical order,

ELÇİN, Şükrü, (1998), "Yeşil Abdal'ın Bir Şiiri", *Folkloristik: Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı*, (Ed. M. Özarslan-Ö.Çobanoğlu), Ankara: Feryal Matbaacılık, 216-231.

STOELTJE, J. Beverly, (1983), "Festival in America", *Handbook of American Folklore*, (ed R. M. Dorson.), Bloomington: Indiana University Press, 239-246.

TANPINAR, Ahmet Hamdi, (1985), *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Çağlayan Basımevi.

ÜLKEN, Hilmi Ziya, (1952), "Milli Destan ve Folklor", *Türk Folklor Araştırmaları*, II, 33: 513-514.

WELLEK, R. ve A. WARREN, (1982), *Yazın Kuramı*, (Çeviren: Y. Salman ve S. Karantay), İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

10. If more than one source of an author is indicated, the publications should be given in the order of date, while the same author's publications in the same year should be given in the order of (1985a), (1985b).

11. It should be noted at which university the theses are made and for which academic degree (masters / doctoral degree).

12. Writes that do not comply with the writing conditions specified above will not be strictly evaluated.

Değerli Akademisyenler, Kıymetli Eğitim Çalışanları,

21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, sosyal bilimler ve eğitim bilimleri ile alakalı bilimsel çalışmaların yayınlanması yoluyla altı yıldır Türk düşünce hayatına önemli katkılar sunmaktadır. Nisan 2018 (Bahar) cildimizi siz okuyucularımıza sunarken, on dokuzuncu sayımızı yayınlamanın kıvancını yaşıyoruz.

Yılda üç kez düzenli olarak sizlerle ve bilim camiası ile buluşma özelliğine sahip olan dergimiz, her sayısı on bin adet basılarak, ulusal ve uluslararası dağıtım kabiliyeti sayesinde alanındaki diğer bilimsel dergilerden ayrılmaktadır. Yurt içi ve dışında büyük kütüphaneler, arşivler, seçkin kitapçıları ve akademik birimlere düzenli olarak ulaştırılması bakımından dergicilik ve bilim hayatına katkı sunarak kıymetli bir görevi üstlenmektedir.

Akademik teşvik yönetmeliğinde yapılan köklü değişiklikler bilim insanlarının akademik faaliyetlerinin yeteri kadar desteklenememesi sonucunu doğuracaktır. Haksızlıklar ve emeğin karşılıksız kalmasına sebep olabilecek düzenlemeyle ilgili olarak YÖK Başkanlığı nezdinde gerekli görüşmelerimizi yaparak üyelerimiz ve üniversite çalışanlarının taleplerini iletme görevimizi yerine getirdik.

Akademik performans değerlendirme kriterlerindeki eksikliklerin o alanda çalışan akademisyenlerin öneri ve çalışmaları ile yeniden düzenlenmesi uygulamanın daha yararlı olmasına imkân verecektir. Özellikle ulusal çalışmaların, konferansların, sosyal bilimlerdeki faaliyetlerin performans kriterine alınması ve puan ağırlığı tartışılmakla beraber akademik hayatta yapılan bütün faaliyetlerin teşvik edilmesinin yararlı olacağı kanaatindeyiz.

Türk Eğitim- Sen'in önceliklerinin başında, üniversite çalışanlarının, bilim insanlarının ekonomik ve sosyal yaşam şartlarının iyileştirilmesi mücadelesi gelmektedir.

Üniversite çalışanlarının dünya standartları söz konusu olduğunda içerisinde buldukları ekonomik durumlarının yetersiz bir seviyede olduğu artık herkesin malumdur. Yaşam standardı araştırmaları incelendiğinde, uluslararası yaşam endeksleri ölçümlerinde üniversite çalışanlarımızın dünya ortalamasının çok gerisinde bir ekonomik imkânı sahip olmaları ülkemiz için önemli bir yaradır. Üniversitelerimizin ve Bilim insanlarımızın dünyanın diğer üniversiteleriyle rekabetlerinde geri kalmalarının temel sebebi maaş, araştırma ödenekleri, proje destekleri vb. ödemelerin çok yetersiz olmasıdır.

Üniversite çalışanlarımız için, yaşanabilir ve bilimsel araştırma yapma imkânı tanıyacak bir hayat standardı isteği üzerinde ısrarla durduk. Kurum idari kurulları ve kamu işvereni sıfatıyla hükümet ile masaya oturduğumuz toplu sözleşme sürecinde dün olduğu gibi yarında üniversite çalışanlarının haklı mücadelesini dile getirmeyi vazgeçilmez bir vazife olarak kabul edeceğiz.

Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler ve Eğitim Bilimleri Kongresinin ilkinin sendikamız ve Uluslararası Avrasya Eğitim Sendikaları Birliği ile beraber 2016 yılında Antalya'da tertip etmiştik. Beş bin sayfayı bulan kongre bildirileri kitabı da göstermiştir ki, Türk dünyası aydınlarının ortak bilimsel faaliyetleri geleceğimiz açısından büyük bir öneme sahip olacaktır.

Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler kongresinin ikincisini 6-7-8 Aralık 2018 tarihinde Antalya'da gerçekleştireceğiz. Türk dünyası başta olmak üzere pek çok ülkeden bilim insanının katılacağı kongremiz, Türkçe konuşan ülkeler ve medeniyet coğrafyamızın kültür, siyaset, ekonomi, gençlik, dış politika, ilahiyat vb. pek çok alanda karşı karşıya olduğu meseleler üzerinde geleceği aydınlatmayı hedefleyen fikirlerin üretilmesine fırsat verecektir. Uluslararası Türk Dünyası Fen ve Teknik Bilimleri kongresinde de uyguladığımız gibi, bu kongremizde de uluslararası düzeyde bilimsel saygınlığa sahip özel davetli konuşmacıları katılımcılarımızla buluşturacağız.

Uluslararası hakemli yayınıımızın on dokuzuncu sayısını sizlere takdim ederken, danışma ve hakem kurullarında yer almak nezaketini göstererek, bu çalışmaya en büyük manevi desteği ve bilimsel öncülüğü sağlayan kıymetli hocalarımıza, dergimize büyük bir teveccüh gösteren akademisyen, eğitim çalışanı yazarlarımız ile teşkilatlarımıza Türk Eğitim-Sen Genel Merkezi adına teşekkür ederim.

Talip GEYLAN

Türk Eğitim-Sen Genel Başkanı

Yeni Bir Sayı, Yeni Bir Sunuş...

Türk bilim ve kültür hayatına katkı sunmayı hedefleyerek yola çıkan uluslararası hakemli dergimiz, yüz yetmiş binden fazla okunma ve elli beş binden fazla makale indirilme sayısına ulaşan ve ülkemizin dört bir tarafına dağılmaktadır ve akademik çalışmalara destek yolunda hızla ilerlemektedir.

Bilimsel araştırmaların ve kıymetli analizlerin fikir hayatımıza kazandırılması, 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum dergisinin üstlendiği vazifenin önemini ortaya koyuyor. Ciddi ve saygın makalelerin hazırlanması hususunda göstermiş olduğunuz ilgi ve desteğin çok kıymetli olduğunu ifade etmek isteriz.

Bu desteğe layık olmak için daha fazla gayret edeceğiz. Dergimizin yayın standadının daha da iyileştirilmesi, ulusal ve uluslararası düzeyde pek çok indeks tarafından taranan güçlü bir akademik yayına ulaşmak vazgeçmeyeceğimiz hedeflerimiz olacaktır.

2018 yılı akademik çalışmalarını kapsayarak başlayan ve devam edecek olan akademik performans sistemine dergimizde yapacağınız görev ile yazacağınız makalelerin katkısı olacağı kanaatindeyiz. Türk Eğitim- Sen akademik teşvik sisteminde köklü değişiklikleri yürürlüğe sokan son yönerge ile meydana gelebilecek hak kayıplarının önlenmesi için gerekli temasları yürütüp, hukuki mücadele sürecini başlatmış bulunmaktadır.

Dergimizin de destekleriyle Türk Eğitim- Sen Genel Merkezi ve UEASB tarafından organize edilen sempozyum ve uluslararası kongreler kurumsallık arz eden faaliyetler halini almıştır. Uluslararası Türk Dünyası Fen Bilimleri ve Mühendislik kongresini 2017 yılında gerçekleştirerek, Nobel Bilim ödülü sahibi ve dünya bilim çevrelerinin ilgiyle takip ettiği on yedi ayrı ülkeden yüz yabancı bilim adamını Türk bilim insanlarıyla bir araya getirme imkânı bulduk.

UNESCO 2016 yılını, Türk dünyasının bilge şahsiyeti Hoca Ahmet Yesevi'yi anmak ve anlamak için ilmi, kültürel faaliyetlerin yapılacağı bir dönem olarak belirledi. Bizde düzenlediğimiz bilimsel kongreyi, Hoca Ahmet Yesevi anma yılına ithaf ederek altı yüz bilim insanı ve araştırmacının yaklaşık 450 tebliğle katıldığı büyük bir bilgi şölenine çevirme imkânını sizlerin desteği sayesinde bulduk.

2018 yılındaki kongremiz ise Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler alanında, İkinci Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresi adıyla 6-7-8 aralık tarihlerinde Antalya/Türkiye'de tertip edilecektir. Uluslararası Avrasya Eğitim Sendikaları ve sendikamız tarafından tertip edilecek kongrenin ikinci organizasyonunda ülkemizden ve yurt dışından pek çok saygın bilim insanının bir araya gelmeleri ve geleceğe dair fikirlerini yeşertme imkanını bulacaklarını düşünüyoruz.

Yalnızca Türkiye'den değil, farklı ülkelerden de yabancı bilim insanlarının makalelerini yayınlamaya devam ediyoruz. Bu gelen makaleler alanlarına hâkim bilim adamları tarafından değerlendirilmekte ve uygun bulunanlar siz değerli bilim insanı, eğitimci ve okurlarımız ile buluşmaktadır.

Dergimizin ilk sayısından on dokuzuncu sayıyı yayınladığımız güne kadar emeği geçen bütün eğitimcilere ve bilim insanlarına, yayın danışma kurulumuza, Türk Eğitim-Sen teşkilatlarına ve mensuplarına, Türk Eğitim-Sen'in yöneticilerine, yönetim kuruluna ve bizden bu konuda hiçbir desteğini esirgemeyen Genel Başkanımız Sayın Talip Geylan'a huzurlarınızda teşekkürü bir borç olarak görürüz.

Dr. Sinan DEMİRTÜRK **Doç. Dr. Yılmaz YEŞİL**
21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi Editörleri

İÇİNDEKİLER

Bağdat Demiryolu: Siyasal Sonuçları Olan Bir Türk-Alman Demiryolu Projesi.....1 <i>Baghdad Railway: A Turkish-German Railway Project with Political Consequences</i> Dr. Altan ALPEREN	
XV.-XVII. Yüzyıllarda Harşit Vadisi'nde Sosyal Zümreler23 <i>Social Classes in Harşit Valley During the XV. – XVII. Centuries</i> Dr. Öğr. Üyesi M. Haneft BOSTAN	
Yabancı Öğrencilerin Kelime İlişkilendirme Testi ile Türk Kültürü Konusundaki Bilişsel Yapılarının Belirlenmesi51 <i>Stating Foreign Learners' Cognitive Structures On Turkish Cultures With Word Association Test</i> Şengül KILIÇ AVAN / Doç. Dr. İhsan KALENEROĞLU	
Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Yozgat Milletvekili "Süleyman Sırrı Bey (İçöz)"65 Yozgat Deputy "Süleyman Sırrı Bey (İçöz)" In The First Period Of Grand National Assembly Of Turkey Dr. Öğr. Üyesi Gülin ÖZTÜRK	
Türkiye Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubad'ın Kolonoros Kalesini Fethi ve Siyasi Evlilikleri81 Turkey Seljuk Sultan Aladdin Keykubad Of The Kolonoros Castle Conquest And Political Marriage Öğr. Dr. Mehibe ŞAHBAZ	
Türkler ve İslâmiyet (Kur'an ve Sünnette Millet ve Milliyet).....97 Turks and İslam (Nation and Nationality in Qur'an and Sunnah) Ahmet Rifat GÜZEY	
Arapça'dan Osmanlıca'ya Geçen Sözcüklerin Anlamsal Açıldan İncelenmesi125 <i>Examining Words Transferred From Arabic To Ottoman Turkish Semantically</i> Dr. Öğretim Üyesi Murat DEMİR	
Ortaokul Öğrencilerinin Dinleme Kaygılarının İncelenmesi139 <i>Investigation Of Listening Anxiety Of Secondary School Students</i> Dr. Öğr. Üyesi Murat ATEŞ	
Yabancılara Türkçe Öğretiminde Ad Durum Eklerinin Yan İşlevlerinin Öğretilmesi155 <i>Teaching the Auxiliary Functions of Case Suffixes in Teaching Turkish to Foreigners</i> Öğr. Gör. Önder ÇANGAL / Umut BAŞAR	
Zeki Ömer Defne'nin Şiir Dili ve Kelime Hazinesi191 <i>Zeki Ömer Defne's Language of Poetry and Thesaurus</i> Öğr. Gör. Dr. Ahu CAVLAZOĞLU DAVULCU	

Arayışlar Devri Türk Edebiyatının Dikkatlerden Kaçan Yazarı Safveti Ziya215
Safveti Ziya An Unnoticed Author Of Quest Period Turkish Literature
Dr. Öğr. Üy. Zeki GÜREL

Yurtdışında Yaşayan Türklere Yönelik Eğitimde Restorasyon -Almanya Örneği-
For Turks Living Abroad Restoration in Education -The Example Of Germany-
Dr. Öğr. Üyesi İhsan Yılmaz BAYRAKTARLI

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Beşerî ve Ekonomik Coğrafya Konularının Yeri....281
The Place of Human and Economic Geography Subjects in 2018 Social Studies Curriculum
Dr. Oğuzhan KARADENİZ

Hitler ve Ekolojik Düşünce.....297
Hitler And Ecological Thoughts
Selcen ÖZKAN

TANITMALAR / REVIEWES

Âşık Duran Bebek / Hüseyin Kürşat TURAN.....313
Doç. Dr. Yılmaz YEŞİL

Bağdat Demiryolu: Siyasal Sonuçları Olan Bir Türk-Alman Demiryolu Projesi

Baghdad Railway: A Turkish-German Railway Project with Political Consequences

Dr. Altan ALPEREN*

Öz:

II. Abdülhamid kendisinden önceki padişahlar gibi ülkesinin bekası için demiryolu yatırımlarına büyük önem verdi. Devletin kalkınması ve siyasi istikrarını koruması için modern bir ulaşım sistemi gerekiyordu. O dönemde ülkelerin ekonomik kalkınmasında demiryollarının stratejik önemi vardı. Sultan II. Abdülhamid, uyguladığı reel politika gereği, ülkenin bekasını modernleşme faaliyetleriyle sağlamaya çalışıyordu. Buna karşılık İngiltere, Fransa ve Rusya gibi büyük devletler, dağılmak üzere olan Osmanlı devletini hedef almışlardı. Osmanlı toprakları üzerinde herhangi bir emperyalist emeli olmayan tek büyük devlet Almanya gibi görünüyordu. Bundan dolayı demiryolu imtiyazları genellikle Almanlar'a verildi. Yine de tek bir yabancı ülkeye bağımlı kalmamak için, İngiltere ve Fransa da demiryolu imtiyazlarından pay aldılar. Almanya, II. Wilhelm'in 1888 yılında imparator olmasıyla birlikte yayılcı bir siyaset gütmeye başladı. Bunun en önemli nedeni Almanya'nın hammadde ve pazar bulma konusunda diğer Avrupa devletlerinin gerisinde kalmasıydı. Aynı döneme Osmanlı Devleti açısından bakıldığında, Almanya Osmanlı toprakları üzerinde henüz herhangi bir talebi olmayan tek devletti. Bu gerekçeler iki ülke arasında yakınlaşmanın nedeni oldu. Almanlar Bağdat

* Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Alman Dili ve Eğitimi Anabilim Dalı, alperen@gazi.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-8074-0134>

Demiryolu hattının yapımını kendi gizli ajandalarını gerçekleştirmek için istiyorlardı. Fakat Rusya, İngiltere ve Fransa bu projeye Ortadoğu üzerindeki çıkarlarını tehdit ettiği gerekçesiyle hep karşı çıktılar. Yapımı 1903'ten 1940'a kadar süren ve iki dünya savaşına tanıklık eden Bağdat Demiryolu, hiç bir zaman stratejik hedeflerine uygun bir şekilde kullanılamadı. Almanlar tarafından bitirelemeyen bu demiryolu, kaderin bir cilvesi olarak İngilizler tarafından tamamlanmıştır.

Anahtar sözcükler: Bağdat Demiryolu, II. Abdülhamit, II. Wilhelm, Petrol, Ortadoğu

Abstract:

Revolution in transportation, such as the railroad, aided the development of industrialization. Railway expansion in the Ottoman Empire could lead to the industrialization of the country. Therefore, Sultan Abdulhamid II worked out the plan for the Baghdad Railway. The name was given to the trunk line connecting Istanbul with Baghdad. The main part of the concession for building the railroad was granted to a German firm. The sultan hoped that this railroad would be beneficial to the Ottoman Empire and serve to bolster the power of the Ottoman Empire. He also sponsored the Hejaz Railway to the holy places in Arabia. The geography of the Ottoman Empire made it an important and strategic source for trade and commercial relations. However, the large empire struggled to control such a vast territory from the center. Its railways needed rapid expansion. On the other side, the geography of the railway was rich with resources including minerals, fuel, and oil, and other raw materials. The resources of the Ottoman Empire attracted the attention of the European powers. Sultan Abdulhamid II carefully used the rivalry among them to his own advantage. Until the beginning of the 20. Century, Britain, France and Russia had been the powers with most influence in the Ottoman Empire, but the building of the Baghdad railway increased the German influence in Turkey. The Baghdad Railway helped to propel Germany toward economic growth and assure Germany, as Kaiser Wilhelm II declared in 1901, "a place in the sun". France and Britain viewed the project as a threat to their prestige in the Middle East. Britain considered the Baghdad railway a menace to its "imperial lifeline" to India. Therefore, it became one of the complex contributing causes of World War I. Its construction, begun in 1903, was repeatedly delayed for financial, political and technical reasons during the pre-war period. While a large part of the Baghdad railway was built before World War I, the rail was not completed by the outbreak of war. By 1918 the line was completed from Konya to Nusaybin, leaving a gap of about 300 miles on the way to Baghdad. Despite massive injections of German cash, the railway was only completed in 1940. The continuing development of transport systems, however, somewhat weakened the strategic importance of the line. The Golden Age of the Baghdad railway was over. Nostalgia, however, is still available across Turkey.

Keywords: Baghdad Railway, II. Abdulhamid, II. Wilhelm, Oil, Middle East

20. Yüzyılın Başlarında Avrupa ve Osmanlı Devleti

Sömürgecilik çağında Avrupalı büyük devletler, çok uluslu bir imparatorluk olan Osmanlı'nın topraklarını paylaşmak istiyordu. 19. ve 20. yüzyıllarda Osmanlı devleti, ekonomik olarak zayıf düştüğü için dağılma belirtileri göstermeye başlamıştı. İngiltere, Fransa ve Rusya, Boğazdaki "hasta adamın"¹ mirasına konmak amacıyla pusuya yatmış bekliyordu, çünkü Osmanlı dağılırsa pastadan pay almayı umuyorlardı. Her üç devlet, Bağdat demiryolu yapılana kadar Osmanlı devleti üzerinde büyük bir nüfuza sahiptiler (Hitti: 1979, 51). Rusya'nın hedefi, İstanbul ve Çanakkale boğazlarına hâkim olmaktı, çünkü kendi limanları kışın buz tuttuğu için aylarca ulaşıma kapanıyordu. İstanbul ve Çanakkale boğazlarını kontrol eden bir Rusya, sıcak denizlere kolayca inecek ve aynı zamanda kendi mallarını deniz aşırı suyollarıyla uzak pazarlara ulaştırabilecekti. Fransa'nın çıkarları, bugünkü Suriye toprakları üzerindeydi. Fransa, Suriye üzerinden Anadolu, Mısır, Arabistan, Irak ve İran'ın pazarlarını ele geçirecek ve oralarda ekonomik hâkimiyet kuracaktı. İngiltere, o dönemde Osmanlı toprağı olan Mısır'ı işgal etmiş ve böylece Süveyş Kanalı ve Basra Körfezi'ndeki deniz ticaretini kontrol altına almıştı. İngilizler için her iki su yolu, kraliyet sömürgesi olan Hindistan ve Asya'yla deniz bağlantısını sağlayan ve stratejik açıdan hayati önem taşıyan geçiş güzergâhlarıydı. İngiltere'nin en önemli sorunu, Irak ve Basra körfezinde petrol kaynaklarının güvenliğini sağlamaktı. Almanya, bu emperyalist mücadeledeki yerini almakta biraz geç kalmıştı. İmparator II. Wilhelm'in 1888 yılında iktidara gelmesiyle beraber Almanya, gözlerini Anadolu, Basra körfezi ve Mezopotamya'nın zengin doğal kaynaklarına dikti. Almanya, bu coğrafyalara kurulacak demiryolu ağlarıyla ulaşmayı planlıyordu (Hüber: 1943, 87; Rathmann: 1984, 21). Özellikle Basra körfezi ve Mezopotamya, Almanların hammadde ve petrol ihtiyacını karşılayacaktı. Ne var ki Avrupa devletlerinden hiç birisi, Osmanlı topraklarında emperyalist emellerine tek başına ulaşacak güçte değildi. Avrupa devletleri, Osmanlı topraklarını tek başına ele geçirmek isteseler, birbirleriyle çatışmaları gerekecekti, ama bunu göze alamıyorlardı. Bu yüzden Avrupalı sömürgeci güçler, zamanı geldiğinde hedeflerine ulaşmak için pusuda bekliyorlardı. Osmanlı devleti, 1914 yılına kadar denge siyaseti izleyerek sömürgeci devletlerin bu emperyalist rekabetinden kendi çıkarına yararlanmasını bildi. İngiltere, Fransa ve Rusya, Almanya'nın Osmanlı topraklarına karşı artan ilgisini kendi çıkarlarına karşı hayati bir tehdit olarak algıladılar. Bu yüzden 1914 yılına kadar Almanya'nın Osmanlı coğrafyasındaki nüfuzunu ellerinden geldiği kadar engellemeye çalıştılar. Ancak bu konuda pek başarılı oldukları söylenemez. Almanya, 1880'lerden beri Osmanlı devletini silah yardımları ve askeri eğitim faaliyetleriyle destekledi. Bunların dışında Almanya'nın Osmanlı'daki en büyük yatırımı, Bağdat demiryolunun finansmanı ve yapımı oldu. Bu projede Almanların ve Türklerin çıkarları örtüştüğü için Bağdat demiryolunun yapılmasına beraber karar verildi. Demiryolu, Almanya'yı emperyalist hedeflerine ulaştıracak ve Osmanlı devletine de ekonomik kalkınma sağlayacaktı.

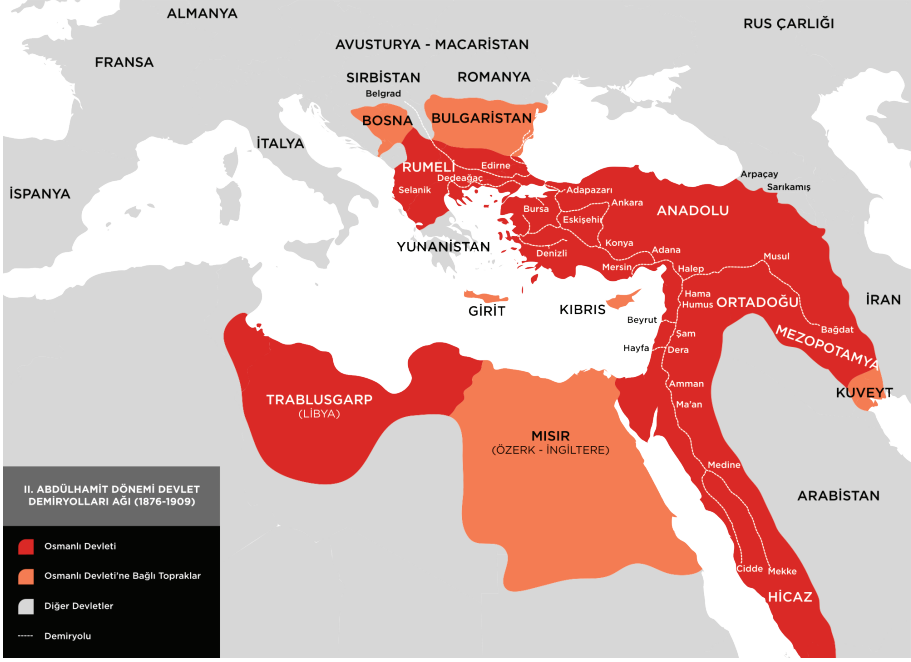
¹ "Hasta Adam" deyimini ilk defa Rus İmparatoru I. Nikolay, art arda gelen savaşlar nedeni ile toprak kaybeden ve Avrupa'nın mali kontrolüne giren Osmanlı İmparatorluğu için kullanmıştır.

Aslında Bağdat ve Hicaz demiryolu projelerinin mimarı Sultan II. Abdülhamit'tir. Padişah, dev imparatorluğun Avrupalı büyük devletler karşısındaki geri kalmışlığını gidermek için devasa projeleri hayata geçirmek istiyordu. Orduyu güçlendirmek, modern ulaşım sistemleri kurmak ve devletin gelirlerini arttırmak amacıyla yapılan Bağdat demiryolu, uluslararası öneme sahip bir Türk projesiydi (Rohrbach: 1911, 49). Bağdat demiryolunun inşası, milli birlik, ekonomik kalkınma ve özellikle sanayinin gelişimi açısından çok önemliydi. Osmanlı devletinde kurulacak bir demiryolu ağı, sadece ulaşım sisteminde devrime yol açmayacak, aynı zamanda eyaletleri payitahta bağlayarak ülkeyi sosyopolitik ve sosyoekonomik açıdan istikrara kavuşturacaktı. 1914'te Birinci dünya savaşı çıkınca ittifak devletleri (Almanya, Avusturya-Macaristan), itilaf devletleriyle (İngiltere, Fransa, Rusya) karşı karşıya geldi. Savaş başladığında Osmanlı devletinin kimin yanında yer alacağı henüz belli olmamıştı. Ama savaş, Osmanlı topraklarındaki petrol kaynaklarının paylaşımı için çıkarılmıştı. Bu yüzden Osmanlı devletinin savaşın içine çekilmesi kaçınılmazdı. Bir oldubittiyle Osmanlı devleti, savaş başladıktan birkaç ay sonra Almanya ve Avusturya-Macaristan'ın yanında savaşa girmek zorunda bırakıldı. Savaş, Almanya ve müttefiklerinin yenilgisiyle bitti ve Osmanlı devleti parçalandı. İngiltere ve Fransa, Osmanlı'nın mirasına kondu.

Osmanlı'da Demiryolu Projeleri

Birinci Dünya savaşından önce Osmanlı Devleti, Mısır'dan Basra Körfezine ve Kafkasya'dan Mekke ve Medine'ye kadar uzanıyordu. Ekonomisi tarıma dayalı bu çok uluslu imparatorluk, 20. yüzyılda dağılma sürecine girdi. Demiryolu ağlarının yapımı, imparatorluğun parçalanmasını belki durdurabilirdi. Osmanlı devletinin istikrarı ve bekası için 1856'dan 1923'e kadar aşağıdaki demiryolu hatları yapılmıştır:

- Balkanlarda (Rumeli'de) inşa edilen 2886 km'lik hat;
- 2424 km uzunluğundaki Anadolu ve Bağdat demiryolu hattı;
- Bağlantı hatlarıyla birlikte 610 km'lik İzmir-Aydın demiryolu hattı; uzatılarak 695 km'ye ulaşan İzmir-Kasaba demiryolu hattı;
- Bağlantılarıyla birlikte 1592 km uzunluğundaki Hicaz demiryolu hattı (Yavuz: 2005. 4).

Sultan II. Abdülhamid Dönemi'nde yaklaşık 5800 kilometre demiryolu yapılmıştır. II. Meşrutiyet Dönemi'nde (1908-1918) daha çok askeri amaçlı demiryolları inşa edilmiş, bu arada Bağdat demiryolunun kalan bölümleri tamamlanmaya çalışılmıştır. Osmanlı Devleti'nde baştan itibaren yapılan demiryollarının toplam uzunluğu yaklaşık 8400 kilometredir. Bunlardan 4138 kilometresi bugünkü Türkiye Cumhuriyeti devletinin toprakları içinde kalmıştır.

19. ve 20. yüzyıllarda demiryolları, İngiltere'deki sanayi devriminin ve Almanya'daki ekonomik kalkınmanın motoru olmuştur. Avrupa'daki örneklerde olduğu gibi modern bir ulaşım sistemi, Osmanlı devletinin de çok çabuk kalkınmasını sağlayabilirdi. Sultan II. Abdülhamit, modern bir demiryolu ağıyla payitahttan çok uzak olan eyaletlerde devlet otoritesini yeniden tesis etmek amacındaydı. Modern bir ulaşım sisteminin kurulmasıyla birlikte ülkede sosyoekonomik ve sosyokültürel kalkınma olacaktı. Sultan II. Abdülhamit'ten önce de Osmanlı'da demiryolları inşa edilmişti. Selefî Sultan Abdülaziz, Türk devletinin Avrupa'daki topraklarına (Rumeli) demiryolu hatları kurması için Alman mühendis Wilhelm Pressel'i görevlendirmişti. Bu Alman mühendis, 1869'dan 1871'e kadar Rumeli'de demiryolları inşa etmiştir. Sultan Abdülaziz, Pressel'i 1872'de Asya'daki devlet demiryolları genel müdürlüğü görevine atamıştır (Korn: 2009, 19; Fül: 2001, 701). Sultan II. Abdülhamit de kendi döneminde devletin Asya topraklarında yolun olmadığı geniş bölgelere demiryolu hatları kurmaları için Alman mühendisleri İstanbul'a davet etmiştir. Anadolu'da kurulan ilk demiryolu hattı, 1869'da İstanbul'dan Konya'ya kadar uzanan Anadolu demiryolu hattıdır. Bu hat sonradan Bağdat'a kadar uzatılmıştır. Anadolu demiryolu hattı, Bağdat'a kadar uzatılınca Bağ-

dat demiryolunun bir parçası haline gelmiş ve bu nedenle de adı Bağdat demiryolu olarak değiştirilmiştir. Bağdat demiryolunun hayata geçmesi, Alman imparatoru II. Wilhelm'in 1898 yılında Sultan II. Abdülhamit'i İstanbul'da ziyaretiyle başlar. Türk hakanı, Alman imparatorundan Konya Bağdat demiryolunun Almanlar tarafından yapılmasını ister. Alman imparatora Bağdat demiryolu projesinin imtiyaz hakkının "Deutsche Bank" adlı Alman bankasına verilmesini teklif eder. Alman imparatoru bu teklifi kabul ederek Bağdat demiryolunun hamisi olmuştur. Daha sonraki yıllarda bütün demiryolu imtiyazları Alman şirketlerine verilmiştir. Alman imparatorunun ziyaretinin en önemli sonuçları Türk ordusunun reorganizasyonu ve modernizasyonu, Türk-Alman ilişkilerinin derinleşmesi ve buradan doğan Türk-Alman ittifakı olmuştur.

Almanya'nın başkenti Berlin ile Osmanlı Devletinin payitahtı (başkenti) İstanbul arasındaki demiryolu bağlantısı 19. yüzyılın sonlarında bitmişti. Bağdat demiryolu tamamlandığında Berlin, Bağdat ve Basra üzerinden bugünkü Kuveyt'e (Körfez bölgesi) bağlanacaktı. Almanların hesabına göre Berlin'den yola çıkan bir tren, 13 günde Mezopotamya'ya (bugünkü Irak) kadar ulaşacaktı. Bu tarihi vizyon, o dönem için çok fütüristik bir projeydi. Konya'dan Kuveyt'e kadar uzanacak bu yeni demiryolu hattı, Almanya'nın petrol zengini Basra Körfezine karadan erişimini kolaylaştıracaktı. Almanlar, demiryolu hattıyla sadece Anadolu ve Mezopotamya'daki doğal kaynakları ekonomik açıdan güvence altına almış olmayacak, aynı zamanda Orta Doğuda askeri ve stratejik üstünlüğü de ele geçirmiş olacaktı. Bağdat demiryolu projesi, Türk-Alman ittifakına karşı çıkan İngiltere ve Rusya'nın yaklaşmasına yol açtı, çünkü her iki devlet, Türk-Alman işbirliğini kendilerinin Ortadoğu'daki çıkarlarına ve nüfuz alanlarına bir tehdit olarak algılıyorlardı (Enzyklopädie Brockhaus: 1987, 481).

Alman Planına Göre Berlin-Basra Demiryolu Güzergâhı

Bağdat Demiryolu Güzergâhı

Bağdat Demiryolu, Anadolu demiryolunun bir devamı olarak Konya'dan Adana'ya, oradan da Halep ve Musul üzerinden Bağdat'a kadar uzanmaktadır. Bu hat daha sonra Bağdat'tan Basra körfezindeki Basra şehrine kadar uzatılacaktı. Bağdat demiryoluna Halep'te ülkenin güneyine doğru uzanan Hicaz demiryolu da eklenecekti. Hicaz demiryolu, Halep'ten başlayarak Şam (Suriye) ve Amman (Ürdün) üzerinden Medine'ye (Suudi Arabistan) kadar uzanmaktadır. Halep'ten (Suriye) Medine'ye (Suudi Arabistan) kadar giden Hicaz demiryolunu Alman mühendis Heinrich August Meissner Sultan II. Abdülhamit'in emriyle inşa etmiştir. Hicaz demiryolu Şam'dan Medine'ye kadar 1320 km uzunluğundayken Bağdat demiryolu da Konya'dan Bağdat'a (Irak) kadar 1600 km'lik bir hattır. Bağdat demiryolunun en uzun bölümü Türkiye'nin zorlu bir coğrafi bölgesinden geçmektedir. Alman mühendisleri için Anadolu coğrafyasındaki dağlık bölgelerden demiryolu hattının geçirilmesi çok büyük zorlukları beraberinde getirmiştir. Geçit ve nehirleri aşmak için yüzlerce köprü ve viyadük inşa edilmiştir. Osmanlı Devleti'nin merkez coğrafyasını teşkil eden Türkiye'de büyük bir inşaat ordusu, binlerce yıldır güneye geçişi engelleyen Toros dağlarını aşmak zorunda kalmıştır. Torosları aşan 64 km'lik bir hatta 44 adet tünel inşa edilmiş ve raylar 1478 m yüksekliğindeki bir rakımdan geçirilmiştir. Bağdat demiryolu projesinin en büyük mühendislik başarısı, Türkiye'deki Kilikya geçidi, Toros ve Nur dağlarının demiryoluyla aşılmasıdır (Korn: 2009, 159; Noack: 2003, 1).

Bağdat demiryolu güzergâhı (kalın kırmızı hat)

Toroslarda Bağdat Demiryolu Viyadüğü

Torosların demir raylarla aşılmasından sonra Bağdat demiryolunun geri kalan kesiminin inşasında güzergâh çok defa değiştirildi, çünkü büyük devletlerin askeri tehditleri, demiryolu hattının doğal güzergâhına göre inşa edilmesini engelledi. Doğal güzergâha göre rayların Adana'dan sonra Akdeniz kıyısı boyunca İskenderun'a kadar döşenmesi planlanıyordu. İskenderun'dan sonra kolay aşılabilecek olan Baylan geçidi üzerinden demiryolu hattı Halep'e kadar uzatılacaktı. Ancak düşman savaş gemilerinden gelebilecek tehditler yüzünden Bağdat demiryolu hattı, sahilden iç kesimlere doğru kaydırıldı, çünkü Bağdat demiryolunu Akdeniz'deki düşman gemilerinden gelecek top atışlarının menziline çıkarmak gerekiyordu. Daha kolay ve daha çabuk inşa edilebilecek bir sahil hattının yapımından stratejik nedenlerle vazgeçildi. Bu yüzden Adana'dan İskenderun'a ayrı bir hat inşa edildi ve bu hat İskenderun'da son buldu. Bağdat demiryolunun ana güzergâhı, askeri kaygılarla İskenderun'dan Halep'e doğru değil, Adana'dan büyük zorluklarla Amanos dağları üzerinden Halep'e kadar inşa edildi. Amanosları aşmak için 8 km uzunluğunda bir demiryolu tüneli yapıldı. Bağdat demiryolu için Birinci Dünya Savaşının sonuna kadar yaklaşık 2000 km'lik ray döşenmiş, ama buna rağmen demiryolu tamamlanamamıştır. Savaşın bitiminde Bağdat demiryolu, bugünkü Türkiye Suriye sınırındaki küçük bir yerleşim yeri olan Nasıriye'ye kadar gelebildi. 1912'den beri Bağdat'tan Musul'a doğru inşası devam edip Samara'ya kadar yapılmı biten demiryolu hattı aslında Nasıriye'de Konya'dan gelen hatla birleşecekti. Ancak Nasıriye ve Samara arasındaki 280 km'lik boşluğu kapatmak 1940'ta Irak hükümetine nasip oldu (Noack: 2003, 1). Bağdat Demiryolu, 1903'ten 1940'a kadar süren yapımı boyunca iki dünya savaşına tanıklık etti. Konya istasyonundan Bağdat garına kadar uzanan hattın bitmesi tam 37 yıl sürdü. Uzun yıllardan beri beklenen Berlin ile Bağdat arasındaki kesintisiz demiryolu ulaşımı, nihayet 1940

yılında ve İkinci Dünya Savaşında tamamlanabildi. Bu demiryolu, Birinci Dünya Savaşı'ndan önce öngörüldüğü gibi ne Bağdat'a ne de Basra'ya kadar uzatılabildi. Türk-Alman işbirliğinde yapımı sürekli sabote edilen Bağdat-Basra hattını İngilizler, 1941 yılında bitirdiler. Bağdat demiryolu asıl yapılış amacına hiç bir zaman hizmet edemedi. İngilizlerin istemediği Bağdat demiryolunu bitirmesi, kaderin bir cilvesi olsa gerekti. Bu demiryolu hiç bir zaman bir uçtan diğer uca kesintisiz bir şekilde kullanılamadı. Bağdat demiryolundan beklenen ekonomik ve stratejik fayda asla hayata geçmedi. İtilaf devletlerinin 1918'deki zaferiyle Bağdat demiryolu önemini tamamen kaybetti.

Bağdat Demiryolunun Yapılışı

1903 yılında yapımına başlanan Bağdat demiryolu, o yılların en önemli lojistik projelerinden birisi sayılıyordu. Osmanlı Devleti'nin gururu olan Bağdat demiryolu, hem devletin en büyük altyapı projelerinden birisi, hem de Alman mühendislik sanatının bir teknoloji harikasıydı.

Bağdat demiryolu projesinin öncüsü aslında İngiliz Albay Chesney'dir. Bu kişi 1833 yılında Hatay'daki Asi nehrinden Fırat nehrine doğru giden bir demiryolu hattının projesini hazırladı. Ancak o yıllarda İngilizler Süveyş kanalının inşasına öncelik verdikleri için Fırat Vadisi demiryolu projesi (Euphrat Valley Railway) devre dışı bırakıldı (Graichen&Gründer: 2005, 252). 1880'li yılların başından itibaren Alman mühendis Wilhelm Pressel benzer projeler geliştirdi. 1873'te 6800 km uzunluğundaki Anadolu demiryolu projesini çizdi. Bu projeleriyle 1903 ile 1940 yılları arasında gerçekleşen Bağdat demiryolu inşaatının ana yapımcısı oldu (Füssl: 2001, 701).

Bağdat demiryolunun inşaat malzemeleri, tarihi bir ordu güzergâhı olan Toros dağlarındaki Kilikya geçidinden taşındı. Büyük İskender'in inşa ettiği tarihi Kilikya geçidi, Torosların arasından geçerek Adana ovasına ve oradan da Halep'e kadar uzanmaktadır. 1899'dan itibaren güzergâhın belirlenmesi için yürütülen fizibilite çalışmaları, Almanlar tarafından o bölgede başlatıldı. Bağdat Demiryolu ağırlıklı olarak Alman şirketlerinin katılımıyla inşa edildi. Alman şirketleri, demiryolunu, istasyon binalarını ve büyük garları inşa ettiler. Raylar ve lokomotifler de Alman şirketleri tarafından sağlandı. Demiryolu inşaatında zaman zaman 35000'den fazla işçi oldukça zor ve tehlikeli şartlarda çalıştırıldı. İnşaatta kozmopolit bir işçi ordusu görev yaptı. İsviçreli, Fransız, İtalyan, Avusturyalı, Rus, Yunanlı, Levanten, Ermeni, Türk ve Alman işçiler hep birlikte demiryolunu inşa ettiler. Bunların yanı sıra başka ülkelerden gelen işçiler de bu devasa projenin gerçekleştirilmesine büyük katkı sağladılar (Korn: 2009, 163).

Bağdat demiryoluna malzemeler, Toros dağları arasından geçen tarihi Kilikya geçidinden kamyonlarla taşındı. Tarihte askeri bir güzergâh olan resimdeki Kilikya geçidi, Torosların arasından geçerek Adana ovasına ve oradan da Halep'e kadar uzanmaktadır. Bu yolu Büyük İskender inşa ettirmiştir.

Birinci dünya savaşından önceki siyasi ve teknik sorunlar, Bağdat demiryolu inşaatındaki ilerleyişi geciktirdi. Özellikle Toros ve Amanos dağlarındaki tünel ve viyadük çalışmaları, demiryolunun zamanında bitirilmesini zorlaştırdı. 1904'ten 1910'a kadar demiryolundaki inşaat çalışmaları 6 yıl boyunca durdu, çünkü projenin başından beri iç ve dış odaklar, demiryolunun yapımını sabote ettiler. Osmanlı devletindeki sosyopolitik çalkantılar, Fransız ve İngiliz müdahaleleri ve 1908'deki askeri darbe, İttihat ve Terakki Cemiyetinin iktidara gelmesini sağladı. İttihat ve Terakki mensupları, 1908'de gerçekleştirdikleri askeri darbeyle iktidarı ele geçirdiler ve 1909'da Sultan II. Abdülhamit'i tahttan indirdiler. Padişahın devrilmesi, İngilizlerin işine çok yaradı, çünkü bu sayede zaman kazanıp Bağdat demiryolunun inşaatını önlemiş oldular. Bağdat demiryolunun Avrupalı güçler tarafından engellenmesi, aynı zamanda onların Ortadoğu'da hâkimiyet kurma mücadelesinin bir sonucuydu. Avrupa devletlerinin çıkar mücadelesinin, Osmanlı devletinin iç siyaseti üzerinde büyük etkisi oldu. Sultan II. Abdülhamit, Müslümanların halifesi sıfatıyla panislamist politikalar güttüğü için İngilizler, onu Ortadoğu'daki çıkarları için büyük bir tehdit olarak görüyorlardı. Sultan II. Abdülhamit, panislamizm politikasıyla İngilizlerin Osmanlı karşıtı sömürge politikalarını önlemeye çalışıyordu. Ama 1908'deki İttihat ve Terakki darbesi, Osmanlı devletinde politika değişikliğine yol açarak bu duruma bir son verdi. Darbe sonucu Almanya karşıtı, ama İtilaf devletleri lehinde politikalar gelişmeye başladı. İngiltere ve Fransa,

1909'dan itibaren İttihat ve Terakki Cemiyetinin doğal bir müttefiki oldu. Bunun sonucunda Osmanlı donanması fiilen bir İngiliz amiralin komutasına verildi ve İngiliz subaylar, savaşın çıktığı 1914 yılına kadar Osmanlı topraklarındaki gemilerde ve demiryolu istasyonlarında kendilerine tanınan yetkileri kullandılar (Earle: 1924, 220).

1911'de Bağdat ile Basra arasında yapımı planlanan demiryolu hattının inşasından vazgeçildi (Korn: 2009, 19; Bickel: 2003b, 160). Ancak Almanların daha sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti ile iyi ilişkiler kurması sonucunda demiryolu inşaatına yeniden başlandı. 1912 yılında Alman mühendis Heinrich August Meissner'in idaresine Bağdat-Musul demiryolu hattının inşası verildi. Birinci dünya savaşında Almanların safında savaşa katılan Osmanlı devleti, Bağdat demiryolunun inşaatına stratejik nedenlerden dolayı savaş boyunca devam etti. Ancak savaşın bitiminden sonra demiryolu yapımının daha uzun yıllar süreceği anlaşıldı, çünkü İngiltere ve Rusya kapitülasyonları ileri sürerek demiryolunun bitirilmesini engelledi. Bağdat-Kerkük ve Bağdat-Basra hatları, 1941 yılında İngilizler tarafından inşa edildi (Held: 1960, 135).

Bağdat demiryolunun finansmanı

1875 yılında Osmanlı devleti fiilen iflas ettiği için borçlarını ödeyemez hale geldi. Devlet, o dönemde Avrupa'dan kredi almış ve bunun sonucunda aşırı borçlanmıştı. Devletin iflası sonucu 1881 yılında Osmanlı Duyun-u Umumiye İdaresi² Avrupa'nın en önemli yedi devleti tarafından kuruldu. Bunların arasında Fransa % 40 ile en büyük alacaklıydı. Fransa'yı % 29 ile İngiltere ve % 4,7 ile Almanya takip ediyordu (Schöllgen: 2000, 38). Duyun-u Umumiye idaresini Fransız-İngiliz idaresindeki bir Avrupa banka konsorsiyumu yönetiyordu. Osmanlı devletinin önemli vergi gelirlerini yöneten bu kurum, vergi gelirlerini borçların geri ödemesi için kullanıyordu. Bu yüzden Osmanlı devletindeki birçok ekonomi dalları, yabancı finans kurumlarının kontrolüne girdi. Ağır borç yükü altındaki Osmanlı devleti, ekonomide bağımsız politikalar üretemedi. Osmanlı devleti, mali yönden Fransa'ya çok bağımlı hale geldi. Bu bağımlılık duyun-u umumiye idaresi ve Fransız bankaları aracılığıyla oldu. Sultan II. Abdülhamit, Bağdat demiryolunun finansmanını İngiliz veya Alman bankalarına yaptırarak ülkesini Fransa'ya olan bağımlılıktan kurtarmak istiyordu. İngiliz hükümeti de Osmanlı devletinin istikrara kavuşmasını kendi çıkarlarına uygun bulduğu için padişahın bu düşüncesine sıcak bakıyordu. Çünkü İngilizlere göre Osmanlı'nın dağılması, o konjonktürde ancak Avusturya-Macaristan ve Rus imparatorluklarına yarayacaktı. Ancak İngiliz bankaları bu projeyi büyük bir mali risk olarak gördükleri için Bağdat Demiryolu hattının yapımına finansman sağlamak istemediler. Öte yandan Osmanlı Devleti, Türk ordusunun modernizasyonu ve reorganizasyonu amacıyla Almanya'dan gelen askerî heyetlerden memnun kalmıştı. Alman imparatoru II. Wilhelm'in 1889 ve 1898

² Duyun-u Umumiye "Genel Borçlar" anlamına gelir. 1881-1939 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu'nun dış borçlarını denetleyen kurumdur.

yıllarında İstanbul'a yaptığı ziyaretler, Almanya'yla ticari ilişkileri geliştirdi. Kayser Wilhelm'in Şam ziyaretinde 300 milyon Müslümanın en iyi dostu olduğunu söylemesi, Osmanlı'da büyük sempati topladı. O dönemde Almanya'nın Osmanlı topraklarındaki çıkarlarının sadece ticaretle sınırlı olduğuna inanılıyordu. İngiliz ve Fransızların emperyalist politikaları, Osmanlı'dan toprak koparmaya çalışırken Almanların böyle bir derdinin olmadığı düşünülüyordu. Almanların Osmanlı'ya yönelik politikaları, İngiliz ve Fransızlara göre daha az tehlikeli bulunuyordu. İşte bu yüzden Bağdat Demiryolu, Osmanlı hükümetinin arzusuyla Almanlar tarafından inşa edilmeliydi. „Deutsche Bank“ adlı Alman bankası, önce demiryolunun verimliliğiyle ve sonradan da Mezopotamya'da keşfedilen petrol kaynakların zenginliğiyle ilgilenmiştir. Mezopotamya ve Basra körfezinde zengin petrol yataklarının bulunmasından sonra Alman bankası, demiryolunun finansmanını üstlenmiştir. Almanlar, Bağdat demiryolunu yaparak İngiliz ve Fransızların çoktandır hâkim oldukları Ortadoğu bölgesinde kendilerinin de nüfuz sahibi olacaklarına inanmaya başladı. Alman imparatoru II. Wilhelm, Bağdat demiryolunun yapımıyla bizzat ilgilenmiş ve demiryolunun bitirilen her bir kesimi için her seferinde inşaat işçilerine iki dilde kutlama telgrafları çekmiştir (Schöllgen: 2003, 108). Bağdat Demiryolu, Alman malları için yeni pazarların kazanılması demektir. Almanlar, Bağdat demiryoluyla bağlantılı olarak Basra körfezinde ticari ve askeri gemileri için stratejik öneme sahip bir üs kurmayı hedefliyorlardı. Deutsche Bank'ın genel müdürü Georg von Siemens, Bağdat Demiryolu projesini ölü bir demiryolu hattı ve Alman çıkarları için önemi olmayan bir girişim olarak nitelendirmiştir (Wiegant: 1970, 29). Bağdat demiryolunun büyük bir bölümü, Alman kaynaklarıyla finanse edildi. Aslında Bağdat demiryolu Basra körfezine kadar yapılacaktı, ancak finansman seçenekleri çok olmasına rağmen devletin kasasında yeterince para yoktu.

Bağdat Demiryolunun Ekonomik Önemi

Modern bir ulaşım sistemi olan demiryolları, kalkınmanın ekonomik temelini oluşturur ve aynı zamanda da refahın ülke sathında yayılmasını sağlar. Osmanlı Devleti, bu niyetlerle demiryollarını Almanlara yaptırdı. Ancak Almanların niyetleri daha farklıydı. Onlar Osmanlı'daki demiryolu sistemini Almanya'ya yeni pazarlar bulmak ve Ortadoğu'ya stratejik açıdan ulaşmak amacıyla inşa etmek istiyorlardı. Bitmiş bir demiryoluyla Almanlar, Asya'nın kapılarına kadar dayanacak, oradan da Asya'nın içlerine kolayca ulaşacaklardı. Bu demiryolu projesi, Berlin'i petrol zengini Körfez bölgesiyle buluşturacak ve böylece Almanya'nın başkentiyle Basra Körfezi arasında kesintisiz bir mal ve petrol akışı sağlanacaktı. Almanlar, Bağdat demiryoluyla İngilizlerin hâkim olduğu deniz aşırı yolları ve Süveyş kanalını kullanmaya gerek kalmadan Asya'nın içlerine kadar ulaşabilecekti. Kısacası Almanlar, geleceğin yakıtı olan petrole kavuşmak istiyorlardı. 18. yüzyılın sonundan beri Mezopotamya ve Basra körfezinde zengin petrol yataklarının olduğu biliniyordu. Çevresinde zengin petrol yataklarına sahip Musul şehri de Bağdat demiryolunun önemli duraklarından biri olacaktı.

1912 yılında Türk hükümeti, Bağdat demiryolunun yapım masraflarını karşılaması için Alman bankasına (Deutsche Bank) tavizler verdi. Takasa dayalı bu tavizler sonucunda Alman bankası, Musul'a kadar giden Bağdat demiryolu hattının sağından ve solundan geçen yirmişer kilometrelik alan boyunca bütün petrol ve yeraltı kaynaklarını çıkarma hakkı elde etti. Böylece sanayisi ve ekonomisi için hayati önem taşıyan petrol sahaları, Almanya'nın önünde kullanıma hazır hale gelecekti. Ayrıca demiryolu hattı Bağdat'tan Basra'ya kadar uzatılmış olsaydı, Almanya Basra körfezindeki diğer petrol sahalarına da kolayca erişebilecekti. Ortadoğu petrolerine kavuşan Almanya, Amerika Birleşik Devletlerinden petrol ithal etmek zorunda kalmayacak ve Amerika'ya olan petrol bağımlılığından tamamen kurtulacaktı. Bir savaş durumunda İngiltere, Almanya'ya deniz ablukası uygular ve Amerika da petrol sevkiyatını keserse savaşın kaderi Almanya aleyhine gelişirdi. Birinci Dünya Savaşının en önemli nedenlerinden birisi, Almanya'nın Bağdat demiryolunu kullanarak Ortadoğu'nun enerji kaynaklarını ele geçirme riskiydi. Almanya'nın bu yayılmacı politikası sadece Almanya ile İngiltere arasında değil, aynı zamanda Almanya ile Rusya ve Fransa arasında da büyük çıkar çatışmalarına neden oluyordu. Almanya Bağdat demiryolu projesiyle Fransa'nın (Suriye, Lübnan), İngiltere'nin (Basra Körfezi) ve Rusya'nın (İran) çıkar alanlarına girmiş oluyordu. Bağdat demiryolu, İngilizlerin ve Rusların Ortadoğu'daki alt yapı projeleriyle rekabet ediyordu. Bu demiryolu projesi, İngilizlerin hâkim olduğu Süveyş kanalına ve Rusların İran'daki demiryolu projelerine alternatif oluşturuyordu. Bu yüzden Bağdat demiryolu projesi İngiltere, Fransa ve Rusya'yı birbirine yakınlaştırırken Almanya'yla bu üç dünya gücü arasında büyük bir gerilime yol açtı.

Bağdat demiryolu, çıkması muhtemel bir savaşta Almanya için hayati bir rol oynayacaktı. Bağdat ve Hicaz demiryolları, Osmanlı devleti için de stratejik bir öneme sahipti. Osmanlı Devleti, her iki demiryolu sayesinde Süveyş kanalı bölgesindeki güney cephesine bol miktarda asker ve silah sevkiyatı yapabilecek ve Arap isyancılarla daha etkin bir şekilde mücadele edebilecekti (Hort: 2014, 206). Halep şehri, aynı zamanda Bağdat demiryolundan Hicaz demiryoluna aktarma istasyonuydu. Hicaz demiryoluyla hem hacılar, hem askerler, hem de silahlar Sina bölgesine taşınıyordu. İngiltere, savaştan önce Türklerin bu demiryolu yüzünden Süveyş kanalına bir askeri operasyon yapmasından çok korkuyordu, çünkü Süveyş kanalı İngiliz imparatorluğunun sömürgelerine giden en önemli can damarıydı. Türkler bu can damarını kesecek olursa İngiltere'nin en önemli sömürgesi olan Hindistan'la bağlantısı kopacaktı. Bağdat demiryolu, İngilizler için en büyük can düşmanıydı ve bu yüzden asla bitirilmemesi gerekiyordu. Bağdat ve Hicaz demiryolunu tehlike olmaktan çıkarmak isteyen İngilizler, Birinci Dünya savaşında bu demiryolu ağını geniş ölçüde tahrip etmişlerdir.

20. yüzyıl başlarında Bağdat Demiryolu

Sonuç:

Birinci Dünya savaşından sonra Ortadoğu'nun siyasi haritası, galip devletlerin istekleri doğrultusunda yeniden çizilmiştir. İngiltere ve Fransa, savaştan sonra Osmanlı coğrafyasını farklı devletlere böldü. Bağdat demiryolu hattı, Osmanlı bakiyesi devletler olan Türkiye, Suriye ve Irak arasında bölüştürüldü. Bağdat demiryolu güzergâhı, savaş sonunda bu üç farklı devletin payına düştüğü için tamamlanmadı. Halep'ten gelen hatla Bağdat'tan gelen hat arasında henüz bitirilmemiş 485 km'lik bir boşluk kalmıştı, ancak bu boşluğun 135 km'lik bölümüne raylar döşenmişti. Trenin çalışmadığı bu boşluk arasında yolcular, Bağdat'tan Halep'e veya aksi istikamette seyahat edince otobüslere aktarılmak zorunda kalıyorlardı. Savaştan sonra Bağdat demiryolu, jeostratejik değerini kaybetmiş, doğu dünyasının egzotik havasından büyülenen turistler ve maceracılar için turistik bir atraksiyon olmuştu. Bağdat demiryolunu kullanan ünlü bir yolcu, Agatha Christie adlı İngiliz kadın yazardı. Bu yazar 1928 ve 1930 yıllarında İngiltere'den Şark Ekspresi ile İstanbul'a kadar gelmiş ve Toros Ekspresi ile de Suriye'ye doğru yoluna devam etmiştir (Bickel: 2003a, 120).

1923 yılında imzalanan Lozan anlaşmasıyla Bağdat demiryolunun Karkamış (Cerablus) ve Nusaybin arasından geçen hattı, Türkiye ile Suriye arasındaki sınır olarak belirlendi (Bickel: 2003a, 161). Demiryolunun Türkiye ile Suriye arasında sınır yapılması, savaşın galipleri tarafından ihtilaf yaratmak amacıyla önceden planlanmıştı. Böylece iki komşu ülke arasında fitne ve kavga çıkarmak mümkün olacak ve olası bir çatışma durumunda demiryolu ulaşımı işe yaramaz hale gelecekti.

İngiltere'nin Osmanlı imparatorluğunun bakiyesi olan devletleri birbirlerine karşı düşman etmesi, geleneksel "böl ve yönet" politikasının bir devamıydı. Ortadoğu düzeninin mimarı olan İngilizler, petrol kaynaklarını garanti altına almak için Ortadoğu ülkelerini birbirine düşüren politikalar geliştirmek zorundaydılar. İngiltere'yi yöneten derin akıl, Ortadoğu'daki devletleri ancak fitne ve siyasi çatışmalarla kontrol edebileceğini biliyordu. Bu yüzden Ortadoğu'da kavgarlar hiç bitmedi.

İkinci Dünya Savaşından sonra Suriye ve Irak'taki demiryolu hatları ulaşımına kapanmış, çünkü Ortadoğu'da çıkarılan siyasi çatışmalar, hep bölgesel savaşları ve iç savaşları tetiklemiştir. 1990'lı yıllardan sonra Bağdat demiryolu artık sadece Türkiye'de işletildiği için Anadolu demiryoluna dönüşmüştür. Türkiye'nin dışında Bağdat demiryolu işletilememiş, çünkü büyük devletlerin kaos politikaları buna izin vermemiştir. Irak Savaşı ve Suriye'deki iç savaş yüzünden Bağdat demiryolu halen çalışmıyor. 2002 yılında Türkiye ve Irak devlet demiryolları idareleri tarafından İstanbul-Bağdat seferlerinin yeniden başlatılması için bir anlaşma imzalandı. Ama Irak ve Suriye'deki bölgesel savaşlar, bu projenin gerçekleşmesini engelledi.

Artık Suriye ve Irak'ta Bağdat demiryolunun yerini uçak, araba ve kamyonlar aldı. Petrol de büyük oranda boru hatlarıyla taşınmaya başlandı. Türkiye'deki Bağdat demiryolu hattı, günümüze kadar kalan istasyonları ve lokomotifleriyle nostaljik bir havaya büründü. Bağdat demiryolu, günümüzde İstanbul ile Bağdat arasında seyahat edilmeyen tarihi bir demiryolu olduğu için hafızalarda meraklıları için romantik duygular uyandırmaktan başka bir işe yaramıyor.

Kaynakça:

BICKEL, Benno (2003a), “Mit Agatha Christie durch die Schluchten des Taurus. Die Bagdadbahn im Spiegel der Literatur und des Reiseberichts. In: Jürgen Franzke (Hrsg.): Bagdadbahn und Hedjazbahn”, **Deutsche Eisenbahngeschichte im Vorderen Orient**, Nürnberg: Tümmel Verlag, (120-124).

BICKEL, Benno (2003b), “Zeittafel Bagdadbahn. In: Jürgen Franzke (Hrsg.): Bagdadbahn und Hedjazbahn”, **Deutsche Eisenbahngeschichte im Vorderen Orient**, Nürnberg: Tümmel Verlag, (160-162).

EARLE, Edward Mead (1924), *Turkey, the Great Powers, and the Bagdad Railway: A Study in Imperialism*, New York: The Macmillan Company.

ENZYKLOPÄDIE BROCKHAUS (1987): in 24 Bänden, (19., vollständig überarb. und erw. Aufl.), 2. Bd. Mannheim: Brockhaus.

FÜL, Wilhelm (2001), *Pressel, Wilhelm. In: Neue Deutsche Biographie (NDB)*, 20. Bd. Berlin: Duncker & Humblot.

GRAICHEN, Gisela; GRÜNDER, Horst (2005), *Deutsche Kolonien – Traum und Trauma*, Berlin: Ullstein Buchverlag.

HELD, Hermann (1960), “Bagdadbahn. In: SCHLOCHAUER, Hans Jürgen (Hrsg.)”, **Wörterbuch des Völkerrechts** (völlig neu bearb. 2. Auflage in Verbindung mit der Deutschen Gesellschaft für Völkerrecht. 1. Bd. Berlin: de Gruyter, (pp. 134-136).

HITTI, Philip Khuri (1979): “Baghdad Railway. In: Encyclopedia Americana”, Vol. 3. New York: **Encyclopedia Americana**.

HORT, Jakob (2014), “Architektur der Diplomatie”, *Repräsentation in europäischen Botschaftsbauten 1800-1920*, Göttingen: Verlag von Vandenhoeck&Ruprecht.

HÜBER, Reinhard (1943), “Die Bagdadbahn. In: SIX, Franz Alfred (Hrsg.)”, **Schriften zur Weltpolitik (87-98)**, Heft 6. Berlin: Junker und Dünnhaupt Verlag.

KORN, Wolfgang (2009), *Schienen für den Sultan: Die Bagdadbahn: Wilhelm II.*, Abenteuer und Spione. Köln: Fackelträger Verlag.

NOACK, Rosemarie (11. Dezember 2003), **Zügig durch die Wüste. Die Zeit**. [Online: <http://www.zeit.de/2003/51/Bagdadbahn>]. (11.10.2017).

RATHMANN, Lothar (1982), *Berlin-Bağdat: Alman Emperyalizminin Türkiye’ye Girişi Berlin Bağdad*. [Originaltitel: *Berlin-Bagdad: Die imperialistische Nahostpolitik des kaiserlichen Deutschlands*, Berlin 1962 (Aus dem Deutschen übersetzt von Ragıp Zarakolu)]. Istanbul: Belge Yayınları.

ROHRBACH, Paul. (1911), *Die Bagdadbahn. 2. Auflage*, Berlin: Verlag von Wiegandt&Grieben.

SCHÖLLGEN, Gregor (2000), *Imperialismus und Gleichgewicht: Deutschland, England und die orientalische Frage 1871-1914*, München: Oldenbourg Wissenschaftsverlag.

SCHÖLLGEN, Gregor (2003), "Instrument deutscher Weltmachtspolitik. Die Bagdadbahn im Zeitalter des Imperialismus. In: Jürgen Franzke (Hrsg.): Bagdadbahn und Hedjazbahn", **Deutsche Eisenbahngeschichte im Vorderen Orient (108-111)**, Nürnberg: Oldenbourg Wissenschaftsverlag.

WIEGAND, Theodor (1970), *Halbmond im letzten Viertel. Briefe und Reiseberichte aus der alten Türkei. 1895-1918*, München: Bruckmann Verlag.

YAVUZ, Mehmet (2005), *Eine vergleichende Studie über den Bahnbau und die Bahnhofsarchitektur der Anatolischen Bahnen und der Bagdadbahn mit ihren Vorbildern im Deutschen Reich*, (Doktora Tezi), Bochum: Ruhr Universität Bochum.

Extended Abstract

Baghdad Railway

Mesopotamia is the region in south-western Asia where an exotic railroad and an expanding Global Oil Economy changed the world order. The name Mesopotamia comes from a Greek word meaning “between rivers,” referring the land between the Tigris and Euphrates rivers. Mesopotamia can be broadly defined to include the area that is now eastern Syria, south-eastern Turkey, and most of Iraq. In the last decades Mesopotamia has become a place where international political games, conflicts and rivalries have never ceased to be existed. As it is today, Mesopotamia had been a place of international rivalry and discord at the turn of the 20th century. Oil, trade routes, geography and terrain, all contribute to the strategic importance of Mesopotamia. Because of its geographical position in the gulf region, linking Asia Minor to India, Mesopotamia had become one of the trade centres since the ancient times. Later the discovery of petroleum in Mesopotamia in early 20th century made this region even more attractive to the political and economic interests of **European colonial** empires. The Great Powers of Europe attributed much importance to Mesopotamia because of its geopolitical and strategic position. In the pre-war period Britain underlined the thesis that Mesopotamia was a British area of influence. Hidden motives for World War One arose with the construction of the Baghdad Railway in the Ottoman Empire in the late 19th and early 20th century. The World Powers recognized the future need for petroleum, and control over that necessary oil would be the key to great profit and political power. The Berlin-Baghdad railway would have connected Germany with Mesopotamia, Africa and Asia (India), and the trade of goods and agricultural products would benefit from a port on the Persian Gulf. This in turn could provide direct access to Middle East petroleum, and the Baghdad railway would bypass the Suez Canal.

In 1901, Germany reported on vast supplies of petroleum in Mesopotamia. When the Ottoman state gave permission to Germany for the Baghdad Railway in 1903, Russia, France, and Britain all regarded a Berlin to Baghdad Railway a threat to their dominance. In the meantime, not to be caught unprepared, the British had underlined the commercial and strategic importance for them of the Persian Gulf. In other words, Britain was asking its allies to confirm that Mesopotamia was its own area of influence. The Ottoman Empire rejected the British thesis, because Mesopotamia was in fact Ottoman territory.

Russia, France, and Britain would have suffered economically from increased German trade and penetration in Mesopotamia. Germany would challenge Moscow’s dominant position in Central Asia and half of Iran. The railway was expected to extend Germany’s economic influence towards the Caucasian frontier and into north Persia where Russia had a dominant share of the market. At the same time the south part of Iran was held by Britain. France had established a foothold in northern Africa and an influence in Algeria and Tunis. Germany

must be kept out of the then French-controlled northern Africa and Mesopotamia entirely. Britain had taken Egypt in 1882 and through it found a way to rule Sudan in 1897. It administered Egypt, Cyprus, and Aden on the Red Sea, and had major influence in Afghanistan. Emblematic of the German threat as perceived by Britain, was the Berlin-Baghdad railway project. The main objective of British policy was to keep the Ottoman State and Germany as far as possible, out of the Gulf. Therefore Britain should regard the establishment of a naval base, or of a fortified port, in the Persian Gulf, by any other power as a very grave menace to British interests. By the 19th century the Ottoman Empire was weak. Cheap imports from industrialized Europe and various wars had resulted in the country's finances being controlled by the Ottoman Public Debt Administration composed of and responsible to the European Great Powers. The European countries saw great potential to exploit the resources of the weakening empire; not least there were potentially vast amounts of petroleum.

When Abdul Hamid II came to power (ruled 1876-1909), he showed a desire to build railways in the Ottoman state for political, strategic and economic goals. From the political and strategic perspectives, the Sultan would be able to move his troops in all the regions of the Ottoman State. This would help him maintain security, order and political stability. Also railway expansion could lead to the industrialization of the Ottoman Empire. As for the economic side, the railways would increase the revenues of the Ottoman State and work to develop its economic sources. The relationship between Germany and the Ottoman Empire has rapidly developed after the visit of the German Emperor Wilhelm II to the Ottoman State in 1898. As a consequence all the obstacles facing the Germans were removed. The Sultan promised the Emperor to give the concession of building the railways to the Germans. On his part, the Emperor supported the Ottoman Railway Projects and showed his pretentious protect to Islam. It is also because of this reason that his visit in 1898 had been perceived as a show of force towards Britain and France. And what is more, the German Emperor's Damascus speech was an indirect threat to France and Britain's Muslim colonies, because it was in favour of the unity of Islam.

In 1886, Sultan Abdul Hamid II proposed a railway from Istanbul to the Persian Gulf. It would extend the Oriental Railway, which linked Berlin to Istanbul at its completion in 1888. Another railway built at the same time by German engineers was the Hejaz railway connecting Damascus to the holy cities of Medina and Mecca. Sultan Abdul Hamid II was the driving force behind the construction of the Hejaz Railway. The line from Damascus reached Medina 1908. Thousands of pilgrims from Russia, Central Asia, Iran and Iraq also converged on Damascus to take the train. The railway never reached Mecca and during the World War I, parts of the railway were blown up by Lawrence of Arabia and his Arab allies.

In 1888, the Ottoman government granted the Anatolian Railway Company, a syndicate dominated by the Deutsche Bank, the concession to construct a railway from Istanbul to Ankara, in order for Germany to pursue its economic penetration

of the Ottoman Empire. This railway line, completed in 1893, was extended to Konya by 1896.

The Baghdad railway, which was built from 1903 to 1940, connected Konya with Baghdad (1600 km). It was also known as the Berlin-Baghdad railway to connect Berlin with the Ottoman Empire city of Baghdad, from where the Germans wanted to establish a port in the Gulf Region. After the occupation of Ottoman territories in North Africa (Tunisia, Egypt) by European Powers, Abdul Hamid turned for support to Germany. In return, concessions were made to Germany. It gets permission to build the Baghdad railway. Developing Ottoman-German political and economic cooperation induced the sultan to grant the Anatolian Railway Company the concession to extend the railway from Konya to Baghdad and to the Persian Gulf. The Baghdad Railway Company, dominated by the Deutsche Bank and other German interests, was formed in 1903. In the same year, the final concession, which was an outcome of a German-Ottoman understanding, was granted to Baghdad Railway. On the other hand, the concession represented a great victory to the German policy and its ambitions. In addition to its great commercial value the Baghdad Railway, connecting with Syrian roads and the Hejaz Railway to Arabia, opened the way for an attack on Egypt and the Suez and on India by routes which British warships could not dominate. The Baghdad railroad was political life insurance for Germany. The Berlin-Baghdad Railway would enable the transport of people and freight from Germany through the Balkan States and the Ottoman Empire to the edge of the Persian/Arabian Gulf. From the port of Basra, goods could be directly exchanged with even the farthest German colonies and the world. In the reverse direction, German industry would have a direct supply of Mesopotamian oil. This access to resources would have been beneficial to German economic interest, and threatening to British economic dominance in colonial trade. The Baghdad Railway was initially planned as a means to bypass the then British-controlled Suez Canal.

Strategically, its aim was to bind the Turks and the Germans together, while sabotaging Britain's links with India by threatening Suez, and providing Germany with its own shortcut to the east through Basra. It was felt in Britain that if Baghdad and the Persian Gulf in the hands of Germany (or any other strong power) would be a 42-centimetre gun pointed at India.

The Baghdad Railway might eventually have strengthened the Ottoman Empire and its ties to Germany and might have shifted the balance of power in the region. Despite obstructions at the diplomatic level, work slowly began on the railway. Both geographical and political obstacles prevented the completion of the Baghdad Railway before World War I commenced in 1914. The Ottoman Empire chose to place the Baghdad Railway outside the range of the British Navy guns. Therefore, the coastal way from Alexandretta to Aleppo was avoided. The line had to cross the Amanus Mountains inland at the cost of expensive engineering including an 8 km tunnel between Ayran station and Fevzipaşa.

The construction of the Baghdad Railway was repeatedly delayed for financial and technical reasons: 27 tunnels were required, many of them kilometres long through the Taurus Mountains. Completion of the project took several decades and by the outbreak of World War I, the railway was still 960 km (600 miles) away from its intended objective. The last stretch to Baghdad was built in the late 1930s and the first train to travel from Istanbul to Baghdad departed in 1940. The right-of-way of the railway marks the border between Syria and Turkey for over 350 km, from Çobanbey station in the West to Nusaybin in the east, with the rail line on the Turkish side squeezed between the minefields and control strip in Turkey and Syria.

In the end, Germany would end up with nothing for her work on the Berlin-Baghdad Railway. British forces would secure the entire oilfields of Mesopotamia after Versailles in a new League Protectorate called Iraq. The permanent development of transport systems, however, somewhat diminished the strategic value of the line entirely.

XV.-XVII. Yüzyıllarda Harşit Vadisi'nde Sosyal Zümreler

Social Classes in Harşit Valley During the XV. – XVII. Centuries

Dr. Öğr. Üyesi M. Hanefi BOSTAN *

Öz:

Bu makalede XV., XVI. ve XVII. yüzyıllarda Harşit Vadisi'nde yer alan yerleşim birimlerinde yaşayan müsellemler, yamak, imam, müezzin, hatip, fakih, zaviye görevlisi, şeyh, derbentçi, köprücü, meremetçi, sucu ve mütekkait sipahi gibi görevliler ve gruplar ele alındı. Bu grupların ve görevlilerin vadi dâhilindeki toplam nüfus içindeki oranları belirlendi. Bunların nerelerde ve hangi görevleri yaptıkları ortaya konuldu. Bu görevleri yerine getiren zümrelerin hangi vergilerden muaf oldukları belirlenmeye çalışıldı. Vadi dahilinde bulunan Cuma kılınan camiler ile zaviyeler tespiti çalışıldı. Bölgedeki zaviyelerin Alevilikle bir ilişkilerinin olup olmadığı araştırıldı. Araştırmamızın ana kaynaklarını Tahrir ve Avâız Defterleri oluşturdu. Bölge ve yakın çevresi ile ilgili yapılan araştırmalar da değerlendirildi. Harşit Vadisi dâhilinde bütün vergilerden olduğu gibi avâız ve tekâlif-i örfiyyeden muaf grupların önemli bir yekün oluşturdukları belirlendi. Devletin, halkın dinî görevlerini yerine getirmesi ve dinî inançlarını öğrenebilmesi için cami ve zaviye görevlilerine büyük önem verdiği sonucuna varıldı. Gidip gelen yolcuların mağdur olmaması için yolların güvenliğini ve açık tutulmasını sağlaması, köprülerin

* Marmara Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, mhanefibostan@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-3498-0142>

yapım ve tamirine önem vermesi ve köprü bulunmayan büyük nehirlerden halkın karşı tarafa geçmesi için sucular görevlendirmesi devletin sosyal politikalara önem verdiğinin bir göstergesi olarak değerlendirildi.

Anahtar sözcükler: Çepniler, Harşit, Kürtün, müselleme, imam, derbentçi.

Abstract:

In this article, it has been analyzed social classes and servants such as imam, muselleme, apprentice, orator, servant of small dervish lodge, canonist, pass-guard, servant, sheik, guard of bridge, meremetçi (person who repairs and restore bridges), sucu (person whose job is to help people to transit to other side where is absence of bridges) and sipahi of pensioner living in the settlement places of Harşit Valley in the XV., XVI. and XVII. centuries. It has been obtained the percentage of such groups and servants in the total population of Harşit Valley. Also, it has been given what kind of duties such servants fulfilled and where they performed their own duties. It was tired to obtain of what kind of taxes such classess performing their own duties had been excluded to pay. Additionally, which of mosques and zawiya performing for Friday prayer in close side of the Valley have been determined. It has been found if there is any relations between Alawism and Zawiya locating on close this region or not. The main source of our study is Deed and Drifter Books. In addition to these, research and studies concerning such district and close areas has been examined for this article. It has been obtained that the high majority belonged to exclusive groups from drifter and non-Islamic taxes like as being all taxes in the Harşit Valley. According to the result of this paper, the State had attached great importance such mosque and zawiya servants because of its community to be able to learn their own religion and perform their religion tasks. This can be evaluated that securing roads for travellers in case of travelling in peace, giving attention to build and restore bridges and charging sucus to help such travellers as to transit to other side where is absence of bridges are indicators of being a social state and giving importance to social policies by Ottoman Empire.

Keywords: Çepnis, Harşit, Kürtün, muselleme, imam, pass-guard.

Giriş:

Makalemizde XV., XVI. ve XVII. yüzyıllarda, Harşit Irmağının oluşturduğu vadide yer alan ve bugün Tirebolu ilçesinin sahil kesimindeki bazı yerleşim birimleri ile Doğan kent (Harşit) ilçesi ve Torul sınırına kadar uzanan Kürtün ilçesine bağlı iskân birimlerinde yaşayan halkın içindeki sosyal zümreler ele alınacaktır. Harşit Vadisi dâhilindeki sosyal zümreler; müsellemler, yamak ve nöker gibi askeri görevliler, cami ve mescitlerde görevlendirilen imam, müezzin ve hatipler, zaviye ve zaviye görevlileri, kale görevlileri, sucu, derbentçi, meremmetçi ve köprücüler, mütekit sipahiler gibi gruplardır. XV. ve XVI. yüzyıldaki sosyal zümreler ile XVII. yüzyıldaki sosyal zümreler ayrı ayrı değerlendirilecektir.

Harşit Vadisi'nin sahilden Torul'a kadar olan bölümü, Fatih Sultan Mehmed'in Trabzon'u 15 Ağustos 1461'de fethinin akabinde geri dönüş sırasında Osmanlı hâkimiyetine girdiği belirtilmektedir (Sümer, 1992b: 14-15). Bölgenin Osmanlı Devleti'nden önce de Türklerin kontrolünde olduğu çeşitli kaynaklardan anlaşılmaktadır. Nitekim Panaretos'un kroniğinde, XIV. yüzyılın ikinci yarısında yukarı Kelkit vadisinde yaşayan Çepnilerin, kuzeye doğru ilerleyerek Tirebolu'nun doğusunda Karadeniz'e dökülen Harşit Çayı çevresinde ve bu nehre yakın yerlere yerleştikleri ve kışlaklarını yukarı Harşit'te kurdukları kaydedilmektedir (Bryer, 1975: 143-148; Yücel, 1991: Ekler III; Sümer, 1992a: 46-47; Telliöğlü, 2015: 131-141). Hatta Erzincan'dan Amasra'ya kadar Karadeniz sahil kesiminin Çepniler'in elinde olduğu belirtilmektedir (Turan, 1984: 512).

Harşit Vadisi dâhilinde bulunan yerleşim yerleri XV. asırda "Zeâmet-i Kürtün" adlı idari üniteye bağlı bulunmaktaydı (BOA, MAD, nr. 828: 61, 713). Bu yüzyılda Harşit Vadisi dâhilindeki iskân yerlerinin Alayundlu, Avcılu, Karakaya, Akçakilise, Harşit (Hârşib/Haşrid) ve Kızılelma köyleri olduğu ve bu yerleşim birimlerinde 164 hâne ve 41 mücerreden (yetişkin bekâr erkekten) oluşan yaklaşık 861 kişiden oluşan bir nüfusun yaşadığı tespit edilmektedir (Bostan, 2017: 49, 53).

1515 yılında Harşit Vadisinde 1486'da görülen Akçakilise, Alayundlu, Avcılu, Harşit (Hârşid), Karakaya ve Kızılelma köylerinin yanı sıra, Akçal, Ara, Arkköy, Beşir, Gelevera (Gelevara-Gelivera), Harid, Karaçukur, Kilyarı, Manastır, Sarıbaba, Söğüdüni, Tilcikik, Törnük (Törnük) ve Uluköy olmak üzere toplam 20 köy bulunmaktaydı (BOA, TD, nr. 52: 627, 710, 714-715, 718, 728-730, 733-734, 735, 746-747, 748, 752, 757, 764-765, 766). Ayrıca yeni kurulan Çarçur, Elmacık ve Gönderi adlı mezraların kaydı görülmektedir (BOA, TD, nr. 52: 764, 765). Bu yerleşim birimleri Çepni Vilayetine bağlı Kürtün Zeâmeti içinde yer alan Eleğimlihaş (Elevi), Harşit, Kürtün, Üreğir ve Yağlıdere idari birimlerine tabi bulunmaktaydı. İskân birimlerinden 11 köyde ve Bedreme Kalesi'nde toplam 404 hâne ve 31 mücerreden (yetişkin bekâr erkekten) teşekkül eden yaklaşık 2050 kişi iskân etmekteydi (Bostan, 2017: 49, 54).

1554 yılında Harşit Vadisinde yer alan iskân birimlerinin Akçakilise, Akçal, Alayundlu, Ara, Arkköy, Avcılu, Beşir, Harid, Harşit, Karaçukur, Karakaya, Kızılelma, Kilyarı, Manastır, Söğüdüni, Taşlıköy, Tilcikik, Törnük (Törnük) ve Ulu-

köy köyleri ile Arpacı nam-ı diğer Ayıderesi, Çarçur, Elmacık, Gelevera, Gönderi, Kargakayası, Karadere, Kozluca, Küçük, Küçük Harid ve Tilkecik, mezarlarının olduğu tespit edilmektedir (BOA, TD, nr. 288: 566, 570, 572-575, 577-578, 591-592, 594, 599, 601, 614, 624, 627, 628, 630, 636, 637, 644-645, 647, 649-651, 652-653, 654). Bunların bazı küçük değişikliklerle 1515'te olduğu gibi aynı idari birimlere bağlı oldukları görülmektedir. Bu tarihte Harşit Vadisinde 19 köy ve 11 mezranın bulunduğu ortaya çıkmaktadır. Adı geçen yerleşim yerlerinden 17 köy ve 4 mezrada toplam 558 hâne ve 42 mücerreden meydana gelen yaklaşık 2832 kişilik bir nüfus yaşamaktaydı (Bostan, 2017: 55).

Harşit Vadisinde 1583 yılı kayıtlarına göre; Akçakilise, Akçal, Alayundlu, Ara, Arpacı nâm-ı diğer Ayıbükü, Avcılu, Beşir, Beytarlası, Çarçür, Elmacık, Gelevera, Gönderi, Harid, Harşit, Karaçukur, Karadere, Karakaya, Kargakayası, Kılan, Kızıl-cadam, Kızılelma, Kilyarı, Kozluca, Küçük Harid, Manastır, Sarıbaba, Söğüdöni, Taşlıköy, Tilkecik, Törnük (Törnük) ve Uluköy köyleri ile Çamçukuru maa Suluca ve Arkköy mezarları yer almaktaydı (TK. KKA, TD, nr. 43: 76b, 80a,82b, 89a, 92b, 93b, 95a, 95b, 101a-b, 109a, 113b, 114b, 115a-b, 116a-b, 117a, 124b, 126a, 127a, 128a, 128b, 129a, 131b). Bu tarihte bölgede 31 köy ve 3 mezranın bulunduğu tespit edilmektedir. Ayrıca bölgede Taşlıca Zaviyesi Cemaati, Gelevera'da Menteşe Zaviyesi Cemaati ve Bedreme Kalesinin kayıtları bulunmaktaydı (TK. KKA, TD, nr. 43: 103a, 130b, 131b). 1583'te bu yerleşim yerleri Kürtün (Yağlıdere) kazasına bağlı 1554'te adları geçen nahiyelere bağlı oldukları anlaşılmaktadır. Bu tarihte Harşit Vadisi'ndeki yerleşim birimlerinden 31 köy, 1 mezra, 2 zaviye ve 1 kalede toplam 1292 hâne ve 429 mücerreden oluşan yaklaşık 6889 kişi yaşamaktaydı (Bostan, 2017: 51, 57).

XVII. yüzyıla gelince; bu dönemde Harşit Vadisindeki iskân birimleri Yavabolu nâm-ı diğer Görele ve Kürtün nâm-ı diğer Tirebolu kazalarına tabi bulunmaktaydı (BOA, KK, MK, nr. 2601: 6, 7; BOA, KK, MK, nr. 2605: 19a-19b; BOA, KK, MK, nr. 2697: 64b, 77b; BOA, KK, MK, nr. 2703: 48a-48b). Hicri 1061 (M. 1650-1651) tarihli *Avâriz Defteri*'nde yer alan bilgilere göre bu tarihte Kürtün nâm-ı diğer Tirebolu kazasına Harşit Vadisindeki Akçakilise maa Umutbükü, Avcılu, Haşrit, Karakaya, Kızılelma ve Törnük (Törnük) köyleri tabi bulunmaktaydı. Yavabolu nâm-ı diğer Görele kazasına da Araköy, Arpacık, Beşir, Beytarlası, Çarçur, Gelevera, Gönderi, Harid, Kargakayası, Karadere maa Karmaköy, Kızıl-cadam ve Kozluca köyleri bağlı olduğu görülmektedir (BOA, KK, MK, nr. 2605: 19a-19b). Bu köylerin avâriz vergisi veren köyler olduğu, avârizdan muaf köylerin 1650-1651 tarihli 2605 numaralı deftere kaydedilmediği anlaşılmaktadır. Ancak 1643-1644 tarihleri ile sonraki tarihlere ve XVIII. yüzyıldaki kayıtları ihtiva eden *Torul nâm-ı diğer Gümüşhâne Kazasının Reâyâ Madencileri Hâneleri Defteri*'nde avârizdan muaf Elmacık, Tilkecik, Akçalı, Söğüdöni, Sarıbaba, Uluköy, Karaçukur köyleri ile avârizla yükümlü Harşit köyünün kaydedildiği görülmektedir (BOA, KK, MK, nr. 2601: 5, 6). 1682 tarihli *Mufassal Avâriz Defteri*'nde avâriz veren köy iskân birimleri yanında avârizdan muaf köy iskân birimleri de kaydedilmektedir.

1682'de Harşit Vadisinde 18 adet avâız vergisi veren ve 8 adet avâızdan muaf olmak üzere toplam 26 köyün kaydedildiği tespit edilmektedir (BOA, KK, MK, nr. 2697: 70b-72b, 74a, 74b, 75a-76b, 77b, 79a-80a, 80b-81a). Toplam 26 köyden 6 köy Kürtün nâm-ı diğer Tirebolu kazasına, 20 köy de Yavabolu nâm-ı diğer Görele kazasına tabi bulunmaktaydı. Kürtün kazasına tabi köyler şunlardır: Akçakilise maa Kireç ve Kanlıca, Avcılu, Harşit, Karakaya, Kızılelma ve Törnük (Törnük). Vadi dâhilindeki diğer yerleşim birimlerinden Akçalı (Akçal), Araköy, Arpacık, Beytarlası, Beşir, Tilkice (Tilkicik), Elmacık, Gelevera, Gönderi, Harid, Karaçukur, Karadere maa Karmaköy, Kargakayası, Kılan, Kızılcadam, Kozluca, Sarıbaba, Söğüdüni ve Uluköy köylerinin de Yavabolu nâm-ı diğer Görele kazasına bağlı olduğu kayıtlardan ortaya çıkmaktadır.

1643-1651 yıllarında Harşit Vadisi'ndeki yerleşim birimlerinde avâız vergisi veren ve bu vergiden muaf olanlarla birlikte toplam 4875 kişi, 1682-1683 yıllarında da 4590 kişi yaşadığı anlaşılmaktadır (Bostan, 2017: 64, 66).

A. XV. ve XVI. Asırlarda Harşit Vadisi'ndeki Sosyal Zümreler:

İlmiye sınıfına mensup imam, hatip, müezzin, müderris, nâib, kadı gibi görevlilerle, askerî sınıfa mensup sipahi, kapıkulu ve yarı askerî sınıf olarak değerlendirilen müsellemler, yamak ve nökerler raiyyet rûsûmu ve avâız-ı dîvâniyyeden muaf bulunuyorlardı (İnalçık, 1959: 595). Nitekim 1486 yılında Harşit Vadisi köylerinden olan Alayundlu köyündeki müsellemler, yamaklar, cami mülâzımlarından olan imam, hatip, müezzin, fakih ve diğer görevliler ile zaviye görevlileri ve muaf olarak kaydedilen zümrelerden her hangi bir vergi alınmadığı görülmektedir (BOA, MAD, nr. 828: 66). Yine Karakaya köyündeki müsellemler ve muaf grubundan (BOA, MAD, nr. 828: 725) ve Akçakilise köyündeki müsellemlerden vergi alınmadığı tahrir kayıtlarından ortaya çıkmaktadır (BOA, MAD, nr. 828: 740).

Derbentçi (Orhonlu, 1990: 37-51), köprücü, meremmetçi ve sucu gibi zümrelerden de avâız-ı dîvâniyye ve bazen da raiyyet rûsûmu alınmamaktaydı. Nitekim 1515'te Avcılu köyünden köprücü olarak kaydedilen grup ile Bedreme Kalesine meremmetçi tayin olunanlar avâızdan muaf tutulmuşlardı (BOA, TD, nr. 52: 746, 748). Yine 1583'te Avcılu köyünden sucu kaydedilenler (TK. KKA, TD, nr. 43: 102a) ile derbentçi kaydedilen Sarıbaba köyü halkı ve Tilkicik köyünden köprücü kaydedilenlerin avâız ve tekâlif-i örfiyyeden muaf oldukları belirtilmektedir (TK. KKA, TD, nr. 43, s. 116a).

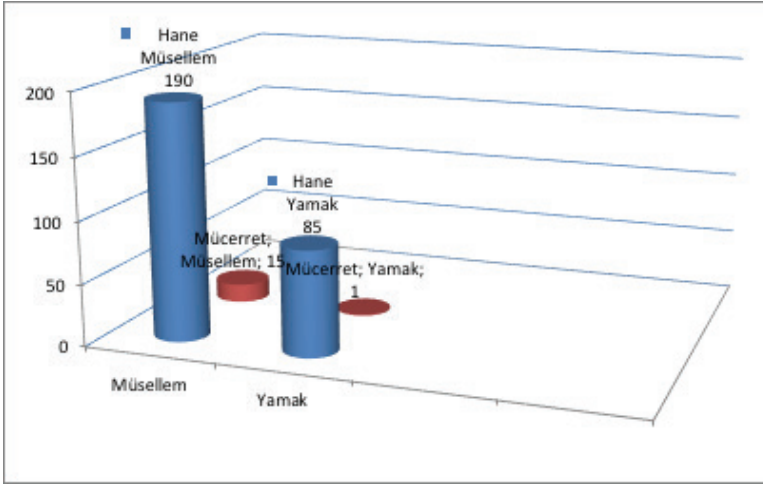
XV. ve XVI. yüzyıllarda Harşit Vadisi dâhilindeki sosyal zümreleri; müsellemler, yamak ve nöker gibi askeri görevliler, cami ve mescitlerde görevlendirilen imam, müezzin ve hatipler, zaviye ve zaviye görevlileri, kale görevlileri, sucu, derbentçi, meremmetçi, küreci, köprücü ve mütekaif sipahiler gibi gruplar oluşturmaktaydı.

a. Müsellemler, yamaklar ve nökerler:

XV. yüzyılda Harşit Vadisinde yer alan iskân birimlerinde yaşayan halkın %33.79'unu müsellemler ve yamaklardan meydana gelen askeri zümreler oluşturmaktaydı. Savaş zamanlarında at ve silahıyla sefere katılan, hazarda toprağını ekip-biçen bu zümre, yarı askeri grup olarak değerlendirilmektedir. Bunlar sefere katıldıkları için her türlü vergiden muaf bulunuyorlardı. Bu yarı askeri zümrenin %70.44'ünü müsellemler ve %29.55'ini de müsellemlerin yardımcıları olan yamaklar teşkil etmekteydi. Müsellemler 1486'da Akçakilise, Alayundlu, Avcılu, Karakaya ve Harşit köylerinde, yamakların da Avcılu köyü haricindeki Akçakilise, Alayundlu, Harşit ve Karakaya köylerinde buldukları tespit edilmektedir (Tablo: I).

Avcılu köyünde bulunan 21 hânedan biri müsellemler, 20 hâne ve 10 mücerred de nökerler cemaati olarak kaydedilmiştir. *Timar Tahrir Defterinde* yer alan bilgiye göre bu cemaat Kürtün beylerinden Mehmed Bey'in nökerleri olup, bunların "yerleri ile ve yurdlarıyla muaf ve müsellemler olageldikleri", şimdi de eskiden olduğu gibi "muaf ve müsellemler olup öşr ve cürm-i cinayetlerine kimesne dahil etmeye, amma yılda beş neferi nevbete" eşmeleri gerektiği belirtilmektedir (BOA, MAD, nr. 828: 731-732).

XVI. yüzyılda müsellemler raiyyet haline getirilmekle beraber eski defterde olduğu gibi diğer halktan ayrı olarak müsellemler şeklinde kaydedildikleri görülmektedir (BOA, TD, nr. 52: 727, 730, 734, 743, 748). Bu nedenle bu zümre 1515, 1554 ve 1583 tarihli tahrirlerde yer aldığı şekilde müsellemler topluluğu içinde değerlendirilmiştir (Tablo: I).

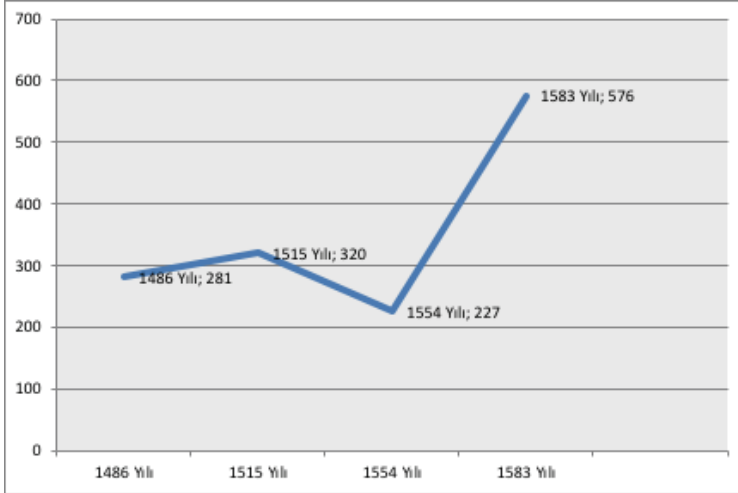

Grafik 1: 1486 Yılında Müsellem ve Yamak Nüfusun Hâne ve Mücerret Olarak Dağılımı

Tablo I: XV. ve XVI. Yüzyıllarda Müsellemler Topluluğu

Köy Adı	1486 Yılı				1515 Yılı		1520 Yılı		1554 Yılı		1583 Yılı	
	Müsellem		Yamak		H	M	H	M	H	M	H	M
	H	M	H	M								
Akçakilise	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Alayundlu	12	4	11	0	39	7	39	7	21	5	83	27
Avcılu	21	10	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Harşit	2	0	2	0	11	0	11	0	12	0	5	0
Karakaya	2	0	3	0	14	0	14	0	11	2	21	4
TOPLAM	38	15	17	1	64	7	64	7	44	7	109	31

1515, 1554 ve 1583 yıllarına ait tahrir kayıtlarından anlaşıldığına göre müsellemler Alayundlu, Harşit ve Karakaya köylerinde bulunmaktaydı. 1486 yılı kayıtlarında yer alan nökerler cemaati, 1515, 1554 ve 1583 yıllarına ait kayıtlarda yer almamaktadır (BOA, TD, nr. 52: 746-747; BOA, TD, nr. 288: 652-653; TK. KKA, TD, nr. 43: 101b-102b). Müsellemler toplam nüfus içinde 1515 yılında %15.94'lük, 1520'de %17.94'lük, 1554'te %8.01'lik, 1583'te de %8.36'lık bir orana sahipti.

Grafik 2: 1486-1583 Yıllarında Müsellem Nüfusun Yükseliş ve Düşüş Çizelgesi

b. Camiler ve görevlileri:

Harşit Vadisi'ndeki cami görevlilerine gelince; 1486 yılında 19 nefer, 1515'te 15 nefer, 1520'de 11 nefer, 1554'te 14 nefer, 1583 yılında da 12 nefer oldukları tespit edilmektedir. Vadideki cami görevlilerinin (mülâzımlarının) Akçakilise, Alayundlu, Avcılu, Karakaya, Kızılelma ve Kilyarı köylerinden oldukları görülmektedir (Tablo: II).

1486 yılı kayıtlarına göre, Alayundlu köyünde 7 nefer cami mülâzımı bulunmakta ve bunların tamamı aynı köyün camiinde görev yapmaktaydı. Bunlardan biri hatip, biri imam, birinin müezzin, geriye kalan diğer dört neferin de diğer mülâzımlar olduğu kayıtlardan anlaşılmaktadır (BOA, MAD, nr. 828: 66, 718).

Avcılu köyünden Yusuf fakih'in imam olduğu kaydedilmektedir (BOA, MAD, nr. 828, s. 732). Yusuf fakih'in başka bir köy camiinde görevli olduğu bildirilmediğinden aynı köyde görev yaptığı kuvvetle muhtemeldir.

Üreğir köyünden 9 nefer Bedreme (Bedirme) Kalesi yakınındaki Bedreme Camii'nin mülâzımları olup, bunlardan biri hatip, biri de müezzini (BOA, MAD, nr. 828: 63, 715). Karakaya köyü muafları içinde İsa fakih'in yer alması (BOA, MAD, nr. 828: 725), bu köyde bir caminin bulunduğunu düşündürmektedir.

Kızılelma köyünde muaf zümresi içinde kaydedilen Kasım fakih'in cami mülâzımı olduğu dolayısıyla bu köyde bir caminin bulunduğu ortaya çıkmaktadır (BOA, MAD, nr. 828: 740).

1515'te Bedreme Kalesi Camii'ndeki 9 nefer mülâzımın Alayundlu köyü halkından olduğu belirlenmektedir. Bunlardan Mustafa oğlu Mehmed hatip, Fakih Hüseyin oğlu Lütfullah ile Lütfullah'ın oğlu Ramazan'ın cüzhan, Yusuf oğlu Mehmed fakih'in caminin müezzini olduğu, bir neferin görevi belirtilmemekte ve dört neferin de "gaib" olduğu kaydedilmektedir (BOA, TD, nr. 52: 748).

Alayundlu köyünden Hüseyin oğlu Lütfullah fakih Eleği köyü camiinin hatibi, Musa oğlu Hüseyin Eleği camiinin müezzini, Hamza oğlu Mehmed fakih'in de Alayundlu köyünün imamı olarak görevlendirildiği tespit edilmektedir (BOA, TD, nr. 52: 729, 730).

Bu tarihte Karakaya köyü muafları içinde kaydedilen Seydi Ahmed oğlu Halil'in *Ziyaret Camiinin* mülâzımı olduğu belirtilmektedir (BOA, TD, nr. 52: 734). Bölgede *Ziyaret* adıyla anılan bir cami tespit edilememiştir. Tahrir Defterini kaleme alan kâtibin hatasından kaynaklanmıyorsa muhtemelen Karakaya köyü camii *Ziyaret* adıyla da anılmaktadır.

Kızılelma köyünün imamının İsmail oğlu Hüseyin fakih olduğu görülmektedir. Tayip oğlu Kasım da caminin mülâzımı olarak kaydedilmektedir (BOA, TD, nr. 52: 710).

Bu tarihte Avcılu köyünün imamı Yusuf fakih oğlu İsmail fakih olduğu görülmektedir (BOA, TD, nr. 52: 747).

Akçakilise köyü imamının da Hasan fakih olduğu tespit edilmektedir (BOA, TD, nr. 52: 715). Dolayısıyla bu köyde cami olduğu ortaya çıkmaktadır.

1554'teki kayıtlara göre Kızılma köyünden Hüseyin oğlu Mustafa fakih aynı köyün imamı (BOA, TD, nr. 288: 591), Alayundlu köyünden 8 nefer de Bedreme Kalesi Camii'nin mülâzımları oldukları görülmektedir (BOA, TD, nr. 288: 635). Ayrıca Alayundlu köyünden 2 nefer de hatiplik görevi ifa etmekteydi (BOA, TD, nr. 288: 572). Kızılma köyünün imamı fakih Hüseyin oğlu Mustafa fakih olup, caminin mülâzımı olarak da Tayyip oğlu Kasım'ın görev yaptığı anlaşılmaktadır (BOA, TD, nr. 288: 591, 592). Karakaya köyünün imamı belirtilmemekle beraber mevkuf zemin işleyen İbrahim fakihinin olabileceği muhtemeldir (BOA, TD, nr. 288, s. 645).

Avcılu köyünün imamı kayıtlarda yer almamakla birlikte, daha önce köy caminin imamı olan fakih İsmail'in bu tarihte oğlu Ramazan fakihinin köyün imamı olduğu düşünülmektedir (BOA, TD, nr. 288: 653). Akçakilise köyünün imamı da kayıtlarda yer almamakta ancak 1515'te köyün imamı olan Hasan fakihinin oğlu Hüseyin bu köyde ikamet etmekteydi. Bu şahsın imam olduğuna dair bir kayıt bulunmamakla birlikte (BOA, TD, nr. 288: 577), adı geçen köyün imamı olabileceği kuvvetle muhtemeldir.

Tablo II: XV. ve XVI. Yüzyıllarda Cami Görevlileri

Köy Adı	1486 Yılı		1515 Yılı		1520 Yılı		1554 Yılı		1583 Yılı	
	Hâne	Mücerred	Hâne	Mücerred	Hâne	Mücerred	Hâne	Mücerred	Hâne	Mücerred
Akçakilise	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Alayundlu	7	0	3	0	0	0	2	0	1	0
Avcılu	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0
Karakaya	1	0	1	0	0	0	1	0	1	0
Kızılma	1	0	2	0	1	0	2	0	0	0
Kilyarı	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Bedreme Kalesi	8	1	9	0	10	0	7	1	10	0
TOPLAM	18	1	16	0	11	0	13	1	12	0

1583'te Alayundlu köyünden bir nefer cami meremmetçisi olarak görevlendirilmiştir. Ancak hangi cami için görevlendirildiği belirtilmemiştir (TK. KKA, *TD*, nr. 43: 89b). Aynı köyden 10 neferin de Bedreme Kalesi Camii mülâzımı olarak görevlendirildiği kaydedilmektedir (TK. KKA, *TD*, nr. 43: 103a). Bu tarihte Bedreme Kalesi Camii imamının Lütfullah oğlu Hasan, cami hatibinin de Mevlana Mehmed olduğu görülmektedir.

Bu tarihte Avçılı, Karakaya ve Kızılelma köylerindeki cami imamları köy kayıtları içinde zikredilmemekle beraber önceki tahrirlerde yer almalarından mevcut oldukları düşünülmektedir (TK. KKA, *TD*, nr. 43: 77a, 94a, 102b).

Görüldüğü üzere Harşit Vadisinde XV. ve XVI. asırlarda en az yedi cami bulunmaktaydı. Bunların Cuma namazının kılındığı camiler olduğu belirtilmektedir (Fatsa, 2015: 69-70). Bedreme Kalesi Camii ile Alayundlu köyü camiine büyük önem verildiği görevli sayılarından ortaya çıkmaktadır. Cami görevlilerinin teşkil ettiği nüfusun toplam nüfus içinde 1486'da %10.56, 1515'te %3.90, 1520'de %3.01, 1554'te %2.33, 1583'te de %0.87'lik bir orana sahip olduğu hesaplanmaktadır.

Harşit Vadisinde XVI. yüzyılda yukarıda adı geçen camilerin dışında bir de mescit bulunmaktaydı. 1571 tarihli tahrir kayıtlarında Taşlıca Zaviyesi'nin halen mescit olduğu ve Derviş Pir Gaib'in tasarrufunda bulunduğu belirtilmektedir (BOA, *A.DFE*, nr. 734: 10). Zaviye mescidinin 1583'te Pir Gaib'in oğlu Dede'nin tasarrufunda olduğu görülmektedir (TK. KKA, *TD*, nr. 43: 130b).

c. Zaviyeler ve görevlileri:

1486 yılında Harşit Vadisindeki Alayundlu köyünde iki zaviye kaydı bulunmaktaydı. Biri İsa Şeyh Zaviyesi, diğerinin adı verilmeden görevlilerinin adı kaydedilmektedir. Bu tarihte Alayundlu köyünden İsa Şeyh kendi adıyla anılan zaviyenin şeyhi bulunmaktaydı. Hacı Ahmed de bu zaviyenin mensuplarından- dı. Bunların “âyendeye ve ravendeye hizmet” ettikleri belirtilmektedir (BOA, *MAD*, nr. 828: 66, 718). Muhtemelen İsa Şeyh'ten sonra zaviyenin başına Hacı Ahmed geçmiş olmalıdır. Nitekim XVII. yüzyılın sonlarında Alayundlu köyünün Karaahmedlü adıyla kayıtlarda yer alması (Sümer, 1992a: 222 dpn. 1; Yüksel, 2003: 41, 118; Fatsa, 2010: 94), muhtemelen Hacı Ahmed'in İsa Şeyh zaviyesinin başına geçerek bölgede etkin bir kişilik kazanmasından dolayı bu köye Karaahmedlü adı verilmiştir. Ayrıca 1486'da Alayundlu köyü kayıtları içinde Derviş İsa ve Şeyh Ahmed v. Abdullah mücerred şeklinde iki nefer daha bulunmaktaydı (BOA, *MAD*, nr. 828: 65, 717). Bu iki şahsın İsa Şeyh Zaviyesi'ndeki görevlilerle bir ilgisinin olup olmadığı konusunda kesin bir yargıya varılamamakla beraber bunların aynı kişiler olabileceği ihtimal dâhilindedir.

1486'da Alayundlu köyünde adı zikredilmeyen kaydedilen bir zaviye daha bulunmaktaydı. Zaviyede görevli olarak Musa oğlu Hüseyin ve Hüseyin' in oğlu Musa bulunmaktaydı (BOA, *MAD*, nr. 828: 66, 718).

1515'te Harşit köyünde biri Halil'in oğlu Derviş Hıdır, diğeri de Şeyh Seydi'nin oğlu Derviş Hüseyin ve onların kardeşleri ve oğullarından teşekkül eden ve daha önceleri muaf oldukları anlaşılan ve 7 neferden oluşan bir cemaat bulunmaktaydı. Ancak bunların hangi zaviyeye mensup oldukları belirtilmemektedir (BOA, TD, nr. 52: 752).

1486'da Alayundlu köyünde bulunan Şeyh Ahmed'in 1515 yılı kayıtlarında muhtemelen vefat etmesinden dolayı yer almamakta, onun yerine oğlu Ali'nin adı geçmekte ve bunun da "gaib" olduğu belirtilmektedir. Ayrıca bu köyde zemin tasarruf eden Derviş İsa adında biri daha bulunmaktaydı (BOA, TD, nr. 52: 729). Aynı *Tahrir Defteri*'nde Alayundlu köyünün muafklarının yer aldığı bölümde Şeyh Hüseyin'in oğlu Derviş Ali ve diğer oğlu Hüseyin'in kaydı yanında, Derviş Mustafa'nın oğlu Derviş Ataullah'ın da kaydı yer almaktaydı (BOA, TD, nr. 52: 752).

1554 yılı tahrir kayıtlarında Harşit köyündeki muaf grubu içinde Derviş Hasan'ın oğlu Seydi Ali'nin olduğu görülmektedir (BOA, TD, nr. 288: 653). Alayundlu köyü muafkları içinde de Derviş Ataullah'ın oğulları Süleyman ve Hüseyin'in yanında Derviş Ali ve iki oğlunun kaydı yer almaktadır (BOA, TD, nr. 288: 574). Bu tarihte Tilkicik, Gelevera ve Küçük mezralarının birlikte yazıldığı mezrada "vakf-ı zaviye-i Kabil Dede b. Himmed der nezd-i Kürtün" şeklinde kaydedilen bir zaviye bulunmaktaydı (BOA, TD, nr. 288: 650).

Tablo III: XV. ve XVI. Yüzyıllarda Zaviye Görevlileri

Köy Adı	1486 Yılı		1515 Yılı		1554 Yılı		1583 Yılı	
	H	M	H	M	H	M	H	M
Alayundlu	5	1	5	0	5	0	2	0
Arpacı n.d. Ayıbükkü	0	0	0	0	0	0	2	0
Çarçur	0	0	0	0	0	0	1	0
Gelevera	0	0	0	0	1	0	3	0
Harşit	0	0	7	0	1	0	1	0
Taşlıca	0	0	0	0	0	0	17	0
TOPLAM	5	1	12	0	7	0	26	0

1571'de Taşlıca'da bir zaviye bulunmakta ve zaviye *Taşlıca Zaviyesi* adıyla kayıtlara geçmektedir. Bu tarihte zaviyenin mescit konumunda bulunduğu ve Derviş Pir Gaib'in tasarrufunda bulunduğu görülmektedir (BOA, A.DFE, nr. 734: 10).

1583 yılına gelince Harşit Vadisinde iki zaviye ve 25 nefer zaviye görevlisinin kaydı görülmektedir. Zaviyeler, Gelevera köyündeki *Şeyh Menteşe Zaviyesi* ile Taşlıca'daki *Pir Gaib Zaviyesi*dir. Pir Gaib Zaviyesi Taşlıca Zaviyesi olarak da anılmaktadır.

Bu tarihte Şeyh Mentеше Zaviyesi'nin üç kişiden oluşan bir cemaati bulunmaktaydı. Bunların Yakup oğlu Ali ve Ali'nin kardeşleri Hasan ve Mustafa olduğu kaydedilmektedir. Şeyh Mentеше'nin evladından olan bu kişilerin “*sâlih ve mütedeyyin kimesneler olmağın, âyendeye ve ravendeye hizmet etmek üzere tuta geldikleri yerlerinden öşür ve kendilerinden resm-i raiyyet ve avârız ve sâyir tekâlif-i örfiyye talep olunmamak üzere deftere kayd olundu*”ğu belirtilmektedir (TK. KKA, TD, nr. 43: 131b).

Pir Gaib diğer adıyla Taşlıca Zaviyesi'nin 1571 de olduğu gibi bu tarihte de mescit konumunda olduğu ve Pir Gaib'in oğlu Dede'nin tasarrufunda bulunduğu kaydedilmektedir. Taşlıca Zaviyesi'nin 4 nefer zaviyedarı ve ayrıca 13 nefer daha görevlisi bulunmaktaydı. Zaviyedarlar, Şeyh Pir Gaib'in oğlu Cafer Şeyh ve diğer oğlu İsmail ile Turali oğlu Pir Ahmed ve Ali olduğu görülmektedir. Diğer görevliler arasında Cafer Şeyh'in oğlu Hasan ve Hamza'nın oğlu Hasan Şeyh dikkat çekmektedir. Ara köyü halkı içinde görülen İsmail oğlu Pir Gaib'in bu zaviye görevlileri ile bir ilişkisi bulunmamaktadır (TK. KKA, TD, nr. 43: 124b).

Taşlıca Zaviyesi görevlileri önceleri zaviyedarlık görevi ifa ettikleri için öşür ve rüsûmdan muaf bulunuyorlardı. Ancak şimdi buradan yol geçmediğinden zaviyedarlıkları kaldırılıp vergi vermekle yükümlü kılındılar (TK. KKA, TD, nr. 43: 130b). Muhtemelen, adı geçen zaviye 1554 tarihli tahrir kayıtlarında yer almadığına göre bu tarihten sonra kurulmuş olmalıdır (Fatsa, 2012: 27-28).

Bazı araştırmacılar Taşlıca'da bulunan zaviyeyi Güvenç Abdal'la ilişkilendirerek dolayısıyla bölgede Batınî tesirlerin yoğun olduğunu ve bu tesirlerin sonucunda Aleviliğin geliştiğini ileri sürmektedirler (Yalçın ve Yılmaz, 2005: 9-27; Yalçın ve Uysal, 2005: 29-36; Yalçın ve Uysal, 2005: 37-42; Yalçın vd., 2005: 43-46; Demir, 2012: 85, 89, 105; Ünlü, 2016: 19-37; Saltık, 2016: 148-200). XV., XVI. ve XVII. arşiv kayıtlarında Güvenç Abdal ile ilişkilendirilen bir kayıt olmadığı gibi, Güvenç Abdal dergâhı ile bağlantılı bulunan bir tekke ve zaviye de bulunmamaktadır.

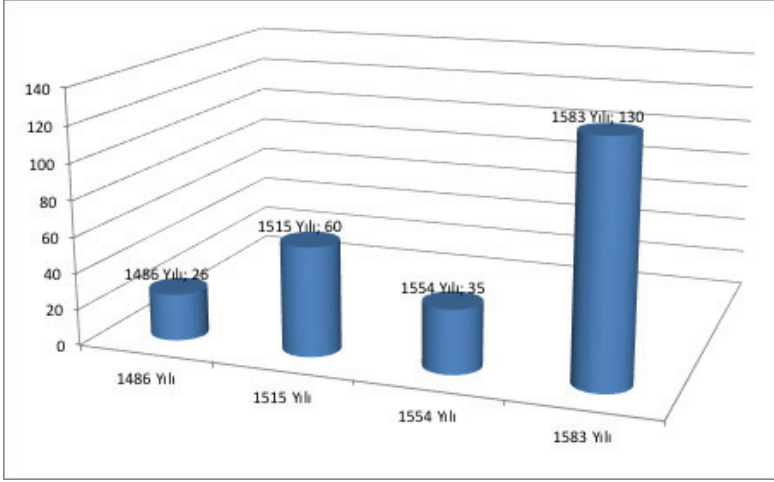
Hicri 999 (Miladi 1590-1591) tarihli bir hükümde Tirebolu'ya tâbi Taşlıca köyünde şeyh olan bir şahsın mübarek aylarda “*tevâbilerinin avratlarıyla birlikte Kızılbaş âyinince şarap içüp fisk-ı fücürda buldukları*” belirtilmektedir (Bostan, 2002: 312, 364) ki, bu bilgide ayrıntı olmadığından Pir Gaib (Taşlıca) Zaviyesi ya da Güvenç Abdal ile ilişkilendirilmesi mümkün değildir. Nitekim Pir Gaib Zaviyesi, Çağırğan Baba Zaviyesi ile ilişkilendirilmektedir (Fatsa, 2017: 73-75).

1512 yılında bölgede meydana gelen “*Kızılbaş Fetreti*” sırasında, Harşit Vadi-sinden zorla alınıp götürülen Çepniler olduğu gibi, az sayıda da olsa bazı “*Kızılbaş*” sempatizanı yörede bulunmakla beraber bunların zaman içinde hiçbir tesirleri kalmamıştır (Bostan, 2015: 42-58).

1583'te Alayundlu köyünde Hasan oğlu Ramazan ve Halil adlı kişilerin zaviyedar olduğu, ancak bunların hangi zaviyede görev yaptıkları kaydedilmemektedir (TK. KKA, TD, nr. 43: 89b). Arpacı n.d. Ayıbükü köyünden Mahmud oğlu Mehmed ile Abdullah oğlu Maksud'un zaviyedarlık görevi ifa ettikleri belirtilmekle

beraber hangi zaviyenin zaviyedarı oldukları yazılmamıştır (TK. KKA, TD, nr. 43: 127a). Harşit köyünde zemin tasarruf eden Mahmud'un "halife" olduğu kaydedilmekte, ancak hangi zaviyede görev yaptığından söz edilmemektedir (TK. KKA, TD, nr. 43, s. 93a).

Zaviye görevlileri 1486 yılında nüfusun %3.01, 1515'te %2.92, 1554'te %1.23, 1583'te %1.88'ini teşkil etmekteydi.

Grafik 3: 1486-1583 Yıllarında Zaviye Görevlilerinin Nüfusu

d. Sipahiler topluluğu:

1486 yılında Harşit Vadisi'ndeki köylerden yalnız Harşit köyünde sipahi topluluğu yaşamaktaydı. Bunlar mütekait sipahi olup 2 hânedan oluşmaktaydı (BOA, MAD, nr. 828: 728).

1515'te Alayundlu köyünde 3 hâne "sipahizâdegân" yer almaktaydı. Bu topluluk "bennâk" kaydedilerek raiyyet haline getirildiği anlaşılmaktadır (BOA, TD, nr. 52: 730). 1520 tarihli kayıtlarda bu zümrenin nüfusunda bir değişiklik olmadığı görülmektedir (BOA, TD, nr. 387: 756).

Alayundlu köyündeki "sipahizâdegân" topluluğu 1554'te 3 hâne (BOA, TD, nr. 288: 574), 1583'te de 4 hâne ve 1 mücerreden teşekkül etmekteydi (TK. KKA, TD, nr. 43: 131b). Bu grup köy nüfusları içinde önemli bir yekûn teşkil etmemekteydi.

Tablo IV: XV. ve XVI. Yüzyıllarda Sipahiyan Topluluğu

Köy Adı	1486 Yılı		1515 Yılı		1520 Yılı		1554 Yılı		1583 Yılı	
	Hâne	Mücerred	Hâne	Mücerred	Hâne	Mücerred	Hâne	Mücerred	Hâne	Mücerred
Alayundlu	0	0	3	0	3	0	3	0	4	1
Harşit	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
TOPLAM	2	0	3	0	3	0	3	0	4	1

e. Muaflar topluluğu (sucular, derbentçiler, meremmetçiler, köprücüler):

XV. ve XVI. yüzyıl kayıtlarında iskân birimleriyle ilgili bilgiler verilirken “*mu’âfân-ı karye-i mezkûr*” şeklinde kaydedilen zümreler bulunmaktadır. 1486 yılı kayıtlarında bunların neden muaf oldukları belirtilmemekte, ancak defterler üzerine yapılan incelemede bunların bir kısmının fakih, bir kısmının imam, bir kısmının şeyh, bir kısmının ihtiyar olduğu görülmektedir (BOA, MAD, nr. 828: 718, 725, 732, 740). Ancak önemli bir çoğunluğunun neden muaf olduğu konusunda kayıtlarda bir bilgi yer almamaktadır.

1515 tarihli tahrir kayıtlarında yer alan bilgiye göre bu zümrenin muafiyetinin kaldırıldığı belirtilmekte ve bu zümre 1515, 1554 ve 1583 tarihli kayıtlarda “*mu’âfân*” grubu olarak yer almaktadır (BOA, TD, nr. 52: 710, 734, 747, 748, 752; BOA, TD, nr. 288: 574, 592, 635, 645, 653; TK. KKA, TD, nr. 43: 77a, 94a, 101b-102a, 102b, 105b, 115b, 116a, 117a). Tablo: V’te, XVI. yüzyıldaki muaflar cemaatinin nüfusları köylere göre verilmektedir.

1515’te Avcı köyünden 4 nefer Harşit suyuna köprücü, 6 neferin de Bedreme Kalesine meremmetçi tayin olunduğlarından avârızdandan muaf bulunuyorlardı. Aynı köyden 8 neferin küreci olduğu, ancak bunların köyün tahriri yapıldığı sırada Bayramlı kazasında sakin olduklarından bunlara ait yerlerin öşrünün talep edilmesi, diğer vergilerin alınmaması gerektiği ifade edilmektedir (BOA, TD, nr. 52: 746, 748).

1583 yılı kayıtlarına göre, Avcı köyünden 22 nefer Müslüman, Harşit “*nehri*” yılda üç ay taşıdığından atlı ve yayaların geçirilmesi için suyu kayd edildiler (TK. KKA, TD, nr. 43: 102a). Elmacık köyü ahalişi Yalburnu derbentinin meremmetine gayet ihtiyaç bulunduğu köy halkı avârızdandan muafiyet karşılığında derbentçi tayin olundu (TK. KKA, TD, nr. 43: 115b).

Yavabolu nahiyesindeki Karaburun nam mevziden “*Eleği nehrine*” varınca vaki olan derbentleri ve köprüleri tamir ve termim için derbentçi tayin edilen Karakaya köyü ahalişi görevi gereği gibi yerine getirmediklerinden, görevlerinden azledil-

dikleri, 1583'te bu görevi yerine getirmek üzere 49 neferden teşekkül eden Boşçalı köyü ahalisinin vazifelendirildiği kaydedilmektedir. Bunların da derbentçi ve köprücü görevi mukabilinde avârizdan ve tekâlif-i örfiyyeden muaf tutuldukları belirtilmektedir (TK. KKA, TD, nr. 43: 92a-92b).

Sarıbaba köyü halkı da; nahiye-i mezburede (Kürtün) vaki Mürsel köyünden Sarıbaba'ya varınca vaki olan yolların yeterli derbentçisi olmadığından bakımsız kaldığı, bu nedenle köy halkının avâriz ve tekâlif-i örfiyyeden muafiyet karşılığında derbentçi yazıldı (TK. KKA, TD, nr. 43: 116a).

Uluköy halkı, köy yakınında bulunan Harşit adlı büyük nehrin üzerinde bulunan köprüye, avâriz ve örfi vergilerden muafiyet karşılığında derbentçi tayin olundu (TK. KKA, TD, nr. 43: 114b).

Tablo V: XV. ve XVI. Yüzyıllarda Muafklar Topluluğu

Köy Adı	1486 Yılı		1515 Yılı		1520 Yılı		1554 Yılı		1583 Yılı	
	Hâne	Mücerred	Hâne	Mücerred	Hâne	Mücerred	Hâne	Mücerred	Hâne	Mücerred
Alayundlu	2	0	11	0	11	0	14	0	10	3
Avçulu	0	0	2	0	4	0	3	0	25	1
Elmacık	0	0	0	0	0	0	0	0	15	5
Harşit	4	0	7	0	7	0	6	0	8	2
Karakaya	3	0	4	0	4	0	4	2	12	4
Kızılelma	1	0	1	0	0	0	1	0	1	0
Sarıbaba	0	0	0	0	0	0	0	0	25	9
Söğüdüni	0	0	0	0	0	0	0	0	64	29
Tilkicik	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0
Uluköy	0	0	0	0	0	0	0	0	49	15
Bedreme Kalesi	0	0	14	0	14	0	14	0	0	0
TOPLAM	10	0	39	0	40	0	42	2	213	69

Tilkicik köyünden 4 nefer halk, Ayı Eyüp köprüsüne avârizdan ve örfi vergilerden muafiyet karşılığında köprücü kaydedildi (TK. KKA, TD, nr. 43: 116a).

Söğüdüni köyü halkı da köy yakınında akan büyük nehrin (Harşit Nehri) üzerinde bulunan Aragöl köprüsüne avâriz-ı divâniyye ve tekâlif-i örfiyyeden

muafiyet karşılığında köprücü olarak görevlendirildikleri kaydedilmektedir (TK. KKA, TD, nr. 43: 117a).

Tablo: V'te görüldüğü gibi “*Cemâ'at-ı Mu'âfân*” ve bazı vergilerden muaf oldukları belirtilen sucu, köprücü, derbentçi ve meremmetçi gibi zümreler XV. ve XVI. yüzyıl Harşit Vadisi'ndeki iskân birimlerindeki nüfus içinde önemli bir yekün teşkil etmekteydi. Bu zümre 1486 yılında toplam nüfusun %5.80, 1515'te %9.50, 1520'de %10.97, 1554'te %7.81, 1583'te de %17.46'sına tekabül etmekteydi.

Harşit Vadisi'ndeki yerleşim birimlerindeki muaf zümreleri, en azından 1486 yılı tahrir kayıtlarındaki veriler için, yukarıdaki oranlarla sınırlamak mümkün değildir. Nitekim 1486 yılında “*Cemâ'at-ı Mu'âfân*” dışında “*Cemâ'at-ı Mülâzımât*”, “*Cemâ'at-ı Müsellemân*”, “*Cemâ'at-ı Nökerân*”, “*Cemâ'at-ı Sipahîyân-ı Müteka'id*”, “*Cemâ'at-ı Sipâhizâdegân*” ve zaviye görevlileri gibi zümreler bulunmakta ve bunlardan hiçbir vergi alınmadığı görülmektedir (BOA, MAD, nr. 828: 66, 715, 717-718, 725, 728, 731-732, 740). Bu zümreler, XV. yüzyılın sonlarında vadi nüfusunun yarısından fazlasını teşkil etmekteydi.

Söz konusu zümreler XVI. asrın başlarında muafiyetleri kaldırılarak normal reaya statüsüne geçirilmekle beraber, bu yüzyıla ait *Tahrir Defterlerine*, XV. yüzyılda olduğu gibi normal reyadan ayrı olarak eskiden mensup oldukları cemaat adlarıyla (*Cemâ'at-ı Mülâzımât*, *Cemâ'at-ı Müsellemân* gibi) kaydedilmişlerdir. Bunların farklı gruplarmış gibi XVI. yüzyıl tahrirlerinde kaydedilmelerinin sürdürülmesi, ya tahrir memurlarının eski düzenlemeyi bozmayarak (timar dağıtımında kolaylık sağlamak için) devam ettirme eğiliminden, ya her birini bağımsız birer vergi ünitesi olarak algılamasından, ya da bu zümrelerin aynı köyün farklı mahallerinde ikamet etmelerinden kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir (Emecen, 2010: 80, 83, 98).

Tablo: VI'da “*Cemâ'at-ı Mu'âfân*” grubu ile birlikte “*Cemâ'at-ı Mülâzımât*”, “*Cemâ'at-ı Müsellemân*”, “*Cemâ'at-ı Nökerân*”, “*Cemâ'at-ı Sipahîyân-ı Müteka'id*”, “*Cemâ'at-ı Sipâhizâdegân*”, kale, zaviye ve cami görevlileri, sucular, derbentçiler, köprücüler, meremmetçiler ve benzer diğer gruplar, bütün zümreler adıyla gösterilmiştir. Bütün bu zümreler 1486'da toplam nüfus içinde %51.33'lük, 1515'te %48.36'luk, 1520'de %32.82'lik, 1554'te %28.91'lik ve 1583'te de %28.65'lik bir orana sahipti. Bu veriler, muafiyeti kaldırılan grupların zaman içinde azalması bunların başka yerleşim birimlerine gittiğinin bir göstergesi olmalıdır.

Tablo VI: XV. ve XVI. Yüzyıllarda Bütün Zümreler

Köy Adı	1486		1515		1520		1554		1583	
	Yılı		Yılı		Yılı		Yılı		Yılı	
	H	M	H	M	H	M	H	M	H	M
Akçakilise	2	2	1	0	0	0	0	0	0	0
Alayundlu	35	3	51	7	50	3	85	0	88	21
Arpacı n.d. Ayıbükü	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0
Avçulu	22	10	80	15	3	0	11	0	27	1
Elmacık	0	0	0	0	0	0	0	0	15	5
Gelevera	0	0	0	0	0	0	1	0	3	0
Harşit	10	0	18	0	17	0	18	0	18	3
Karakaya	7	1	18	0	19	0	22	4	32	8
Kilyarı	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Kızılelma	1	0	2	0	1	0	3	0	1	0
Sarıbaba	0	0	0	0	0	0	0	0	31	3
Söğüdüni	0	0	0	0	0	0	0	0	64	29
Taşlıca	0	0	0	0	0	0	1	0	17	0
Tilkicik	0	0	0	0	0	0	0	0	6	4
Uluköy	0	0	0	0	0	0	0	0	49	15
Bedreme	8	1	23	0	29	0	22	0	24	0
Kalesi										
TOPLAM	85	17	194	22	119	3	163	4	377	89

B. XVII. Yüzyılda Sosyal Zümreler:

a. 1643-1644 Yıllarında avârizdan muaf zümreler:

1643-1644 tarihli avâriz kayıtlarına göre; Harşit Vadisi'nde bulunan iskân birimlerinde yaşayan halkın bir bölümü yerine getirdikleri hizmetler karşılığında avâriz vergisinden muaf tutulmuşlardır. Bu köyler; Akçalı, Elmacık, Karaçukur, Sarıbaba, Söğüdüni, Tilkicik ve Uluköy olup bu köylerde toplam 13 avâriz hâne bulunmaktaydı. 13 avâriz hâne, gerçek 260 hâneye tekabül etmekte olup bunlar da yaklaşık 1300 kişilik nüfustan teşekkül etmekteydi. Bunlar derbentçilik, meremetçilik ve köprücülük yaptıklarından dolayı bu vergiden muaf bulunmaktaydılar (BOA, KK, MK, nr. 2601: 5, 6). Harşit Vadisi'nde avârizdan muaf olan zümreler XVII. yüzyılın ortalarında toplam nüfusun %26.66'sını teşkil etmekteydi,

Tablo VII: 1643-1644 Yıllarında Avâsızdan Muaf Zümreler

Köy Adı	Avâsız Hâne		Gerçek Hâne	Tahmini Nüfus
	Hâne	Rub'		
Akçalı	1	1	25	125
Elmacık	0,5	0	10	50
Karaçukur	2	0	40	200
Sarıbaba	2	0	40	200
Söğüdöni	3	1	65	325
Tilkicik	0,5	0	10	50
Uluköy	3,5	0	70	350
TOPLAM	13	0	260	1300

b. XVII. Yüzyılın sonlarında avâsızdan muaf zümreler:

1682 tarihli avâsız kayıtlarına göre Harşit Vadisi'nde yer alan 26 köy yerleşim biriminden 8 köy derbentçilik, köprücülük ve meremmetçilik hizmetiyle mükellef olduklarından avâsız vergisinden muaf tutulmuştu. Bu köyler; Akçalı, Elmacık, Karaçukur, Kılan, Sarıbaba, Söğüdöni, Tilkicik ve Uluköy idi (BOA, KK, MK, nr. 2697: 74a, 74b-76b).

Akçalı köylüleri 25 hâne olup bunlar Sümüklü nam karyeden Aşağı Ayıbükü nam mevkiye varınca ve andan Kabavargite(?) Çatağına varınca vaki olan yolu açık tutmak için derbentçi tayin olundular (BOA, KK, MK, nr. 2697: 74a). Söğüdöni köyü halkı 64 hânedan müteşekkildir. Bunlar köylerinin yanından geçen "*nehr-i uzmanın*" (Harşit Nehrinin) üzerinde bulunan köprüye avâsızdan muafiyet üzere köprücü tayin olundular. Kılan köyü ahalisi de 27 hâne olup, bunlar Harşit üzerinde bulunan köprüye avâsızdan muafiyet karşılığında köprücü olarak görevlendirildiler (BOA, KK, MK, nr. 2697: 74b-75a).

Sarıbaba köyüne gelince; bu köy halkı 41 hânedan müteşekkil olup, bunlar Mürsel köyünden Sarıbaba'ya varıncaya kadar vaki olan yollar gayet bozuktundan, avâsızdan muafiyet karşılığında yolları temizlemek ve açık tutmak üzere derbentçi kayd olundular (BOA, KK, MK, nr. 2697: 75a).

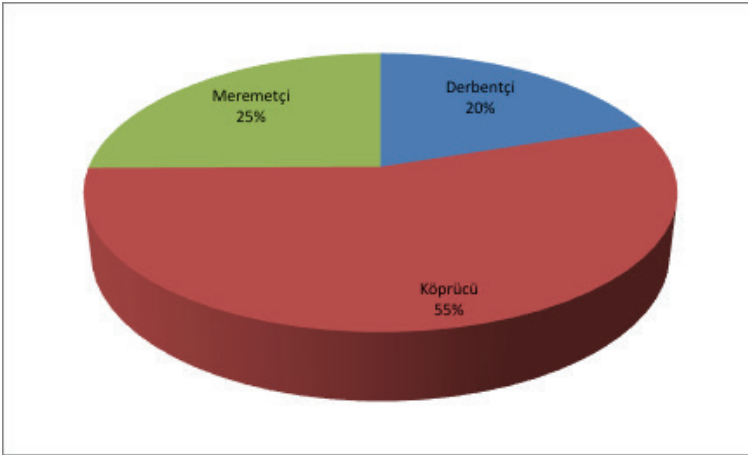
Tilkice köyü halkı 1682'de 9 hânelik bir nüfusa sahip olup, bunlar eskiden beri Ayı Yusuf köprüsüne köprücü tayin edilmişlerdir. Köprücülük hizmetini avâsız vergisinden muafiyet karşılığında yapmaktaydılar. Elmacık köyünde 10 hânelik bir nüfus yaşamaktaydı. Bu köy halkı Yalburnu adlı yerde bulunan derbent gayet tamire ihtiyacı bulunduğundan, avâsızdan muafiyet karşılığında adı geçen derbentin derbentçilik göreviyle görevlendirildiler (BOA, KK, MK, nr. 2697: 75a-75b).

Uluköy'de bu tarihte 110 hânelik nüfus ikamet etmekte idi. Köy halkı köylerinin yakınında bulunan Harşit adıyla anılan Büyük Nehrin üzerinde bulunan Cayra (Cayra) adlı cisre (köprüye) avâız vergisinden muafiyet karşılığında köprücü tayin olundular (BOA, KK, MK, nr. 2697: 75b-76a).

96 hânedan teşekkül eden Karaçukur halkı da köy yakınında bulunan Haşrit Nehri üzerindeki köprü ve yolun tamirine ihtiyaç bulunduğundan, köprü ve yolun tamiri karşılığında avâızdan muaf kılınarak meremmetçi olarak görevlendirildiler (BOA, KK, MK, nr. 2697: 76a-76b).

XVII. yüzyılın son çeyreğinde Harşit Vadisi iskân birimlerindeki halkın 382 hânesi avâızdan muaf bulunuyordu. Avâızdan muaf olan zümre; toplam 4590 kişilik nüfusun %41.61'ine (1905 kişiye) tekabül ediyordu. Belli hizmetler karşılığında avâızdan muaf olan 1905 kişilik nüfusun 380 kişisini derbentçiler (76 hâne), 1050 kişisini köprücüler (210 hâne) ve 480 kişisini de meremmetçiler (96 hâne) teşkil ediyordu. Avâızdan muaf tutulan zümrelerin %55.11'ini köprücüler, %25.19'unu meremmetçiler, %19.94'ünü de derbentçiler oluşturuyordu.

Bütün bu bilgiler yolların açık tutulması ve köprülerin bakım ve tamirine büyük önem verildiğini göstermektedir.

Grafik-12: XVII. Yüzyılın Sonlarında Avâızdan Muaf Zümrelerin Dağılımı

TabloVIII: XVII. Yüzyılın Sonlarında Muaf Zümreler

Köy Adları	Derbentçi Hâneler	Köprücü Hâneler	Meremmetçi Hâneler	Tahmini Nüfus
Akçalı (Akçal)	25	0	0	125
Tilkice (Tilkici)	0	9	0	45
Elmacık	10	0	0	50
Karaçukur	0	0	96	480
Kılan	0	27	0	135
Sarıbaba	41	0	0	205
Söğüdüni(eli)	0	64	0	320
Uluköy	0	110	0	550
TOPLAM	76	210	96	1905

Sonuç:

Çepni Türkmenlerinin önemli geçit yerlerinden ve yurtlarından biri olan Har-şit Vadisi'nde, XV. yüzyılın sonlarında bütün vergilerden muaf müselleme, yamak ve nökerler gibi yarı askerî zümreler yanında, cami ve zaviyelerde görev yapan dinî zümrelerin de önemli bir yekün teşkil ettikleri tespit edilmektedir. XVI. yüzyılın başlarında yarı askerî zümrelerin muafiyetleri kaldırılarak reaya statüsüne dönüştürülmüşlerdir. XVI. ve XVII. yüzyıllarda cami ve zaviye görevlileri yanında derbentçilerin, köprücülerin, meremmetçilerin ve sucuların ön plana çıktıkları görülmektedir. Bunlar yerine getirdikleri hizmetler karşılığında avâriz-ı divâniyye ve tekâlif-i orfiyyeden muaf tutulmaktaydı. XVII. yüzyılın sonlarında bu zümrelerin nüfusun %40'ından fazla bir orana yükseldikleri ortaya çıkmaktadır.

Devletin, halkın dinî görevlerini yerine getirmesi ve dinî inançlarını öğrenebilmesi için cami ve zaviye görevlilerine büyük önem verdiği sonucuna varılmaktadır. Gidip gelen yolcuların mağdur olmaması için yolların güvenliğini ve açık tutulmasını sağlaması, köprülerin yapım ve tamirine önem vermesi ve köprü bulunmayan büyük nehirlerden halkın karşı tarafa geçmesi için sucular görevlendirmesi devletin sosyal politikalarına önem verdiği bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

Yayla köylerinin tamamına yakınının derbentçi, köprücü ve meremmetçilikle görevlendirilmesi Gümüşhâne madenlerinden çıkarılan ürünlerin Tirebolu ve Espiye iskelelerine güvenli bir şekilde naklini sağlamaya yönelik politikanın bir sonucu olduğu düşünülmektedir.

653

Handwritten text in Arabic script, organized into several horizontal lines. The text is dense and appears to be a list or a series of entries, possibly related to a study or a collection of items. The handwriting is clear and legible.

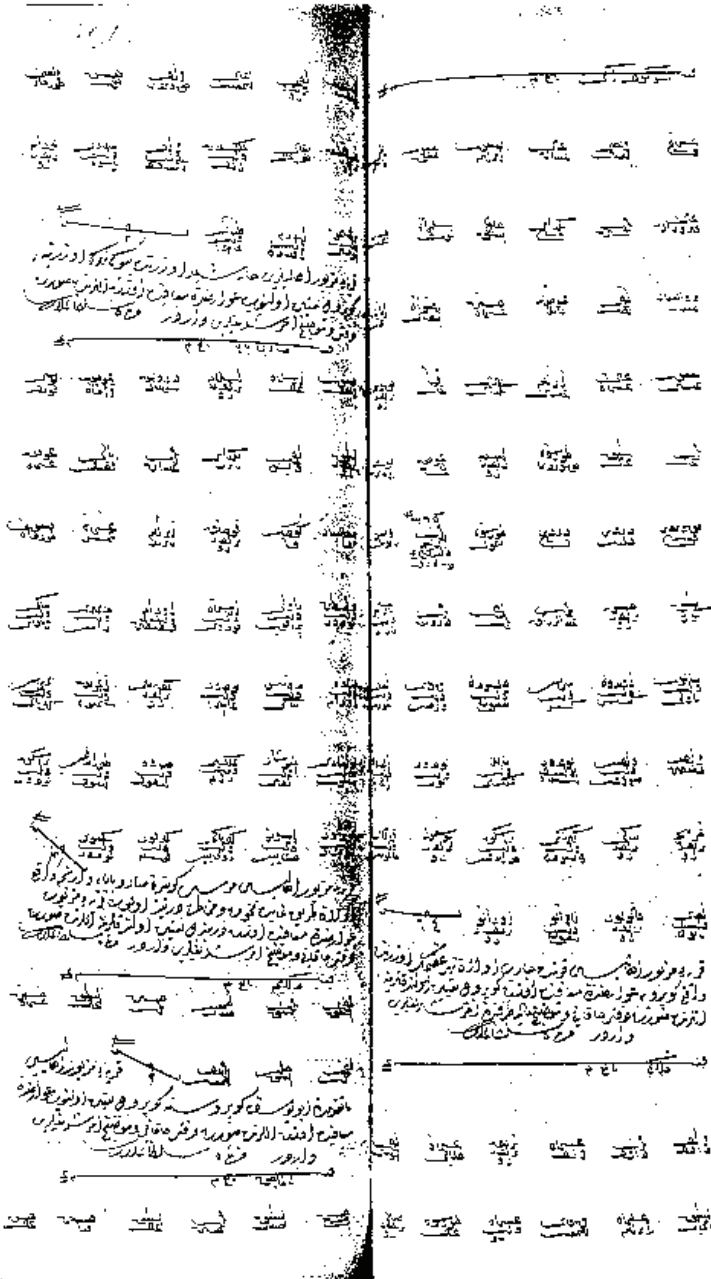
652

Handwritten text in Arabic script, organized into several horizontal lines. The text is dense and appears to be a list or a series of entries, possibly related to a study or a collection of items. The handwriting is clear and legible.

TT_0288

BOA, TD, nr. 288, s. 652-653.

BOA, KK, MK, nr. 2697, s. 74b-75a

Kaynakça:

Arşiv belgeleri:

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (= BOA)

-----, *Bâb-ı Âsafî Defterhâne-i Âmire Defterleri* (=A.DFE), nr. 734

-----, Kamil Kepeci Tasnifi (=KK), *Mevkûfat Kalemi* (=MK), nr. 2601, 2605, 2697, 2703.

-----, *Maliyeden Müdevver Defterler* (= MAD), nr. 828.

-----, *Tahrir Defteri* (= TD), nr. 52, 387, 288.

Tapu Kadastro Kuyud-ı Kadime Arşivi (=TK. KKA)

-----, TK. KKA, TD, nr. 43.

Kitap ve makaleler:

BOSTAN, M. Hanefi, (2002), *XV-XVI. Asırlarda Trabzon Sancağında Sosyal ve İktisadî Hayat*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

BOSTAN, M. Hanefi, (2015), “Giresun Çevresi Çepnilerinin Dini Anlayışı Üzerine Bir Değerlendirme”, *Geçmişten* Günümüze Giresun’da Dini ve Kültürel Hayat-Bildiriler, *I-II*, İstanbul: Giresun İl Özel İdaresi Yayınları, 42-58.

BOSTAN, M. Hanefi, (2017), “Harşit Vadisinde Yerleşme ve Nüfus (XV-XVII. Yüzyıllar)”, *Harşit Vadisi (Tarih-Coğrafya-Kültür)*, İstanbul: DOKAP Bölge İdaire Başkanlığı Yayınları, 47-68.

BRYER, Anthony, (1975), “Greeks and Turkmens: The Pontic Exception”, *Dumparton Oak Papers*, XXIX: 113-151.

DEMİR, Necati, (2012), “Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesinde Çepni Türkmenleri ile Güvenç Abdal Ocağı'nın Kuruluşu”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 63: 77-110.

EMECEN, Feridun M, (2010), *Doğu Karadeniz’de Bir Vadi Yerleşmesi Ağasar Vadisi*: Şalpazarı-Beşikdüzü, Trabzon: Serander Yayınları.

FATSA, Mehmet, (2010), *XV ve XVI. Yüzyıllarda Giresun-Sosyal ve Ekonomik Hayat*, 2. baskı, Ankara: Giresun İl Özel İdaresi Yayınları.

FATSA, Mehmet, (2012), “Çepnilerin Dinî Mensubiyeti ve Kürtün’de Bir Tekke: Güvenç Abdal Meselesi”, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 13: 27-48.

FATSA, Mehmet, (2015), “Giresun Yöresinin İskânı Sürecinde Kurulan İlk Cuma Camileri ve Toplumsal Fonksiyonları”, *Geçmişten Günümüze Giresun’da Dinî ve Kültürel Hayat-Bildiriler I-II*, İstanbul: Giresun İl Özel İdaresi Yayınları, 63-77.

FATSA, Mehmet, (2017), "XV. ve XVI. Yüzyıllarda Harşit Vadisi'nde Sûfiye Zümresi", *Harşit Vadisi (Tarih-Coğrafya-Kültür)*, İstanbul: DOKAP Bölge İdare Başkanlığı Yayınları, 69-85.

İNALCIK, Halil, (1959), "Osmanlılarda Raiyyet Rüsümü", *Belleten*, XXIII / 92: 576-609.

ORHONLU, Cengiz, (1990), *Osmanlı İmparatorluğunda Derbend Teşkilâtı*, 2. baskı, İstanbul: Eren Yayınları.

SALTIK, Veli, (2016), Çepniler ve Güvenç Abdal Ocağı, Ankara: Kuloğlu Yayınları.

SÜMER, Faruk, (1992a), *Tirebolu Tarihi*, İstanbul: Tirebolu Kültür ve Yardımlaşma Derneği.

SÜMER, Faruk, (1992b), Çepniler, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.

TELLİOĞLU, İbrahim, (2015), *Tarih Boyunca Karadeniz*, Trabzon: Serander Yayınları.

TURAN, Osman, (1984), *Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi*, 2. baskı, İstanbul: Nakışlar Yayınevi.

ÜNLÜ, Ekrem, (2016), *Harşit Vadisi Tarih ve Kültür Yazıları*, İstanbul: Arı Sanat Yayınları.

YALÇIN, Alemdar ve YILMAZ, Hacı, (2005), "Güvenç Abdal Ocağı", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 35: 9-27.

YALÇIN, Alemdar ve UYSAL, Başak, (2005), "Karadeniz Çepnileri 1: Taşlıca Köyü", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 35: 29-36.

YALÇIN, Alemdar ve UYSAL, Başak, (2005), "Karadeniz Çepnileri 2: Eskiköy", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 35: 37-42.

YALÇIN, Alemdar - UYSAL, Başak ve DİKEROĞLU, Güzzade, (2005), "Karadeniz Çepnileri 3: Şalpazarı ve Gürgentepe", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 35: 43-46.

YÜCEL, Yaşar, (1991), *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I*, 2. baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

YÜKSEL, Ayhan, (2003), *Tirebolu-Bir Sahil Kasabasının Sosyal ve Ekonomik Tarihi (1788-1858)/Tirebolu 1 Numaralı Şer'iyye Sicili*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Extended abstract:

In this article, it has taken social stratas living in the community of the settlement of Kürtün town, extended to the border of Torul, and some settlement places in the coastal side of currently-named Tirebolu town and inside of the valley of the Harşit River during the centuries of XV., XVI. and XVII. Such social stratas inside of Harşit Valley are groups such as military servants as musellem, yamak, nöker, imam, muezzin and preacher working in mosques and masjid, small dervish lodge and its servants, servants of castle, sucu, pass-guard, guard of bridge, sipahi of pensioner and meremetçi. The social strata in the XV. and XVI. centuries and the social strata in the XVII. century has been separately evaluated.

In introduction part, shortly, it has been tried to obtain such region's administrative structure until the end of the XVII. centuries after the conquest of the valley by the Ottomans, and the villages, areas and plateaus of such administrative structure by taken based on census periods after given an answer of whether there is any changes in such administrative structure by time or not. In general, the paper shows how many people had lived in such settlement place for each period.

In the first part, it was taken servants and groups which are musellem, yamak, imam, muezzin, preacher, servants of small dervish lodges, seyh, pass-guard, guard of bridge, meremetçi, sucu and sipahi of pensioner living in Harşit Valley. It was obtained the percentage of such servants and groups into total population. It was revealed where there were working and which tasks there were doing. What kinds of taxes they were exclusive of.

In the XV. century, military groups such as musellem, yamak and nöker were exclusive of taxes. It was questioned why such strata transformed into raiyyat (people who pay taxes) in the XVI. century. It was searched the reasons of why they were recorded in the Deed Book while they did not have to pay taxes. It was searched that how many people prays for Friday in mosques and masjids and how many small dervish lodges existed and who became seyh in these lodges.

Further, it was obtained that how position they were taken in the fetret period and there is any relations of such lodges with Alevism. There were not any lodges that had connection with Güvenç Abdal dergah. It was obtained that which derbent and bridge were located in such valley and who are appointed as derbentçi, guard of bridge, sucu and meremetçi. Also, it was obtained that which military stratas served in Bedreme Castle which was one of the important castles in such valley.

In second part of our article, it was taken social stratas living in Harşit Valley in the XVII. century. In this century, Drifter Book was benefited to obtain social stratas because Deed Books were absent like as being the XV. and XVI. centuries. In this century, morely pass-guard, guard of bridge and meremetçi revealed rather than the others. In this period, it could be obtained social strata serving in this religious places besides in mosques, small dervish lodges and masjids. It was obtained who was exclusive of Drifter and other taxes, where they were working

in and how many they were and whether there is any groups who were exclusive of taxes or not. Also it was revealed of why they did not pay taxes. Further, it is obtained the percentage of exclusive groups into total population.

Furthermore, percents and numbers of social strata living in Harşit valley in centuries of XV., XVI. and XVII. was showed by tables and graphics. The percentages of such strata to total population was calculated.

As a result, it was obtained that in Harşit Valley where is one of the homes and significant transit place of Çepni Turkmen religious strata working in mosques and small dervish lodges was consisted of significant tasks besides semi-military strata as musellem, yamak and nöker who are exclusive of all kinds of taxes. By abolishing of semi-military strata's exclusiveness it was transformed into statu of reaya in the beginning of the XVI. century. In addition to servants of mosques and small dervish lodges in the centuries XVI. and XVII. centuries, pass-guard, guard of bridge, meremetçi and sucu came into prominence. In response to services of such social strata, they were exclusive of avâırız-ı divâniyye and tekâlif-i örfiyye taxes. Such strata's population increased to higher than % 40 of the total population.

It shows that the government gave importance in servants of mosques and small dervish lodges in order the community to apply and learning its own religion. To secure the roads and give importance in building bridges and their restoration in order passengers not to victimized and appointed of sucus as to help people to pass opposite side where is absent of bridge show that the government had given importance in social policies.

It has been concluded that appointed of meremetçi, guard of bridge and pass-guard is result of the policy toward transportation of goods produced in Gümüşhane Mines to Tirebolu and Espiye wharfs in secure.

The main source of our research consisted of Deed and Drifter Books. Also, research concerning the region and its close areas was benefited.

Yabancı Öğrencilerin Kelime İlişkilendirme Testi ile Türk Kültürü Konusundaki Bilişsel Yapılarının Belirlenmesi *

Stating Foreign Learners' Cognitive Structures On Turkish Cultures With Word Association Test

Şengül KILIÇ AVAN **
Doç. Dr. İhsan KALENDEROĞLU ***

Öz:

Dil öğrenmek sadece o dilin kurallarını öğrenmek değil aynı zamanda bir kültürü öğrenmek demektir. Bu nedenle yabancı dil öğretiminde kültürel öğeler dil öğrenme sürecini etkilemektedir. Bir milletin kültürünü oluşturan sanatı, müziği, folkloru vb. tüm değerleri dilinde yaşamaktadır. Bundan dolayı dil bir milletin kültürünü yansıtır. Yabancılar Türkçe öğretilirken yaşantılardan kopuk bir dil öğretilmesi düşünülmemelidir. Çünkü kelimeler bir dilin, kültürün parçasıdır. Kelimeler yaşantı ile anlamlı hâle gelmektedir. Bireyin zihninde oluşan kavram ilişkileri tam da bu süreçte önem arz etmektedir. Kelime ilişkilendirme; insanların kavramlar arasında oluşturduğu ilişkileri ortaya çıkarmak için kullanılan bir yöntemdir. Öğrencilerin bilişsel yapısını ve bu yapıdaki kavramlar arasındaki bağları uzun dönemli, hafızadaki kavramlar arası ilişkilerin yeterli veya anlamlı olup

* Bu makale, Yıldız Teknik Üniversitesinde 21-22 Aralık 2017 tarihleri arasında düzenlenen "IV. Yıldız Sosyal Bilimler Kongresi"nde sunulan bildirinin genişletilmiş şeklidir.

** Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Öğretmenliği Programı Yüksek Lisans Öğrencisi, Milli Eğitim Bakanlığı, Türkçe Öğretmeni. E mail: sengulkilicavan@gmail.com., <https://orcid.org/0000-0001-7357-0782>

*** Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı. E mail: kihsan@gazi.edu.tr, ihsankalender@hotmail.com., <https://orcid.org/0000-0003-2441-5932>

olmadığının tespit edilmesi amacıyla kullanılan bir tekniktir. Bu araştırmanın amacı, kelime ilişkilendirme testi aracılığıyla (KİT) yabancı öğrencilerin Türk kültürü konusundaki bilişsel yapılarını belirlemektir. Araştırmada veri toplama aracı olarak KİT kullanılmıştır. Kastamonu ilinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda okuyan 150 yabancı öğrenciye KİT uygulanmıştır. Öğrencilere Türk kültürü ile ilişkilendirecekleri Türk kültürü, yemek, şarkılar, elbiseler, atasözü ve deyimler anahtar kavramları verilmiştir. Öğrencilerden her anahtar kavram için 1 dakika içinde anahtar kavramın çağrıştırdığı kelimeleri yazmaları istenmiştir. Anahtar kelimelere verdikleri cevapların sayısına ve çeşidine göre Türk kültürü hakkındaki bilişsel yapılarını ortaya koyan zihin haritaları oluşturulmuştur. Ayrıca her bir anahtar kavrama yönelik olarak kurdukları cümleler, anlam ve özelliklere göre sınıflandırılarak analiz edilmiştir. Bulgulara göre yabancı öğrencilerin kavram ağlarında en sık hangi kavramları kullandıkları belirlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin gerek kavram ağlarında gerekse kurdukları ilgili cümlelerde bazı kavram yanlışlarına sahip oldukları belirlenmiştir. Sonuç olarak öğrencilerin zihin haritalarının çıkarılması onlara dil aracılığıyla kültürün benimsenmesinde önemli olmaktadır. Zihin haritaları sayesinde kavramlar arası ilişkiler ve yanlış öğrenmeler belirlenebilmektedir. Ayrıca bu yöntemle hangi kavramın daha önemli olduğu belirlendiği için bu kavram hazırlanacak materyallerde öne plana çıkartılabilir.

Anahtar sözcükler: Yabancılara Türkçe Öğretimi, Kelime İlişkilendirme Testi, Kültür, Bilişsel Yapılar, Zihin Haritaları

Abstract:

Learning a foreign language is not only about learning its grammar but also learning the culture. For this reason, in foreign language teaching, culture can be very effective on language learning process. A nation's art, music, folklore and their culture live in their language. A language reflects a nation's culture. When teaching Turkish to foreigners, teaching the language should not be free from the daily basis. Because vocabulary is a part of both the language and the culture. Words are only meaningful with experience. In this process, conceptual relations generated in one's mind becomes very important. Word Association is a method used for revealing the relations, which people set between the concepts. It is used for determining the students' cognitive structures and relations between the concepts in these structures, whether interconceptual relations in the long term memory are sufficient and meaningful or not. Aim of this study is to state foreign students' cognitive structures on Turkish Culture with Word Association Test (WAT). WAT is used as data collection tool. WAT was implemented to 150 students from schools in Kastamonu. Students were given key concepts that can be related to Turkish culture such as food, songs, clothes and idioms and proverbs. The students were asked to write down the words related to key concepts in a minute. Mind maps, revealing students' cognitive structures on Turkish Culture, were formed according to the number and types of answers students gave to the key concepts. Also, senten-

ces, students made, were categorized according to their meaning and features and analyzed. According to the findings, most frequently used concepts by the students were stated. It is also stated that students had some misconceptions on the sentences they made and their concept networks. In conclusion, mind mapping is very important for adopting students into the culture through the language. Thanks to the mind maps, interconceptual relations and mislearnings can be detected. Also, because it is found out which concept is more important, the concept can be given prominence.

Keywords: Teaching Turkish to Foreigners, Word Association Test, Culture, Cognitive Structures, Mind Maps.

Giriş:

Yabancı bir dilin öğrenilmesinde sadece o dilin dilbilgisi konularının öğrenilmesinden ziyade kültürünün de öğrenilmesi gerekmektedir. Birey, yeni karşılaştığı ya da karşılaşacağı toplumların dilini öğrenirken aslında hedef kültüre ait toplumun düşünce yapısı, duyuşsal yapısı ve davranışsal yapısını kendi geçmişi ve yaşantısı ile ilişkilendirerek hayatını biçimlendirir. Böylelikle dil öğrenme sürecinde olumlu bir seyir takip eder. Dil ve kültür arasındaki ilişki, kültürün dil öğreniminde çok önemli olduğunu göstermektedir. Yabancı dil öğreniminde en önemli aktarım araçlarının başında kültürel öğeler gelmektedir. Bireyin içinde yer aldığı ve yeni öğrenmeye çalıştığı toplum aslında kültürel olarak dilin ötesinde birçok öğe barındırmaktadır.

Latince bir kelime olan kültür, toprağı tarıma hazır hale getirmek anlamına gelir. Nitekim Cumhuriyet döneminde bir süre kültürü ifade etmek için ekin kelimesi kullanılmıştır. Fakat bu kelime yaygın kabul görmediğı için daha sonra terk edilmiştir. Kültür, insanı hayvandan ayıran, sadece insana has olan bir özelliktir. Kültür, insanlar tarafından paylaşılan ve gelecek kuşaklara intikal ettirilen bir semboller sistemi olarak adlandırılabilir (Arslanoğlu 2000).

Yabancı dil öğretiminde ilk akla gelen kavram, kuşkusuz bir toplumun maddi ve manevi varlığı ile yazılı ve sözlü değerlerini oluşturan kültürdür (Demir ve Açık 2011). Kültürün her dil için ayrı bir önemi vardır. Dil kültür içinde yoğrularak ve toplumun geçirdiğı tarihi ve toplumsal tüm olaylardan etkilenmektedir. Dil öğrenmek kültürü öğrenmektir (Kramsch 1993). Dil için kültür çok önemlidir ve dil öğreniminde vazgeçilemez bir öğedir. Kültürel öğeler olmazsa dil öğrenmek zorlaşmaktadır (Asutay 2003). Dilin anlamsal yapısını ise kültür oluşturmaktadır. Bireyler kültürü kendi yaşamı ile bütünleştirerek bir dili tam olarak öğrenebilirler (Okur ve Yamaç 2013).

Kelime ilişkilendirme; insanların kavramlar arasında oluşturduğu ilişkileri ortaya çıkarmak için tasarlanan bir yöntemdir. Bireylerin bilişsel yapısını ve bu yapıdaki kavramlar arası bağları, yani bilgi ağını çözümlmek, uzun dönemli hafızadaki kavramlar arası ilişkilerin yeterli veya anlamlı olup olmadığının tes-

pit edilebilmesi amacı ile kullanılan bir tekniktir. Öğrenciler bu teknikte, belli bir süre içerisinde (yaş grubuna göre genellikle 30-60 sn) herhangi bir konu ile ilgili verilen bir anahtar kavramın çağrıştırdığı kelimeleri cevap olarak verir. İnsanların anahtar kelimelere verdikleri cevapların sayısına ve çeşidine göre onların konuyu tam olarak anlayıp anlamadıkları yorumlanabilir. Böylelikle bireylerin kelime ilişkilendirmesi yaptıkları konudaki kavramlar arasındaki ilişki belirlenebilir. Bu aşamadan sonra gerekli düzenlemeler yapılarak veriler telafi amaçlı ya da zihin haritaları oluşturarak öğretimde izlenecek yolların belirlenmesinde etkili olabilir.

Bu çalışmada yabancı bireylerin hedef kültür hakkındaki zihinsel yapılarını belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaçla bireylere kelime ilişkilendirme testi uygulanmış ve kavramlar arası ilişkiler tespit edilerek dil ve kültür aktarımında hangi kültürel öğelerin önemli olduğu ve bunların günlük yaşamdaki yansımalarını bularak dil öğrenme sürecindeki başarının nasıl artırılabileceği belirlenmeye çalışılmıştır.

Yöntem:

a) Örneklem

Araştırma tabakalı örnekleme yöntemi ile belirlenen okullar arasından rastgele olarak seçilen Kastamonu il merkezinde 2017-2018 eğitim öğretim yılında eğitim gören 5 farklı ilk ve ortaokuldan 150 öğrenci ile yapılmıştır.

b) Araştırma Modeli

Araştırma survey modelinde betimsel bir çalışmadır. Survey modelleri, geçmişte ya da hâlen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır (Karasar 1999). Yapılan çalışmada survey yöntemi kullanılmıştır.

Survey kelime anlamı itibariyle tarama anlamına gelmektedir ve tarama modeli olarak da isimlendirilmektedir. Survey araştırmaları canlı ve cansız varlıkların, olayların, nesnelere ve grupların ne olduğunu betimlemeye, açıklamaya çalışmaktadır. Bu tür incelemeler mevcut durumları, şartları ve özellikleri her yönü ile ortaya koymaya çalışılmaktadır. Verilerin analizi ve açıklanması ile yorumlama, değerlendirme ve yeni durumlara uygulanacak şekilde genellemelere varmak için kullanılabilir (Şen 2005). Survey araştırmasının amacı seçilen bir guruptan anket veya görüşmelerle elde edilen bilgilerin analizinden genellemeye gitmektir (Gall vd. 2003).

c) Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak Kelime İlişkilendirme Testi (KİT) kullanılmıştır. Testi oluşturmak amacıyla kültürel öğeleri barındıran “Türk kültürü, elbise, şarkı, yemek ve atasözü ve deyim” kelimeleri seçilmiştir. Uygulamada her bir kavram bir sayfaya gelecek şekilde hazırlanmıştır. Aşağıda örnek bir sayfa düzeni verilmiştir;

- Yemek.....
Yemek.....
Yemek.....
Yemek.....
Yemek.....
İlgili Cümle.....

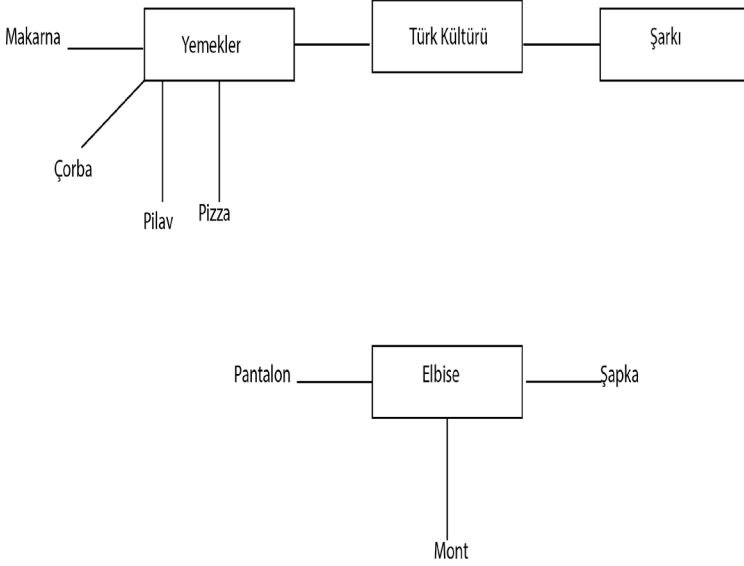
Uygulamaya başlamadan önce KİT'e yönelik açıklamalar yapılmış ve farklı uygulamalardan örnekler verilmiştir. Her bir kavram için öğrencilere bir dakika süre verilmiştir. Öğrenciler bu süre içerisinde kavramla ilişkili olduklarını düşündükleri kelimeleri cevap olarak yazmışlardır. Her bir anahtar kavrama karşılık verilen cevap kelimelerin sonunda 'ilgili cümle' bölümü bulunmaktadır. Bu bölüme de öğrencilerin anahtar kavramla ilgili akıllarına gelen cümleler yazmaları istenmiştir (Işıklı vd. 2011).

d) Verilerin Analizi

KİT sonuçlarını değerlendirmek amacıyla anahtar kavramlara verilen cevap kelimeler incelenmiştir. Hangi anahtar kavram için hangi kelimelerin ya da kavramların kaçar defa tekrarlandığını gösteren bir tablosu ve verilere göre kavram ağları oluşturulmuştur. Bilişsel yapıdaki kavramlar arasındaki ilişkileri net bir şekilde göstermesi amacıyla kavram ağının oluşturulmasında Bahar vd. (1999) tarafından ortaya konulan kesme noktası (KN) tekniği kullanılmıştır. Kesme noktası kelimelerin tekrar etme sıklığını göstermektedir.

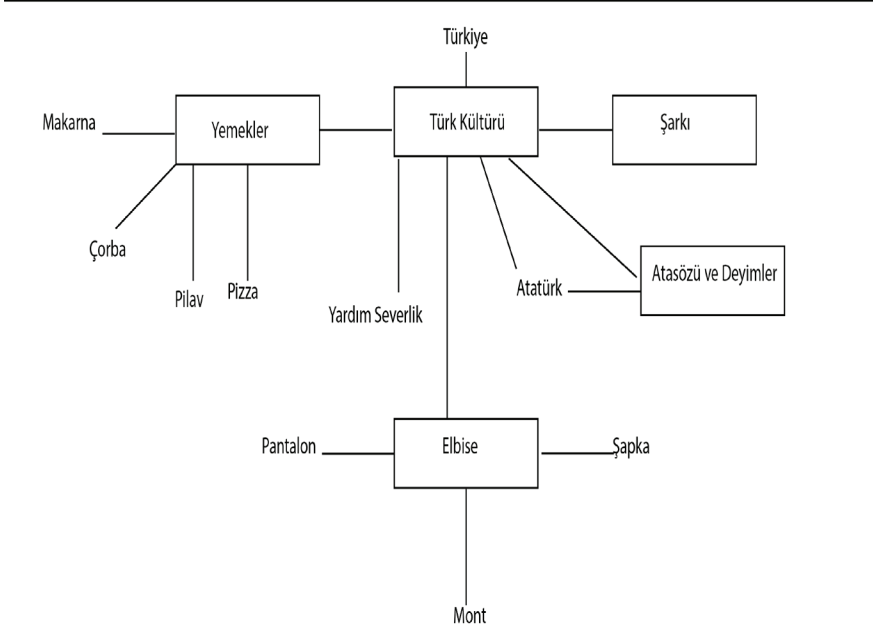
Bulgular:

Yapılan çalışmadaki bulgulara göre bireylerin bilişsel yapılarını gösteren kavram ağları aşağıdaki gibi oluşturulmuştur.

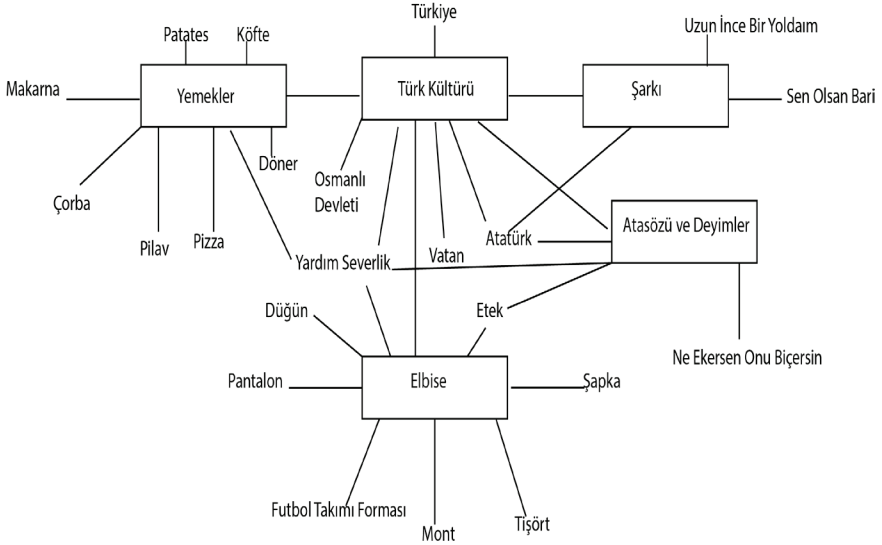
Şekil 1. Kesme noktası 20 ve yukarısı

Şekil 1’de görüldüğü gibi 20 ve üstünde tekrar edilen kavramlar ve ilişkileri gösterilmiştir. Bu şekle göre yemek, şarkı ve Türk kültürü anahtar kelimeleri birbiri ile ilişki çıkmıştır. Elbise anahtar kelimesi ise bu bölümde hiçbir anahtar kelime ile ilişkilendirilememiştir.

Şekil 2. Kesme noktası 15-19 arası

Bu aralıkta elbise anahtar kavramı Türk kültürü ile ilişkilendirilmiştir. Ayrıca atasözü ve deyimler anahtar kavramı da Türk kültürü ile ilişkilendirilmiştir. Ayrıca Atatürk kavramı hem Türk kültürü hem de atasözü ve deyimler kavramları ile ilişkilendirilmiştir.

Şekil 3. Kesme noktası 10-14 arası

Şekil 3 incelendiğinde ise bütün ilişkiler görülmektedir. Yardımseverlik, yemek, Türk kültürü, elbise ve atasözü ve deyimler ile ilişkili çıkmıştır. Bunun en önemli sebebi Türk kültürünün yardımseverliğe dayalı olmasıdır. Zihin haritasından anlaşılacağı gibi bireyin çevresinde gördüğü her şey yaşamını şekillendirmekte ve bişşel yapısından etkilenmektedir.

miştir. Dügünler, Türk kültürüne ait bir öge olmasına rağmen sadece elbise boyutunda kaşımıza çıkmıştır. Ancak gizil öğrenmelerden dolayı bilişsel yapının içinde bulunmaktadır. Bu nedenle kültürümüzü yansıtmaları ve yabancıların bilişsel yapılarının değişmesinde düğün gibi ögeler oldukça önemlidir.

Atasözü ve deyimler kavramına verilen cevaplar incelendiğinde “Ne ekersen onu biçersin” atasözü, en çok verilen cevap olarak tespit edilmiştir. Öte yandan “Atatürk ve etek” kelimeleri bu kavramla ilişkilendirilmiştir. Ne ekersen onu biçersin atasözü bireylerin geçmiş yaşantıları ile ilişkili olarak yaşadıkları sorunları şimdiki hayatları ile bütünleştirerek bilişsel yapılarında ortaya çıkmıştır. Yabancı öğrencilerin kendi ülkelerinde yaşanan savaşlar, siyasi krizler, askeri darbeler, ekonomik çalkantılar gibi olumsuzlukların bir sonucu olduğu düşünülmektedir.

Şarkı anahtar kavramı ile ilgili “Atatürk, Uzun İnce Bir Yoldayım ve Sen Olsan Bari” kavramlarının sıkça verilen cevaplar olduğu tespit edilmiştir. Yazılı ve görsel basınla sosyal medyada sıkça duyup gördükleri marş, şarkı, türkü ve benzeri melodilerin bilişsel yapılarında değişimler ortaya çıkarmaktadır.

Türk kültürü anahtar kavramına ilişkin cevaplar incelendiğinde ise “Atatürk, Türkiye, vatan, Osmanlı Devleti ve yardımseverlik” kavramlarının sıkça tekrar edildiği tespit edilmiştir. Ayrıca tüm anahtar kavramlar Türk kültürü anahtar kavramı ile ilişkilendirilmiştir. Diğer anahtar kavramlarında Türk kültürünün bir parçası olduğu öğrenciler tarafından içselleştirilmiştir.

Şekil 3’teki kavram ağı incelendiğinde “yardımseverlik” kavramının öne çıktığı açıkça görülmektedir. Bunun en önemli sebebi; Türk insanı ve kültür yapısındaki misafirperverlik ve yardımseverlik anlayışının asırlar boyu değişmeyen bir özelliği olması ve dil, din, ırk gözetmeksizin ihtiyacı olan herkese yardım elini uzatacağının, aynı zamanda bu durumun yabancı öğrenciler tarafından da net bir şekilde kavrandığının göstergesidir.

Kavramların cümle içinde kullanılmasıyla ilgili olarak çok fazla sayıda öğrencinin ilgili cümleler kısmını boş bıraktıkları tespit edilmiştir. Bu cümlelerin kurulmamasının en önemli sebebi kavramların anlamlı olarak ve kavramsal düzeyde öğrenilemediğini gösteren bir bulgu olabilir (Ercan ve Taşdere 2010). Sonuç olarak üst düzey bir öğrenme gerçekleşmemektedir. Bunun en önemli sebebi Türkiye’de buldukları sürenin kısa olması, Türkçe dil alt yapılarının yetersizliği ve yaşadıkları toplumda insanlar ile iletişimin zayıf olması görülebilir.

Bu çalışmanın veri toplama aracı olan KİT, öğrencilerin ilgili konuya yönelik kavramlar arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla kullanılmıştır. Oluşturulan kavram ağıyla kavramlar arasında nasıl bağlantılar kurulduğu ve hangi ortak kavramların en sık cevap kelime olarak verildiği bulguları elde edilmiştir. Bu bağlamda KİT’in tanılama amaçlı ve oldukça etkili bir ölçme değerlendirme tekniği olduğu söylenebilir. Bununla birlikte literatürde yapılan çalışmaların çok büyük bölümünün fen bilimleri alanında yapıldığını düşünürsek, bu çalışmanın sonuçlarından hareketle KİT’in farklı branşlarda da bilişsel yapıyı ve kavram yanılgılarını yoklamada etkili bir teknik olduğu şeklinde genellenebilir bir bilgi ileri sürülebilir (Işıklı vd. 2011).

Kaynakça:

ASUTAY, Hikmet, (2003), “Yabancı Dil Öğretiminde Kültür Bağlamı ve Öteki Dil”, *Ankara Üniversitesi (TÖMER) Dil Dergisi*, 118.

ARSLANOĞLU, İbrahim, (2000), “Kültür ve Medeniyet Kavramları”, *Türk kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 15.

BAHAR, M., ALEX H. Johnstone ve SUTCLIFFE, R., (1999), “Investigation of students’ cognitive structure in elementary genetics through word association tests”, *Journal of Biological Education*, XXXIII,3:134-141.

DEMİR, Ahmet, ve AÇIK, Fatma, (2011), “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Kültürlerarası Yaklaşım Ve Seçilecek Metinlerde Bulunması Gereken Özellikler”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, XXX,30: 51-72.

GALL, Davit. Marc., GALL, John. Paul., BORG, ve WILHELM. Rich., (2003), *Educational Research An Introduction. Seventh edition*, USA: Pearson Education Inc.

IŞIKLI, Mesut, GÖZ, Nur Leman ve TAŞDERE Ahmet, (2011), “Kelime İlişkileştirme Testi Aracılığıyla Öğretmen Adaylarının Atatürk İlkelerine Yönelik Bilişsel Yapılarının İncelenmesi”, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, MMXI,7:50-72.

KARASAR, Niyazi, (1999), *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara: Nobel.

KRAMSCH, Claire, (1993), *Context and Culture in Language Teaching*, Oxford: Oxford University Press.

OKUR, Alparslan, ve KESKİN, Funda, (2013), “Yabancılar Türkçe Öğretiminde Kültürel Öğelerin Aktarımı: İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti Örneği”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, VI, 2: 1619-1640.

ŞEN, Ülkü Sevim, (2005), “Sanat Eğitiminde Bilimsel Araştırma”, *Journal of Graduate School of Social Sciences*. V, 1: 343-360.

Extended Abstract:

When it comes to foreign language learning, grammar is not enough by itself but target culture should also be learnt. When an individual starts learning a language of a society that he faced or will face, he shapes his life by associating his life and background with target culture's mental, emotional and behavioural structure. As a result, the individual follows a positive way through language learning process. Correlation between language and culture shows that culture has a vital role in language learning. One of the most important tools in language learning is cultural factors. Without any doubt, Cultural elements consist of physical and spiritual existence of a society and written and oral values. Culture has importance for each language seperately. By interacting with culture heavily, language is affected by historic and social events that the society lives through. Language learning means learning culture. Culture is very important for language and it is an irreplaceable element. Without cultural elements, language learning gets much harder. Culture is the main source of semantic structure of a language. Individuals can learn a language truly by integrating their lives into the target culture.

The aim of this study is to reveal foreign individuals' cognitive schemas on the target culture. For this reason, individuals are implemented Word Association Tests (WAT) and it is aimed how to increase success in language learning by revealing correlation among the concepts, which cultural elements are important in language and cultural transfer and finding their reflection on daily life. The study is conveyed on 150 students between 2nd and 8th grade going to five different primary and middle school in Kastamonu and these students are selected randomly via stratified sampling method. The study, aiming to describe a situation as it is now or it was in the past and also known as general survey model, is a descriptive study.

In this study, Word Association Test (WAT) is used as the data gathering tool. To form the tests, words containing cultural elements such as Turkish culture, clothes, songs, foods, proverbs and idioms are selected. Before implementation stage, explanations about the WAT are made and some examples are given. Students are given 1 minute for each concept. In this period, students write words that can be relevant to the concept. Each answer given to the key concepts has its own sentence part.

To evaluate the results, answers are examined. In accordance with data, a table and conceptual schemas are formed to show which words are used to describe which concepts and how many times the concepts repeat. To show correlation between concepts in cognitive schemas clearly, Break Point Technique is used. Break Point shows the frequency of repetition of words.

Break points are formed at 20, 15 and 5. For concepts repeating 20+ times and thier correlations, food, songs and Turkish culture key words are correlated. In spite of the fact that the key word 'clothes' repeats 20+ times, it cannot be correlated with other key words. For 19-15 break point, clothes, proverbs and idioms key words are correlated with Turkish culture. In addition, concept "Ataturk" correlates with

both proverbs and idioms and Turkish culture. For 14-10 break point, it can be seen that helpfulness, food, Turkish culture, clothes, proverbs and idioms key words are correlated with each other. The most important reason for this is that the Turkish culture is heavily based on helpfulness. As can be seen from the cognitive schema, everything that an individual see around shapes his life and affects his cognitive structure.

It is presented that students associate Turkish culture with helpfulness most. On the other hand, Atatürk is the second concept associated with Turkish culture most.

When the answers to the key concepts are examined, it can be seen that the words “döner, pilav, soup, potato, meatball, pasta and pizza” are highly related to the Turkish culture. However, the reason why pizza is seen as a part of Turkish culture even if it is not is that students frequently consume pizza in their daily life and that’s why pizza is a part of their cognitive schema.

For “clothes” key word, the words “wedding, trousers, hat, skirt, football club jersey, coat and t-shirt” are quite repetitive. Although the weddings are a part of the Turkish culture, it seems that students associate wedding with only clothes. But, because of latent learning, it finds itself a place in cognitive schema. Therefore, weddings are very important because they can reflect our culture and change foreigners’ cognitive schemas.

Answers to “proverb and idiom” key concepts are show that the most frequently given is the proverb “Ne ekersen, onu biçersin” (means that What goes around, comes around). In addition, words “Atatürk” and “skirt” are also associated with this concept. “Ne ekersen onu biçersin.” is a proverb that emerges from people who integrate their past difficulties into their current lives. They are seen as the results of unfortunate events such as wars, political and economic crisis and military coup that students live through in their home countries.

For “song” key concept, it is revealed that the most frequently repeated answers are “Atatürk, Uzun İnce Bir Yoldayım and Sen Olsan Bari”. Anthems, songs, folk songs, etc. that they see on written or visual media can change their cognitive schemas.

For “Turkish culture” key concept, it is seen that the most frequently given answers are “Atatürk, Turkey, motherland, Ottoman Empire and helpfulness”. Also, all the key concepts are associated with “Turkish culture” key concept. Students also internalize that all the key concepts are a part of the Turkish culture.

In concept network, “helpfulness” is one step forward from the other concepts. The most important reason for this is that hospitality and helpfulness is an indispensable part of the Turkish culture and it is clearly understood by students that Turkish people always help people in need in any circumstances.

It can be seen that students cannot use the concepts in sentences properly. The reason why students cannot use the concepts in sentences is that they could not learn the concepts meaningfully and at the cognitive level. In conclusion, high level of learning cannot occur. These can be sorted as the most important reasons; the time they spend in Turkey is short, they do not have sufficient information about Turkish language and they have weak communication with people of their own society.

In this study, by forming concept network, the following findings are obtained: what kind of connections are made between concepts and which common concepts are given as answers most frequently are obtained. In addition, the results of this study show that WAT can be used in other branches to identify the cognitive schemas and misconceptions, in spite of the fact that in literature, studies are made in the field of Science mostly.

Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Yozgat Milletvekili “Süleyman Sırrı Bey (İçöz)” *

Yozgat Deputy “Süleyman Sırrı Bey (İçöz)” In The First Period Of Grand National Assembly Of Turkey

Dr. Öğr. Üyesi Gülin ÖZTÜRK **

Öz:

Birinci Büyük Millet Meclisi Türk Milletini temsilen Milli Mücadele'yi gerçekleştirmek üzere kurulmuştur. Meclis, milletin her kesimini temsil etmesi bakımından demokratik bir Meclis'tir. Birinci Meclis 23 Nisan 1920 tarihinde açılmış ve 16 Nisan 1923'te çalışmalarını sonlandırmıştır. Birinci Meclis, kahraman, çalışkan, milli, idealist, demokratik, fedakâr ve olağanüstü şartlarda kurulan bir meclistir. Milli mücadelenin kazanılmasında büyük bir rol oynamış, ülkeyi işgallerden kurtarmış ve Milli egemenlik kavramını bir siyasal irade olarak ortaya koymuştur. Birinci Meclise yurdun dört bir tarafından katılan milletvekilleri vatanın kurtarılması; tam bağımsızlığın sağlanması için fikir ve amaç birliği yapmışlardır. Birinci Meclisin yapısı, yasama görevi ve milletvekillerin faaliyetleri Türk Parlamento Tarihi açısından oldukça önemlidir.

Yozgat ve ilçelerinde yaşayan halk Milli Mücadeleye başından beri destek vermişler, birinci Meclise yedi milletvekili göndermek suretiyle de desteklerini açıkça

* Bu çalışma Gülin Öztürk tarafından hazırlanan I. ve II. Dönem Yozgat Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri isimli Doktora tezinden üretilmiştir.

** Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, gulinozturk51@hotmail.com.
<https://orcid.org/0000-0001-5586-6627>

ortaya koymuşlardır. Bu milletvekilleri Meclisin çalıştığı süre içerisinde yasama faaliyetlerine aktif olarak katılmışlardır. Bu Mecliste alınan kararlarda milletin menfaatlerini ve ülkenin kurtuluşunu hep ön planda tutmaya özen gösteren milletvekillerinden biri de mecliste dört dönem milletvekilliği yapmış Yozgat Milletvekili Süleyman Sırrı Bey'dir. Süleyman Sırrı Bey, hem ülkenin hem de bölgenin sorunlarına yönelik yapmış olduğu çalışmaları ile Meclis faaliyetlerinde önemli izler bırakmıştır. Süleyman Sırrı Bey verdiği kanun teklifleri, taktir ve Meclis kürsüsünden yapmış olduğu konuşmalar ile ülkenin içerisinde bulunduğu bu zor günlerde üzerine düşen görevi layıkıyla yerine getirmeye çalışmıştır.

Anahtar sözcükler: Türkiye Büyük Millet Meclisi, Yozgat, Yasama Faaliyetleri, Milli Mücadele, Süleyman Sırrı.

Abstract:

First Grand National Assembly of Turkey was established to carry out War of Independence on behalf of Turkish Nation. The Assembly is a democratic Assembly which represents every part of the nation. First Assembly opened on 23rd April 1920 and ended its work on 16th April 1923. First Assembly is an assembly which is heroic, hard-working, national, idealist, democratic, self-sacrificing and established in extraordinary conditions. It played a big role in winning of the war of independence, liberated country from invasions and presented the concept of National sovereignty as a political will. The deputies of the First Assembly, who are participated from all over the country, unionized on ideas and purposes for providing total independence. The structure, legislative duty and deputies activities of the First Assembly is highly important in terms of History of the Turkish Parliament.

The people living in Yozgat and its districts have supported the war of independence since the beginning, and they revealed their support clearly with sending seven deputies to first Assembly. These deputies were actively participated in legislative activities during the Assembly's service. One of the deputies who have always kept the interests of the nation and the emancipation of the country prioritize in this Assembly is the Yozgat deputy Süleyman Sırrı Bey, who has been a deputy of parliament for four terms. Süleyman Sırrı Bey has left important traces in the activities of the Assembly with his studies of the problems of both the country and the region. Süleyman Sırrı Bey has tried to fulfill his duty on these difficult days in the country with the proposals of the law, the motions and speeches made in the Assembly's seat.

Keywords: Grand National Assembly of Turkey, Yozgat, Legislative Activities, War of Independence, Süleyman Sırrı

Giriş

Osmanlı Devleti'nin siyasal yaşamına son veren Mondros Mütarekesi imzalandıktan sonra İtilaf Devletleri tarafından Anadolu'da işgal girişimlerine başlanmıştır. Bu durum üzerine Mustafa Kemal Paşa, 19 Mayıs 1919 tarihinde Anadolu'ya geçerek milli egemenliğe dayanan bağımsız bir Türk Devleti kurma çalışmalarını başlatmıştır (Tosun, 2002: 200). Bölgesel ve ulusal kongrelerde bir araya gelinmiş, ülkeyi içinde bulunduğu buhrandan kurtarmak için çareler düşünülmüştür. Bunu gerçekleştirmek için milletin iradesine başvurmanın gerekliliği kararlaştırılmıştır. Bu sebepten Erzurum ve Sivas kongrelerinde seçilen mebusların 72'si 12 Ocak 1920'de İstanbul'da toplanan Mebuslar Meclisi'ne katılmıştır (Çaycı, 2002: 149). Son Osmanlı Mebuslar Meclisi'nde Misak-ı Milli kararlarının almasının ardından İstanbul İtilaf Devletleri tarafından resmen işgal edilmiş ve meclis basılarak dağıtılmış ve çalışamaz hale gelmiştir (Ünal, 1996: 93; Arslan, 2003: 737). Mustafa Kemal, 16 Martta 1920'de İtilaf devletlerini protesto eden bir telgraf göndermiş, vali ve kumandanlara gerekli açıklamalarda bulunmuştur (Çavdar, 1971: 216-217). Osmanlı Mebusan Meclisi'nin işgal kuvvetleri tarafından dağıtılması, resmi dairelerin işgali ve bazı milletvekillerinin Meclis'ten zorla alınarak tutuklanmaları ve Malta'ya sürülmeleri, Mustafa Kemal Paşa'nın kurmayı hedeflediği yeni Meclis'i İstanbul'da toplanmasına taraftar olmama fikrini haklı çıkarmıştır (Süslü, 1994: 532; Bayar, 1989: 68). Bu gelişmeler üzerine Milli Mücadeleyi örgütlemek amacıyla Ankara'da toplanacak yeni bir Meclisin hazırlıklarına başlanmıştır (Unat, 1995: 483). Mustafa Kemal Paşa, bu amaç doğrultusunda 17 Mart 1920 tarihinde sadece dönemin ordu komutanlarına gönderdiği genelgeyle onların bu konu ile ilgili fikirlerini öğrenmek istemiş (Akbulut, 2005: 295-296) ve bu genelgede ifade edilen "Kurucu Meclis" ile Meclise devletin yönetim biçimini dahi değiştirebilecek yetkilerin verilmesini hedeflemiştir (Atatürk, 1986: 563).

18 Mart 1920'de ise Osmanlı Mebusan Meclisi son toplantısını yapmıştır (Türkeş, 1998: 192). Son Osmanlı Meclis-i Mebusanının kapatılmasının ardından gerçekleştirilen faaliyetler, Milli Mücadele'nin siyasi bir müessese tarafından yürütülmesi için gerekli çalışmaları, yani Büyük Millet Meclisi'ni teşekkül ettirmeyi gerektirmiştir (Küçük, 2002: 15).

Mustafa Kemal, 19 Mart 1920 günü valiliklere, bağımsız sancaklara ve kordu komutanlarına gönderdiği bildiriye, devlet merkezinin korunmasını, milletin bağımsızlığını ve devletin kurtarılmasını sağlayacak tedbirleri düşünmek ve uygulamak üzere millet tarafından olağanüstü yetkiler taşıyan bir Meclisin Ankara'da toplantıya çağrılması zorunluluğunu belirtmiştir (Özbudun, 1985: 483; Giritli, 1980: 58). Bu yönerge gereğince ülkenin her yerinde seçimler hızla ve dikkatle yapılmaya başlanmıştır (Atatürk, 1986: 571). Seçim kararının uygulamaya konulması bazı güçlükleri de beraberinde getirmiştir. Ancak bütün bunlara rağmen Anadolu'da seçim çalışmaları kesintisiz sürmüştür. Yozgat'ta da yapılan seçim hazırlıkları 29 Mart'ta tamamlanmış ve seçim yapılmıştır (Güneş, 1998: 30-31). Yapılan seçimde Süleyman Sırrı Bey 83 oy alarak Büyük Millet Meclisi'ne Yozgat milletve-

kili olarak seçilmiştir (TBMM Arşivi, Seçim Mazbatası). Ayrıca Yozgat'tan seçilen milletvekillerinin listesi Hakimiyet-i Milliye gazetesinde de yayınlanmıştır (Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 10 Nisan 1920, No:4, s 4)¹. Mustafa Kemal Paşa tarafından 21 Nisan'da yapılan çağrı ile Millet Meclisi'nin toplanılmasına karar verilmiştir. Bu çağrıda Büyük Millet Meclisi'nin vazifeye başlayacağı tarihten itibaren mülki ve askeri makamların ve bütün milletin müracaat edeceği makamın Meclis olacağını duyurmuştur (Eroğlu, 1987: 23). Büyük Millet Meclisi 23 Nisan 1920 tarihinde açılmış ve 16 Nisan 1923'te çalışmalarını sonlandırmıştır. Bu süre içerisinde 552 birleşimde 1039'u açık 257'si gizli olmak üzere toplam 1296 oturum halinde toplanmıştır. Bu uygulamanın sonucu olarak Birinci Dönemde Kabul edilen kanun sayısı 338'dir (Coker, 1994: 779-780). Süleyman Sırrı Bey'in Birinci Mecliste ilk gündenden itibaren çalışmalara katıldığı görülmektedir (Emekli Sandığı Arşivi, MT. 660; Şapolyo, 1969: 24).

Süleyman Sırrı Bey'in Özgeçmişi

Süleyman Sırrı Bey, 1879 yılında Yozgat'ta doğmuştur. Babası Jandarma Çavuşu Kethüzade Hacı Mehmet, annesi Hatice Hanım'dır (TBMM Arşivi, NSD 437, Tercüme-i Hal Kâğıdı)². Süleyman Sırrı Bey, ilk ve orta öğrenimini Yozgat'ta tamamladıktan sonra Mülkiye İdadisinde yatılı olarak okumuş ve 1898 yılında buradan birinci derecede diploma ile mezun olmuştur (İlk Meclis Anketi: 382). Süleyman Sırrı Bey, ilk memuriyetine 14 Eylül 1900 tarihinde Ankara Maarif dairesinde mübeyyiz ve kâtip muavini olarak başlamıştır (Emekli Sandığı Arşivi, Dosya No: 660). 1910 tarihine kadar Ankara Maarif Dairesi kâtip memurluğu, Ankara Zayı Mektebi Katip ve Sandık Eminliği, Mucur, Zir, Hacibektaş, Selmanlı gibi nahiyelerde müdürlük yapmıştır. Süleyman Sırrı Bey, 1910 ile 1919 tarihleri arasında Keskin, Hacle, Koyulhisar ve Darende kaymakamlığı görevlerinde bulunmuş, Darende Kaymakamlığı devam ederken 1919'da İstanbul Hükümeti tarafından görevden alınmıştır (Emekli Sandığı Arşivi, Dosya No: 660)³.

Süleyman Sırrı Bey, Yozgat'ta 29 Mart 1920 tarihinde yapılan seçimlerde Yozgat Milletvekili olmuştur (I. Dönem MMD: 83). 2 Ağustos 1921'de Meclis Başkanlığa verdiği önerge ile İstiklal Savaşı'nda ordu içinde görev almak istediğini bildirmiştir. Bu önergesi Meclis Genel Kurulu tarafından kabul edilmiş ve Süleyman Sırrı Bey, 1

¹ Sivas Valisinin Heyet-i Temsiliyeden aldığı 30 Mart 1920 tarihli telgrafta Müftü Mehmet Hulusi, Belediye Reisi Ahmet Efendi, Darende Kaymakamı Süleyman Sırrı, Yozgat Evkaf Memur sabıkı Feyyaz Bey ve Madenli Rüstem Ağazade Rıza Efendinin Yozgattan milletvekili olarak seçildiği belirtilmiştir. (TİTE Arşivi, Kutu No:20, Gömlek No:60).

² Süleyman Sırrı Bey'in Nufus Kayıt Örneğinde doğum tarihi 1 Temmuz 1878 olarak belirtilmiş olup, Yozgat Merkez Aşağınohutlu Mahallesine kayıtlı, Cilt No. 5, Hane No. 203'dir. (Yozgat İl Nufus ve Vatandaşlık Müdürlüğü, Süleyman Sırrı İçöz, Nufus Kayıt Örneği)

³ Süleyman Sırrı Bey'in Emekli Sandığı Arşivindeki kayıtlarda yer alan göreve başlama tarihleri ile Sicil Ahval Defterlerindeki yer alan kayıtlarındaki bazı bilgilerin birbirini tutmadığı belirtilmektedir (Özger, 2010: 243-245).

inci Fırkanın 11 inci Alayında süvari eri olarak Batı Cephesinde Çekirdeksizköy ve Duatepesi Muharebelerine katılmıştır (ZC, D. 1, C. 12: 69; TBMM Albümü, 1920-1950: 63). Bu görevinde bulunduğu sırada 11 Eylül 1921 tarihinde Başkumandan Mustafa Kemal Paşa hazretlerine yazmış olduğu yazıda: "*Düşmanın yağmur gibi yağan gülleleri altında hayatını önemsiz görerek çarpışan muzaffer ordunun bugün Çekirdeksiz Köyü ve Duatepesi'nde gerçekleşen büyük, kanlı savaşta gösterdiği kahramanlık, tarihimize bir övünç sayfası daha ilave etmiştir. Bu kere Cenab-ı Hakk'ın yardımı ve kumandanlığın gayretlerinin etkisi ile kazanılan şu zaferden dolayı tebriklerimi takdim ve Meclise ulaştırılmasını arz ve rica eder, saygılar sunarım Paşa Hazretleri.*" demiştir (ATASE, İSH, Kutu No:1419, Gömlek No:16, Belge No:16-1; Ağaoğlu, 1973: 154-155). Süleyman Sırrı Bey'in cephede göstermiş olduğu hizmet ve kahramanlıklarından dolayı Mustafa Kemal Paşa tarafından Meclis Genel Kuruluna verilen bir önergede İstiklal Madalyası ödüllendirilmesi istenmiş ve bu önerge kabul edilmiştir (ATASE, İSH, Kutu No:1419, Gömlek No:17, Belge No:17-1; ZC, D.2, C.3, s. 9-10). Ayrıca Büyük Millet Meclisince gönderilen bir yazı ile Süleyman Sırrı Bey tebrik edilmiştir (ATASE, İSH, Kutu No:1215, Gömlek No:4, Belge No:4-1).

Süleyman Sırrı Bey, TBMM'nin II, III ve VIII. Dönemlerinde Yozgat milletvekili olarak görev yapmıştır. 1950 yılında milletvekilliğinin sona ermesi üzerine 1932 yılında kurduğu Türkiye Tiftik Cemiyeti'nin başkanlığını görevini üstlenmiştir. Bir süre bu görevde bulunan Süleyman Sırrı Bey 18 Ocak 1963 tarihinde Ankara'da ölmüştür. Evli ve 3 çocuk sahibidir. Süleyman Sırrı Bey, Fransızca bilmektedir (Coker, 1994: 977-978). Süleyman Sırrı Bey'e İçöz soyadı 1 Aralık 1934 tarihinde Mustafa Kemal Atatürk tarafından verilmiştir. Mecliste ve cephede fedakârca hizmeti dolayısıyla 21 Kasım 1923 tarihinde Meclis kararıyla Kırmızı-Yeşil şeritli İstiklal Madalyası ile ödüllendirilmiş ve bu madalya 23 Mart 1925 yılında TBMM Genel Kurulunca ilk kez yapılan bir törenle göğsüne takılmıştır (ZC, D. 2, C. 16: 126; TBMM Arşivi, Madalya Defteri, 24 Ekim 1923 tarihli, Sıra No:1575, İctima No: 47).

Süleyman Sırrı Bey'in Meclis Faaliyetleri

Süleyman Sırrı Bey'in Birinci Dönem Meclisinde 11 Temmuz 1920'de 5. Şube (MMD, s. 83; TBMM Arşivi, Şube ve Encümenler Defteri Dönem 1, Esas No: 9, Rumuz II-2/3,4: 31; Genya, 1945: 118), 2 Mart 1921'de 4. Şube (ZC, D. 1, C. 9, s. 18-19; MMD, s. 83; Genya, 1945: s. 115; Şube ve Encümenler, s. 71), 1 Mart 1922 3. Şube (ZC, D. 1, C. 18, s. 21; Şube ve Encümenler, s. 102; Genya, 1945: 112; 2 Mart 1922 yılında 3. Şube Katipliğine seçilmiştir (MMD, s. 83); TBMM Arşivi, NSD 437), 1 Mart 1923'te 1. Şube (ZC, D. 1, C. 28, s. 20; MMD, s. 83; TBMM Arşivi, Encümenler Defteri Dönem 1, Esas No:10, Rumuz II-2a/4, s. 11; Genya, 1945: 105) de görev yapmıştır. Süleyman Sırrı Bey, Meclis faaliyetleri içerisinde Dâhiliye (Encümenler Defteri, s. 191; Genya, 1945: s. 128; MMD, s. 83; TBMM Arşivi, Şube ve Komisyonlar, 2 Mart 1921, Rumuz:II-2a/3,4, s.43), Divan-ı Haysiyet (MMD: 83; Encümenler Defteri: 185; Genya, 1945: 136), Encümen-i Mahsus (MMD: 83; Encümenler Defte-

ri: 186; Genya, 1945: s. 138), Layiha (Encümenler Defteri, s. 118, MMD, s. 83; Şube ve Komisyonlar, s. 33), Nafia (Encümenler Defteri, s. 113; Genya, 1945: 180), Tetkik-i Mezabıt (MMD, s. 83; ZC, D. 1, C. 1: 3; Encümenler Defteri: 187; Genya, 1945: 204), Muvazene-i Maliye (MMD, s. 83; Encümenler Defteri, s. 92; Genya, 1945: s. 177; Şube ve Komisyonlar, s. 29), Tetkik Encümeni (TBMM Arşivi NSD 437), Memurin Muhakemat-ı Tetkik (MMD, s. 83; ZC, D. 1, C. 16, s. 173), Kavanin-i Maliye (MMD: 83; Genya, 1945: 161; Şube ve Encümenler: 121) gibi çeşitli encümenliklerde görev almıştır. Süleyman Sırrı Bey'in Mecliste görev aldığı geçici encümenlikler ise; Kadro Encümeni (Nafia Vekaleti) (I. Dönem Muvakkat Encümen Defteri, Rumuz II-2/5, 1920-1923: 6; Genya, 1945: 216) ve Isparta'daki Ağnam Meselesini Tahkika Memur Heyeti Tetkik Encümenliğidir (Muvakkat Encümen Defteri, s. 26; MMD, s. 83; Genya, 1945: s. 213; Şube ve Komisyonlar, s. 91). Süleyman Sırrı Bey, "Vatani Hizmetten Dolayı Maaş Alanlara Ödenek Verilmesi" (ZC, D. I, C. 4, s. 323; 25 Eylül 1920); "Milletvekillerinden Avukat Olup Dava Vekilliği Yapacak Olanların Milletvekilliklerinin Düşürülmesi" (ZC, D. I, C. 5, s. 81, 82; 14 Ekim 1920); "Mesken kiralari" (ZC, D. I, C. 5, s. 39-40; 13 Ekim 1920); "Ağnam Vergisi (Koyun Vergisi)" (ZC, D. I, C. 5: 375; 15 Kasım 1920); "Darende Kazasının Müstakil Liva Haline Dönüştürülmesi" (ZC, D. I, C. 7, s. 196; 6 Ocak 1921); "Memur Harcırahları" (ZC, D. I, C. 7: 406; 29 Ocak 1921); "Muhacir Genel Müdürlüğünün Kaldırılması" (ZC, D. I, C. 8, s. 327; 12 Mart 1921); "Memurların Yargılanmasına Ait Evrak ve Muamelelerde Zaman Aşımı Nedeniyle Davanın Düşmesi" (ZC, D. I, C. 10: 327, 167; 30 Nisan 1921); "Kumarın Yasaklanması" (ZC, D. I, C. 12, s. 131; 1 Eylül 1921); "İmha-yı Şekavet (Soygunculuğu, Eşkiyalığı Ortadan Kaldırmak)" (ZC, D. I, C. 13: 49; 29 Eylül 1921); "Mecliste Bulunan Bütün Encümen Reislerinden Bir Heyet-i Vekile Kurulması" (ZC, D. I, C. 15: 265-266; 31 Aralık 1921); "Sebze Vergilerinin Tahıl Vergileriyle Birlikte Vergi Memurlarına İhale Edilmesi" (ZC, D. I, C. 16: 10; 9 Ocak 1922); "Memurin Muhakematı Encümeniyle Memurin Muhakematı Heyetinde Açıklık Vuku Buldukça Seçilecek Üyeler" (ZC, D. I, C. 17: 110-111; 21 Ocak 1922); "Gayrimenkul Malların İki Aylık Kirasının Savaş Masraflarının Karşılığı Olarak Alınması" (ZC, D. I, C. 18: 240; 16 Mart 1922); "Emekli, Yetim Ve Dul Maşaları Senetlerinden Posta Pulu Alınmaması" (ZC, D. I, C. 26: 40; 25 Aralık 1922); "Selmanlı Nahiyesinin Yozgat'a Bağlanması" (ZC, D. I, C. 7: 436; 30 Ocak 1921) 'na dair kanun teklifinde bulunmuştur.

Süleyman Sırrı Bey'in Birinci Dönem Meclis faaliyetleri içerisinde Bayezit Milletvekili Mehmet Bey ile arkadaşlarının, "Meclisin Şeklinin Tespitine ve Nisab-ı Müzakereye, Tahsisata ve Meclis Azalığı ile İctima Edebilecek Memuriyetlere Dair" (ZC, D. I, C. 3: 506; 4 Eylül 1920); Karahisar-ı Sahip Milletvekili Ali Sururi Bey'in, "Vatan Hainliğinden Dolayı Tek Kişilik Hücre Cezası Alanların Afları Hakkında" (ZC, D. I, C. 15: 122-127; 17 Aralık 1921); Bolu Milletvekili Dr. Fuad Bey ile arkadaşlarının, "Himaye-i Etfal Cemiyetinden Posta ve Telgraf Ücreti Alınmamasına Dair" (ZC, D. I, C. 24: 440-444; 9 Kasım 1922.) Meclis Genel Kuruluna vermiş oldukları kanun tekliflerinde de imzası bulunmaktadır.

Ayrıca Süleyman Sırrı Bey, "Merkezi Saltanata Bağlı Bir Heyet-i Mahsusa Oluşturulması" (ZC, D. I, C. 1, s. 122; 28 Nisan 1920); "Genel Durum ve Cepheledeki Harekat" (ZC, D. I, C. 4: 254-255; 21 Eylül 1920); "Üyelerin Dava Vekaletiyle Meşgul Olmamları" (ZC, D. I, C. 6: 256; 7 Aralık 1920); "Şura-yı Mezkur-ı Ali'nin Bir An Önce Oluşturulması" (ZC, D. I, C. 6: 440, 441; 20 Aralık 1920); "Nakliye Araçları Tedarik Etme Kanununun Kaldırılmasına Kadar Damga İçin Köylerden Hayvan Alınması" (ZC, D. I, C. 7: 241; 10 Ocak 1921); "Bursa Milletvekili ve Diyarbakır İstiklal Mahkemesi üyesi Şeyh Servet Efendi'nin Komünizm Propagandası Yapması" (GCZ, C. 1: 345; 22 Ocak 1921); "Konutlar Kanunu" (ZC, D. I, C. 9: 170; 21 Mart 1921); "Ordunun Başarısı ve Vatanın Selameti İçin Kayseri Milletvekili Alim Efendi Tarafından Kürsüden Dua Okunması" (ZC, D. I, C. 11: 221; 11 Temmuz 1921); "Sanayi Mektebinin Dört Odasının Tahliye Ettirilmesi" (ZC, D. I, C. 15: 115, 116; 12 Aralık 1921); "Koçgiri'den Gelen Telgraflar" (GCZ, C. 2: 517; 19 Aralık 1921); "Rusumat İdaresinde Vaki Olan Suistimalin İncelenmesi Sonucunda Bu Konu Hakkında Meclise Malumat Verilmesi" (ZC, D. I, C. 15: 173; 20 Aralık 1921); "İthal Olunacak Zehair ve Unların Gümrük Resminden İstisnaları" (GCZ, C. 2: 765; 13 Şubat 1922); "Milli Orduya Alınacak Subay, Askeri Terfi Kanunu ve Makam Maaşları Hakkındaki Kanununun Bazı Maddelerinin Düzenlenmesi ve Heyet-i Vükela'nın Vazife ile Yetkileri Hakkındaki Kanunların Görüşülmesinin Erteleme" (GCZ, C. 3: 27; 6 Mart 1922); "Haftanın Üç Gününün Bütçe Müzakeresine Tahsis Edilmesi" (ZC, D. I, C. 18: 145; 11 Mart 1922); "Bağış Olarak Verilmesine Karar Verilen Şubat Maaşlarının Meclis Üyelerinin Maaşından On Taksit Kati" (GCZ, C. 3: 81; 16 Mart 1922); "Çeşitli Devletlere Verilecek Cevap" (GCZ, C. 3: 81; 16 Mart 1922); "Çeşitli Devletlerden Gelen Mütareke Teklifi" (GCZ, C. 3: 287; 22 Nisan 1922); "Salı Günleri Doğrudan Doğruya Köy Ve Nahiye Kanun Layihasının Müzakeresine Geçilmesi" (ZC, D. I, C. 19: 134, 136; 11 Nisan 1922); "Mali Vaziyet" (GCZ, C. 3: 262; 13 Nisan 1922); "Encümenlerden Ayrılacak Üyeler" (ZC, D. I, C. 24: 227; 28 Ekim 1922); "Boğazlıyan Eşrafından Sami Ağa'nın Hapislik Müddetinin Boğazlıyan'da Tamamlanmasına Müsaade Olunması" (ZC, D. I, C. 24: 258; 30 Ekim 1922; BCA, Fon Kodu:30. . 10. 0. 0, Dosya No:6124, Yer No. 6. 31. 2); "Hıristiyanlar" (ZC, D. I, C. 24: 549; 18 Kasım 1922); "Bir Meselenin Görüşülüp Yeterli Olduğuna Karar Verilmesinden Sonra Verilen Takrirlerin Dikkate Alınmaması" (ZC, D. I, C. 27: 38; 29 Ocak 1923); "Mucur Merkezinin Nakli" (ZC, D. I, C. 27: 339; 15 Şubat 1923); "Sungurlu'nun Yorgah Karyesinden Ahmet Hamdi Efendi'nin Askerde Olduğu Esnada İki Firarinin Sözüyle Onun da Firar Ettiği Söylenerek Ailesinin Bir Ay Hapsedilip, Ev ve Eşyalarının Yağmalandığını ve Sonuçta Ahmet Hamdi Bey'in Vatani Görevini Yaptığını İspatladığını belirterek Bu Zararın Maddi ve Manevi Olarak Karşılınması" (ZC, D. I, C. 27: 489-491; 26 Şubat 1923); "Şehit Trabzon Milletvekili Ali Şükrü Bey'in Ailesine Taziye Telgrafı Çekilmesi" (ZC, D. I, C. 28: 308; 2 Nisan 1923); "Düğünlerde Lüzumsuz Yere Yapılan Harcamaların Kaldırılması İle İlgili Kanunun Uygulanmasına Dikkat Edilmesi" (ZC, D. I, C. 26: 317; 13 Ekim 1923); "Sulh Konferansına Katılacak Delegelerle Bunlara Verilecek Talimatın Tespiti" (GCZ, C. 3: 972; 18 Ekim 1922); "İstanbul'da Bulunan Bütün Memur, Emekli, Dul Ve Yetim Maaşlarının Verilmesi" (GCZ, C. 3: 1034; 11 Kasım 1922); "Lozan

Konferansının Müzakere Safahatı ve Vasıl Olunan Son Şekli” (GCZ, C. 3: 1260; 28 Kasım 1922); “Lozan Barış Anlaşmasının Kısım Kısım Görüşülmesi” (GCZ, C. 4: 27; 2 Mart 1923); “Mezunen İntihap Devresinde Bulunan Milletvekillerinin Tekrar Milletvekili Seçilmesi Halinde Azimet ve Avdet Harcırahı Verilip Verilmeyeceği” (GCZ, C. 4: 225; 9 Nisan 1923) ile ilgili Meclis Genel Kuruluna takrir vermiştir. Bu takrirlerin dışında “Yozgat Lisesinin 1921 Senesinde Yatılı Okula Dönüştürülmesi” (ZC, D. 1, C. 8: 178; 10 Şubat 1921); “Yozgat İsyânında Methaldar Olan Dört Kişinin İstiklal Mahkemesine Verilmesi” (ZC, D. 1, C. 10: 284; 12 Mayıs 1921); “Yozgat İsyânını Teşvik Edenler Hakkında Yeniden İncelenme Başlatılması ve Suçluların İstiklal Mahkemesine Teslim Edilmesi” (ZC, D. 1, C. 15: 54, 58; 6 Aralık 1921); “Yozgat Çiftçilerinden Talep Edilen Zahire Bedelinin Çiftçilerin Hükümetten Alacaklarına Karşılık Gelmesi” (ZC, D. 1, C. 15: 284-286; 2 Ocak 1922) ne dair Yozgat ile ilgili Meclis Genel Kuruluna takrir vermiştir.

Süleyman Sırrı Bey’in Kırşehir Milletvekili Müfid Efendi ile arkadaşlarının “Ağnam Vergisinin Tespiti” (ZC, D. 1, C. 1: 38; 24 Nisan 1920); Tokat Milletvekili Nazım Bey ile arkadaşlarının, “Mecliste Her İdari Kısım İçin Birer Encümen Oluşturulması Ve Bu Encümenlerin İdare Kısımlarının Gözetim Yapmasına Ve Bütün Sorumluluğu Üzerine Alması” (ZC, D. 1, C. 1: 52; 25 Nisan 1920); Konya Milletvekili Refik Bey ile arkadaşlarının, “İstanbul’dan Gelecek Milletvekilleri Hakkındaki Layihanın Gizli Celsede Müzakere Edilmesi” (ZC, D. 1, C. 1: 222; 6 Mayıs 1920); Kastamonu Milletvekili Abdülkadir Kemal Bey ile arkadaşlarının, “Satın Alma Suretiyle Çiftçilerden Alınan Zahire” (ZC, D. 1, C. 1: 240; 9 Mayıs 1920); Karahisar-ı Sahip Milletvekili Mehmet Şükrü Bey ile arkadaşlarının, “İzin Sürelerini Aşıp Çalışma Güzü Üzerinden Maaşından Kesintiye Gidilen Milletvekillerinin İsimlerinin Bildirilmesi” (ZC, D. 1, C. 2: 315; 14 Temmuz 1920); Karahisar-ı Sahip Milletvekili Mehmet Şükrü Bey ile arkadaşlarının “Meclisin Şeklinin Tespitine Nisabı Müzakereye, Tahsisata Ve Meclis Azalığıyla İçtima Edebilecek Memuriyetler” (ZC, D. 1, C. 3: 543; 5 Eylül 1920); Karahisar-ı Şarki Milletvekili Mustafa Bey ile arkadaşlarının “Konya olayında içeriye alınmak üzere Divanı Harpçe zanlı sayılan Konya Milletvekili Abdulhalim Çelebi Efendi ile Kazım Hüsnü Bey’in evrakıyla Ankara’ya celp edilmeleri” (ZC, D. 1, C. 5: 347; 11 Ekim 1920); Canik Milletvekili Nafiz Bey ile arkadaşlarının, “Konya Hadisesini Tahkik İçin Meclisten Seçilecek Yedi Kişilik Bir Heyetin Gönderilmesi” (ZC, D. 1, C. 6: 41; 25 Ekim 1920); Yozgat Milletvekili Hulusi Efendi ile arkadaşlarının, “Yozgat İsyân Olayıyla İçeriye Alınanlar” (ZC, D. 1, C. 7: 128; 3 Ocak 1921); Tokat Milletvekili Mustafa Bey ile arkadaşlarının, Karahisar-ı Şarki Milletvekili Mustafa Bey’in “Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’nun Tadiline Dair teklifinin reddi” (ZC, D. 1, C. 8: 334; 21 Şubat 1921); Ankara Milletvekili Gazi Mustafa Kemal Paşa ile arkadaşlarının “Heyet-i Vekilenin Yetki ve Görevine Dair Encümen-i Mahsusa Tarafından Düzenlenmiş Olan Kanun Önergelerinin, İcra Vekillerinin Seçilme Şekli ve Heyet-i Vekile Başkanının Meclis Tarafından Tasdik Edilmesi Noktasından Da Tekrar İncelenmek Üzere Encümene Havale Edilmesi” (ZC, D. 1, C. 15: 4; 3 Aralık 1921); İstanbul Milletvekili Numan Efendi ile arkadaşlarının, “Daha Önce Ankara Milletvekilliği Görevini Yapmış Atıf Bey’e Evvelce Tahsis Edilmiş İken Daha Sonra Kesilmiş Olan Maaşının Tekrar Verilmesi

Hakkındaki Kanun Teklifinin Acilen Görüşülmesi" (ZC, D. 1, C. 19: 82; 10 Nisan 1922); Sinop Milletvekili Dr. Rıza Nur Bey ile yetmiş sekiz arkadaşının, "Osmanlı İmparatorluğunun Yıkılmış Olduğuna ve Yeni Türkiye Hükümetinin Onun Varisi Bulduğuna ve Hilafet Makamının Esaretten Kurtulacağı" (ZC, D. 1, C. 24: 293-296; 30 Ekim 1922), Sinop Milletvekili Dr. Rıza Nur Bey ile arkadaşlarının, "Hilafetin Hanedanı Al-i Osman'a Aid Olduğuna ve Halifenin Bu Hanedandan Büyük Millet Meclisince Seçileceği" (ZC, D. 1, C. 24: 304; 1 Kasım 1922); Diyarbakır Milletvekili Hacı Şükrü Bey'in, "Refet Paşa'nın, Gümrük Tarifesinin Tadil Edildiğine Dair Beyanatı"(ZC, D. 1, C. 24: 552- 553; 18 Kasım 1922),"Eşkiyaya Katılacak Olanlar Hakkında Soruşturmanın Sonraya Bırakılması" (GZC, D. 1, C. 2: 640; 19 Ocak 1922);Sinop Milletvekili Şevket Bey ve arkadaşlarının Canik Milletvekili Emin Bey'in kendilerini rencide edecek ifadelerde bulunduğunu belirterek kendilerine verilmesi düşünülen cezanın Emin Bey'e de verilmesi hususunda inceleme yapılması"(GZC, D. 1, C. 2: 646; 23 Ocak 1922); Aydın Milletvekili Esad Efendi ile yüz yirmi arkadaşının "Teşkilat-ı Esasiye Kanununun Ek Olan Maddesinin Hükmüsüz Bırakılarak Yenilenmesi"(ZC, D. I, C. 28: 283; 1 Nisan 1923);"İstanbul'un Durumu ve Refet Paşa'nın Hareketi Hakkındaki Açıklamanın Gizli Celsede Yapılması"(GZC, D. 1, C. 3: 1069; 20 Kasım 1922);Saruhan Milletvekili Reşat Bey ve arkadaşlarının "İtilaf Devletlerinin Lozan Barış Konferansı Neticesinde Uygulamak İstedikleri Projenin Kesinlikle Kabul Edilemeyeceği, Ayrıca Mali, İktisadi ve İdari Meselelerde Milletimizin Hayatını ve İstiklalini Elde Edecek Barış Girişimlerinde Bulunulması"(GZC, D. 1, C. 4: 181- 190; 6 Mart 1923) ile ilgili Meclis Genel Kuruluma verdikleri takrir de Süleyman Sırrı Bey'in de imzası bulunmaktadır.

Süleyman Sırrı Bey'in "Yozgat Eşrafından Kadı Mehmet Efendi'nin Katilleri"(ZC, D. 1, C. 5: 208; 27 Ekim 1920);"Fırar Edenlerin Tutuklanması" (ZC, D. 1, C. 14: 311; 24 Kasım1921); "Hristiyanlar Hakkında" (ZC, D. 1, C. 15: 33; 5 Aralık 1921); "Çiçek Hastalığı"(ZC, D. 1, C. 16: 155; 26 Ocak 1922);"Keçiören'de askerler tarafından işgal edilen bağlar"(ZC, D. 1, C. 8: 235; 15 Şubat 1921) hakkında Meclis Genel Kurulunun ilgili vekâletlerine yönelttiği sual takrirleri de bulunmaktadır.

Süleyman Sırrı Bey kanun teklifleri, takrirler, bütçeler, encümen mazbataları, tezkereler görüşülürken gizli ve açık oturumlarda pek çok kez söz almıştır. Birinci Meclis Dönemi içerisinde Süleyman Sırrı Bey, bu özelliği ile öne çıkan milletvekillerinden biridir. Meclisi oluşturan milletvekillerinin % 47'sinin hiç konuşmadığı bir Mecliste 160'ın üzerinde konuşma yapmıştır. En çok kanun teklifleri üzerine söz alarak görüşlerini ifade eden Süleyman Sırrı Bey, özellikle Adli konulardaki mazbatalar ve Meclis İç tüzüğü ile ilgili Meclis gündemine gelen konularda da düşüncelerini Meclis Genel Kurulunda dile getirmiştir. Tezkereler üzerine yaptığı konuşmaların ağırlığını ise seçim ve izin alanındaki konuşmalar oluşturmaktadır. Ülke ekonomisi ile ilgili görüşlerini de genellikle bütçeler görüşülürken ortaya koymaya çalışmıştır. Süleyman Sırrı Bey diğer Yozgat milletvekilleri içerisinde gizli oturumlarda da görüşlerini fazlaca dile getiren bir milletvekili olmuştur. Gizli oturumlarda yaptığı konuşmaların ağırlığını ise Meclis iç tüzüğü, ekonomi ve askeri konular oluşturmuştur.

Sonuç

Birinci Büyük Millet Meclisinde görev alan milletvekilleri gerek Milli Mücadele safhasında cephelelerde, gerekse de Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinde çalışarak Cumhuriyet tarihimizde önemli izler bırakmışlardır. Bu milletvekillerimizden biri olan Yozgat milletvekili Süleyman Sırrı Bey bu dönem içerisinde mecliste oldukça etkili olan bir vekildir. Süleyman Sırrı Bey vermiş olduğu kanun teklifleri, takrirler, diğer milletvekillerinin verdikleri tekliflere katılımı ayrıca Mecliste yapmış olduğu konuşmalar ile ülkenin içerisinde bulunduğu zor durumdan kurtarılması için ciddi çaba sarf etmiştir. Süleyman Sırrı Bey, ikinci şube hariç Mecliste bütün şubelerde görev yapmış; on farklı encümenlikte de görev almıştır. Süleyman Sırrı Bey, on altı tane kanun teklifinde bulunmuş, bu kanun tekliflerinden sekizi reddedilmiş; sekizi ilgili encümenliklere yeniden düzenlenmesi için gönderilmiştir. Bu faaliyetleri içerisinde üç kanun teklifine imza atan Süleyman Sırrı Bey, çok sayıda Kanun Teklifleri Üzerine Verdiği Değişiklik Önerileri ve takrirleri ile yirmiye yakın diğer milletvekillerinin verdikleri takrirlerde imzası bulunmaktadır. En çok kanun teklifleri üzerine söz alarak konuşan Süleyman Sırrı Bey, Mülkiye mezunu olması sebebiyle de tecrübelerine dayanarak bürokrasi, vergi, ekonomi ve hukuk konuları üzerinde Meclis kürsüsünden görüşlerini ifade etmiştir.

Makalede Kullanılan Özel Kısaltmalar

AAMD	: Genelkurmay Başkanlığı Askeri Tarih ve Strateji Etüd Dairesi Başkanlığı Arşivi
BCA	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
C	: Cilt
D	: Dönem
GCZ	: Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Celse Zabıtları
İSH	: İstiklal Harbi Kataloğu
MMD	: Milletvekilleri Muamelat Defteri
NSD	: Numaralı Sicil Dosyası
s	: Sayfa
S	: Sayı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TİTE	: Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü
ZC	: Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri

Kaynakça:

1. Arşivler

a. TBMM Arşivi

Birinci Dönem Encümenler Defteri, Esas No:10, Rumuz: II-2a/4.

Birinci Dönem İstiklal Madalyası Defteri, Esas No: 3-C, Rumuz: IV-15.

Birinci Dönem Milletvekilleri Muamelat Defterleri, Rumuz: II-2b, 2/2.

Birinci Dönem Muvakkat Encümenleri Defteri, Rumuz: II-2/5.

Birinci Dönem Şube ve Encümen Defteri, Esas No:9, Rumuz: II-2/3-4.

Birinci Dönem Şube ve Komisyonlar, 2 Mart 1921, Rumuz: II-2a/3,4.

Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri, TBMM Basımevi, Ankara.

TBMM Arşivi, NSD 437, Tercüme-i Hal Kağıdı.

b. Diğer Arşivler

ATASE, İSH, Kutu No:1215, Gömlek No:4, Belge No:4-1.

ATASE, İSH, Kutu No:1419, Gömlek No:16, Belge No:16-1.

ATASE, İSH, Kutu No:1419, Gömlek No:17, Belge No:17-1.

BCA, Fon Kodu:30. . 10. 0. 0, Dosya No:6124,Yer No. 6. 31. . 2.

Emekli Sandığı Arşivi, Dosya No:660.

Süleyman Sırrı İçöz, Nüfus Kayıt Örneği. (Yozgat İl Nüfus ve Vatandaşlık Müdürlüğü Arşivi)

TİTE Arşivi, Kutu No:20, Gömlek No:60.

2. Gazeteler

Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 10 Nisan 1920, No:4.

3. Diğer Eserler

AĞAOĞLU, Samet, (1973), *Kuva-yı Milliye Ruhu, Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi*. Ankara: Ağaoğlu Yayınevi.

AKBULUT, Dursun Ali, (2005), "Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Açılması". *Milli Mücadele Tarihi*. C.I, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları. s. 289-302.

ARSLAN, Mukaddes, (2003), "Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisinin Türkiye Cumhuriyeti Tarihinde Yeri ve Önemi". *AAMD*. C.XIX. S.56. Temmuz. s.737-802.

ATATÜRK, Gazi Mustafa Kemal, (1986), *Nutuk-Söylev*. Cilt I (1919-1920). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

BAYAR, Celal, (1989), “Türkiye Büyük Millet Meclisi Niçin ve Nasıl Kuruldu, Nasıl Çalıştı”. *BTDD*. S. 49-50-51. Özel Sayı. Mart-Nisan-Mayıs, s. 68-69.

ÇAVDAR, Tevfik, (1971), *Milli Mücadele Başlarken Sayılarla”..Vaziyet ve Manzara-i Umumiye*. İstanbul: Milliyet Yayınları.

ÇAYCI, Abdurrahman, (2002), *Gazi Mustafa Kemal Atatürk, Milli Bağimsızlık ve Çağdaşlaşma Önderi (Hayatı ve Eserleri)*. Atatürk’ün 120. Doğum Yıldönümüne Armağan. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

ÇOKER, Fahri, (1994), *Türk Parlamento Tarihi, Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923*. C.I. Ankara: TBMM Vakfı Yayınları.

EROĞLU, Hamza (1987), *Atatürk ve Milli Egemenlik*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

GENYA, Veysel, (1945), *Türkiye Büyük Millet Meclisinin 25. Yıl Dönümü Anış*, 23 Nisan, Ankara.

GİRİTLİ, İsmail, (1980), *Kemalist Devrim ve İdeolojisi*, İstanbul.

GÜNEŞ, İhsan, (1998), “Birinci Büyük Millet Meclisinin Toplanması ve Nitelikleri”. *Birinci Meclis*. (Ed. Cemil Koçak). İstanbul: Sabancı Üniversitesi. s. 25-45.

İlk Meclis Anketi, (2004), *Birinci Dönem TBMM Milletvekillerinin Gelecekte Bekledikleri Anketi*. Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları.

KÜÇÜK, Mustafa, (2002), “TBMM’nin Açılışı ve Anlamı”. *Türkler*. C.16. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. s.15-27.

ÖZBUDUN, Ergun, (1985), “Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti’nin Hukuki Niteliği”. *AAMD*. C. I. S. 2. Mart Ankara: s.475-503.

ÖZGER, Yunus, (2010), *Sicil-i Ahval Defterlerine Göre Osmanlı Bürokrasisinde Yozgatlı Devlet Adamları*. İstanbul: IQ Kültür ve Yayıncılık.

SÜSLÜ, Azmi, (1994), “Mustafa Kemal’in Anadolu’ya Gelişi ve Ankara”. *AAMD*. C. X. S. 29. Temmuz. s.511-525.

ŞAPOLYO, Enver Behnan, (1969), *Mustafa Kemal ve Birinci Büyük Millet Meclisi Tarihçesi*. Ankara: Ülkemiz Matbaası.

TBMM Albümü 1920-1950. (2010). Ankara.

TOSUN, Hüseyin, (2002), “Türkiye’de Demokrasinin Gelişim Sürecine Genel Bir Bakış”. *AAMD*. C. XVIII. S. 52. Mart. s.187-234.

TÜRKEŞ, Mustafa, (1998), “Birinci Meclis Dönemi’nde Dış Politika”. (Ed. Cemil Koçak). *Birinci Meclis*. İstanbul: Sabancı Üniversitesi. s. 189-200.

Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Yozgat Milletvekili "Süleyman Sırrı Bey (İçöz)"

UNAT, Faik Reşit, (1957), "Atatürk'ün Toplamak İstedığı Meclis-i Müessisan". *Bellekten*. C. XXI. S.83. Temmuz. Ankara: s.483-487.

ÜNAL, Mehmet Ali- HALAÇOĞLU, Ahmet, (1996), *Türk İnkılabı Tarih ve Atatürk İlkeleri*. İzmir: Akademi Kitapevi.

Extended Abstract:

The Ottoman Empire came to an end after World War I with the signing of the Montrose armistice agreement. Following the Armistice of Montrose, the entente states began their invasion attempts in Anatolia. In the face of the invasions, it is seen that the Turkish Nation formed unions and protested against the invasions.

On the inability to prevent the invasions with the unions, the Nationalist Forces was established to fight against the invasions. The attitude of the Turkish people in the face of the invasion has gained a different dimension with the appearance of Mustafa Kemal Pasha in Samsun. Mustafa Kemal passed on to Anatolia on 19 May 1919 and initiated his efforts to establish an independent Turkish state based on national sovereignty.

Regional and national congresses were organized in Erzurum and Sivas to achieve national sovereignty. Representative committee was formed to decide on behalf of Turkish nation with these congresses. It is seen that 72 of the delegates who participated in the Sivas congress also participated in the Ottoman Mebuslar Assembly, the first Turkish parliament, which was opened in Istanbul on 12 January 1920. As a result of the studies of these MPs who participated in the Ottoman Parliament, the decisions of the National Pact were taken in the Ottoman Parliament. Entente states officially invaded Istanbul on March 16, 1920, upon this development, and they impelled the Assembly of Mebus and made the assembly inoperable. In addition, the official circles became inoperable, some members of the Parliament were forcibly taken away, arrested and sent to exile in Malta.

Upon the raiding of the Parliament and it becoming unable to work, Mustafa Kemal sent a telegram on 16 March 1920 to protest against the Entente Powers, making the necessary explanations to the governors and commanders. In addition, studies have been initiated for the establishment of a new parliament in Ankara in order not to interfere with the National Movement. With a circular dated March 17, 1920, the opinions of the army commanders on the subject were received. It was aimed to give the authority to change the form of government to the "Constituent assembly" that is expressed in the circular.

The Ottoman Parliament convened its last meeting on 18 March 1920. It is seen that the Grand National Assembly has been formed in order to carry out the National Struggle and reveal the National Idea to be made following the closure of the last Ottoman Parliament.

On March 19, 1920, Mustafa Kemal voiced his opinion that a parliament with extraordinary powers by the nation should be gathered in Ankara in order to ensure the national independence and independence of the general public, in the circular he sent to the governorships, independent banners and corps commanders. In accordance with this circular sent by Mustafa Kemal, general elections have been started in the country. Despite all the difficulties, the election decision has been

carried out continuously throughout the country. Following the preparations in Yozgat, the election was held on 29 March 1920.

Süleyman Sırrı Bey received 83 votes and was elected to the Grand National Assembly as a Yozgat congressman. Following the necessary preparations and studies, the Grand National Assembly was opened on 23 April 1920 and ended its work on 16 April 1923. During the First Assembly period, total of 1296 sessions were held in 552 unions, 1039 of whom were open and 257 were secret. Suleyman Sırrı Bey, who was elected as the Yozgat Congressman, appears to have joined the legislative work from the first day of the First Parliament.

The First Grand National Assembly was established in order to represent the Turkish Nation upon the closure of the last Ottoman Grand National Assembly and to carry out the National Struggle. The first parliament is very democratic in terms of representing every part of the nation. It also appears that the first council has a parliamentary feature set up in heroic, hard-working, national, idealistic, self-sacrificing and extraordinary conditions. It played a big role in the acquisition of the National Struggle, liberated the country from occupations and presented the concept of national sovereignty as a political will. Members of the First Parliament participated in the rescue of the nation; they have formed a consensus of ideas and aims to ensure full independence. The structure of the First Assembly, the legislative duties and the activities of the congressmen are very important in terms of the History of the Turkish Parliament.

People living in Yozgat and the surrounding area as well as throughout Turkey have supported the National Struggle since the beginning and Yozgat was seen to be represented in the Parliament with seven congressmen. Yozgat congressmen appear to be influential in the legislative work of the First Assembly.

The members of the First Grand National Assembly left important marks in the republican history at the point where the congressmen helped to rescue the nation from invasions and a new state was established. One of the Yozgat MPs who participated in the first parliament was Süleyman Sırrı, who forms the topic of this study. Süleyman Sırrı has left important traces in the activities of the Assembly with his studies of the problems of both the country and the region. Süleyman Sırrı has tried to fulfill his duty on these difficult days in the country with proposals of law and speeches from the Assembly platform. He has served in all branches of the Parliament except the second branch. He also served in ten different councils during his work; and have sixteen law proposals. Süleyman Sırrı, who is a Civil Service graduate, specifically told his views on the issues of bureaucracy, tax, economy and law.

Türkiye Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubad`ın Kolonoros Kalesini Fethi ve Siyasi Evlilikleri

Turkey Seljuk Sultan Aladdin Keykubad Of The Kolonoros Castle Conquest And Political Marriage

Öğr. Dr. Mehibe ŞAHBAZ *

Öz:

Türkiye Selçuklu Devleti binlerce yıllık Türk devlet geleneği olan Türk Cihan hâkimiyeti mefkûresini kendisinden sonra gelecek olan devletlere aktarmayı başarabilmiş olması hasebiyle Türk Tarihinde müstesna bir yere sahiptir. Yüzlerce yıl dünya siyasetine ve medeniyetine yön veren bir cihan devletinin sahip olduğu bu gücün temelinde elbette ki kendisine aktarılan mirasın sağlamlılığı yatmaktadır. Türk Tarihinde çok önemli bir yere sahip olan bu devlet en parlak dönemini Alâeddin Keykubad`ın hükümdarlığı döneminde yaşamıştır. Bu dönemde Türkiye Selçuklu Devleti en geniş sınırlara ulaşmış siyasi ve ekonomik açıdan Ortadoğu'nun en güçlü devleti konumuna gelmişti. Anadolu medeniyet memleketi olma özelliğine kavuşmuştu. Alâeddin Keykubad döneminde devlet Karadeniz ve Akdeniz sahillerine açılarak sahil güvenliğini sağlamak için bilhassa da yabancı tüccarlarla anlaşmalar yapılarak onlara güvenceler verilmiştir. Akdeniz'de sahil güvenliğini sağlamlaştırmak için Kalanoros (Alaiyye) kalesinin alınması zorunluluk haline gelmişti. I. Alâeddin Keykubad Bizans'tan bağımsız olarak hareket eden Kalanoros'a hâkim olarak bölgenin güvenliğini sağlamak istiyordu. Alâeddin

*Çukurova Üniversitesi, mevhibesavas@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-0597-925X>

Keykubad'ın Kalonoros'u fethettikten sonra akrabalık bağlarını kuvvetlendirmek için Kale hâkimi Kyr Vart'ın kızı Honat Hatunla evlenmiştir. Bu evlilikten de ileride devletin başına geçerek yıkılmasında büyük payı olan II. Gıyaseddin Keyhüsrev dünyaya gelmiştir. Alâeddin Keykubad, bölgedeki hâkimiyetini güçlendirmek için Selahattin Eyyubi'nin yeğeni ve Melik Adil'in kızı Melike-i Adiliye ile evlenerek bir nevi Eyyubi tehlikesine karşı önlem almış oluyordu. Çalışmamızda Türkiye Selçuklu Sultanı Alâeddin Keykubad'ın Kolonoros Kalesini Fethi ve sonrasında ülkenin hâkimiyetini sağlamak adına yapmış olduğu siyasi evlilikler ele alınmıştır.

Anahtar sözcükler: Siyasi Evlilikler, Hâkimiyet, Fetih, Akrabalık İlişkileri.

Abstract

Turkey Seljuk Empire thousands of years with the Turkish State tradition of Turkey Cihan dominance of the ideals that have managed to transfer to the state, which has come after him because of an exceptional place in Turkish history. Hundreds of years and to have the world politics of a world state that shape the civilization of course based on the robustness of this power lies in his legacy to be transferred. This state which has a very important place in Turkish history has experienced the most brilliant periods in the period when the Aladdin Keykubad. Catching reign dominant. During this period, Turkey Seljuk Empire reached its largest political boundaries and had come to the economically most powerful state in the Middle East. Anatolian Civilizations had gained the distinction of being the hometown. Aladdin Keykubad during the state opening to the Black Sea and the Mediterranean coast guard Kalanoros (Alaiyye) it had become imperative to take the castle. I. Aladdin independently from the Byzantine Keykubad would ensure the security of the region as dominant in Kalanoros moving. After conquering of the castle Aladdin Keykubad Kalanoros judge in order to strengthen the ties of kinship Kyr Vart's daughter she was married Honat Hatu. In the large share of the destruction from this marriage through the beginning of the future state. Kaykhusraw was born. Aladdin Keykubad, Selahattin Ayyubid dynasts was happening then, the nephew and daughter of Malik Adil Malik-i have taken precautions against the danger of marrying a sort of fair to the Ayyubid.

Keywords: Political Marriage, Domination, Conquest, Kinship Relations.

Giriş

Alâeddin Keykubad`ın tahta çıktığı sıralarda Türkiye Selçuklu Devleti Orta-doğu'nun en güçlü devleti konumundaydı (İbn Bibi, 1957:209). Devletin bu duruma gelmesinde şüphesiz Alâeddin Keykubad`ın babası I. Gıyaseddin Keyhüsrev ile ağabeyi I. İzzeddin Keykavus'un büyük katkıları olmuştur. Alâeddin Keykubad tahta çıktıktan sonra babası ve abisinin takip etmiş olduğu politikayı aynen takip etmiştir (Yazıcızade Ali, 2009:374). I. Alâeddin Keykubad`ın saltanat yıllarında Türkiye Selçuklu Devleti hemen hemen her alanda olduğu gibi ekonomik yönden de Anadolu'nun "darü'l huzur" haline geldiği bir dönem yaşamıştır. Bu dönemde yapılan siyasi ve askeri harekâtlar genellikle ticari amaçlı olmuştur (Koca, 1997:31). Devletin ekonomisi açısından hayat kaynağı olarak kabul gören İpek Yolu ticaretini geliştirmek için güvenlik tedbirleri alınmış, kervanlara mal ve can güvenliği garantisi verilerek gümrük vergileri azaltılmıştır. Bilhassa konaklama merkezlerinde her türlü konforun sunulduğu kervansaraylar fonksiyon ve yapı itibarıyla abidevi eserler olarak yükseltilerek bizzat devlet eliyle desteklenmiştir. I. Alâeddin Keykubad tahta çıktıktan sonra ticareti geliştirmek için bizzat Venediklilerle ticaret anlaşması yapmıştır (Turan, 1971: 283). Bu anlaşmaya göre Selçuklu Devleti, Anadolu'da ticareti güvenli yapmaları için Venediklilere bir nevi güvence vermiş oluyordu. Hatta kendi sahillerine gelen ticaret gemilerinin, korsanların saldırısı karşısında zarar gören mallarını karşılama sözünü vermişti (Cahen, 2001: 137). Türkiye Selçuklu Devleti anlaşma ile teminat altına aldığı tüccarların güvenliği için sahil güvenliğini sağlamak zorunda idi. Bu sebepten dolayı Akdeniz sahilinde yer alan limanları almak zorundaydı. Bilhassa da Antalya'ya yakın Kalanoros kalesinin alınması şarttı. Akdeniz'in güvenliği bakımından bu kale çok önemli bir merkez oluşturmaktaydı (Lloyd,S., Rice, J. S.,1989:46). Bizans'ın 1146 yılında Konya'da Sultan Mesut tarafından yenilgiye uğratılmasının hemen ardından (Kesik,2003:62)Anadolu'dan otoritesi zayıflamıştır. Bizans İmparatoru Manuel, 20 yıl boyunca çaba harcamış ve her türlü desteği Haçlı ittifakından almaya çalışmışsa da başarılı olamamıştır (Demirkent, 1996: 535). Daha sonraki dönemlerde Bizans hem Çukurova'da hem de Akdeniz ve Karadeniz'deki hâkimiyetini kaybetmiştir. Bizans'a en büyük darbe 1176 yılında yapılan Miryakefalon savaşı ile vurulmuştur (Çay, 1983: 305).Bu savaştan sonra Selçuklular Anadolu'nun en büyük devleti olmuş, Batı Anadolu'da uc sınır bölgesi oluşturulmuş, Uluborlu ve Honaz bu sınır bölgesinin merkezi olmuştur. Bizans'a bir darbeye IV. Haçlı Seferi ile vurulmuş, İstanbul Latinlerin egemenliğine geçmişti (Donald, 1999:2). Anadolu'da İznik ve Trabzon'da iki ayrı devlet olarak ortaya çıkmıştır. Böylece Bizans'ın Akdeniz sahili ile irtibatı kesilmişti. Akdeniz'de bağımsız hareket eden şehirler ortaya çıkmıştır (Heyd, 2000: 294). Ayrıca Kıbrıs'ta kurulan Haçlı Krallığı ve Venediklilerin Akdeniz'de ticari varlığını da göz ardı etmemek de gerekli idi. I. Alâeddin Keykubad Bizans'tan bağımsız olarak hareket eden Kalanoros'a hâkim olarak bölgenin güvenliğini sağlamak istiyordu. Ancak bu dönemde Selçuklu Türkiye'sinin dışında İslâm dünyasını kasıp kavuran Moğol istilası baş göstermişti. (Cüveynî, 1988:174). I. Alâeddin Keykubad arkasında bir pürüz bırakmadan gerekli tedbirleri aldıktan sonra Kalonoros kalesini fethetmiş ve çıktığı (İbn Bibi,1957: 235).

1. Kalonoros (Alanya) Kalesinin Önemi ve Fethi

Kale, Bizans egemenliğindeyken güzel hoş anlamında Kalonoros veya Kalon Oros adı kullanılmıştır. Kalonoros bulunduğu yer iklimi ve güvenliği açısından önemli bir yer olarak kabul edilmiştir. Kale için ulaştırılması çok zor ve kanlı çay olarak tasvir edilen nehirleri geçmenin zorluğundan bahsedilmiştir (İbn Bibi,1996:251). İbn-i Bibi Selçukname isimli esrinde kaleyi şu şekilde “*Temeli Toprağın altına kök salmış üst kısmı ise yıldızlara ulaşmıştır. Hiçbir yükseklik O’na erişemez*”, “*dikeni yüzünden rahat olmayan latif ve taze açmış bir gül gibi*” tarif etmektedir (İbn Bibi,1996:263). Müberizeddin Ertokuş o dönemde Antalya Subaşı görevini yapmakta ve sahil güvenliğinden sorumluydu (Şaman Doğan, 2003:26). Uzun süreden beri Antalya subaşılığını yapmış ve bu sahilleri çok iyi biliyordu (Baykara,1993:39). Ayrıca Mübarizüddin Ertokuş Kyr Vart ailesiyle de önceden tanıştığı bilinmektedir. Bu sebepten dolayı kalenin dizdarı Kyr Vart ile I. Alâeddin Keykubad arasındaki haberleşmeyi sağlamıştır (Baykara,1998:36). Mübarizüddin Ertokuş ve Şarab-salar Esedüddin Ayaz adlı beyler fethin baş mimarları olmuşlardır (Turan,1998:338). Bu beyler Kalonoros kalesini fethetmenin gerekliliği üzerinde durmuşlardır. Karadan aşılması zor dağlar ve denizden bir hendekle çevrili granit taşlardan yapılmış bir kale olan Kalonoros kalesini almak için Bizans hükümdarlarının uğraşmadığını ordu sevk etmediğini fakat Sultan’ın buyurması halinde burayı alacaklarını belirttiler (İbn Bibi, 1996:259). Bu durum üzerine Sultan da ordunun hazırlanmasını ve sefere çıkılması emrini vererek hemen Aksaray’a hareket etti. Aksaray’da ordunun toplanmasını isteyen Sultan uç bölgelerini de askerleri ile beraber gelmeleri için birer ferman göndermiştir. On günlük bir hazırlıktan sonra sefere çıkıldı (İbn Bibi, 1996:279). Sultan orduyu üç gruba ayırdı. İlk grup kaleyi kara/dağ tarafından mancınıklarla kuşatacak, ikinci grup deniz tarafından kaleyi ablukaya alacak, üçüncü grup ise gemilerle denizden kaleye saldıracaktı. Keykubad, Dim Çayı’nı geçerek kalenin yakınlarına kadar geldi (Baykara, 1998:87). Kale sahibi Kyr Vart, Alâeddin’in sarp dağları ve azgın çayı aşarak kaleye yaklaştığını görünce tedbirlerini arttırdı ve beklemeye koyuldu (Uyumaz, 2003:68). İlk gün Sultan’ın da emriyle sarp dağa tırmanan ordu akşama kadar hiçbir sonuç alamadı (Lloyd,S., Rice, J.S, 2008:46) Komutanlar kalenin sağlamlığı ve sarplığının kendilerini yıldırması gerektiğini “Allah’ın izniyle savaşa girerek müminlerin kalplerinin şifasının” elde edilmesi gerektiğini söyledi. 100 civarında mancınık ile kale sarılmasına rağmen kış ayında olan kuşatma iki ay kadar devam etti. Kalenin deniz yolundan çevrildiğini gören ve artık dayanacak gücü kalmayan Kyr Vart daha önceden tanışıklığı bulunan Antalya subaşı sı Mübarizeddin Ertokuş’a bir elçi göndererek Sultan ile aralarında aracı olup barış ricasını iletmesini istedi (Turan,1998:337). Mübarizeddin Ertokuş gelen elçiyi dinledikten sonra hemen Sultan Alâeddin’in yanına giderek durumu bildirdi. Zaten daha fazla kan dökülmesi taraftarı olmayan sultan teklifi olumlu karşıladı (Burgu, 2010:35). Mübarizeddin gelen elçilere sultanın teklifi kabul ettiğini fakat Kyr Vart’ın kale sevdasına düşmeyip sultanın merhametine sığınmasının gerekliliğini özellikle vurgulayarak kale sahibinin yanlış bir iş yapma ihtimalinin ve kafasındaki şüphelerin önüne

geçmeye çalıştı. Haberci, Kyr Vart'a tüm ayrıntılarıyla haber verince Kyr Vart sultana bir mektup yazdı (İbn Bibi, 1957:254). Mektubunda Perslilerin İskender'in ve Romalıların bu kaleyi almaya gücünü yetmediğini, o zamanlardan beri atalarının elinde olan bu kalenin sultan tarafından fethedildiğini fakat kendisine sultanın topraklarında bir yer verilmesi isteğini belirtti. Mektubu alan Sultan Alâeddin, Kyr Vart'ın akıllı, bilgili ve soylu biri olduğunu fakat aklındaki şüphelerden arınması gerektiğini anlatan bir mektup yazarak Kyr Vart'a gönderdi (İbn Bibi,1996:221). İbni Bibi'ye göre Kyr Vart daha önce satın aldığı edepli ve namuslu kadınlarından birini sultana gönderdi. Sultan da Konya Akşehir'inin emirlik menşurunun ve geliri yüksek birkaç köyün mülkiyetini Kyr Vart'a verilmesi yönündeki emri muhtevî fermanları gönderdi (Şaman Doğan, 2003:26). Kyr Vart, özür dilemek için Keykubad'ın otağına gidip sultanın sancağıyla beraber Kalonoros'a girmesini istedi (Hacıgökmen, 2012:124). Böylece kaledeki âlimlerin kendisi hakkında kötü düşüncelerini engellemek istiyordu. Keykubad bu fikri kabul etti. Sultan davul ve zurnalar eşliğinde şehre girince keşişler yerden çıkarak Keykubad'ı karşıladılar. Alâeddin şehrin güzelliğini gördükten sonra ümera-i devlete bu fethin şükür nişanesi olarak bu sarp kayalar üzerine mükemmel bir kale yapılmasını buyurdu. Alara kalesi Alaiye kalesine 30 km uzaklıkta Antalya-Alaiye arasında bir kale idi. Kalenin hâkimi Kyr Vart'ın "dünyanın lezzetinden el etek çekmiş" rahip kardeşiydi (İbn Bibi, 1957:136). Keykubad komutanlarından birini oraya fethetmeye memur etti. Bir bölük askerle kaleye gelen kumandan kale sahibine kardeşinin başından geçenleri haber verdi ve " *sen akıllı, günlerin iyisini kötüsünü görmüş, dünyanın nimetlerinden el-etek çekmiş birisin. Selamet yolunu seçmek için daha kolay olur. Eğer kardeşinin yolundan gidip kaleyi kullarımıza teslim edersen, sınırsız cömertliğimize mazhar olur, istek ve arzularına kavuşursun*" mealindeki sultanın mektubunu verdi (İbn Bibi, 1957:137). Kulunç hastası olan Kyr Vart'ın kardeşi büyük ihtimalle çevresindeki keşişleri baskısıyla da hastalığı iyice arttı ve kısa süre içerisinde de vefat etti. Kalenin ileri gelenleri bu durumdan çok korkarak kaleyi teslim etme yoluna gittiler (Konyalı, 1946:66)

2. Kalonoros (Alanya) Kalesinin Fethi Sonrası Meydana Gelen Gelişmeler

2.1.Honad Hatun Ve Yapılan Evliliğin Amacı

Kalenin fethi sonrası Sultan Alâeddin Keykubad'a Kyr Vart komşuluk hakkı olarak sultanın nezdinde şefaatte bulunmasını ve hayatını korumasını istedi. Sultan Alâeddin Keykubad bu durumdan çok memnun kaldı. Kaleyi teslim almak ve Kyr Vart'ın kızı ile evlenmek, mukabilinde de kendisine Akşehir beyliğini ve birkaç meşhur köyün mülkiyeti verilmesiyle anlaşmaya varıldı (Turan, 1998:336). İbn Bibi, Alâeddin Keykubad'ın Kalonoros Kalesini fethettikten sonra akrabalık bağlarını kuvvetlendirmek için Kyr Vart'ın haremindeki cariyelerinden birisiyle evlendiğini yazmaktadır (İbn Bibi, 1996: 265). Ermeni Müverrihi Simbat, Sultan Alâeddin'in Kyr Vart'ın elinden kalesini aldığıında onun kızı ile evlendiğini fakat kızın "Hıristiyanlığından" dolayı sultanla hiçbir münasebette bulunmadığını yazmaktadır

(Simbat,1946:80). İbn Bibi'nin bu evliliğin akrabalık bağlarını kuvvetlendirmek için yapılmış olduğunu söylemesi (İbn Bibi, 1957:248) Huand Hatun'un, Kir Vart'ın kızı olduğunu göstermektedir. Kaynaklarda bu hanımın ismi Hunat ya da Huand, Mahperi Hatun olarak geçmektedir (Edhem,1982:68). Huand Hatunun uzun süre Hıristiyan olarak yaşadığı bilinmektedir. Bu durum Alâeddin Keykubad'ın saltanatının son yıllarına kadar devam etmiştir. Alâeddin Keykubad ile evliliğinden olan II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in iktidar döneminde onun Müslüman olduğu ve kendini hayır işlerine verdiği söylenilmektedir. Sultanın bundan önce bildiğimiz tek eşi, Alanya kralı Kyr Vard'ın kızı Mahberi Huand (Hunat) Hatun'dur. Bu hatunun İbn Bibi'de Keykubad anlatılırken yeteri kadar yer vermemesi ilginçtir (İbn Bibi, 1996:123). Sultanın resmi eşi pozisyonuna Melik Adil'in kızı oturtulmakta ve adeta Huand Hatun'a cariyeye muamelesi yapılmaktadır. Fakat Huand Hatun II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in annesi olarak Selçuklu tarihini çok etkileyen bir sima olacaktır. İbn Bibi bunu bildiği halde Huand Hatun'a Alâeddin bahsinde hiç yer vermez. Aynı zamanda bu bahsi geçen evlilik hadisesi siyasi bir evlilik olarak da düşünülmüştür (İbn Bibi, 1996:133). Huand Hatun, Alâeddin Keykubad ölene kadar dini olan Hıristiyanlığı muhafaza etmiştir ki, Gıyaseddin'in İstanbul Latin İmparatoru Baudouin'e gönderdiği mektup bu durumu açıkça ortaya koymaktadır (Burgu, 2010:129). Ancak yaptırdığı Huand Hatun Camii'nin bitim tarihi 1238'dir. Şu halde bu caminin yapımına başlanıldığında Huand Hatun hala Hıristiyan idi. Zannımızca bu camii birçok hayır eseri sahibi olan Huand Hatun kocası öldükten sonra onun başlattığı birçok yapı işini üzerine almış ve halk arasında saygın bir yer edinme amacıyla bunların bitirilmesini sağlamıştır (Turan, 1998:329). Huand Hatun oğlunun meşru varis olmaması, kocasının zehirlenme olayında parmağının olma ihtimali ve Hıristiyan olması sebebiyle oluşan muhtemel dedikoduların böylece önüne geçmeyi planlamıştır (Anonim, 1952:63). Birçok cami, medrese, han, ve zaviye ona nispet edilir ki bunlar Alâeddin zamanında yapımına başlanılan ve Huand Hatun ile alakası olmayan binalar idi. Huand Hatun, oğlunun kifayetsizliği sebebiyle bu binaların tek milini üzerine almıştır (Burgu, 2010:157). Huand Hatun, kocasının ölümünü müteakip oğlunun iktidarına hale getirmemek amacıyla Müslüman olmuş fakat İslamiyet de görünen o ki tüm kalbiyle benimsemiştir. Ermeni Simbad, Alâeddin'in bu kadın ile Hıristiyan olduğu için cinsi münasebette bulunmadığını söyler. Gıyaseddin'in onun oğlu olduğunu kesin olarak bildiğimize göre bu mümkün değildir. Üstelik Alâeddin'den bir kız çocuğu daha vardır. Moğolların Köseadağ'da Selçuklu ordusunu bozguna uğratmasından sonra Mahperi Huand Hatun cariyelerini ve bu kızını alıp Kilikya Ermeni baronu Hetum'a sığınmış fakat Hetum'un babası Konstantin onu ve kızını Moğollara teslim etmiştir. Huand Hatun'un oğlu gibi Kubadabad ya da Alanya-Antalya'ya kaçmayıp Ermenilere sığınması hayli ilgi çekicidir. Ermeni kökenli olduğunu bildiğimiz hatunun hemen ilk tehlikede vatanını terk edip Ermenilere sığınması ve Hetum'un babasının da Moğollara karşı bir bağlılık gösterisi olarak kadın ve çocuğunu onlara teslim etmesi akılda birçok soru işareti bırakmaktadır. Ayrıca belirtmek gerekir ki, Huand Hatun meşru eş olmadığı için düğün ve oğlu meşru varis olmadığı için de sünnet düğünü yapılmamıştır (İbn Bibi, 1957:135).

2.1.2.Gaziye Hatun Ve Yapılan Evliliğin Amacı

Sultan Alâeddin Keykubat'ı Harezşah'ın Türkiye Selçuklu Devletinin hudutlarına kadar gelmesi ve Moğol tehlikesi karşısında tedbirler almaya mecbur etmişti (Turan, 1998:349). Bölgedeki müşterek endişelerden dolayı Eyyubilerle bilhassa da Melik Eşref' le bir an evvel dostluk ilişkilerinde bulunmak istiyordu. Bu sebepten dolaydır ki Kayseri de hapis tutulan İzzeddin bin Bedr ile maiyetindeki askerlerine ihsanlarda bulunarak serbest bıraktı. Onları Şam'a gönderdi. Kendisi de Kayseri de bir müddet kaldıktan sonra Antalya'ya gitti (Halil Ethem, 1982:61). Antalya'da hem dinleniyor hem de Alaiye'nin inşası ile ilgileniyordu. Sultan önce Saraylar yaptırdı ve kaleyi tahkim ettirerek tersane yaptırdı. Böylece sahilin güvenliğini sağlayacak filo yapıldı (İbn Bibi, 1957: 249). Sultan I. Alâeddin Keykubad, memleketin her yerinden insanlar getirterek bilhassa zanaatkarları ve bilginleri şehre yerleştirmiştir. Şehrin etrafında ekili bulunan topraklara Türkmenlerin girmesi için izin vermiştir. İskân işinden sonra da kale surlarının yapımına başlamıştır (L'loyd, 1989: 4). Sultan bir taraftan Alaiye'nin yeniden inşası için uğraşırken bir taraftan da Türkistan'dan gelen istilalar karşısında ülkesinin istikbalini düşünüyordu (Turan, 1998:349). Bu durumda ülkenin menfaati için yapılacak olan en doğru hareket Eyyubilerle dostluk ve ittifak yapmaktı. Alâeddin Keykubad tahta çıktığı günlerde Melik Eşref ile giriştiği dostluk ilişkilerini tekrar düzeltmek istiyordu. Bunun içinde onun hemşiresi ile evlenmeyi bu dostluğun kuvvetlenmesi için uygun görüyordu. Bu düşüncelerini Hokkabaz oğlu Seyfeddin'e bildirdi (Turan, 1971:221). Horasan ve Irak'ın en değerli eşyalarından oluşan bir hazinayı Sultan, aracı olarak Seyfettin'i seçip onu türlü hediyeler ile Şam'a gönderdi. Hokkabaz oğlu, Malatya'ya ulaşınca orada hastalanarak vefat etti. Bu durum üzerine Sultan, Şemseddin Altun abayı gönderdi. Malatya'ya varan Altun aba hediyeleri olarak yoluna devam etti. Eyyubi hükümdarları Sultan Alâeddin Keykubad'ın İzzeddin bin Bedr ve diğer esirleri serbest bırakması ve yaptığı güzel muamelelerden son derece memnun kalarak Sultan tarafından gönderilen heyete büyük bir ilgi gösterdiler (İbn Bibi, 1957:258). Melik Adilin oğulları Şam'da toplanarak Sultanın teklifini kabul ederek nikâhı kıymışlardır (Turan, 1998:350). Ancak gelinin ve çeyizinin hazır edilmesi için bir süre istediler. Bu arada Sultanın Malatya'ya gelmesini burada gerdeğe girmesini istemişlerse de Sultanın boynunda çıkan bir çıbandan dolayı düğün bir müddet ertelenmiştir (Turan,1998:351). Yaklaşık on günlük bir gecikmeden sonra düğün 1227 (624) yılında gerçekleşmiştir (Turan,1998:351). Alâeddin Keykubad'ın resmi ve meşru eşi melik Adil'in kızı iffetli ve safvedli Melike-i Adile'dir. Kaynaklarda ona Gaziye Hatun denilse de gerçek isminin farklı olduğunu düşünmekteyiz. Kayseri'deki Çifte Kümbetler ismindeki yapıların Melike-i Adile ile kızlarının olduğunu Halil Edhem belirtir. Kitabesinde Melike-i Adile hakkında hem ismet hem saffet lakabı kullanılmıştır (İbn Bibi, 1957: 256).

3. Alâeddin Keykubat'ın Veliht olarak İzzeddin Kılıç Arslanı Tayin etmesi

Sultan Alâeddin Fırat vadilerinde önemli yerleri aldıktan sonra Eyyubilerle münasebetleri akrabalıklar yoluyla sağlamlaştırdıktan sonra ülkesinin menfaatleri gereği fetihlerini şarka çevirdi (Aksaray, 1994:45). Cenupta Ermeniler kontrol altına alınmış, Haçlılar bundan böyle Antalya sahillerine giremeyecek hale gelmişti (Turan, 1998:351). Bu arada Sultan Alâeddin'in şark siyaseti Harizmşah Celeddin Mengüberti'nin Şarki Anadolu'nun hudutlarına kadar gelmesi ve Moğol istilası Sultanın Şark siyasetine yeni şekil vermesine neden oldu (Turan, 1998:336). Doğuda ortaya çıkan bu tehlikelerin önlenmesi ancak Erzincan ve Kemah taraflarında hüküm süren Mengüceklilerin güvenliğine bağlıydı. Celeddin Harizmşah'ın Azerbeycan'a yerleşmesiyle bir nevi Anadolu işlerine karışmış oluyordu (Anonim, 1952:68). Erzurum ve Erzincan hükümdarları Harizmşah'ın siyasetine alet olmaya başlamışlardı. Bu sebeplerden dolayıdır ki Sultan Alâeddin Şark siyasetinin ehemmiyeti için Erzurum ve Erzincan'ın alınması gerektiğine inanıyordu. Daha evvel Erzincan da Mengücek hükümdarı Fahreddin Behramşah II. Kılıç Aslandan beri Selçuklularla kız verip almakla Türkiye Selçuklu Devletine 60 yıl itaat etmiştir (Turan, 1998:337). Ancak onun ölümünden sonra yerine geçen oğlu Davud-şah ve Erzurum da hüküm süren Cihan-şah, Sultan Alâeddin'e karşı bağımsızlık sevdasına kapılmışlardır. Bu durum karşısında Sultan bu beylere karşı sefer düzenlemiş Erzincan'ı işgal etmişti (Turan, 1957:354). Melik Eşref Alâeddin Keykubat'ın Erzincan'dan sonra Erzurum ve Ahlâtı işgal edeceği korkusuyla Erzurum'a bir ordu göndermişti. Ancak Sultan Alâeddin şarktan gelen istila tehditlerine karşı Eyyubilerle dostluk siyasetine büyük önem verdiği için bu çatışmalardan uzak durmayı tercih etmişti (Anonim, 1952:54). Alâeddin Keykubat bu sebeplerden dolayı Erzincan'dan Sivas'a dönmüş, oğlu Gıyaseddin Keyhüsrevi Mengücek iline melik tayin ederek yanına da Er- Tokuşu Atabey olarak atamıştır (Turan, 1998:357). Sultan Alâeddin bu sırada yaptığı bir toplantıda Melike-i Adiliye'den olma oğlu İzzeddin'i kendisi yerine veliaht tayin ederek tüm emirlerden biat yemini aldı. Yine Melike-i Adiliye'den olma oğlu Rükneddin'i Şam vilayetine atadı. Alâeddin Keykubat bir iki yaşlarındaki küçük çocuğunu yerine veliaht gösterirken muhtemelen beş altı yaşlarındaki büyük oğlu Gıyaseddin'i hem merkezden hem de tahttan uzaklaştırmış oluyor idi. Alâeddin Keykubat bu tutumunda çocukların şahsiyet ve hiyakatinden ziyade annelerinin şahsi ve siyasi durumları etkilemiştir (İbn Bibi, 1957:268). Gıyaseddin'in annesi ve dayıları hala Hıristiyan idi. Üstelik daha önce de bahsi geçtiği üzere bazı gizli işlere bulaşmışlardı (Burgu, 2010:136). Gıyaseddin'in tahta geçmesi Selçuklu için menfaat'ten ziyade zarar getirecek, ülkedeki Rum ve Ermenilerin tahta etkisi olacaktı. "Rum'u ezmezsen Rum seni ezer." diyen sultanın bu tehlikeyi açık olarak görmesi yanında Melike-i Adiliye'nin kardeşleri dolayısıyla ülkesini bir Eyyubi saldırısından koruma isteği de tercihinde etkili olmuştur diyebiliriz (Burgu, 2010:141). Alâeddin Keykubat, Selahattin Eyyubi'nin yiğeni ve Melik Adil'in kızı Melike-i Adiliye'den olma oğlu olan ve o zamanlar henüz yeni doğmuş bulunan İzzeddin'i veliaht ilan etti. Bu durum bazı emirler tarafından hoş karşılanmamıştı. Bu emirlerden biri olan Nizameddin Ahmed Tuğrayı "bir güneşe

şahlık sancağı vererek Şam (hem akşam vakti hem de Eyyubiler kastediliyor.) için sabah aydınlığı açtın” demiştir. Gıyaseddin'in hükümdarlığa ehil olmamasından ziyade, annesinin ve dayılarının durumu onun veliahtlığını engellemiştir (Turan,1998:357).

4. Alâeddin Keykubad`ın Ölümü ve Gıyaseddin Keyhüsrevin Tahta Geçmesi

Sultan Alâeddin Keykubad büyük bir sefer hazırlığı içerisindeyken ve aynı zamanda devletin geleceği ile ilgili çok önemli karar arifesinde zehirlenerek hayatını kaybetti. Çeşitli kaynaklarda Sultan Alâeddin'i Meşhed Ova'sında Sadeddin Köpek ve diğer İranlı ümera ile ortaklaşa oğlunu tahta çıkarmak için Huand Hatun'un zehirlediğini yazmaktadır (Turan,1998:389). Alâeddin Keykubad, bayramın üçüncü gününde ileri gelen devlet adamlarına ve yabancı elçilere ziyafet verdi. Ancak bu ziyafette Çaşnigir Nusreddin Ali'nin sunduğu kızarmış kuş etini yedikten sonra rahatsızlandı ve Keykubadiye Sarayında 45- 50 yaşlarında vefat etti (Kaymaz, 2009:56). Sultanın ölümü üzerine Gıyaseddin Keyhüsrev ise meşru varis olmadığı halde tahta geçti. Alâeddin'in ölümü ve onun gibi kifayetsiz birini tahta geçmesiyle refah ülkesi Selçuklu Türkiye si biranda kan ve gözyaşı memleketi oldu (Kaymaz, 2009:67). Gıyaseddin Keyhüsrev 1238'de üvey annesi Melike-i Adile'yi Ankara kalesine hapsedirip, Sadeddin Köpek vasıtasıyla yayın kirişiyile boğdurtmak suretiyle öldürttü (Anonim, 1952:89). İbni Bibi Melike-i Adile' yi hayırla yâd ederek ve gaddarca öldürülmesini de kınamaktadır. O öldürme olayını şöyle anlatmaktadır: *“Her hareketinde asil yaratılışının izleri görünen, som derece iffetli ve namuslu olan bu merhume, cellâtlar gelmeden önce izin alıp abdestini yeniledi. Hayatına veda etmek için, içinden gelerek iki rekât namaz kıldı. Yüzünü göğe çevirerek, “Allah'ım, ben senin kulunum ve kulunun zulüm görmüş, ümitsizliğe düşmüş, değersiz kızyım. Benimle çocuklarım arasına karanlık perde koydular. Ruhumu ve vicdanımı köreltip kanımı akıtmaya niyet ettiler. Allah'ım çocuklarımı sana emanet ediyorum. Onları koru. Sen tövbeleri kabul eder, kullarına acırsın” dedi. O an orada bulunan saray hocaları bu duayı ezberleyip bir yere kaydettiler. Merhume devamlı, “zalimlere hak ettikleri cezayı ver. Bana acı ve beni bağışla, tövbelerimi kabul et” dedikten sonra başörtüsünü iki üç kat dolayıp yüzünü kapayarak kıbleye dönüp oturdu. Hizmetçilerle helalleşti. Kelime-i şehadet getirip Kur'an okumaya başladı. Cellâtlar gelip, böyle dünya iffetlisi bir kadını cennet bahçesine gönderdiler”*(Burgu, 2010:192). Daha sonra Gıyaseddin Keyhüsrev kardeşleri İzzeddin ve Rükneddin'i Uluborlu kalesine hapsedirdi (Burgu, 2010:191). Rükneddin ve İzzeddin, Gıyaseddin'in çocukları olduktan sonra öldürülmek istenmişti. Gıyaseddin, Hacı Armağan-Şahı onları öldürmesi emriyle Uluborlu'ya yolladı (Kaymaz, 2009:42). Fakat rivayetlere göre Armağan-şah çocuklara kıyamayıp onları serbest bıraktı. Uç Türkmenlerinin ayaklanmasında kendisini Alâeddin Keykubad'ın oğlu olarak gösteren Ahmed'in bu çocuklardan biri olma ihtimali ya da bu olayı bilmesi rivayetlerin doğruluğunu destekler niteliktedir (Burgu, 2010:195).

Gıyaseddin av hayvanlarına, eğlenceye, içkiye ve kadına çok düşküdü. Gürcü Thamara, Konyalı bir papazın kızı, Konyalı zengin bir Rum'un Berduliye ismindeki kızı, Eyyubi Melik Nasır'ın kız kardeşi Mengüçikli Muzafferüddin'in kızı ile evlendi ve İstanbul Latin İmparatoru Baudoin'in akrabası olan bir Fransız prensesiyle evlenmeye teşebbüs etti (Burgu,2010:193). II. Gıyaseddin Keyhüsrevin Türkiye Selçuklu Devletinin yıkılmasında da çok büyük payı olmuştur.

Sonuç

I. Alâeddin Keykubad'ın tahta çıktığı dönemlerde Türkiye Selçuklu Devleti, Ortadoğu'nun en güçlü devleti konumuna gelmişti. Medeniyet ve kültür hareketlerine paralel iktisadi kalkınmada büyümüştü. I. Alâeddin bir taraftan da Karadeniz ve Akdeniz sahillerine açılmıştı. Anadolu'da milletler arası ticari faaliyetler gelişmiş, bölgedeki sahil güvenliğini sağlamak için anlaşmalar yapılmış, yabancı tüccarlara güvenceler verilmişti. Akdeniz sahil güvenliğini de sağlamlaştırmak için Kalanoros (Alaiyye) kalesinin alınması bir nevi zorunluluk haline gelmişti. Mübarizüddin Ertokuş'un da telkinleriyle kale fethedildi. Kalenin fethi sonrası Sultan Alâeddin Keykubad'a, kalenin önceki sahibi Kyr Vart komşuluk hakkı olarak sultanın nezdinde şefaatte bulunmasını ve hayatını korumasını istedi. Sultan Alâeddin Keykubad bu durumdan çok memnun kaldı. Kaleyi teslim almak ve Kyr Vart'ın kızı Huand Hatunla ile evlenerek akrabalık ilişkileri sağladı. Fetih tamamlandıktan sonra bölge, Manavgat'tan Silifke ve Anamur'a kadar uzanan sahil çizgisi Türk boylarının iskân alanı oldu. Aynı zamanda da bölge Türklerin yaylak ve kışlak hayat tarzına çok uygundu. Sultan Kalonoros kalesinin adını Alaiyye olarak değiştirdi. I. Alâeddin Keykubad'ın Huand Hatun la evlenmesiyle ileride ölümüne sebep olacak II. Gıyaseddin Keyhüsrev dünyaya geldi. Alâeddin Keykubad'ın iki eşi, üç erkek çocuğu ve iki kız çocuğu bulunduğunu kaynaklardan öğreniyoruz. Eşleri Kalonoros tekfurı Kyr Vart'ın kızı olan Mahperi Huand Hatun ile Eyyubi Hükümdarı Melik Adil'in kızı olan ve Melike-i Adile olarak bilinen Gaziye Hatun'dur. Bunlardan başka amcası Muiseddin Tuğrul Şah'ın kızı ve Cihan Şah'ın kardeşi ile bir izdivaç yaptığı ve bilahare bu ikisini öldürdüğünü Ebu'l Farac söylüyorsa da bu gerçek dışıdır. Sultan Alâeddin Melik Adil'in kızı olan ve Melike-i Adile olarak bilinen Gaziye Hatun'la evlenerek ülkesini Harezmililere ve Moğol tehlikesine karşı Eyyübilerle akrabalık ilişkilerini geliştirmeyi amaçlamıştır. Alâeddin Keykubad, Melik Adil'in kızı Melike-i Adiliye'den olma oğlu olan ve o zamanlar henüz yeni doğmuş bulunan İzzeddin'i kendisine veliaht seçmesi bazı emirler ve bilhassa da Huand Hatun tarafından hoş karşılanmadı. Emir Sadettin Köpek ile Huand Hatun'un işbirliği sonucunda Sultan zehirlenerek öldürüldü ve yerine bizzat kendisinin tayin ettiği veliaht değil de Huand Hatun'dan doğma II. Gıyaseddin Keyhüsrev tahta oturmuştur. II. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında Türkiye Selçuklu devleti ihtişamını kaybederek yıkılma sürecine girmiştir. Ayrıca devlet içindeki çekişmeler, Sadettin Köpek'in faaliyetleri, Moğol İstilasası, Türkmenlerin ayaklanması bu süreci hızlandırmıştır.

Kaynakça:

AKSARAYI KERİMÜDDİN MAHMUD, (1944), *Selçuki Devletleri Tarihi*, (Çev. M.N.Genç Osman F. N. Uzluk), Ankara: Recep Ulusoğlu Basımevi.

ANONİM, (1952), *Anadolu Selçukluları Devleti Tarihi*, (Çev. Feridun Nafiz Uzluk), Ankara: Örnek Matbaası

BAYKARA, Tuncer, (1988), *Anadolu'nun Tarihi coğrafyasına giriş I Anadolu'nun İdari Taksimatı*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

BAYKARA, Tuncer, (1993), Bir Selçuklu şehri olarak Antalya, Antalya IV. Selçuklu Semineri 13-14 Mart 1992, (Bildiriler), (ss. 38-43), Antalya.

BURGU, Y.S.(2010), *Anadolu Selçukluları*, Selenge Yayınları.

CAHEN, Cahen. (2001), “13. Yüzyılın Başında Anadolu’da Ticaret”, (Çev. Aykut Derman), Cogito, CÜVEYNÎ, (1988), *Tarih-i Cihan Güşa, I*, (Çev. M. Öztürk), Ankara.

ÇAY, Abdulhaluk (1983), “Karamıkbeli (Myriokephalon), Savaşının Yeri”, Şükrü Elçin Armağanı, Ankara.

DEMİRKENT, Işın, (1996), “Haçlılar”. *DİA*, XIV, İstanbul.

EDHEM, Halil, (1982), *Kayseriye Şehri*, (Haz. K. Göde), Ankara.

HACI GÖKMEN, Mehmet Ali, (2012), “I. Alâeddin Keykubad`ın (1220-1237) Kayınpederi Kir Fard Hakkında Bir Araştırma”, *Mediterranean Journal of Humanities* mjh.akdeniz. edu. tr, II/I, 121-130.

HEYD, W, (2000), *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, (Çev. E. Z. Karal), Ankara: TTK Yayınları.

İBN BİBİ, (1957), I. Tıpkı Basım,(Neşr.A. Erzi- N. Lugal), Ankara.

İBN BİBİ, (1996), *El- Evâmirü'l- Alaiyye fi'l-Umuri'l- Alaiyye (Selçuk-nâme)*, (Çev. M. Öztürk), Ankara: I. Kültür Bakanlığı yayınları

KAYMAZ, Nejat, (2009), *Anadolu Selçuklu Sultanlarından II. Giyaseddin Keyhüsrev ve Devri*, Ankara.

KESİK, Muharrem, (2003), *Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi, Sultan Mesud Dönemi (1116-1115)*, Ankara.

KOCA, Salim, (1997), *Sultan I. İzzeddin Keykavus*, Ankara.

KONYALI, İsmail Hakkı, (1964), *Konya Tarihi*, Konya.

LLOYD, S. and Rice, J. S, (1989), *Alanya*, (Çev.N.Sinemoğlu) Ankara:Türk Tarih Kurumu Basımevi.

NİCOL, Donald M, (1999), *Bizans'ın Son Yüzyılları (1204-1453)*, (Çev. B. Umar), İstanbul.

SİMBAT (1946), *Başkumandan Vekayinamesi 951-1334*, (Çev. H. D. Andre-asyan), İstanbul.

ŞAMAN, Doğan, N, (2003), Mübarizeddin Ertokuş'un bir eseri: Gelendost Ertokuş Han, Antalya VI. Selçuklu semineri bildirileri, (ss. 25-30), Antalya: Antalya Valiliği ve İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

TURAN, Osman, (1971), *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul.

ŞAMAN, Doğan, N, (2003), "Mübarizeddin Ertokuş'un bir eseri: Gelendost Ertokuş Han", **Antalya VI. Selçuklu Semineri Bildirileri**, Antalya: Antalya Valiliği ve İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, (25-30)

UYUMAZ, Emine, (2003), *Sultan I. Alâeddin Keykubad Devri Türkiye Selçuklu Devleti Siyasi Tarihi (1220-1237)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

YAZICIZÂDE, Ali, (2009), *Tevarih-i Âl-i Selçuk*, (Haz. Abdullah Bakır), İstanbul.

Extended Abstract

Turkey Seljuk Empire thousands of years with the Turkish State tradition of Turkey Cihan dominance of the ideals that have managed to transfer to the state, which has come after him because of an exceptional place in Turkish history. Hundreds of years and to have the world politics of a world state that shape the civilization of course based on the robustness of this power lies in his legacy to be transferred. This state which has a very important place in Turkish history has experienced the most brilliant periods in the period when the Aladdin Keykubad. Catching reign dominant. States come to this situation undoubtedly Aladdin Keykubat's father, brother and I. Kaykhusraw İzzeddin has been Keykavus large contributions. After leaving Aladdin Keykubat board he has followed his father and brother. Aladdin Keykubat board he has followed the same policy that has followed his father and brother. Aladdin Keykubat the reign of the Seljuk Empire in Turkey as it is in almost every sphere of economic direction of Anatolia "Daru'l peace" has become a period where I lived. This period has often been made in the political and military operation for commercial purposes. In terms of the economy of the state as the source of life recognized the Silk Road safety measures taken to improve the trade has been a reduced customs duty on goods and giving guarantee the safety of the caravan. Caravanserai that any kind of comfort functions offered accommodation centers in particular and raising his hand as monumental works as the state itself is supported structure. After leaving Aladdin Keykubat board to develop trade has made trade agreements with the Venetians themselves. According to this agreement Seljuk State, trading was going on in Anatolia has given assurance to the Venetians to do a kind of safe. Even their merchant ships from the coast, the pirates had promised to meet the damaged goods in the face of attack. Turkey was obliged to provide for the safety of the coast guard merchant agreement that guarantees the Seljuk Empire. It had to take the ports located on the Mediterranean coast this reason. In particular, it must be obtained Kalanoros castle near Antalya. this castle for the security of the Mediterranean constituted a very important center. Byzantine in Konya in 1146 by Sultan Masud immediately after the defeat has weakened the authority of Anatolia. Byzantine Emperor Manuel, who has spent 20 years of effort and if you try to get any kind of support from the Crusader alliance was not successful. In the later Byzantine period, and Cukurova has lost its dominance in both the Mediterranean and the Black Sea. Byzantium was hit with the biggest impact Miryakefalon war in the year 1176. The Anatolian Seljuks after the war became the largest state, western end of the border regions have been formed in Anatolia, Uluborlu and Honaz has been the center of this limit. In a blow to Byzantium IV. smitten with the Crusades, Istanbul had passed into the sovereignty of Latin America. Anatolian Iznik and Trabzon have emerged as two separate states. So he cut off contact with Byzantium's Mediterranean coast. acting independently in the Mediterranean city emerged. In addition to not ignore the Crusader Kingdom established commercial presence in the Mediterranean in Cyprus and the Venetians were needed. I. Alaeddin independently from the

Byzantine Keykubad would ensure the security of the region as dominant in Kalanoros moving. However, during this period raged outside the Islamic world, Turkey Seljuk Mongol invasion of the head showed. I. Alaeddin after receiving the necessary measures without leaving behind a rub Keykubad output Kalonoros conquest of the castle. Fortress, Byzantine rule the nice welcome sense of Kalonoros or Kalon Oros name is used. Kalonoros place in terms of climate and security which has been recognized as an important place. Kyr Vart could not withstand the pressure were delivered to the castle. Also Sultan Alaeddin Keykubat neighborhood Ky Vart right to intercede in the presence of the sultan's office and asked for the protection of life. Sultan Alaeddin Keykubat was very satisfied with this situation. take delivery of the castle and Kyr Vart's daughter to marry, in return to him Akşehir principalities and agreement was reached granting ownership of several famous villages. The name of this lady in the sources Hunat or Huand, Mahperi is known to live as long as Christians. This situation continued until the last years of the reign of Alaeddin Keykubat. Alaeddin Keykubat II by marriage. Kaykhusraw period of power that is said to give himself and his Muslim charities. Before we know it's only wife of Sultan, Alanya Vardar Kyi, the daughter of the king Mahberi Huand (Hunat) Hatun. Sultan Adil Malik's official position wife and daughter are seated almost Huand Hatun concubine treatment is performed. But Huand Babe II. Gıyaseddin as Cyrus's mother will be a feature affecting much of the history of the Seljuk. He also said this incident was considered marriage as a political marriage. Huand Babe, the death of her husband had converted to Islam in order to prejudice the subsequent ruling by Islam adopted son, but also it seems that all his heart. After the Mongols defeated the Seljuk army in Köseadağ Mahperi Huand Babe concubines and his daughter took refuge in Cilicia Armenian baron he has Hetum but Hetum's father Konstantin has delivered the Mongols her and her daughter. Sultan Alaeddin Keykubat's second marriage Mlika has been with the Ayyubid Melik-i Adil. Harezmshah arrive in Turkey until the border of the Seljuk Empire and was forced to take measures against the Mongol threat. Because of common concern in the region, particularly with Eyyubiler Ashraf Malik 's would engage in friendly relations as soon as possible. This is the reason that Kayseri was sent to Damascus by releasing bestowed the soldiers in the prison with his entourage held İzzeddin thousand Bedar. He also went to Antalya in Kayseri After staying for a while. Antalya resting both was interested in the construction of Alanya. The Sultan on the one hand for a hand when dealing Conquest Of reconstruction of the face of invasion from Turkistan was considering the future of the country. In this case, the right thing to do for the benefit of the country, which was to make friendship and alliance with the Ayyubid dynasty. In the days that throne with Ashraf Malik wanted to fix again the friendly relations that input. In marriage to his nurse that he sees fit in order to strengthen this friendship. Alaeddin Keykubat official and legitimate rulers wife's daughter, chaste and fair safvedl Melik-i is fair. References to him in the Gazi Hatun we believe that his real name were different. Alaeddin Keykubat two wives, three sons and two daughters are learning from that source. Spouses Kalonoros Governor Kyr Varta the daughter Mahperi Huand

Eyyubi Babe ruler with just the daughter Malik and Malik Gazi Babe-i are known as fair. You did Mesud from another uncle did that Tugrul Shah's daughter and a marriage with Shah Jahan's brother and later also said that if it is unrealistic to kill the two. Turkey Aladdin Keykubad after the Seljuk throne. Kaykhusraw is seated. In his time, Turkey has entered the process of collapse, losing the grandeur of the Seljuk Empire. Also strife within the state, Sadettin Köpek's activities, the Mongol invasion, the insurgency in the Turkmens has accelerated this process.

Türkler ve İslâmiyet (Kur'an ve Sünnette Millet ve Milliyet)

Turks and Islam (Nation and Nationality in Qur'an and Sunnah)

Ahmet Rifat GÜZEY *

Öz:

Sosyal anlamdaki temelleri açısından İslâm-Kur'an ve Resûlullah ırkçılığı reddeder. Şüphesiz bugünkü İslâm âleminde var olan yeni fikirlerin birçoğu gibi ırkçılıkla ilgili kanaatlerin önemli bir bölümü de eksik bilgilenme ve sonucundaki hatalı düşüncelerin ürünüdür. Buna rağmen gelişmiş ülke ve toplumların tamamına yakınında çok sert ve hatta taassup-vâri bir ırkçılığın bulunduğu da şahit olmaktadır. Yüzeysel anlayış ve yaklaşımlardan kaynaklanan bu görüş maalesef toplumları acı bir sonuca doğru hızla sürüklemiştir. Böylece Milletler mesut ve rahat olabilmeye uğruna bencilliklerini, taassuplarını, gasp ve baskıya olan fitrî eğilimlerini geliştirdiler. Fakat bunu da haklı bir davranış ve tarz olarak kabul ettirebilmek için "cemiyyetin refahı adına" yapılması tezini öne sürdüler. Sonuçta aynı soydan olanlar arasında cinayet sayılabilecek davranışlar, farklı ırka mensup insanlar üzerinde uygulanınca fazilet oluverdi. Bu durumun en acı örneğini I. Dünya savaşı öncesi ve sonrasında Türk Milleti yaşadı. Aslında medeniyet, fevkalade gelişmiş bir sanatın harikulade bir eseri olmalıyken, insanları acımasız katliamlara ve vahşete maruz bırakıverdi. Çünkü doz iyi ayarlanmıyor ve üstün ırk tecellileri ön plana

* Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler ve Türkçe Bölümü, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı, Kastamonu. aguzey@kastamonu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-0931-886X>

çıkarılıyordu. Eğer Asr-ı Saadet bilinse ve ondan ilhamını alan Endülüs-Karahanlı-Selçuklu-Osmanlı gibi medeniyetlerden yola çıkılıyorsa durum farklı olacaktı.

Geçmişte hemen her yörede birtakım odakların acımasız ve saldırgan tavırları, millet ve milliyet duygusuna hassasiyetle bağlı olup, hayatını bu uğurda düzenleyen insanlara karşı insafsızca birtakım itham ve saldırıda bulunanlar olmuştur. Bu saldırganların haklılıklarını öne çıkarabilmek adına idealist insanları toplum gözünde küçük düşürmek için, onları faşizm ve ırkçılık iddialarıyla yaftaladılar. “**Milliyetçiliği**” ırkçılıkla aynı kefeye koydukları ve bu konuda kendilerini haklı çıkarabilmek maksadıyla, Sahih-i Müslim’de geçen ve ileride de temas edeceğimiz bir Hadis-i Şerifte Resûlullah’ın kullandığı “**asabiyet**” kelimesinin anlamını, hadisin devamında bizzat Peygamber Efendimizin açıklamış olmasına rağmen görmezden gelerek veya kasten “**ırkçılık**” anlamı verme gaflet ve hıyanetinde bulunarak, meşru bir değer olan **milliyetçiliği** insanlığın gözünden düşürmeye çalıştıkları bilinen bir durumdur. Fakat bu acımasız gurupların ölesiye savundukları ve sığındıkları dayanaklarının çoğu günümüz dünyasında iflas ettiği için, sonunda kendilerinin de günümüzün yükselen değeri olan milliyetçilik ilkesine şaşılabilecek bir şekilde sarılmaya yöneldikleri görülmektedir. Artık onlara göre de ırkçılıktan mühlhem olmayan milliyetçilik 21. Asrın idealidir.

Buna rağmen yine de eski inat ve iddialarına ısrarla bağlı olan bir kısım grupların, hâlâ milliyetçilik idealine ırkçılık ithamıyla saldırıda bulunduğu şahit olamaktayız ve olacağız. Ancak gün gelip bu gruplarında kalp gözlerinin açılarak, güneşi balçıkla sıvama misali bağlı oldukları düşüncelerin tutarsızlığına kanaat getirecekleri bizim inancımızdır.

Anahtar sözcükler; *Kavim, Vatan, Millet, Milliyet, İslâm, Türk, Kur’an, Hadis, Resûlullah.*

Abstract:

It would not be possible to lead in without first pointing out that Islam, the Holly Koran and our Master the Prophet (PBUH) reject racism with regard to its social basis. Beyond any doubt, like many of the current views in today’s Islamic world, a major part of beliefs on racism result from misinformation which eventually leads to defective opinion. However, we frequently witness a very definite, even fanaticesque racism in almost all developed countries and societies. This judgement originating from superficial understanding and attitudes unfortunately lead societies rapidly into a tragic end. As a consequence, nations developed inherent tendencies to selfishness, fanaticism, seizure and oppression in order to feel comfortable. Therefore, they came up with the thesis, for the sake of public welfare, to justify this opinion. Consequently, acts which are to be regarded as a murder within the members of same lineage have become virtues when committed over the people from different races. Turkish Nation suffered a worst example of this just before and after World War I. Civilization, whilst supposed to be an art piece

of extraordinary craft, exposed humankind to massacres and savageness due to an overdose of racist manifestation. This situation would have completely been different if Golden Age and the civilizations that were inspired by it had been examined well and taken as a model.

In the past, almost in every territory, some sort of insensible accusation and offensive attitude from certain power groups took place against people who organized their life according to nation/nationality consciousness. Idealist people were labeled as fascists and racists in order to make them lose favor within the society and to justify these assaulters. It is well known that they put nationalism and racism in the same equation in the name of self-justification by regarding a hadith which is mentioned in Sahih-i Muslim as an evidence and taking the word 'irascibility' as a synonym for 'racism' to discredit a true value, 'nationalism'. However, they surprisingly started to stick to nationalism heart and soul due to collapse of almost all arguments they defended and sheltered till today. Eventually nationalism, which has not been inspired from racism, is the social ideal for the 21st century.

We still do and will witness attacks of certain groups on nationalism with the accusation of racism. We have a strong faith in that the truth cannot be hidden forever and that they will have their eyes of heart be opened and be convinced of their inconsistencies..

Keywords: *Tribe, Country, Nation, Nationality, Islam, Turk, Koran, Hadith, The Messenger Of Allah.*

Giriş

Tefsir çalışmaları sonucu yazılan kitapların bazıları Kur'an-ı Kerim'de geçen "**Kavim**" kelimesinin tespit ve açıklamalarına yer vermiştir. Bu araştırmalardan birinde kavim kelimesi hakkında şu açıklamalara rastlıyoruz; "**Kur'an da Nisa Suresi 34 ve Hucurat Suresi 11 ayetler dışında 206 yerde 'kadın ve erkek topluluğudur ki, bu topluluktaki fertler arasında kan-nesep ve ictimai bağ buluna.'**" (Endülüsî: II/271)

Bu açıklamadan da hareket etsek bizim ifademizle **Millet**, Kur'anî ifade ile **Kavmin** görmezden gelinmesi mümkün olmayan bir hakikat olarak karşımızdadır. Hal böyle iken Kastamonu'lu Muhammed Feyzi Şalloğlu'nun 'Milliyetçiliğin Kur'anî olduğu doğrultusunda yaptığı şu açıklamaların çok isabetli olduğunu söylememiz gayet tabiidir; '**İnsanın sosyal hayatta kabulü Ruhü-Cesedi ve kılığıyladır. Kendisi çevresinin tercihi doğrultusunda üzerinde giysileri olmadan toplum içine çıkamaz. Yine insan sosyal çevresindeki etkinliklerini vücut varlık ve dinamizmi ile gerçekleştirir. Bu sayede çalışmalar yapar ve çevresiyle iletişim kurar. Bedeni insanın en değerli diğer varlığıdır. Giysileri olmasa bedeni, bedeni olmasa giysileri bir anlam ifade etmez. Fakat bu ikisinden de önemli ve değerli olan ruhudur. Ruh cevherinden mahrum olan beden, hayatiyet özellikleri olmadığı için ölüdür. O ceset kısa bir süre-**

de çevre faktörlerin tesiriyle çürümeye başlayacağı için elbiselerinden soyularak, toplumdun uzaklaştırılarak toprağa defnedilir. Ceset olmadan ruhun da toplum içinde hiçbir işlevi söz konusu olamaz. **Elbise-vücut ve ruh** üçlüsü beraber olduklarında sosyal hayatın bir parçası olarak varlığını devam ettirebilir. Elbisesiz kişi topluma çıkamaz. Bedensiz ruh toplum hayatında bir işlev yürütemez. Ruhsuz beden ise hiçbir etkinliği söz konusu olamaz. Ruhun bedenden önemli olduğunda ısrar edenlere müfessirler **“Kime uzun ömür verirse, biz onun gelişmesini tersine çeviririz. Güç ve kuvvetini alarak zaafiyete düşürürüz. Hâlâ eşyanın hakikatini, Allah’ın kâinata koyduğu düzeni kavrayarak akıllanmayacaklar mı?”** (Kur’an, ‘Yasin’: 36/68) ayetiyle cevap vermişlerdir. Bu ayetin açıklamasında İslâm İlim adamları, ruh ile ceset arasındaki ilişkiyi, elektrik ile elektronik eşya arasındaki bağa benzetmişlerdir. Nasıl ki elektrik enerjisi olmadan buzdolabı soğutmuyor, çamaşır makinası işe yaramıyorsa; Elektronik eşyalar olmadan da elektrik enerjisinin bir anlamı kalmıyor. (Yıldırım: 10/5064)

Bu konuda merhum Hocam Muhammed Feyzi Efendinin çarpıcı bir açıklamasını da örnek olarak vermeliyim: **“Allah bir çekirdeğin içine nice âlemler gizlemiştir. Şeftalinin çekirdeğini uygun olan yörede ve mevsimi gelince toprağa gömersin. Zaman ve şartlarla o çekirdek filizlenir, dallanır ve ağaç olur. O ağacı, dalları, çiçek ve meyvelerini her şeyin yaratıcısı olan yüce Allah küçücük çekirdeğin içine gizlemiştir. Çekirdeğe bakarsan onların hiçbirini göremezsin. O çekirdeğin içindeki ‘öz’, onun rûhudur. O özü koruyan kabuk ise görünen bedendir. Bizim milliyetimizin ruhumuzu koruduğu gibi, çekirdeğin kabuğu da özünü korur. Böceklere yem olmasın, nem ve su çürütmesin, soğuk dondurup-güneş kavurmasın diye. Toprak ise çekirdeğin vatanıdır. Vatan olmaz ise hayatiyet bir işe yaramaz. Hattâ kabuğun içine gizlenmiş o özü, kabuğundan çıkartarak dışarı alıp, sadece onu toprağa diksek ağaç elde edemeyiz. Öz kurt ve böceklere yem olur. Nem ve su onu çürütür.”**

Bu şeftali çekirdeği örneğinde olduğu gibi beden-ruh ve vatanımızla çekirdeğin kabuğu, özü ve yaşayıp verimli olabileceği toprak ile öylesine benzeşiyoruz ki, özü kabuğundan çıkarıp toprağa koyduğumuzda kurt ve böceklere yem olup, nem ve suyun çürütmesine maruz kalıyorsa, bizim de öz ve ruhumuz olan iman-inanç ve değerlerimiz de millet ve milliyetimiz olmayınca zararlıların yemi olmaktan kurtulamayız. Günümüzde bunun acı örneklerini öylesine sıklıkla yaşadık ve halen yaşamaktayız.

Ayrıca İslâm inancının sosyal değerleri açısından bakıldığında, her Müslüman soyunu bilmek ve nesebini sahiplenmek zorundadır. Çünkü nesebin reddi ve Müslümanın kendini bir başkasına nispeti haramdır. (Canan: XVI/408) İslâm’a göre bir Müslümanın asıl atası varken, bir başkasını atası ilan etmesi ve bunu bilerek (kasten) yapması halinde Cennet nimetlerinden mahrum kalacağı bildirilmiştir. (Canan: XV/122)

Kur’an a göre; **“Allah...evlatlıklarımızı, oğullarımız hükmünde kılmamıştır. Bunlar sizlerin ağzındaki anlamsız sözlerden ibarettir.”** (Kur’an, ‘Ahzab’: 33/4)

şeklindeki ifade, kardeşin ve evladın ne olduğunu açıklar mahiyettedir. “*Bir kavimde kız kardeşin oğlu kendi nefislerindedir.*” (Canan: XV/123) ve “*Bir kimse kendini azad edenlerin izni olmadan bir kavmi veli kabullense Allah’ın, melekelerin ve (bütün insanların) laneti üzerine olsun. Allah ondan ne bir farz ve ne de bir nafîle kabul eder.*” (Canan: XV/129) şeklindeki ifadelerle nesebin korunması önemli bir ilke olarak vurgulanmıştır.

Bu konuda son olarak Resûlullah’ın kendi nesebinin nezahetine sıkça temas ettiği doğrultusundaki şu örneği aktarabiliriz; “*Biz, Beni Nadir ibni Kinanedeniz. (Resûlullah’ın 21. Göbekten dedesi) Anamızı iffetsizlikle itham etmez ve babalarımıza nisbetlerimizi reddetmeyiz.*” (Canan: XVII/324) İslâm’da birçok fıkhi hükümün nesebe bağlı oluşu mensubiyetini değiştiren ya da reddedene hadd-i kazf (80 değnek) cezasının uygulanması da ifadelerimizi te’yid eder mahiyettedir. (Canan: XVII/326) Madem üçü de bir arada olmadan işler yürütülemiyor, **Vatan-Millet ve İslâm için** aynı ilişkinin kaçınılmaz olduğu görülecektir. **Vatan=elbise, Millet=beden, İslam=ruh.** Böylece anlaşılıyor ki, vatan bizim insanlık âlemindeki elbisemiz, Türklüğümüz vatan elbisesi içindeki bedenimiz, İslâm ise o bedene hayat ve can veren cevherimizdir. “*Vatan sevgisi imandandır*” şeklindeki ifadenin hadis olduğunu kabul edenler yanında, reddedenler de vardır. Ancak Aclûnî’nin ifadesine göre bu cümle hadis ıstılahlarına uygundur. (Aclûnî, I/413) Tarih bize göstermektedir ki vatansız olan topluluklar bugünde dâhil kayıt dışı muamele görmeye mahkûm olmaktadır. Allah Yoluna hizmet hedeflerindeki samimiyet ve fedakârlıklarına rağmen Türk Cihan Devletimizin mensupları en büyük ihâneti, “*Teb’ay-ı Sadıka*” dedikleri Ermeniler dışında, aynı dine mensup olan farklı kavimlerin insanlarından görmüşlerdir. Prof. Dr. Yavuz Ercan’ın belirttiği gibi, cizye “*Sonucu bakımından zimmîler lehine mukayese kabul etmez bir avantaj sağladığı ve sosyal anlamda hiçbir baskı yapılmadığı halde durum hep böyle tecelli etmiştir.*” (Ercan: 68, 121). Nitekim Osmanlı Devleti’nde ehl-i zimmet (cizye vermekle yükümlü olan Gayr-i Müslim halk) her türlü tehlike ve gelir getirmeyen görevlerden korunmuş olarak büyük bir güven içinde her türlü ticaret ve sanatla uğraşmış, tütün ve içki ticareti ile bankacılık gibi Müslüman teb’anın yasaklı olduğu ama bolca tüketip kullandığı alanlarda devletin iktisâdi hayatını hemen hemen bütünüyle ele geçirmiştir.” Öte yandan, bir iki ayırık durum dışında, ele geçirilen ülkelerde halkın topluca İslâmiyet’i benimsedikleri de görülmemektedir.

Üstün Olan Kim?

Bediüzzaman Said Nursi’nin bu konudaki şahsi ifadeleri ne kadar anlamlıdır: “*İslâmiyet ordularının en kahramanı Türkler olduğundan, meslek-i Kur’aniyyem cihetiyle Türk’leri sevmek ve taraftar olmak kudsî hizmetimin muktezası olduğundan, bana Kürt diyen ve kendini milliyetperver gösteren adamların bini kadar Türk milletine hizmet ettiğimi, hakikî ve civanmert bin Türk gençlerini işhâd edebilirim.*” (Bediüzzaman, !Eskişehir Hayatı: 162) “*...Onun için şu zamanda hayat-ı ictimaiyye ile meşgul olanlara ’milliyet fikrini bırakın’ deni-*

lemez.” (Bediüzzaman: ‘26. Mektup’ 3. Mesele) Yine bir başka ifadesinde müspet milliyeti sosyal hayatın bir ihtiyacı olarak görmekte ve dayanışmaya sebep olur demektedir. (Bediüzzaman: ‘Cevap veriyor’ 50) Esasen Resûlullah “**Sizin hayırlınız günah işlemediği müddetçe aşiretini müdafaa edendir.**” (Sünen, 17) ifadele-riyle müsbet anlamda milliyetçiliği teşvik etmektedir. Rasûlullah (s.a.s.)’a soruldu: “**Kişinin soyunu, sülâlesini (kavmini, ulusunu) sevmesi asabiyet (kavmiyetçilik, ırkçılık) sayılır mı?**” Hz. Peygamber “**hayır**” diye cevap verdi: Ama hadisin devamında yaptığı şu açıklamayı da unutmamak gerekir; “**Kim kavmine haksız bir işte yardım ederse kuyuya düşmüş deve gibidir ki, kuyruğundan çekilip çıkartılsın.**” (Müsned: 4/107, 160; Sünen: Fiten 7, hadis no: 3949)

Şurası iyi bilinmelidir ki biz Millet esası üzerine kurulu bir cemiyetiz. Millet esası üzerine kurulan bir cemaatin yükselmesi, ferden ilerlemesine bağlı olduğu da bir gerçektir. İslam anlayışı da evvela Müslümanın ferden ilerlemesini tavsiye eder. Ayrıca Kur’an ile inanç sahipleri Allah’a bağlılık konusunda başlatılan bir olimpiyatın şampiyonu olma mücadelesi vermektedirler. “**Hanginizin daha güzel, daha değerli, devamlı bilinçli ameller işleyeceğini, işini daha güzel yapacağını denemek için dünyada ölümü, dünyada ve âhirette hayatı yaratan Allah’tır. O kudretlidir, hükümandır, salih amel işleyenleri koruma kalkanına alır, çok bağışlayıcıdır.**” (Kur’an ‘Mülk’: 67/2) Tebliği ilkesi ile ilgili olan bu durum, İslâm’ın temelindeki zekâtın verilmiş silsilesiyle ilgili ayetlere bakıldığında da görülür ve şahsi mülkiyet ile ilgili dağıtımlarda yakın akrabadan başlanması esas alınır. “**Sen önce aşiretinden akrabaları uyar**” (Kur’an ‘Şuara’: 26/214) Resûlullah Efendimiz de bu doğrultuda akrabalarına, “**Sizden akrabalık sevgisinden başka karışıklık istemiyorum**” (Kur’an ‘Şura’: 42/23) cevabını vermiştir. Yine başka bir ayette “**Kur’anla önce kendi karyeni ve çevresini uyar**” (Kur’an ‘Şura’: 42/7-‘En’am: 92) denildikten sonraki ayetlerde artık, “**Ey Habibim! De ki; Ben sizin hepinizin Elçisiyim.**” (Kur’an ‘Araf’: 7/158) İslâm, insanlar arasında mevcut olan ırk ve menş’ farklılıklarına ehemmiyet vermeyerek, insanı ırka bağlı bir unsur değil sosyal ve siyasi değere sahip en değerli varlık olarak ele aldığını göstermektedir. İslâm’ın ferdi, sosyal ve siyasi bir unsur olarak kabul etmesi, **milliyeti** istediğini ve kabul ettiğini de gösterir. Zira millet, birbiriyle kaynaşabilen birtakım sosyal ve siyasi unsurların birleşmesiyle oluşabilir. Bu unsurlar, uzun müddet beraber yaşamış, aynı kültürü paylaşmış, ufak tefek yöresel farklılıklarına rağmen lisanen anlaşabilen, genelde etkilenimleri ve tepkileri aynı olan, edebiyat ve sanat müşterekleri bir olan toplumun adıdır. Öteki insan topluluklarından ise, ahlâk-kültür ve ruh değerleriyle ayrılmış fertlerden meydana gelir. İslâm değer ve esaslarının milliyeti inkâr ettiği ve zayıflattığı doğrultusunda bir iddiada bulunmak, İslâm inanç ve değerleriyle asla bağdaşmaz.

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, hem İslâmî inanç ve anlayışımız ve hem de insani anlayışımız gereği insanlar arasında bir üstünlükten bahsetmek asla söz konusu değildir. Türk Milletinin de, hiçbir zorlama olmadan topluca İslâm’ı kabulleri ve tarihleri boyunca inançlarına bütün diğer milletlerden daha fazla değer vererek cansiperane bir mücadele ile medeniyetler kurmaları, dünya tarihinde başka hiçbir

millete nasip olmamıştır. (Dağ-Şener, 37, 98-100) Bu eşsiz fedakârlığın devamında Türk milleti yüce ve yüceltici İslâm davasının sancaktarlık görevini de üstlenerek asırlar boyu inançlarını kıtadan kıtaya şeref, şan ve tevazu ile taşımışlardır. Şüphesiz bu durum Allah'ın sadece Türklere bahsettiği bir hediyesidir. Ahmet Ziyaeddin Gümüşhanelinin Hadis Ansiklopedisinde gördüğümüz Resûlullah a ait bir ifade bunu teyit etmektedir bu hadise göre “ Hıfz (kavrama kabiliyeti) 10 kısma ayrılmıştır. 9 u Türkler de, 1 i diğer insanlardadır...” (Râmûz: II- 972/4140)

Tarih boyunca Türkler, insanlığı karanlıklara sürükleyen İslâm dışı bütün gelişmelere karşı daima caydırıcı bir güç olmuşlar ve bunun yerine huzur verici, adil bir medeniyeti yeryüzüne yayma konusunda fedakâr bir çaba göstermişlerdir. Bu nedenle İslâm âlimlerinden bazıları Türklere “*elmas kılıç*” deyimini atfetmişlerdir. Bu yaklaşım Resûlullah (SAV) Efendimizin, “*Allah-u Teâlâ Kuran ile defetmediği bazı fenalıkları kılıçla defeder.*” (Hak dini Kuran dili: II / 690) şeklindeki Hadis-i Şerifleri ile de teyit olunmuştur.

Allah'ın Türk milletine emanet ettiği ilahi görevin tekrar geri alması ihtimalinden çekinen ecdadımız bu konuda çok daha hassas davranmaya özen göstermişlerdir. Bu konuda Kuran-ı Kerim, “*Hepiniz iman edipte, hicret ve sizinle beraber çalışanlara gelince; onlarda sizdendir. Fakat hısm, akraba ve soydaşlar Allah'ın kitabınca birbirine daha yakındır. Allah her şeyi hakkıyla bilendir.*” (Kuran ‘Ah-zab’: 33/6) ayetinin manası doğrultusunda öncelikle mücadelede milli bir dayanışma göstermeyi tercih etmişler ve “*Ey hainleri müdafaa edenler. İşte siz kendilerini aldatan, nefislerine ihanet edenlersiniz.*” (Elmalı: III /1461) ayeti doğrultusunda da kendilerinden gibi görünüp de düşmanlarına karşı soy bağı olması dolayısıyla yakınlaşma ihtimali olanlara karşıda dikkatli olmaya özen göstermişlerdir.

Türk milleti esas itibariyle tarih boyunca yüce bir idealin temsilcisi olarak hükümlerlik mücadelesi verme peşinde bulunmuştur. Bu yapı ecdadımızın reaksiyoner değil daha çok aksiyoner bir yapıda olduğunu göstermesi açısından önem arz eder. Bu nedenle Kur'an-ı Kerim'deki “Ey iman edenler, içinizdekilerden kim dininden dönerse, Allah öyle bir kavim gönderir ki onlar müminlere karşı alçakgönüllü, kâfirlere karşı onurlu, Allah'ın kendilerini sevdiği ve onların da Allah'ı sevdiği, Allah yolunda savaştan ve kınayanın kınamasından korkmayan bir kavimdir.” (Kur'an 'Maide': 5/54) ayet-i kerimenin Türk kavmine atfen inzal edildiği Vali Mehmet Efendi ve Bediüzzaman Said Nursi gibi âlimler tarafından ısrarla gündeme getirilmiştir. Hatta Bediüzzaman “Müspet milliyet, hayat-ı ictimayenin ihtiyacı dâhilisinden ileri geliyor; teavüne ve tesanüde sebeptir. Menfaatli bir kuvvet temin eder. Uhuvvet-i İslimiye'yi daha ziyade teyit edecek bir vasıta olur “*Şu müspet fikri millet İslamiyet'e hadim olmalı, kale olmalı, zırh olmalı. Ama yerine geçmemeli. Çünkü İslâmiyet'in verdiği uhuvvet içinde bin uhuvvet var. Âlem-i Beka' da ve Âlem-i Berzah' ta o uhuvvet kalıyor. Onun için uhuvvet-i milliye ne kadar kavi olsa, onun bir perdesi hükmüne geçebilir. Yoksa onu onun yerine ikame etmek, aynı kalenin taşlarını kale içindeki elmas hazinesinin yerine koyup, o elmasları dışarı atmak nev'inden ahmakça bir cinayettir.*”

İşte ey ehli Kuran olan şu vatanın evlatları! 600 sene değil belki Abbasiler zamanından beri 1000 senedir Kuran-ı Hakîm'in bayraktarı olarak bütün cihana karşı meydan okuyup, Kuran'ı ilan etmişsiniz. Milliyetinizi Kuran'a ve İslamiyet'e kale yaptınız. Bütün dünyayı susturdunuz. Müthiş hücumları def ettiniz ve Maide suresinin 54. Ayetine güzel bir muhatap oldunuz. Şimdi Avrupa'nın ve batı hayranı münaflıkların oyunlarına gelip bu ayetin evvelindeki hitaba muhatap olmaktan çekinmelisiniz ve korkmalısınız. Dikkat edilmesi gereken önemli bir hal şudur ki Türk milleti, Müslüman topluluklar içinde en kalabalık olduğu halde, dünyanın her tarafında olan Türkler ise Müslümandır. Diğer milletler gibi gayri müslim ya da Müslim olarak ikiye ayrılmamışlardır. Nerede Türk varsa o Müslümandır. Müslümanlıktan çıkan veya Müslüman olmayan Türkler genellikle Türklüklerini de unutmuşlardır. Macarlar gibi. Hâlbuki diğer milletlerden Müslüman ya da Müslüman olmayan çok insan vardır "Ey Türk kardeş sen kendine dikkat et senin milliyetin senin milliyetin İslamiyet ile öylesine bütünleşmiş ki, ondan ayrılman mümkün değil. Ayrılırsan mahvolursun! Bütün senin mazindeki iftihar tabloların İslamiyet'in defterine geçmiş bu tablolar yeryüzünde hiçbir kuvvetle silinmediği halde sen şeytanların vesveseleri ve hileleriyle o iftihar tablolarını hayatından ve kalbinden silme!" (Mektûbat: '26. Mektup' 4. Mesele).

Şüphesiz bizler hiçbir milletin değerine karşı üstünlüğünün bulunmayacağını ve Hucurat suresindeki 13. ayet doğrultusunda "**En üstün olanın Allah'tan en çok sakınan**" olacağını bilen ve buna inanan insanlarız. Şüphesiz tarihi süreç içerisinde hiç puta tapmayan tek kavim olan Türk milletinin İslâm dinine yaptıkları hizmetleri, sadece Kurtuluş Savaşında verdikleri şehitlerinin sayısı itibarıyla bile, bütün diğer milletlerin İslâm adına tarihleri boyunca verdikleri şehit sayısından daha fazla olması yanında, ehlisünnete olan bağlılıkları noktasında da ne kadar ileri oldukları konusu gerek yönetenleri ve gerekse yönetilenleriyle ortadadır. Gayet tabii ki her devirde Türkler Kuran'a, Peygambere, Ehl-i Beyte ve Ashaba karşı büyük bir saygı beslemişlerdir. Cengiz Han bile bir din tercihi olmamasına rağmen "**Ali bin Ebî Talib ahfadına herhangi bir şekilde vergi ve rüsum mükellefiyeti yükletilmesini men etmiştir. Keza fakirlerden, Kur'an hafızlarından, fakihlerden, tabiblerden, ulema ve hayatını ibadete ayırmış zahitlerden, müezzin ve ölü yıkanarlardan vergi ve rüsum almadığı gibi, livata ve gayr-ı meşru ilişki kuranların da ölümüne hükmetmiştir.**" (Arsal: 169-170)

Bu uğurda hayatlarının tamamına yakını gaza meydanlarında geçiren, hocasının atının ayağından kaftanına sıçrayan çamuru tabutuna örtü yapmayı şeref kabul eden bir anlayışı temsil etmektedir. Kendisi için yatmak üzere ayrılan odanın duvarında Kuran asılı diye ayaklarını uzatıp yatmayan ve sabaha kadar Kuran okuyup ibadetle vaktini değerlendiren nesil bizim ecdadımızdır. Hatta helalarının ön ve arka istikametiyle, yattıkları yatağın ayak tarafının kibleye gelmemesi inceliğinde bulunmak, halen bizim toplumumuzun bir geleneğidir. Böylece takvada top-yekûn bir millet olarak üstünlüğümüz açık ortadadır.

Kuran-ı Kerim de Hz. İbrahim, Hz. İshak ve Hz. Yakup un katıksız bir hasret olan **“Daima yurtlarını hatırlamaları (ve onun için çalışmaları) ile halis yaptık”** (Kur’an, ‘Sa’d’: 38/45-46) denilerek, vatan için çalışmanın insan için yüceltici bir değer olduğuna vurgu yapılmıştır. (Yazır: 5/4102) Kaldı ki üzerinde yaşadığımız ve her karış toprağı milyonlarca şehit kanıyla sulanmış vatanımız yine Kur’an ifadesiyle mübarek ve kutsal bir beldedir. (Kur’an, Sebe’: 34/15) Ayrıca, Ebu Hüreyre’den Müslim’in nakline göre Resûlullah (SAV) Efendimizin “Cennetten dört ırmak: Nil-Fırat-Ceyhan ve Seyhan” (Müslim: Cennet 26/2839. Müsned: 2/ 289, 440) denilerek, Anadolu’ muzun bu cennet nehirlerinden 3 ü olan Fırat, Seyhan ve Ceyhan tarafından sulandığı ifade edilmiştir. Böylece Kur’an ın Sebe’ Süresi’ndeki *mübarek belde* olduğuna işaretten, maksadın hadisle açıklanmasına şahit olmaktayız. Yine Kur’an-ı Kerim de **“O’nu (İbrahim) da Lût u da içinde âlemlere bereketler verdiğimiz arza ulaştırıp kurtardık”** (Kur’an, ‘Enbiya’: 21/71) şeklindeki ayet-i kerimede bahse konu olan bereketli arazinin de yine Anadolu olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Çünkü tarih açısından bilinmektedir ki Hz. İbrahim Nemruttan kurtulunca muhtemelen Anadolu’muzun Urfa şehrine gelmiştir. Bir başka ifade ile Allah-u Teâlâ’nın Hz. Süleyman’ı uçurduğu bildirilen beldenin (Kur’an, ‘Enbiya’: 21/81) Hz. Nuh’un karaya ilk ayak bastığı bereketli makamın (Kur’an, ‘Mü’minûn’: 23/49) ve Ashabı Kehf’ in sığınağının da Belde-i Tayyibe olan güzel vatanımızda olduğu konusu Beydavi, Medârik, Celâleyn ve Ebu’s-Suud gibi önemli kaynak tefsirlerde geçmektedir. Hz. Musa’nın yardımcısı Yuşa bin Nûn kabri İstanbul Beykoz’da, **“Onların yurdun ile bereket verdiğimiz memleketler arasında sırt sırta nice kasabalar yapmıştık”** (Kur’an, Sebe’: 34/18) ayetinde bahse konu olan ‘*mübarek belde*’ Anadolu’dur. Bu deliller ve daha niceleri gereğince dünya cenneti olan bu toprakların Şühedâ Kaniyla sulanmış olması, beldenin daha da değerli ve mübarek bir hale dönüşmesine zemin hazırlamıştır. Ragıb el-İsfehani’nin Müfredat adlı eserinde geçen ifadelerle göre “..bir şeyde İlâhî *hayrın* olması ‘*mübarek*’ kelimesiyle vurgulanır ve bu vurgulama *hayrın* bolluğuna delildir.

Peygamber Asrında Türkler

İnsanın hayatı sürekli bir hicrettir. Baba sulbünden-ana rahmine, ana rahminden-dünya âlemine. Bebeklikten-çocukluğa, çocukluktan-gençliğe, gençlikten-yaşlılığa ve nihayet Âhirete. Peygamberin hayatı da öyle değil mi? Fark olarak; Beşeriyetten-Nübüvvet’e, Nübüvvetten-Risâlete HİCRET...

“De ki: Ben de sizin gibi insanım. Şu farkla ki, ilahınızın bir tek ilah olduğu bana vahyolundu. Artık kim, Rabbine kavuşmayı umuyorsa, hayırlı ve düzgün davranışlar ortaya koysun. Rabbine yaptığı ibadette hiç kimseyi ve hiçbir şeyi ortak koşmasın.” (Kur’an, ‘Kehf’: 18/110)

Anadolu coğrafyası tarih boyunca daima hicret edilen bir arazi olmuştur. Aslında hicret bir kaçıştır, fetih ise bir açış. Aslında tüm fetihlerin sebebi de hicret olmuştur. Medine’ye Hicret, Mekke’nin Fetih yolunu açtı ve putlar yıkıldı; Ana-

dolu'ya Hicret ise İstanbul'un Fetih yolunu açtı ve Hıristiyanlığın putu olan haç yıkıldı.

Hicret-i Resûlullah tüm hicretlere örnektir. Akabe sözleşmeleriyle ashtaptan "peygambere kayıtsız şartsız itaat" sözünün alınışı sonrası Medine ye ilk varışta yapılanlara bakınız. Bir Pazar yerinin kuruluşu, Yahudilerle Medine sözleşmesinin yapılışı, Ensar ve Muhacir arasındaki kardeşlik müessesesinin tesis edilişi, İlim ve İhlas esasına dayalı birlikteliğin tesis mekânı olan bir mescidin derhal inşası gücün artmasına sebep oldu. Çünkü Kastamonulu Muhammed Feyzi Efendi'nin deyişiy-le, Müslüman için "**Farzdan evvel farz İLİM, farz içinde farz ise İHLAS**" idi.

Sıffin ve sonrasında gelişen Yevmü'l-Harre ve Medine baskınları ardından, Kutsal Topraklar ile Evlâd-ı Resûl ve Ashaba karşı işlenen zulüm Ehl-i Beyt ilçe Ashabının, mübarek emanetlerin yeni sahipleri olan Türkler arasına hicret etmeleri ve onların himayeleriyle İslâm'ın yayılmasını hazırlamaları sonucunu doğurdu. Erkekleri Türk kadın ve kızlarıyla, kadın ve kızları da Türk erkekleriyle evlenen bu nesil, artık Evlâd-ı Resûl ün Türkler arasında devamına ve hedefin yeni mesajı olan **İ'lây-ı Kelimetullah** davasının, Türk Milleti nezdinde şekillenmesine vesile oldu. Ardından Ehl-i Salib'in Türklere karşı başlattıkları Haçlı saldırıları, bu ihlaslı milletin iman dolu göğsünde eriyip yok oldu.

Türklerin Anadolu'ya *hicreti* sonucu, Resûlullah'ın Hicret sonrasında Medine'de ilk yaptıkları paralelinde pazarlar kuruldu. Tekke ve Zaviyeler açılarak, ilim yuvaları inşa edildi. Kurulan kardeşlik bağlarıyla İstanbul'un fetih yolu açılıp haç putu yıkıldı. Ecdadımız Resûlullah'ın iki emaneti olan Kur'an ve Sünnete sarılma sürecinde hep başarılı oldular. Başarıyı hızlandıran en büyük sebeplerden biri olarak ilme ve ilim adamlarına büyük değer verdiler. Nişâpurlu âlim Ali bin Hasan al-Sandalî, Tuğrul Bey'in Bağdad seferinden sonra, zahidâne bir hayata başlamıştı. Bir Cuma namazında onunla karşılaşan Melikşah ona kendisini neden ziyaret etmediğini hatırlatır. Sandalî Sultana bunun sebebi olarak "**Sizin hükümdarların en iyisi olmanız, benim de âlimlerin en kötüsü olmamaklığım içindir**" cevabını verir ve bunu da: "**Zira hükümdarların en iyisi âlimleri ziyaret eden, âlimlerin en kötüsü de hükümdarların ziyaretine koşandır**" (Akyüz: 43) şeklinde izah ederek devrin mükemmel zihniyetini ortaya koydu.

Bu ihlas Yavuz'un müstesna hayatında da görülür. Resûlullah'ın manevi rehberlik ve himayeleri sayesinde Harameyn'e kadar uzanan yeni fatihlerle, bu mübarek beldelerin *hâkimi* değil, *hâdimi* olma peşinde koşarak, her sene kurdukları sürre alaylarının ihlas ibrişimleriyle, mübarek beldeleri ilmik ilmik işlediler.

Yeni Müslüman olan bu Türkler öyle samimi dava adamı ve cihangir bir Ehl-i Sünnet hizmetkârı idiler ki, samimiyetleriyle ilgili şu eşsiz örnekleri vererek açıklamadan geçmemiz olmaz;

Nabi ile ilgili, 1678 yılında hacca giderken yaşadığı rivayet edilen bir hadise vardır; O dönemde günlerce süren meşakkatli bir yolculukla ancak menzile ulaşabiliyordu. Şairin de içinde bulunduğu Sürre Kafilesi Medine' ye yakın bir yerde

vakit geç olduğu için mola verir. Nabi, mübarek yerlere yaklaşmış olmanın heyecanı ile uyuyamamıştır. Gözleri etrafta gezinirken bir kişinin ayakları kibleye karşı yattığını görür. Böyle durumlarda çok hassas olan şair, irticalen şu mısraları söyler.

“Sakın terk-i edebden kuy-ı mahub-ı Huda’dır bu,

Nazargah-ı İlahi’dir makam-ı Mustafa’dır bu.”

(*ALLAH (c.c.)’ın sevgilisinin beldesinde Edebi terk etmekten sakın*

Çünkü bakılan yer Muhammed Mustafa’nın makamıdır.)

Bu beyti duyan kişi hemen toparlanır, ayağa kalkar. Davranışı kasti değildir ama çok utanır.

Nabi farkında olmayarak bu mısraları birkaç kere tekrarlar. Her tekrar edişte sesi biraz yükselir. Ve nihayet öbür tarafta uyumakta olan kumandan uyanır.

Nabi ne oldu, ne söylüyorsun, der. Nabi de :

Efendim, Peygamberimizin (s.a.v.) kabri-i sadetlerinin bulunduğu Medine şehrine geldik de, bazı şeyler hatırladım, bunları söyledim. Paşa da Nabi’nin heyecanına katılır. Abdest alıp Medine sokaklarında Ravza-i Mutahhara’ya doğru yürürler. Bu esnada kulaklarına bir ses gelir. Durup dinlerler. Sabah ezanları okunurken Medine’ye yaklaşmışlardır. Fakat hayrete düşerler. Mescid-i Nebi’nin bütün minarelerinden müezzinler sala verir gibi şunları okumaktadır.

Sakın terk-i edebden kuy-ı mahub-ı Huda’dır bu,

Nazargah-ı İlahi’dir makam-ı Mustafa’dır bu.

Sesi dikkatle dinleyince, biraz evvel Nabi’nin söylediği mısraların müezzin tarafından okunduğu anlaşılır ve iyice duygulanırlar. Paşa Nabi’ye şöyle seslenir.

Nabi bu hal nedir? Nabi de:

Bilmiyorum, der. Her ikisi de sükût ederler ve beraberce minarenin kapısına girerler. Müezzinin minareden inmesini beklerler. Müezzin inince:

O söylediklerin ne idi, onları ne için söyledin, sebebi nedir, diye sorarlar. Fakat müezzin bir türlü söylemez. Ne kadar ısrar ederse de,

“Söylemem, kafamı kesseniz de söylemem!” deyince: Nabi,

Bunları biraz önce ben söyledim. Sana kim söyledi. Bu sefer müezzinin tavrı ve şekli değişik heyecanla:

Senin ismin Nabi mi? der. Evet, cevabını alınca müezzin Nabi’nin ellerine, Nabi de müezzinin boynuna sarılır. Bu dehşetli manzarayı seyreden Paşa, dayanamayıp:

Nereden bildin bunun isminin Nabi olduğunu, ALLAH (CC) aşkına söyle, deyince Müezzin rüyasını anlatır. Aldıkları cevap hem enteresan, hem de muhteşemdir.

Efendim, akşam abdestli olarak yatmıştım. Biraz evvel Peygamberimiz (SAV) i rüyamda gördüm. “ *Ey müezzîn kalk! yatma. Benim âşıklarından biri, benim kabrimi ziyarete geliyor. Şu cümlelerle minareden onu karşıla,* ” dedi. Ben de hemen kalktım. Abdest aldım. Peygamberimizin iltifatına mazhar olan aşık kimdir diye düşünerek minareye koştum.. Bu süreç dünya liderlerinin yanlarından ayırmadıkları mânâ âleminin önderleri sayesinde gerçekleşti. (Nabi: 3-13)

Nitekim Türk Cihan Devleti'nin Sultanı Yavuz Selim Han kendisini Resûlullah'ın hakikatine eriştirecek bir mürşidi kâmilin önemine ve Allah dostlarının ehemmiyetine

Padişah-ı âlem olmak bir kuru kavga imiş

Bir veliye bende olmak cümleden a'lâ imiş

diyerek dikkat çekmiştir. Kâmil mürşit, âlim-arif ve salihdir. Allah'ın dostu, Peygamberimizin vârisidir. Resûlullah Efendimiz şöyle buyuruyor: “Âlimler enbiyanın vârisleridir.” Âlimden maksat ilmi ile amel eden muttaki velilerdir. Tasavvufta mürşid-i kâmil müridlerinin terbiyesiyle uğraşan manevi bir babadır. O bütün vasıflarıyla hürmet ve saygıya layıktır. İçeri girince hürmet etmek, ziyaret edince elini öpmek, huzurunda edeple oturmak, devamlı yüzüne bakmaktan sakınmak hürmetin zahiri şeklidir. Fakat o da Allah'ın bir kuludur, ölçüsüz yüceltmek tehlikelidir.

Resûlullah (SAV) efendimizin şu uyarısı da pek çok tehlikenin önüne kesmektedir: “*Ey İnsanlar! Sözüünüzü dikkatli söyleyin sakın şeytan sizi basit ve boş şeylere sevk etmesin. Ben, Abdullah'ın oğlu Muhammed'im ve Allah'ın Resûlüyüm. Vallahi, sizin beni Allah'ın yücelttiğinden daha yükseğe çıkarmanızı sevmem.*” (Müsned: II/99, Müstedrek: I/15)

Osman Bin Talha Kimdir?

Bütün Arap kaynaklarında Süreyc kabilesinden bahsedilir. Süreycilerin Orta Asya'dan gelen Türkler olduğu, Arap tarihçilerinin eserlerinde de geçmektedir. «Ubeydullah Türkötü» (569-664) ve Süreyc kabilesinin atalarından idi. Süreyciler Peygamberimizin amcalarından birinin sülalesi olan Haris oğullarının himayesinde idiler. Bu kabilenin mesleği kılıç ustalığıdır.¹¹ Aile Orta Asya'dan Anadolu'ya, oradan da Mekke'ye kervanlarla gitmişler ve Mekke'ye yerleşmişlerdir. Tıpkı Selman Farisi örneğinde olduğu gibi. Selman Farisi, İran'dan kalkıp Anadolu'ya gelmiş, burada birkaç yıl kaldıktan sonra Mekke'ye gitmiştir.

Bu konuda kaynak verecek olursak: 897-960 yıllarında yaşamış olan tabakât bilginlerinden *Ebü'l-Ferec el-İsfahânî* yazmış olduğu *Eğani* isimli esrede Süreycilerden bahsederken ; « *Ubeydullah'ın babası Türk idi.*” demektedir. (Kitapçı: 75)

Yine pek çok Arap tarihçisi; Türk kılıçlarını uzun uzun anlatmışlar ve övmüşler-

dir. Sureyc›de Mekke›de bir Türk demirci ustasıydı. Kılıç yapmasıyla meşhurdu. Osman Bir Talhâ Süreyc›in torunlarından olup, bu aileye mensuptur. Süreyc kelimesi Arapça›da *esserc* kelimesinden alınmıştır. Aslında biraz lakabî bir isimdir. Daha sonra es-Süreyciyat diye anılmış, manası ise, Süreyc tarafından imal edilmiş kılıçlar demektir. Çarşı ve pazarda kılıçlar bu isimle satılmıştır. O dönemde, herkes bu kılıçlara sahip olmak istemektedir. (Kitapçı: 75) Pek bilinmemesine rağmen, Oğuz Sülâlesinin 14. Hükümdarı Kanlı Yavkuy zamanında yaşayan Dede Korkut bile iki adamıyla beraber Hz. Peygamber’in yanına ziyarete gidip onunla görüşerek, sahabesi olmuştur. (Kaplan: 53. Gökyay, 77. Baratov: 861)

Bu anlamda Dede Korkut Destanı’nda

“Ağız açıp över olsan Tanrı güzel,

Tanrının dostu Muhammed güzel,

Muhammed’in sağında namaz kılan Ebubekir güzel,

Kılıç çaldı, din açtı erlerin şahı Ali güzel,

Ali’nin oğulları, Peygamber torunları

Hasan ile Hüseyin güzel,

Gökten gelip yazılıp dizilen Kur’an güzel,

Çukurca yerde yapılmış Tanrı’nın Evi Kâbe güzel.” (Ergin: 4) demiştir.

Konuyu fazla detaylandırmadan burada noktalarak asıl konumuza dönelim. Netice itibarıyla; Osman Bin Talha Orta Asyalı bir Türk soyundandır. Ve bir kılıç ustasının torunudur.? Burada anlatmak istediğimiz, Kâbe’nin anahtarlarının Allah’ın emri, Peygamber Efendimizin (SAV) tatbiki ve Hz. Ali Efendimizin eliyle, Osman Bin Talha’ya verilmesidir. Bunun zımnî karşılığı, “Kâbe’nin anahtarlarının bir anlamda kıyamete kadar Türklere verilmesidir.

Peygamberimiz Hz. Muhammed (SAV)› in; «İlmin şehri bensem, kapısı Ali-dir» sözünü hatırlayınız. Bilindiği gibi Hz. Ali tasavvufta, birçok tarikatın piri kabul eldir. Yani Hz. Ali; Kâbe’nin bilgisini, anahtarlarını Türk Milletinin eline vermiştir. O günden itibaren Hicâbet vazifesi, Osmanlı Devleti’nin sonuna kadar, Osman bin Talha sülâlesinde yani Türklere kalmıştır. Gümüşhanevi’ nin Râmûz adlı Eserinde de geçen (Gümüşhânevi: I/2459) yine onun halifesi Ömer Ziyaeddin Dağistâni, Zübdetü’l-Buḥârî adlı eserin tercümesinde 766 numarada kayıtlı olan aynı hadisi tercüme ederken “*Urvetü’l-Bârikî*” adlı eserden rivayetle sadeleştirilerek şu ifadeleri içermektedir; “*Süvariye verilecek önem kıyamete kadar sürecek. Bunu başaranlara, Allah ödül olarak dünyada muzafferiyeti ve ganimeti verecektir. Peygamberimizin büyük bir mucizesi olarak Din ve devleti korumak ile vatanına sadık ve sahip çıkma özelliğiyle bu konuda seçilen Türk Devletidir*” diye açıklama getirmiştir. Yine büyük İslâm âlimi olan İmam-ı Nevevi’nin ‘D. 1233, Ö. 1277) “Hadis-i Erbaîn adlı eserini tercüme eden Bursalı İsmail Hakkı, İslâm’ın esaslarından olan ‘*Kitaplara iman*’ konusunun açıklamasında Nevevi’den naklen Allah’ın Âdem (AS) e cennette Türkçe olarak “*kalk*” diye hitap ettiğinden yola çıkarak, “*dünyada son tasarruf Türk’ündür*” sonucuna vardığını açıklar. (Bursevi: 26

Mukaddes Emanetler Ve Hz. Osman'ın Kılıcı

Bilindiği üzere Mukaddes Emanetler, Yavuz Sultan Selim Han'ın Mısır seferi sonucunda İstanbul'a getirilmiştir. Şimdiye kadar bilinen Mısır'ın Fethi sonrası Mekke Emirinin getirdiği Mukaddes Emanetler arasında Hz. Osman'ın kılıcının da var olduğu doğrultusundaki bilgiler idi.

Oysa şimdi yeni bir bilgiyle karşı karşıyayız. Hz. Osman'ın kılıcı ile ilgili gerçeği şöyle açıklayabiliriz;

Bu kılıcın ustası Ubeydullah, Resûlullah ile beraber yaşayan Sureyc kabilesine mensup bir sahabe idi. Arapça olan Ubeydullah ismi taşımasına rağmen Türk'tü. Osman bin Talha, Mekke'de Kâbe Kayımlığı ile vazifeliydi. Sülâlesi cahiliye devrinde Kâbe'nin Hicâbet vazifesini yapardı. Yani kapı anahtarını taşırdı. Peygamber efendimiz, hicretten önce Osman'ı da bizzat imana davet etti. Osman:

– Ya Muhammed! Sen kavminin dinine aykırı davranmış ve ortaya yeni bir din çıkarmış bulunuyorsun. Doğrusu, benim sana tâbi olacağımı ümit etmen şaşılacak şeydir, diyerek imana gelmedi.

Bir defasında Resûlullah efendimiz, iman edenlerle birlikte Kâbe'ye girmek istemişlerdi. Osman onu Kâbe'ye de sokmak istemediği gibi çok sert de davrandı.

Fakat Resûlullah efendimiz onun bu hareketini sükûnetle karşılayıp, şöyle buyurdu:

“Ey Osman! Ümit ederim ki, bir gün sen beni, bu anahtarı nereye isterseniz koyarsınız, kime isterseniz verirsiniz diyeceğin bir mevkiye de göreceksin!”

– O zaman Kureyş mahvolmuş, kıymetten düşmüş olur.

– ***“Hayır! Asıl o zaman, Kureyş yaşayacak ve kıymetlenecektir.”***

Osman bin Talha, Uhud Harbine müşriklerin safında katıldı. Babası, kardeşleri ve akrabası öldürülünce, Kâbe'nin Hicâbet vazifesi tek başına üzerinde kaldı.

Mekke'nin fethinden altı ay önce Amr bin As ve Hâlid bin Velid ile birlikte Medine-i Münevvere'ye gelerek, Müslüman oldu. Fetihten önce îmâna gelen Muhacirlerin derecelerine kavuştu. Mekke'nin fethine katılıp, Resûlullah'ın yanında bulundu. Kâbe'nin anahtarını Resûlullah'a arz etti, Kâbe'ye beraber girdiler. Burada Resûlullah efendimiz iki rekât namaz kıldı. Beyt-i Şeriften çıkarken, Osman bin Talha hakkında nazil olduğu bilinen

“Gerçekten Allah size, emanetleri ehil olanlara vermenizi ve her ne zaman insanlar arasında hüküm verecek olursanız, adaletle hükmetmenizi emreder. Evet, Allah size ne güzel öğüt veriyor. Allah mutlaka her şeyi işiten ve her şeyi görendir.” (Kur'an, 'Nisa': 4/58) Ayeti doğrultusunda Mekke'nin fethi günü Peygamberimizin kendisine verdiği Kâbe anahtarlarıyla beraber bu Kılıcı elinde tutan Osman bin Talha'ya vererek ona hitaben buyurdu ki:

– **“Ey Ebu Talha evlâdı! Ceddinizden kalma olan emaneti sizde payidar ve bâki olmak üzere alınız. Bunu zalim olmaksızın hiçbir kimse sizden alamaz.”**

Sonra, **“Sana vaktiyle söylemiş olduğum şey gerçekleşmedi mi?”** buyurarak Hicretten önceki sözlerini de hatırlattı. O da dedi ki:

– Evet, şahadet ederim ki, sen hiç şüphesiz Resûlullah’ sın.

Resûlullah efendimiz o gün şöyle bir hutbe okudu:

– **“Va’di, sözü hak olan, kuluna yardım eden, kendinden başka kulluğa müstahak bir ilâh bulunmayan Allah-ü Teâlâ’ya hamdolsun. Dikkat ediniz! Cahiliye devrinde değer verdiğiniz her türlü âdet ve kan davası ayağımın altındadır. Bunlardan Kâbe’ye hizmet etmek ve hacılara su dağıtmak müstesnadır.”**

O günden itibaren Hicâbet vazifesi, Osmanlı devletinin sonuna kadar, Osman bin Talha’nın sülâlesinde kalmıştır.

Topkapı Saray’ı Mukaddes Emanetler bölümüne sergilenen bu kılıç, aslında Yavuz Sultan Selim’in, Mısır Seferi sonucunda getirilen emanetlerle birlikte İstanbul’a gelmemiştir. Daha Cihan Devleti kurulmadan önce, Hz. Osman döneminden, Ertuğrul Gazi’nin eline Şeyh Edebalı kanalıyla “kutsal bir işaret” olarak teslim edilmiştir. Şeyh Edebalı’nın eline geliş silsilesi ise: Sultan Seyyid Hoca Ahmed Yesevi tarafından onu takip eden halifeleri vasıtasıyla ulaştırılmıştır; ‘Allah-u âlem sırrı olarak’...

Ayetle, yeryüzünde adaletin ikamesi için görevlendirilecek milletin en belirgin özellikleri olan emanete riayet ve adalet esas olarak özetlenmiştir. Osman bin Talha, Mekke’nin fethinden sonra Resûlullah efendimiz ile Huneyn gazâsında bulundu. Resûlullah’ın vefatından sonra Mekke-i Mükerrreme’ye döndü. Kâbe-i Muazzama’daki Hicâbet vazifesine devam etti. Dört Halife devrindeki gazâlara da katıldı. H. Muaviye’nin Hilâfeti devrinde 662 senesinde Mekke-i Mükerrreme’de vefat etti. (Bkz. Apak: 21-46) Zaten kısa bir süre sonra Emeviler tarihihe **“Yevmü’l-Harre”**, ya da **“Kâbe baskını”** diye geçen olaylar sonrası, Mekke ile Medine’de Ashab ve Peygamber neslinin katledilip, kadın ve kızlarına tecavüzde bulunularak hamile bırakılmaları üzerine, kalanlar yavaş yavaş M. 683 senesi sonrası Haremeynü’ş-şerîfeyn’i terk ederek Horasan Bölgesinde yaşayan Türklerin şefkat ve himayesine sığındılar. Böylece yukarıda temas ettiğimiz Nisa Süresi 58. ve Maide Süresi 54. ayetlerdeki mânâlar da tecelli ederek emanet tamamen Türklere intikal etmiş oldu.

İşte bu yaşananlar, Türk Milletinin Evladı Resûlün sığınağı olması sonrası, Selçuklu Devleti ile İslâm toplulukları arasında oluşturulmaya çalışılan Şii-Fatimî, İsmâilî, Büveyhi ve Haşhaşi fitnelere arındırıp, İ’lây-ı Kelimetullah yoluna baş koyan Türk Cihan Devletiyle de Ehl-i Salîbin salvetinin savuşturuluşuna insanlık âlemi şahitlik etmiştir.

Hz. Osman’dan, Osman Bin Talha’ya geçip, muhtemelen oradan da uzun bir silsile ile Hoca Ahmed Yesevi’ye emanet edilen bu kılıç, daha sonrasında Hoca Ahmed Yesevi silsilesi yoluyla Farsçada “güneşin doğduğu yer” olan Horasan’dan

Grekçede aynı manaya gelen ve Resûlullah'ın dünyadaki 5 cennet nehri olarak açıklayıp, bunlardan 4'ü tarafından sulanan ve fetih hadisiyle işaret olunan Anadolu'da maya (bir şeyi kendine çeviren şey) olmak üzere gönderilen erenleri aracılığı ile Şeyh Edebali'ye ulaşmış ve sırları ile beraber Osman Bey'e teslim edilmiştir.

İşte bu erenler; Tekke, Zaviye ve Medreseler yoluyla dîni irşatlarını yapıp, Kervan saraylarda gelip geçenleri sosyal anlamda mayalayarak, ahlilik ve lonca teşkilatlarıyla iktisadi (ser)mâyelerini güçlendirerek Anadolu'yu Türkleştirip, İslâmlaştırmışlardır. Osman Bey'in oğluna Orhan adını vermesinin sırrı, bahis konumuz olan kılıç ile beraberdir. Orhan ise **Orhun** ile ilişkilendirilebilir.

Kayı Boyu'nun kılıcı; Mekke'de dövülmüş, Hz. Osman'a teslim edilmiş, Hz. Osman'dan Osman Bin Talha'ya geçmiş ve Osman Bey'e kadar ulaşmıştır. Yani Kayı tarafından imal edilen kılıç, tekrar Kayı Boyu'na (ait olduğu yere) dönmüştür.

I. Osman (Zinnureyn) den, Osman Bin Talha'ya ve ondan da II. Osman bin Ertuğrul yoluyla günümüze. Topkapı Müzesi'nde gidip gördüğümüzde kılıcın üzerindeki altta resmi olan **KAYI BOYU'** nun işareti dikkatinizi çekecektir. Kayı Boyu'nun tamgası kılıç üzerinde hala durmaktadır ve çıplak gözle net bir şekilde görülmektedir.^[2]

Türk müsün Müslüman mısın?

Her dönemde az da olsa bazı grupların Milliyetçilikle İslâm'ı çatıştırmaya çalıştığına şahit olmaktayız. Şüphesiz böyle bir tutum yanlıştır, abestir, cahilliktir. Eğer kasten ve bilerek yapılıyorsa ihanettir, nifaktır. Münazara farklı hatta birbirinden zıt mefkûreler arasında olur. Hâlbuki Türk lük ve İslamiyet 1000 yıldan beri aynı mukaddes potada kaynaşmış, etle tırnak misali ayrılması imkânsız bir hale gelmiştir. Türk milleti Müslüman olmakla, sosyal düzenin ve dini hayatın pek yüce değerlerini kazanmış, İslâm ise Türk milleti ile emsalsiz yiğitlik ve iman aşkına sahip bir cengâver olmuştur. Yaygın deymi ile milyonlarca Türk evladı bir gül bahçesine girercesine Gaza meydanlarına koşmuş ve şahadet şerbetini içmiştir. Türk Mütefekkirleri Türklüğü inkâr ederek dinler arasında kalan bir Osmanlılık tasavvur ettiklerinde, İslâmlaşma ihtiyacını hiç duymadılar. Hâlbuki onları takiben Türkleşmek mefkûresi tercih olunmaya başlayınca, önceki Osmanlılar İslâmlaşmak ihtiyacını öne çıkarmaya başladılar. Aslında Türkçülerin gayesi İslâm Türklüğü iken, İslâmcılar Türkçüleri İslâm'a muhalefetle itham ettiler. (Gökalp: 1-11) Aslında bu "ci ve cı" gibi eklerin, İslâm ve Türk kelimelerine ilave edilmesi hiç te hoş olmuyor. Babanzâde Ahmet Naim 1914 yılında Sebîlü'r-reşet Dergisinde Yayınlanan "İslâm'da davay-ı Kavmiyet" başlıklı uzun makalesinde bu konuyu şöyle eleştiriyor; "***Bu nisbeti kendilerine şiar edinenler bence yanlış isim intihab etmişler. Zira Türk, Arab olan kimse Türkçü ve Arapçı olamaz. O kısaca Türk'tür, Arap'tır. İslâmcının da Müslüman demek olmadığı Lügat-ın Türkiyye ile edna mümaresesi olanlarca malumdur.***" (Baban-zade: 16) Said Halim Paşa da

1918 yılında yazdığı ve “İslâmlaşmak” adını verdiği kitabında bu konuda net bir şekilde şu ifadeleri kullanır; “*Kendisinin Müslüman olduğunu söyleyen bir adam, kabul etmiş olduğu dinin mebâdi-i esasiyesine göre hissetmedikçe, ona göre düşünüp, ona göre hareket eylemedikçe; yani İslâm’ın ahlâkiyatına, ictimâiyatına, siyâsâtına tamamiyle kendini uydurmadıkça sadece Müslümanlığı itiraf etmekle bir şey kazanamaz, hiçbir saadet elde edemez.*” (Said Halim Paşa: 203-204)

Tabii ki bu gelişmelerin ardından da zamanla Türk müsün-Müslüman mısın gibi sorular birbirini takip etmeye başladı. Bu nedenle böylesi soruların hangi hedef ve gayeye matuf olduğu da kendiliğinden anlaşılmaya başlandı. Tabii ki bu tür yaklaşımlar temelde yanlıştır. Kasten sorulması nifaka işarettir. İslâm’dan ayrı bir Türk milliyetçiliği düşünülemez. Gerçekte bu tür bir kıyasın yapılması mantık ilminin kurallarına da uygun değildir. Zira mantıktan “farklı şeylerin kıyası caiz değildir” kuralı esastır. Bu bakımdan bir kişiye Müslüman mısın-Hıristiyan mısın? Ya da Türk müsün – Alman mısın? şeklinde sorular sorulabilir. Ama Türk müsün-Müslüman mısın? sorusu asla sorulamaz. Çünkü bunlardan ilki İrade-i Külliye (Allah İradesi) nin, ikincisi ise kendi (cüz’i) irademizin sonucudur. Hangisine itiraz mümkün?

“Mü’minler o seciyede erlerdir ki haklarına ve yurtlarına tecavüz edilince hemen bir birlik kurarak düşmandan öç alırlar” Ayeti kerimesi bize, Milli birliğimizi zaafa uğratacak her türlü faaliyeti bozmamız gerektiğini vurgular. Yine Allah-u Teâlâ bir başka Ayet-i Kerimede “ siz düşmanlarınıza karşı gücünüz yettiği kadar her kuvvetten hazırlayınız ki, onlarla hem Allah düşmanlarını ve hem de kendi düşmanlarınızı korkutasınız” (Kur’an, ‘Enfal’: 8/60) Buyrulmaktadır. O halde mevcut düzeni devirmeye teşebbüs suçundan takibe uğrayan, polis ile askerleri kurşunlayan, bilim adamları ve turistleri katleden, milli serveti yakıp yıkan bölücülerin yandaşları pek uzaklarda olmasa gerektir. Bu tiplerle fikir birliği ve dayanışma içerisinde olanlar vatan ve devletimiz hakkında pek de iyi düşünceye sahip olmasalar gerektir. Bunlara karşı Milli bünyeyi zinde tutan Milliyetçilik ilkesi her şeyden üstün tutulmalı ve bu noktada dayanışmada bulunulmalıdır.

Yüce ecdadımızın mübarek kanları ile renk verdiği eşsiz bayrağımızdaki hilal “Allah” ı temsil ederken, Yıldızı da Resûlullah’a atfen hilal önüne yerleştirilmiştir. Dolayısıyla bayrağıyla da mukaddes olan Milliyetçilik inancına sahip insanlar birbirlerini yüzeysel ve sosyal dünya görüşünde farklılıklardan dolayı incitmemelidirler. Aksi halde bölücülerin ekmeğine yağ sürülmüş olacaktır. Vatan a ve Millete ihanet duyguları içinde olanlarla aynı noktada birleşen ve toplumumuzun arasına Türk müsün-Müslüman mısın, Sünni misin- Alevi misin, Doğulu musun-Batılı mısın gibi nifakları soğanlar, Allah katında da büyük bir vebal yüklenmektedirler. Ebu Davud da geçen bir Hadis-i Şerifte “Sizin hayırlınız günah işlemedikçe aşiretini müdafaa edendir” (Tac: 46 – Sünen-i Ebu Davud, 17) denilirken, Kuran-ı Kerimde de “*Sen önce kendi aşiretini uyar*” (Kur’an, ‘Şuara’: 26/214) Emri peygamberimize verilirken, bunlara rağmen halen *Türk müsün-Müslüman mısın?* Sorusunu soranları anlamak çok zordur.

Türk Milliyetçiliğinin en önemli esası olan İslâm, Türk milletinin fertlerini birbirine bağlayan Türklüğü yaşatan en büyük unsurdur. İslâm sayesinde Anadolu Türkleri gerçek benliklerini kaybetmemişlerdir. Ancak İslâm'dan uzak bir hayat tarzı içinde Hristiyanlaşan Macaristan'daki Türkler ise Türklükten uzaklaşarak örf, adet ve ananelerini yitirmişlerdir.

İslâm adına İslâm'ı Milliyetçiliğe düşman göstermek bizzat İslâm'a ihanet olduğu gibi, Türk milliyetçiliğini de İslâm'a karşı bir hale dönüştürmek te, tabii ki Milliyetçiliğe ihanettir.

Hedefimiz Türk Milletini en kısa yoldan en yakın zamanda dünya medeniyetinin yüksek seviyelerine çıkarmak, mutlu ve müreffeh bir hale getirmek, bağımsız-hür-kendi haklarına sahip bir seviyede yaşatmak olmalıdır. Bu ülkü aynı zamanda herkese karşı ilgi ve sevgi gösterilmesini, Türkiye'yi risk ve tehlikeye maruz bırakmadan kendi gücüyle ayakta durup, diğer Türk ve Müslüman topluluklara da el uzatabilecek hale getirilmesi mücadelesini gerekli kılar. Gerçek olan şu ki, her millet önce kendi ülküsünü gerçekleştirmelidir. Bu konuda Yüce kitabımızda “Ey iman edenler. Sizler kendinizi düzeltmeye bakın. (genellikle kendi şahıs ve millet-i cemaatınızın iyiliğine özen gösterin).zira siz (ferden ve toplumsal açıdan hidayette bulunur), doğru yolu tutarsanız, karanlıktakiler size zarar veremezler” (Kur'an, 'Maide': 5/105)

Ayrıca Allah-u Teâlâ bir başka Ayet-i Kerimesinde “Dinlerini tefrikaya düşürüp parça parça olanlar var ya, senin onlarla hiçbir ilgin yoktur. Onların işi Allah'a kalmıştır” (Kur'an, 'En'am': 6/159) ifadesiyle bir milletin kendi bünyesinde ayrılıklara düşerek aralarında düşmanlık vücuda getirmemesi konusunda uyarıda bulunmaktadır.

Yukarıda temas ettiğimiz tefsir kaynaklı açıklamalarımıza ek olarak, İslâm da Irk (kavim) konusunun gündeme getirilemeyeceği iddiasında bulunanlara yine Kur'an cevap vermektedir. Bunlardan birkaç tanesini şöyle sıralayabiliriz;

“Ey İnsanlar. Sizi bir erkekle bir dişiden yarattık ve birbirinizi koruyasınız diye kabile ve şubelere ayırdık. Allah katında en şerefli olanınız en çok korunmanızdır. Şüphesiz Allah her şeyi bilen ve haberdar olandır.” (Kur'an, 'Hucurat': 49/13)

“Şayet Allah dilese idi hepinizi bir ümmet yapardır.” (Kur'an, 'Nahl': 16/93- 'Hûd': 11/118)

“O öyle bir Allah tır ki, insanı bir damladan yarattı ve soy-sop yaptı. Rabbin her şeye kadirdir.” (Kur'an, 'Furkan': 25/54)

“Gökleri ve yeri yaratması, lisanlarımızın ve renklerimizden ayrı olması Allah ın varlık ve kudret alametleridir. Şüphesiz bunlarda bilenler için ibretler vardır.” (Kur'an, 'Rum': 30/22)

“Allah tan korkun ve akrabalık bağlarını kırmaktan sakının. Zira Allah sizin üzerine tam bir gözeticidir.” (Kur'an, 'Nisa': 4/1)

Bu Ayetlerin yüce manalarını kavradıktan sonra, çok önemli bir konuyu da açıklamadan geçmemeliyiz. Şöyle ki; Bizler Kuran Ayetleri ve Hadis- i Şeriflerden Milliyetçiliğe kaynak ararken, İslâm'a göre Milliyetçilik kavramının kendiliğinden gözler önüne serildiğini görmekteyiz. Fakat İslâm'a göre milliyetçi nasıl olmalıdır konusunun ayrı bir açıklamaya da ihtiyacı olacaktır. Bu husus Konularımızın dışında kaldığı için bu çalışmamızda temas etmeyeceğiz.

Türk Toplumunu, tarih boyunca yöneticilerine karşı itaati ilahi bir zorunluluk olarak kabul etmiş ve son peygambere bağlanmadan önce hanlarını yeryüzünde Tanrı'nın bir temsilcisi gibi kabul ederken, son peygambere bağlandıktan sonra da bu anlayışında sebat ederek, sultanlarına "**Zillullah-ı Rûy-ı Zemîn**" yani yeryüzünde Allah' ın gölgesi (Temsilcisi) demiş ve hakkı tavsiye ettikleri müddetçe yöneticilerine itaat etmiştir. Çünkü Türk milleti Şu Hadisi iyi bilerek uygular; "**Üç kişi vardır ki, kıyamet günü Allah onların ne yüzlerine bakar ve ne de onlarla konuşur. Günahlarını afvetmez. Onlar için çok acı bir azab vardır: 'Biri de dünyevi bir maksatla bir imama (lidere) biat eden kimsedir. Öyle ki, istediğinden verince itaat eder, verilmeyince itaati terk eder.**" (Canan: II/280) İşte kendisini Allah'a isyana götürmeyene tabi olmayı bu boyuta taşımasıyla, Allah'a bağlılığın milli birliği zinde tuttuğuna ve beraberinde başarının geldiğine bir işaretir.

İnançlar, idealler ve ülküler kendilerine tabii olanların sadakatleri ölçüsünde değer ve başarı kazanır. Bu durum hemen herkes tarafından kabul edilen bir gerçektir. Türk Milliyetçileri "**İslâm Ahlâk ve Faziletine**" dayalı bir Türklük şuuru olarak özetledikleri ülkülerini ne derece sadakatle yaşıyorlarsa, o kadar başarılı olmuşlardır. Vatansız İslâm yaşanılır olmaktan, İslâm'sız insan ise insanlığa faydadan uzaktır. Türk Milliyetçilerinin gönüllünde yatan bu bütüncül ilke yani "**İslâm ve Türklük**" asla birbirinden ayrılmamalıdır. Şu iyi bilinmelidirler ki, Allah ancak kendi yolunda olanlarla beraberdir. "**Eğer inaniyorsanız en üstün olan sizsiniz**" (Kur'an, 'Âl-i İmran': 3/139)

Şimdi gelelim 'Milliyet' karşıtlarının sıklıkla öne sürdükleri Cemaleddin Efgânî'nin İslâm Toplumundaki gerileme sebepleriyle ilgili görüşlerini belirtmeye;

Öncelikle kavmiyet karşıtı olduğu iddiasındakiler için bu ilim adamının "**Ur- vetü'l-Vüska**" adlı eserinin 10, 28, 30, 44. Sayfaları, "**Hatırat**" 209, 225, 239, 296ve 351. Sayfaları ve "**Erreddü ale'd-dehriyyîn**" adlı eserindeki genel ifadelerde gerilemenin sebepleri olarak ileri sürdüğü konuların genel hatlarıyla şöyle maddelendiği görülmektedir; (TDVİA: 'Efgâni' Maddesi.)

Hilafetin saltanata dönüşerek merasim makamı olması.

Din ve Milliyet şuurunun zayıflayarak ayrışması. (Bu noktada, "**kavmiyet**" faktörünün fayda ve gerekliliğine temas edilmiş ancak bunun dini bağları bertaraf ederek, din anlayış ve esaslarını gölgede bırakmaması gereği vurgulanmıştır.)

Kaynağı genellikle batı olan batıl ve batını inançların İslâm toplumunda yaygınlaşması.

İslâm toplumundaki değer yargularının değişerek, Müslümanlardaki heyecanın zayıflaması.

Eğitim ve öğretimin halka eşit yaygınlaşmaması.

İslâm toplumunun ilimde gerilemesi, amelde ise pasifize edilmesi.

Batı tekniğinin insana sağladığı kolaylıklarla tembelleşmek bir yana, batı kaynaklı yaşam tarzı ve ahlaksızlıkların cazibesine kapılma.

İslâm ahlâk ve vicdan anlayışındaki erozyon ile aile hayatımızın tahrip edilmesi.

Materyalizmin teşvik ettiği lüks ve sefahat yarışının mütedeyyin kesimde bile yaygın cazibesi.

Aynı çevrelerin sıkça sarıldıkları “*asabiyet*” hadisine gelince; Şüphesiz İslâm’ın tebliğ ve tedrisi noktasında İlahi Metodun tanım ve uygulamaları noktasında Resûlullah yegâne müracaat kaynağımız olmalıdır. Çünkü iyi bilinmelidir ki bir yol Resûlullah’a çıkmıyorsa “*batıldır*”. İslâm’ın en önemli hadis kaynaklarından biri olan Ebu Davud’un Sünen’inde rastladığımız Cübeyr bin Mut’im’den bize ulaşan bahse konu hadis-i şerifte, Resûlullah’ın şöyle söylediği anlatılır; “*Asabiyete çağırın bizden değildir. Asabiyet üzere öldüren bizden değildir. Asabiyet üzere ölen de bizden değildir.*”[3] (Sünen-i Ebu Davud: 5/5121) Bu cümleleri ve ifadeleri aynen işittiğini ifade eden ashaptan Vâsıla bin Eska; O zamana kadar duymadığı bir kelime olan “*asabiyet*” in ne anlama geldiğini bizzat Resûlullah’a sormuş ve “*zulümde kavmine yardım etmendir*” cevabını almıştır. Görüldüğü gibi hadiste Peygamberin ifade ettiği bu kelimenin anlamı yine bizzat kendisi tarafından açıklanmışken, birilerinin çıkıp ta bu kelimeyi asla ilgisi bulunmadığı haliyle “*Milliyet*” olarak değiştirmeleri, bir anlamda Resûlullah’a yalan ve iftirada bulunmaları demek olmaz mı? Bu sonuca göre Sahih-i Buhari’de Abdullah bin Amr kanalıyla bize ulaşan “*Her kim bile bile Bana yalan isnad ederse, cehennemdeki yetine hazırlansın.*” (Sahih-i Buhari: Enbiya, 50) Belki Milli varlığımıza karşı sergilenen bu faaliyetler “*İslâmsız bir Türk ve Türksüz bir Anadolu*” oluşturabilme gayretlerinin uzantılarıdır.

Sonuç

Biz kendi içimizdeki huzuru sağlamak ve birbirimizdeki farklılıkları problem yapmak yerine, birbirimizi anlamak zorundayız. Bu anlamda günümüzün Türklerle ilgili en çarpıcı sorusu şu olmalı: “*Batı bizi sever mi, yoksa Sevr’ mi?*”

Alman Prof. Dr. Fritz Neumark’a göre Avrupa Müslüman Türk’ü Sevmeyiz. Düşmanlık hücrelerine sinmiştir. Bu kinin sebeplerine gelince;

Müslüman olduğunuz için sevmeyiz. Ama faraza laiklik şöyle dursun, Hıristiyan olsanız bile size düşmanlığa devam ederler.

Sizi silahla yenemeyenler, kendilerine benzeterek hâkim olmaya çalışırlar. Biz farkında değiliz ama onlar şu gerçeğin farkındadırlar;

Osmanlı arşivi ve Türk tarihi tam olarak ortaya çıkarsa, bugün tarihlerin yeniden yazılması gerekir.

1350'den itibaren en az 450 yıl Avrupalının sırtında ve ensesinde at koşturdu-nuz.

Selçuklular Anadolu'yu Osmanlılar ise Orta Avrupa ve Balkanları haçlı ordu-suna mezar ettiniz. Türkler gerçek kimliklerine döndüğü an, Avrupa'nın refahı ve medeniyeti yıkılır.

Afrika'daki ilkel kabilelerin verdiği hürriyet mücadeleleri bile çoğu zaman tüm dünya devletleri sözüm ona barış ve adalet kuruluşları ile Hıristiyan-Yahudi din-li ya da dinsiz ittifaklar tarafından desteklenirken Bulgaristan'da, Yunanistan'da, İran'da, Kafkasya'da, Kırım'da, Çin'de, Irak ve Sibirya'da yaşayan Türklere karşı ezici bir zulüm politikasının takibi sonucunda anlaşılan odur ki, dünya İslâm ve Türk toplulukları üzerinde uygulanan baskılar onlarca yıldır devam etmekte ve on binlerce Müslüman acımasızca katledilmektedir. Bulgaristan'ın Belen kampları, Rusya'nın Gulag takım adaları ve Sibirya sürgünleri, Çin'in Doğu Türkistan me-zalimi, Irak'ın Musul ve Kerkük baskısı, Ortadoğu'da daima kan gölüne dönen Fi-listin hâlâ bu zulmün şahitliğini yapmaktadır. Nerede bir kan akıyorsa bu mutlaka bir Müslüman ve özellikle Türk kanı olmalıdır tezi, batının Türk ve İslâm'a karşı tavrını en güzel şekilde ortaya koyan apaçık bir gerçektir.

Teknolojik alanda baş döndürücü bir hızla ilerleyen batı âleminin hak ve adalet adına klişeleştirdiği konularda insan hakları adına kurulan örgütler, bütün Hıris-tiyan milletler için daima geçerli iken her nedense Türk ve İslâm âlemi söz konusu olunca hiçbir anlam ifade etmemektedir. Irak'ta ve Doğu Anadolu'da Kürdistan'ı meşrulaştırma çabaları etrafında iş ve güç birliği yapan AB ve ABD'nin, Doğu Türkistan ile Kerkük ve Musul'da ki milyonlarca Türk'ü görmezden gelmesi, bu açıdan bizi hiç şaşırtmamaktadır. Üstelik İslâm terörü adıyla kendi oluşturdukları örgütlerde muazzaz dinimizi tahkir eder bir tavır takınmaları ve bu tür örgütleri Türkiye etrafında konuşlandırmaları yine pek şaşırtıcı değildir.

Bugün dünyada meydana gelen olaylara şöyle bir bakıldığında yukarıda da ifa-de ettiğimiz gibi oluk oluk kan aktığı bir gerçektir. Ama bu kanı akıtanların Hı-ristiyanlık âlemine mensup oldukları kadar, kanı akanların da Türk ve Müslüman oldukları en az bunun kadar gerçektir.

XV. asrın sonlarından bugüne sömürünün her türlüünü tezgâhlayan Hıristi-yanlık âleminin, Yavuz hırsız misali hem vurması-ezmesi-zulmetmesi ve hem de vurmayın zulmetmeyin diye İslâm âlemine karşı yaygara kopararak sözde dünya barışını kendi çıkarı uğruna kullanmaya çalışması karşısında çaresiz görünen İslâm dünyası acı akıbetini beklemeye zorlanmaktadır. İşte bu Hıristiyanlık âlemi açısından mesut bir cinayet değil de nedir? Hz. İsa'dan 84 yıl önce yaşadığı bilinen bir Avrupalı düşünür Calgaus batıyı şu cümlelerle anlatır; “ **Önce taş üstünde taş**

birakmazlar, sonra adını barış koyarlar.” Bugüne kadar bilimsellik diye çağın en sosyal hareketi iddiası ile ileri sürülen sosyalizm ve komünizm kendisini tekzip edercesine, dün baş düşman olarak ilan ettiği kapitalizm ve liberalizme doğru baş döndürücü bir hızla kayarken, bu yıkımın yarın insan aklının mahsulü olan diğer alanlarda da tecelli edeceği iyi bilinmelidir.

Asırlardır İslâm toplumları ve özellikle Türk Milleti üzerinde tatbik edilen bu haksız tutumlar karşısında insaf sahibi insanımız çok zor ve meşakkatli bir mücadeleyle karşı karşıya bulunmaktadır. İslâm dininin Türklerde yücelttiği merhamet duygusu, kimi zaman öyle olumsuz gelişmelere zemin hazırlamıştır ki, düşmanlarımız bize karşı güçlerini kaybettikleri anda, bu duygumuzdan kaynaklanan zaafımızı kullanarak, yeniden güçlenmekle kalmayıp, her fırsatta bizim üzerimizde zulüm icra etmekten geri kalmamışlardır. Claude Ferrare'nin “ Türk'lerin manevi gücü” adlı eserinde aldığımız bir cümle ile necip milletimizin merhamet duygusunun bugünkü haline getirilişini daha iyi anlamak belki mümkün olacaktır; “ **İşgal hükümeti, İstanbul sokaklarında başıboş gezen köpeklerin idam hükmünü infaz edecek bir tek Türk bulamadı da, bu işi Ermeni-Rum ve Levanten'lere yaptırdı.**”

Bu ifadeler Türk milletindeki merhametin hayvanlara karşı duygularımıza bile nasıl intikal ettiği konusunda, yine bizden olmayan birinin itirafı olarak değerlendirilebilir. Ama aynı soya mensup olan vandal batı insanı bizim eserlerimize yaptığı ve yaptırdığı müdahalelerle ecdadımızın barbarlığını bize dayatmadı mı?

İşte bunun sonucunda bugün bir kısım insanımız, Allah korkusu, Kur'an nuru ve Resûlullah yolunda olma imkânından mahrum bırakılıp, uzun süredir devam eden millî ve manevî kültür erozyonlarının darbeleriyle ruh ve beyin tahribatına uğradığı için şaşılacak bir hızla sanki kimlik değiştirmiş ve bırakın köpekleri vurmayı, gözünü bile kırpmadan beşikteki masum çocukları, kadın ve yaşlıları bile makineli tüfeklerle tarayacak kadar vahşi ve insanlık dışı cinayetleri işleyecek hale getirilmiştir. Asrın teknolojisinin özellikle yeni neslimiz üzerinde tesis ettiği bu zulüm çemberinin, öncelikle kendi içimizde ve ruhumuzda vücuda getirdiği yıkılışa karşı şiddetle direnerek Kur'an ve Sünnet inancıyla karşı çıkmalı, Hıristiyanlık âleminin Müslüman-Türk nesline barış, hürriyet ve özgürlük adına takdim ettiği kadın-mal-para ve şehvet gibi şeylere köle olmamasının yolları öğretilmelidir. Ayrıca gençliğin her türlü teknolojik uyuşturucularla robotlaştırılması engellenmeli ve yeniden düşünme fonksiyonu geliştirilerek, emeğin önemi anlatılmalıdır.

Şüphesiz bu büyük bir mücadele ve sabrı gerektiren meşakkatli bir iştir. Aklın aczi ve cesetlerin zarafeti ile yapılan nefsanî mücadelelere benzemeyen bu yolda en büyük ihtiyaç iman-ihlâs ve sabırdır. Hem öyle bir sabır ki dünyanın bütün nimetleri cesede takdim edilse, cesedi nefse tabi kılmayacak, küçücük ayaklarıyla hac yollarına düşen karıncaya, “ulaşamasam da yolunda ölürüm ya.” dedirtecek bir sabır. Hz. İbrahim'in yanması için Nemrut'un yaktığı ateşi söndürmek üzere bir damla su taşımaya çalışan karıncaya; sen o koca ateşi bir damla suyla mı söndüreceksin? Diyen pelikan'a; “söndüremesem de safım belli olur.” dedirten bir

samimiyet, dokuz nefsi de zincire vuran iffetli örnek kadın anamız Hz. Adeviyye' deki gibi bir iman, mukaddesleri uğruna mal ve canlarını feda etmekten hiç çekinmeyen ecdadımızdaki gibi bir fedakârlık...

Bizi ekonomiden kültüre, siyasetten sanata ve müziğe kadar Hıristiyanlık âleminin kötü bir taklitçisi yapan hasta zihniyetlerin, Türk-İslam âlemine karşı saldırısı yakın bir tarihte başlamamıştır. 500 yıllık bir aksiyon mahrumiyetiyle insanımızın gönlünde küllene küllene sönmeye yüz tutar bir haldeki iman koruyla, birlik şuurunu yeniden alevlendirecek bir nesle ve dinamik bir gençliğe bugün her zamankinden daha fazla ihtiyaç vardır.

[1]El-Müncid adlı Arapça sözlükte de demircilik sanatında maharetli bir adamın ismi olarak bahsedilmektedir.

[2] Bkz. Kayı Boyu'nun işareti ve Tamgası

[3] Aynı hadis meşhur Caferi hadis kaynaklarından olan Mahmud Nasırî'nin "Biharü'l-Envar" adlı eseri s. 40 ta 30 numara ve Muhammedî Reyşehrî'nin "Mizânü'l-Hikmet" adlı eseri s. 35 te 130 numarada da geçmektedir.

Kaynakça:

ACLÜNÎ, İsmâil b. Muhammed, (2009), *Keşfü'l-Hafa*, Ankara: Benli Kitabevi.
AFGANÎ, Cemaleddin-Abduh Muhammed, (1987), *Urvetü'l-Vüska*, İstanbul: Bir Yayınevi.

AKYÜZ, Yahya, (2012), *Türk Eğitim Tarihi*, Ankara: Pegem Akademi, 22. Baskı

APAK, Âdem, (2016), *İslâm'ın Örnek Şahsiyetleri Ashab-ı Kiram*, Ensar Neşriyat, Eylül, İstanbul.

ARSAL, Sadri Maksûdi, (1947), *Türk Tarihi ve Hukuk*, İstanbul: İsmail Akgün Matbaası.

BORATAN, Pertev Naili; *Korkut Ata*, İA, VI.

BEDİÜZZAMAN, Said Nursi (2008), "Bediüzzaman Cevap Veriyor", *Risale-i Nur Külliyyatı, Tarihçe-i Hayat, Eskişehir Hayatı*, Hayrat Neşriyat, Ankara: Medeniyet Matbaası.

BURSEVÎ, İsmail Hakkı; *Hadis-i Erbaîn Tercümesi, Şirket-i Tahkimiyeye*, Der-saadet 1313

CANAN, İbrahim, (1988), *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*, Ankara: Akçağ Yayınevi.

DAĞİSTANÎ, Ömer Ziyaeddin, (1341), *Zübdetü'l-Buhari Tercümesi*, Trabzon: İstikbal Matbaası,

ENDÜLÜSÎ, Abdülcélil bin Musa; *El-Mu'cemü'l-Müfehres Li-Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm, Dâru'l-Ma'rife*, İstanbul: Çamlıca Kitap,.

ERCAN, Hikmet Yavuz, (1972) "Osmanlı İmparatorluğu'nda Müslüman Olmayan Halkın Hukukî ve İctimaî durumu", *DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*. Cilt. 5, 47-63.

ERGİN, Muharrem, (1971), *Dede Korkut Kitabı*, İstanbul.

EBU Davud, (2008), *Sünen-i Ebu Davud Tercümesi*, Bursa: Erkam Yayınları.

FİRUZABADÎ, Ebu Tahir M. Bin Yakub (1305), *Okyanus Tercümesi, Kâmus*, Çeviren, A. Asım, İstanbul.

GÖKALP, Ziya, (1976), *Türkleşmek-İslâmlaşmak-Muasırlaşmak*, Hazırlayan, İbrahim Kutluk.

GÖKYAY, Orhan Şaik, *Dede Korkut, DİA*, IX.

GÜMÜŞHANEVÎ, A. Ziyaeddin (2012), *Râmuze'l-Ehadis*, İstanbul.

HÂKİM, (2013) *en-Nişabûrî; Müstedrek ale's-Sahihayn*, Çeviren: M. Beşir Er-yarsoy, İstanbul: Ocak Yayınları.

İMAM, Ahmed ibni Hanbel (2014), *Musned*, Çeviren: Hasan Yıldız/ Zekeriya Yıldız/ Dr. Hüseyin Yıldız, İstanbul: Ocak Yayınları.

BURSEVÎ, İsmail Hakkı, (1317), *Hadis-i Erbaîn Tercümesi*, Der-saadet.

İSMAİL b. Muhammed b. Abdulhadi; *Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlü'l-İlbâs* (El-Mektebetü'l-Asriyye), İstanbul: Çamlıca Kitap.

HAMMER, Joseph V. , (1970) *Büyük Osmanlı Tarihi*, Çeviren Mehmet Ata. Ankara: MEB. Yayınevi.

SHACT, Joseph, (1986), *İslâm Hukukuna Giriş*, Çeviren Mehmet DAĞ- Şener Abdülkadir, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.

KAPLAN, Mehmet, (1987), *Türk Milletinin Kültürel Değerleri*, Ankara. KARA, İsmail, (1986) *Türkiye'de İslâmcılık Düşüncesi I-II*, İstanbul: Risale Yay.

KİTAPÇI, Zekeriya (2014); *Saadet Asrında Türkler*, 5. Baskı, Konya.

EL-HÜSEYNÎ, Mansur Ali Nasıf; (1978), “*Tac*”, Mütercim, Bekir Sadak, İstanbul: Eser Kitabevi.

NABÎ, (Yusuf Nâbi Efendi), (1989), *Tuhfetü'l Haremeyn*, Sadeleştiren: Mahmut Karakaş (Tuhfetü'l Haremeyn: Hac Hatıraları), Şanlıurfa.

COLES, Paul ; (1974), *Avrupa'da Osmanlı Tesirleri*, Çeviren Vecdi Bürün, İstanbul: Ötüken Yayınevi.

SAİD, Halim Paşa (2009), *Buhranlarımız*, İstanbul: D&R.

Türkiye Gazetesi; *Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi*, İstanbul.

YAZIR, Muhammed Hamdi (1936) *Hak Dini Kur'an Dili*, Diyanet İşleri Reislîği Neşriyat. 5, İstanbul: Matbaa-i Ebuzziya.

YILDIRIM, Celal, (1986) *Asrın Kur'an Tefsiri*, İzmir: Anadolu Yayıncılık.

Expanded Abstract:

We can rightfully state the following commentary just after that nationalism is in good agreement with Quran and humanitarian values;

*Public acceptance of human in social life goes around with his/her soul, body and appearance. Person cannot go out in public without well accepted wearing and execute activities in social circle with his/her body and dynamism. Thus person can study and communicate. Flesh is one of the most precious having in life. Flesh and clothes only makes sense in tandem but they both are worthless without a spirit and flesh without spirit is nothing but corpse. The corpse would rot in the ground and so be buried casted out without his/her clothes. However, spirit without a corpse is socially dysfunctional. Trinity of clothes, flesh and spirit may only survive together as a part of social circle. A naked person cannot go out in public, spirit without flesh is nonfunctional and flesh without spirit is idle. Glossators who claim that spirit is more important than flesh were responded as “**And he to whom We grant long life We reverse in creation; so will they not understand?**” in Koran (Ya-Sin: 36/68). Islamic scholar draw an analogy of flesh and spirit such in electricity and electromagnetic ware to explain this verse. They both are lost without other (Yıldırım: 10/5064).*

*I need to cite hereby my dear mentor Muhammed Feyzi Effendi who said “**Allah covered many creations in a single seed. You bury the seed of peach in proper climate and season. That seed sprout with time and circumstances, branch out and become the tree. Allah, the creator of anything, covered that tree, branches, flowers and fruits in that tiny seed. You cannot see any of them but ‘core’ in that seed is the spirit and shell that protects it is the flesh in a similar way that our nationality protects our spirit. Thereby we don’t be wasted, rot in the ground, froze to death or sun-drenched. Earth is the seed for homeland. Liveliness is meaningless without homeland. No tree will grow even if we take that core out the shell surrounding the seed. The core would be wasted eventually.**”*

As is the case with peach seed sample, flesh-spirit and homeland are like the core, shell of the seed and earth. Faith-belief and our values would be wasted in time without nation and nationality. We have been through such case before and ever after.

Likewise, person must know his/her bloodline and protect lineage with regard to Islamic social values. Rejection of lineage and classification himself with others is insufferable. Such person must know that if he/she reject his lineage and accept else as his/her ancestor on purpose would miss out the chance of peaceful life.

Koran; “...Allah has not made your adopted sons your [true] sons. That is [merely] your saying by your mouths...” (Al-Ahzab: 33/4) peg down what brother and son means. These expressions lay emphasize on the protection of lineage “Sons of your sisters are one of you in your tribe” (Canan: XV/123) and “All humanity, angels and Allah send curses on whom accept a tribe as parent without consent of his/her

reliever. Allah does not accept neither fardh nor supererogatory prayer from him” (Canan: XV/129).

We can cite an example from Rasulullah who emphasizes purity of his lineage; “We, Beni Nadir Ibn-Kinanediz (21st grandfather of Rasulullah), don’t accuse our mother with immodesty and do not deny our fathers” (Canan: XVII/324). Many fiqh decree confirm these claims consisting in the lineage and recommend accuse someone of adultery (80 stick strikes) penalty for those who refuse or alter his/her lineage (Canan: XVII/326). Since precondition of this triad is essential, we clearly rely heavily on the relationship between Homeland-Nation and Islam. ‘Homeland = clothes, Nation = flesh, Islam = spirit’. We can explain this phenomenon with homeland is our clothes in humanity, Turkishness is our flesh in those clothes and Islam is the jewel regenerates that flesh. Conflicting arguments are available if the phrase “patriotism is inseparable part of faith” is hadith or not. This term applicable for hadith according to Aclûnî (Aclûnî, I/143). History clearly expose a fact that nations without homeland has to be treated as illicit even today. For all that sincerity and self-sacrifice, members of World State of Turks suffered from this disloyalty of the gentiles, disregarding Armenians called as “Teb’âyı-I Sadıka”. Professor Yavuz Ercan’s explained jizya in the following statement as; ‘always appeared in the same way however it incomparably provided advantages in favor of dhimmis without any social pressure’ (Ercan: 68,121). People who pay tax of Jizya in Ottoman avoided from impaired investments and risks, performed any kind of arts, drink and tobacco trading and also banking facilities from which all Muslim citizens were banned but consume in abundance, and thus captured financial sector of the community”. Beyond these, apart from a few exceptions, people in conquest never adopted Islam as a whole.

Arapça'dan Osmanlıca'ya Geçen Sözcüklerin Anlamsal Açıdan İncelenmesi *

Examining Words Transferred From Arabic To Ottoman Turkish Semantically

Dr. Öğretim Üyesi Murat DEMİR **

Öz:

Dünya dilleri arasında en zengin kelime hazinesine sahip olan dillerden biri olarak bilinen Osmanlı Türkçesi; Arapça ve Farsça'dan aldığı kelime ve yapılardan oluşan bir yazı dilidir. Türk'lerin İslamiyeti kabulü ile başlayan kültür etkileşiminin bir sonucu olarak Türkçe'ye, Arapça ve Farsça'dan çok fazla kelime girmeye başlamıştır. Günümüzde Osmanlıca sözcükler incelendiğinde; özellikle Arapça ve Farsça dillerinden on binlerce kelimenin Türkçe'ye dahil olduğu görülmektedir. Ancak; zamanla Türkçe'de kullanım alanı kazanan bu yabancı sözcükler, söz konusu dillerden orijinal biçimleriyle alınmasına rağmen belli bir süre sonunda değişime uğramışlardır. Zamanla anlamsal veya dilbilgisel farklılıklarla değişim gösteren bu yeni sözcükler, mübalağa veya kinaye gibi farklı amaçları kapsayan kullanımlar sonucunda mecaz anlamlar da kazanmıştır. Osmanlıca'da yer alan bütün yabancı sözcükleri kapsamasa da; kelimenin gerçek anlamı dışında, hatta

Bu çalışma "Bütün Yönleriyle Osmanlıca ve Mirası Uluslararası Sempozyumu" Bildiri Kitabında yer alan bildiri metninden genişletilmiş ve gözden geçirilmiş şekli olarak yayınlanmıştır.

Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim Tercümanlık Bölümü, muratdemir@gazi.edu.tr,
<https://orcid.org/0000-0002-6870-5248>

zıt anlamı ile kullanılmaya başlanması, bu durumun ortaya çıkardığı sonuçlardan biri haline gelmiştir.

Osmanlıca'da farklı bir kullanım alanı bulan Arapça sözcükler bu dilin zenginleşmesine büyük katkılarda bulunmuştur. Söz konusu farklılıklara örnek olarak; Arapça kaynaklarda çoğul biçimde kullanılan bazı kelimelerin, Osmanlıcada tekil olarak değerlendirilmesi, ifade edilebilir. Aynı şekilde Arapça'dan Osmanlıca'ya geçerken anlam daralması, anlam kayması ve anlam genişlemesi gibi durumlarla farklılığa uğrayan birçok kelime de, yukarıda ifade edilen kullanım alanları ile ilişkilendirilmektedir.

Bu çalışmada Osmanlılar'ın Arapça'dan edindikleri sözcükleri nasıl kullandıkları incelenmekte ve karşılaştırmalı bir şekilde ele alınmaktadır. Bu çalışma bir derlemedir. Konuya ilişkin literatür çalışması yapılmıştır. Başta Türkçe olmak üzere, Arapça ve Farsça kökenli birçok sözcük ve dilbilgisi kuralını içeren Osmanlıca, zengin bir dil olarak karşımıza çıkmaktadır. Osmanlıca'da çok fazla Arapça kelime kullanılmıştır. Osmanlılar, atalarından miras kalan Türkçe'yi, tarihi ve kültürel bağları gereğince Arapça'dan aldıkları sözcüklerle genişletmişler, bu kelimeleri farklı kullanımlarla kendilerine mal etmişlerdir.

Anahtar sözcükler: Osmanlıca, Arapça, Anlambilim, Yabancı Sözcükler.

Abstract:

Ottoman Turkish, known as one of the richest languages in terms of vocabulary, is a literary language composed of words and structures taken from Arabic and Persian. As a result of the process which is a cultural interaction starting with the acceptance of Islam, many words entered into Turkish from Arabic and Persian. When examining Ottoman Turkish words today, it is seen that there are tens of thousands of words included in Turkish from Arabic and Persian. However, these foreign words that have been used in Turkish over time have been changed after a period of time although they were taken from relevant languages in the form of their original forms. These new words, which evolved over time with semantic or grammatical differences, have also gained figurative meanings as a result of uses involving different purposes such as exaggeration or contempt. Although all foreign words in the Ottoman language are not included, the beginning of the using words out of their real meaning, even with antonym, has become one of the consequences of this situation.

The Arabic words that find a different usage area in the Ottoman language has made a significant contribution to the enrichment of this language. As an example of relevant differences, some words used in Arabic sources in plural form can be expressed and evaluated as singular in Ottoman Turkish. Similarly, when transferring from Arabic to Ottoman, many words that differ in terms of semantic restriction, semantic shift, and meaning extension are associated with the usage areas mentioned above.

In this study, the usage of words that Ottomans got from Arabic is examined comparatively. This study is a collected work. The relevant literature has been reviewed. The Ottoman language, which includes many words and grammatical rules originating from Arabic and Persian, mainly in Turkish, comes up as a rich language. There are many Arabic words in Ottoman language. The Ottomans enlarged the Turkish language inherited from their ancestors with words they received from Arabic in compliance with the historical and cultural ties and appropriated these words.

Keywords: Ottoman Turkish, Semantics, Foreign Words.

Giriş

Oğuz Türklerinin kullandığı dilin devamı olan ve Selçukluların son zamanlarından Cumhuriyet devrine kadar 700 yıl kullanılan ve her disipline ilişkin verimlerini ortaya koyan Osmanlıca, özellikle 15. yüzyıldan sonra Arapça ve Farsça'nın etkisinde kalan Türk yazı dili olarak bilinmektedir. (Komisyon, 1994:69).

13-20. yüzyıllar arasında Anadolu'da ve Osmanlı Devleti'nin hüküm sürdüğü yerlerde yaygın olarak kullanılmış olan Osmanlıca; Arapça, Farsça ve Türkçe'nin karışımıdır ve Arap alfabesiyle yazılır. Osmanlıca'nın oluşmasında etkisi bulunan Arap ve Fars dillerini genel olarak incelediğimizde; Osmanlıca'nın da Arapça gibi sağdan sola yazılıp okunduğunu görmekteyiz. Bunun yanı sıra; Arapça'da 28 harf, Osmanlıca'da ise 32 harf vardır. Osmanlıca'da Arap harflerinin yanı sıra Farsça'daki 'p' (پ), 'ç' (چ), ve 'j' (ج) harfleri de bulunmaktadır. Osmanlıca alfabesinde yer alan 31 harfin dışında Türkçe'deki ince 'g' ünsüzünü belirtmek için kef harfine bir çizgi ekleyerek gef (ك) harfi de kullanılmıştır. (Pehlivan, 2014:2). Bu çalışmanın özünü teşkil eden Osmanlıca'nın önemli düzeyde etkilendiği Arapça diline ait hususiyetleri aşağıda kısaca açıklamak yararlı olacaktır.

Arapça, Kur'ân-ı Kerim'in dili olması nedeniyle Müslümanlar için çok önemli bir dildir. Öte yandan, Peygamber (s.a.v.)'in hadisleri, tefsir, fıkıh, kelim gibi temel İslam bilimlerinin ana kaynaklarının da Arapça olması bu önemi daha da artırmıştır. (Yıldız, 2008:1). Osmanlıca'nın Arapça'dan fazlasıyla etkilenmesinde; açıkladığımız bu dini hususiyetler, yeterli gerekçe olarak gösterilebilir. Zira, İslami ilimler üzerinde uzmanlık sağlamanın en önemli şartlarından biri Arapça'ya hakimiyet olduğundan, Osmanlıca'da Arapça unsurların ziyadesiyle yer tuttuğunu gözlemlemekteyiz. Söz konusu kelime ve ifadelerin anlamsal açıdan incelenmesine geçmeden önce, Arap dilinin yapısını içeren bazı özellikler kısaca şu şekilde özetlenmiştir:

Arapça'nın Bazı Özellikleri

Arap alfabesi tamamı sessiz olan 28 harften oluşmakta ve bu alfabe hiç sesli harf içermemektedir. Harfleri sesli yapan fetha, damme ve kesra adı verilen hareketlerdir. Arapça'da değişik anlamlar elde etmek amacıyla aynı kökten yeni kelimeler oluşturmak şeklinde ifade edilen çekim ve türetme, bu dilin başta gelen özelliklerindedir. Bu özellik Arapça'da sarf veya tasrîf olarak tanımlanmaktadır. Çekim ve türetme yolu, kelime hazinesini zenginleştirdiği gibi, Arapçaya canlılık ve işlevsellik de kazandırmaktadır.

Arapçada kelime türetimi; ses değişimi yoluyla yada kökün başına, ortasına veya sonuna yapım ekleri getirilmesi yoluyla olmak üzere iki şekilde gerçekleşir. Ses değişimi yoluyla yapılan kelime türetmeye örnek vermek gerekirse:

“Açmak kökünden” فَتَحَ

“açtı” فَتَحَ

“açıldı” فَتِحَ

Fiillerini türetmek gibi.

Fiil kökünün başına, ortasına veya sonuna yapım ekleri getirilerek yapılan türetmeye örnek olarak:

Arapçada çekim ve türetimin boyutları hakkında bir fikir verebilmesi açısından, sülûsî (üç harfli) عَلِمَ bilmek kökünden türetilen kelimelere bakmak yeterli olacaktır:

إِعْلَام	Bildirmek (İf'al)
تَعْلِيم	Öğretmek (tef'il)
مُعَالِمَةٌ	İlimde üstün gelmek (mufaale)
إِعْتِلَام	Bilmek, dağda şimşek çakmak (İftial)
تَعْلُم	Öğrenmek (tefe»ul)
تَعَالُم	Bilgisin göstermek (tefa'ul)
اسْتِعْلَام	Bilgi istemek (İstif'al)

Görüldüğü gibi sekiz bab, bu babların mâzî, muzâri, emir fiili (bunların ma'lûm ve mechûlü), fâil, mef'ûl, zamân, mekân, âlet, nisbet, küçültme (tasğîr), tafdil isimleri, mübâlağa kalıbı, merre, nev', müevvel ve sına'î (yapma) masdarları olmak üzere, ortaya yaklaşık dokuz yüz (900) kelimelik bir tablo çıkmaktadır.

Arap dili; bir başka özelliği olan zengin kelime hazinesi ile de karşımıza çıkmaktadır. Arapçayı zenginleştiren bu unsurlar; İştikak (kelime türetme), Mecaz, Teradûf (eş anlamlılık), Ezdad (zıt anlamlılık), Mükesser Cem'i (Düzensiz / Kuralısız Çoğul) başlıkları altına toplanabilir (Yıldız, 2008:3-7). Görüldüğü üzere

muhtelif özellikleriyle bir dil olarak geniş bir yelpazeye sahip olan Arapça'nın Osmanlıca'da aynı oranda yer tutması kaçınılmaz olmuştur. Ancak özet kısmında da ifade edildiği gibi, zamanla Türkçe'de kullanım alanı kazanan Arapça kökenli sözcükler, orijinal biçimleriyle alınmasına rağmen belli bir süre sonunda değişime uğramışlardır. Aşağıda, değişime uğrayan bu tür ifadelere çeşitli örneklerle yer verilmiştir.

Arapça'daki Çoğul İfadelerin, Osmanlıca'da Tekil Olarak Kullanılması

Arapça'da çoğul olarak kullanılmalarına rağmen, Osmanlıcada tekil olarak algılanan ve kullanım sıklığı sonucunda Osmanlıca'ya tekil biçiminde yerleşen birçok kelime bulunmaktadır. Bir başka ifade ile bazı kelimeler, Arapçadan Osmanlıca'ya geçerken tekillik-çoğulluk bakımından anlam kaymasına uğramıştır. Bu tür kelimelere aşağıdaki tabloda yer verilmiştir (Avcı, 2006:12-21).

ARAPÇA TEKİL HALİ	ARAPÇA ÇOĞUL HALİ	OSMANLICA'DA KAZANDIĞI ANLAM
خلق	أخلاق	Arapça'da çoğul olarak kullanılan ve Türkçe'de huy, yaratılıştan gelen özellik; karakter, yapı, mizaç; kişilik anlamlarına gelen "AHLAK" sözcüğü, Osmanlıca'da tekil anlama gelecek şekilde kullanılmıştır.
قريب	أقرباء	Arapça'da çoğul olarak kullanılan ve Türkçe'de akrabalar anlamlarına gelen "EKİRİBA" sözcüğü, Osmanlıca'da ve günümüz Türkçe'sinde tekil anlama gelecek şekilde kullanılmaktadır.
قرن	أقران	Arapça'da çoğul olarak kullanılan ve Türkçe'de rakip; akran, denk, küfüv, emsal; dost; benzer anlamlarına gelen "AKRAN" sözcüğü, Osmanlıca'da tekil anlama gelecek şekilde kullanılmıştır.
عضو	أعضاء	Arapça'da çoğul olarak kullanılan ve Türkçe'de organ, üye-lik anlamlarına gelen "AZA" sözcüğü, Osmanlıca'da tekil anlama gelecek şekilde kullanılmıştır. Zira Türkçe'de bu sözcük, orijinali itibarıyla çoğul olmasına karşın, yine bir çoğul eki alarak; "uzuvlar, azalar" şeklinde kullanılabilir. Zira Osmanlıca'da tekil anlama gelecek şekilde kullanılmıştır.
بيان	بيانات	Arapça'da çoğul olarak kullanılan ve Türkçe'de Beyanname, açıklamalar, izahat, haberler, (resmî) raporlar, listeler anlamlarına gelen "BEYANAT" sözcüğü, Osmanlıca'da tekil anlama gelecek şekilde kullanılmıştır.
جد	أجداد	Arapça'da çoğul olarak kullanılan ve Türkçe'de büyükbaba, dede; ata, ced anlamlarına gelen "ECDAD" sözcüğü, Osmanlıca'da tekil anlama gelecek şekilde kullanılmıştır.

لباس	البسة	Arapça'da çoğul olarak kullanılan ve Türkçe'de; "Giyecekler, elbiseler, kılıklar, kıyafetler" anlamlarına gelen "ELBİSE" sözcüğü, Osmanlıca'da tekil anlama gelecek şekilde kullanılmıştır.
رزق	أرزاق	Arapça'da çoğul olarak kullanılan ve Türkçe'de Yiyecek vb.'den mutlaka kendinden istifade edilen şeyler; anlamlarına gelen "ERZAK" sözcüğü, Osmanlıca'da tekil anlama gelecek şekilde kullanılmıştır.
شقي	اشقياء	Arapça'da çoğul olarak kullanılan ve Türkçe'de "Dağ hırsızları, haydutlar" anlamlarına gelen "EŞKIYA" sözcüğü, Osmanlıca'da tekil anlama gelecek şekilde kullanılmıştır.
شيء	أشياء	Arapça'da çoğul olarak kullanılan ve Osmanlıca'da "Mefruşat vesair levazım; elbise, çamaşır, yatak vs. malzeme; yük; yük kapasitesi, ruh sahibi olmayan maddeler" anlamlarına gelen "EŞYA" sözcüğü, Osmanlıca'da tekil anlama gelecek şekilde kullanılmıştır.
طرف	أطراف	Arapça'da çoğul olarak kullanılan ve Türkçe'de "Yanlar, uçlar, kıyılar, cihetler" anlamlarına gelen "ETRAF" sözcüğü, Osmanlıca'da tekil anlama gelecek şekilde kullanılmıştır.
ولد	أولاد	Arapça'da çoğul olarak kullanılan ve Türkçe'de "çocuklar, sülale, nesil" anlamlarına gelen "EVLAD" sözcüğü, Osmanlıca'da tekil anlama gelecek şekilde kullanılmıştır.
ورق	أوراق	Arapça'da çoğul olarak kullanılan ve Osmanlıca'da; "ağaç ve ot yaprakları, ilk sayfadan ibaret yapraklar; yazılmış kâğıtlar, mektuplar tezkereler, tahrirler, ekseriyetle bir yapraktan ibaret matbu gazeteler vs.; yaldızlanması meram olunan şeye yapıştırılmak üzere döğülmüş altın sayfası veya taklidi; yaldızlama kâğıtları" kişilik anlamlarına gelen "EVRAK" sözcüğü, Osmanlıca'da tekil anlama gelecek şekilde kullanılmıştır.
ولي	اولياء	Arapça'da çoğul olarak kullanılan ve "Velîler, velâyet ve kerâmet sahibi, hakka yakın adam" anlamlarına gelen "EVLİYA" sözcüğü, Osmanlıca'da tekil anlama gelecek şekilde kullanılmıştır.
فقير	فقراء	Arapça'da çoğul olarak kullanılan ve Türkçe'de; "fakirler, yoksullar, muhtaçlar" anlamlarına gelen "FUKARA" sözcüğü, Osmanlıca'da tekil anlama gelecek şekilde kullanılmıştır.
ملك	ملائكة	Arapça'da çoğul olarak kullanılan ve Osmanlıca'da; "Nezd-i ilahiye bulunan ruhaniyyûnun her biri; (mecazi) çok güzel, çok halîm ve çok mâsum adam anlamlarına gelen "MELAIKE" sözcüğü, Osmanlıca'da tekil anlama gelecek şekilde kullanılmıştır.
تنزيل	تنزيلات	Arapça'da çoğul olarak kullanılan ve Osmanlıca'da; "fiyat indirme" anlamına gelen "TENZİLÂT" sözcüğü, tekil anlama gelecek şekilde kullanılmıştır.

عالم	علماء	Arapça'da çoğul olarak kullanılan ve Türkçe'de "ilim sahipleri ilmiye sınıfına mensup olanlar" anlamlarına gelen "ULEMA" sözcüğü, Osmanlıca'da tekil anlama gelecek şekilde kullanılmıştır.
عصل	عصول	Arapça'da çoğul olarak kullanılan ve Osmanlıca'da; "Asıllar, kökler, bir ilmin veya teniğin asıl mevzuundan önce öğrenilmesi gereken esas, başlangıç bilgi, başlangıç" anlamlarına gelen "USÛL" sözcüğü, tekil anlama gelecek şekilde kullanılmıştır.
وقوع	وقوعات	Arapça'da çoğul olarak kullanılan ve Osmanlıca'da; "olan bitenler, polisi ilgilendiren hadiseler" anlamlarına gelen "VUKUAT" sözcüğü, Osmanlıca'da tekil anlama gelecek şekilde kullanılmıştır.

Arapça'dan Osmanlıca'ya Geçerken Anlam Farklılığına Uğrayan Sözcükler

Arapça'dan Osmanlıca'ya geçerken sözcüklerin önemli bir kısmı anlam farklılığına uğramıştır. Bu farklılıklara göz attığımızda çoğunlukla anlam daralması, anlam genişlemesi ve anlam kayması şeklinde gerçekleştiklerini görmekteyiz. Aşağıdaki tablolarda bu tür anlam farklılıklarına örneklerle yer verilmiştir (Avcı, 2006:22-27).

Arapça'dan Osmanlıca'ya Geçerken Anlam Daralmasına Uğrayan Bazı Sözcükler

ARAPÇA SÖZCÜK	ARAPÇA'DAKİ ANLAMI	ANLAM DARALMASI SONUCU OSMANLI'DAKİ ANLAMI
جزاء	"bir şeye verilen mükafat veya ceza, karşılık"	"Edilen mukâbele, ukûbet, azâb cürüm, kabahat ve cinayet sahibine gerek dünyada ve gerek ahîrette kötülüğe karşılığa haşr olunmuştur. Özetle ifade etmek gerekirse "CEZA" sözcüğü Arap dilinde hem iyi hem de kötü karşılık anlamına gelirken, Osmanlıca'da anlam daralmasına uğrayarak sadece kötü karşılığa delalet etmiştir.
اولياء	"Yakın, yakında olanlar, bitişikler, komşular, yardımcıları, destek verenler, arka çı kanlar; dostlar; akrabalar; hamiler; koruyucular; kanun nazarında sorumlular; veliler, efendiler, sahipler"	"VELİ" kelimesinin çoğulu olan "EVLİYA" sözcüğü Arapçadan Türkçeye geçerken bazı anlamlarını yitirerek "keramet sahibi, veli insanlar, bir çocuğun her türlü hareketinden ve halinden sorumlu kimse" anlamlarıyla karşımıza çıkmaktadır.

ما جرى	“Cereyan eden şey; olaylar, hadiseler dizisi”	Arapça’daki orijinal biçiminde “cereyan eden olumlu-olumsuz, olağan-olağanüstü, sıradan- sıra dışı her şey” anlamlarına gelen “MACERA” kelimesi; Osmanlıca’da ve günümüz Türkçesi’nde; “heyecanlı, ilginç, sıra dışı her şey, sergüzeşt, serüven” anlamlarında kullanılmaktadır.
مغرب	“Akşam namazı, gurup vakti veya yeri, güneşin battığı yer”	Osmanlıcada; “Batı tarafında olan memleketler; Afrika’nın Mısır ötesindeki şimal (kuzey) kısmı, İspanya, Portekiz” anlamlarında kullanılmıştır.
سوء قصد	SU-I İKAST”“” ifadesi Arapçada bir izafet tamlaması olup kötü niyet; “hırsızlık, arabozuculuk, gasb, yol kesme” ve benzeri her türlü suçta teşebbüsü içine alan geniş bir anlam taşımaktadır	Osmanlıca’da ve günümüz Türkçe’sinde: “Önemli bir kimseyi öldürme veya öldürmeye teşebbüs, birinin gizlice canına kıymaya, kötülük etmeye kalkışma; bir devlet büyüğünü veya önemli bir kişiyi plan kurarak öldürme” gibi anlamlara gelmektedir. Dolayısıyla “SUİKAST” sözcüğü anlam daralmasına uğramıştır.

Arapça’dan Osmanlıca’ya Geçerken Anlam Genişlemesine Uğrayan Bazı Sözcükler

ARAPÇA SÖZCÜK	ARAPÇA’DAKİ ANLAMI	ANLAM GENİŞLEMESİ SONUCU OSMANLI-CA’DAKİ ANLAMI
ال	“Sülale, hanedan aile, düzen”	“AL” sözcüğü, Osmanlıca’da bu anlamlardan farklı olarak; “Kırmızı” manasına gelecek şekilde de kullanılmıştır.
جبین	“Alın, ön cephe, gözle kulak arasının üstündeki yer, alın”	“CEBİN” sözcüğü, Osmanlıca’da bu anlamların dışında; ”Korkak, yüreksiz, alçak” gibi manalarda da kullanılmıştır.
غسال	“Çamaşır yıkayıcı, çamaşırıcı”	Osmanlıcada; “Gasleden, ölü yıkayan, yıkayıcı” gibi anlamlara gelmektedir.

خشوء	Arapça'da "Basık, çökmüş, yolu olmayan tozlu yer, mütevazi, itaatkar alçak ses" anlamlarına gelmektedir.	Osmanlıca'da; "Sükûn, tenezzül, alçak gönüllülük, korkuyla karşılık sevgiden gelen ebedi bir hal" gibi anlamlara gelecek şekilde kullanılmıştır.
اختيار	"Seçim, tercih, seçenek, alternatif, özgür istek"	Osmanlıcada; "Seçim, tercih, yaşlı, koca, pir, şeyh" gibi anlamlarda kullanılmıştır.

Arapça'dan Osmanlıca'ya Geçerken Anlam Kaymasına Uğrayan Bazı Sözcükler

ARAPÇA SÖZCÜK	ARAPÇA'DAKİ ANLAMI	ANLAM KAYMASI SONUCU OSMALICA'DAKİ ANLAMI
عجمي	"Arap olmayan, yabancı; Acem, Fars"	"ACEMÎ" sözcüğü, Osmanlıcada ve günümüz Türkçesi'nde "tecrübesiz, toy, çömez" manalarında kullanılır ve Arapça'da bu manada kullanımı yoktur.
عليه	"onun üzerine, ona"	"ALEYH" sözcüğü, Osmanlıca'da Arapça anlamından farklı olarak "onun zıddına, ona karşı, onun kötülüğüne, zararına" anlamlarına gelecek şekilde kullanılmaktadır.
عياش	"çok müreffeh, ekmek satan, ekmekçi"	Osmanlıcada; ise; "çok içen, müptelâ, çok içki içen, çok sarhoş" anlamlarına kullanılmıştır
أفكار	"tefekürler, görüşler, ihtiyaçlar, alakalar"	Bu kelime Osmanlıca'da ve günümüz Türkçe'sinde çoğunlukla "endişe, vesvese kaygı, tasa" gibi anlamlarda kullanılmaktadır.
حظ	"pay, hisse; kısmet, kader, takdir, (iyi) şans"	Osmanlıcada; Osmanlıcada; "sevinç duyma, hoşlanma, zevklenme, saadet,sevinç, mutluluk" manalarında kullanılmıştır.

Sonuç

Osmanlıca'ya, Türk'lerin tarihi ve kültürel ilişkileri münasebetiyle Farsça ve Arapçadan çok fazla kelime dahil olmuş ancak bu kelimelerin tamamı orijinal anlamları ile kullanılmamıştır. Osmanlıca'ya zamanla yerleşen Arapça kökenli sözcükler anlam kayması, anlam genişlemesi ya da anlam daralması biçiminde yeni kullanım alanları kazanmışlardır. Bu farklı kullanım biçimleri, aslında Osmanlı'ların, atalarından miras kalan Türkçe kelime hazinesini genişlettiklerini ve kendi kültürlerini göz ardı etmeden dillerini zenginleştirdiklerini göstermektedir.

Kaynakça:

- AKSAN Doğan, (2000), *Her Yönüyle Dil*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- AVCI, Yaşar (2006), “*Arapça Kökenli Osmanlıca Sözcükler*”, Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Arap Dili ve Belagatı Bilim Dalı, Van.
- DEVELİOĞLU Ferit, (1970), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Ankara: Doğu Ltd. Şti. Matbaası.
- KOMİSYON, (1994), “Osmanlı Türkçesi”, *Yeni Rehber Ansiklopedisi*, C. XVI, 69, İstanbul.
- LEWIS Bernard, (2000), “Çağdaş Arapçanın Siyasi Terminolojide Osmanlı Mirası” L. Carl Brown, *İmparatorluk Mirası*, (Haz : Elçin Genç) İstanbul.
- MUTÇALI Serdar, (1995), *Mu'cemü'l-Arabıyyu'l-Hadis*, İstanbul: Dağarcık Yayınları.
- ÖZHAN, Davut., (2005), “*Osmanlıca Karakterlerin Yapay Sınır Ağları İle Tanınması*”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Elektrik Eğitimi Bölümü, Ankara.
- PEHLİVAN, Ramazan, (2014), “*Resim Tabanlı Osmanlıca Belgelerde Sınıflandırma*”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Matematik Bilgisayar Anabilim Dalı Ankara.
- SAMİ, Şemseddin, (2005), *Kâmûs-i Türkî*, İstanbul.
- TİMURTAŞ, Faruk Kadri, (1995), *Osmanlı Türkçesi Grameri*, İstanbul.
- YILDIZ, Musa. (2008). *Arapça'nın İslamî İlimlerdeki Yeri ve Önemi*. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*. (09.12.2014) tarihinde, http://www.ilamer.org/diller/arsiv/arapcanin_islami_ilimlerdeki_yeri_ve_onemi.pdf sayfasından erişilmiştir.

Extended Abstract:

Ottoman Turkish, known as one of the richest languages in terms of vocabulary, is a literary language composed of words and structures taken from Arabic and Persian. As a result of the process which is a cultural interaction starting with the acceptance of Islam, many words entered into Turkish from Arabic and Persian. When examining Ottoman Turkish words today, it is seen that there are tens of thousands of words included in Turkish from Arabic and Persian. However, these foreign words that have been used in Turkish over time have been changed after a period of time although they were taken from relevant languages in the form of their original forms. These new words, which evolved over time with semantic or grammatical differences, have also gained figurative meanings as a result of uses involving different purposes such as exaggeration or contempt. Although all foreign words in the Ottoman language are not included, the beginning of the using words out of their real meaning, even with antonym, has become one of the consequences of this situation.

The Arabic words that find a different usage area in the Ottoman language has made a significant contribution to the enrichment of this language. As an example of relevant differences, some words used in Arabic sources in plural form can be expressed and evaluated as singular in Ottoman Turkish. Similarly, when transferring from Arabic to Ottoman, many words that differ in terms of semantic restriction, semantic shift, and meaning extension are associated with the usage areas mentioned above.

In this study, the usage of words that Ottomans got from Arabic is examined comparatively. This study is a collected work. The relevant literature has been reviewed. The Ottoman language, which includes many words and grammatical rules originating from Arabic and Persian, mainly in Turkish, comes up as a rich language. There are many Arabic words in Ottoman language. The Ottomans enlarged the Turkish language inherited from their ancestors with words they received from Arabic in compliance with the historical and cultural ties and appropriated these words.

Ottoman Turkish language that used for 700 years -which is the continuation of the language used by Oghuz Turks and used from the last phases of Seljuks until the Republic Period and has presented efficiency- is known as the Turkish written language that was under the influence of Arabic and Persian languages after 15th century (Komisyon, 1994:69).

Ottoman Turkish which was used commonly in Anatolia and regions that Ottoman Empire ruled over between the 13th-20th centuries, is the mixture of Arabic, Persian and Turkish and written with Arabic letters. When we examine the Arabic and Persian languages that have an influence on the formation of Ottoman Turkish, we can see that it is written and read from right to left. In addition, the Arabic language consists of 28 letters, on the other hand, Ottoman Turkish consists of 32 letters. In addition to the Arabic letters, Ottoman Turkish also includes 'p'

(پ), ‘ç’ (چ), ve ‘j’ (ج) letters from The Persian language. Besides 31 letters which are included in Ottoman Turkish alphabet, gef (گ) letter was also used by adding a line to the letter ‘kef’ in order to indicate the consonant, thin ‘g’, in Turkish (Pehlivan, 2014:2). It will be beneficial to briefly explain the characteristics of the Arabic language that influenced Ottoman Turkish which constitutes the core of this study significantly.

Arabic is a very important language particularly for Muslims due to the fact that it is the language of the Qur’an. In other respects, the fact that Arabic is the language of the main sources of Islamic studies as sayings, and deeds of Prophet Muhammad (s.a.w), tafsir, fiqh and kalam raises the importance of the language (Yıldız, 2008:1). The aforementioned characteristics can be given as sufficient justifications for the intense influence of Arabic language on Ottoman Turkish. As one of the most important requirements of gaining expertise on Islamic studies is to have a command of Arabic, we observe that Arabic components have an extensive role in Ottoman Turkish. Certain features that comprise the structure of Arabic language are briefly summarized, before the examination of relevant words and expressions, as follows:

Arabic alphabet consists of 28 consonants, and the alphabet does not include any vowels. Vowel points named; fatha, damma and kasra are utilized to make the letters vocal. In the Arabic language, the conjugation and lexicalizing, which are expressed as forming new words from the same word stem in order to obtain different meanings, are the leading features. This feature described in Arabic as sarf or tasrif. Besides enriching the vocabulary, the methods of the conjugation and lexicalizing add functionality and vitality to the Arabic language.

Lexicalizing in the Arabic language is realized in two ways; by a phonetic change or by adding derivational affixes at the beginning, middle or end of the stem. To illustrate the lexicalization through a phonetic change:

Such as deriving the following verbs from the stem ‘to open’ فَتَحَ :

‘Opened’ فَتَحَ

‘To be opened’ فُتِحَ

The Arabic language also appears with another feature which is the enriched vocabulary. The components that enrich the Arabic language can be gathered under the titles of derivation, metaphor, synonyms, anonymousness and irregular plurals (Yıldız, 2008:3-7). As it can be seen, the Arabic language which has a wide range of its various characteristics had become inevitable to take an even place in Ottoman Turkish. However, as it was mentioned in the abstract section, the Arabic-origin words which had gained an area of utilization in Turkish in time, have been transformed after a certain time, despite the fact that they were taken in their original form.

There are many words which are used as plural words in Arabic yet perceived as singular in Ottoman Turkish and embedded in Ottoman Turkish as singular words due to the frequency of usage. In other words, certain words had been exposed to a semantic shift in terms of singularity/plurality while they had been passing from the Arabic language to Ottoman Turkish. For example,

خلق أخلاق; the word AHLAK/ MORALITY which is used as a plural in Arabic and means habit, inherent characteristics, personality structure, temperament and personality; was used in a way to give a singular meaning in Ottoman Turkish.

A majority of the words have been exposed to semantic differences in the process of passing from Arabic to Ottoman. When these differences are considered, we can see that these differences occur in terms of semantic restriction, semantic extension and semantic shift. For instance:

جزاء “compensation or punishment given to something, a response” “Deemed to the one in lieu of malignancy for reciprocation, punishment, anguish, guilt, delinquency and trucidation both in the world and netherworld”. Briefly, the word CEZA/PUNISHMENT comes to the meaning of both good and bad; in Ottoman Turkish, it connotes only to a bad meaning.

Many words had been included in the Ottoman Turkish language from Persian and Arabic due to the historical and cultural relationships of Turks; yet, not the whole of them was used in a way to connote their original meanings. The Arabic-origin words which were embedded to Ottoman Turkish have gained new areas of utilization through a semantic shift, semantic extension or semantic restriction. Indeed, these different ways of usage demonstrate that Ottomans had expanded the Turkish vocabulary inherited from their ancestors and enriched their language by valuing their own culture.

Ortaokul Öğrencilerinin Dinleme Kaygılarının İncelenmesi *

Investigation Of Listening Anxiety Of Secondary School Students

Dr. Öğr. Üyesi Murat ATEŞ **

Öz:

Dinleme becerisi bireyin çevresiyle iletişimi ve okul başarısıyla doğrudan ilgilidir. İyi dinleyici olamayan bireylerin sosyal hayatta ve okul hayatında başarılı olmaları beklenemez. Bu durum dinleme eğitiminin önemini de ortaya koyar.

Araştırmanın amacını ortaokul öğrencilerinin dinleme kaygısının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi oluşturmaktadır. Çalışmada ortaokul öğrencilerinin dinleme kaygı düzeyleri belirlenmiş ve öğrencilerin dinleme kaygı durumlarının, cinsiyet, sınıf düzeyi, aile vb. değişkenlerle ilişkisi araştırılmıştır. Araştırmada betimsel tarama modelinde yürütülmüştür.

Araştırma sonucunda; öğrencilerin dinleme kaygısının cinsiyete ve baba eğitim durumuna göre farklılaşmadığı; dinleme kaygısının sınıf düzeyi, Türkçe dersi başarısı, öğrencilerin anne eğitim durumları, okul dışı etkinliklere katılım ve evde bilgisayar kullanımı ile ilişkili olduğu görülmüştür.

Anahtar sözcükler: Türkçe öğretimi, dinleme becerisi, kaygı

* Bu çalışma, 20-23 Nisan 2017 tarihinde Roma/İtalya'da düzenlenen "3. International Symposium On Language Education And Teaching" programında sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, mates@konya.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-7361-6389>

Abstract:

Listening skills are directly related to the communication of the individual's surroundings and the success of the school. It is unexpected that individuals who are not good listeners are successful in social life and school life. This also reveals the importance of listening training.

The purpose of the study is to examine the anxiety of listening to the various variables of secondary school students. The level of listening anxiety of secondary school students was determined in the study. The relation of listening anxiety between gender, class level, family etc. variables were investigated. Research was conducted in descriptive survey model.

As a result of the research; it was seen that the anxiety of listening of the students did not differ according to the gender and educational level of the student's father. Also, It has been observed that the level of listening anxiety is related to the success of the Turkish lesson, the educational level of student's mother, participation in out-of-school activities and computer use at home.

Keywords: Turkish teaching, listening skills, anxiety

Giriş:

Dinleme, konuşan kişinin vermek istediği mesajı pürüzsüz olarak anlayabilme ve söz konusu uyarana karşı tepkide bulunabilme etkinliğidir (Demirel, 1999). Bireyin günlük hayat içinde en çok kullanıldığı iletişim aracının dil olduğunu düşünülduğünde bu etkinliğin bireysel ve toplumsal önemi kendiliğinden ortaya çıkar. Çünkü her bireyin çevresiyle doğru iletişimi kurabilmesi, dinleme becerisine bağlıdır. Dil becerileri arasında dinleme; bireyin doğumuyla birlikte gelişmesi ve böylelikle sonradan kazanılacak diğer dil becerilerine kaynaklık etmesi, sosyal hayat içinde en fazla kullanılan dil becerisi olması, bireyin sosyal çevrede ve okul yaşantısında öğrenmelere temel oluşturması gibi özellikleri ile büyük bir önem taşır (Ateş, 2016). Dinleme, günlük yaşamda insanlarla iletişimi kurmanın önemli bir aracıdır. Bu aracı bilgi alma, paylaşma, çevreyi anlama, kişisel gelişimi sağlama ve güç elde etme için kullanırız. Okullarda öğrenme, gelişme ve zihin becerilerini geliştirme çabalarının temelinde dinleme yer almaktadır. (Güneş, 2014) Eğitim alanında yapılan araştırmalar, sınıf ortamında en çok kullanılan becerinin dinleme olduğunu ortaya koymaktadır (Taylor, 1964, Akt: Melanlıoğlu, 2013). Dinleme, sesli bir girdiyi anlama ve yorumlama sürecidir. Dinleme, anlamaya dayalı, birçok işlemin bir arada, etkileşimsel olarak gerçekleştiği bir edimdir (Keçik ve Uzun, 2004). Johnson, (1951: 58) dinlemeyi, sözlü iletişim sürecinde etkili anlama ve cevap verme yeteneği (akt: Aytan,2011) olarak tanımlar. Sever (2004) ise dinlemeyle ilgili işittiğimizi anlamak ve saklamak ya da işittiğimiz anlamak amacıyla dikkat harcamak demektedir. Dinleme, dinleyicinin önce söylenenlerle sonra söylenenler arasında bağlantı kurma ve iletişim içindeki işlevini anlama yeteneğidir (Temur, 2001).

Dinleme becerisi ile ilgili yapılan tanımların ortak özelliklerini birlikte değerlendirdiğimizde dinlemeyi; konuşma unsurlarını duyma, algılama ve anlamlandırma süreçlerini kapsayan bir beceri olarak tanımlamak mümkündür (Ateş, 2016).

Dinleme çocuğun ilk ana dili etkinliğidir, çocuk okul öncesinde bilgilerin çoğunu dinleme yoluyla öğrenir (Özdemir, 1987). Bu yönüyle de okul dönemine kadar anlama ve öğrenmenin temelini oluşturur. Dinleme, okul çağına kadar olan dönemde tek anlama becerisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuk, okula başlayıp okumayı öğreninceye kadar bilgilerinin çok büyük bir bölümünü dinleme yoluyla edinir (Doğan, 2007). Edinim olarak yaşla orantılı, yavaş yavaş ve diğer dil beceri ile ilişkili olarak gelişen dinleme becerisi her bireyde aynı düzeyde gelişmemektedir. Bu becerinin gelişmesi etkileyen unsurlar vardır. İştme ile başlayan ve anlamlandırmayla sonuçlanan bu süreçte; bireysel özellikler (fiziksel ve nörolojik durum, psikolojik-motivasyon-durum, zeka vb.), konu (içerik, dil vb.), konuşan kişi (ses, etkileycilik vb.), dinlemenin gerçekleştiği ortam (ortamdaki diğer sesler, vb.) gibi bütün unsurlar dinleme becerisini etkilemektedir.

Çifçi (2001), dinlemeyi etkileyen faktörleri ise şu başlıklar altında toplamaktadır;

1.Fizyolojik, 2. Fiziki, 3. Psikolojik, 4. Zihinsel, 5. Sosyal, 6. Öğretmen, 7. Verici (konuşmacı), 8. Konu

Dinleme, doğum öncesi anne karnında başlamaktadır (Güneş, 2014). Temelde duyarak, anlayarak pekiştirilen bir gelişim süreci vardır. Çocuk bu beceriyi en yakından başlayarak sosyal çevresi içinde ve sosyal çevresi yardımıyla kazanmakta, yaşıyla orantılı olarak doğal bir biçimde, okul döneminde ise sistematik bir öğretim süreciyle geliştirmektedir. Dinleme becerisinin edinilmesi ve gelişmesiyle ilgili bu sürece bakıldığında dinlemeyi etkileyen unsurların yanına bireyin yetiştiği sosyal çevreyi de eklemek doğru olacaktır. Diğer taraftan sadece becerinin edinimi ve geliştirilmesi değil dinlemeyle ilgili davranışların da yerleşmesinde sosyal ortamın etkisi vardır. Çifçi (2001) bu durumu “Dinlemede sosyal mentalite, toplumun örf ve adetleri, yaygın sosyal eğitim anlayışları önemli rol oynar” diyerek belirtmektedir.

Dinlemeyi etkileyen unsurlara dinleyicinin kaygı düzeyini de eklemek doğru olacaktır. Dinleme sırasında bireyin yaşamış olduğu kaygı normalin dışında, çok yoğun ise, bireyin enerjisini verimli bir şekilde kullanmasını, dikkatini ve gücünü yapacağı işe yönlendirmesini engeller. Alan yazında “kaygı”nın farklı açıklamaları yer almaktadır.

Kaygı, endişe duyulan düşünce (TDK, 1998) anlamına gelmektedir. Ancak psikolojik ve sosyolojik açıdan terim olarak düşünüldüğünde kaygı, kişinin başına bir tehlike gelebileceği duygusu, huzursuzluk, gerilim, korkuyla karakterize ve hoş olmayan bir duygusal durum olarak ifade edilebilir (Öktem, 1981). Kaygı, kişinin bir uyarana karşı karşıya kaldığında yaşadığı, bedensel, duygusal ve zihinsel değişimlerle kendini gösteren bir uyarılmışlık durumudur (Taş, 2016).

Kayı öğrenmeye olumlu ya da olumsuz etkide bulunabilir (Scovel, 1991, Akt: Melanlıoğlu, 2013). Normal düzeydeki kaygılar bireyin, istek duyma, karar alma, alınan kararlar doğrultusunda enerji üretme ve bu enerjiyi kullanarak performanslarını yükseltme açısından yardımcı olur. Ancak bireyin yaşamış olduğu kaygı çok yoğun ise, bireyin enerjisini verimli bir şekilde kullanması, dikkatini ve gücünü yapacağı işe yönlendirmesi engellenir (Aydın ve Dilmaç, 2004).

Alanyazında kaygı ile ilgili yapılan çalışmaların sınav kaygısı, matematik kaygısı, sosyal kaygı ve bilgisayar kaygısı gibi konularda yoğunlaştığı görülmektedir (Le Grace ve Stone, 1993; Marcoulides, 1989; Wigfield ve Eccles, 1989; Wigfield ve Meece, 1988; Pekrun ve diğerleri, 2004; akt: Çeliktürk ve Yamaç 2015). Kaygı düzeyinin dil becerilerinin öğrenilmesi ve kullanılmasını da etkilemesi beklenir.

Dinlemeye karşı geliştirilen bir tepki olan dinleme kaygısı; üzüntü, kızgınlık, korku şeklinde duygusal olarak ortaya çıkabileceği gibi kalbin hızlı atması ve terleme şeklinde de fiziksel olarak kendini gösterebilir. Dinlemeye karşı geliştirilen bu tepki, derste yapılan bir dinleme etkinliği ya da sınav amacıyla dinleme gibi dinlemenin zorunlu olduğu hâllerde kendini göstermekte ya da dinlememe şeklinde dinlemenin zorunlu olmadığı durumlarda ortaya çıkabilmektedir (Melanlıoğlu, 2013). Dinlemeyi etkileyen kaygı ve düzeyinin hangi faktörlere bağlı olarak yükseldiğinin bilinmesi nitelikli bir dinleme eğitimi için önem taşımaktadır.

Amaç:

Araştırmanın amacı, ortaokul öğrencilerinin dinleme kaygısının çeşitli değişkenler açısından incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda araştırmada cevap aranacak alt amaçlar aşağıdaki şekilde belirlenmiştir:

Alt Amaçlar

- 1- Ortaokul öğrencilerinin dinleme kaygısı cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
- 2- Ortaokul öğrencilerinin dinleme kaygısı sınıf düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
- 3- Ortaokul öğrencilerinin dinleme kaygısı Türkçe dersi akademik başarıyla ilişkili midir?
- 4- Ortaokul öğrencilerinin dinleme kaygısı anne ve baba eğitim durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
- 5- Ortaokul öğrencilerinin dinleme kaygısı okul dışında herhangi bir etkinliğe katılıp- katılmama durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
- 6- Ortaokul öğrencilerinin dinleme kaygısı evinde bilgisayar olup-olmama, evde internet kullanma durumlarına göre farklılaşmakta mıdır?

Yöntem:

Ortaokul öğrencilerinin dinleme kaygılarını incelemeyi amaçlayan bu çalışma, genel tarama modelinde yürütülmüştür. “Genel tarama modelleri, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü veya ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir (Karasar, 2011: 79).

Çalışma Grubu

Bu araştırmaya Konya ilindeki Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı 6 ortaokulda öğrenim gören 5. (n=123), 6. (n=115), 7. (n=118) ve 8. sınıf öğrencileri (n=103) olmak üzere toplam 459 öğrenci katılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin 142'si erkek, 317'si kızdır.

Verilerin toplanması ve analizi

Çalışmada kullanılacak verilerin toplanmasında; katılımcıların araştırmada kullanılacak bireysel bilgilerin alınması için araştırmacı tarafından geliştirilen “kişisel bilgi formu” kullanılmıştır. Öğrencilerin dinleme kaygısını belirlemek amacıyla Melanlıoğlu (2013) tarafından geliştirilen “Ortaokul Öğrencileri İçin Dinleme Kaygısı Ölçeği” kullanılmıştır. Dinleme kaygısı ölçeği 37 maddeden oluşan 5'li Likert tipi bir ölçektir. Çalışmada uygulanan ölçeğin güvenirlik katsayısı .927 olarak belirlenmiştir. Ölçekten alınan yüksek puan dinleme kaygısının yüksek olduğu anlamına gelmektedir.

Veri toplama araçları veri toplama gününde sınıfta bulunan ve araştırmaya katılmaya gönüllü olan öğrencilere uygulanmıştır. Uygulama araştırmacı gözetiminde yapılmış, öğrencilere ölçme araçları ve araştırmanın amacı hakkında bilgi verilmiştir.

Dinleme kaygısının sınıf düzeyine, anne-baba eğitim durumuna, Türkçe dersi notuna göre farklılaşp farklılaşmadığı tek yönlü varyans analizi (One-Way Anova) ile belirlenmiştir. Varyans analizinde F değerinin anlamlı bulunduğu durumlarda bu farkın kaynağını belirlemek için de ‘Tukey HSD Testi’ kullanılmıştır. Dinleme kaygısının cinsiyete, evinde bilgisayar olup-olmama durumuna, evinde internet olup-olmama durumuna ve okul dışında herhangi bir etkinliğe katılıp-katılmama durumuna göre incelenmesinde ise bağımsız gruplar için t testi kullanılmıştır. Tüm bu analizler SPSS 21.0 paket programı ile yapılmıştır. Anlamlılık düzeyi .05 olarak kabul edilmiştir.

Bulgular:

Bu bölümde araştırma grubunda bulunan ortaokul öğrencilerinin dinleme kaygısının cinsiyete, sınıf düzeyine, Türkçe dersi notuna, anne ve baba eğitim durumuna, okul dışında herhangi bir etkinliğe katılıp-katılmama, evinde bilgisayar olup-olmama ve evinde internet olup-olmama durumuna göre incelenmesine ilişkin bulgular sunulmuştur.

Tablo 1. Kız ve Erkek Öğrencilerin Dinleme Kaygısı Puanlarına İlişkin Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları

Cinsiyet	n	X	ss	t	P
Kız	317	101.52	24.35	-1.391	.165
Erkek	142	98.12	23.76		

Tablo 1’de görüldüğü gibi kız öğrencilerin dinleme kaygısı puan ortalaması $X=101.52$ ve erkek öğrencilerin dinleme kaygısı puan ortalaması $X=98.12$ ’dir. Bu iki ortalama arasındaki farka ilişkin $t=-1.391$ değeri anlamlı bulunmamıştır ($p>.05$). Buna göre kız öğrencilerin dinleme kaygısı ile erkek öğrencilerin dinleme kaygısı arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Tablo 2. Öğrencilerin Sınıf Düzeyine Göre (5,6,7,8) n Sayıları, Dinleme Kaygısı Toplam Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Sınıf Düzeyi	n	X	ss
5	123	106.47	25.05
6	115	96.72	22.31
7	118	105.39	22.46
8	103	91.84	24.10

Tablo 2 incelendiğinde 5. sınıf öğrencilerinin dinleme kaygısı puan ortalaması $X=106.47$, 6. sınıf öğrencilerinin $X=96.72$, 7. sınıf öğrencilerinin $X=105.39$ ve 8. sınıf öğrencilerinin dinleme kaygısı puan ortalaması $X=91.84$ olarak bulunmuştur. Dinleme kaygısı toplam puanlarının sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için verilere uygulanan tek yönlü ANOVA sonuçları tablo 3’de sunulmuştur.

Tablo 3. Öğrencilerin Sınıf Düzeyine Göre Dinleme Kaygısı Puanlarına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	16586.821	3	5528.940	9.995	.000
Gruplariçi	251693.6	455	553.173		
Toplam	268280.4	458			

Tablo 3 incelendiğinde araştırma grubundaki öğrencilerin sınıf düzeyine göre dinleme kaygısı toplam puanlarına uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucu, F değerinin anlamlı olduğunu göstermiştir, $F(3,455)=9,995$, $p<.001$. Bu bulgu öğrencilerin dinleme kaygısı üzerinde sınıf düzeyinin anlamlı bir etkisinin olduğunu

göstermektedir. Dinleme kaygısı puan ortalamaları arasındaki farkın hangi sınıflar arasında olduğunu belirlemek için Tukey HSD testi uygulanmıştır. Tukey testi sonucunda, 5. sınıf öğrencilerinin dinleme kaygısı 6. (5-6=9.75) ve 8. sınıf (5-8=14.63) öğrencilerinin dinleme kaygısından; 7. sınıf öğrencilerinin dinleme kaygısı 6. (7-6=8.67) ve 8. sınıf (7-8=13.55) öğrencilerinin dinleme kaygısından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur ($p<.05$).

Tablo 4. Öğrencilerin Türkçe Dersi Notuna Göre (1, 2, 3, 4, 5) n Sayıları, Dinleme Kaygısı Toplam Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Not	n	X	ss
1	7	113.85	24.13
2	25	102.24	15.33
3	69	97.17	22.75
4	155	105.09	24.02
5	200	97.50	25.19

Tablo 4 incelendiğinde not ortalaması 1 olan öğrencilerin dinleme kaygısı puan ortalaması $X=113.85$, 2 olan öğrencilerin $X=102.24$, 3 olan öğrencilerin $X=97.17$, 4 olan öğrencilerin $X=105.09$ ve 5 olan öğrencilerin dinleme kaygısı puan ortalaması $X=97.50$ olarak bulunmuştur. Dinleme kaygısı toplam puanlarının Türkçe dersi notuna göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için verilere uygulanan tek yönlü ANOVA sonuçları tablo 5’de sunulmuştur.

Tablo 5. Öğrencilerin Türkçe Dersi Notuna Göre Dinleme Kaygısı Puanlarına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	7156.159	4	1789.040	3.109	.015
Gruplarıçi	259556.9	451	575.514		
Toplam	266713.0	455			

Tablo 5 incelendiğinde araştırma grubundaki öğrencilerin Türkçe ders notuna göre dinleme kaygısı toplam puanlarına uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucu, F değerinin anlamlı olduğunu göstermiştir, $F(4,451)=3,109$, $p<.05$. Bu bulgu öğrencilerin dinleme kaygısı üzerinde Türkçe dersi başarısının anlamlı bir etkisinin olduğunu göstermektedir. Dinleme kaygısı puan ortalamaları arasındaki farkın hangi notlar arasında olduğunu belirlemek için Tukey HSD testi uygulanmıştır. Tukey testi sonucunda, Türkçe dersi notu 4 ve 5 olan öğrencilerin dinleme kaygısı arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($p<.05$). Not ortalaması 4 olan öğrencilerin dinleme kaygısı notu 5 olan öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksektir (4-5=7.59).

Tablo 6. Öğrencilerin Anne Eğitim Düzeyine Göre (ilk, orta, lise, üniversite) n Sayıları, Dinleme Kaygısı Toplam Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Anne Eğitim n		X	Ss
ilkokul	273	102.83	23.58
ortaokul	122	98.83	25.61
lise	40	90.00	22.73
üniversite	23	100.17	22.13

Tablo 6 incelendiğinde annesi ilkokul mezunu olan öğrencilerin dinleme kaygısı puan ortalaması $X=102.83$, annesi ortaokul mezunu olan öğrencilerin $X=98.83$, annesi lise mezunu olan öğrencilerin $X=90.00$ ve annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin dinleme kaygısı puan ortalaması $X=100.17$ 'dir. Dinleme kaygısı toplam puanlarının anne eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için verilere uygulanan tek yönlü ANOVA sonuçları tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7. Öğrencilerin Anne Eğitim Düzeyine Göre Dinleme Kaygısı Puanlarına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	6238.785	3	2079.595	3.608	.013
Gruplarıçi	261661.6	454	576.347		
Toplam	267900.4	457			

Tablo 7 incelendiğinde araştırma grubundaki öğrencilerin anne eğitim düzeyine göre dinleme kaygısı toplam puanlarına uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucu, F değerinin anlamlı olduğunu göstermiştir, $F(3,454)=3,608$, $p<.05$. Bu bulgu öğrencilerin dinleme kaygısı üzerinde anne eğitim düzeyinin anlamlı bir etkisinin olduğunu göstermektedir. Dinleme kaygısı puan ortalamaları arasındaki farkın hangi anne eğitim düzeyi arasında olduğunu belirlemek için Tukey HSD testi uygulanmıştır.

Tukey testi sonucunda, annesi ilkokul mezunu olan öğrenciler ile annesi lise mezunu olan öğrencilerin dinleme kaygısı arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($p<.05$). Annesi ilkokul mezunu olan öğrencilerin dinleme kaygısı annesi lise mezunu olan öğrencilerin dinleme kaygısından anlamlı düzeyde yüksektir (ilkokul-lise=12.83).

Tablo 8. Öğrencilerin Baba Eğitim Düzeyine Göre (ilk, orta, lise, üniversite) n Sayıları, Dinleme Kaygısı Toplam Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Baba Eğitim n		X	Ss
ilkokul	170	102.47	23.73
ortaokul	120	99.87	26.14
lise	97	100.44	23.53
üniversite	72	96.77	22.78

Tablo 8 incelendiğinde babası ilkokul mezunu olan öğrencilerin dinleme kaygısı puan ortalaması $X=102.47$, babası ortaokul mezunu olan öğrencilerin $X=99.87$, babası lise mezunu olan öğrencilerin $X=100.44$ ve babası üniversite mezunu olan öğrencilerin dinleme kaygısı puan ortalaması $X=96.77$ 'dir. Dinleme kaygısı toplam puanlarının baba eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için verilere uygulanan tek yönlü ANOVA sonuçları tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 9. Öğrencilerin Baba Eğitim Düzeyine Göre Dinleme Kaygısı Puanlarına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	1708.496	3	569.499	.972	.406
Gruplarıçi	266571.9	455	585.872		
Toplam	268280.4	458			

Tablo 9 incelendiğinde araştırma grubundaki öğrencilerin baba eğitim düzeyine göre dinleme kaygısı toplam puanlarına uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucu, F değerinin anlamlı olmadığını göstermiştir, $F(3,455)=0,972$, $p>.05$. Bu bulgu öğrencilerin dinleme kaygısı üzerinde baba eğitim düzeyinin anlamlı bir etkisinin olmadığını göstermektedir.

Tablo 10. Okul Dışında Herhangi Bir Etkinliğe Katılan ve Katılmayan Öğrencilerin Dinleme Kaygısı Puanlarına İlişkin Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları

Etkinlik n		X	ss	T	P
Katılan	158	103.50	23.94	2.00	.046
Katılmayan	299	98.75	24.25		

Tablo 10'da görüldüğü gibi okul dışında herhangi bir etkinliğe katılan öğrencilerin dinleme kaygısı puan ortalaması $X=103.50$ ve okul dışında herhangi bir etkinliğe katılmayan öğrencilerin dinleme kaygısı puan ortalaması $X=98.75$ 'dir. Bu iki ortalama arasındaki farka ilişkin $t=2.00$ olup bu değer anlamlı bulunmuştur ($p<.05$). Yani okul dışında herhangi bir etkinliğe katılan öğrencilerin dinleme kaygısı herhangi bir etkinliğe katılmayan öğrencilerin dinleme kaygısından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Tablo 11. Evinde Bilgisayar Olan ve Olmayan Öğrencilerin Dinleme Kaygısı Puanlarına İlişkin Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları

Bilgisayar	n	X	ss	t	P
Var	308	98.78	23.66	-2.137	.033
Yok	151	103.90	24.99		

Tablo 11'de görüldüğü gibi evinde bilgisayar olan öğrencilerin dinleme kaygısı puan ortalaması $X=98.78$ ve evinde bilgisayar olmayan öğrencilerin dinleme kaygısı puan ortalaması $X=103.90$ 'dır. Bu iki ortalama arasındaki farka ilişkin $t=-2.137$ olup bu değer anlamlı bulunmuştur ($p<.05$). Evinde bilgisayar olmayan öğrencilerin dinleme kaygısı, evinde bilgisayar olan öğrencilerin dinleme kaygısından anlamlı düzeyde yüksektir.

Tablo 12. Evinde İnternet Olan ve Olmayan Öğrencilerin Dinleme Kaygısı Puanlarına İlişkin Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları

İnternet	n	X	ss	t	p
Var	279	99.17	24.10	-1.427	.154
Yok	180	102.47	24.29		

Tablo 12'de görüldüğü gibi evinde internet olan öğrencilerin dinleme kaygısı puan ortalaması $X=99.17$ ve evinde internet olmayan öğrencilerin dinleme kaygısı puan ortalaması $X=102.47$ 'dir. Bu iki ortalama arasındaki farka ilişkin $t=-1.427$ olup bu değer anlamlı bulunmamıştır ($p>.05$). Evinde internet olan öğrencilerin dinleme kaygısı ile evinde internet olmayan öğrencilerin dinleme kaygısı arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Sonuç ve Tartışma:

Ortaokul öğrencilerinin dinleme kaygısının çeşitli değişkenler açısından incelendiği bu çalışmadan elde edilen bulgular ışığında aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- 1) Kız öğrencilerin dinleme kaygısı ile erkek öğrencilerin dinleme kaygısı arasında anlamlı bir farklılık olmadığı,
- 2) 5. sınıf öğrencilerinin dinleme kaygısının 6. ve 8. sınıf öğrencilerinin dinleme kaygısından; 7. sınıf öğrencilerinin dinleme kaygısının 6. ve 8. sınıf öğrencilerinin dinleme kaygısından anlamlı düzeyde yüksek olduğu,
- 3) Türkçe dersi not ortalaması 4 olan öğrencilerin dinleme kaygısının, notu 5 olan öğrencilerin dinleme kaygısından anlamlı düzeyde yüksek olduğu,
- 4) Annesi ilkokul mezunu olan öğrencilerin dinleme kaygısının annesi lise mezunu olan öğrencilerin dinleme kaygısından anlamlı düzeyde yüksek olduğu,
- 5) Öğrencilerin dinleme kaygısının baba eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermediği,
- 6) Okul dışında etkinliğe katılan öğrencilerin dinleme kaygısının katılmayan öğrencilerin dinleme kaygısından anlamlı düzeyde yüksek olduğu,
- 7) Evinde bilgisayar olmayan öğrencilerin dinleme kaygısının bilgisayar olan öğrencilerin dinleme kaygısından anlamlı düzeyde yüksek olduğu,
- 8) Evinde internet olan ve olmayan öğrencilerin dinleme kaygısı arasında anlamlı farklılık olmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Kaygı ile ilgili yapılan çalışmalar kaygının başarıyı, bilişsel performansı ve öz-düzenlemeyi olumsuz yönde etkilediğini ortaya koymuştur (Ocak ve Yamaç, 2013; Papay ve Spielberger, 1986; Zhao, Guo ve Dynia, 2013). Alanyazında ortaokul öğrencilerinin dinleme kaygılarıyla ilgili çalışma sayısı çok sınırlıdır. Uçgun (2016)'un, ortaokul öğrencilerinin okuma ve dinleme kaygılarını arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışmasındaki dinleme kaygısı ile ilgili bulguları, cinsiyet değişkeni dışındaki değişkenlerde, bu araştırmanın bulgularıyla uyumaktadır. Dinleme kaygısıyla ilgili Türkçenin yabancı dil olarak öğrenimi alanında yapılmış çalışmalar vardır (Altunkaya, 2017; Çapan ve Karaca, 2013;) ancak anadili öğrenimi ve yabancı dil öğrenimi arasındaki fark ve çalışma gruplarındaki öğrencilerin yaş, kültür vb farkları söz konusu çalışmalarla bu araştırmanın sonuçlarını karşılaştırmaya engeldir.

Dinlemeyi sözlü iletişimin bir parçası olarak kabul ettiğimizde dinle kaygısının, sözlü iletişimle ilgili olduğu ve konuşma ile iç içe olduğu görülecektir. Bu açıdan konuşma kaygısı ve iletişim becerileri ile dinleme kaygısı arasındaki ilişkinin araştırılması bir öneri olarak ortaya konabilir.

Kaynakça:

ATEŞ, Murat. (2016), Ortaokul Öğrencilerinin Dinlediğini Anlama Becerileri İle Sosyo-Ekonomik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, **International Journal of Language Academy**, 4/4, p. 309-317.

AYDIN, E., DİLMAÇ B. (2004), *Matematik Kaygısı*, Eğitime İlişkin Çeşitlemeler, Konya: Eğitim Kitabevi

AYTAN, Talat, (2011), Aktif Öğrenme Tekniklerinin Dinleme Becerisi Üzerindeki Etkileri, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.

ÇELİKTÜRK, Z., YAMAÇ, A. (2015), İlkokul ve Ortaokul Öğrencileri İçin Okuma Kaygısı Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması, İlköğretim Online, XIV(1): 97-107

ÇİFÇİ, Musa (2001), Dinleme Eğitimi Ve Dinlemeyi Etkileyen Faktörler, **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, II: 165-177.

DEMİREL, Özcan (1999), İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi, İstanbul, M.E.B.

GÜNEŞ, Firdevs. (2014), *Türkçe Öğretimi Yaklaşımlar ve Modeller*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

DOĞAN, Yusuf (2007), İlköğretim İkinci Kademe Dil Becerisi Olarak Dinlemeyi Geliştirme Çalışmaları, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.

KEÇİK, İ., UZUN, L. (2004), *Türkçe Sözlü Ve Yazılı Anlatım*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.

KARASAR, Niyazi (1994), *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler*. Ankara: 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Lid. Yayını.

MELANLIOĞLU, Deniz. (2013), Ortaokul Öğrencileri İçin Dinleme Kaygısı Ölçeğinin Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması, **Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi** Türkçenin Eğitimi Özel Sayısı, Sayı IX

ÖKTEM Ö. (1981), *Anksiyetenin* Öğrenmeye Ve Hafızaya Etkisi, İstanbul: İstanbul Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yayını.

ÖZDEMİR, Emin (1987), İlkokul öğretmenleri için Türkçe öğretimi kılavuzu. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

SEVER, Sedat (2004), *Türkçe Öğretimi Ve Tam Öğrenme*, Ankara: Anı Yayıncılık.

TAŞ, Y. (2016), Sınav Kaygısıyla Başa Çıkma, http://www.bilkent.edu.tr/~dos/ogdm/b_sinavkaygi.html erişim tarihi: 18.05.2016.

TEMUR, Turan (2001), *Dinleme Becerisi, Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*, Türkçe 1-8. Ankara: Nobel Yayınları.

TDK (1998), *Büyük Türkçe Sözlük*, C.II. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Extended Abstract:

While it is considered that the most used communication instrument in daily life by the individual is language, this action's individual and public importance shows up by itself. Because, every individuals' communicating with their environments truly depends on their skills to listen also. Among language skills, listening carries great importance by the features like; developing by birth and so being the source for the skills that are going to be obtained later on, being the most used language skill in social life, structuring a base for learnings in social environment and school life. Child gains this skill by starting with his/her closest, in the inner circle and with the help of the inner circle, directly proportional with the age naturally, in case of school period he/she develops it through a systematic education process. While this process about gaining and developing listening skill is being looked at, to add social environment where individual has been raised to the factors that do effect listening would be correct. On the other hand, social environment has an effect on not only gaining and developing the skill but also placing of listening behaviours. It would be right to add the anxiety level of the listener to the elements that affect listening. If the anxiety that the individual has lived during listening is very intense outside of normal, it will prevent the individual from using energy efficiently and directing his attention and power to work. Listening anxiety; a knee-jerk that is developed to counter listening; while might occur emotionally as sadness, anger, might also occur physically as fast heart-beats and sweating. This knee-jerk which is developed to counter listening, might show up in situations where listening is a must like in interception activities and exams or in situations like where not-listening like listening is not a must. To know what factors the anxiety and its level that do effect the listening raise depend on is important for a qualitative listening education.

The aim of the research is to analyse the listening anxiety of secondary school students by different variables. According to this aim, sub-aims that will be answered are determined as below:

- 1- Does listening anxiety of secondary school students differentiate by gender?
- 2- Are the listening concerns of secondary school students differentiated by class level?
- 3- Are the listening anxiety of secondary school students related to academic achievement in Turkish?
- 4- Are the anxiety of listening to secondary school students differentiated according to the education level of their parents?
- 5- Does listening anxiety of secondary school students differentiate by participating or not participating an out-school activity?
- 6- Does listening anxiety of secondary school students differentiate by having or not having a computer at home, using internet at home?

This research that aims to analyse secondary school students' listening anxiety is performed in general survey model.

A total of 459 students, including 5th, 6th, 7th and 8th grade students attending 6 secondary schools affiliated to the Ministry of National Education in Konya, participated in this research. Of the students who participated in the survey, 142 were males and 317 were females.

While gathering data for the research, to take participants' personal information which is going to be used in research, personal verse form that is developed by researcher is used. To identify students' listening anxiety, "Listening Anxiety Scale for Secondary School Students" which is developed by Melanlıoğlu (2013) is used. Listening Anxiety Scale is a 5 point Likert type scale that consist of 37 articles. Reliability co-efficient of the scale that is used in study is determined as .927. The high score gained by the scale means listening anxiety has a higher rate.

Data collection instruments were applied to students who were in the class on the day of data collection and volunteered to participate in the survey. The application was made under the supervision of the researcher and the students were informed about the measurement tools and the purpose of the research.

It is determined by One-Way Anova that listening anxiety does not differ according to class' level, parents' educational background or grade of Turkish class. In One-Way Anova, for some situations where F value is significant, to identify the source of this variance 'Tukey HSD Test' is used. To analyse listening anxiety by gender, having a computer in home, having internet connection in home and participating any out-school activities, Independent T test for groups is used. All these analyses are made by SPSS 21.0 pack program. Significance level is accepted as .05.

By the findings gathered as a result of this study where secondary school students' listening anxiety is analysed by variables, following results are found:

There is no significant difference between the listening anxiety of female and male students,

Listening anxiety of 5th grade students is significantly higher than 6th and 8th grade students, listening anxiety of 7th grade students is significantly higher than 6th and 8th grade students,

Listening anxiety of students who have grade-point average of 4 is higher than the students who have grade-point average of 5, is found as a result.

It has been shown that the mother of primary school graduates is significantly higher than the mother of the high school graduates,

It was found that the anxiety of students' listening was not significantly different according to the father education level,

It was determined that the students who participated in out-of-school activities

had a significantly higher level of listening anxiety than those who did not,

It was found that the anxiety of listening to non-computer students at home was significantly higher than that of computer students,

It has been found that there is no significant difference in listening anxiety among students with and without internet at home.

The studies which are about anxiety show that anxiety effects success, cognitive performance and self-regulation negatively. (Ocak and Yamaç, 2013; Papay and Spielberger, 1986; Zhao, Guo and Dynia, 2013). In the body of literature, the studies about learning anxiety of secondary school students are pretty limited. The study where Uçgun (2016) does search the relation between secondary school students anxiety of reading and listening, his findings on listening anxiety except gender variable correspond with this study's findings. About listening anxiety, there are studies on the field of learning Turkish as a foreign language (Altunkaya, 2017; Çapan ve Karaca, 2013;) but the difference main-language learning and foreign language learning and some variables of children in the study groups like age, culture etc. is a bottleneck to compare the so called studies and this study's results.

When we accept listening as a part of the vocal communication, it is seen that listening anxiety is related with vocal communication and speaking. Within this scope, to search listening anxiety and the relation between communication skills and listening anxiety might be revealed as a suggestion.

Yabancılara Türkçe Öğretiminde Ad Durum Eklerinin Yan İşlevlerinin Öğretilmesi

Teaching the Auxiliary Functions of Case Suffixes in Teaching Turkish to Foreigners

Öğr. Gör. Önder ÇANGAL *
Umut BAŞAR **

Öz:

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde dil bilgisi öğretimi ile ilgili çalışmalarda genellikle öğrencilerin öğrenme güçlükleri üzerinde durulmakta, Türkçenin yabancılara öğretiminde temel seviyeden itibaren öğrenciler tarafından bir sorun kaynağı olarak görülen ad durum eklerinin öğretimiyle ilgili birçok araştırmanın yapıldığı görülmektedir. Alanda kullanılan ders kitaplarına bakıldığında ad durum eklerinin öğretimiyle ilgili bir standardın olmadığı, bazı kitaplarda ad durum eklerinin bazı yan işlevlerine yer verilirken bir diğerinde bu işlevlere yer verilmediği görülmektedir. Bu çalışmada ad durum eklerinin yan işlevlerinin belirlenmesi, bu işlevlerin basitten karmaşığa ve bilinenden bilinmeyene ilkeleri dikkate alınarak hedef kitleye öğretilmesine ilişkin bir öneri hazırlanması amaçlanmıştır.

Anahtar sözcükler: Yabancılara Türkçe öğretimi, dil bilgisi öğretimi, ad durum ekleri, hâl ekleri.

Gaziantep Üniversitesi, Türkçe Öğretim Merkezi, ondercangal@hotmail.com,
<https://orcid.org/0000-0002-8560-3526>

Hacettepe Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Doktora Öğrencisi,
umutbasar_35@hotmail.com,
<https://orcid.org/0000-0001-5571-7103>

Abstract:

In teaching Turkish as a foreign language, the studies on teaching grammar have stressed mainly the learning difficulties that the students have had and it is seen that one of these difficulties that has been considered a serious problem by the students since the basic level of learning Turkish is to study the case suffixes and many research studies have been carried out on this topic. When the textbooks in this field were examined, it was indicated that there wasn't a standard related to teaching the case suffixes and that some textbooks included some auxiliary functions of the case suffixes while others didn't include any of them. The aim of this study is to determine the auxiliary functions of the case suffixes and prepare a proposal related to teach these functions to the target group considering the principles such as from simple to complex and from the known to the unknown.

Keywords: Teaching Turkish to Foreigners, grammar teaching, case suffixes.

Giriş:

Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi alanında, dil bilgisi öğrenme alanının öğretimiyle ilgili öğretim setlerine göre farklılıklar bulunmaktadır. Bununla birlikte dil bilgisi öğretimi olmaksızın Türkçenin yabancılara öğretilmesinin mümkün olamayacağı söylenebilir. Dolayısıyla Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde dil bilgisi öğretiminin bir ihtiyaç olduğu gerçeğinden hareketle bu öğretimin kapsamı, yöntemi ve işlevi üzerinde tartışmak yerinde olacaktır. Bu yargıyı destekler nitelikte Kurt (2016: 265) "Sonuç olarak Türkçenin yabancılara öğretiminde dil bilgisine ait bilgi ve kurallar bütünüünün göz ardı edilemez bir yeri ve işlevi vardır; ne var ki bunların verilme biçimi ile becerilerle ilişkilendirilmesi hayati bir önem taşımaktadır. Ana dili olarak Türkçe öğretiminde benimsenen yöntem ve yaklaşımların bu alanda pek de başarılı olamadığı ve son yıllarda bu alanda yeni yaklaşım ve arayışların olduğu gözlenmektedir." yorumunda bulunmaktadır.

Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metninde (DİOBM) "Dil bilgisel Yetenek" başlığı altında dil bilgisi öğreniminin işlevine dair şu açıklamalar yer almaktadır; "Dil bilgisel yetenek, dilin dil bilgisel kaynaklarını bilme ve kullanma olarak tanımlanabilir. Genel olarak bir dilin dilbilgisi öge öbeklerini anlamlı ve kurallı bir dizi oluşturma ilkeleri olarak görülebilir. Dil bilgisel yetenek belli kalıpları ezberleyerek tekrarlamak değil, kurallara uygun olarak doğru üretilmiş söz öbekleri ve cümleleri anlama ve anlatma becerisidir." (DİOBM, 2009: 106). Başvuru metnindeki ifadelerden yola çıkılarak dil bilgisi öğrenme alanının temel dil becerilerinin etkili kullanımında ve geliştirilmesinde önemli bir araç konumunda olduğu yorumu yapılabilir.

Durum ekleri ve bu eklerin başlıca işlevlerinin öğretimi gerek ana dili olarak Türkçe öğretiminde gerekse yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde hâlâ üzerinde tartışılan dil bilgisi konularından biridir. "Cümle içinde isimleri başka kelimelerle olan ilişkilerine göre çeşitli hâllere sokan ekler" (Korkmaz, 1992: 77) olarak ta-

nımlanan durum eklerinin öğretiminde, anlam odaklı bir anlayışla ekin isme ve cümleye kattığı işlevlerden ziyade her ekin en bilindik görevi üzerinde durulduğu ileri sürülebilir. Bu bağlamda Mert (2003: 27) de Türkçenin grameriyle ilgili çalışmalarda (birkaçı hariç) söz konusu dil bilgisi konusunun genellikle şekil açısından ek seviyesinde ele alındığını belirtmektedir. Bu yargıyı destekler nitelikte Balyemez (2016: 77), isim durumlarının adlandırılmasında söz konusu ekin en belirgin anlamının dikkate alındığını, ancak hâl eklerinin cümleye kattıkları anlamların bunlarla sınırlı olmadığını, dilin en önemli özelliklerinden birinin değişkenlik olmasından dolayı eklerin de zaman içinde yeni anlamlar kazanabildiğini ve hâl eklerinin de cümleye farklı anlamlar kattığını söylemektedir.

Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen bir hedef kitlenin fiiller ve isimler arasındaki ilişkiyi anlayabilmesi ve Türkçe anlama-anlatma becerilerini etkili kullanabilmesi için durum eklerini kavramış olması önemlidir. Ancak “Türkçenin yabancılara öğretiminde bazı eski alışkanlıkların ve tekniklerin gözden geçirilmesi ve yenilenmesi gerekmektedir. Ad durum eklerinin öğretimi bu konulardan biridir. Ad durum ekleri öğretilirken yeni bazı anlayışların benimsenmesi gereklidir” (Sakkallı, 2016: 102). Ayrıca yabancı dil olarak Türkçe öğretim sürecinde durum eklerinin yan işlevlerinin göz ardı edildiği veya yeteri kadar üzerinde durulmadığı iddia edilebilir. Bir dili yabancı dil olarak öğrenen hedef kitlenin dildeki bütün kalıpları ve anlamsal ilişkileri belli bir aşama ile temelden öğrendiği göz önünde bulundurulduğunda, temel işlevleri dışında pek çok yerde kullanılmakta olan durum eklerinin yan işlevlerinin de basitten karmaşığa ve bilinenden bilinmeyene ilkeleri gözetilerek hedef kitleye verilmesi önemlidir.

Yabancı dil olarak Türkçe öğretim setlerinin tamamında temel seviyede fiillerin öğretilmeye başlamasının ardından ad durum eklerinin de aşamalı olarak öğretildiği bilinmektedir. Ancak ad durum eklerinin fiillerle olan ilişkisinin yabancı dil olarak Türkçe öğrenenler tarafından öğrenilip hatasız bir şekilde anlatım sırasında kullanılmasının çok da kolay olmadığı ileri sürülebilir. Alanda gerçekleştirilen pek çok çalışmada ad durum eklerinin öğretiminin başlıca sorunlar arasında görüldüğü dikkati çekmektedir.

Özkan (1994’ten aktaran Mert, 2003: 29) tarafından yapılan bir çalışmada, Ankara Üniversitesi TÖMER’de yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlerin durum ekleriyle ilgili yaptıkları hataların %52,7’sinin bu ekleri kullanmamaktan, %21,9’unun eklerin gereksiz kullanımından, %25,4’ünün kullanılması gereken ekin yerine başka ek kullanılmasından kaynaklandığı belirtilmektedir. Güven (2007: 149) tarafından Ankara Üniversitesi TÖMER’de yapılan bir başka çalışmada ise belirtme durumunun temel düzeyde %42, orta düzeyde %59 ve ileri düzeyde %59,4 oranla en çok hata yapılan durum olduğu ifade edilmekte; yönelme durumunun temel düzeyde %23, orta düzeyde %29,4, ileri düzeyde %29; bulunma durumunun temel düzeyde %26, orta düzeyde %6,5, ileri düzeyde %6,7 ve ayrılma durumunun temel düzeyde %8, orta düzeyde %5,2, ileri düzeyde ise %4,7 oranla hata yapılan durumlar olduğu ortaya konmaktadır.

Yukarıdaki saptamalara ilave olarak Açık (2008) yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde isim hâl eklerinin kullanımıyla ilgili sorunların olduğunu vurgulamakta, Kara (2010) ise Türkçenin yabancılara öğretiminde hâl eklerinin başlı başına bir çalışma konusu olabilecek büyüklükte olduğunu ifade ederek hataların genellikle hâl ekinin yanlış kullanılmasından ya da hiç yazılmamasından kaynaklandığını ileri sürmektedir. Candaş Karababa (2009: 273) da özellikle belirtme durumu eki (-ı, -i, -u, -ü) ve yönelme durumu eki (-a, -e) kullanmada yabancı öğrencilerin zorluk yaşadığını, bu zorlanmada da öğrencilerin ana dillerinin büyük etkisinin olduğunu belirtmektedir.

Şahin (2013: 446) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmanın sonuçlarına göre Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenmeye çalışanların en fazla hatayı kip ve şahıs eklerinden sonra hâl eklerinde yaptığı ifade edilmektedir. Atagül ve Cevher (2015: 330) tarafından temel seviyede yabancı dil olarak Türkçe öğrenen 86 Afrika uyruklu öğrenci üzerinde yapılan başka bir çalışmada hâl ekleri konusunda ciddi yanlışların yapıldığı; A1 seviyesinde yapılan hata sayısının 289, A2 seviyesinde yapılan hata sayısının 33 olarak tespit edildiği; öğrencilerin en fazla hatayı hâl eklerini kullanmayarak yaptığı belirtilmektedir. Ayrıca, Akdoğan (1993), Öz (2002) ve Yıldırım (2011) tarafından da yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde ad durum ekleriyle ilgili yüksek lisans tezlerinin hazırlandığı görülmektedir.

Aydın (1997) tarafından belirtme durum ekinin öğretime yönelik müstakil bir çalışma yapılmış olması dikkate değerdir. Ayrıca yurt dışında faaliyet gösteren Yunus Emre Enstitüsü Türk Kültür Merkezlerinde yabancı dil olarak Türkçe öğrenenler üzerinde yapılan başka bir araştırma da (Boylu, 2014) durum eklerinin genellikle hata yapılan dil bilgisi kuralları kategorisinde yer aldığını göstermektedir.

Yukarıda sıralanan çalışmalar, genel olarak yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlerin ad durum eklerini öğrenirken yaşadığı zorluklar ve anlatım esnasında ad durum ekleriyle ilgili yaptıkları hataları ortaya koyup çözüm önerisi sunmak adına kaleme alınmıştır. Melanlıoğlu (2012) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ise durum eklerinin öğretimi sırasında öğretmenlerin yaşadığı problemler ele alınmıştır. Söz konusu akademik çalışmaların tamamı dikkate alındığında, ad durum eklerinin öğretiminin hem hedef kitle hem de öğretmenler açısından ciddi zorlukları barındıran bir süreç olduğu görülmekte, ad durum eklerinin yan işlevleri üzerinde yeterince durulmadığı düşünülmektedir.

Amaç:

Bu çalışmanın amacı, yabancı dil olarak Türkçe öğretimi sürecinde üzerinde yeteri kadar durulmayan ad durum eklerinin yan işlevlerini belirleyerek bu işlevlerin kolaydan zora, basitten karmaşığa ilkeleri doğrultusunda bir sıra ile hedef kitleye öğretilmesine ilişkin bir yol geliştirebilmektir. Bu doğrultuda ad durum eklerinin isimlendirilmesine dayanak oluşturan temel işlevleri dışındaki yan işlevleri tespit edilerek seviyelere göre sıralanmıştır. Çalışmada bir diğer amaç mevcut Türkçe öğretim setlerinin bazılarında olduğu gibi bütün yan işlevlerin C1 seviye-

sinde öğrencilere verilmesinden ziyade öğretim sürecine yayılması ve aşamalı bir şekilde metinlere yerleştirilerek öğretilmesidir.

Yöntem:

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme tekniği kullanılmıştır. Genel olarak tarihçi, antropolog ve dilbilimciler tarafından kullanılan doküman incelemesi tekniği, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2012: 227). Bu çerçevede ilk olarak dil bilgisi kitaplarına göre ad durum eklerinin yan işlevleri tek tek tespit edilerek Türkçe öğretim setlerinde ilgili dil bilgisi başlığı altında yer alıp almadığı incelenmiş ve yabancı dil olarak Türkçe öğrenen bir hedef kitleye öğretilmesi ön görülen ad durum eklerinin yan işlevleri, öğretilebilecek kur ile birlikte ortaya konmaya çalışılmıştır. Ayrıca çalışmanın sonunda ad durum eklerinin yan işlevlerinin öğretilmesine yönelik bazı öneriler sunulmuştur.

Ad Durum Eklerinin Yan İşlevlerinin Öğretimi:

Ad durum eklerinin sürekli kullanılan temel işlevlerinin yanı sıra bazı yan işlevleri de bulunmaktadır. Ana dili olarak Türkçe konuşan bireyler, ad durum eklerinin bu işlevlerini genellikle farkında olmaksızın dil alışkanlığının verdiği yetiyle kullanmaktadır. Fakat bu yan işlevlerin Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi süreçlerinde bilinçli olarak seviyelere uygun şekilde öğrencilere verilmesi yerinde olacaktır. Korkmaz'ın (2017), "*Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*" isimli kitabında ad durum eklerinin yan işlevleri üzerinde durulmuştur. Çalışmanın bu bölümünde, Korkmaz tarafından tespit edilen yan işlevlerden hareketle, konuyla ilgili değerlendirmeler yapılacak, örnekler verilecek ve ad durum eklerinin yan işlevleri seviyelere göre sıralanacaktır. Çalışmada ad durum eklerinin tasnifine ilişkin alandaki tartışmalara girilmeden Türkçede ad durum kategorisi yönelme, yükleme (belirtme), bulunma, çıkma (ayrılma), vasıta ve eşitlik şeklinde ele alınmıştır.

a) Yönelme Durumu:

Ergin, yönelme durumundan *datif hâli* ve *yaklaşma hâli* olarak bahseder. Kelime gruplarında veya cümlede fiilin kendisine doğru yaklaştığını, yöneldiğini anlatmak için bu hâl kullanılır. Fiilin yönünü gösteren ve yaklaşma ifade eden yönelme hâlinde -a, -e ekleri kullanılır: ağac-a, su-y-a, tepe-y-e, gökler-e, üstümüz-e vb. (2008: 233).

Yönelme durumu, kelime gruplarında ve cümlelerde fiildeki hareketin yöneldiği adın içinde bulunduğu durumdur. Bir başka anlatımla, adı yönelme, yaklaşma işlevi ile fiile bağlar. Ekin başlıca görevleri şunlardır (Korkmaz, 2017: 292-299):

Yö1-Yer, yön gösteren adlar ile diğer bir kısım adlarda yönelme görevinde yer tümleci oluşturur. Yönelme durumundaki ad bir kelime grubu da olabilir. Bu görev ekin asli görevidir:

Ben **sinemaya** gidiyorum.

Sessizce pencereden **aşağıya** bak.

Yö2-Adı, fiile “zaman” ve “süre” işlevi ile bağlar:

Arabayı bir **haftalığına** servise bıraktım.

Tatil planımız önümüzdeki **yaza** sarktı.

Yö3-Adı, fiile “amaç, maksat bildirme” işlevi ile bağlar:

Markete alışveriş **yapmaya** gidiyorum.

Derslerinde başarılı **olmaya** çalıştı.

Yö4-Adı, fiile “-dan dolayı”, “-dığı için”, “sebepl” ilişkisi ile bağlar:

Açılışa katılımın çok **olmasına** sevindim.

Annen senin **kötülüğüne** konuşmuyor.

Yö5-Fiildeki hareketin yönünü belirler:

Aç kalan köpek **sağa sola** bakıyor, yiyecek arıyordu.

Kafasını kaldırıp son bir kez daha **vatanına** baktı.

Yö6-Aynı adın art arda tekrarından oluşan zarfl görevinde ikilemeler kurar:

Ayşe ile ilk defa o kafede **göz göze** geldik.

Hediyeleri kutuya üst üste yerleştirin.

Yö7-Doğru, karşı, üzerine edatlarıyla, zarfl görevinde edat grupları oluşturur:

Zil çalınca **kapıya doğru** koştu.

Lale eve **sabaha karşı** geldi.

Yö8-Göre edatıyla zarfl görevinde edat grupları oluşturur:

Bana göre sen hatalısın.

Ahmet’e göre Türkçe zor bir dil.

Yö9-Dek, değin, kadar edatlarıyla zarfl görevinde edat grupları oluşturur:

Şimdiye dek/değin Gaziantep’e hiç gitmemiştim.

Sabahtan akşama kadar ders çalışıyorum.

Yö10-Rağmen edatıyla zarf görevinde edat grupları oluşturur:

Babama rağmen onunla konuşmayacağım.

Trafiğe rağmen işe geç kalmadım.

Yö11-Adı, fiile “fiyat, miktar” ve “oran” bildirerek bağlar:

Pantolonları **otuzar liraya** aldık.

Sınıftaki öğrencilerin üçte ikisine burs çıktı.

Uçak biletlerini internetten **yarı yarıya** ucuza aldık.

Yö12-“Açısından, ayrıca, bakımından; -maktansa, ile, karşı (zıtlık), süreklilik, şartıyla, beraberlik” gibi çeşitli anlam ve ifadelerle adı fiile bağlar ve zarf görevi yapar:

Diyet **yapmak yerine** spor yapmalısın.

Bitki çayı **soğuk algınlığına** birebirdir.

Yö13-aç karnına, bir bakıma, oldum olası, boşuna, boş yere, başlı başına, bunun üzerine, yalnız başına gibi kalıplaşmış yalın ya da birleşik zarflar oluşturur:

Her sabah **aç karnına** okula gidiyor.

Tek taraflı sevmek **bir bakıma** mahkûm olmaktır.

Yö14-Yönelme durumundaki bir ad bir fiille birleşerek anlamca kaynaşmış veya deyimleşmiş birleşik fiiller oluşturur: açığa vur-, ardına düş-, ateşe ver-, göze çarp-, hoşuna git-, küplere bin-, yollara düş- gibi.

Yaptığım yanlış **açığa vurma**.

Ardına düşerim, diyar diyar gezerim.

Düşman askerleri geçtiği her köyü **ateşe verdi**.

b) Yükleme (Belirtme) Durumu:

Ergin, yükleme durumundan *akkuzatif hâli* ve *yapma hâli* olarak bahsetmektedir. Bu hâl, ismin geçişli bir fiilin etkisi altında olduğunu gösteren hâlidir. Türkiye Türkçesindeki ortak yükleme durumu ekleri -ı, -i, -u, -ü'dür. Bunun yanında bir iki zamirde kullanılan -nı, -ni, -nu, -nü şeklinde ikinci bir kullanımı vardır: oda-y-ı, ağaçlar-ı, ev-i, üzüm-ü, yakası-n-ı, bu-n-u, şu-n-u vb. (2008: 231).

Geçişli fiil taşıyan bir cümlede fiilin etkilediği ad yükleme durumundadır. Bu cümlelerde addan fiile değil, fiilden ada doğru bir etki vardır. Bu durumdaki ad, yüklem bildirdiği ve öznenin yaptığı işten etkilendiği için nesne görevindedir, dolayısıyla bir belirtme işlevi yüklenmiştir. Yükleme durumunun türleri ve işlevleri şu şekildedir (Korkmaz, 2017: 290-292):

Eksiz Yükleme Durumu:

Yü1-Eksiz yükleme durumu, cümle içinde nesne görevi yüklenmiş olmakla birlikte, yükleme durumu eki almamış olan yalın durumdaki adın karşıladığı durumdur. Örneklerde de görüleceği üzere yükleme durumu ekini almayan ad, belirli bir kimseyi veya nesneyi etkilemediği için cümlede belirtisiz nesne durumundadır:

Ali her sabah marketten **ekmek** alır.

Babam yemekten sonra mutlaka çay içer.

Ekli Yükleme Durumu:

Yü2-Bu durum cümlede fiilin etkisi altında kalan adın bir belirti ögesi olarak yükleme durumu ekini almış biçimdir ve bu ad belirtili nesne görevindedir:

Seni çok seviyorum.

Günlerdir **Ayşe'yi** düşünüyorum.

Pınar **kalemi** bana verir misin?

Yü3-Yükleme durumu eki, üçüncü şahıs iyelik eki ile aitlik eki almış adlara araya bir zamir n'si alarak eklenir: çocuğu+n+u, dilekleri+n+i, evi+n+i gibi.

Bütün gün apartmanın **pencerelerini** temizledim.

Annemin her akşam sıcak yemekler **yapmasını** seviyorum.

c) Bulunma Durumu:

Ergin, bulunma durumundan *lokatif hâli* ve *bulunma hâli* olarak söz etmektedir. Bu hâl, fiilin gerçekleştiği yeri gösteren, böylece bir bulunma ifade eden hâldir. Bulunma hâli -de, -da, -te, -ta ekleriyle gerçekleştirilir: yol-da, dere-de, ağaç-ta, direk-te, yerler-de, ormanlar-da vb. (2008: 234).

+DA eki ile karşılanan bulunma durumu, genellikle fiildeki oluş ve kılışın yerini bildirir. Bu yer somut veya soyut olabilir. Bulunma durumunun yer gösterme işlevinin yanı sıra zaman, süreklilik, tarz bildirme, karşılaştırma, gösterme, vasıta, amaç, sebep gibi işlevleri de vardır. Ekin başlıca görevleri şunlardır (Korkmaz, 2017: 299-309):

Bu1-Bulunma durumunun asıl görevi yer bildirmektir. Bu yüzden bulunma durumu ekini alan ad veya ad grubu cümlede yer tamlayıcısı görevindedir:

Sınıfta öğrenciler var.

Tatilde lüks bir **otelde** konaklayacağız.

Okulun kapısında seni bekliyorum.

Bu2-Adı “oluş ve kılışın zamanını bildirme” ifadesiyle fiile bağlar:

Bebek **sekizinci ayda** doğdu.

İnternet **2000’lerin sonunda** neredeyse her eve girdi.

Bu3-Yalın ya da grup hâlinde, çeşitli işlev nicelikleriyle zarf tümleci kurar:

Gece sırtım **açıkta** kalmış, çok ağrıyor.

Seninle **birlikte** her yere gelirim.

Sözde beni çok seviyor, ama ben inanmıyorum.

Bu4-Adı, fiile “içinde olma, içinde bulunma” anlatımıyla bağlar:

Baklavada taze Antep fıstığı vardır.

Aklında neler var?

Bu5-Adı, fiile “vasıta” işlev ve anlatımıyla bağlar:

Sayende sınavda başarılı oldum.

Çok çalışması **sayesinde** kısa sürede iyi yerlere geldi.

Bu6-Bulunma eki almış bir ad başka bir adla yan yana gelerek, tek bir ad veya ad değerinde bir kelime grubu oluşturur. Buna “bulunma grubu” denir: çantada keklik, denizde damla, geçmişte bugün, haftada iki gün, işinde usta vb.:

Haftada bir Ankara’ya gidiyorum.

Bin dokuz yüz seksenli yıllarda televizyon Türkiye’de yayılmaya başladı.

Bu7-Sayı adlarında yaş bildirir:

Babam **yirmisinde** bir delikanlıyken annemle evlenmişler.

40’lı yaşlarda Bosna Hersek’te yaşıyordum.

Bu8-Adı “miktar, derece, sebep, yüzünden bakımından için, bildirme vb.” ifadelerle fiile bağlar:

Düzce **depreminde** binlerce ev yıkıldı.

Ahmet eşsiz **güzellikte** bir kızla evlendi.

Bu9- –mAk ve –mA’lı ad-fiiller ile birlikte bildirme eki alarak veya almadan şimdiki zamanı karşılar:

Cumhuriyet Bayramı tüm Türkiye’de coşku ile **kutlanmakta**, yurdun farklı köşelerinden festival gibi görüntüler kameralara **yansımaktadır**.

Bu10- *-İş/-Uş ad-fiil ekleriyle “-dığı zaman, -ınca, -ken” gibi işlevler ile zarf-fiillerin yerini tutar:*

Onu ilk **görüüşümde** âşık oldum.

Hasan, Ankara **dönüşünde** trafik kazası geçirmiş.

Bu11- *Sıfat ve ad tamlamalarının tamlayan ve tamlanan ögelerinde yer alarak sıfat görevi yüklenebilir:*

Yabancı dilde kanalları izlemeyi severim.

Kırmızı renkte bir araba ile okulun önüne geldi.

Babam ben doğmadan bizi bırakıp gitmiş, çok uzakta bir yerde yaşıyormuş.

Bu12- *Eş veya zıt anlamlı zarf görevinde ikilemeler kurar: elde avuçta, orada burada, önünde sonunda, ötede beride, sağda solda gibi:*

Sağda solda insanlar arkasından konuşuyor.

Eldede avuçta ne varsa satıp İstanbul’a gitti.

Bu13- *Bulunma durumu ekini almış ad, bildirme eki alarak ya da ek-fiille çekime girerek yüklem olabilir:*

Ben de seninle aynı **düşüncedeyim**.

Annem şimdi **Ankara’da**.

Bu14- *Bulunma durumundaki bir ad, bir fiille birleşerek anlamca kaynaşmış birleşik fiiller oluşturur: açıkta kal-, arada kal-, elde et-, yerinde say- vb.:*

Annem ve teyzem kavga ettiler. Ben **arada kaldım**.

Arkadaşları meslek sahibi oldu, ama o hâlâ **yerinde sayıyor**.

Bulunma durumunun Korkmaz (2017) tarafından tespit edilen yan işlevlerinin yanı sıra farklı bir kullanımı da mevcuttur:

Bu15- Yer veya mekân bildiren adlara geldiğinde kendisinden sonra aldığı ilgi zamiri olan “-ki” ekiyle sıfat olur, “Hangi?” sorusuna cevap verir ve önüne geldiği adın yerini bildirir:

Ağaçtaki kuş çok güzel ötüyor.

Kedi **mutfaktaki** yemeği yedi.

d) Çıkma (Ayrılma) Durumu:

Ergin, çıkma durumundan *ablatif hâli* ve *uzaklaşma hâli* olarak söz eder. Kelime gruplarında ve cümlede fiilin gösterdiği hareketin kendisinden uzaklaştığını ifade etmek için çıkma durumu kullanılır. Çıkma durumu eki, yönelme ve bulunma ekleri ile birlikte zaman ve mekân içinde işin yer ve istikametini bildirir; bunu

bulunma, yaklaşma, uzaklaşma ifade etmek suretiyle yaparlar. Çıkma eki ünsüz uyumuna bağlı olarak -dan, -den, -tan, -ten şeklindedir: ağaç-tan, yürek-ten, yoldan, ev-den, dağlar-dan vb. (2008: 235-236).

-DAn ekiyle karşılanan çıkma durumu, kelime gruplarında ve cümlede, fiilin gösterdiği oluş ve kılışın kendisinden uzaklaştığını göstermek için kullanılır. Çıkma durumu bağlı bulunduğu fiilin taşıdığı anlam ayrılıklarına ve çıkma durumuna girmiş olan adın ilişki biçimlerine göre adı; yer, mekân, zaman, hareket biçimi, sebep, ölçü, miktar, fiyat, bir bütünü veya bir bütünün parçasını gösterme gibi değişik birçok ilişkiyle fiile bağlar. Çıkma durumu eki genellikle yer tamlayıcısı oluşturarak veya zarf görevi üstlenerek adı fiile bağlar. Çıkma durumunun işlevleri şu şekildedir (Korkmaz, 2017: 310-322):

Ç11- *Bir oluş ve kılışın çıkış noktasını, hareketin nereden başladığını bildirir:*

Funda **otobüsten** hızlıca indi.

Ders için her sabah **Karataş'tan** geliyorum.

Ç12- *Eklendiği adı, fiile “-den dolayı, -dığı için” ifadesi ve sebep-sonuç ilişkisi ile bağlar:*

Burak Yılmaz bacak **ağrılarından** son maça çıkamadı.

Gömleğim **sıcaktan** sırtıma yapıştı.

Bütün gün ders çalışmaktan sıkıldım.

Ç13- *Zaman gösteren adlarda oluş ve kılışın zamanını bildirir:*

Yeni evimizde **ilk günden** kavga çıkarma.

Haydi, sen uyu. Sabah **erkenden** yola çıkacağız.

Ç14- *Eklendiği adı, fiile bir nesnenin hangi maddeden yapıldığını ve oluştuğunu gösterme ilişkisi ile bağlar:*

Kahramanmaraş'ta **keçi sütünden dondurma** meşhurdur.

Çocuklarla **kardan adam** yapmayı çok seviyoruz.

Ç15- *Eklendiği adı, başka bir ad veya fiile bir bütünün parçasını gösterme veya o bütünden gelme ilişkisi ile bağlar:*

Sınıfın **en çalışkanlarından** üç öğrenci benimle İstanbul gezisine katılacak.

Günlerden bir gün beklediğim haber geldi.

Ç16- *Bir bütünü bildirir, adı fiile bütünlük ifadesi ile bağlar:*

Öğrenciler **hep bir ağızdan** “Yaşasın Türkiye” diye bağırды.

Söylediklerinin **tamamından** sen sorumlusun.

Ç17- Yer ve yön bildiren sözlerde *ad tamlamasının tamlanan ögesi olarak fiildeki oluş ve kılışın yer ve yönünü gösterir:*

Arabanın tekerinden ses geliyor.

Karanlık odaya sadece **anahtar deliğinden** ışık sızıyordu.

Ç18- Eklendiği adı, fiile bir şeyin kendiliğinden anlaşılması ilişkisi ile bağlar:

Adamın sarhoş olduğu yürüyüşünden belliydi.

Telaffuzundan buralı olmadığını anlaşıyor.

Ç19- Adlardan sonra “başka, beri, dolayı, önce, sonra” gibi çıkma durumu isteyen edatlarla birleşik edat grupları oluşturur ve farklı görevler yapar:

Sabahtan beri ders çalışıyorum.

Yağmurdan dolayı evden çıkamadım.

Senden başka kimseyi sevmedim.

Dersten sonra sinemaya gideceğiz.

Ç110- Çıkma durumu eki almış bir ad, başka bir ad veya ad soylu kelime ile çıkma grubu oluşturabilir:

Önemli olan **candan sevmektir**.

Yazmaktan yorulan ellerini beş dakika dinlendirdi.

Ç111- Eklendiği adla daha sonra gelen sıfat arasında karşılaştırma ilişkisi kurar:

Oğuz, **Mehmet'ten** daha çalışkandır.

Benim arabam **seninkinden** daha yavaş.

Ç112- Eklendiği adı fiile zarf ilişkisi ile bağlar:

İçimden geldi ve sana bu hediye aldım.

Bana birkaç gün **önceden** haber ver.

Ç113- Aynı kelimenin art arda çıkma ve yönelme durumlarına girmiş biçimleriyle, zarf görevinde, eş veya zıt anlamlı ikilemeler kurar:

Fatma **gizliden gizliye** Ömer'i seviyor.

Türkiye'yi **baştan sona** gezmek istiyorum.

Ç114- Eklendiği adı fiile “...-dığı için, ...-dan dolayı, dolayısıyla” anlatımıyla bağlar:

Lara, evini seninle **paylaşmaktan** memnun.

Bu **suçtan** yıllarca hapiste kaldı.

Çı15- *Bez-, bık-, hoşlan-, kork-, kurtul-, nefret et-, usan-, ürk-* gibi bir duygunun etkisi altında kalma gösteren fiillerden önceki tamlayıcılara gelir:

Alev'den çok hoşlanıyorum.

Köpekten çok korkarım, fobim var.

Çı16- *Eklendiği adı; konuş-, söz et-, bahset- vb. bazı fiillere “hakkında, üzerinde” anlatımıyla bağlar:*

Onunla bir parkta oturup *oradan buradan* konuşmayı seviyorum.

Durduk yere *eskilerden* söz etmeye başladı ve kavga ettik.

Çı17- *Eklendiği adı, fiile “ile, vasıtası ile” anlamını veren vasıta ilişkisiyle bağlar:*

Türkçeyi *dizilerden* öğrendim.

Çocuklarını *ayakkabıcılıktan* kazandığı parayla büyüttü.

Çı18- *Eklendiği adı, fiile veya başka bir ada “...mensup olma, ait olma, ...yerden gelme” anlam ve ilişkisi ile bağlar:*

Ahmet, Ankara'nın zengin *ailelerindedir*.

Ali ve Hasan, *üniversiteden* arkadaşlar.

Çı19- *Eklendiği adı, fiile “takiben, izleyerek” anlam ve ilişkisi ile bağlar:*

Siz devam edin, ben *peşinizden* gelirim.

Araba asfalt *yoldan* gitmeye başladı.

Çı20- *Ek, adı fiile “hedef, maksat, sonuç” vb. bazı ilişkiler ile bağlar:*

Yapılan *incelemeden* yeni bilgiler elde edildi.

Çok çalışmaktan zevk alıyor.

Çı21- *Eklendiği adla birlikte anlamca kaynaşmış ve deyimleşmiş birleşik fiiller oluşturur: başından at-, baştan sav-, elden ayaktan kesil-, elinden kaçır-, canından bez-, gözden düş-, gözden geçir-, gülmekten kırıl- gibi.*

Ödevleri *baştan savma* yapıyorsun.

Anneannem iyice yaşlandı, *elden ayaktan kesildi*.

e) Vasıta Durumu:

Ergin, vasıta durumundan *instrumental hâli* ve *vasıta hâli* olarak bahseder. Kelime gruplarında ve cümlelerde fiilin kendisi vasıtasıyla, kendisinin katılımıyla veya kendisinin ifade ettiği zamanda gerçekleştiğini gösterir (2008: 237).

Adın belirttiği varlık veya nesnenin fiildeki oluş ve kılışta “vasıta” olarak kullanıldığını veya “birliktelik” ifade ettiğini gösterme durumudur (Korkmaz, 2017: 322-327):

Va1- Fiildeki oluş ve kılışın hangi “vasıtayla” gerçekleştiğini bildirir:

Üniversiteye her sabah **tramvayla** gidiyoruz.

Çok yoruldum, **asansörle** inelim.

Va2- Adı fiile “birliktelik, beraberlik” ilişkisiyle bağlar:

Ali **ile** sinemaya gittik.

Kocası, genç kadını bu soğukta **eşyalarıyla** kapının önüne koymuş.

Va3- İki çeşit ögeyi birbirine bağlama görevi yüklenir ve genellikle “ve” bağlacının yerini tutar:

Manavdan **elmayla** portakal aldım.

Oğuz **ile** Mehmet derse geç kaldı.

Va4- +la vasıta durumu eki, adı fiile veya bir diğer cümle ögesine zaman ve miktar bildirme ilişkisiyle bağlar: geceyle, şafakla, tonla, vaktiyle, zamanla, amaçla gibi.

Şafakla birlikte yola çıkacağız.

Kurumuş **tonla** ekmek çöpe gitti.

Va5- +la eki, çeşitli anlam ve işlev nicelikleri taşıyan tarz zarfları oluşturur:

Bana verdiği sözleri **kolaylıkla** unuttu.

Evden **telâşla** çıktım, anahtarlarım evde kalmış.

f) Eşitlik Durumu:

Ergin, eşitlik durumundan *ekvatif hâli* ve *eşitlik hâli* olarak bahsetmektedir. Kelime gruplarında ve cümlelerde fiilin nasıl ve ne şekilde olduğunu, fiilin oluş veya yapılış tarzını ifade etmek için ismin eşitlik hâli kullanılır. Eşitlik hâlinde bir eşitlik, gibi olmak ve benzerlik vardır. Bu nedenle bu eklere benzerlik eki de denilebilir. Ayrıca görelilik, kadarlık gibi hâlleri de ifade ederler (2008: 239).

“Eşitlik durumu, eklendiği adla fiil veya cümlelerin başka bir ögesi arasında karşılaştırmaya dayanan birbirinden farklı niteliklerde eşitlik ilişkisi kurma durumudur. Bu durumun eki +çA’dır” (Korkmaz, 2017: 328-330):

Eşitlik Görevi:

a) Vasıfta eşitlik:

Eş1- Eklendiği ad ile başka bir ad arasında gibi edatına koşut olarak bir eşitlik ve benzetme ilişkisi ortaya koyar: çocukça hareket, delice sevmek, insanca davranış gibi:

İnsanca yaşamak istiyorum.

Çocukça hareket ediyorsun.

b) Miktar ve büyüklükte eşitlik:

Eş2- Eklendiği ad ile fiil veya başka bir ad arasında nicelik, yani büyüklük ve miktar yönünden karşılaştırmaya dayanan bir eşitlik ilişkisi kurar. Kadar edatına koşut bir işlevi vardır. Çokluk eki almış sayı ve zaman bildiren sözlerden sonra “miktar da çokluk ve abartma” ifadesi kazanır: aylarca çalış-, binlerce makbuz, saatlerce anlat-, senelerce sür- gibi:

Büyükçe bir ev almak istiyorum.

Onlarca şehir gezdim, ama İstanbul gibi güzel bir şehir görmedim.

c) Göreceli eşitlik:

Eş3- “Eklendiği adla fiil arasında göre’ edatına karşılık olan ve eklendiği kelimeye orantılı olan göreceli bir uygunluk kurar; kendi aklınca iş yap-, gönlünce yaşa-, huyunca davran- gibi”:

Gönlünce gez, dolaş. Artık sana karışmayacağım.

Bence Ali’den özür dilemelisin.

Karşılaştırma Görevi:

Eş4- +CA eki adı, fiile veya başka bir cümle ögesine “bakımından” edatına denk düşen bir karşılaştırma ilişkisi ile bağlamaktadır: bilgice zayıf, içerikçe derin gibi.

Bilgice çok değerli bir hocaydı.

Denizli horozları **kiloca** daha fazla olurlar.

Eş5- Eklendiği ada nispet edilen karşılaştırma görevindeki +CA eki, edilgen fiilli cümlelerde “tarafından” edatına eş değer bir işlev yüklenir:

Öğretmenler **kurulunca** alınan kararlar uygulanmaya başladı.

Velilerce öne sürülecek fikirler, okul idaresi için çok önemlidir.

Eşitlik durumunun Korkmaz (2017) tarafından tespit edilen yan işlevlerinin yanı sıra farklı kullanımları da mevcuttur:

Eş6- Durum bildirir, bu hâliyle eklendiği adı cümlede zarf tümleci yapar:

Sınıftan **sessizce** dışarı çıktı.

Aklındakileri **açıkça** söyle.

Eş7- Eklendiği ada birliktelik, beraberlik anlamı katar:

Hafta sonu **sımfça** pikniğe gidiyor.

Türkiye’de bayramlar **milletçe** kutlanır.

Korkmaz’ın (2017) çalışmasından ve dil öğretim setlerindeki ad durum eklerinin diğer işlevlerinden hareketle yönelme durumunun 14, yükleme durumunun 3, bulunma durumunun 15, çıkma durumunun 21, vasıta durumunun 5 ve eşitlik durumunun 7 işlevi tespit edilebilmiştir.

Çalışmada ad durum eklerinin seviyelere göre hedef kitleye ne zaman ve nasıl verildiğini tespit etmek üzere Yunus Emre Enstitüsü *Yedi İklim Türkçe* ve Ankara Üniversitesi *Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe* dil öğretim setlerinin konu dağılımlarına bakılmış, hâl eklerinin işlevlerinin ders kitaplarında hangi seviyelerde ve hangi ünitelerde verildiği tespit edilmeye çalışılmıştır.

Yedi İklim Türkçe ve Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Setlerinde Ad Durum Eklerinin Sıralaması:

Yabancı dil öğretim setleri temel, orta ve yüksek olmak üzere üç seviyeden oluşmaktadır. “Yedi İklim Türkçe” dil öğretim seti A1 ve A2 temel, B1 ve B2 orta, C1 ve C2 yüksek seviye; “Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe” dil öğretim seti A1 ve A2 temel, B1 orta, B2 ve C1 yüksek seviye olarak hazırlanmıştır.

Bu iki kitap seti incelendiğinde *Yedi İklim Türkçe*’de dil bilgisi konularına temel ve orta seviyelerdeki kitaplarda yer verildiği, yüksek seviyedeki kitaplarda dil bilgisi konularının yer almadığı görülmüştür. *Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe* dil öğretim setinde ise temel, orta ve yüksek seviyelerde bu şekilde bir farklılık bulunmamakta, tüm seviyelerdeki kitaplarda dil bilgisi konularına yer verilmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde, ad durum ekleri işlevlerinin adı geçen dil öğretim setlerinde, hangi seviyelerde ve hangi ünitelerde öğrencilere verildiği incelenmiştir. Ad durum ekleri **işlevlerinin** dil öğretim setlerindeki dağılımı şu şekildedir:

Tablo 1. Yedi İklim Türkçe ve Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe Ders Kitaplarında Ad Durum Eklerinin İşlevleri

Yedi İklim Türkçe*					Yeni Hitit			
Ünite	Temel		Orta		Ünite	Temel	Orta	Yüksek
	A1	A2	B1	B2		A1/ A2	B1	B2/ C1
1.	Bu1	Çi9	-	-	1.	Bu1	-	-
2.	Yö1				2.	Yö1		
	Yö5					Yö9		
	Yü1					Bu1		
	Yü2					Çi1		
	Bu1					Çi9		
	Bu4				Çi15			
	Çi1							
	Çi15							
3.	Çi9	Eş1			3.	Yü3		
	Va1	Eş2						
	Va2	Eş3						
	Va3	Eş6						
		Eş7						
4.	Yö5				4.	Va1		
	Yö9					Va2	Çi9	
	Bu1					Va3		
5.	Yü3				5.	Çi11		
	Bu11							
6.	Bu15			Yö10	6.	Yü1		
						Yü2		
						Yü3		
						Bu9		
						Bu15		
7.	Yö8				7.	Eş1		
	Çi5					Eş2		
	Çi9					Eş3	Eş5	
	Çi11					Eş6	Eş7	
	Eş3					Eş7		
					Yö8			
8.	-	-	-	-	8.	-	-	-
*Yedi İklim Türkçe seti yüksek seviye kitaplarında dil bilgisi konularına yer verilmemiştir.					9.	-	-	-
					10.	-	-	-
					11.	-	-	-
								Bu3
								Bu6
								Bu10
								Yö1
								Yö2
								Yö4
								Yö5
								Yö11
								Çi2
								Çi3
								Çi5
								Çi9
								Çi12
					12.	-	Yö10	Çi9

Yedi İklim Türkçe dil öğretim setinde her bir kitap sekiz ünite olarak hazırlanmıştır. Bu setin yüksek seviye (C1 ve C2) kitaplarında dil bilgisi konularına yer verilmemiştir. A1 kitabında yönelme durumunun 4, yükleme durumunun 3, bulunma durumunun 4, çıkma durumunun 5, vasıta durumunun 3 ve eşitlik durumunun 1 işlevine yer verilmiştir. A2 kitabında çıkma durumunun 1 ve eşitlik durumunun 5 işlevi bulunmaktadır. B1 kitabında ad durum eklerinin hiçbir işlevine yer verilmezken B2 kitabında yönelme durumunun 1 işlevine yer verilmiştir. Setin tamamı dikkate alındığında 6 ad durum ekine ait toplam 25 işleve yer verildiği; yönelme durumunun 9, bulunma durumunun 11, çıkma durumunun 16, vasıta durumunun 2 ve eşitlik durumunun 2 işlevine ise kitaplarda yer verilmediği görülmektedir.

Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe dil öğretim setinde, her bir kitap on iki ünite olarak hazırlanmıştır. Temel seviye (A1-A2) kitabında yönelme durumunun 2, yükleme durumunun 3, bulunma durumunun 3, çıkma durumunun 4, vasıta durumunun 3 ve eşitlik durumunun 6 işlevine yer verilmiştir. Orta seviye (B1) kitabında yönelme durumunun 1, çıkma durumunun 1 ve eşitlik durumunun 2 işlevi bulunmaktadır. Yüksek seviye (B2-C1) kitabında yönelme durumunun 5, bulunma durumunun 3 ve çıkma durumunun 5 işlevi bulunmaktadır. Setin tamamı dikkate alındığında 6 ad durum ekine ait toplam 34 işleve yer verildiği; yönelme durumunun 7, bulunma durumunun 9, çıkma durumunun 13 ve vasıta durumunun 2 işlevine ise kitaplarda yer verilmediği görülmektedir.

İki set karşılaştırıldığında *Yedi İklim Türkçe*'ye kıyasla *Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe* öğretim setinde daha çok ad durum eki işlevine yer verildiği görülmektedir. *Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe* öğretim seti yüksek seviye kitabındaki 11. ünite de “Ad Durum Eklerinin Yan İşlevleri” bir tablo ile öğrencilere verilmektedir. Yüksek seviyeye gelmiş olan öğrencilere önceki seviyelerde verilmeyen işlevlerin bu şekilde verilmesi önemlidir. Her iki dil öğretim setinde de ad durum eklerinin öğretimi temel seviyede yoğunlaşmaktadır.

Çalışma ile ad durum eklerinin işlevlerinin tamamının belli bir seviyede verilmesi veya bazı seviyelerde hiçbir işleve yer verilmemesi yerine diğer dil bilgisi konularıyla uyumlu olarak ad durum eklerinin işlevlerinin seviyelere eşit şekilde dağıtılması hedeflenmektedir.

Dil Öğretim Setleri İçin Ad Durum Ekleri Sıralaması Önerisi:

Ad durum ekleri hedef kitleye verilirken öğrencilerin mevcut dil bilgisi birikiminin dikkate alınması gerekmektedir. Ad durum ekleri için öneri hazırlanırken *Yedi İklim Türkçe* ve *Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe* öğretim setlerinin dil bilgisi sıralaması dikkate alınmıştır. Bu sıralamalardan hareketle ad durum ekleri işlevlerinin öğretiminde kullanılmak üzere temel ve orta seviyeler için “Ad durum ekleri işlevleri” listeleri hazırlanmıştır. Hazırlanan listeler tablolar hâlinde verilmiştir:

a) Temel Seviye:

Temel seviye ders kitapları A1 ve A2 olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Bu bölümde A1 ve A2 seviyelerinde öğrencilere verilmesi planlanan ad durum eklerinin yan işlevlerine aşağıdaki tablolarda yer verilmiştir. A1 seviyesi için hazırlanan ad durum eklerinin yan işlevleri tablosu şu şekildedir:

Tablo 2. A1 Seviyesi Ad Durum Eklerinin Yan İşlevleri	
A1 Seviyesi	
1. Tanışma diyalogu 2. Alfabe 3. Bu, şu, o ne/kim? Burası, şurası, orası neresi?	
4. Koşaç tümcesi -(y)Im, -sIn, -, -(y)Iz, -sInIz, -(lEr) mI? / değil	Bu13- <i>Bulunma durumu ekini almış ad, bildirme eki alarak ya da ek-fiille çekime girerek yüklem olabilir:</i> Ben de seninle aynı <i>düşüncedeyim.</i>
5. Ad durum eki –DA 6. Burada, şurada, orada 7. Var/yok	Bu1- <i>Bulunma durumunun asıl görevi yer bildirmektir. Bu yüzden bulunma durumu ekini alan ad veya ad grubu cümlede yer tamlayıcısı görevindedir:</i> Sınıfta öğrenciler var.
8. Sayılar 9. Çokluk eki –lAr 10. Sıra sayı sıfatları (I)ncI	

<p>11. Şimdiki zaman -(I)yor</p> <p>12. Ad durum ekleri -A, -I, -DAn, -DA (Yönelme, yükleme, çıkma, bulunma)</p> <p>13. İyelik ekleri</p>	<p>Yö1-Yer, yön gösteren adlar ile diğer bir kısım adlarda yönelme görevinde yer tümleci oluşturur. Yönelme durumundaki ad bir kelime grubu da olabilir. Bu görev ekin aslı görevidir: Ben sinemaya gidiyorum.</p> <p>Yö5-Fiildeki hareketin yönünü belirler: Aç kalan köpek sağa sola bakıyor, yiyecek arıyordu.</p> <p>Yü1-Eksiz yükleme durumu, cümle içinde nesne görevi yüklenmiş olmakla birlikte, yükleme durumu eki almamış olan yalın durumdaki adın karşıladığı durumdur. Örneklerde de görüleceği üzere yükleme durumu ekini almayan ad, belirli bir kimseyi veya nesneyi etkilemediği için cümlede belirtisiz nesne durumundadır: Ali her sabah marketten ekmek alır.</p> <p>Yü2-Bu durum cümlede fiilin etkisi altında kalan adın bir belirti ögesi olarak yükleme durumu ekini almış biçimidir ve bu ad belirtili nesne görevindedir: Günlerdir Ayşe'yi düşünüyorum.</p> <p>Bu1-Bulunma durumunun asıl görevi yer bildirmektir. Bu yüzden bulunma durumu ekini alan ad veya ad grubu cümlede yer tamlayıcısı görevindedir: Tatilde lüks bir otelde konaklayacağız.</p> <p>Bu4-Adı, fiile "içinde olma, içinde bulunma" anlatımıyla bağlar: Baklavada taze Antep fıstığı vardır.</p> <p>Ç11- Bir oluş ve kılışın çıkış noktasını, hareketin nereden başladığını bildirir: Funda Otobüsten hızlıca indi.</p> <p>Ç115- bez-, bık-, hoşlan-, kork-, kurtul-, nefret et-, usan-, ürk- gibi bir duygunun etkisi altında kalma gösteren fiillerden önceki tamlayıcılara gelir: Alev'den çok hoşlanıyorum.</p>
<p>14. Emir/istek Kipi 15. Belirli geçmiş zaman -DI 16. İsimlerde belirli geçmiş zaman</p>	

<p>17. Ad durum eki -ile/yla (Vasıta)</p>	<p>Va1- Fiildeki oluş ve kılışın hangi “vasıtayla” gerçekleştiğini bildirir:</p> <p>Üniversiteye her sabah tramvayla gidiyoruz.</p> <p>Va2- Adı fiile “birliklilik, beraberlik” ilişkisiyle bağlar:</p> <p>Ali ile sinemaya gittik.</p> <p>Va3- İki çeşit ögeyi birbirine bağlama görevi yüklenir ve genellikle “ve” bağlacının yerini tutar:</p> <p>Manavdan elmayla portakal aldım.</p>
<p>18. Öncelik/sonralık -DAn önce, -DAn sonra</p>	<p>Ç19- Adlardan sonra başka, beri, dolayı, önce, sonra gibi çıkma durumu isteyen edatlarla birleşik edat grupları oluşturur ve farklı görevler yapar:</p> <p>Dersten sonra sinemaya gideceğiz.</p>
<p>19. Şimdiki zamanın hikâyesi -(I)yordu</p>	
<p>20. Saatler kaç?/kaçta?</p>	<p>Bu2-Adı “oluş ve kılışın zamanını bildirme” ifadesiyle fiile bağlar:</p> <p>Saat 20.00’de evde olacağım.</p>
<p>21. Süreç -DAn ... -A kadar</p>	<p>Yö9-Dek, değin, kadar edatıyla zarf görevinde edat grupları oluşturur:</p> <p>Sabahtan akşama kadar ders çalışıyorum.</p>
<p>22. Gelecek zaman -(y)EcEk 23. Gelecek zamanın hikâyesi -(y)EcEktİ 24. Ölçüler litre, dilim, paket, kilo vb.</p>	
<p>25. Yer-yön aşağıda, yukarıda, sağında, solunda vb.</p>	<p>Bu1-Bulunma durumunun asıl görevi yer bildirmektir. Bu yüzden bulunma durumu ekini alan ad veya ad grubu cümlede yer tamlayıcısı görevindedir:</p> <p>Marketin sağında benim ofisim var.</p>
<p>26. Sıfatlaştırma -II/-sİz</p>	
<p>27. İsim tamlamaları belirtili belirtisiz zincirleme</p>	<p>Yü3-Yükleme durumu eki, üçüncü şahıs iyelik eki ile aitlik eki almış adlara araya bir zamir n’si alarak eklenir: çocuğu+n+u, dilekleri+n+i, evi+n+i gibi.</p> <p>Bütün gün apartmanın pencerelerini temizledim.</p> <p>Bu11- Sıfat ve ad tamlamalarının tamlayan ve tamlanan öğelerinde yer alarak sıfat görevi yüklenebilir:</p> <p>Yabancı dilde kanalları izlemeyi severim.</p>

<p>28. İlgî eki -ki/DAki</p>	<p>Bu15- Yer veya mekân bildiren adlara geldiğinde kendisinden sonra aldığı ilgi zamiri olan “-ki” ekiyle sıfat olur, “Hangi?” sorusuna cevap verir ve önüne geldiği adın yerini bildirir:</p> <p>Ağaçtaki kuş çok güzel ötüyor.</p>
<p>29. Görelîlik/eşitlik -A göre/bence</p>	<p>Yö8-Göre edatıyla zarf görevinde edat grupları oluşturur:</p> <p>Ahmet’e göre Türkçe zor bir dil.</p> <p>Eş3- “Eklendiği adla fiil arasında “göre” edatına karşılık olan ve eklendiği kelimeye orantılı olan göreceli bir uygunluk kurar; kendi aklınca iş yap-, gönlünce yaşa-, huyunca davran- gibi”:</p> <p>Bence Aliden özür dilemelisin.</p>
<p>30. Karşılaştırma -Den daha+sıfat 31. Üstünlük en+sıfat</p>	<p>Çı11- Eklendiği adla daha sonra gelen sıfat arasında karşılaştırma ilişkisi kurar:</p> <p>Oğuz, Mehmet’ten daha çalışkandır.</p>
<p>32. Süreç -DAn beri, -DIr</p>	<p>Çı9- Adlardan sonra başka, beri, dolayı, önce, sonra gibi çıkma durumu isteyen edatlarla birleşik edat grupları oluşturur ve farklı görevler yapar:</p> <p>Sabahtan beri ders çalışıyorum.</p>
<p>33. Şimdiki zaman -mEktE (resmî)</p>	<p>Bu9- -mAk ve -mA’lı ad-fiiller ile birlikte bildirme eki alarak veya almadan şimdiki zamanı karşılar:</p> <p>Cumhuriyet Bayramı tüm Türkiye’de coşku ile kutlanmakta, yurdun farklı köşelerinden festival gibi görüntüler kameralara yansımaktadır.</p>

A1 seviyesinde dil bilgisi bölümü 33 başlıktan oluşmaktadır. Bu seviyede yönelme durumunun 4, yükleme durumunun 3, bulunma durumunun 7, çıkma durumunun 4, vasıta durumunun 3 ve eşitlik durumunun 1 işlevine yer verilmiştir. Tabloya göre A1 seviyesinde ad durum eklerinin toplam 22 yan işlevi bulunmaktadır.

A2 seviyesi için hazırlanan ad durum eklerinin yan işlevleri tablosu şu şekildedir:

Tablo 3. A2 Seviyesi Ad Durum Eklerinin Yan İşlevleri	
A2 Seviyesi	
1. Belirsiz geçmiş zaman –miş 2. İsimlerde belirsiz geçmiş zaman	
3. Öncelik/sonralık -DEn önce -DEn sonra -mEdEn önce -DİktEn sonra	Ç19- <i>Adlardan sonra başka, beri, dolayı, önce, sonra gibi çıkma durumu isteyen edatlarla birleşik edat grupları oluşturur ve farklı görevler yapar:</i> Yemekten sonra ellerini yıka.
4. Pekiştirme masmavi, bembeyaz 5. Edatlar gibi, kadar (Dağ gibi çamaşır, bacak kadar boy vb.) 6. Şimdiki zamanın rivayeti -(I)yormuş 7. Gelecek zamanın rivayeti -(y)EcEkmİş 8. Geniş zaman -Ir / -Ar / -r 9. Geniş zamanın hikâyesi	
10. Görelilik/ Eşitlik -A göre Bence	Yö8- Göre edatıyla zarf görevinde edat grupları oluşturur: Ahmet'e göre Türkçe zor bir dil. Eş3- "Eklendiği adla fiil arasında 'göre' edatına karşılık olan ve eklendiği kelimeye orantılı olan göreceli bir uygunluk kurar; kendi aklınca iş yap-, gönlünce yaşa-, huyunca davran- gibi": Gönlünce gez, dolaş. Artık sana karışmayacağım.

11. Eşitlik -cE	<p>Eş1- Eklendiği ad ile başka bir ad arasında gibi edatına koşut olarak bir eşitlik ve benzetme ilişkisi ortaya koyar: çocukça hareket, delice sevmek, insanca davranış gibi:</p> <p>İnsanca yaşamak istiyorum.</p> <p>Eş2- Eklendiği ad ile fiil veya başka bir ad arasında nicelik, yani büyüklük ve miktar yönünden karşılaştırmaya dayanan bir eşitlik ilişkisi kurar. Kadar edatına koşut bir işlevi vardır. Çokluk eki almış sayı ve zaman bildiren sözlerden sonra miktarda çokluk ve abartma' ifadesi kazanır: aylarca çalış-, binlerce makbuz, saatlerce anlat-, senelerce sür- gibi:</p> <p>Büyükçe bir ev almak istiyorum.</p> <p>Eş3- "Eklendiği adla fiil arasında göre' edatına karşılık olan ve eklendiği kelimeye orantılı olan göreceli bir uygunluk kurar; kendi aklınca iş yap-, gönlünce yaşa-, huyunca davran- gibi":</p> <p>Bence bu olayda sen hatalısın.</p> <p>Eş6- Durum bildirir, bu hâliyle eklendiği adı cümlede zarf tümleci yapar:</p> <p>Sınıftan sessizce dışarı çıktı.</p> <p>Eş7- Eklendiği ada birliktelik, beraberlik anlamı katar:</p> <p>Hafta sonu sınıfça pikniğe gidiyor.</p>
12. Bağlaçlar hem ... hem (de)/ne ... ne (de)/ya ... ya (da)/belki ... belki (de)/ister ... ister	

<p>13. Adlaştırma -mA -İş -mAk</p>	<p>Yö3-Adı, fiile “amaç, maksat bildirme” işlevi ile bağlar:</p> <p>Markete alışveriş yapmaya gidiyorum.</p> <p>Yö5-Füldeki hareketin yönünü belirler:</p> <p>Çocuk birden koşmaya başladı.</p> <p>Yü2-Bu durum cümlede fiilin etkisi altında kalan adın bir belirti ögesi olarak yükleme durumu ekini almış biçimidir ve bu ad belirtili nesne görevindedir:</p> <p>Sıcak havalarda dondurma yemeyi çok seviyorum.</p> <p>Bu1-Bulunma durumunun asıl görevi yer bildirmektir. Bu yüzden bulunma durumu ekini alan ad veya ad grubu cümlede yer tamlayıcısı görevindedir:</p> <p>Bugün evde oturmakta fayda var.</p> <p>Çı1- Bir oluş ve kılışın çıkış noktasını, hareketin nereden başladığını bildirir:</p> <p>Ticarete sokaklarda çorap satmaktan başladım.</p> <p>Çı15- bez-, bıç-, hoşlan-, kork-, kurtul-, nefret et-, usan-, ürk- gibi bir duygunun etkisi altında kalma gösteren fiillerden önceki tamlayıcılara gelir:</p> <p>Peynir yemekten nefret ediyorum.</p>
<p>14. Dolaylı anlatım Emir</p>	<p>Yü2-Bu durum cümlede fiilin etkisi altında kalan adın bir belirti ögesi olarak yükleme durumu ekini almış biçimidir ve bu ad belirtili nesne görevindedir:</p> <p>Annem bana sessizce oturmamı söyledi.</p>
<p>15. Zarf-fiil ekleri -(y)İP/-mEdEn/-mEyİp/-(y)ErEk/-(y)A ... -(y)A/-mAk için/-mAk üzere 16. Yeterlik -(y)Abil- 17. Bağlaçlar bu yüzden/bu sebeple</p>	

A2 seviyesinde dil bilgisi bölümü 17 başlıktan oluşmaktadır. Bu seviyede yönelme durumunun 3, yükleme durumunun 1, bulunma durumunun 1, çıkma durumunun 3 ve eşitlik durumunun 5 işlevine yer verilmiştir. Tabloya göre A2 seviyesinde ad durum eklerinin toplam 13 yan **işlevi** bulunmaktadır.

b) Orta Seviye:

Temel seviyeyi tamamlayan öğrenciler yapılan sınavda başarılı olmaları durumunda orta seviyeye geçmektedir. Orta seviye, B1 ve B2 olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. B1 seviyesi **için hazırlanan** ad durum eklerinin yan işlevleri tablosu şu şekildedir:

Tablo 4. B1 Seviyesi Ad Durum Eklerinin Yan İşlevleri	
B1 Seviyesi	
1. Zarf-fiil ekleri -(y)ken/-All/-DiğInDAn beri/-DI ... -All	
2. Sıfat fiil ekleri -An/-Dık/-AcAk	
3. İşteşlik -(I)ş	
4. Karşıtlık -(y)E rağmen/karşın -sE dE/bile	Yö10-Rağmen edatıyla zarf görevinde edat grupları oluşturur: Trafiğe rağmen işe geç kalmadım.
5. Ad durum eki -ile/yla -dE -(n)Den (Vasıta)	Va4- +la vasıta durumu eki, adı fiile veya bir diğer cümle ögesine zaman ve miktar bildirme ilişkisiyle bağlar: geceyle, şafakla, tonla, vaktiyle, zamanla, amaçla gibi. Şafakla birlikte yola çıkacağız. Va5- +la eki, çeşitli anlam ve işlev nicelikleri taşıyan tarz zarfları oluşturur: Bana verdiği sözleri kolaylıkla unuttu. Bu5-Adı, fiile “vasıta” işlev ve anlatımıyla bağlar: Sayende sınavda başarılı oldum. Çı17-Eklendiği adı, fiile “ile, vasıtası ile” anlamını veren vasıta ilişkisiyle bağlar: Türkçeyi dizilerden öğrendim.
6. ...A karşı/doğru	Yö7-Doğru, karşı, üzerine edatlarıyla, zarf görevinde edat grupları oluşturur: Zil çalınca kaptıya doğru koştu.
7. Dilek kipi -sA	
8. Dilek kipinin hikâyesi -sAydI	
9. Şart kipi -(y)sA	
10. Gereklilik kipi -mAll	
11. Gereklilik -mAk lazım/-mAk gerek-	
12. Zorunluluk -mAk zorunda kal-/mecburiyetinde	
13. Ettirgen çatı -Dır, -Ir, -t, -Ar	
14. Dönüşlü çatı -n-, -l-	
15. Dönüşlülük zamiri kendi	

<p>16. Nedenleştirme dolaylı nedeniye yüzünden diye</p> <p>17. Nedenleştirme -(n)den -(n)e -(n)de</p>	<p>Ç1-2- Eklendiği adı, fiile “-den dolayı, -dığı için” ifadesi ve sebep-sonuç ilişkisi ile bağlar:</p> <p>Burak Yılmaz bacak ağrılarından son maça çıkamadı.</p> <p>Ç19- Adlardan sonra başka, beri, dolayı, önce, sonra gibi çıkma durumu isteyen edatlarla birleşik edat grupları oluşturur ve farklı görevler yapar:</p> <p>Senden başka kimseyi sevmedim.</p> <p>Ç114- Eklendiği adı fiile “...-dığı için, ...-dan dolayı, dolayısıyla” anlatımıyla bağlar:</p> <p>Lara, evini seninle paylaşmaktan memnun.</p> <p>Yö4-Adı, fiile “-dan dolayı”, “-dığı için”, “sebep” ilişkisi ile bağlar:</p> <p>Açılışa katılımin çok olmasına sevindim.</p> <p>Bu8-Adı “miktar, derece, sebep, yüzünden bakımından için, bildirme vb.” ifadelerle fiile bağlar:</p> <p>Düzce depreminde binlerce ev yıkıldı.</p>
<p>18. Karşılaştırma -DEn daha+sıfat</p> <p>19. Karşılaştırma -cE</p>	<p>Ç111- Eklendiği adla daha sonra gelen sıfat arasında karşılaştırma ilişkisi kurar:</p> <p>Benim arabam seninkinden daha yavaş.</p> <p>Eş4- +CA eki adı, fiile veya başka bir cümle ögesine “bakımından” edatına denk düşen bir karşılaştırma ilişkisi ile bağlamaktadır: bilgice zayıf, içerikçe derin gibi.</p> <p>Denizli horozları kiloca daha fazla olurlar.</p>
<p>20. Süreç -DAn beri -Dir</p>	<p>Ç19- Adlardan sonra başka, beri, dolayı, önce, sonra gibi çıkma durumu isteyen edatlarla birleşik edat grupları oluşturur ve farklı görevler yapar:</p> <p>Sabahtan beri ders çalışıyorum.</p>
<p>21. Edilgen çatı -l-, -n-</p>	
<p>22. Tarafından/ce öbeği</p>	<p>Eş5- Eklendiği ada nispet edilen karşılaştırma görevindeki +CA eki, edilgen fiilli cümlelerde “tarafından” edatına eş değer bir işlev yüklenir:</p> <p>Öğretmenler kurulunca alınan kararlar uygulanmaya başladı.</p> <p>Eş7- Eklendiği ada birliktelik, beraberlik anlamı katar:</p> <p>Türkiye’de bayramlar milletçe kutlanır.</p>

<p>23. YinelemelerE ...DE ...DE ...Den ...E</p>	<p>Yö6-<i>Aynı adın art arda tekrarımdan oluşan zarf görevinde ikilemeler kurar:</i></p> <p>Ayşe ile ilk defa o kafede göz göze geldik.</p> <p>Bu12- Eş veya zıt anlamlı zarf görevinde ikilemeler kurar: elde avuçta, orada burada, önünde sonunda, ötede beride, sağda solda gibi:</p> <p>Sağda solda insanlar arkasından konuşuyor.</p> <p>Ç113- <i>Aynı kelimenin art arda çıkma ve yönelme durumlarına girmiş biçimleriyle, zarf görevinde, eş veya zıt anlamlı kalıp ikilemeler kurar:</i></p> <p>Fatma gizliden gizliye Ömer'i seviyor.</p>
---	---

B1 seviyesinde dil bilgisi bölümü 23 başlıktan oluşmaktadır. Bu seviyede yönelme durumunun 4, bulunma durumunun 3, çıkma durumunun 6, vasita durumunun 2 ve eşitlik durumunun 3 işlevine yer verilmiştir. Tabloya göre B1 seviyesinde ad durum eklerinin toplam 18 yan işlevi bulunmaktadır.

B2 seviyesi için hazırlanan ad durum eklerinin yan işlevleri tablosu şu şekildedir:

<p>Tablo 5. B2 Seviyesi Ad Durum Eklerinin Yan İşlevleri</p>	
<p>B2 Seviyesi</p>	
<p>1. Sıfat-fiil ekleri -r, -Ar, -Ir, -AsI, -mAz/-mİş</p> <p>2. Zarf-fiil ekleri</p> <p>-AnA kadar, -IncAyA kadar, -mAkIsIzIn, -DIğI zaman, -DIğIndA, -DIğI sırada, -AcAğI zaman, -AcAğI sırada, -mAk yerine, -mAktAnsA, -AcAğInA/-mAsI hâlinde, -AcAğI yerde, -DIğI takdirde, -mAsI durumunda, -DIğI hâlde, -AcAğI hâlde, -mAsInA rağmen, -A rağmen, -DIğI için, -DIğIndAn, -DIğI sırada, -AcAğI için, -AcAğIndAn, -DıkçA, -DIğI sürece, -DIğI zaman, -IncA, -Ar ...-mAz.</p> <p>3. Dolaylı Anlatım İsimlerin dolaylı anlatımları</p> <p>Fiillerin dolaylı anlatımları, İstek kipinin dolaylı anlatımı, Soruların dolaylı anlatımları, Emir kipinin dolaylı anlatımları, Gereklilik kipinin dolaylı anlatımı.</p> <p>4. Birleşik çatı İşteş/ettirgen</p> <p>5. Yeterlik -(y)Ebil-, -(y)EmE-</p> <p>6. Tezlik -(y)İver-</p> <p>7. Sürelik -(y)Edur-, -(y)Ekal-, -(y)Egel-</p> <p>8. Yaklaşma -(y)Eyaz-</p> <p>9. Belirteçler</p> <p>Henüz, daha, artık, zaten, şimdilik, yalnız, sadece, ancak</p>	<p>10. Yinelemeler ... mİ ..., ...-mEsİnE/...-mEsİnE, ... dE ...</p>
<p>11. İlgeçler</p> <p>dışında</p> <p>-(n)nden başka</p>	<p>Ç19- <i>Adlardan sonra başka, beri, dolayı, önce, sonra gibi çıkma durumu isteyen edatlarla birleşik edat grupları oluşturur ve farklı görevler yapar:</i></p> <p>Ailemden başka hiç kimse benim için önemli değil.</p>

<p>12. Durum Ekleri (Yan işlevleri)</p>	<p>Bu3- <i>Yalın ya da grup hâlinde, çeşitli işlev nicelikleriyle zarf tümleci kurar: Seninle birlikte her yere gelirim.</i></p> <p>Bu6- <i>Bulunma eki almış bir ad başka bir adla yan yana gelerek, tek bir ad veya ad değerinde bir kelime grubu oluşturur. Buna "bulunma grubu" denir: çantada keklik, denizde damla, geçmişte bugün, haftada iki gün, işinde usta vb. Haftada bir Ankara'ya gidiyorum.</i></p> <p>Bu10- <i>-İş/-Uş ad-fiil ekleriyle "-dığı zaman, -ınca, -ken" gibi işlevler ile zarf-fiillerin yerini tutar: Onu ilk görüşümde aşık oldum.</i></p> <p>Bu14- <i>Bulunma durumundaki bir ad, bir fiille birleşerek anlamca kaynaşmış birleşik fiiller oluşturur: açıkta kal-, arada kal-, elde et-, yerinde say- vb.: Annem ve teyzem kavga ettiler. Ben arada kaldım.</i></p> <p>Yö1- <i>Yer, yön gösteren adlar ile diğer bir kısım adlarda yönelme görevinde yer tümleci oluşturur. Yönelme durumundaki ad bir kelime grubu da olabilir. Bu görev ekin asli görevidir: Yemeği yedikten sonra kalanı buzdolabına koy.</i></p> <p>Yö2- <i>Adı, fiile "zaman" ve "süre" işlevi ile bağlar: Arabayı bir haftalığına servise bıraktım.</i></p> <p>Yö4- <i>Adı, fiile "-dan dolayı", "-dığı için", "sebeb" ilişkisi ile bağlar: Açılışa katılımlım çok olmasına sevindim.</i></p> <p>Yö5- <i>Fiildeki hareketin yönünü belirler: Kafasını kaldırıp son bir kez daha vatanına baktı.</i></p> <p>Yö11- <i>Adı, fiile "fiyat, miktar" ve "oran" bildirerek bağlar: Pantolonları otuzar liraya aldık.</i></p> <p>Yö12- <i>"Açısından, ayrıca, bakımından; -maktansa, ile, karşı (zıtlık), süreklilik, şartıyla, beraberlik" gibi çeşitli anlam ve ifadelerle adı fiile bağlar ve zarf görevi yapar: Bitki çayı soğuk algınlığına birebirdir.</i></p> <p>Yö13- <i>aç karnına, bir bakıma, oldum olası, boşuna, boş yere, başlı başına, bunun üzerine, yalnız başına gibi kalıplaşmış yalın ya da birleşik zarflar oluşturur: Her sabah aç karnına okula gidiyor.</i></p> <p>Yö14- <i>Yönelme durumundaki bir ad bir fiille birleşerek anlamca kaynaşmış veya deyimleşmiş birleşik fiiller oluşturur: açığa vur-, ardına düş-, ateşe ver-, göze çarp-, hoşuna git-, küplere bin-, yollara düş- gibi.</i></p> <p><i>Düşman askerleri geçtiği her köyü ateşe verdi.</i></p> <p><i>Zaman gösteren adlarda oluş ve kılışın zamanını bildirir: Yeni evimizde ilk gündenden kavga çıkarma.</i></p> <p>Ç14- <i>Eklendiği adı, fiile bir nesnenin hangi maddeden yapıldığını ve oluştuğunu gösterme ilişkisi ile bağlar: Kahramanmaraş'ta keçi sütünden dondurma meşhurdur.</i></p> <p>Ç15- <i>Eklendiği adı, başka bir ad veya fiile bir bütünün parçasını gösterme veya o bütünden gelme ilişkisi ile bağlar: Günlerden bir gün beklediğim haber gelmişti.</i></p> <p>Ç16- <i>Bir bütünü bildirir, adı fiile bütünlük ifadesi ile bağlar: Söylediklerinin tamamından sen sorumlusun.</i></p> <p>Ç17- <i>Yer ve yön bildiren sözlerde ad tamlamasının tamlanan ögesi olarak fiildeki oluş ve kılışın yer ve yönünü gösterir: Arabanın tekerinden ses geliyor.</i></p> <p>Ç18- <i>Eklendiği adı, fiile bir şeyin kendiliğinden anlaşılması ilişkisi ile bağlar: Adamın sarhoş olduğu yürüyüşünden belliydi.</i></p> <p>Ç110- <i>Çıkma durumu eki almış bir ad, başka bir ad veya ad soylu kelime ile çıkma grubu oluşturabilir: Yazmaktan yorulan ellerini beş dakika dinlendirdi.</i></p> <p>Ç112- <i>Eklendiği adı fiile zarf ilişkisi ile bağlar: İçimden geldi ve sana bu hediyeyi aldım.</i></p> <p>Ç116- <i>Eklendiği adı; konuş-, söz et-, bahset- vb. bazı fiillere "hakkında, üzerinde" anlatımıyla bağlar: Onunla bir parkta oturup oradan buradan konuşmayı seviyorum.</i></p> <p>Ç118- <i>Eklendiği adı, fiile veya başka bir ad "…mensup olma, ait olma, … yerden gelme" anlam ve ilişkisi ile bağlar: Ahmet, Ankara'nın zengin ailelerindedir.</i></p> <p>Ç120- <i>Ek, adı fiile "hedef, maksat, sonuç" vb. bazı ilişkiler ile bağlar: Çok çalışmaktan zevk alıyor.</i></p> <p>Ç121- <i>Eklendiği adla birlikte anlamca kaynaşmış ve deyimleşmiş birleşik fiiller oluşturur: başından at-, baştan sav-, elden ayaktan kesil-, elinden kaçır-, canından bez-, gözden düş-, gözden geçir-, gülmekten kırıl- gibi. Anneannem iyice yaşlandı, elden ayaktan kesildi.</i></p>
---	---

B2 seviyesinde dil bilgisi bölümü 12 başlıktan oluşmaktadır. Bu seviyede yönelme durumunun 8, bulunma durumunun 4 ve çıkma durumunun 13 işlevine yer verilmiştir. Tabloya göre B2 seviyesinde ad durum eklerinin toplam 25 yan işlevi bulunmaktadır.

c) Yüksek Seviye:

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yüksek seviye ders kitaplarında dil bilgisi konularının ayrı bir başlık altında verilmesine gerek yoktur. Bunun yerine bu seviyedeki kitaplarda Türkçenin inceliklerini ve Türk kültürünü veren şiir, şarkı, türkü, hikâye, masal vb. edebiyat ürünlerinden yararlanılması; dilin günlük kullanımlarına özel yapıların öğrencilere verilmesi; atasözleri ve deyimlerin dil kullanımındaki işlevlerinin öğrencilere öğretilmesi yerinde olacaktır.

Sonuç ve Öneriler:

Alanda gerçekleştirilen çalışmalara bakıldığında ad durum eklerinin öğretiminde yaşanan güçlüklerle ilişkin çalışmalara rastlamak mümkün olsa da dil bilgisi kitaplarına göz atıldığında söz konusu eklerin isimlendirilmelerine sebep olan asli işlevleriyle birlikte birçok yan işlevinin bulunduğu görülmekte; fakat bu yan işlevlerin üzerinde yeterince durulmadığı düşünülmektedir. Bu işlevlerin yabancı dil olarak Türkçe öğretimi çerçevesinde henüz ele alınmadığı ve Türkçe öğretim setlerinde ad durum eklerinin yan işlevlerinin öğretilmesine yönelik örtük bir sıralama yapılmadığı için bu çalışmada ad durum eklerinin yan işlevleri, yabancı dil olarak Türkçe öğretimi bağlamında seviyelere uygun şekilde verilmeye çalışılmıştır.

Seviyelere göre hazırlanan önerinin mutlak ve eksiksiz olduğunu öne sürmek mümkün değildir. Bununla birlikte farklı alan uzmanlarının çalışmada ele alınan işlevlerin öğretimi için kendi mesleki tecrübelerinden hareketle farklı önermeler getirmesi mümkündür. Bu çalışmadaki sıralama temel alınarak bir dil öğretim setinin hazırlanması ve Türkçe öğretim sürecinde kullanılması durumunda hazırlanan önerinin kullanışlı olup olmadığı sınanabilir. Lakin ad durum eklerinin temel işlevleri dışında kalan işlevlerinin göz ardı edilmesinin veya bu işlevlerin öğretim süreci içerisinde tesadüfi bir izleneye bırakılmasının dil öğretiminin niteliği açısından bir eksiliğe yol açacağı söylenebilir.

Temel seviyeden itibaren karşılaşılabilecek olan ad durum eklerinin yan işlevlerinin belirli bir çerçeve kapsamında dil öğretim setlerine örtük veya açık bir şekilde yerleştirilmesinin öğretime fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Bu sayede, yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde dil bilgisi öğretiminin yeri, kapsamı ve işlevi üzerine süre gelen tartışmalara yeni bir boyut kazandırılabilir. Ad durum eklerinin yan işlevlerinin öğretimi ve Türkçe öğretim setlerine bir çerçeve dâhilinde yerleştirilmesine yönelik önerilerden bazıları şu şekildedir:

1. Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında çalışan kurumlar tarafından ortak öğretim programları hazırlanmalı, bu programlardan hareketle ders kitapları ve dil öğretim materyalleri oluşturulmalıdır.
2. Hazırlanan programlarda okuma, dinleme, yazma ve konuşma becerilerine eşit olarak yer verilmeli; dil bilgisi konuları becerilerle eş zamanlı olarak öğrencilere sunulmalıdır.
3. Ad durum ekleri öğrencilere verilirken yan işlevleri de dikkate alınmalı ve öğretilmelidir. Bu işlevler belli seviyelerde yoğunlaşmamalı, bunun yerine her seviyede eşit ve dengeli bir şekilde öğrencilere öğretilmelidir.
4. Dil öğretim setleri için metin hazırlanırken öğrencilerin seviyesine ve ihtiyaçlarına göre ad durum eklerinin işlevlerine metin içerisinde yer verilmelidir.
5. Ad durum eklerinin yan işlevleri dil bilgisi kartları veya tablolarla doğrudan öğrenciye verilmemeli, bunun yerine metin içerisine yerleştirilen işlevlere uyarıcılar yoluyla dikkat çekilmelidir.
6. Çalışma kitaplarında ad durum eklerinin yan işlevlerinin öğretilmesine yönelik işlevsel alıştırmalara yer verilmelidir. Bu çalışmalar mekanik dilbilgisi tekrarları şeklinde olmamalı, ezberden kaçınılmalı, hedef kitlenin tekrarlanan kullanım örnekleri aracılığıyla işlevi sezmesi sağlanmalıdır.
7. Öğrencilere ad durum eklerinin kullanımı verildikten sonra öğrencilerden sınıf içi ve sınıf dışı etkinliklerde örnek cümleler kurması istenmelidir.
8. Çalışmada seviyelere göre sıralanan ad durum eklerinin yan işlevleri çerçeve niteliğinde Türkiye’de yabancı dil olarak Türkçe öğrenen türdeş olmayan gruplar düşünülerek hazırlanmıştır. Hedef kitlenin özelliklerine göre bu sıralama değiştirilmelidir. Örneğin Türkçe ad durum ekleri Farsçada Türkçeye oldukça benzer bir şekilde fiillerle kullanılan edat kategorisindeki kelimelerle karşılanmaktadır ve Farsçada da söz konusu edatların birden fazla işlevi bulunmaktadır. Bu nedenle İran, Afganistan, Tacikistan gibi ülkelerde yabancı dil olarak Türkçe öğretimi programlarında ad durum eklerinin yan işlevlerinin sıralaması hedef kitlenin hazır bulunuşluk düzeylerine göre yeniden yapılandırılmalıdır.
9. Ad durum ekleri, Türkçe öğrenen öğrenciler için her seviyede sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Öyle ki yüksek seviyeden mezun olan bir öğrenci bile zaman zaman ad durum eklerini cümlede yanlış kullanabilmektedir. Bu nedenle ad durum eklerinin işlevleri farklı seviyelerde öğrencilere tekrar tekrar verilmelidir.

Kaynakça:

AÇIK, Fatma, (2008), *Türkiye’de Yabancılara Türkçe Öğretilirken Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, Uluslararası Türkçe Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu, KKTC.

AKDOĞAN, Gülser, (1993), *Yabancıların Türkçe Öğreniminde Ad Durumu ve Çekim Açısından Sık Rastlanan Yanlışlar ve Nedenleri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

ATAGÜL, Yasemin, Yılmaz ve CEVHER, Özlem, Yahşi, (2015), Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Hâl Eki Sorunsalı (Sakarya Üniversitesi Örneği), *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, III(5), 294-332.

AYDIN, Özgür, (1997), “Türkçede Belirtme Durumu Ekinin Öğretimi Üzerine Bir Gözlem”, *Dil Dergisi*, 52, 5-17.

BALYEMEZ, Sedat, (2016), *Dil Bilgisi Üzerine Açıklamalar*, Ankara: Pegem Akademi.

BOYLU, Emrah, (2014), “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen Temel Seviyedeki İranlı Öğrencilerin Yazma Problemleri”, *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*, VI(2), 335-349.

CANDAŞ KARABABA, Canan, (2009), “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi ve Karşılaşılan Sorunlar”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, XLII(2), 265-277.

KURT, Cemil, AYGÜN, E. Nurşen, vd. (2010), *Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe*, (Ed. N. Engin Uzun), Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.

Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni (Öğrenme-Öğretme-Değerlendirme), MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2009. Web: http://www.dilbilimi.net/ab_diller_icin_ortak_avrupa_basvuru_metni_meb_tarafindan.pdf adresinden 5 Şubat 2018 tarihinde alınmıştır.

ERGİN, Muharrem, (2008), *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Yayınları.

GÜLTEKİN, İbrahim, KALFA, Mahir, vd. (2015), *Yedi İklim Türkçe*, (Ed. Erol Barın, vd.) Ankara: Yunus Emre Enstitüsü Yayınları.

GÜVEN, Esra, (2007), *Yabancıların Türkçe Öğrenirken Ad Durum Eklerinde Yaptıkları Hataların Çözümlemesi ve Bu Hataların Giderilmesine Yönelik Öneriler*, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

KARA, Mehmet, (2010), “Gazi Üniversitesi TÖMER Öğrencilerinin Türkçe Öğrenirken Karşılaştıkları Sorunlar ve Bunların Çözümüne Yönelik Öneriler”, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, VIII(3), 661-696.

KORKMAZ, Zeynep, (1992), *Grammer Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

KORKMAZ, Zeynep, (2017), *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

KURT, Mustafa, (2016), “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Dil Bilgisinin İşlevi”, *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Kuramlar-Yöntemler-Beceriler-Uygulamalar*, (Ed. Yıldırım Faruk ve Tüfekçioğlu, Burak), Ankara: Pegem Akademi, 261-266.

MELANLIOĞLU, Deniz, (2012), “Yabancılar Türkçe Öğretenlerin Hâl Eklerinin Öğretimine İlişkin Görüşleri: Nitel Bir Araştırma”, *Turkish Studies*, VII(4), 2401-2411.

MERT, Osman (2003), “Türkçede Hâl Kategorisi ve Öğretimi”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, XXI, 25-31.

ÖZ, Nihat. (2002), *Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde ad durum ekleri ve bir izlençe önerisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

ÖZKAN, Aydanur, (1994), “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Ad Durum Eklerinin Öğretilmesiyle İlgili Kimi Görüşler”, *Dil Dergisi*, (17), 40-52.

SAKALLI, Erol, (2016), “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Türk Soylu Öğrencilerle Türk Soylu Olmayan Öğrencilere Durum Eklerinin Öğretilmesi Me-selesi”, *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, II(2), 101-108.

ŞAHİN, Esin, Yağmur, (2013), “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen Öğrencilerin Yazılı Anlatımlarındaki Ek Yanlıları”, *Tarih Okulu Dergisi*, VI(15), 433-449.

YILDIRIM, Ali ve ŞİMŞEK, Hasan, (2012), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayınevi.

YILDIRIM, Hatice, Çiğdem, (2011), *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Türkçe Dil Bilgisi ve Durum Eklerine İlişkin Öğrenci Görüşleri*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Extended Abstract

In the field of teaching Turkish as a foreign language, there are differences related to the grammar field in terms of teaching sets. Nevertheless, it can be said that it is not possible to teach Turkish to foreigners without teaching grammar. Therefore, it is appropriate to discuss the scope, methodology and function of this teaching, with reference the fact that it is a necessity to teach grammar in teaching Turkish as a foreign language. Turkish noun-case suffixes are one of the issues that foreigners have difficulty in comprehending while learning Turkish.

For a target group learning Turkish as a foreign language, it is important to comprehend case suffixes in order to be able to understand the relationship between verbs and nouns and to use the skill of understanding and explaining in Turkish. However, some old habits and techniques have to be observed and renewed in the teaching of Turkish to foreigners. Teaching name-case suffixes is one of these issues. "While teaching name case suffixes, some new principles need to be adopted" (Sakallı, 2016: 102). Moreover, it can be argued that the side functions of case suffixes are ignored or not emphasized enough in the process of teaching Turkish as a foreign language. Taking into account that a target group who learns a foreign language learns all the patterns and semantic relations step by step from the origin, it is also important to give the secondary functions of case suffixes, which are used in many areas apart from their main functions, by paying regard to the principles from simple to complex and from the known to the unknown.

When looking at the studies carried out in the field; although it is possible to find out the studies related to the difficulties in teaching noun-case suffixes, it is seen that there are many secondary functions of them, together with their main functions which cause the designation of case suffixes. However, it is thought that these secondary functions are not sufficiently focused. Due to the fact that these functions have not been discussed in the context of teaching Turkish as a foreign language and there is no implicit order for the teaching of secondary functions of noun-case suffixes in Turkish teaching sets, the side functions of noun-case suffixes in this study have been tried to be given in the context of teaching Turkish as a foreign language.

It is not possible to suggest that the recommendation made according to the level is absolute and complete. In addition, it is possible for different field specialists to make different proposals in teaching the functions in the study on the basis of their own professional experience. In case of preparing a language instruction set based on the ranking in this study and using it in Turkish teaching process, it can be tested whether the prepared recommendation is useful. However, it can be argued that ignoring the functions of noun-case suffixes, apart from main functions, or leaving the teaching of these functions in a random curriculum within the process will cause a failure. It is believed that teaching the secondary functions of noun-case suffixes, which are possible to be encountered from the basic level, within a certain framework implicitly or explicitly will be of help to teaching. At this point,

a new dimension can be gained on the ongoing debate related to the place, scope and function of teaching Turkish as a foreign language. Some of the suggestions for teaching the secondary functions of the noun-case suffixes and placing it within the framework of Turkish teaching sets are as follows:

Common education programs should be prepared by the institutions working in the field of teaching Turkish as a foreign language; and textbooks and language teaching materials should be prepared in line with these programs.

Prepared programs should be equally equipped with reading, listening, writing and speaking skills; grammar subjects must be presented to the students simultaneously with the skills.

While teaching noun-case suffixes, their secondary functions must be considered and taught. These functions should not be concentrated at certain levels, but should be taught to the students equally and balancedly at each level.

While the text is being prepared for the language teaching sets, the functions of the noun-case suffixes should be included in the text according to the level and needs of the students.

The secondary functions of noun-case suffixes should not be directly given to the students by means of grammar cards or tables but the functions in the text should be noted by the stimulants.

Workbooks should include functional exercises for teaching secondary functions of noun-case suffixes. These studies should not be in the form of mechanical grammar repetitions. They should avoid memorizing and they should make the target group perceive the function by the repeated examples.

Students should be asked to set up sample statements for in-class and out-of-class activities after the use of noun-case suffixes has been given.

In the study, secondary functions of noun-case suffixes which were ordered according to the levels were prepared within a frame by considering non-homogeneous groups learning Turkish as a foreign language in Turkey. This order should be revised according to the features of the target groups. For example, Turkish noun-case suffixes are used with the preposition words which are used together with verbs in Persian, similar to Turkish, and the prepositions have multiple functions in Persian, too. Therefore, in the countries such as Iran, Afghanistan and Tajikistan, the order of secondary functions of case suffixes in Turkish teaching programs as a foreign language should be restructured according to the level of readiness of the target group.

Noun-case suffixes appear as problems at all levels for Turkish learners. Actually, even a high-level graduate student can occasionally misuse noun-case suffixes in a sentence. For this reason, the functions of noun-case suffixes should be given to the students repeatedly at different levels.

Zeki Ömer Defne'nin Şiir Dili ve Kelime Hazinesi *

Zeki Ömer Defne's Language of Poetry and Thesaurus

Öğr. Gör. Dr. Ahu CAVLAZOğLU DAVULCU **

Öz :

Bu Çalışmada, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı içinde şiirleri ile ön plana çıkan Zeki Ömer Defne'nin (1903-1992), Denizden Çalınmış Ülke (1971), Sessiz Nehir Puyalar I (1985), Kardelenler Puyalar II (1988) adlı şiir kitaplarındaki şiirleri ile; Halk Yolu (1924-1927), **Çınaraltı** (1941), Ün Isparta Halkevi Mecmuası (1942-1943), Ülkü (1944-1946) Zeytin Dalı (1949), şadırvan (1948), Esi (1956), Çağrı (1959-1960), İstanbul (Sanat ve Edebiyat (1953-1954-1955-1956)), Varlık (1956-1982), Türk Edebiyatı (1983-1993), Kaynaklar (1985), Türk Dili (1986-1993), Milli Kültür dergisi (aralıklarla 1981-1987), Galatasaray dergisi (aralıklarla 1951-1967), Galatasaray Lisesi Yıllığı (1964-1965 ve 1974-1975) ve Özel şişli Terakki Lisesi Yıllığında (1967 yılığı ve 1969 yılığı) yayımlanmış **şiiirlerinin dili** ve kelime hazinesi ortaya konmaya çalışılmış, Defne'nin şiirlerinde yer alan zarf fiil, şahıs, yapım ve çekim eklerinde haberleşme kiplerinde, seslerde ve söz varlığında tespit edilen eskicil (arkakik) unsurlar belirlenmiştir. Eskicil unsurları içeren şiirler için bir ya da iki örnek verilecektir.

Anahtar sözcükler: Zeki Ömer Defne, Şiir Dili, Kelime Hazinesi, Arkaik unsurlar.

* Bu makale tarafımızdan, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Ana Bilim Dalında hazırlanan ve Temmuz 2017'de savunulan , "Zeki Ömer Defne'nin Şiiirlerinin Türk Dili Açısından İncelenmesi (Ses Bilgisi-Yapı Bilgisi- Dizin)" başlıklı doktora tezinden alınmıştır.

** Selçuk Üniversitesi Bozkır Meslek Yüksekokulu, ahucavlaz@selcuk.edu.tr,
<https://orcid.org/0000-0001-8899-4801>

Abstract:

Our study is to examine the poems of Zeki Ömer Defne, who is in the foreground with his poems in Turkish Literature during the Republican Period, in terms of Turkish Language. In this work , poems in poetry books of Zeki Ömer Defne (1903-1992) named *Denizden Çalınmış Ülke* (1971), *Sessiz Nehir Puyalar I*(1985), *Kardelenler Puyalar II*(1988) and *Halk Yolu* (1924-1927), *Çınaraltı* (1941), *Ün Isparta Halkevi Mecmuası* (1942-1943), *Ülkü* (1944-1946) *Zeytin Dalı* (1949), *Şadırvan* (1948), *Esi* (1956), *Çağrı* (1959-1960), *İstanbul (Sanat ve Edebiyat (1953-1954-1955-1956))*, *Varlık* (1956-1982), *Türk Edebiyatı* (1983-1993), *Kaynaklar* (1985), *Türk Dili* (1986-1993), the poems published in *Millî Kültür* journal (with intervals 1981-1987), *Galatasaray Journal* (with intervals 1951-1967), *Galatasaray Lisesi Annual* (1964-1965 ve 1974-1975) and *Özel Şişli Terakki Lisesi Annual* (1967 annual and 1969 annual) were studied in Zeki Ömer Defne's Language of Poetry and Thesaurus. In the envelope verb, the person, the construction and the suffixes included in the poems of Defne, the archaic elements determined in the communication types, voices and vocabulary are determined. One or two examples will be given of poems containing archaic elements.

Keywords: Zeki Ömer Defne, Poetry Language, Thesaurus, Archaic Elements

Giriş:

Osmanlı Devleti'nin yıkılması ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması, imparatorluktan millî devlete geçiş aşamaları bütün alanlarda olduğu gibi kültür hayatımıza ve edebiyatımıza dolayısıyla Türk şiirimize de etki etmiştir. Edebiyatımızda Cumhuriyet Dönemi olarak adlandırılan bu dönemdeki şiir alanındaki hareketlere ve faaliyetlere Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri denmiştir.

İlk şiirlerini yüzyılın başında II. Meşrutiyet döneminde yayımlayan şairlerin çoğu 1923'te hayatta idiler ve eser oluşturmaya devam ettikleri gibi döneminin gençleri üzerinde etkilerini göstermişlerdir. Bu şairler Cumhuriyet Döneminde de eser vermeye devam ederken yeni nesil üzerinde de etkilerini sürdürmüşlerdir. Cumhuriyet dönemi Türk şiiri, Osmanlı Devleti'nin yıkılması ve Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasından sonra yazılan şiirlere verilen addır. (Parlatır Ocak-Şubat 1992)

Biz araştırma ve inceleme kapsamındaki bu çalışmamızda eserlerini umumiyetle Cumhuriyet Döneminde vermiş bir sanatçı olan Zeki Ömer Defne (1903-1992) 'ye ait, *Denizden Çalınmış Ülke* (1971), *Sessiz Nehir Puyalar I* (1985), *Kardelenler Puyalar II* (1988) adlı şiir kitaplarındaki şiirleri ile; *Halk Yolu* (1924-1927), *Çınaraltı* (1941), *Ün Isparta Halkevi Mecmuası* (1942-1943), *Ülkü* (1944-1946) *Zeytin Dalı* (1949), *Şadırvan* (1948), *Esi* (1956), *Çağrı* (1959-1960), *İstanbul (Sanat ve Edebiyat (1953-1954-1955-1956))*, *Varlık* (1956-1982), *Türk Edebiyatı* (1983-1993), *Kaynaklar* (1985), *Türk Dili* (1986-1993), *Millî Kültür dergisi* (aralıklarla 1981-1987), *Galatasaray dergisi* (aralıklarla 1951-1967); *Galatasaray Lisesi Yıllığı* (1964-1965 ve 1974-1975) ve *Özel Şişli Terakki Lisesi Yıllığında* (1967 yılı ve 1969 yılı) yayımlanmış tespit ettiğimiz toplam 435 şiirin dili üzerinde çalışılmış şairin şiir dili ve kelime hazinesini ortaya koymak

amaçlanmıştır. Defne'nin şiirlerinde yer alan zarf fiil, şahıs, yapım ve çekim eklerinde haberleşme kiplerinde, seslerde ve söz varlığında tespit edilen eskicil (arkaik) unsurlar belirlenmiştir.

İlk şiirlerini 1924-1927 yılları arasında Osmanlıca yayımlamış olan Zeki Ömer Defne, Cumhuriyetin ilan edildiği dönemde Millî Edebiyat akımının izlerini taşıyan sosyal içerikli şiirler yazarken halk şiiri geleneğinden yararlanmaya da devam etmiştir. Zeki Ömer Defne, öğretmenlik yaptığı yıllarda şiirlerini dergilerde yayımlamaya devam etmiş; ancak bunları bir kitap halinde toplayamamıştır. Zeki Ömer Defne ilk şiirini 12 yaşında dörtlük olarak yazar, şiir zevkini küçük yaşlarda Çankırı'da alır. Asıl şiire başlayışı Çankırı'da çıkan Halk Yolu dergisine gönderdiği şiirlerle olur.

Cumhuriyet Devrinde Atatürk'ün varlığıyla dolu olan bu dönemde millî mücadelenin kazanılmasıyla birlikte Türk aydını Anadolu'ya yönelmiştir. Millî mücadelenin kazanılmasından sonra sırada ülkenin kalkınması vardır. Edebiyatta önce şiirde görülen Anadolu'ya yönelme, sonraları diğer türlerde de görülmüştür. Önceleri "Anadoluculuk" olarak nitelendirilen bu hareket ülke topraklarının sadece Anadolu'da olmaması gerekçesiyle "Memleketçilik" adını alır. Zeki Ömer Defne hem bir Anadolu çocuğu hem de Cumhuriyetin genç bir Edebiyat öğretmeni olarak birçok aydının yöneldiği böyle bir harekete kayıtsız kalmaz. Edebiyat tarihlerinde onun Anadolu'nun güzelliklerini tasvirî şekilde anlattığı, memleketin coğrafi güzelliklerinden yola çıkarak millete vatan sevgisini aşlamaya çalıştığı şiirleri nedeniyle dolayısıyla bu hareket içinde yer alan bir şair olarak değerlendirilmiştir. Özellikle edebiyat çevrelerinde dikkate alınmasını sağlayan memleket üstüne güzellemeleri, söyleyiş, şekil ve üslup yönünden onun şiirinde âşık tarzının hâkim olduğunu gösteren eserlerdir. Buna rağmen Defne'nin, Memleketçilik hareketinin temsilcilerinden olduğunu söyleyemeyiz. Cumhuriyet Döneminin sonraki devrelerinde de göreceğimiz gibi Defne, herhangi bir akıma veya harekete bağlı kalarak şiir yazmış bir sanatçı değildir. Şair 1950'lerden sonra halk şiirinin içerik ve söyleyişini de göz önünde tutarak bireysel iç yaşantı şiirine geçer. Bu şiirlerinde bireysel duygulara, insana, yaşanmamış arzuların getirdiği hayal kırıklıklarına, geçmişe duyulan özlemlere, tabiatın güzellikleri, yaşının ilerlemesiyle birlikte de daha çok yaşlılık ve ölümle ilgili konular işlemiştir.

1960-1980 arasında dönemin siyasi yapısından kaynaklanan daha çok ideolojik yaklaşımlar şiirde kendisini gösterir. Hayatının her döneminde şiir yazmayı sürdüren Defne, bu yıllar arasında da şiirler yazmıştır. Bu dönem içinde Defne'nin de az sayıda da olsa ülkenin içinde bulunduğu siyasi ortamın problemlerini işlediği şiirleri vardır. Ancak bunlar kesinlikle bir ideolojinin, içinde yer alabilecek şiirler değildir. Aksine bu şiirlerde içinde bulunan toplumu birleştirici bir tavır sergilemiştir.

Defne yaşlılık döneminde de şiir yazmaya devam eder. Yaşlılığının vermiş olduğu ruh hâliyle daha çok yaşlılık ve ölüm duygularını işlediği kendi iç dünyasına dönük bir tavrıyla şiirler yazar. Defne'yi bu dönemde de herhangi bir anlayışın içine yerleştirmek mümkün değildir. O, şiirinde kendisine özgü bir yaklaşım izlemiştir.

Zeki Ömer Defne Kimdir?

a) Hayatı:

Zeki Ömer Defne, Çankırı'nın İmaret Mahallesi'nde diğer adıyla Saray Mahallesi'nde 4 numaralı evde, Rumi takvime göre 1319, Miladi takvime göre 1903'te doğmuştur. Asıl adı Mehmet Zeki olup; aile lakabı Hanyalioğlu'dur. Zeki Ömer Defne, *Türk Edebiyatı* dergisinden Belkıs Kabaklıoğlu ile yaptığı bir röportajda "babasının Zekâi Dede'ye hayranlığı dolayısıyla verdiği "Zekâi" isminin hocaları tarafından "Zeki" olarak değiştirildiğini söyler." Annesi Hacer Hanım, babası Ömer Efendi'dir. Hafız ve hattat olan Ömer Efendi, Bektaşî şairidir. Şiirlerinde Hulûsî, Hüznî ve Mahzûnî, mahlaslarını kullanmıştır. Ömer Efendi önceleri memur olarak çalışmış, daha sonra kahvecilik yapmıştır. (Akyol ve Karadeniz Mayıs 1989:13-17; Kabaklı Belkıs Kasım 1984:41-42)

Defne ilk çocukluk yıllarında savaş ortamında, babasız bir evde, annesi ve ninesi ile beraber zor bir hayat geçirmiştir. Zeki Ömer Defne'nin 33 yaşında vefat eden annesi Hacer Hanım çok ince ve duygulu bir kadındır.

Şair 8-9 yaşlarında iken, 1911 yılında Balkan Savaşı'ndan bir yıl önce babası askere alınır ve Priştine'ye gönderilir. Bir yıl sonra Balkan Savaşı başlar. O zamandan sonra Defne için sıkıntılı bir hayat başlamıştır. Çok zor şartlar altında eğitimine devam eder. Çok gayretli ve başarılı bir öğrencidir. Zeki Ömer Defne ilk önce rüştiyeyi bitirir. Daha sonra Kengri¹ (Çankırı) Ertuğrul Mekteb-i İdadisinde² okur. Bütün okulları birincilikle bitirir. Okul hayatı babasız geçer. Bu durum Zeki Ömer Defne'yi çok etkiler. İstiklâl Harbi Yıllarında bir yıl otel kâtipliği de yapar. (Akyol 2004:86)

Balkan Savaşı'ndan sonra I. Dünya Savaşı başlayınca Defne'nin babasını yine askere alırlar. Hattat olduğu için Ömer Efendi cepheye gönderilmeyip geri hizmetlerde çalıştırılır. İstanbul'da çeşitli karakol kumandanlıklarında görev yapar. Daha sonra terhis edilen Ömer Efendi, İstiklal Savaşı'nın başlamasıyla tekrar askere alınır. Bu dönemde Defne, Rüştiye'yi tamamlar, Çankırı İdadisine devam eder. Burayı birincilikle bitirir. Şair Mezun olduktan sonra bir yıl otel kâtipliği yapar.(Karabay vd. Ocak 1993:26)

Defne daha sonra komşuların ve mahallenin yardımıyla Ankara Muallim Mektebinin son sınıfına kaydoldu. Çocukluğundan beri doktor olmanın hayalini kuran Defne, içinde bulunduğu imkânsızlıklar ve hocalarının isteği üzerine Ankara Keçiören Muallim Mektebine gitti İdadiyi bitiren öğrenciler Ankara Darümuallimin son sınıfına kaydolabilmektedir. Bu durum Defne'ye bir yıl sonra öğretmen olma imkânı sağlamıştır. Ankara Keçiören'de "Gâvur'un Konağı" denilen havuzlu bir konakta eğitim görürler. Defne burada zor şartlarda eğitimine devam eder; çünkü ders çalışacak

¹ Çankırı, Türkiye'nin İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan aynı adlı ilin merkezidir Kengri kelimesinin Çankırı suretinde yazılması 11/4/1341 (1925 Miladi) tarihinde Çankırı Milletvekili A. Talat ONAY'ın öncülüğünde TBMM'ye verilen bir teklifle değiştirilmiştir.

² Bugün Çankırı Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi'nin olduğu taş bina.

kitap bile yoktur. Muallim Mektebinde kitapları bile olmadığı hâlde arkadaşlarından ödünç kitap alarak sınavlara çalışan ve bütün zorluklara rağmen okulun en iyi öğrencisi olmuştur, çünkü Defne'nin çok kuvvetli bir hafızası vardır âdeta bir okuduğunu ezberlemiştir. Defne, bu okuldan da birincilikle mezun olur. (Kabaklı Kasım 1984:41)

Okul hayatı ile ilgili Defne Muhsin Karabay vd. ile yaptığı söyleşide şöyle diyor: “Evlatlarım gururla söylüyorum, üç diploma aldım, bir tek dokuzum var. O da müdürümüziñ verdiği not terbiye dersinden değil. Hâsılı Muallim Mektebini de böyle bitirdim.” (Karabay vd. Ocak 1993: 26)

Ankara için kritik günlerdir Defne'nin Muallim mektebini bitirdiği günlerde Eskişehir, Yunanlılar tarafından işgal edilmiş ve Ankara'da panik vardır. Mustafa Kemal'in Mecliste, başkumandan olduğu gün yemin ettiğinde Defne ordadır.

İlkokul öğretmeni olan Zeki Ömer Defne'nin ilk tayini 20.12.1922 tarihinde Çankırı'nın Korgun Karyesi İptidaî muallimliğine çıkar. Daha sonra 12.08.1923 tarihinde Çankırı İdadisinin ilk kısmına atanır. (T.C. MEB Arşivi Sicil Dosyası: 1958) Fakat Defne, *Türk Edebiyatı* dergisinde yayımlanan Muhsin Karabay ile yapmış olduğu röportajda ilk tayininin Çankırı merkezinde bir ilkokul ihtiyat sınıfına çıktığını, buradaki görevinden bir ay sonra istifa ettiğini ve sene sonuna doğru Maarif Müdürünün kendisini, boş kalmasın diye, Çerkeş'in Çavundur Köyü'ne gönderdiğini ifade eder. Şair röportajında, on dört yaşında iken annesi, on sekiz yaşında iken babası vefat ettiğinden kız kardeşini de yanına alarak gittiği Çavundur Köyü'nde iki sene öğretmenlik yaptıktan sonra tayininin tekrar Çankırı'ya çıktığını söyler. (Akyol 2004:86-87)

Zeki Ömer Defne öğretmenlik yaptığı sırada musiki, resim ve şiirle de uğraşıyordu. Şiirlerinde resim ve musiki ile ilgili terimleri kullanmıştır. Defne ilk şiirini 1923 yılında Çankırı'da çıkan *Halk Yolu* dergisinde yayımlanmıştır. Defne, 1924- 1927 yıllarında Halk Yolu dergisindeki şiirlerinde Asrî Baba mahlasını kullanmıştır. “Asrî Baba” imzasıyla hiciv tarzında yazdığı bu mizahî manzumelerde halkın sorunlarıyla ilgilenmeyen dönemin siyasetçilerini eleştirmiştir.

11 Nisan 1340'ta (1924) Zehra Hanım ile evlenir. Zehra Hanım Kastamonu Kız Muallim Mektebini bitirmiştir. Zeki Ömer Defne ve eşi öğretmenlik mesleğine aynı zamanda başlamışlardır. Defne evlendikten sonra, yetim ve öksüz kalan iki kardeşini de yanına alır. İlk çocuğu Türkân 15 Ocak 1341 (1925) 'de dünyaya gelir. Bu çocuğunu Kastamonu'da çalıştığı yıllarda 5 Nisan 1938'de kaybeder. (Akyol 2004: 87)

Zeki Ömer Defne, geçirdiği zor günlerde akrabalarından da hiçbir destek görmemiştir. Şair YEGEN şiirinde bunu şöyle dile getirir: “Yeğen, seni sekizinde koyup gitti mi baban /Pristine. “Balkan, Cihan, İstiklâl” tam on sene?/Yeğen sen hiç fırınlar, ahçılar önünden kaçtın mı ?/ Buram buram tüterken yollarda etler, ekmekler?/Yeğen sen yer içerken her öğünün bir şölen /Geldiği oldu mu masana kâh boş sahanlar düş-hayâl./ Yeğen sallandı mı hiç ölüm anamızın /Acı ninnileriyle deprem beşiklerinde...” (Defne Zeki Ömer Haziran 1988a)

Şairin daha sonra tayini Çankırı'ya çıkar. Zeki Ömer Defne, Çankırı'ya döndü-

günde ortaokul öğretmeni olmak için bir sınav açılır; zaten öğrenimini yeterli bulmayan Zeki Ömer Defne de Türkçe öğretmeni olabilmek için bu sınava girer. Ord. Prof. Fuat Köprülü'nün yaptığı imtihanda başarılı olur ve 1925'te Kastamonu Erkek Lisesinde Türkçe stajyeri olarak göreve başlar, burada on yıl süre ile görev yapar. (T.C. MEB Arşivi Sicil Dosyası: 1958) Stajyerliğinin kaldırılması için yirmi beş sayfalık bir mütalaa-nâme yazar, bunun üzerine bir takdirname ile birlikte asil olarak göreve başlama yazısı gelir. Defne burada Türkçe derslerine girer, aynı zamanda "Takdirnameli Hoca" olarak edebiyat derslerini de yürütür. Kastamonu'da çalıştığı dönemde beş yıl müdür muaviniği yapar. Bu sırada Çankırı'dan Kastamonu'ya okumak için gelen öğrencilerin de velisidir. (Kabaklı Kasım 1984: 41; Akşol 2004: 86)

Defne, Kastamonu'da bulunduğu dönemde üç çocuğu daha dünyaya gelir. Turhan Tuna Defne 16 Mayıs 1927'de, kızı Ayten Suna Defne ise 15 Ocak 1929'da doğar. Çetin isminde bir çocuğu daha dünyaya gelir ancak iki yaşlarında Kastamonu'da vefat eder." (Akşol 2004:86)

Zeki Ömer Defne önceleri doktor olmak istemiş, fakat içinde bulunduğu şartlar onu öğretmen olmaya yöneltmiştir. Defne, öğretmenliği Sokrates'in dediği gibi "Tanrı sanatı olarak görmüş ve Tanrı Adem'i yarattı, öğretmen de insanı yoğurdu." sözleriyle mesleğine verdiği önemi ve hassasiyeti ifade etmiştir." (Karabay vd., Ocak 1993:26)

Defne'nin içinde bitmek tükenmek bilmeyen bir okuma arzusu vardı. Yüksek tahsil yapmak istediğini söyleyerek Millî Eğitim Bakanlığına müracaat eder. Defne'nin 18 Şubat 1936 tayini Kabataş Lisesine çıkar. Bu tayin Zeki Ömer Defne'ye çok arzu ettiği yükseköğretim imkânını sağlar. Defne, İstanbul'a gelir gelmez Edebiyat Fakültesine kaydını yaptırır. Bu arada 1939'da Alman Lisesinde de Türkçe öğretmeni olarak görevlendirilir. Defne, Kabataş Lisesinde on beş yıl öğretmenlik yapar. Defne, Kastamonu'da ortaokul öğretmeni olduğu sırada öğrencisi olan Behçet Necatigil, askerliğini bitirdikten sonra tayini Kabataş Erkek Lisesine çıkınca Zeki Ömer Defne ile birlikte öğretmenlik yaparlar.

Defne, Alman Lisesinde görevlendirildiği sırada fakültenin son sınıfındadır ve bitirme tezi verecektir. Edebiyat Fakültesi Dekanı Hamit Ongunsu, Defne'nin hayatını duymuştur. Bir gün Ali Nihat Tarlan ders çıkışında Defne'ye "Bu kadar talebem oldu. Kabataş Lisesinde de benim öğretmenliğim var, orada da halef selef olduk, fakat hiçbirisiyle çalışabileceğimi ümit etmedim seninle birlikte çalışalım ister misin?" der. Defne, kendisi için bu teklifi şeref telakki ettiğini söyleyince Tarlan, Hamit Ongunsu'nun kendisiyle görüşmek istediğini ifade eder. Defne, görüşmelerinde Ongunsu'ya hayatını anlatınca Ongunsu, Defne'nin alnından öper, elini sıkar ve keşke, İstanbul'da doğup büyüyen arkadaşlar da sizin yapabildiğinizi, gösterebildiğiniz bu iradeyi yapabilseler ve gösterebilseler. Artık bundan sonra Kabataş Lisesi yok." der. (Karabay vd. Ocak 1993:27)

Fuat Köprülü, Zeki Ömer Defne'ye bitirme tezi vereceği zaman kendisinin eski harflerin içinde yetişmiş olduğundan, sınıf arkadaşlarına vereceği konular ile Defne'ye verecek olduğu konunun aynı olmayacağını, bunu yapıp yapamayacağını sorar

ve Defne'ye “*Dede Korkut Hikâyelerinde Edebi Sanatlar Üzerine Bir Tahlil*” konusunu bitirme tezi olarak verir. Defne, bitirme tezini başarıyla tamamlar. Bunun üzerine Köprülü, Defne'den doktora tezi çalışmalarına başlamasını ister. Doktora tez konusu olarak “*Dede Korkut Hikâyelerindeki Kahramanların Psikolojik Tahlillerini*” verir. Defne doktora tezini hazırlamaya başlar, ikinci hikâyeye geldiğinde dört sene devam eden çok ağır bir sürmenaj hastalığına yakalanır. Bu hastalıktan sonra üniversitede asistan olması da mümkün olmaz. (Akyol, 2004:86)

Defne, Kabataş Lisesine devam ettiği dönemde Yıldız Harp Akademisinde de görevlendirilir. 1947 - 1948 yıllarında Akademi, Ankara'dan İstanbul'a taşınmıştır. Akademi'nin komutanı, Millî Eğitim Bakanlığında bir edebiyat öğretmenini ister, ancak o yıllarda “sağ eğilimli, sol eğilimli” oldukları gerekçesiyle herkes Akademi'ye kabul edilmemektedir. Millî Eğitim Bakanlığı, Defne'yi tavsiye eder. Zeki Ömer Defne, Akademi'de görevlendirilmek üzere tavsiye edilmiş olmasını şöyle değerlendirir: “*Çok şükür ben hayatım boyunca, elli yıl hocalığım boyunca, yavrularıma sadece vatan dedim, millet dedim.*” (Karabay vd., Ocak 1993: 27)

Şair, 9 Kasım 1950 tarihinde Galatasaray Lisesine tayin edilir. Galatasaray Lisesinde öğretmenlik yaptığı sırada Şişli Terakki Lisesinde de görevlendirilir. (T.C. MEB Arşivi Sicil Dosyası: 1958) Galatasaray Lisesinin Defne'de ayrı bir yeri vardır, Bunu Galatasaray dergisinin 1964 Mayıs sayısında Galatasaray şiirinde görürüz.

Defne, 27 Eylül 1951 tarihinde Batı'daki edebiyat öğretmenliğinin nasıl yapıldığını yakından tanımak ve görmek üzere, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından bir yıl süre ile Fransa'ya gönderilir. (T.C. MEB Arşivi Sicil Dosyası: 1958) Paris'te üç ayrı lisede edebiyat derslerini yürütür. Aynı zamanda Defne, burada ünlü ressamların tablolarını yakından görüp inceleme fırsatı da bulmuştur. Paris'te olduğu dönemde vatan hasreti çekmektedir. Millet sevgisi, memleket sevgisi ile dolu olan Defne'nin öğrencilerine aşladığı vatan sevgisinin, kendinde üst boyutta olduğuna tanık olmaktadır. Şair Siyah Albüm adlı şiirinde o günleri şöyle betimlemektedir: “*Yaş 70'di ilk Batı gezisine çıktığımda/ Önde özlemler erişilmez bir tüy oklar hızıyla/ Nereye vardımca Tuna'm, tarihim kirgin, küskün /Yüzüme şöyle baktılar bin sitem, bin sızıyla./ Gezdim Budapeşte, Berlin, Viyana, Paris'i.../Hiçbirinin bilmediği bir yürek ağrısıyla...*” (Defne Zeki Ömer: Şubat 1988)

Defne, Fransa'ya gitmeden önce kendisine Millî Eğitim Bakanlığı tarafından müfettişlik görevi teklif edilmiş; ancak bu teklifi reddetmiştir. İstanbul'da görev yaptığı zamanlarda Çankırı'yı unutmamış. Zaman zaman yaz tatillerinde memleketine gelir İstanbul'da çalışırken burada okuyan Çankırlı öğrencilerinin her türlü işleriyle özellikle ders durumlarıyla özenle ilgilenirdi.

Zeki Ömer Defne, 13 Temmuz 1968'de Galatasaray Lisesi edebiyat öğretmenliğinden yaş haddinden emekli olmuştur. (T.C. MEB Arşivi Sicil Dosyası: 1958) Kendisi Galatasaray Lisesinin 100. Yıldönümü kutlandığı sene “*yaş haddinden değil, baş haddinden*” emekli olduğunu söyler. Şairin çok sevdiği öğretmenlik mesleğine ve öğrencilerine duyduğu hassasiyetini bu şiirinde açıkça görülmektedir. Defne'nin Ziller Çala-

cak şiiri Edebiyat çevrelerinde en çok bilinen ve sevilen şiiridir. Katıldığı öğretmenler günlerinde ve çeşitli toplantılarında bu şiiri bizzat okuduğu biliniyor. Aynı zamanda iyi bir ressam olan Zeki Ömer Defne, çeşitli konularda resimler yaptığı gibi musikişinas bir kişiliğe sahiptir. En basit aletlerle, ustası da olmadığı halde, beş tane saz ve ud yapar bu şiirlerine de yansımıştır.

Zeki Ömer Defne 2 Aralık 1992’de Çifte Havuzlar’daki evinde vefat eder. Karacaahmet mezarlığına defnedilir.

b) Zeki Ömer Defne’nin Eserleri:

Denizden Çalınmış Ülke:

Zeki Ömer Defne ilk şiir kitabı olan Denizden Çalınmış Ülke 1971 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanmıştır. Eser toplam 210 sayfadır. Defne, Denizden Çalınmış Ülke’de şiirlerini iki ana bölümde toplamıştır. Birinci bölüm, Güzellemeler bölümü memleket üstüne ve sevgi ve tabiatüstüne güzellemeler olarak iki alt bölümdür. Birinci bölümün devamında Koçaklamalar, Ağıtlar ve Çeşitli Konular başlıklarının altında o konuyla ilgili şiirleri yer alır. Kitabının ikinci bölümü bireysel iç yaşantı konularını içerir. İnsan, Dünya, Sevgi, Mitoloji, Mimarlık, Resim gibi alt başlıklar yer alır. Bu başlıkların altında o konuda yazılmış şiirleri mevcuttur. Defne’nin, Denizden Çalınmış Ülke adlı şiir kitabında toplam 95 şiiri vardır.(Defne Zeki Ömer: 1971)

İlk şiir kitabına Yahya Kemal’e ithaf ile başlar, Defne Yahya Kemal’e şöyle seslenmektedir: *“Aziz Üstat, Bir gün Galatasaray Lisesi yakınlarındaki Agotokli Perukâr Salonu’nda Defne sen halk tarzına devam edecek ve onu yeni imkânlar, yeni mevzular içinde inkişaf ettireceksin, demiştiniz. Hocalık hayatımın bütün haftayı dolduran çalışmalarından artırabildiğim zamanlarda, bu vadiye yazdığım bazı şiirlerim işte, ilk defa huzurunuzda üstadım.”* (Defne Zeki Ömer: 1971) Defne’nin şiirlerinde kimi zaman şekil ve dil özellikleri, kimi zaman da konu seçiminde halk şiir geleneğinden faydalanması onun hayatı boyunca Yahya Kemal’i haklı çıkartacak tarzda eserler verdiğini gösterir. Daha ilk şiirlerinden son şiirlerine kadar çok iyi bildiği halk motiflerini şiirde cevher gibi işlemiştir.

Defne, Denizden Çalınmış Ülke’de farklı şekil ve söyleyiş tarzları sergilemiştir. İlk bölümünde güzelleme, koçaklama, ağıt gibi halk edebiyatı şekillerini yan başlıklar olarak kullanmıştır. Özellikle, “Memleket Üzerine Güzellemeler” bölümünde, diğer bölümlere göre daha yoğun olmak üzere üslup ve şekil bakımından açıkça görülebilen bir âşık tarzı hâkimdir. Şairin kitabına adını veren şiiri, Denizden Çalınmış Ülke şiirinde şairin hayattaki mücadelesini görüyoruz. Bu şiirde tasvir edilen, varlığını korumaya çalışan şairle, geçip giden zamanın sessiz ama zor savaşıdır. Şairin şiirde bireysel duyguları, hüznüyle yoğrulurken çetin hayat mücadelesinde anılarıyla biraz güç ve soluk almaktadır: *“Döküp döküp ömürden olan yıkıntıları, /Denizden çaldığımız ülke: /Biraz serinlik sulara erimiş yıldızlardan, /Birazıcık gelmiş, geçmiş yelkenlilerden gölge,/Avuç içi kadar bir şuncacık yer; /Zor şer, kavga döğüş, azgın sularдан, /*

Bütün kopardığımız, koparacağımız işte bu, /Dalı, gülü bir gülümlük bir vatan..." (Defne Zeki Ömer: 1971)

Sessiz Nehir Puyalar I:

Zeki Ömer Defne'nin Sessiz Nehir Puyalar I adını taşıyan ikinci şiir kitabı Mayıs 1985'te yayımlanmıştır. Zeki Ömer Defne, bu kitabına "Sessiz Nehir" adını vermiş olmakla birlikte "Puyalar I" olarak nitelendirmiştir. Kitabın başında "Puyalar" adlı bir şiiri yer alır ki bu şiirin her beyti kitabın bölümlerinden her birinin başına yerleştirilmiştir. Kitap; Sevgi, Kimlik, Sanat, Ata ve Ölüm bölümlerinden oluşur. Son bölüm, şairin çeşitli konular ile ilgili yazdığı şiirlerini topladığı, "Çeşitli" adlı bölüm yer almaktadır. Defne'nin Sessiz Nehir kitabında toplam 79 şiir vardır. Puyalar I ve II'deki şiirlerin büyük bir kısmı şairin kendi iç dünyası ile bir hesaplaşma içerisinde olduğu görülür. Kendi yalnız dünyasıyla dış dünyayı karşılaştırır. (Defne Zeki Ömer: Mayıs 1985)

Defne'nin Sessiz Nehir kitabına, Puyalar I adını vermesinin nedeni, kitabın başına koyduğu ilk şiirinden kaynaklanmaktadır. Şair Puya'yı Güney Amerika'da And Dağları'nda yetişen 60-70 yılda bir defa en görklü çiçeğini veren bitki diye tanımlamaktadır. Kendini Puyaya benzeten şair tıpkı bu çiçek gibi geç ama görkemli bir çiçek meydana getirmiştir. Öncelikle bu ilk şiire şair Puyalar adını vermiş; sonra beş beyitten oluşan bu şiirin, ilk beytinden başlayarak her bölümün başına bir beytini yerleştirmiştir. Ancak bu yerleştirme tesadüfi değildir, bu şiir her bölümde toplanan şiirlerin özüne uygundur. Bu şiir kitabı şairin sanatının olgunluk döneminde bir araya getirilmiş ismiyle müsemma bir kitaptır. *"Bu nasıl şaşılmalı bir yaşam benzerliği ki /Çankırı neresi Güney Amerika neresi Puyalar? /Secisin bal ederken çevre-yan çiçek çiçek /Gömdük onu biz içimizdeki gömütlere Puyalar. /Doğdum, büyüdüm üç büyük savaşın külünde ben, /"Hudâ-yı Nâbit'den doğmuş" derler sizi Puyalar/ Beklermiş ölüm ilk görklü çiçeğinizi 60 yıl /Kaçınıcı çiçeğimde benim sıram bilmem Puyalar?/Seslenir her gün bin dilsiz, belki yarısı bile değil /Duyabildiklerim ancak şu çiçekler Puyalar!..."* (Defne Zeki Ömer: Mayıs 1985)

Kardelenler Puyalar II:

Zeki Ömer Defne son şiir kitabı olan Kardelenler Puyalar II, Şubat 1988'de basılmıştır ve kitap 120 sayfadır. Defne'nin, ilk iki kitabından farklı olarak bu kitapta şiirler bölümlere ayrılmamıştır. Defne'nin Kardelenler adlı şiir kitabında toplam 86 şiir vardır. (Defne Zeki Ömer Şubat 1988a)

Bu kitabına da Puya II ismini vermesi dikkat çekmektedir. Zeki Ömer Defne, şiir kitabını bu isimle nitelendirirken Puyalar ile kendi yaşamında benzerlik olduğu düşüncesinden hareket etmiştir. Defne'nin bu kitabında tarihlenmiş şiirlere bakıldığında 1946'den 1987'ye kadar olan zamanı kapsadığı görülür. Şair ilk kitabı olan Denizden Çalınmış Ülke'de yer alan bazı şiirlerini bu kitabına da almıştır

Kardelenler, Puyalar II, kitaba adını da veren "Kardelenler" şiiri ile başlar. Karde-

lenler, bahar öncesinde karlar arasında filizlenen bir çiçektir. Defne, kardelenler ile kendi arasında bir benzerlik kurar ve hayatın çetin, soğuk havasına coşkuyla merhaba der: “Böyle yeşerdik biz işte bu soğuk, ıssız serada /Biraz kar-beyazı biraz bakır-pasından açtık/ Yağdı dağımıza, koyağımıza nesi varsa göklerin, / Hâlimizi ne Tanrı’ya ne de çobanlara, açtık...”(Defne Zeki Ömer Şubat 1988a)

Zeki Ömer Defne’nin Çeşitli Dergilerde Yayımlanmış Şiirleri:

Zeki Ömer Defne, öğretmenlik yaptığı yıllarda şiirlerini dergilerde yayımlamaya devam etmiş; ancak bunları bir kitap halinde toplayamamıştır. Zeki Ömer Defne ilk şiirini 12 yaşında dördlük olarak yazar, şiir zevkini küçük yaşlarda Çankırı’da alır. Asıl şiire başlayışı Çankırı’da çıkan Halk Yolu dergisine gönderdiği şiirlerle olur. Defne, Halk Yolu (1924-1927) dergisindeki şiirlerinde Asri Baba mahlasını kullanmıştır. “Asri Baba” imzasıyla hiciv tarzında yazdığı bu mizahî manzumelerde halkın sorunlarıyla ilgilenmeyen dönemin siyasetçilerini eleştirmiştir. Halk Yolu dergisinde eski yazıyla yayımlanmış şairin toplam 16 şiiri mevcuttur.

Defne’nin 1931-1934 yılları arasında Kastamonu Lisesi tarafından çıkarılan Kastamonu Lise Mecmuasının (1933-1934) 1933 Ekim ve Aralık, 1934 Ocak ve Şubat sayılarında şiirleri bulunmaktadır. Şair kimliğini oluşturan şiirlerini ise 1940’tan sonra, *Çmaraltı* (1941), *Ün Isparta Halkevi Mecmuası* (1942-1943), *Ülkü* (1944-1946) *Şadırvan* (1949), *Zeytin Dalı* (1948), *Esi* (1956), *Çağrı* (1959-1960), *İstanbul* (Sanat ve Edebiyat (1953-1954-1955-1956)), *Varlık Aylık Fikir ve Edebiyat Dergisi* (1956-1982), *Türk Edebiyatı Aylık Fikir ve Sanat Dergisi* (1983-1993), *Kaynaklar* (1985), *Türk Dili* (1986-1993), *Millî Kültür dergisi* (aralıklarla 1981-1987), *Galatasaray dergisi* (Aralıklarla 1951-1967), *Galatasaray Lisesi Yıllığı* (1964-1965 ve 1974-1975) ve *Özel Şişli Terakki Lisesi Yıllığında* (1967 yıllığı ve 1969 yıllığı) yayımlamıştır.

Zeki Ömer Defne bu şiirlerinden bazılarını birkaç defa yayımlamıştır. Şairin bizzat birkaç defa yayımladığı söz konusu bu şiirlerdeki değişiklikler yapmıştır.

Zeki Ömer Defne’nin Dede Korkut Hikâyeleri Üzerinde Edebî Sanatlar bakımından Bir Araştırma Adlı İncelemesi:

Defne’nin İstanbul Üniversitesinde bitirme tezi olarak yaptığı “*Dede Korkut Hikâyeleri Üzerinde Edebî Sanatlar Bakımından Bir Araştırma*” adlı incelemesi, Türk Dil Kurumu Yayınları tarafından, 1988 yılında Ankara’da basılmıştır. Bu çalışmada, ön-sözün ardından sırasıyla Mürsel Mecaz, Mübalağa, Hüsn-i Talil, Tecahül-i Arif, Tariz, Teşbih, İstiare, Teşhis ve İntak, İrsal-i Mesel, Tezat, Kinaye ve Seci sanatları incelenmiştir. (Defne Zeki Ömer: 1988b)

c

) Zeki Ömer Defne’nin Şiirlerindeki Eskicil (Arkaik) Unsurlar:

Zeki Ömer Defne’nin şiirleri konu yönüyle çok zengin olduğu gibi dil çalışmaları

ve şiir dili açısından da önemli bir kaynak niteliğindedir. Şairin doğum tarihi Rumi takvime göre 1319, Miladi takvime göre 1903'tür. Şair eski harflerin içinde yetişmiştir. Defne'nin ilk şiirlerini 12 yaşında yazdığı bilindiğinden şiir dilinin oluşum dönemi Osmanlıca ve Türkiye Türkçesine geçiş dönemidir. Genelde şairler ve yazarlar içinde yaşadığı toplumun dilini ve ağız özelliklerini büyük ölçüde yansıttığı için Defne de şiirlerinde döneminin dil özelliklerini barındırması yönüyle önemlidir. Devrelerin geçiş dönemi kesin çizgilerle ayıramayacağı için Osmanlıca ve Türkiye Türkçesi arasında bir geçiş safhası olmuştur. 20. yüzyılın başında doğan Zeki Ömer Defne Osmanlıcanın son evresi ve Türkiye Türkçesinin başlangıç dönemine şahitlik etmiştir ve bunu şiirlerine yansıtmıştır.

Defne şiirlerinde sadece Osmanlı Türkçesi unsurlarına yer vermemiş; ayrıca Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesi Dönemine özgü kelime ve eklerin de kullanıldığı görülmektedir. Şair Anadolu lehçe ve ağızlardan alınan sözcükleri ve yapıları çok sık kullanmıştır. Ölçünlü dilde kullanılan sözcükler şairlerin hayal dünyası için yeterli olmayabilir. Şairler dilimizdeki kelimelerin karşılayamadığı kavramlar için yeni sözcükler türetirler. Dilde bulunan kelime kökleri ve ekleri yeni eklerle birleştirilip yeni kelimeler oluşturulmasıyla şiirde lehçe ve ağızlardan alınan sözcüklerin ve yapıları da kullanabilirler. Halk tarzını şiirlerine incelikle işleyen Defne'nin, halk tarzına yönelmesine Yahya Kemal'in önerisiyle olmuştur. Çoğu şiirinde lehçe ve ağızlara ait sözcük ve yapıları kullanmıştır. Şairin şiirlerindeki bu duruma halk tarzını devam ettirme arzusu nedeniyle sıklıkla rastlanılmaktadır.

Şairler zaman zaman yaşadıkları dönemde kullanılan dil dışında eski dönemlerde kullanılan kelime ve yapıları da şiirlerinde kullanırlar. Bu durum şiir dilini nesirden ve günlük dilden ayırır. Özellikle eskicil (arkaik) unsurları Zeki Ömer Defne sıklıkla kullanmıştır. Defne'nin şiirlerinde yer alan zarf fiil, şahıs, yapım ve çekim eklerinde haberleşme kiplerinde, seslerde ve söz varlığında tespit edilen eskicil (arkakik) unsurlar belirlenmiştir. Eskicil unsurları içeren şiirler bir ya da iki beyit verecek ve hem ekler hem kelimelerdeki değişimler gösterilecektir. Aşağıda bununla ilgili örnekler verilmiştir:

DEFNE "Aşk İle" adlı şiirine "Yüzyılların diliyle" yazıldığının notunu düşmüştür bugün Türkiye Türkçesinde olmayan Eski Anadolu Türkçesinde kullanılan belirtme sıfatı şol ve **kim**, **belkim** bağlacı, **-anda zarf** fiil eki kullanılmıştır:

“*Yüzyılların Diliyle*

AŞK İLE

*Kadeh var yiyelim gelir şöyle **kim***

Mey kendinden kendi meyden incedir.

*Bir hâlin var mey mestolur **görende***

Bir hâlin var şol kadehten incedir.

Sen kim konuşursun şıkır şıkır su

Dünya cıvil cıvil sen gülünce dir.

*Sen soyundun demek **kim** ışıır gece*

Doğular batılar sen gülünce dir.

Dünya şenliğinde pulca payım yok

Bana düğün bayram sen gelince dir.

*Yer yerinden oynar sen **kim** gidersin*

Yer yerine gelir sen gelince dir.

*Senin bu sevdadan **kurtulmağın yok***

*Var **belkim** velâkin ben ölünce dir*

Benim bu sevdâdan vazgeçmeğim yok

*Var **belkim** ola ki ben ölünce dir.” (Defne Zeki Ömer 1971: 183)*

Şair Mahpus adlı şiirinde Eski Anadolu Türkçesinde kullanılan “-den girü” zaman bildiren son çekim edatını “şimdengerû” şeklinde kullanmıştır:

“Açılsa da ne buluruz şimdengerû oralarda

Bir soğuk hava, kırık dökük birşeyler..bulsak bulsa,” (Defne Zeki Ömer Mayıs 1985:94)

Zeki Ömer Defne, Bu Hasretlik Böyledir adlı şiirinde Türkiye Türkçesinde bugün -ın, /-in, -un/ -ün ;- iniz/-iniz, -unuz/ünüz şeklinde olan Eski Anadolu Türkçesinde ise “n” şeklinde olan Emir II çoğul şahış ekini Eski Türkçedeki -ng şekliyle kullanmıştır.

“Söyleng, buyursunlar Demirefe’ler!

Kurulsun meydana elvan tepeler!

Dostun şelvesiyle dolsun kupalar!”(Defne Zeki Ömer 1971: 10)

Defne'nin Yunus Emre'nin Selâm Olsun şiirinden hareketle yazdığı aynı adlı şiirinde Eski Anadolu Türkçesine ait yapılar mevcuttur, şair, -ıcağ zarf fiil ekiyle yapılmış “**gidicek, alıcak**” kelimelerine yer vermiştir, Yitikler Peşinde adlı şiirde, “**varıcak, bulıcak**” kelimeleri kullanılmıştır. -ıcağ, /-iceğ zarf fiil eki Osmanlı Türkçesinde de bir müddet kullanılmış, daha sonra kullanımdan düşmüştür.

“Nereye gideceğiz ki, nereye döneceğiz ki?

Nedir varıcak, bulıcak yiten yerler, şeyler hep?

Tilttil misin, Mitil mi, daha nereye gideceğiz?

Söylendi hadi, seni bekliyor ellerim” (Defne Zeki Ömer Şubat 1988a: 44)

Eski Anadolu Türkçesinde yuvarlaklaşma nedeniyle gel- fiiline getirilen geniş zaman eki -ür şeklindedir, Türkiye Türkçesinde ise ünlü uyumu nedeniyle ek -ir şeklindedir “**gelir**” Defne Mâverâlar Kuşu şiirinde **gelür** kelimesini Eski Anadolu Türkçesi Dönemindeki şekliyle kullanmıştır.

“Bir kuş uçar gelür mâverâlardan,

Bir özge odda yanmış, erimiş, gelür.

Havâyı pervâzı bulmuş bağrında,

Kol kanat kaydından farımış gelür.” (Defne Zeki Ömer Haziran 1986:451.)

Eski Anadolu Türkçesinde “gibi, göre” ifadesi ile sıklıkla kullanılan -layın/-leyin (Ergin 1993:173) ekini şair şiirlerinde kullanmıştır.

“Aralayıp, ırsanız birazıcık kapınızı

Şiir kâğıt sığacaklayın

Göreceksiniz getirdiği beyazlığı ömrüme

Ondaki yazuların.

Aralayıp ırsanız birazıcık kapınızı

Bir düş geçecekleyin,

Görünecek bir aşkta selametleyip sizi

Bir şevkte karşılamaya nasıl uçup geldiğim” (Defne Zeki Ömer Şubat 1988a: 87)

Batı Türkçesinde kullanışı sonradan azalan **-cılayın/-cileyin** eki Eski Anadolu Türkçesinde çok kullanılmıştır. Kullanış sahası zamirler olup onlara “gibi”, ve “kadar” manaları verir, onların benzetme şekillerini yapar. Eski Anadolu Türkçesinde zamirlerde bir eşitlik çekim eki gibi görev görmüştür.(Ergin 1993:174)

*“Hele görmemişse vay **bencileyin!***

*Hiç olmaz mı aklı zây **bencileyin!”** (Defne Zeki Ömer 1971: 10)*

*“Bir şiir de eğer ki **onculayın** bahtında*

Öz suyunu sunulan öyle bir elde bulmuşsa” (Defne Zeki Ömer Şubat 1988a: 33)

“**Ne zaman ki, -dığı zaman, nasıl, mademki**” anlamındaki Harezmi-Kıpçak sahasında ve Çağatay sahasında kaçan olan Batı Türkçesinde “**haçan, kaçan**” şeklinde görülen Eski Anadolu Türkçesinde sıklıkla zarf olarak kullanılan kelime Defne’nin “Yollara Anlatılan” şiirinde **haçan** şeklinde kullanılmıştır. Ayrıca bu ek Anadolu ağzlarında “**haçan**” şeklinde kullanılmıştır.

“Ondan değil mi böyle yollara, sokaklara,

İçkilere dökülüp durduğumuz.

***Haçan** bir esrik parıltı görüp koşsak aynalara*

Öldü ölecek bir ümidin soluğu.” (Defne Zeki Ömer Mayıs 1985:103)

Eski Anadolu Türkçesinde İstek 1.teklik kişi-**am/-em** eki Osmanlıca’nın sonlarında düşmüş ve Emir kipiyle karışmıştır. Bugün ağızlarda, konuşma dilinde kullanılmaktadır. Defne’nin aşağıdaki şiirlerinde bu örneğe rastlanmaktadır.

*“Katı**lam** kurtlara, böğrüş**em**, ah oy!*

*Kop**am** boralarla bağrı**şam**, ah oy!*

*Yurdu birbirine kat**am** Erzincan!*

Hangi ses makbulün vatan Erzincan?” (Defne Zeki Ömer 1971: 8)

Vasıta ve beraberlik edatı **ile ile -n** biçiminde ekleşip **-lan/-len, -nan/-nen** şeklinde bugün ağızlarda kullanılmaktadır. Bu kullanım Defne’nin şiirlerinde sıklıkla geçer. Konuşma dilinde, bilhassa ağızlarda bu **-nan, -nen** şekli geniş ölçüde kullanılmaktadır, **ile**’nin eşi olan birle edatı Eski Türkçede bir ve **ile**’nin birleşmesinden doğmuştur. Eski Anadolu Türkçesinde ve Osmanlıcada da kullanılmış, Osmanlıca’nın sonlarında bu kullanım ortadan kalkmıştır.”

*“Mis**len** mi beslenmiş üzümün İzmir?*

*İçi âhû dolu gözü**mün** İzmir!*

Bir hoşluğu ondan, yazımın İzmir!” (Defne Zeki Ömer 1971: 10)

“İsparta’yı nakışman konuştum,

Dedi: Binbir bakışman konuştum,

Gönül derler bir kuşunan konuştum” (Defne Zeki Ömer 1971: 12)

d) Defne'nin Şiirlerinde Kelime Hazinesi Açısından Dikkati Çeken Hususlar ve Şiir Dili:

Kelimeler:

uçmak/tamu: Şair “**Büyük Kapı**” adlı şiirinde bugün Türkiye Türkçesinde kullanılmayan Eski Türkçede kullanılan **uçmak** “**cennet**” ve **tamu** “**cehennem**” kelimelelerine yer vermiştir: “*O uçmaklar, o düşsel kanatlardan /Atanda bu gerçekler tamusuna seni /Anka, Bir mahşer ortasında yapayalnız kaldığın /Kapıların kilitlenip kapandığı saatlerde /Ve anahtarların yitip gittiği deli sularda.*” (Defne Zeki Ömer Mayıs 1985: 109)

Zeki Ömer Defne, “**Kendimizi Ararken**” ve “**Büyük Kapı**” adlı şiirlerinde de **uçmak** kelimesi kullanılmıştır Ayrıca şairin “**Temmuz tamusunda Uçmak**” adlı şiiri mevcuttur.

“Hiç çıktığınız oluyor mu sizin de sularınızdan,

Kinli de ölmez düşler için **uçmaklara** gittiğiniz?” (Defne Zeki Ömer Şubat 1988a: 43)

sığıtçı: Eski Türkçede “**ağlayıcı**” anlamındaki Dîvânü Lügâti't Türk'te de geçen “**sığıtçı**” (Gülensoy Tuncer 2007) kelimesine şair “**Cenaze Çiçekleri**” adlı şiirde yer vermiştir: “*Tam gülecek yaştaydınız, biliyorum/ Ne umuyor ne buluyoruz, gel gör ki!/ Sığıtçılar gibi gelip dizilmişiniz işte, ama/ Gelmemek elinizde miydi?*” (Defne Zeki Ömer Şubat 1988a)

yaltırık: Şair, “**Vakit Saat Sayıklaması**” şiirinde bir başka arkaik unsur olan **yaltırık**³ “parlaklık ışık, ziya” kelimesini kullanmıştır. Bu kelime Eski Türkçe, Orta Türkçe Döneminde kullanılan bir kelimedir. “*Bir kampana durmaha çalıyor bak işte baş, kış/ Diyelim, yaltırıkları* görünmüyor, ya sesi? /Gemi gemi olduysa daha ne kadar beklesin?” (Defne Zeki Ömer Mayıs 1985:18)

yalvaç:17 Ağustos 1986'da bir trafik kazasında hayatını kaybeden Mustafa Can AKMAN için annesi Erdem Hanımın yazdığı Can'a Hasret şiir kitabındaki, Zeki Ömer Defne'nin Can için yazdığı “İşyan” şiirinde Türkiye Türkçesinde kullanılmayan “**peygamber**” anlamındaki **yalvaç**⁴ kelimesini **yalvaç** şeklinde kullanmıştır.

³ “Yaltırık: Eski Türkçe döneminde yaltır-/yaltrı:-parlamak, ışıkvermek; yaltırık/yaltruk: parlaklık, ziya, ışık, Orta Türkçe döneminde yaldruk/yoldruk/yuldrük: cilalı, parlak, süslü.” Konu ile ilgili bk. (Gülensoy Tuncer 2007:1049)

⁴ “Yalvaç: elçi, peygamber.” Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. (Gülensoy Tuncer 2007:1043)

ırık: Anadolu Ağızlarında görülen “**aralık, az açık**” anlamındaki ırık kelimesine Zeki Ömer Defne'nin, Ölümün Kıyısı II şiirinde kullandığı görülür. “*Artık gözlerimi taşıyamıyorum, /Yuvarlanı yuvarlanı veriyorlar, /Bir ırıktan aşağı.*” (Defne Zeki Ömer 1971: 120)

Ağızlarda ve Eski Anadolu Türkçesinde, “**ayırarak, ayrılmak, uzaklaşmak**” anlamında kullanılan ır- kelimesi **Bir Kapı Aralığında ve Sonsuz Sevi** adlı şiirlerinde Defne tarafından kullanılmıştır. “*Bu od bilmem nereye den/Belki Öteden de Öte'yeden /Tek ırılmasında benden/Ha öleyim ha kalayım.*” (Defne Zeki Ömer Kasım 1988d: 12)

sevi: Bazı Bölge ağızlarında “**sevgi, muhabbet, aşk anlamında**” kullanılan “**se-vi-sevü**”⁵ kelimesi Defne tarafından sıklıkla kullanılmıştır: “*Sen hep dar vakitlere bıraktın işte böyle /Sanki bekleyecek gibi zamanlar uçuşunu/Ve sevi sevda kuşları teşrifini göklerde!*” (Defne Zeki Ömer Mayıs 1985: 26)

tezene: Bazı bölge ağızlarında “mızrap” anlamında kullanılan **tezene** kelimesi şairin **Kadaların Benim Olsun Erzurum** şiirinde geçmektedir. “*Barlar ibrişim bükküslü, /Dadaş, tezene sekişli, /Gelin kehribar bakışlı; /Gözlerinde altın işli. /Kızların ne mene kızdır.*” (Defne Zeki Ömer 1971: 19)

Defne bölge ağızlarındaki ve konuşma dilindeki kelimeleri kullanmıştır. Aşağıda **Karar** adlı şiirde “**ko-: bırak-, he: evet, ve esir- sarhoş olmak**” kelimelerini de kullanılarak doğal içten anlatım yakalanmıştır. “*Doğru dürüst beş şarkı çaldık çalmadık sazım,/ Taktım kırdın, taktım kırdın, ko artık Ben tel olmayacağım./Ne derse “He” diyeceğim bundan sonra gönlüme: /Esirmek mi esirmek, delirmek mi delirmek./Engel olmayacağım.*” (Defne Zeki Ömer Mayıs 1985: 40)

di ünlemi: **Şair Yapraklar Dökülünce** adlı şiirinde Anadolu Ağızlarında Seslenme ve teşvik ünlemi, peki; haydianlamında kullanılan “**di**” ünlemini “**di-geç: haydi geç**” şeklinde kullanmış: “*Ve o güne dek duymadığımız bir sesler bir çağrılar/ Başlayacak düşlere bıraktığımız yerlerden, / Ama şimdi o dallar bir cephe/ Bir dikenli teller ki, di-geç geçebilirsen!*” (Defne Zeki Ömer Şubat 1975:10)

Bu ünlem Türkiye Türkçesi Ağızlarında “**di buyur: bak hele olan işe!, di haydının, haydi yürü başla bakalım!, di gah: hadi kalk bakalım, di götür: hadi al götür**” kullanımları mevcuttur.

yenile: Defne **Kitap ve İzmaritler** adlı şiirlerinde “**yeni, hemen, az önce anlamındaki yenile**” sözcüğünü kullanması bir başka dikkati çeken unsurdur: “*Oysa tüttünden kedere yenile sarıyordu ateş/ İçtim ki, içmedik miye gitti işte hep böyle! /Şimdi nereye bassak her yer izmarit.*” (Defne Zeki Ömer Ağustos 1978:4)

“Çantamda **yenile** çıkmış bir kitap:

Evime bir âlem götürüyorum.” (Defne Zeki Ömer 1971: 135)

⁵ “Sevü (sevi):aşk, muhabbet.” Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk.(Yeni Tarama Sözlüğü 1983:185)

uğrun: Uğrun kelimesi kullanan şair “**uğrun/ uğrun: gizli**” kullanımı ile samimi bir anlatım oluşturmuştur: “*Mendilimde uğrun uğrun tütersin./Beni esirmiyeye teşvik edersin. /Çeyizimle benden evvel yatarsın.*” (Defne Zeki Ömer 1971: 15)

Defne “**yük saymak**” anlamındaki **yüksünmek** kelimesi ve “**hafif, itibarsız**” anlamındaki **yeyni** kelimesini Ağrı’lar şiirinde kullanmıştır: “*Gül-ağrı yüksündü sanma gönül onca gururun, /Bir yeynilik var ki, yeter, senin soluğunda Ağrı!*” (Defne Zeki Ömer Aralık 1989:322)

Eleğimsağma (eleğimsağmal, eleğimsağmal, eleğimsahma, eneğimsağmal, eneğümsağmal, ineğimsağma, ineğimsağmal) : Alâim-i semâ'nın ağızlardaki kullanımı olan “**gökkuşağı**” anlamındaki kelime Defne tarafından sıklıkla kullanılmıştır: “*DEFNE der: “ Ziyettim yedi iklimde, / Eleğimsağmaydı sesler elimde, /Bir elvan koşmaydım kendi telimde, iyiydim, / İslahıtım., kötü ettin beni.”* (Defne Zeki Ömer 1971: 74)

onciğazi/şuncası: Şair konuşma dilinden aldığı “**onciğazi, şuncası**” kelimelerini şiirlerinde kullanmıştır: “*Elimizde bir gariban uçurtma/Yok, çıkacak halimiz artık o tepelere /Uçurmaya uğraşyoruz ama işte yine de /Düşe kalka, kör topal seyirterek onciğazi, /Ne yaparsın, yapmacık, uyduruk bir, yellerde.*” (Defne Zeki Ömer Şubat 1988a: 45)

“Şuncasından bir emekli memurum.

Vakit vakitlerden akşam,

Şöyle bir duldasına oturmuşum bir yolun.” (Defne Zeki Ömer Haziran 1988c: 9)

koç- : Eski Anadolu Türkçesinde sıklıkla kullanılan, bugün ise Anadolu’da ağızlarda hâlen kullanılan “**koçmak (kocmak, koşmak) :Kucaklamak, sarılmak, bağırna basmak.**” anlamındaki kelimeye Şair şiirlerinde yer vermiştir: “*Beni yakarken kızıl dağlar, /Kış, yaz beyaz açan dağlar!/Erzurum’u koçan dağlar!/Yıldızınız ne yıldızdır?* (Defne Zeki Ömer 1971: 19) ; *Hayaline yele yele Nazilli, /Gelmiş sana bir ahzâta menzili, /Üzerinde tasavvurlar çizili: /Öpmek, Koçmak gibi, türlü basmalar* (Defne Zeki Ömer 1971: 31)

yoyul- : Deli Terzi adlı şiirde “**yoyulmak**” kelimesi kullanılmıştır halk ağzında “**bozulmak, zail olmak, silinmek**” anlamındadır ve tarama sözlüğünde de aynı kelime vardır: “*Mektup olup dost koynunda yoyulmak. /Gömleklere selâm, kelâm yayılmak, /İliklerde rehavetten bayılmak, /Sonra sedef sedef ayamak ne güzel!*” (Defne Zeki Ömer Şubat 1988a: 34)

yömsüz: “Bir Dert Ki” adlı şiirde Şair Türkiye Türkçesi ağızlarında “**uğursuz**” anlamında kullanılan “**yömsüz**” kelimesini kullanmıştır.

“Sihirli atlara mı bindim,

Göklerinde uçtum Hind’in, Çin’in!

Ya da yömsüz yerlere mi bastım,” (Defne Zeki Ömer Şubat 1988a: 34)

nezel- : “Uçurtma” şiirinde şair Türkiye Türkçesi ağızlarında “**güçsüzleşmek, zayıflamak**” anlamındaki “**nezel-**” fiilini kullanmıştır: “İp kısalmış, **nezelmış**, *terazisi bozulmuş/ Nice uçurtma takılı kaldı böyle tellerde!*

farı- : Defne “Mâverâlar Kuşu” adlı şiirinde “**yorulmak, zayıf düşmek, usanmak, vazgeçmek**” anlamındaki **farımak** fiilini kullanmıştır: “*Bir kuş uçar gelir mâverâlardan, / Bir özge odda yanmış, erimiş, gelir. /Havâyı pervâzı bulmuş bağrında, /Kol kanat kaydından farımış gelir.* (Defne Zeki Ömer, Haziran 1986:451.)

Zeki Ömer Defne, başarılı bir öğretmen, iyi bir musikîşinas aynı zamanda, resim sanatıyla da ilgilenen bir şairdir. Böyle sanatkâr ruhlı bir şairin şiirlerini oluştururken titizlikle tashih ettiği ve kelimeleri özenle seçtiği, kendini sembollerle ifade ederken Türk dilini incelikle işlediği açıkça görülmektedir. Anadolu çocuğu olan Defne, Türkçenin samimi, sıcak, canlı havasını şiirlerinde deneyerek okuyucuya sunmuş, dilimizin inceliklerini zengin kültürümüzle birleştirerek kendisini ifade etmiştir.

Şairin şiirlerindeki kelimeleri incelediğimizde Türkçeye ne denli önem verdiği ortadır. Kullandığı kelimelerin %67,38’i Türkçe kökenli kelimeler ile Türkçe ek alarak Türkçeleşmiş kelimelerden oluşmaktadır. Şairin şiir dilinde kullandığı alıntı kelimelerin, %21,69’u Arapça, %7,07’si Farsça, %3,14’ü Batı kökenli kelimeler (Fransızca, İtalyanca, İngilizce, İspanyolca .vb) ve %0,69’u diğer dillerden (Rumca, Latince, Rusça, Moğolca..vb.) alınmış kelimelerden oluşmaktadır.

Sonuç:

1903 (Rumi 1319) yılında Çankırı’da doğan şair 2 Aralık 1992’de İstanbul’da vefat etmiştir. Defne’nin yaşadığı döneme bakıldığında Osmanlı Türkçesi ile Türkiye Türkçesine Geçiş dönemi dil özellikleri şairin dilinde dikkati çekmektedir. Üç büyük savaş içinde büyüyen ve Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasına şahit olan şairin şiir dili döneminin dilini ortaya koymamızı sağlamıştır. Ankara için kritik günlerde Defne’nin Muallim mektebini bitirdiği zaman Eskişehir, Yunanlılar tarafından işgal edilmiş ve Ankara’da panik vardır. Mustafa Kemal’in Mecliste, başkumandan olduğu gün yemin ettiğinde Defne ordadır. Edebiyat öğretmeni Defne’nin, tarihe tanıklık ettiği günleri şiirlerinde güzel bir Türkçe ile ortaya koyduğu görülmektedir. İlk şiirlerini 1924- 1927 yıllarında Halk Yolu dergisinde eski yazıyla yayımlayan şair, Asrî Baba mahlasını kullanmıştır. “Asrî Baba” imzasıyla hiciv tarzında yazdığı bu mizahî manzumelerde halkın sorunlarıyla ilgilenmeyen dönemin siyasetçilerini eleştirmiştir.

Şairler zaman zaman yaşadıkları dönemde kullanılan dil dışında eski dönemlerde kullanılan eskicil kelime ve yapıları da şiirlerinde kullanırlar. Bu durum Zeki Ömer Defne’de yoğunlukla görülmektedir, bunu şairin dilinin oluştuğu dönemle alakalı olduğu ortadır. 1903 doğumlu olan şairin dili Osmanlıca ve Türkiye Türkçesine geçiş döneminde oluşmuştur. Şair şiirlerinde eskicil unsurlar yanı sıra Anadolu lehçe ve ağızlarından alınan sözcükleri ve yapıları da kullanılmıştır.

Defne’nin şiir diliyle ilgili genel olarak şu sonuçlara vardık:

1. Şair duygularını ifade ederken direkt olarak değil sembollerle dolaylı olarak ortaya koymaktadır.

2. Şairin “şiir duygularla değil kelimelerle yazılır” ifadesi sembolleri özellikle kullandığının kanıtıdır.

3. Şiirlerinde bir mihrak noktası vardır.

4. Bir takım kelimeleri ve sözleri çeşitli çağrışımlar yapacak şekilde kullanmıştır.

5. Şairin dilinin oluştuğu dönemin, Edebiyat öğretmeni olmasının yanı sıra İstanbul Üniversitesi'nde Fuat Köprülü'den ders alması ve bu alanda çalışmalar yapması Türk Dili'ni bilinçli olarak kullanmasını sağlamıştır.

6. Şairin şiirlerindeki kelimeleri incelediğimizde Türkçeye ne denli önem verdiği ortadadır. Kullandığı kelimelerin %67.38'i Türkçe kökenli kelimeler ve Türkçe ek olarak Türkçeleşmiş kelimelerden oluşmaktadır.

Kaynakça:

- AKSAN, Doğan (1999) , Şiir Dili ve Türk Şiir Dili, Ankara: Engin yayınevi.
- AKTAŞ, Şerif (1998) , *Yenileşme Dönemi Türk Şiiri ve Antolojisi II (1920-1940)*, Ankara: Akçağ Yay.
- AKYÜZ, Kenan (1988) , “Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri, Türk Edebiyatı”, **İslam**
- Ansiklopedisi İstanbul:** Meb. , XII/II: 567-568.
- AKYOL, İbrahim ve Karadeniz, Şahin (Mayıs 1989) , “Şairimiz Zeki Ömer Defne ile Sohbet”, **Çankırı Yâren dergisi**, İstanbul, 13-17
- AKYOL, İbrahim (Ocak 2004) , *Zeki Ömer Defne'nin Hayatı, Doğumunun 100.Yılında Zeki Ömer*
- Defne Ve Çankırlı Şairler Sempozyum Bidirileri*, T.C. Çankırı Valiliği.
- BANARLI, Nihat Sami (1987) , *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul C.II*, 1150.
- CENGİZ, Metin (2002) , *Modernleşme ve Modern Türk Şiiri*, İstanbul: Telos Yayıncılık.
- ÇELİK, Yakup** (2002) “Zeki Ömer Defne”, *Büyük Türk Klasikleri, İstanbul: Ötüken-Söğüt Yayınevi*
- C.XIV,158.
- DEFNE, Zeki Ömer (1971), *Denizden Çalınmış Ülke, İstanbul: MEB Yayınları.*
- DEFNE, Zeki Ömer (Şubat 1975) , “Yapraklar Dökülünce”, **Varlık Aylık Fikir ve Edebiyat Dergisi**,
- 809, 10.
- DEFNE, Zeki Ömer (Ağustos 1978) , “İzmaritler”, **Varlık Aylık Fikir ve Edebiyat Dergisi**, 851, 4.
- DEFNE, Zeki Ömer (Mayıs 1985), *Puyalar I: Sessiz Nehir*, İstanbul: Ana Basım Sanayi.
- DEFNE, Zeki Ömer (Haziran 1986) , “Mâverâlar Kuşu”, **Türk Dili**, 414, 451.
- DEFNE, Zeki Ömer (Ocak 1987) , “Mâverâlar Kuşu”, **Türk Edebiyatı**, C. XIV, 159, 5.
- DEFNE, Zeki Ömer (Şubat 1988a), *Puyalar II: Kardelenler*, İstanbul: Tunç Matbaacılık.
- DEFNE, Zeki Ömer (1988b), *Dede Korkut Hikâyeleri Üzerinde Edebî Sanatlar Bakımından Bir Araştırma*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

DEFNE, Zeki Ömer (Haziran 1988c) , “Bayram Şekeri I”, **Türk Edebiyatı**, 176, 9.

DEFNE, Zeki Ömer, (Kasım 1988d) , “Sonsuz Sevi”, **Türk Edebiyatı**, 181, 12.

DEFNE, Zeki Ömer (Aralık 1989), “Ağrılar”, **Türk Dili**, 456, 322.

ERGİN, Muharrem (1993) . **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul, Boğaziçi Yayınları. Galatasaray Lisesi Sicil Dosyası, 1950-1968.

GÜLENSOY, Prof. Dr. Tuncer (2007) , **Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü I-II**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

HACIEMİNOĞLU, Prof. Dr. Necmettin (1992), **Türk Dilinde Edatlar**, İstanbul: MEB.

İBRAHİMHAKKIOĞLU, Belkıs (Ocak 2004), “Tanıdığım Zeki Ömer Defne”, **Doğumun 100. Yılında Zeki Ömer Defne ve Çankırılı Şairler Sempozyum Bildirileri**, TC Çankırı Valiliği, 83-85.

KABAKLI, Belkıs (Kasım 1984) , “Şair Öğretmen Zeki Ömer Defne İle”, **Türk Edebiyatı**, C.XI, 133, 41.

KAPLAN, Mehmet (1996) , “Ziller Çalacak”, **Şiir Tahlilleri 2: Cumhuriyet Devri Türk Şiiri**, İstanbul: Dergâh Yayınları.

KARABAY, Muhsin, Gökçe, Hüseyin Özer, A. Vahap ve Kavlu, Mustafa (Ocak 1993) : “Zeki Ömer Defne İle Sohbet”, **Türk Edebiyatı**, 231, 25-31.

OKAY, Orhan, “Yirminci Yüzyılda Başından Cumhuriyete Yeni Türk Şiir (1900-1923)”, **Türk Dili**, 481- 482:294

ÖZÜNLÜ, Ünsal (1997) , **Edebiyatta Dil Kullanımları**, Ankara: Doruk yayıncılık.

PARLATIR, İsmail (Haziran 1985a) , “Değerlendirmeler” **Türk Dili** Aylık Dergisi İstanbul, 402 .

PARLATIR, İsmail (Ekim 1985b) , “Değerlendirmeler”, **Türk Dili**, 406:196-198.

PARLATIR, İsmail (Temmuz 1988) , “Değerlendirmeler”, **Türk Dili**, C.LVI, 439:51-56.

PARLATIR, İsmail (Ocak-Şubat 1992) , “XIX. Yüzyıl Yeni Türk Şiiri”, **Türk Dili**, 481-482:1-3.

ŞEMSEDDİN Sami (1987) , **Kamus-ı Türkî**, İstanbul: Çağrı Yayınları.

Türkçe Sözlük (2005) , Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Arşivi, **Sicil Dosyası**, 31.03.1958.

Yeni Tarama Sözlüğü (1983) , Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Extended Abstract:

Our study is to examine the poems of Zeki Ömer Defne, who is in the foreground with his poems in Turkish Literature during the Republican Period, in terms of Turkish Language. In this work, poems in poetry books of Zeki Ömer Defne (1903-1992) named *Denizden Çalınmış Ülke* (1971), *Sessiz Nehir Puyalar I*(1985), *Kardelenler Puyalar II*(1988) and *Halk Yolu* (1924-1927), *Çınaraltı* (1941), *Ün Isparta Halkevi Mecmuası* (1942-1943), *Ülkü* (1944-1946) *Zeytin Dalı* (1949), *Şadırvan* (1948), *Esi* (1956), *Çağrı* (1959-1960), *İstanbul (Sanat ve Edebiyat (1953-1954-1955-1956))*, *Varlık* (1956-1982), *Türk Edebiyatı* (1983-1993), *Kaynaklar* (1985), *Türk Dili* (1986-1993), the poems published in *Millî Kültür* journal (with intervals 1981-1987), *Galatasaray Journal* (with intervals 1951-1967), *Galatasaray Lisesi Annual* (1964-1965 ve 1974-1975) and *Özel Şişli Terakki Lisesi Annual* (1967 annual and 1969 annual) were studied in Zeki Ömer Defne's Language of Poetry and Thesaurus. In the envelope verb, the person, the construction and the suffixes included in the poems of Defne, the archaic elements determined in the communication types, voices and vocabulary are determined. One or two examples will be given of poems containing archaic elements. In the first part of our section, Zeki Ömer Defne's life, works, understanding of poetry and the subjects of his poetry, the changes he made in his poetry were included. In the second part, Defne's poems were evaluated in terms of Turkish language. In this section, the points of attention in terms of phonetics and morphology, the word treasure in Defne's poems, the deviations in the poet's poetry language, and archaic words were identified. In the conclusion section there is the information we have obtained from our work. Born in Çankırı in 1903 (Rumi 1319), the poet died on 2 December 1992 in Istanbul. Referring to the transition period he lived by Turkey Turkish Ottoman Turkish language features are remarkable in the poet's language. Growing up in three major wars and the language of the Republic of Turkey's poetic language poet who witnessed the establishment period has enabled us to reveal. Eskisehir is occupied by the Greeks and there is a panic in Ankara when Defne finishes the mission on the critical days for Ankara. It seems that the literary teacher, Defne, puts the days of tarihe testimony in a poetic language in his poems. The poet, who published his first poems in the old issue of *Halk Yolu* magazine between 1924 and 1927, used the *Asrî Baba*. He criticized the politicians of the period who were not interested in the problems of the people in these humorous writings written in satire style with the sign "Asrî Baba" Poets sometimes use archaic words and structures used in old periods other than the language used in the period they lived in poetry. This situation is seen intensely in Zeki Ömer Defne, which is related to the period when the poet's language is formed. The language of the poet, who was born in 1903 formed the Turkish Ottoman and Turkey during the transition period. In poet poetry, the words and structures taken from Anatolian dialects and dialects as well as the old elements have been used.

Zeki Ömer Defne is a successful teacher, a musician who is also interested in the art of painting at the same time. It is evident that such an artful soulful poet has meticulously corrected his poems while he carefully selected the words, and he delicately manipulated the Turkish language while expressing himself with symbols.

Defne, the Anatolian child, presented the reader with intimate, warm, live air in his poems, expressing himself by combining the subtleties of our language with our rich culture. When we examine the words in the poet's poems, it is clear that what we pay attention to the Turkic. 67.38% of the words used are composed of Turkish words and Turkish words with Turkish additions. The quotations used in the poet's poetry are 21.69% in Arabic, 7.07% in Persian, 3.14% in Western, and 0.69% in other languages. In general, the following conclusions were reached regarding Defne's poetic language:

The poet expresses his feelings indirectly through symbols, not directly.

It is proof that the poet especially uses the symbols "poetry is written by words rather than sentiments".

There is a focal point in their poetry.

A set of words and phrases have been used to make various associations.

In addition to being a poet's language and literary teacher, he also taught at Fuat Köprülü in Istanbul University, and his work in this area allowed him to use Turkish language consciously

When we examine the words in the poet's poems, it is clear that what we pay attention to the Turkic. 67.38% of the words used are composed of Turkish words and Turkish words with Turkish addition.

Arayışlar Devri Türk Edebiyatının Dikkatlerden Kaçan Yazarı Safveti Ziya

Safveti Ziya An Unnoticed Author Of Quest Period Turkish Literature

Dr. Öğr. Üy. Zeki GÜREL *

Öz:

Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile birlikte, Türk siyasi hayatında olduğu kadar kültür, düşünce ve edebiyat hayatında da yepyeni bir dönem başlamış, Türk sanatı ve düşüncesi de yüzünü Doğu'dan Batı'ya çevirmiştir. Elbette böyle bir dönüş ve geçiş süreci farklı edebi akımları da beraberinde getirmiştir. Bu dönem Türk kültüründe, düşüncesinde ve edebiyatında yeni arayışlara sebep olmuştur. Türk edebiyatını devirlere ayırırken Tanzimat'la birlikte başlayan ve arayışların yol açtığı bu edebiyata "Arayışlar Devri Türk Edebiyatı" diyoruz. Arayışlar Devri Türk Edebiyatı'nın, Osmanlı sahasında gelişen ve Servet-i Fünûn adıyla anılan devresinin (1896-1901) yazarlarından birisi de **Bir Safha-i Kalb** adlı hikâye kitabının yazarı **Safveti Ziya'dır**. Safveti Ziya'nın ve eserlerinin Türk Edebiyatı'ndaki yerini sağlıklı bir şekilde tespit edebilmek için öncelikle Arayışlar Devri Türk Edebiyatı'nın ilk devresini oluşturan Tanzimat Edebiyatı ile buna bir tepki olarak doğan Servet-i Fünûn Edebiyatı'nı karşılaştırmalı olarak değerlendirmek gereğine inanıyoruz. Bu yazıda Safveti Ziya'nın (1873-1929) Türk edebiyatındaki yerini tespit ettikten sonra onun eserleri üzerinde durulmuştur. Özellikle de; henüz yeni harflere aktarılarak yayınlanmamış olan **Bir Safha-i Kalb** adlı eserine dikkat çekilmiştir. Böylelikle Safveti Ziya ve eserlerinin hak ettiği dikkati üzerlerine çekmek, Safveti Ziya ve eserleri ile

* Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümüzekigurel@yahoo.com, <https://orcid.org/0000-0001-5129-7033>

ilgili araştırmacıları çalışmaya teşvik etmek ve gerek dönem edebiyatı içerisinde, gerekse Türk Edebiyatı içerisinde hak ettiği yerin verilmesine katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Anahtar sözcükler: Arayışlar Devri Türk Edebiyatı, Savfeti Ziya, Savfeti Ziya'nın Eserleri, Bir Safha-i Kalb.

Abstract:

Considering the socio-political changes brought by the Tanzimat Feriman, it is expectable to observe the effects of these changes also on the literature. As it is known, the language and thereby the literature, are the transmitters and carriers of the culture. With the conceptive and socio-political change in the direction of Ottoman Empire from the Eastern World towards the Western World changes in both social and intellectual life and thus the arts have begun. And these kind of changes become more observable among the literature. Thereby, a new period has begun in Turkish literature. While distinguishing Turkish literature into periods, the term "Quest Period Turkish Literature" is used for literary works led by the quests that started with Tanzimat. **Savfeti Ziya** is one of the authors of Quest Period Turkish Literature's sub-period Servet-i Funun (1896-1901), which was developed in Ottoman area. In order to detect the place of Savfeti Ziya and his works in Turkish literature, primarily, Quest Period Turkish Literature, which constitutes the first period of Tanzimat Literature, and Servet-i Funun Literature should be evaluated comparatively. After identifying the place of Savfeti Ziya (1873-1929) in Turkish Literature, mainly **Bir Safha-i Kalb**, which has not been published yet in Latin alphabet, and his other works were emphasized in this article.

Keywords: Quest Period Turkish Literature, Savfeti Ziya, Works of Savfeti Ziya, Bir Safha-i Kalb.

Giriş:

Arayışlar Devri Türk Edebiyatı'nın, Osmanlı sahasında gelişen ve Servet-i Fünûn adıyla anılan devresinin (1896–1901) yazarlarından birisi de “Bir Safha-i Kalb” adlı hikâye kitabının yazarı Safveti Ziya'dır.

Safveti Ziya'nın ve eserlerinin Türk Edebiyatındaki yerini sağlıklı bir şekilde tespit edebilmek için öncelikle Arayışlar Devri Türk Edebiyatının ilk devresini oluşturan Tanzimat Edebiyatı ile buna bir tepki olarak doğan Servet-i Fünûn Edebiyatını karşılaştırmalı olarak değerlendirmek gereğine inanıyoruz.

Tanzimat'an Servet-i Fünûn'a Geçiş

Siyasî Tanzimat boyunca gelişen Batı edebiyatına yönelik hareketinin hemen en aşırı safhası olan Servet-i Fünûn, nesirde ve nazımda oldukça tutarlı bir edebî akım manzarası göstermektedir. Bu akım, eski edebiyatımızla bütün bağları koparmak isteyen ve Fransız eserlerini örnek tutarak yeni bir edebiyat kurmaya çalışan Namık Kemâl – Hâmid çığırının zaferidir. Edebiyatımızın daha sonraki günlerinde bu “alafrangalığa” karşı millî, dinî veya yerli anlamda tepkiler görülecektir. Tanzimat'tan bugüne kadar, Batı'ya en aşırı bağlananlar, Servet-i Fünûncular olmuştur denilebilir.

Servet-i Fünûn da bütün akımlar gibi bir hazırlık devrinin sonucu ve bir sosyal oluşumun verimidir. Yalnız bu oluşu incelemeyen önce Servet-i Fünûncuların bir dergi etrafında nasıl toplandıklarını hikâye etmeliyiz:

“Servet-i Fünûn”, Recaizade'nin eski öğrencisi Ahmet İhsan Bey'in 1891'de çıkarmaya başladığı bir dergidir. 1896'ya kadar, Batı gazetelerinden alınmış (her konuda) yazılar ve resimlerle çıkıyordu.

1895 sonlarında, Muallim Naci izleyicilerinin toplandığı Malûmat gazetesi ile Recaizade Ekrem arasında “kafiyenin göz için mi, kulak için mi?” olduğuna dair bir tartışma çıktı. Ekrem Bey, Malûmat'a verdiği cevapları Servet-i Fünûn'da yayımladı.

Recaizade, bu tartışmadan sonra, yeni edebiyatın sağlam bir cephesini kurmak için, çoğu talebesi veya hayranı olan gençleri bir araya toplamayı düşündü. Servet-i Fünûn'u bir sanat dergisi haline sokmak amacıyla Tevfik Fikret'i, bu derginin “edebî kısım Başyazarlığı”na getirdi, hemen ardından Halit Ziya, Cenap Şahabeddin, Mehmed Rauf, Hüseyin Cahid gibi yeni'ye bağlı gençler ya Ekrem Bey'in çağrısıyla ya birbirlerine yakınlıkları dolayısıyla toplandılar. Eskilere karşı hem kuvvetli bir polemik açtılar hem de verdikleri eserlerle yeninin güçlenmesini sağladılar.

Şu halde Servet-i Fünûn akımı denince yalnız bu altı yıl (1896–1901) düşünülecektir. Servet-i Fünûncular, bu altı yıl içinde Türk nesir ve nazımını göze çarpar ölçüde değiştirip yenileştirmiş ve azımsanmayacak kadar da eser vermişlerdir. Kendi akımlarını “Edebiyat-ı Cedide” diye anan bu sanatçılar, o dönemde yazdıkları eserlerin çoğunu “Edebiyat-ı Cedide Kütüphanesi” dizisi halinde yayımlamışlardır.

Servet-i Fünûn'un başlıca şairleri: Tevfik Fikret, Süleyman Nazif, Cenap Şaha-beddin, Hüseyin Siret (Özseven), Hüseyin Suat (Yalçın), Ali Ekrem (Bolayır), Faik Ali (Ozansoy), İsmail Safa, Celâl Sahir (Erozan) vb. dir.

Servet-i Fünûn'un başlıca yazarları ise: Halit Ziya Uşaklıgil, Mehmed Rauf, Hüseyin Cahid, Ahmet Hikmet, Ahmet Şuayib, Safvetî Ziya vb. dir.

Bir araya gelerek yeni bir çığır açan bu sanatçıların benzeşen yanları kadar Tanzimatçılardan ayrılan yanları da önemlidir. Bunların çoğu 1870 yıllarında doğmuş yaşıtlı gençlerdir. Hepsisi de Osmanlı Devleti'nin "Hasta Adam" sayıldığı dönemde yetişmiş, küçük yaşlarından beri Sultan Abdülhamid devrinin (1876–1908) sıkıntılarını hissetmiş ve "hürriyet" özleyişi içinde yetişmişlerdir.

Tanzimatçıların çoğu üst tabakadan gelme ve yüksek memurluklar yapmış siyasete yatkın kişiler oldukları halde bunların büyük bir kısmı orta tabakadan gelmektedir. Tevfik Fikret hariç nerdeyse tamamı siyasete karışmamış, mümkün olduğunca uzak durmuşlardır. Karışmışlarsa da bunu açığa vurmamağa çalışmışlardır.

Tanzimatçıların çoğu düzenli tahsil görmemiş, bir yabancı dili; özellikle de Fransızca'yı orta yaşlarında ve çoğu tesadüfen öğrenmiş otodidakt kişiler oldukları halde bunlar, Tanzimat'ın açtığı okullardan yetişmiş kimselerdir. Yabancı dili küçükken öğrenip Batı; bilhassa Fransız edebiyatlarını genç yaşta tanımak şansını bulmuşlardır. Bu yüzden klâsizm, romantizm gibi çığırını aşarak çağdaşları olan Fransız edebiyatı akımları sembolizm, parnasçılık, realizm ile ilgi kurabilmişlerdir.

Bazı Tanzimatçıların bilhassa Doğu kültürleri kuvvetli, Batı kültürleri yetersizdir. Bu yüzden çok istedikleri halde eski edebiyatımızdan ve Doğu havasından kopamıyorlardı. Eserlerinde ikicilik göze çarpıyordu. Bundan olacak, toplum da onları daha kolay benimsiyordu. Servet-i Fünûncuların ise Doğu kültürleri zayıftı. Hâmîd ve Ekrem'in havası içinde eski edebiyat zevkinden büsbütün kopmuşlardı. Dolayısıyla, Batı örneklerine sınıksız bağlandılar. Bu yüzden, getirdikleri alafranga sanat, toplumumuzda kolayca benimsenemedi; Ahmet Midhat, Ahmet Rasim, Muallim Naci vs. gibi edebiyatçılarınca çok da yadırgandı.

Tanzimatçıların, her türde eser vermek çabası gösteren "çok yönlü" kişilerdi. Bunlar, daha çok tek türde iyi eser vermeğe çalışarak sanatı ön plânda tutmuşlardır. (Kabaklı, 2006: 194–195)

Tanzimatçıların, "sanat toplum içindir" felsefesiyle hareket ederlerken bunlar "sanat sanat içindir" anlayışına göre "havasa mahsus" yeni bir edebiyat meydana getirmek amacıyla hareket ediyorlardı. Rezaizade ve Tevfik Fikret'in gayretleriyle Servet-i Fünûn dergisi etrafında toplaşan bu ekibin, Batı uygarlığı etkisinde yeni bir edebiyat yaratma çabalarının sonucu olan "alafranga"lığı, önce Tanzimatçıların tarafından "dekadanlık" olarak değerlendirilerek suçlanmışlar, daha sonra da 1911'den sonra müesseseseleşerek gelişen hem Milli Edebiyat mensuplarınınca hem de "İslamcılar" tarafından eleştiri odağı olmuştur. Âkif – Fikret çekişmesinin çok

meşhur olduğunu burada hatırlatmamıza müsaade ediniz.

Servet-i Fünûn Sanatçılarında “Dekadan” Suçlaması

Servet-i Fünûncuların en büyük yanılgıları, Tanzimatla başlayan dilde sadeleşme hareketinden vazgeçmeleri olmuştur. Bunda, benimsedikleri sanat anlayışının da rolü olmuştur. Toplum dertlerini bir tarafa atıp, kendi üzüntülerini söylemek, tabiata yaklaşmak, görülmemiş mecazlar ve tamlamalar kullanmak, çok süslü, şairane bir nesir kurmak bakımından Servet-i Fünûncuların örnek aldığı sanatçımız Tanzimat'ın ikinci neslinden Abdülhak Hamid'dir. “Şiir avam için değil seçkinler için yazılır.” Düşüncesi ile canlı halk diliyle yazmak yerine bunlar, Hamid'i de geçerek, Arapça ve Farsçanın o güne kadar dilimizde hiç görülmemiş bazı kelime ve terkiplerini kullanıyorlardı. Çünkü örnek aldıkları Fransız edebiyat numunelerinde o zaman için bize yeni gelen buluşlar, kavramlar, mecazlar ve temalar görüyorlardı. Bunları da halk diliyle anlatmayı kendi sanat anlayışlarıyla bağdaştıramıyor, zevksizlik olarak düşündükleri için dil ve üslûplarında halktan kopuk oldular.

Servet-i Fünûn'da ilk örneğini Recaizade Mahmud'da gördüğümüz mensur şiir geleneği, Halit Ziya, Mehmet Rauf, Hüseyin Cahid ve Safveti Ziya tarafından daha da geliştirilerek, ferdi duygu ve heyecanları ifade eden bir tür haline getirilir.

Servet-i Fünûn Topluluğu'nun dil ve edebiyattaki tutumları, onlara karşı eleştirilerin giderek artmasına sebep olmuştur. Ahmet Midhat Efendi, Servet-i Fünûncuların dil ve edebiyattaki tutumlarını, bir tür geçmişe geri dönüş olarak yorumlar ve onları “Dekadan” olarak adlandırır. (A. Midhat,1897) Bu suçlamaya cevap ise Cenap Şehabeddin'den gelir. Servet-i Fünûn'da yayımlanan yazısında “Dekadizm Nedir?” sorusunu sorarak kendilerine karşı haksızlık yapıldığını anlatır. (Şehabeddin, 1897:82-85)

Fransızca “decadent” olarak kullanılan bu kelime, Fransızcada geri gidiş anlamındadır. Edebiyatta simbolist şairlere verilen bir isimdir. Bizde de Edebiyat-ı Cedide denen hareket yeni çıktığı zaman çok kullanılmıştır. (Gövsa, 1947:C.I:556)

Bu hususta, Safveti Ziya ile ilgili bir doktora tezi de hazırlamış olan Mesut Tekşen'in, Birol Emil ve Cemil Göker'den alıntılarla zenginleştirdiği yorumunu sizlerle paylaşmak isteriz:

“Tanzimatla beraber Türk edebiyatına girmeye başlayan Garp neveleri, asıl inkişaflarını Servet-i Fünûn mensuplarıncı geliştirilirken eski geleneği sürdürenler hâlâ vardır ve bunlar yapılan yeniliklere karşıdır. Servet-i Fünûn zümresinin teşekkülünden az sonra eski-yeni mücadelesi en şiddetli safhasını idrak eder. İşte edebiyatımızın 1987-1901 yılları arasındaki bu pek gürültülü devrinin asıl hususiyetini ‘Dekadanlık Münakaşası’ adını verdiğimiz hareket yapar. Bir münakaşadan ziyade boğuşmayı andıran bu gürültülü devri tek bir cümlede toplamak istersek ona Türk edebiyatında dekadanlık devri adını tereddütsüz verebiliriz.

Edebiyatta, başka âlemlerin ufuklarına gözünü kapayarak yeni bir şey almak tansa, eskinin devam veya ihyasını isteyen zihniyet, bu münakaşa boyunca Servet-i Fünûncuların karşısına bazen milliyet, bazen din kisvesine bürünmüş olarak çıkmış ve onları 'Dekadan' diye adlandırıp kâh milliyetlerinden, kâh dinlerinden tecrit etmeye çalışmıştır. Münakaşanın asıl önemi buradadır. Edebiyat, dil, din, ahlâk, milliyet, zevk ve bunlar gibi daha nice mevzu, bu münakaşada iç içe girmiş ve Garp zihniyetine muhalefet, her şekliyle yalnız bu devirde şiddetli tezahürler göstermiştir.

Servet-i Fünûncular, görünüşte, üslûpta meydana getirdikleri yenilik, Garp muşeretinden alınmış roman ve hikâye mevzuları, yeni nazım şekilleri vb. dolayısıyla hücumu uğramışlardı. Hâlbuki 'Dekadanlık' denen şey onların yalnız sanatlarına değil, şahıslarına da yöneltilmiş bir ithamdı. Muarızlarının yaptıkları bu saldırılar onları bir an bile durdurmamış, asıl gaye bildikleri sanattan ve sanatkâr olmaktan alıkoymamıştır. Bilakis kendilerinin dekadandan olmadıklarını, bu inadın yersiz ve haksız olduğunu göstermek için daha büyük bir hızla çalışmış, ortaya daha olgun eserler koymuşlardır.

Servet-i Fünûncular millî olmamak suçlamasını asla kabul etmezler. Süleyman Nesip, 'İki Söz Daha' başlıklı uzun makalesinde kendilerine yapılan itirazları cevaplar, bu makale bir nevi Servet-i Fünûnun beyannâmesi gibidir. Kendilerinin dış tesirlerle, önceden mevcut veya sonradan kazanılmış bir takım âdet ve temâyüllerin birleşmesinden doğan Millî bir muhassala'ya uyduklarını, şimdiye kadar Türklüklerini Osmanlılıklarını nasıl muhafaza ettilerse, gene öylece muhafaza edeceklerini, yalnız başka türlü bir terbiye gördükleri ve bu terbiyenin esasının görenekten ziyade ilim ve marifet olduğunu ifade eder.

Servet-i Fünûncuları dekadandanlıkla suçlayanların başında Ahmet Midhat gelmektedir. Onu Ahmet Rasim, İbn-i Rifat Samih, Mehmet Celâl, Mustafa Sabri, Fükâhî mahlasıyla yazan Mehmet Halit, Müstecabizâde İsmet, Fuat Nazmi ve diğerleri takip ederler.

Dekadanlar için önem taşıyan kişisel olandır (le Moi). Dekadan şairler duyduklarını, can sıkıntılarını, mutsuzluklarını, tanımı güç heyecanlarını, daha iyi bir dünya özlemlerini, zaman zaman ince bir hüzne bürüyerek dile getirmişlerdir.

Servet-i Fünûncuların da bireysel konuları işlemeleri, daha iyi bir dünya özlemleri, dil ve üslûpta yaptıkları değişikliklerle Dekadanlara benzemeleri, yüzeysel olarak değerlendirilmiş ve haksız suçlanmışlardır. İçinde buldukları devrin şartları, istibdat yönetiminin baskıları ve kişisel psikolojileri açısından meseleye yaklaşmamıştır. Şayet böyle yapmış olsaydılar Servet-i Fünûncuların Dekadanlara benzemediği gerçeğini görürlerdi ve boş yere yapılan bu tartışmalar olmazdı." (Tekşen, 1993:13-15)

Servet-i Fünûn Topluluğu Dağılıyor

Servet-i Fünûn'un biri şiirde öteki de romanda olmak üzere iki kilit ismi vardır, Tevfik Fikret ve Halit Ziya.

Eski edebiyat taraftarlarına karşı Servet-i Fünûn dergisinde güçlü bir grup oluşturmak isteyen Recaizade Ekrem, Mülkiye Mektebinden talebesi olan Ahmet İhsan'ı bu hususta ikna eder. İkinci adım olarak da Tevfik Fikret'i ikna eder. Galatasaray Lisesinden talebesi olan Tevfik Fikret'i derginin kısm-ı edebî sermuharirliğine getirmesiyle de Servet-i Fünûn topluluğunun temelleri atılmış olur. Tevfik Fikret'in bu görevi ile ilk çıkan Servet-i Fünûn dergisi, Cilt: 10, Sayı:256 tarih ise 7 Şubat 1896'dır. Servet-i Fünûn dergisinin edebiyat dünyasına katılmasında, Tevfik Fikret'in bu dergide ilk "Muhasebe-i Edebiye"yi yazmasının ardından gelen sayıda da "Hasta Çocuk" manzumesini yayınlamasının etkisinin olduğu muhakkaktır.

Servet-i Fünûn romanının en önde gelen şahsiyeti Halit Ziya'dır. Edebiyatımızda Batılı anlamda gerçek romancılığın onunla başladığı hususunda edebiyat araştırmacıları hem fikirdirler. Başarılı küçük hikâyeleriyle de bu türün romandan ayrı olarak gelişmesinde de önemli bir rol oynamıştır. Dil ve üslûp konusundaki tutumu ve faaliyetleriyle Servet-i Fünûn nesrinin dil ve üslûbunu oluştururken çağdaşlarını da oldukça etkilemiştir.

Halit Ziya Uşaklıgil, 1893'ten beri küçük hikâyelerini yayınladığı Servet-i Fünûn dergisi etrafında oluşan -Servet-i Fünûn Topluluğu da denen- Edebiyat-ı Cedide'nin doğuşunu hatıralarında şöyle anlatmaktadır:

"Zannedilir ki bu doğumun bir gebelik devresi vardır, değil öyle bir hazırlık devresi, hatta doğduktan sonra adı bile yoktu. Orada toplananlar ve filiz vermeye başlayanlar bir tesadüf rüzgârının uğrağına nasılsa serpilivermiş tohumlar idi ki yine tesadüfün lütfuyla taze usarelerini besleyebilecek bir avuç toprak da bulmuşlar, oracığa tutunuvererek etrafı çeviren çalılıklardan varlıklarını koruyabilmişlerdi." (Uşaklıgil, 1969:406)

Servet-i Fünûn'un kuruluşu gibi dağılması da hesapta olmayan bir sonuçtur. Servet-i Fünûn Topluluğunun dil ve edebiyattaki tutumları, onlara karşı eleştirilerin artarak devam etmesine sebep olur. Bu tartışmalar, kendi aralarında da sarsıntılara sebep olmuştur. Bu konuda Nihat Sami Banarlı şöyle bir değerlendirme yapmıştır:

"Edebiyat-ı Cedideciler, bu zaman (1896-1901) içinde, bazen birbirini darıltmış, bazen muarızlarını lüzumdan fazla tahrik etmiş ve hiddetlendirmiş, en mühimi, bir takım beceriksiz hareketler ve kapisler yüzünden sarayın hiddetini davet etmişlerdir. (Banarlı, 1971:1508).

Topluluğun dağılmasında; Tevfik Fikret'ten kaynaklanan geçimsizliğin; Ali Ekrem, Ahmet Reşit, Müftüoğlu Ahmet Hikmet'in Servet-i Fünûn'dan ayrılma-larına etkisi olduğunu kaydeden N. S. Banarlı, dağılışın asıl sebebini sarayın matbuat tartışmalarından şüphelenmesine bağlar. Ayrıca Rauf Mutluay'ın "Onların

da hepsi İstanbullu, hepsi yurt gerçeklerinden habersiz, hepsi edebiyat dışı geçim yollarından beslenen kişilerdir.” Diye nitelendirdiği topluluk üyelerinin bazı özelliklerinin de dağılmada büyük payı vardır. Musavver Malûmat (1895)’ta Mehmet Tahir’in ve diğer muarızların topluluğa karşı jurnal-hafiye çalışmalarıyla beraber, cephe almış olmaları da bir diğer etkindir. Malûmat’ta Ali Ekrem, Servet-i Fünûncuları, Ahmet Reşit ise Tevfik Fikret’in Rubâb-ı Şikeste’sini eleştirir. Bu eleştiriler dergide yeni tartışmaların yaşanmasına sebep olur. Samipaşazade Sezai ve Memenlizade Tahir’in de dergiden ayrılmaları, sonun yaklaştığının işaretidir. Saray’ın “matbuatta manzum tarzı” tamamen yasaklaması şairler ve özellikle Servet-i Fünûncular için asıl darbe olur. Ahmet İhsan ile Tevfik Fikret’in aralarının açılması ve Fikret’in dergiden ayrılmasıyla “Avrupalı Türk edebiyatının bu en zengin edebî cereyanı” Halit Ziya’nın benzetmesiyle; “şurasına burasına iğne batırılmış bir balon” gibi söner. (Öztürk, 2001:45)

Sloganı “Sanat Şahsî ve Muhteremdir” Olan Fecr-i Âtî Doğuyor

Şahabettin Süleyman ve Müfit Ratip’in, devrin genç yazar ve şairlerini ortak prensipler etrafında birleştirme çabaları nihayet meyvelerini vermeye başlar, çoğunluğu 1885 sonrası doğumlu olan bu gençler, Ahmet Samim’in Hilâl Matbaasında yaptıkları bir toplantıda Fecr-i Âtî’nin temellerini atarlar.

Hasan Ali Yücel, bu başlangıcı, Yakup Kadri’den dinlediği bir hatıraya dayanarak şöyle nakletmektedir:

“Resimli Kitaptaki yazılarından sonra Servet-i Fünûn sahifelerinde imzası görülmeye başlayan Yakup, bu sıralarda (1909) edebî hayata tam olarak Fecr-i Âtî ile girmiştir. Edebiyat tarihimizin ehemmiyetli bir sahifesini aydınlatacağına emin olarak bu mevzuda bana anlattıklarını buraya nakledeceğim:

‘ Fecr-i Âtî, onu biz tesis ettik. İlk müteşebbisleri Şahabettin Süleyman ile Mifit Ratip’ti. Bu ikisi piyes yazma dolayısıyla birbirlerini tanıyorlardı. Her ikisinin de edebiyata meraklı arkadaşları vardı. Tanıdıklarını topladılar. Celâl Sahir ve Refik Halit, Mifit Ratip’i dostları idi. Beni de Şahabettin Süleyman İzmir’den tanıyordu. Şahap, Faik Ali’yi pek severdi, onun gibi vasf-ı terkibî yapmak ve başkaca iki kelime arasına trait d’union koymak merakındaydı. Şah-eser tabiri onundu; chef-d’oeuvre gibi. Faik Ali’yi bize o reis yaptı. Fecr-i Âtî ismini bulan, Faik Ali’dir.

Biz bir arada toplanır ve neşredilecek eserlerimizi birbirimize okurduk, arkadaşlar tenkit ederdi. Yazılarımız ancak heyetin tasvibine iktiran ettikten sonra neşredilirdi. Daha sonra akademik bir hale geçtik. Servet-i Fünûnu bize verdiler. Yeni bir aza alındığı zaman resmi-kabuller yapılır, kabul nutukları verilir. Böyle mühim günlerde dinleyiciler de gelirdi; Cenap Şahabettin, Halit Ziya gibi. Bizim dövümüz buydu: Sanat sanat içindir. O vakit Raif Necdet, yazılarımızda içtimai çeşni yok diye bize itiraz etti. Ben de Fecr-i Âtî’nin avukatlığını aldım. Servet-i Fünûn’da çıkan tenkit makalelerim onlardır.’ (Yücel, 1957:44)

Fecr-i Âti ile ilgili ilk haber Servet-i Fünûn'un ilave kısmında (C. 36, S. 930, 12 Mart 1325/1909) yayımlanır. Bu haberde şunlar yazmaktadır:

“Şubban-ı Hâzırardan bir kısım-ı münevver, genç üstat Faik Âli Bey'in riyaset-i edebisinde Fecri-Âti namıyla bir encümen-i şiiir ve tefekkür tesis etmiştir. Âti için ümitlerle mâlâmal olan edebiyatımızın seyir-i batîsine, ihtiyaç ve istidad-ı vatanla mütenasip bir cereyan-ı feyz ve tekâmül vermek üzere teşekkül eden bu heyetin düstûr-ı esasîs-i mesleki şudur:

Sanat, şahsi ve muhteremdir.

Ruhları şiiir ve beddâiye karşı bir ihtizaz-ı samimî-i meftuniyetle lerzan ve meşhun olan bu gençler, yakında meslek ve âmâl-i sanat-perestânelerinin ma'kesi olmak üzere Fecri-Âti namıyla bir risale-i mevkuta neşreceklerdir.”

İlk toplantıdan, söz konusu beyannamenin yayımlanmasına kadar on ay geçer. Bu süre zarfında dört defa başkan değıştirirler. İlk başkan Faik Âli'den sonra sırasıyla, Fazıl Ahmet, Hamdullah Suphi ve Celal Sahir başkanlık yapar. Bu süreçte sadece başkan değıştirmekle kalmazlar mekânlarında da değışiklik yapmak zorunda kalırlar. 31 Mart Vakası'ndan sonra Hilâl Matbaasına silahlı bir saldırı olunca, Fecr-i Âti kuruluşunu gerçekleştirdiği bu mekânı terk ederek Nuruosmaniye civarında kiraladıkları bir mekâna taşınırlar. Daha sonra da Beyoğlu'nda tuttukları bir odada toplantılarını devam ettirirler. En sonunda da Ahmet İhsan'ın Servet-i Fünûn'da kendilerine tahsis ettiği mekânı kullanmaya başlarlar. Böylece Servet-i Fünûn onların hem mekânı hem de yayın organı olur. Servet-i Fünûn'da, “Fecr-i Âti Encümen-i Edebisi Beyânnâmesi” başlığıyla yayımlanan (C.XXVIII, S. 977, 11 Şubat 1325/24 şubat 1910) bildirisinin altında sırasıyla şu imzalar bulunmaktadır:

Ahmet Samim, Ahmet Hâşim, Emin Bülent, Emin Lâmi, Tahsin Nâhit, Celâl Sâhir (Reis), Cemil Süleyman, Hamdullah Suphi, Refik Halit, Şahabettin Süleyman, Abdülhak Hayrı, İzzet Melih, Ali Canip, Ali Suhâ, Faik Âli, Fâzıl Ahmet, Mehmet Behçet, Mehmet Rüştü, Köprülü-zâde Mehmet Fuat, Müfit Ratip, Yakup Kadri.

-Türk edebiyat tarihinde bir topluluk tarafından kaleme alınarak yayımlanan ilk bildiri olma özelliği de bulunan bu beyanname ile ilgili olarak Hasan -Âli Yücel, şöyle bir değerlendirme yapmaktadır:

“Bu beyanname, 1908 inkılâbının hürriyet havası içinde 20 ile 30 yaş arasındaki yeni bir aydın gençliğin hudutsuz bir dilek ve sanat vatanseverliği ile bir araya geldiklerini, ‘Sanat şahsi ve muhteremdir’ sözüyle bir nevi ferdîyetçiliği benimsediklerini, sanatı sanat olarak alıp güzeli ifadede kendilerini tam serbest bildiklerini, geri kalmış Osmanlı cemiyetinin ancak ilim ve sanat yoluyla ilerleyip yükselebileceği hakkındaki imanlarını göstermektedir.. Onlardaki hürlük ve eşitlik fikrinin kuvvetini, aralarında fark görmeyerek isimlerinin baş harfleri sırasıyla (tabii Arap harflerine göre) Beyannameyi imzalayışlarında da görürüz. Anlaşıyor ki, bu gençler Academie Goncourt gibi Fransız modeline göre bir kurum vücuda getirmek istemişlerdir.” (Yücel, 1957:47)

Ve Millî Edebiyat

Fecr-i Âtî topluluğu anacak 1909–1911 yılları arasında faal olabilmıştır. Balkan Savaşlarının başlaması, bu gençlerin ortaya koydukları ilkeleri hayata geçirmelerine mani olmuştur denilebilir. Savaş yıllarında “sanat şahsî ve muhteremdir” sloganının tutmasını beklemek elbette ki mümkün değildir.

Yayınladıkları bildirimlerinde, sanat ve edebiyatın öneminden söz ederek, kendilerinden önce, Servet-i Fünûncular dışında, edebiyatın boş zaman meşgalesi olarak görüldüğünü ve bütün yönleriyle halka anlatılamadığını iddia ederler. Servet-i Fünûn devrinin kapandığını belirtirken Fecr-i Âtî'nin Batı'da olduğu gibi, dil, edebiyat ve sanatın gelişmesine hizmet edeceği vurgulanır.

Sadece üyelerinin eserlerini yayınlamakla yetinmeyeceklerini, genç yetenekleri bir araya toplayarak fikir tartışmaları yoluyla halkı aydınlatmayı da amaçlayan bu topluluğun bir başka gayesi de, Batıdaki benzer topluluklarla irtibat kurarak Türk edebiyatını batı'ya tanıtmak ve önemli buldukları yabancı eserleri de Türkçeye çevirerek Türk insanıyla buluşturmaktır.

İkinci Meşrutiyet ortamında bir gençlik hevesiyle oluşmuş ve bir dernek hüviyetinde faaliyet gösteren bu topluluk, devrin özelliğinden dolayı ne yazık ki pek fazla etkinlik göstermeden dağılmak durumunda kalmıştır. Bu dağılmada, gerek kendi aralarında gerekse Servet-i Fünûnculardan Mehmet Rauf, Hüseyin Suat ve Raif Necdet'le Servet-i Fünûn dergisinde ve Resimli Kitap dergisindeki giriştikleri polemiklerin de rolü olmuştur. Prof. Dr. Kenan Akyüz ise şöyle bir yorum yapmıştır:

“Servet-i Fünûncular karşısındaki tutumu mukavemetle karşılaştıkça, Fecr-i Âtî'ciler, iddialarını doğruluğunu gösterebilmek için, Edebiyet-ı Cedîde'nin en büyük temsilcileri olan Tefik Fikret, Halid Ziyâ, Cenâb Şehabeddîn ve Mehmed Rauf'a karşı şiddetli hücumlara giriştiler. Fakat kendileri de bu eski şöhretleri unutturacak değerde eserler veremeyince, ‘hiçbir şey yapmamak ve bir yenilik getirememekle’ suçlandılar. 1912 yılı başlarında çıkmaya başlayan Rübâb dergisinde Hakkı Tahsin, Selâhaddîn Enis, Ali Nâcî ve Hâlid Fahrî'nin bu bakımdan yaptıkları hücumların başında; Selânik'te çıkmakta olan Genç Kalemler dergisinin, ‘gerek dil ve üslûbundaki gay-ı tabiiyet ve gerekse taşıdığı koyu ferdiyetçilik’ yönlerinden, Fecr-i Âtî'yi Edebiyat-ı Cedîde'den farksız bulan yayınları karşısında Encümen, zaman zaman, büyük sarsıntılar geçirdi. ‘Üyelerinin sanat anlayışlarında tamamıyla serbest olduklarını, her üyenin sadece kendi adına konuşabileceğini’ ileriye süren Fecr-i Âtî'nin ‘ortak ve belli bir sanat anlayışına sahip bulunmadığını’ kendisine resmen itiraf ettirmeğe kadar varan bu münakaşalar sonunda, birçok istifalar oldu. Ali Canib, Hamdullah Subhî ve Celâl Sâhir; Genç Kalemler'in edebî düşüncelerini benimseyerek, bu derginin yazı kadrosuna katıldılar. 1912 yılının sonlarında Fecr-i Âtî, edebî bir topluluk olarak, artık yoktu. Üyelerinden bazıları, kendi özel eğilimlerine uyarak, ferdiyetçi bir sanat anlayışını devam ettirdiler. Bazıları da, zamanla, Millî Edebiyat hareketine katıldılar. Böylece, edebî hedefi açıkça belli olmayan ve yalnız kuvvetli bir sanat aşkı ile kurulan Fecr-i Âtî de, dört yıla yakın ve

pek verimli sayılamayacak bir çalışmadan sonra, ortadan kalkmış oldu.” (Akyüz, 1979:144–145)

Dünya siyasetindeki hareketliliğin, Osmanlı devletini içerde ve dışarıda birtakım güçlüklerle karşı karşıya bıraktığı yıllarda, 1911’deki Trablusgarp ve 1912’deki Balkan savaşları ile memleket meselelerinin iyice önem kazandığı yıllarda, edebiyatın, bütün bunlara tamamıyla ilgisiz kalarak, sanatçıların yalnız şahsî ve hissî hayatlarını aksettirmekte devam etmelerinin kamuoyunca iyi karşılanamayacağı muhakkaktı. Servet-i Fünûn devrinde, edebiyatın bu tutumu hoş görülebilirdi. Fakat onu mecburî kılan siyasî şartların ortadan kalkmasından sonra da, edebiyatın aynı yolda devamını izah etmek güçtü. Bunun içindir ki, Fecr-i Âtî ile muhalifleri arasındaki münakaşa konusu ‘sanatın gayesi’ olarak ele alınmış ve Fecr-i Âtî’ni tamamıyla ferdiyetçi olan sanat anlayışına karşı, edebiyatın sosyal meselelere de ilgisiz kalamayacağı tezi savunulmuştur. Fecr-i Âtî’nin ferdiyetçi sanat anlayışını değiştirmeyişi, çok kısa bir süre içerisinde, aksi tezi tutan Millî Edebiyat Cereyanı önünde ortadan kalkmasına yol açan amillerden biri olmuştur.

Fecr-i Âtî’ciler, her ne kadar Türk edebiyatına yeni bir yön vermek iddiasında olsalar da bunu başaramamışlardır. Bir tepki olarak doğdukları Servet-i Fünûnculara zaman zaman çatsalar da, gerek sanat anlayışı ve gerekse dil ve üslup bakımından onlardan pek de farklı olmadılar. Bunun içindir ki Fecr-i Âtî’yi, Servet-i Fünûn’un bir devamı olarak kabul etmek mümkündür.

Safvetî Ziya’nın da mensuplarından birisi olduğu Servet-i Fünûn edebiyatı, Türk Edebiyatı tarihinde yaşanmış bir olgu olarak kalıp gitti mi yoksa bu edebî hareketin Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatına bir yansıması veya katkısı oldu mu? Sorularına cevap aradığımızda Fatih Andının ilginç bir yorumuyla karşılaşırız:

“Biri geçen yüzyılın aşağı yukarı başlarında (1896–19001), diğeri ortalarında sanat ve edebiyat dünyamızda kendisini göstermiş, etkili olmuş iki edebiyat oluşumu: Servet-i Fünûn ve II. Yeni Şiiri.

Bu iki edebiyat hareketinin bugün bize söylediği nedir? Yahut aralarında hangi benzerlikler, hangi kader birliği vardır ki, kolaylıkla yan yana ana bilelim?

Birisi Osmanlı’nın Batılılaşma çabaları içerisinde edebiyattaki en belirgin, kalıcı ve etkili modernleşme atılımlarını gerçekleştirmiş ve bu doğrultuda, Fikret, Cenab, Halid Ziya gibi önemli isimleri edebiyat tarihimize kazandırmış bir hareket, diğeri ise Cumhuriyet dönemi edebiyatının çağdaş Batılı edebiyatlara en yaklaşan, 50’lerden günümüze modern Türk şiirini en fazla etkisi altına almış bir şiir oluşumu.

Tanzimat dönemi edebiyatını gelenekle modernleşme arasında gidip gelen bir dualite, bir kararsızlık edebiyatı olarak değerlendirirsek, Servet-i Fünûn, Türk edebiyatının modernleşmesinin bir ucunda durur, II. Yeni Şiiri diğeri uçunda. Ve ikisi arasında, sebepleri ve sonuçları farklı da olsa, doğrusu birçok benzerliği yakalamak mümkün görünüyor bize.” (Andı, 2006:143–144).

Fatih And'ının “Yüz Yıl Önce Servet-i Fünûn Elli Yıl Önce II. Yeni” başlıklı bu çalışması bize gösteriyor ki, karşılaştırmalı edebiyat çalışmalarını kendi edebiyat tarihimiz içinde de yapmakta faydalar vardır. Bu tip çalışmalarla Safvetî Ziya'nın eserlerine bakabilirsek, belki bugünkü bir Servet-i Fünûn romanından yola çıkarak sündürülerek uzatılan ve ilgi (!) ile izlenen televizyon dizilerinin arka planındaki toplum psikolojisini, buna bağlı olarak da toplum mühendisliğine dair doğru okumalar yapabiliriz diye düşünüyoruz.

Kim Bu Safvetî Ziya?

Ansiklopediler, edebiyatçılar sözlüğü gibi eserlerde hakkında fazla malumat bulunmayan, edebiyat tarihi kitaplarında da genellikle Salon Köşelerinde adlı romanıyla kendine bir yer bulabilen bir sanatçımızdan bahsediyoruz.

“Servet-i Fünûn hikâyecileri arasında diğer bir sima da Saffeti Ziya'dır. Fransız lisanını kuvvetle bilen ve garp muaşeretinin inceliklerini yakından tanıyan Saffeti Ziya, garba karşı olan hayranlığının tesiri altında, o zaman muhitimizde teessüs etmeğe başlayan alafragalığın mümessili olarak görülür. Salon Köşelerinde romanı, Beyoğlu'nda alafrağa bir hayat süren bir genci ve onun sahte ve sun'î hayat ve aşkını tasvir eder.

Hikâyeleri: Bir Safhai Kalp, Hanım Mektupları, Kadın Kalbi isimleri altında toplanmıştır. Muharrir bu hikâyelerinde Marsel Prevost'un kadın ruhunu tahlil eden hikâyelerinin muvaffakiyetine imrenmiş gibidir.” (Levent,1938:191-192).

Ağah Sırrı Levent'in bu tespitlerini biraz daha açmak istiyoruz.

Resmî ve Hususî Hayatı

Safvetî Ziya, Hicrî 1290 yılının Rebiülevvel ayının 18 inde İstanbul'da doğdu (Rumî 3 Mayıs 1289/15 Mayıs 1873) Asıl adı Mustafa Safvetî Ziya'dır. Pek çok kaynakta adı “Saffeti Ziya” veya “Savfeti Ziya” olarak zikredilmektedir.

Baba tarafından Kırımlıdır. Dedesi Musa Safvetî Paşa, Kırımlı Rıfat Efendi'nin oğludur. Hasip Mehmed Paşa'nın kâtibi olan Musa Safvetî, Hasib Paşa, evkaf nazırı olunca onun kapı kethüdalığına getirilir. Bundan sonra da devlet kapısında rütbeleri hızla yükselen Musa Safvetî Paşa, uzun zaman çeşitli nâzırlık ve valilik görevlerinde bulunur.

Babası Ahmed ziya Bey, Orman ve Maadin Müdiriye-i Umumiyyesi Muavini ve Heyet-i Fenniyesi Reysidir. 1849 yılında İstanbul'da doğan Ahmed Ziya, özel hocalardan Arapça, Farsça ve Fransızca dersleri almış, Türkçe kitabet ve Fransızca tekellüm etmiştir.

Özel hocalar elinde yetişen Ahmed Ziya Bey, Oğlu Mustafa Safvetî'yi de önce özel hocalar elinde eğitmiştir. Safvetî Ziya, daha sonra da Galatasaray Sultanisi'ne

gönderilir. Safvetî Ziya, bu okula nasıl kaydolduğunu ve okulda yaşadıklarını daha sonra “Yıldız Böcekleri” adlı romanında anlatacaktır. Edebî zevkini ve Fransızca yanında İngilizcesini de bu okulda iyice geliştirir.

Yatılı bir okul olan Galatasaray Sultanisi’nde edebiyat, şiir ve sanattan hoşlanan arkadaşlar edinir. Burada yerli ve yabancı yazarlardan pek çok eseri okuma ve arkadaşlarıyla birlikte üzerlerinde konuşma fırsatı yakalar. Fransızca ve Türkçe bölümünde okuduğu bu okuldan “edibân ve fûnûn şehâdetnamesi” almaya hak kazanır. Oldukça başarılı geçen bu okul yıllarından sonra sınıf ikincisi olarak mezun olur (1892).

Galatasaray Lisesi’nden mezun olduktan sonra 18 Ocak 1892 tarihinde Hariciye Nezaretinde kâtiplik görevine başlar. Stajyer olarak başladığı bu görevinde bilgisi, görgüsü ve aldığı eğitimin kalitesi sayesinde oldukça başarılı olur. 13 Ekim 1893 tarihinde de Şûra-yı Devlet azalığına tayin olur.

Şûra-yı Devlet azalığında iken Sadrazam Sait Paşa’nın kızı Saniye Hanım ile evlenir. Bu evliliğin kendi rızası dışında olduğunu; Ahmet İhsan’ın Safvetî Ziya’nın ölümü üzerine kaleme aldığı şu yazısından öğreniyoruz:

“Safvetî Ziya, mektep tahsilini tamam etmiş, babası ona mükemmel Fransızca-yı da öğretmiş ve Babiâli kaleminden birine girmiş idi. O çok yakışıklı, çok kibar ve ciddi surette bir tahsil görmüş olduğu için vaktin Sadrazamı Sait Paşa bir irade-i seniye çıkarıp Safvetî Ziya’yı Şûra-yı Devlet azalığıyla beraber kendisine damat yapmış idi.” (Tokgöz, 1929:548)

Çocuklarına karşı aşırı derecede hassas olan Sait Paşa, damatlığa kabul ettiği Safvetî Ziya’yı kendi konağına alır. Hassas bir kişiliği olan ve izzet-i nefis sahibi Safvetî Ziya bu vesileyle sadrazama iç güveyi olur.

Safvetî Ziya, işindeki ehliyet ve liyakatinin yanına bir de saraya damat olunca hızla yükselmeye başlar, maaşı zaman zaman arttırılır, kendisine nişanlar verilir. Bu arada Asliye Mahkemesi azalığına getirilir (14 Ocak 1896). Bu görevde iki yıl kaldıktan sonra Maliye Dairesi azalığına nakil buyrulur.

Safvetî Ziya, bu arada yazı hayatına da adım atar. İlk yazıları Malumat ve Servet-i Fünûn’da çıkmaya başlar. Şûra-yı Devlet Azalığı devam etmektedir. Bu süreci Ahmet İhsan şöyle anlatmaktadır:

“Safvetî Ziya, Sadrazam damatlığı ile uyuşamadı; izdivacı mesut olamadı; sadaret konağını bırakıp çıktı ve gelip, Servet-i Fünûn’a girdi. Rezaizade Ekrem merhumun himayesi ve Tevfik Fikret’in riyasetinde yeni kurulan Edebiyat-ı Cecide grubu bir kıymetli arkadaş kazanmıştı.” (Tokgöz, 1929:548)

1901 yılında Hüseyin Cahit’in “Edebiyat ve Hukuk” başlıklı yazısını bahane ederek Servet-i Fünûn dergisini kapattıklarında bütün Servet-i Fünûncularda olduğu gibi Safvetî Ziya’da da sessizlik dönemi başlar. Derginin kapatılmasıyla sarsılan Safvetî Ziya, Meşrutiyetin ilanına kadar sadece iki küçük hikâye yayınladı.

Servet-i Fünûn dağıldıktan kısa bir zaman sonra bazı halleri ve bazı sözleri mü-nasebetsizce bulunan Safvetî Ziya, Zaptiye nezaretince tevkif edilmiştir. Yıldız Saray-ı Hümayunu'nun 7 Nisan 1317 tarihli irâde-i seniyyesi ile başka bir göreve tayin olunması emrolunmuştur. Böylece Anadolu Şimendiferleri Mecmuasının tahririne nezaret etmekle görevlendirilir. Bu görevi de başarıyla yürüten Safvetî Ziya, bir yıl geçmeden derginin yayın müdürlüğüne getirilir. Vazifesine bağlılığı ve başarısı sebebiyle de 1903 yılında Bab-ı Ali Daire-i Hariciye Mektubî Kalemine tayin olur.

Meşrutiyet ilan edilmezden çok kısa bir zaman önce de Şûra-yı Devletce icra kılınan bir kadro kısıtlaması sebebiyle kadro harici kalan Safvetî Ziya, 20 Temmuz 1324/1908 tarihinde hükümetle alâkasını tamamen kesmiştir.

Meşrutiyetten büyük şeyler bekleyen Safvetî Ziya, Meclis-i Mebusanın çalışmalarından pek memnun değildir. 14 Mart 1327/27 Mart 1911 tarihinde kız kardeşi Nezihe Hanımefendi ile birlikte kendi gazetesi “Ziyâ”yı çıkartır. Nehiye Hanımın eşi, İttihatçılarla yakınlığı olan Veli Bey'dir. “Ziyâ”, “Payitahtta neşrolur siyasi, iktisadi, yevmi Osmanlı Gazetesi”dir. Sahib-i imtiyaz ve Sermuharriri: Safvetî Ziyâ'dır. Ancak altı ay yayınlana bilen bu gazetede “ölçülü” olmayı yayın ilkesi olarak benimseyen Safvetî Ziya, gazetesinin ilk nüshasında bu gerçeği şöyle ifade etmektedir:

“Mesleğim Budur

Beynelanâsır Osmanlılık hissiyatını teyyüt ve tahkime hizmet; ananat-ı milliyeye ve tarihiyemize riâyet; ifrat ve tefritten mücanebet; ne tarafgirâne mezâhret, ne garazgirâne muhalefet; itidal, daima itidal, her zaman itidal...” (Safvetî Ziya, 1911)

Türlü vesilelerle “Ziyâ” adlı gazetesinde Meclis-i Mebusanın faaliyetlerini eleştiren yazar, Meşrutiyetten umduğunu bulamamış; İttihatçıların taşkınlıklarını hazmedememiştir. Babasından kalan servetinden geriye kalanları –ki Ziya'yı çıkartmak ona çok para kaybettirmiştir- toplayarak özlemini duyduğu “hürriyet”i alabildiğine yaşamak üzere Avrupa'ya gider. Fasilasız on yıl Avrupa'da kalan Safvetî Ziya'nın Avrupa'da nerelere gittiği ve neler yaptığı konusunda elimizde yeterince bilgi yoktur. Ahmet İhsan'ın onun ölümü üzerine yazdığı yazısı (1929) ile yurda döndükten sonra (1922), Yarın dergisine yazdığı “Bir Sanatkâr ve Bir Teselli” başlıklı makalesi; ayrıca hikâye kitabında yer alan bir hikâyesinde Avrupa'daki yasantısı hakkında bazı ipuçları bulunmaktadır. (Tekşen, 1993:54)

Aralıksız on yıl kaldığı Avrupa'da Birinci Dünya Savaşının getirdiği stres içinde aradığını bulamamıştır. Sadece Almanya'da kalmamış, Fransa, İspanya ve İtalya'yı da gezip görmüştür. Bu ülkelerin seçkin muhitlerinde bulunmuş, sanat, edebiyat ve musikiyle yakından ilgilenmiştir. Parası iyice azalmış olmalı ki, yurda dönünce; yine aynı yüksek ruha, itinalı giyinişine sahip olmakla birlikte, kimseden bir şey istemeden İstanbul'da bütün aile fertleriyle birlikte İstanbul Bacıköy'ündeki yalılarında oturmaya başlar.

Yurda döndükten sonra “Yarın” dergisinde (1922, C. II, S. 36, s.181) yazdığı “Bir Sanatkâr ve Bir Teselli” başlıklı yazısında Avrupa’nın ona kazandırdıklarını şöyle anlatır:

“Benim gibi hayatının rabî-i asrını edebiyat ve sanata hasretmiş ve on senesini bilâfâsıla Avrupa’nın en yüksek mühit-i musîkisinde imâr eylemiş bir muharrir ve bir mütefekkir için, musiki içinde ancak nakribî bir ihtisas vûkuf peyda etmiş olmak esbâb u ledünniyatı terbiye-i ictimâiyemizde aranması lazım gelen ibretimiz tezahürattandır. Daima söyleyeceğim ve yine söylüyorum, başka memleketlerde böyle değildir. Benim mevkiimde ve benim mesleğimde bu gibi mübahiste yed-i tûla sahibidirler. İhtimal bu acizden pek dûn derecede musiki ile alâkası olanlar kendilerini bu babda mütehasıs addederler ve büyük bir cüretle serd-i tenkidâta nefeslerinde bir selahiyet görürler. Bu da yine esbâb u avamili terbiye-i fikriye ve ictimâiyemizde merkez-i tahrîsi iktizâ eden bir fîkdân-ı irfandır. Avrupa beni ciddî bir münekkîd-i musiki yapmadıysa da hiç olmazsa noksanlarımızı ve ihtiyaçlarımızı idrak edebilecek bir izan bahşetti. Binaenaleyh mesrudât-ı nâcizânemin bir üstad-ı tenkidin irşâdâtı gibi değil aczini mu’terif bir müştâk-ı sanatın iltibâatı ve tecessüsât-ı şahsiyesi surette telâkki edilmesini rica ederim.”

1922’de yurda dönen Safvetî Ziya, ablası Nezihe ve eniştesi Veli Bey ile onların çocukları Nimet ve Besime ile baba evi olan Boyacıköyü’ndeki Kuleli Yalıda oturur. Bu yalı daha sonra 1955 yılında Lütü Kırdar’ın belediye başkanı olduğu zamanda istimlak edilerek yıkılır.

Safvetî Ziya, yurda döndükten kısa bir zaman sonra ikinci evliliğini yapar. Evlendiği Lütüye Hanımefendi, Fecr-i Âtî şair ve tiyatro yazarlarından Tahsin Nahid’in ablasıdır. Kayınbabası Asaf Bey, İstanbul’un varlıklı ailelerindedir. Kısa zamanda kızı ve damadına İstanbul Mühürdar’da bir ev olarak hediye eder.

18 Mart 1924 tarihinde Ankara’ya gelen Safvetî Ziya, Gazi Mustafa Kemal’in teşrifat müdürlüğü görevine getirilir. Ankara’yla ilgili ilk izlenimlerini ve duygularını “Ankara’nın Siması ve Kurtuluşu Abidesi” başlıklı yazısında dile getiren Safvetî Ziya bu yazısını 1924’te yayımlanan Silinmiş Çehreler Beliren Simalar adlı kitabına da alır. Ahmet İhsan’a göre bu göreve en layık insan Safvetî Ziya’dır:

“Safvetî Ziya ruhunda taşıdığı büyük izzeti nefsi kadar üstüne başına ve temiz yaşamağa meraklı idi. Bir büyük merakı da konuşmakta ve görüşmedeki kibarlık ve nezaket kaidesine riayet idi. O protokol ve etiketin daimî aşığı idi. Safvetî için dünyanın her hangi bir cemiyetinde bulunup da orada muâşeret adabına mugayir bir hareket icrası kabil değil idi. Onun için Safvetî Ziya’nın Büyük Gazimizin teşrifat müdürlüğüne getirildiğini duyduğum zaman ‘tam isabet’ demiştim.” (Tokgöz, 1929:549)

Hariciye Protokol Şefliği ve Teşrifat Umum Müdürlüğü’nün ardından Prağ elçiliğine atanır. Onun bu görevlere getirilmesinde yaşadığı hayatın, almış olduğu terbiye ve eğitimin rolü olduğu kadar yazıp yayımladığı “Âdâb-ı Muâşeret” (1927) ile “Dâhili Teşrifat Rehberi” (1928), “Nasıl Giyinmeli” isimli kitaplarının da rolünün olduğu muhakkaktır.

Sanata ve edebiyat düşkünlüğü kadar iyi giyinmeyi, âdab-ı muaşerete uygun davranmayı, neşeli olmayı, neşelendirmeyi, seyahati, sandalla gezmeyi, ata binmeyi ve fotoğraf çekmeyi çok seven, yaşamayı bilen bir kişilik olarak Safvetî Ziya, Büyükkada'da Yat Kulübünde katıldığı bir baloda gece saat birden sonra tam neşeli zamanda fraklar içinde kalp sektesinden ölür. 25 Temmuz 1929 tarihinde ölen Safvetî Ziya'nın mezarının nerede olduğu kesin olarak bilinmemekle beraber muhtemelen Hisar'da olabileceği üzerinde durulmaktadır.

Yayıncılığı, Sanatı ve Eserleri

1896'da hikâyeleriyle dikkatleri çeken Safvetî Ziya, Servet-i Fünûnculara katıldı. Servet-i Fünûn'da yayımlanan ilk hikâyesi "Onların Ruhı" (26 Aralık 1896) nun ardından yayımladığı "Hanım Mektupları" genel başlığı altındaki kısa hikâyeleriyle dikkatleri iyice çektiği bir süreçte konusunu sosyete hayatından alan ve İstanbul'da yabancı azınlığın bulunduğu çevredeki hayatı yansıtan "Salon Köşelerinde" adlı romanı Servet-i Fünûnda tefrika olmaya başlayınca da (1898) meşhur oldu. Beyoğlu eğlence âlemlerine dalan, mirasyedi, müsrif gençlerin sorumsuzluğu üzerine yazdığı "Haralambos Cankiyas" adlı komedisiyle de iyice tanındı.

Tanzimat devrinde tiyatronun popülaritesi, Gedikpaşa'daki Osmanlı Tiyatrosu'nun II. Abdülhamid tarafından yıkılmasıyla birlikte sönmeye başlamıştır denilebilir. Burada çalışan sanatkarların bir kısmı Bursa'ya gidip Ahmed Vefik Paşa'nın kurduğu tiyatrodaki bir süre çalıştıktan sonra dağılmaları ve II. Abdülhamid'in sanat ve fikir değeri taşıyan eserlerin oynanmasına müsaade etmemesi üzerine Türk sahnelerini tulûat kumpanyalarının ve melodramlarla farsların kapladığı bir sürecin ardından doğmuştur Servet-i Fünûn tiyatrosu.

1908 sonrası şartların değişmesi Servet-i Fünûncuları tiyatro çalışmalarına özendirmiştir denilebilir. Bunda 1908'de Osmanlı başkenti İstanbul'da yeniden başlayan ciddi sahne çalışmaları ve bunların gördüğü olumlu ilgi onları tiyatro denemeleri yapmaları konusunda cesaretlendirmiş olmalıdır. Bu denemelere katılanlardan birisi de Safvetî Ziya'dır. Diğerleri ise şunlardır: Hüseyin Suad Yalçın, Mehmed Rauf, Cenâb Şehabeddin, Halid Ziya Uşaklıgil, Faik Âli Ozansoy ve Ali Ekrem Bolayır'dır. Safvetî Ziya'nın "Haralambos Cankiyadis" adlı komedisi bu süreçte vücut bulur (1912).

"İlk ve tek tiyatro eseri Haralambos Cankiyadis'i yazıp yayınlayan Safvetî Ziya, bu eserinde II. Meşrutiyet öncesi İstanbul'un iktisadî durumunu ve eğlence âlemlerini, bu âlemlere para yetiştirmek için gençlerin başvurduğu üsûlleri anlatır. Bu eser II. Abdülhamid devrinin sosyal ve siyasî çarpıklığını anlatması yanında, dili ve üslûbuyla da dikkate değer bir eserdir. Servet-i Fünûnculardan olan Safvetî Ziya bu eserinde oldukça sade bir dil anlayışına ulaşarak, herkesin anlayabileceği bir dil kullanır. Yabancıların konuşmalarında şive bozukluklarına da yer veren yazar, durum ve hareket komikliklerine de yer vererek eserini güzelleştirir. Üslûbunda görülen açıklık ve dilde görülen sadelik yanında şiveye de önem vermesi natüralizmin tesiriyle olsa gerektir." (Tekşen, 1993:484)

Servet-i Fünûn edebiyatında hikâye vadisinde başta Halit Ziya ve Mehmet Rauf olmak üzere Hüseyin Cahit Yalçın, Müftüoğlu Ahmet Hikmet ve Safveti Ziya gibi isimler bu devrin estetik anlayışına uygun eserler verirler.

Daha çok vak'a öyküsü (Maupasant tarzı öykü) tarzında kaleme alınan eserlerde klasik olay örgüsü kullanılır. Bu öykülerin genellikle aşk, ölüm, intihar, hayal kırıklığı, kıskançlık, kötümserlik, yalnızlık, karşılıksız aşklar, ihanetler, toplumdandan kaçış, hayal-hakikat çatışmasından kaynaklanan ümitsizlik, aşırı melankoli, hastalık kısaca karamsar bir atmosfer egemendir. Bu bakımdan Servet-i Fünûn öyküsünü şiirden ayrı düşünmemek doğru olur. Fakat bu noktada Hüseyin Cahit'in Hayat-ı Hakikiye Sahneleri adlı realist öyküleri ile Halid Ziya'nın yine kimi realist öykülerini bu sınıflamanın dışında tutmak gerekir. Siyasal olaylara uzak durmakla birlikte kimi zaman sosyal temalara değindikleri de görülür." (Kolcu, 2010:260) Bu ekibin içinde özellikle Safveti Ziya, büsbütün yabancı muhitlerde bulunduğu havanın romanını ve hikâyesini yazmıştır denilebilir.

Servet-i Fünûn romanının en mühim şahsiyeti, Halid Ziya Uşaklıgil'dir. 1867'de İstanbul'da dünyaya gelen Halid Ziya, edebiyat meraklısı bir tüccarın oğludur. Ailesinin İzmir'e göç etmesi üzerine o da İzmir'e gitmiştir. Aldığı eğitim ve içinde bulunduğu fikri ve edebî muhit onu edebiyat dünyamızın hatırı sayılır yazarlarından biri haline getirir. 1893'te, Reji Müdürlüğünden aldığı Baş-kâtiplik teklifini kabul ederek İstanbul'a gider ve orada yerleşir. İzmir'de iken uzaktan tanıdığı Servet-i Fünûncularla dostluklar kurmaya başlar. Bunlardan biri de Safveti Ziya'dır. Safveti Ziya üzerinde ciddi etkileri olan Halit Ziya, hatıralarında onunla ilgili birinci elden bilgiler de vermektedir. Halit Ziya'nın Safveti Ziya ile tanışması Ahmet Hikmet vasıtasıyla olmuştur. Bu tanışmalara bir tevafuk sebep olmuştur:

"Cihangir evinden bir zindandan kaçarcasına kaçtım. O zaman daha bir sahra halinde olan ve Şişli caddesinden Nişantaşı'nın Dörtöyl ağzına bomboş inen sokakta güneş ve havaya bol bol karşı bir ev buldum; bir ev değil sefertası gibi üst üste, kimi üçer kimi dörder oda yükselen bir bina ki artık mali vasıtalarımın müsaade edeceği bir kiraya karşılık bana merdiven inip çıkmak suretiyle daha büyük bir dolaşma sahası ve aynı zamanda temiz bir yerde bulunmak rahatlığımı veriyordu.

Ahmet Hikmet'i bu evde otururken tanıdım, galiba hemen ilk oturma yılında... O daha kendi evini yaptırmamıştı. Benim sokağım hizasında bir sokağın öbür ucunda kiracıydı. O da benim gibi evliydi, o da benim gibi işinde gücünde, hariciyede insana karışmaz bir hayat geçiriyordu. Birbirimize pek çabuk ısındık. Arada edebiyat merakı gibi bir bağ da olunca artık bu ısınış az zaman içinde bir samimilik derecesini bulmakta gecikmedi.

Yine bu sıralarda onun vasıtasıyla Saffeti Ziya ile tanıştık. Bununla münasebet ilk zamanlarda samimilikten uzak kaldı. O pek parlak bir evlenmeden -eğer tarihlerde bir karışıklık yapmıyorsan- henüz yeni çıkmıştı. Biraz fazlaca şakrak, biraz fazlaca hoppa, gülmekten ve güldürmekten biraz fazlaca haz alan yakışıklı, sevimli, Fransızca'yı pek iyi söyleyen, insanda hemen pek zeki bir adam hissi uyandıran bir gençti ki bende hemen pek iyi bir tesir bırakmıştı; ancak aynı tesiri

ben onda uyandırmamış olacağım ki ilk zamanlarda beni alaya pek benzeyen lâtifelere zemin yapmak istemişti. Bu tecrübelerin yanlış olacağını anlamakta pek gecikmedi, öyle ki pek az bir zaman içinde dünyanın en iyi dostları olduk ve hayatının son devresine kadar hep böyle devam ettik.

Bugün şu kadar kaydedeyim ki epeyce süren bir zaman içinde biz üçümüz toplanır bir arada geçirilen acı ömrün elemelerini unutturacak tatlı saatler geçirdik.

Bana Tevfik Fikret'ten ilk söz açan Hüseyin Siret, onun verdiği tafsilatı genişleten ve ikmal eden de Ahmet Hikmet oldu.” (Uşaklıgil, 1969:368–369)

Bu hatıradan da anlıyoruz ki, Servet-i Fünûn edebiyat ortamında kilit isim Ahmet Hikmet'tir. Halit Ziya, Servet-i Fünûncuların; Hüseyin Cahit'in Hayat-ı Muhayyel kitabıyla dışa vurulan “yeşil Yurt” hulyasına da temas etmektedir:

“Yeşil Yurt ilkin dünyanın cenneti sayılan Seylan adasında kurulmak üzere başlamışken adanın cennet şöhretine rağmen yabancılara karşı pek zalim olan iklimi, geçinmesi, böcek ve haşereleri ve bunlardan başka oraya seyahatin ve orada yerleşmenin karşısına çıkacak türlü türlü zorluklar bu hulya âleminin kurulacağı yeri değiştirmek çaresizliğini doğurdu. Ve bunun sonunda Hüseyin Kazım'ın Manisa'daki çiftliği düşünüldü. Üç beş, on yirmi, bu huylanın arkasında gidecek kaç tane çıkarsa o kadar aile, buraya gidecekler, Orada yeni bulunmuş bir adaya hicret edip orayı imar eden ve dünyadan bağlarını kesmiş bir âlemde kendi hayallerine göre bir cennet kurmayı hayal hicranları gibi, çiftlikte saflık, kardeşlik, samimîlik mayalarıyla yoğrulmuş bir cemiyet kuracaklardı.” (Uşaklıgil, 1969:529–530)

Halit Ziya, bu hayalin peşinden koşanlarla ilgili değerlendirmelerini yaparken Safveti Ziya'nın da içinde bulunduğu ekip için şunları yazıyor:

“Servet-i Fünûn sayılarının bu zamankilerini çevirmek zahmetine katlananlar görürler ki orada toplanan grubun sanatta, garp görüş ve usulünü Türk edebiyatına ve fikir işlerine tatbikte ileriye doğru pek hızlı bir yürüyüşü olmuştur.. Şahsiyetler daha ziyade beliriyordu. Hüseyin Cahit'in, Mehmet Rauf'un yanında Ahmet Hikmet, Saffeti Ziya ve benzerleri kendilerini tanıtıyordu; hele şairlerin her hafta getirdikleri eserler gösteriyordu ki onlar eskileri tanımakta, onların sanatına sahip olmakta hatta rakiplerine, eskileri sever denen sınıfa üstün olduklarını ispat etmekle kalmayarak Türklük âlemine tamamıyla yeni bir ufuk açıyorlardı, ve anlaşılmıştı ki Türk edebiyat ve fikriyatının gelecek güneşi bu ufuktan doğacaktır. Bu sanatçıların yanında tetkik ile tettebbu ile uğraşanlar da vardı, onların başında da Ahmet Şuayip geliyordu. Hayat ve Kitaplar sıra yazıları gösteriyordu ki Edebiyat-ı Cecide'dekiler garbin fikir hareketlerini takipten geri kalmıyorlardı ve içlerinde –mesela Ahmet Reşit- bir yandan çok ince işlenmiş şiirler yazarken bir yandan da içtimaiyatla, felsefe ile uğraşanlar vardı.” (Uşaklıgil; 1969:531)

Önce Servet-i Fünûnda tefrika olunduktan (1898–1899, C. 15–16, s. 385–412) sonra 1912 yılında kitap olarak ilk baskısı yapılan **Salon Köşelerinde** yazarın kitap halinde yayımlana bilen tek romanı olma özelliğini de korumaktadır. **Yıldız Böcekleri** adıyla Resimli Kitap dergisinde tefrikasına başladığı (1908–1909, C.1–2, S.

1-12) romanı ise 9 tefrikanın ardından devam etmemiştir. Edebiyat araştırmacıları tarafından üzerinde en çok fikir beyan edilen eseri de Salon Köşelerinde'dir. Böyle olmasında eserin başarısı kadar galiba yeni harflerle yayınlanan tek kitabının da bu olmasının rolü de vardır diyebiliriz.

“Servet-i Fünûn'da Salon Köşelerinde adıyla bir romanı yayınlanan Saffeti Ziya'yı da bu arada saymak gerekir. Dil ve üslûp bakımından Mehmet Rauf ve Hüseyin Cahit gibi nispeten sade ve süslemeden uzak olan yazarın bu tek romanında, süslenip püslenip salonlarda toplanma, eğlenme, dans ve kadın peşinde koşma ile geçen bir hayat, yazarın kendi hayatı, hikâye edilir. Salon hayatının bütün modalarını ve görgü kurallarını, millî-vatanî duygularla garip bir tarzda birleştiren romanın bu fikrî tutarsızlığın yanı sıra, tasvir ve tahlil ettiği karakterlerin de hiçbir psikolojik gerçekliği yoktur.” (Huyugüzel, 1984:61)

“Safvetü Ziya, dil ve üslûp bakımından, daha çok Mehmed Rauf ile Hüseyin Câhid'e yakındır. Salon Köşelerinde, İstanbul'un kozmopolit çevrelerindeki hayatın tasviridir. Gerek bu romanda ve gerekse hikâyelerinde fikir unsuru zayıf olduğu gibi, yazar, karakter tahlillerinde de başarıya ulaşamamıştır.” (Akyüz, 1979:113)

Dense de Fecr-i Âtî'cilerden Refik Halid'in kimseyi beğenmezken sadece Safvetü Ziya'yı beğenmesi de enteresandır:

“Filhakika Refik Halid'in bütün hamûle-i edebiyesi Maupassant'ın romanlarından ibarettir. Loti ile hiçbir münasebeti yoktur. Çünkü onu tanımaz ve sevmez bile. O zaten Fransız ve Osmanlı muharririni ve üdebâsı içinde hiç kimseyi sevmez. Onun için sadece bir 'Maupassant' mevcuttur. Çünkü Maupassant'da hayat ve cinnet vardır. Refik Halid ise deli olmadan ölen kimselere akıllı diyemez. Hugo'yu âdi, Musse'yi budala bulur. Dandent'den çekinir. Zola'dan iğrenir, Goncorurt'lardan nefret eder, bilhassa Goncaurt'lara karşı pek kindardır. Çünkü, çünkü... Goncour'tlar Maupassant'ın aleyhinde yazmışlardır.

Refik Halid Edebiyat-ı Osmaniyede kendi yazılarından maada okunacak hiçbir şey bulamaz. Mai ve Siyah'ı can sıkıcı bulur; Aşk-ı Memnû'nun isminden iğrenir; Hayal İçinde'ye bîmâna der. Hülâsa... Az daha unutuluyordum; Refik Halid Türkçe yazılan Asâr-ı Cedide içinde yalnız birini beğenir. Salon Köşelerinde... Bilmem hatırlar mısınız? Salon Köşelerinde, bu Saffeti Ziya Bey'in bir romanıdır. İşte Refik'in mağrur ve mutaazzım nazarlarını kendi üzerine celbe muktedir, yalnız budur. Bu eserciktir. Çünkü bunda, salon kelimesi vardır ve Refik 'Salon Adamı' olarak geçinenlerdendir. (Yücel, 1957:98)

“Salon Köşelerinde” romanı İstibdat devri İstanbul'unda ecnebi çevrelerde yaşamaya alışık bir salon adamının yabancı kültürler arasında karşı karşıya kaldığı dramı anlatan bir 'devir' romanıdır. Servet-i Fünûn edebiyatının kültürel ve muhit bakımından en uç noktasını temsil eder.

Romanın kahramanı Şekip, çalışmadan yaşayan, bütün zamanını Beyoğlu, Şişli, Tepebaşı gibi Levanten, gayri Müslimlerin oturduğu, elçilik ve konsoloslukların bulunduğu bir çevrede geçiren batılı anlamda iyi eğitim almış bir gençtir. Bütün

meşguliyeti başta Pera Palas olmak üzere, elçilik ve yabancı derneklerde bulunmak; burada tanıdığı kadınlarla dans edip eğlenmektedir. Kendisini bir batılı gibi yetiştirmiştir.. Çok iyi dans etmektedir. Kadınların ruhunu okşayan ve sempatik ilişkiler kurabilen bir salon adamıdır. Kompliman ve nüktedeki yeteneği sayesinde kendisine kadınlardan oluşan bir çevre edinmiştir.

Şekip, içinde bulunduğu memleketin ruhundan uzak azınlıkların muhitinde yerli bir renk olarak manzaraya çeşni katmaktadır.

Hayatını bu gibi eğlenceler içinde geçiren Şekip, bir gün, İstanbul'a işleri için gelmiş bir İngiliz tüccarın kızı Lydia ile tanışır. Pera Palas'ta onunla vals eder. Kızı güzel bulmakla birlikte onda kendisini çeken bir tarafını fark etmekte gecikmez. Romanın vak'ası da bu tanışma ile başlar. Mis Ldia birçok İngiliz kızı gibi katı bir terbiye ile yetiştirilmiştir. Medenî ölçüler içinde erkeklerle görüşmekten, dans edip sohbetten bulunmaktan çekinmez. Bu görüşmelerini de çoğu kez annesinin onayı ile yapar. Dönemin eğlencesinin nabzının attığı bir yer olan Pera Palas otelinde çoğu yabancı müşteriler için her gece balolar düzenlenmektedir. Şekip de buranın müdavimlerindedir. Hemen her gece otelin küçük ve büyük salonunda ecnebi kadınlarla erkekler kendi kültürlerinin atmosferi içinde eğlenmektedirler.

Şekip ve onun gibi Türk erkekleri de bu eğlencelere katılmakta yabancı dostlarıyla eğlenmektedirler. Lydia ile Şekip arasındaki yakınlaşma hep yukarıda adı zikredilen muhitlerde gerçekleşir. Şekip neredeyse bu çevrenin bütün kadınlarını tanımaktadır.. Onlarla beş çaylarına katılır, onlardan bilmediği dansların derslerini alır, sohbet eder ve bir zen-dost gibi kadınların egemen olduğu çevrede bulunmaktan haz duyar.

Şekip ile Miss Lydia aşkı tek taraflı bir münasebettir. Her iki arkadaşın konuştuğu ortak konular başta kadın-erkek münasebeti, aşk ve evlilik. Lydia'nın Şekib'in sevgisine karşılık vermemesi iki gencin aşk ve evlilik konusunda farklı düşüncelerinden kaynaklanmaktadır. Şekip romantik ve duygusal davranırken Lydia mantıklı ve kuralcı davranır. Böylelikle iki genç arasında aşk ilişkisi fazla ilerleyemez. Romanın sonunda Lydia'nın Şekib'i Lonra'ya davet etmesi vak'anın kırılma noktasını gösterir. Şekip içinde buldukları İstibdat devrini kastederek hür olmayan insanların sevdiklerine kavuşamayacağını söyler ve genç kızın davetini reddeder. Böylece bu devrin metinlerinde görülen kimi başarısızlıkları devrin idaresine havale etme huyu burada da kendisini göstermiştir.

Romanın sonunda Şekib'in akıbeti meçhul kalır. Okuyucu ancak romanın başına dönerek eserin başkarakterinin akıbetini öğrenir. Roman yazara arkadaşı tarafından gönderilen bir mektupla başlar. Mektupta Şekip adlı ortak arkadaşlarının Hulusi'ye gönderdiği ve aslında romanın kendisi olan bir 'hikâye'den ibarettir. Şekip nedeni açıklanmayan bir hastalıktan ölmüştür. Annesi de oğlunun son arzusunun yerine getirerek mektubu arkadaşına gönderir. İşte roman Şekib'in yaşadığı bu kırık aşk macerasının öyküsüdür. Altan alta istibdat devrinin bir eleştirisi olan roman, kahramanının pek de haklı olmayan sebepleri yüzünden bir rejim eleştirisine dönüştürülmüş olmasıyla zayıf bir tablo çizmektedir. (Kolcu, 2010:374-375)

Ali İhsan Kocu'nun "Alafranga Centilmenin Dramı: Salon Köşelerinde" şeklinde değerlendirdiği bu romanın başkahramanı aslında Safveti Ziya'nın bizzat kendisidir dense yeridir.

Safveti Ziya, Salon Köşelerini Servet-i Fünûnda tefrika halinde yayımlarken sansür yüzünden bazı yerlerini çıkartmak zorunda kalmıştır. Ancak eserin Meşrutiyet'ten sonra kitap halinde yayınlanması söz konusu olunca oturmuş metin üzerinde yeniden çalışarak bu eksiklikleri tamamlamıştır Hatta kitaba bir de ön söz yazmıştır. Bu ön sözün ilk cümlesinde daha bir itirafta bulunur: "Bence pek kıymetdâr gençlik hatıralarını ihtiva eden bu romanın..." der ve "Şekip, gençliğimin benim için pek kıymetdâr bir hatıra-i husrânıdır." Diye devam eder.

Bu romanı niçin ve nasıl yazdığını sorumuza da cevap niteliğinde şunları anlatır:

"Bir gün Halit Ziya ile Mehmet Rauf'un: 'Niçin ufak hikâyelerle iktifa ediyorsun, ehemmiyetli bir roman yazmıyorsun?' teşviki, Ahmet Hikmet'in: 'Sen salon hayatında milliyetimiz nokta-i nazarından geçirdiğin tecrübeleri, ihtisâsâtı, başından geçen ufak-tefek birtakım maceraları, hattâ akîm kalmış maceralarını bile hayalinde istediğin gibi yaşatarak bir eser yazsan ne iyi ederdin. Bu zeminde şimdiye kadar bir eser yazılmadı. Bunu sen yazmalısın' yolunda irşâdı sayesinde Salon köşelerinde romanımın esasları kuruldu." (S. Ziya, 1912:3)

Safveti Ziya'nın sosyal ve edebi muhitini oluşturanlardan Halit Ziya Uşaklıgil'in hatıralarını topladığı Kırk Yıl isimli kitabındaki şu satırlar da "Salon Köşeleri" romanının kahramanı Şakib'te Safveti Ziya'nın hayatından izlerin olduğunu doğrulamaktadır. Buluşma noktalarından birisi olan Tepebaşı bahçesindeki bir anılarını anlatırken:

"Bu bahçede âdeta seviştiklerimle buluşmak için bir buluşma yeri verilmiş gibiydi. Bu arada Edebiyat-ı Cedide ile alâkalarından dolayı Saffeti Ziya ile Ahmet Hikmet'i anacağım. Biri Salon Köşelerinde, ikincisi "Haristan ve Gülistan" ile edebiyat âlemine sıkı sıkı bağlanmış oldukları gibi memurluk hayatına daha sıkı bağlıydılar. Saffeti Ziya bir aralık, galiba huyunun hafifliğinden kaybettiği sadrazam damatlığı sırasında, Şuray-ı Devlet azalığında tutunmuş, öteki Hariciyede şehbenderlik işlerinin başlıca hulefasından olmuştu. Daha sıkı bağlarla dedim, bu söz Ahmet Hikmet için pek doğru idi. Saffeti Ziya için düzeltmek lâzımdır. O hayatta, son yılları bir tarafa bırakılırsa, her şeye çok gevşek bağlarla bağlıydı. Bütün ömründe en kuvvetli bağı iyi giyinmek, iyi yemek, bol para harcayarak en geniş ölçüde yaşayıp eğlenmek ve eğer bu ihtiyaçları tatmin etmişse, hatta belki buna da pek lüzum görmeyerek, her zaman gülmek noktalarına gitti. Kıvrak, şakrak bir gülüşü vardı ve size her zaman doksan dokuz taneli bir tespih sırasıyla fıkraları, sergüzeşleri zincirini çevirirken bunlara o gülüşleriyle aralık kor ve mutlaka anlatılan şeylere pek istek duymazsanız bile o gülüşlerin neşesi sizi yakalayarak birlikte sürüklerdi.

Onu son yıllarında değil gençlik yıllarında tanımış olmalıydı ki tamamıyla anlaşılmalı olsun. İnce hatta zayıf, her zaman şık, her zaman canlı, Beyoğlu'nun salonlarında, Boğaziçi'nin seyir yerlerinde başarıyla kiskanılan, o zamanın en iyi

vals eden, en güzel Fransızca, İngilizce konuşan, Türk âleminin sivrilmiş güzel kadınlarına yanaşmak için en kurnaz çareler bulan bir genciydi. Ciddî olarak ne varsa hepsine pek gevşek bağlarla bağlı olan gençten Edebiyat-ı Cedide'ye de sıkı sıkı bağlanmış olmak beklenemezdi, fakat ona bağlanmak işinin en son mikyasında karışmış hele şahsan bizlere, bu arada bana pek bağlanmıştı; ben de ona. Onun için her bahçeye gidişte onunla buluşmak pek alışılmış idi. Ahmet Hikmet de kaleminden çıktuktan sonra gelip bizi bulmakta acele ederdi. Acele kelimesini kullanırken onun telaşla, sanki hemen ilk dakikada bulamayacak olursa bir daha bulmak imkânı çıkamayacakmış merakıyla, adeta koşarak, fıldır fıldır etrafa göz gezdirerek bahçeye girişini görüyorum. Bütün varlığı sınırlarının mahkûmu olan bu adam her şeyde acelenin bir timsali idi. Hâlbuki bizi bulamamasına, kalabalığın içinde kaçırmasına imkân yoktu; bahçe gediklileri arasında ben de en önde gelenlerden biri olduğum için hemen her vakit aynı masayı tutardım ve bu masa orkestra yeri ile çalınacak parçaları gösteren levhanın arkasında bulunurdu.

Ahmet Hikmet söylemekten çok dinlemek tarafında idi; fakat söylerken ağzından çıkan sözlerden çok ellerinin gayet kalabalık, etrafı dolduracak kadar geniş işaretleri vardı ve kendi kendisine lakırdısının heyecan vermesi lâzım geleceğine hükmettiği yerlerde, gözlenemeyecek derecede gayet çevik sağ elini göğsüne çarpışları olurdu ve o zaman elinin her çarpışına arkadaşlık eden bir de kesik kesik gülüşü vardı.

Bu harekete o kadar alışmıştı ve o sırada her vakitkinden o kadar fazla sevimli olurdu ki ben dayanamaz, onunla birlikte sanki heyecanlanarak gülmeye başlar, göğsüne vuran elini tutarak: 'Şu sinezenlikten (Göğüs dövücülükten) vaz geç de öyle konuşalım!..' derdim.

Bilmem son yıllar ona türlü acılar ve yorgunluklar getirince, hele onu sonunda genç sayılacak yaşta alıp götüren hastalık ilerleyince yine öyle coşar ve sinezenlik eder miydi?

Biz üçümüz böyle toplanınca ben pek az söylemeye fırsat bulurdum, yalnız söylemeye değil, çalınan şeyleri dinlemeye de... O zamanlar her iki bahçede pek iyi çalgı takımları bulunurdu. Salvelli gibi, Lange gibi üstatların idaresi altında orkestralar zor beğenen kulakları, fakat halk kalabalıklarına gidecek eserlerle, tatmin ederlerdi; bir dakika, üç dakika belki susulurdu; fakat hele Saffeti Ziya için bu susmak işkencesini sürdürmek her zaman kolay olmazdı.

Bir gün Ahmet Hikmet her vakitten daha fazla bir aceleyle, bir telaşla bahçeye girdi ve bize koşarak Saffeti Ziya'nın bir hikâyesini keserek:

—Ne oldu? Diye sordu.

Bu sual bana soruluyordu. Şaşkınlıkla yüzüne baktım:

—Ne, ne oldu? Dedim.

Suluk soluğa: -H. Nazım'la A. Nadir ne için Servet-i Fünûn'dan çekilmişler? Ne için Malumat'a gitmişler? Diye sualini tamamladı.

Hiçbir şeyden haberim yoktu:

—Katiyen haberim yok! Dedim. Sonra bu haberin bende meydana getirdiği tesiri tefsir ederek: -Pek garip!.. Diye ilave ettim.

O zaman Ahmet Hikmet oturdu ve sinezenliğine ara sıra dönerek coştı:

—Hiç garip değil! Ben Bunu zaten bekliyordum. Beklemediğim bir şey varsa o da Malumat'a gitmiş olmalarıdır.” (Uşaklıgil, 1969:540–542)

Servet-i Fünûn'dan bu kopmaların yaşandığı süreçte Safveti Ziya, duruşunu hep muhafaza etmiştir. Safveti Ziya'nın hayat tarzını anlatması ve onun yaşadığı devrin ruhunu, baskı ve korkularını yansıtmaya açısından Halit Ziya'nın kaydettiği şu hatırayı da burada zikretmekte fayda var:

“Bir bahar cuması Saffeti Ziya'nın teklifi üzerine araba ile Kâğıthane gezintisi yapmıştık. Şehrin her tarafından akın akın gelen konak ve kira arabaları Kâğıthane'ye inen dolambaçlı ve dolaşmaya çıkanları feslerinden ayakkabılarına kadar sarı esmer bir renge boyayan tozlu yolundan sarkarlar, aşağıda Çağlayan'dan yokuşun sonuna kadar gidip dönen bir halka içinde dönerlerdi. Bu dolaşmanın tek zevki arabadan arabaya süzgün gözlerin, ara sıra küçücük pusulaların, fıstık ve çiçek gibi şeylerin taşıdığı arzular ve beslediği ümitlerden başka bir şey değildi. Bu araba dolaşması Kâğıthane gezintisinin kibarca parçasıydı, bayağıca sayılan bu gerçekte asıl kır eğlencesi sayılmaya değer olan kısım Çağlayanlar'dan sonra dere âlemiydi.

Bu çeşit gezmelerin pek pervasız bir kahramanı olan Saffeti Ziya ile bu gezintiden tozlara bulanmış olarak dönüyorduk, her zamanki gibi dönüş âleminde de arabaların çeşitli yerlerde durmalarına bizde katılarak sonunda artık arabaların zinciri dökülüp hızla Şişli caddesini geçerken biz de katara katıldık. Tam Osman Bey Bahçesi köşesinde eve dönmek üzere Nişantaşı yolunu tutmak dakikasında ne oldu anlayamadık, bizim kira arabasıyla ağır bir konak arabasının dingilleri birbirine takıldı: ve bu iki arabanın hayvanları ürkerek bir karışıklık oldu. Ben bu işin içinden nasıl çıkılacağını merakla beklerken Saffeti Ziya kulağıma eğildi:

-Eyvah!.. Dedi. Mahvolduk. Çabuk arabadan inelim!.. Ve hemen telâşla, hayvanlarını yatıştırmaya çalışan arabacının cebine ücretini sıkıştırarak atladı, ben de atladım, o sıkı adımlarla yürüyordu, sonunda yetiştim ve niçin mahvolduğumuzu anlamak merakıyla yakaladım.

-Ne var, niçin koşuyoruz!.. Diye sordum. Soluk soluğa anlattı, ilkin:

—Belâdan kaçmak için... Diye başladı, sonra işi açıkladı.

Araba, Reşat Efendi'nin en büyük şehzadesi Ziyaettin Efendininmiş, arabadaki sarışın genç da şehzadenin ta kendisi imiş. Reşat Efendiye, onun şehzadelere, hatta adamlarına rast gelmek, onlarla selamlaşmak, böyle bir kaza sonunda olsa bile buluşmak ne demek olduğuna dair uzun uzun bilgi veren ve o gün beni aşırı

bir vesvese ile söylüyor zannına düşüren Saffeti Ziya ancak benimle beraber eve geldikten ve bir kahve içtikten sonra yatıştı.

Ben aslında İstanbul'u çeviren tehlike ağının içinde Reşat Efendi tehlikesinin ne ehemmiyetli bir düğüm olduğu için pek çok hikâye dinlemiştim Saffeti Ziya'nın eklediği bilgi ile bu tehlikenin ehemmiyeti büsbütün anlaşılmış oldu.

Reşat Efendinin sade kendisinden, gölgelerinden değil adından da ürkülürdü. Hamit'ler Hamdi veya Hâmit olmuştu, Murat'lar Mir'at, Reşat'lar Neşet adlarını almışlardı; o tarihlerde kütüğe Hamit, Murat, Reşat ismiyle yeni doğmuş çocuk kaydedildiği belki hiç olmamıştır.

Reşat Efendinin arabası geçerken yolunuz üzerinde rastladınız da bir yan so-kağa sapmadınız yahut bir dükkâna girdiniz de orada Efendinin adamlarından birini buldunuz, hele onun hekimlerinden, onun mağazalarından biri ile münasebete girdiniz mi haftalarca bundan çıkacakları bekleyerek korku içinde yaşamaz, uykunuzda sıçramanız lâzım gelirdi; ve bu korku boş çıkarsa bu talih eserlerini nasılsa fark edilmemiş olmanıza vermeliydiniz.

Boğazınızda bir hastalık mı var, Taptas, gözlerinizde bir zayıflık mı var Gabrielidis hatıra gelmeliydi; Konstantara kardeşlerin kuyumcu dükkânı, Vidoviç terzi mağazası eşliğinden atlanamayacak uğursuz yerlerdi.

Bu suretle Reşat Efendi tehlikesinin İstanbul'da her adımınızda sizi uçuruma yuvarlayabilecek bir taş olduğunu iyice bilmek ve her zaman yoklaya yoklaya, düşüne düşüne yürümek zorunda idiniz. Bunu artık iyice öğrenmiştim.” (Uşaklıgil, 1969:438-440)

“Salon Köşelerinde” romanının Safveti Ziya'nın hayatından ve devrin ruhundan izler taşıdığı hususunda Ali İhsan Kolcu da şu yorumu yapmaktadır:

“Nihayet yazar baklayı ağzından çıkarır. İstanbul artık Fikret'in Sis şiirinde tarif ettiği 'köhne Bizans'tır'. Şekip bu Bizans'ta yaşar. Onun sunduğu süfli lezzetlerle sarhoş olur. Bu konuda herhangi bir baskı ve zulüm görmez.

Sonuçta romanın başkarakteri yazarın ta kendisidir. Salon Köşelerinde onun bilinen renkli hayatından sahnelerle örülmüş eserdir. Bu bakımdan Şekip karakterini edebiyatımızın ilk aylak tipi olarak kabul edebiliriz. Zira onun nerede çalıştığı, neyle geçindiği, ailesi, arkadaş çevresi hakkında –Hulusi adlı dostu dışında- hiçbir şey bilmeyiz. Şekip en az âşık olduğu İngiliz kızı Lydia kadar bu topluma yabancı durmaktadır. Bir nesil önceki Emin Nihat Bey'in Binbaşı Rifat Bey'in Sergüzeşti öyküsündeki Rif'at Bey'in sağlam duruşunu Şekip'te bulmak mümkün değildir. Bir devre egemen ruh ister istemez eserlere de yansımaktadır.” (Kolcu, 2010:378)

Devrin ruhunun edebiyat eserlerine yansımaları tespit açısından bu mukayese oldukça önemlidir. Her iki eseri de okuyanların yabancı kadınlar meselesinin toplum mühendisliği açısından arka planını doğru okuma adına tefekkür etmelerinde bugün içinde bulunduğumuz durumu tahlil açısından da çok büyük fayda vardır diye düşünüyoruz.

Yazar kadrosunu Halit Ziya Uşaklıgil, Mehmet Rauf, Hüseyin Cahit, Ahmet Hikmet ve Safveti Ziya'nın oluşturduğu Servet-i Fünûn romanı üzerine Ramazan Korkmaz'ın yaptığı değerlendirmede; Safveti Ziya'nın da içinde bulunduğu bu edebî topluluğun sanat anlayışları ve eserleriyle ilgili ipuçlarını yakalarız:

“Servet-i Fünûn edebiyatının şair ve yazar kadrosu, yenileşme çabalarının meyvelerini vermeye başladığı bir dönemde ‘mektepler’de okuyarak yetişen ve modern bir Türk edebiyatı yaratma iddiasındaki (Kavcar, 1985:26) gençlerden oluşur. Batı edebiyatıyla doğrudan temas kurabilen bu gençler, sanata, mizaçları ve yaşadıkları devrin sıkı/bunalımlı atmosferi gereği apolitik bir tavırla yaklaşmışlardır.

Servet-i Fünûn romanı; aşk, ölüm, kaçış ve yabancılaşma ana izlekleri üzerine kurulur. Dar bir sanatçı kadrosu ve kısa bir zaman dilimini (1896–1901) kapsayan bu dönem; ‘toplumdan kopuk’, ‘içe kapalı’, ‘dar bir çevreye tutuklanmış’ gibi, bazı haklı tespitleri içeren eleştirilere uğramasına rağmen, yenileşme sürecindeki Türk edebiyatını, özellikle anlatı türlerinde yeni ufuklara taşır. Daha önce ezberlenmiş klasik öyküleri anlata anlata öyküleme yeteneğini ve yaratma refleksini kaybetme noktasına gelmiş bulunan Türk sanatçıları, estetik bir kaygıyla yeniden metin üretmenin zevkine Servet-i Fünûn döneminde ve onun oluşturduğu edebiyat ortamında varmaya çalışır.

Edebiyat-ı Cedide olarak da bilinen bu dönemin yazarları ve eserleri incelendiğinde, olay örgüsündeki güçlü nedensellik kurgusu, mekân-insan ilişkisindeki diyaletik boyut, kişileri rolüne uygun davranışlara hazırlayarak gerçekçi bir izlenim oluşturma ve anlatı kişilerini psikolojik derinliğiyle kavrama gibi yeniliği yapan unsurları kolayca görmek mümkündür.”(Korkmaz, 2006:127)

S. Dilek Yalçın Çelik, popüler roman üzerine yaptığı bir değerlendirmede Safveti Ziya'yı Servet-i Fünûn dışında kalan yazarlardan biri olarak kabul etmektedir:

“Servet-i Fünûn döneminde yaşamış, yazı hayatına başlamış, bununla birlikte Servet-i Fünûn dönemi yazarlarının edebiyat görüşlerinin etkisi altında kalmayan, popülist bir çizgi izleyen kimi roman yazarlarımız bulunmaktadır. Servet-i Fünûn edebiyatı dışında kalan bu yazarlarımız, popüler romanın Türk edebiyatındaki gelişmelerine, önemli katkılarda bulunmuşlardır. Servet-i Fünûn dışı edebiyat olarak adlandırdığımız dönemde yazı yazan önemli iki isim bulunmaktadır. Bunlar, Hüseyin Rahmi Gürpınar ve Ahmet Rasim'dir. Diğer yazarlar ise Safveti Ziya ve Fazlı Necip'tir.” (Çelik, 2006:375)

Diğer Servet-i Fünûncular gibi Safveti Ziya'nın ilk kitapları Edebiyat-ı Cedide Kütüphanesi yayını olarak çıkmıştır. “Edebiyat-ı Cedide Kütüphanesi adındaki dizide 1896–1901 arasında 11 eser yayımlanmıştır. II. Meşrutiyetten sonra 1909–1912 yıllarında çıkanlarla birlikte dizide yer alan eserlerin sayısı 35'i bulmuştur. Servet-i Fünûn yazarlarının şiir, hikâye, romanları ilkin bu dizide basılmıştır.” (Mutluay, 1975:129)

Cahit Yalçın Edebiyat Hatıralarında “Edebiyat-ı Cedide” Kitaplığını şöyle anlatmaktadır:

“Servet-i Fünûn yayınları ilerledikçe, epeyce bir zenginlik göstermeğe başladı. İçimde pek tatlı ve pek güçlü bir istek canlandı: ‘Edebiyat-ı Cedide Kitaplığı’ adı altında bir yayının dizisi düzenlemek: Tıpkı Avrupa basınında gördüğümüz gibi. Bu kitaplığın kılığı kıyafeti de Avrupalı olacaktı. Çünkü bizim kitaplarımız hiçbir zaman dağınıklıktan kurtulmamıştır. Zamkla hafifçe yapıştirılarak satılığa çıkarırız. Daha okuyup bitmeden parça parça dağılır. Kâğıtların Çinsini de ne yapar yapar kendimize göre seçeriz. Avrupa kitaplarına burasını da benzetemeyiz. Hele boyutları. Ne kadar Kâğıt büyüklüğü varsa bizde de o denli çeşitli boyutlarda kitap çıkar. Boyutları büyük, kalınlığı az; Kalın, boyutları küçük. Sözün kısası, düzeni, görünümü, her şeyi bozuk yayımlar. Edebiyat-ı Cedide Kitaplığı adı altında çıkacak kitaplar bu eksikliklerden uzaklaşacak, biçimce da Avrupalı eserlere benzeyecekti.

Bu buluşu Fikret ve Rauf büyük bir coşkuyla karşıladılar. Yalnız Servet-i Fünûn sütunlarını tekeline almakla yetinen edebiyat, tam bir varlık göstermiş olamazdı. O zamana kadar yayımlanan hikâyelerimi topladım. Bir cilt oluşturacak kadar çoğalmışlardı. Bunlar, çevresinde pek tatlı düşlerle vakit geçirdiğimiz Edebiyat-ı Cedide Kütüphanesi’nin ilk sayısı olarak Hayat-ı Muhayyel adıyla yayımlandı. Kitaptaki ilk hikâye, kitaba adını veriyordu. Avrupa hikâye kitaplarında olduğu gibi!

Bugün Edebiyat-ı Cedide Kitaplığı yayınlarından birini eline alan bir genç şu cildin karşısında hiçbir şey duymaz. Üstelik o iyi basılmamış, soluk kırmızı renkte bir anlam olabileceğini bile düşünmez. Ve inanıyorum ki basım tekniği açısından bunu sağ beğeniye bile aykırı görebilir. Oysa bu yayımlarla ilgili en küçük ayrıntıların bile bizce büyük anlamı ve önemi vardı.

Bir kez edebiyat-ı Cedide Kitaplığına giren eserlerde önsöz yoktur. O zamanlarda çıkan kitaplara göre bu şaşılması gereken bir kural dışı özelliktir. Bir yanda şiddetli bir edebiyat tartışması yapıldığı sırada böyle bir edebiyat topluluğu adına yayımlanan kitaplarda tutulan yolun savunusunu yapacak bir önsözün eksikliği şaşkınlık verici değil midir? Biz de bunu çok istemiştik. Eserlerimizin başında kuramlardan, sanatımızdan, düşüncemizden, amaçlarımızdan söz etmeyi gerekli görmüştük. Ama bizi bütün bu tasarımlardan vazgeçiren büyük bir düşünce vardı. Önsöz yazacak olursak Abdülhamid’e dua etmek gerekecekti. Çünkü çıkan bütün kitaplarda her yazar bunu böyle yapıyordu. Önsöz yazıp da Abdülhamid’e dua etmemek, sürgüne gitmeyi göze almaktı. Biz Abdülhamid’e isterse belâyı savuşturmak için olsun dua etmeyi insan onuru ve yurt sevgisiyle bağdaştıramaz görüyorduk. İşte bunun için kitaplarımız önsözsüz çıktı. Acaba onların böyle önsözden yoksun çıkışı dikkati çekmeyecek miydi? Bu yüzden ‘jurnal’ edilmeyecek miydik? İşte bir yürek çarpıntısı noktası.

Sonra kabın kırmızı renkte olmasını ben düşündüm ve bunda ben direttim. Kırmızı üzerine beyaz yazı. Kırmızı ve beyaz: bayrak rengi, Türk rengi, yurt rengi, Sansürcünün baskısıyla dilsiz haline gelen kitaplarımız hiç olmazsa uzaktan görünüşleriyle zihinlerde yurt kavramını uyandıracaklardı. Ve aynı zamanda kırmızı, kan ve devrim rengi...

O zaman bizim yüreklerimizi çarptıran, bize en önemli yaşam sorunları gibi görünen bu şeyler belki de şimdi gülünç bir takım çocukluklar sayılacak. Çocukluk, belki. Ama bugün bile iddia edebilirim ki gülünç değil. Amaç soylu ve yüksek olduktan sonra ayrıntılar gülünç olamaz. Keşke böyle çocukluklar eylemlerimize her zaman egemen olsa.

Edebiyat-ı Cedide Kitaplığı bu korktuğumuz noktalardan hiçbir derde uğramadı. 'Hayat-ı Muhayyel', basimevlerimizin olanak verdiği ölçüde uygar ve batılı bir biçimde yayımlandı ve... satıldı! Hayat-ı Muhayyel'in satışından biriken parayı Fikret'e ödünç verdim, o da Rübab-ı Şikeste'yi (kırık Saz) bastırıldı. O daha çok satıldı. Artık bütün güçlük yenilmişti. Arkadaşlara da yüreklilik geldi. Yayınlar birbirini izlemeye başladı."(Yalçın, 1975:123-124)

Safveti Ziya'nın ilk kitapları da Hüseyin Cahit Yalçın'ın anlattığı bu "Edebiyat-ı Cedide Kütüphanesi" yayınları arasında yayımlanmıştır.

Safveti Ziya'nın Kitap Halinde Basılan Eserleri

Roman

1. **Salon Köşelerinde**, İst. 1328/1912, 228 s., Ahmet İhsan ve Şürekası Matbaacılık Osmanlı Şirketi, Edebiyat-ı Cedide Kütüphanesi Adet: 24, Muhtar Halit Kütüphanesi Külliyyatı Millî Romanlar Kısmı Adet: 1

Salon Köşelerinde, Çevrim Yazı ve Sadeleştirme: Nuri Akboyar, İst. 1990, Güneş Yay., Argos Kitaplığı:2 (Kitabın bu baskısı Argos'un parasız eki olarak verilmiştir)

Salon Köşelerinde, Haz.: N. Akboyar, İst. 1998, TİB Yay.,

Hikâye

1. **Bir Safha-i Kalb**, İst. 1318/1902, 50 s., Naşiri: El Seyyid Mehmed Tahir.

Bir Safha-i Kalb, 2. bs., İst. 1318/1902, Malumat Kütüphanesi.

Bir Safha-i Kalb, İst. 1328/1912, 191 s., Muhtar Halid Kütüphanesi Millî Romanlar Kısmı Adet: 3, Edebiyat-ı Cedide Kütüphanesi

Bir Safha-i Kalb, İst. b.t.y., 191 s., Tanin Matbaası, Edebiyat-ı Cedide Kütüphanesi.

2. **Hanım Mektupları**, İst. 1329/1913, 144 s., Tab ve Naşiri: Muhtar Halid Kütüphanesi, Muhtar Halid Külliyyatı, Kısm-ı Millî Adet: 7.

3. **Kadın Ruhu**, İst. 1330/1914, 44 s., Tanin Matbaası, Muhtar Halid Külliyyatı, Kısm-ı Millî Adet: 11.

4. **Silinmiş Çehreler, Beliren Simalar**, İst. 1924, 138 s., Orhaniye Matbaası, Sahip ve Naşiri: Kütüphane-i Sûdî.

5.**Sevda-i Girizan** (Ali Haydar Emir'in Bir Melek Değil hikâyesiyle birlikte aynı kitapta basılmıştır) İst. b.t.y., Matbaa-i Orhaniye Hikâye Külliyyatı, 18. Sayı.

Tiyatro

1.**Haralombos Cankıyadis**, İst. 1328/1912, 152 s.,Matbaa-i Ahmet Hsan ve Şu-rekası Muhtar Halit Kütüphanesi Külliyyatı Millî Roman ve Tiyatro Kısmı Adedi:2, Edebiyat-ı Cedide Kütüphanesinin 25. Adedi.

Görgü ve Protokol Kuralları

1.Âdâb-ı Muaşeret Hasbihalleri, Ank. 1927, 234+3 s., Türk Ocakları Merkezi Heyeti Matbaası.

2.**Dahili Teşrifat Rehberi**, İst. 1928, 80 s., Matbaa-i Ebûziya.

Dâhili Teşrifat Rehberi, Ank. 1928, T. C. Hariciye Vekâleti Yay. (Hariciye Vekâleti Dâhili Teşrifat rehberi)

3.**Nasıl Giyinmeli?**, 1928.

“Bir Safha-i Kalb”, adlı hikâyesini ilk önce 50 sayfalık müstakil bir kitap olarak yayımlayan (1902) Safvetî Ziya, aynı yıl içinde kitabın ikinci baskısını da yaptırır. 1912 yılında Salon Köşelerinde adlı romanıyla popüler olunca “Bir Safha-i Kalp” ile birlikte; daha önceleri dergilerde yayımlanmış olan, Bir Yâd (1896),Bir Sergüzeşt, Sevda-i Girizan (1898) ,Göksu Dönüşü ve Bir Tesadüf (1900) adlı hikâyelerini bir kitapta toplayarak yayımlatır (1912). Kitaba ad olarak da kitabın içindeki ilk hikâye olan Bir Safha-i Kalb’i verir. Kitaptaki ilk hikâyenin esere ad olarak verilmesi Ser-vet-i Fünuncuların batıdan aldıkları bir gelenektir.

Bir Safha-i Kalb’de ana çizgileriyle vak’a şöyledir: Vicdan Hanım, evliliğinden memnun değildir. Çocuğu olmadığı bahanesiyle eve getirilen odalığı kıskanmaya başlar. Bu kıskançlık onu perişan eder, istenmeyen davranışlar geliştirir. Kendini eğlenceye verir. Bu eğlence günlerinden birinde Boğaziçi gezintisinde Şekip’e rastlar. Bu rastlantı onun dünyasında yeni bir sayfa açar. Şekip’le bir gönül macerası yaşar. Kısa bir zaman sonra da bu aşktan bıkar. Yeni bir maceraya atılabilmek için Şekip’i terk eder.

Bu hikâyede öne çıkarılan tip Vicdan Hanım’dır. Vicdan Hanım, Çerkez da-dırlarla İngiliz mürebbiyelerin elinde büyümüş, ciddi bir tahsil arasında hayalper-verâne fikirlerle oyalanmış olduğu cihette zaman zaman bu iki muhtelif muhitin nufûzu ve tesiri altında kalmıştır.

Bu hikâyede, aile bağlarının zayıflaması, karı-kocanın birbirlerine saygı ve sev-gisini yitirmesi, her iki tarafı fa mutsuz edebilir, ailedeki mutsuzluk eşeleri dışarıda mutluluk aramaya itebilir mesajı vermiştir. Bunun yanında okunan kitaplardaki romantik, maceraperest tiplere özenmenin ve onlar gibi olmaya çalışmanın yanlış-lığı vurgulanıyor. Böyle davranmaların sonunun pek iyi olmayacağı gerçeği sergi-leniyor. (Tekşen, 1994:198)

Vicdan iyi eğitim görmüş biridir. İngilizce ve Fransızca'yı çok iyi bilir ve bildiği bu dilleri de her fırsatta çok iyi kullanır. Vicdan Hanımın bu hevesceklığında ve hayalperest, macera arayışında yetiştirilme tarzı kadar okuduğu kitapların da etkisi vardır. Hikâyenin 17. sayfasında yazar bunu şöyle anlatmaktadır:

“Bunda bir zamandan beri okuduğu romanların da büyük tesiri olmuştur. Bourget'in Muamma-yı Elîm'ini, Maupassant'ın Furkum La Mor'unu, Marcel prevost'un bütün hikâyelerini okumuş, okudukça kendini bu eserlerdeki kadınlarla mukayese ederek kalbinde yavaş yavaş sergüzeşt ve macera arzusu uyanmaya başlamış ve günler geçtikçe Vicdan bunları kendisinin bir hakkı sarıhi, hayatının tecrübesi, hislerinin lüzumu gibi telakki etmiştir.”

Bu hikâye, bize ünlü Fransız romancısı Gustave Flaubert'in (1821–1880) Madame Bovari adlı romanının kahramanını hatırlatmıştır. Madame Bovari; 1849 yılında Türkiye'ye de gelen Gustave Flaubert'in ilk romanıdır. Gustave Flaubert, kısmen romantik bir yazar olmasına rağmen, bu eser dünya edebiyatında realist roman tarzının da ilk başarılarından sayılmıştır.

Romana adını da veren Emma Bovary, kendini içinde yaşadığı toplumdan üstün gören, kocası ile geçirdiği silik hayattan nefret edip daha romantik bir hayat arzusuyla, kendini bir takım taşra çapkınlarına kaptıran bir kadının hikâyesidir.

Hayal kurmayı seven ve gönlü kurduğu hayallerle dolu bir çiftçi kızı olan Emma, Charles Bovary adında, sade ve sönük ruhlu bir doktorla evlenir. Kocasıyla birlikte Rouen şehrine yakın bir kasabada yerleşip mucizesiz bir hayatı yaşama-ya koyulurlar. Hâlbuki Emma Bovary hayalperest bir kadındır. Üstelik hayalinin gelişmesini sağlayacak şartlar içinde yetişmiştir. Daha çok küçükken macera romanları okumuş ve okuduğu romanlardaki hayatı yaşamak emelleriyle dolmuş bir ruhtur. Bu sebeple yaşadığı çevrenin kendisinden çok, ufuklarıyla oyalanan ve ufuklar ötesini tahayyül eden Emma, kocasının sade ve hevesiz bir insan olduğunu hissedince, onu kaba ve sevimsiz bulur. Yeniden hayallere dalar, bu sebeple yaşadığı kasabada bir malikâne sahibi olan Rodolphe Boulanger'nın ağına düşmesi kolay olur.

Kitaptaki diğer hikâyelerde de Bir Safha-i Kalb'deki gibi aşk, ihanet, terk edilmek, aşkın yarattığı kuşku, kıskançlık gibi konularla entrik unsur oluşturulmuştur. Meselâ: Bir Sergüzet adlı hikâyede; Boğaziçi'nde herkes tarafından tanınan ve bilinen Donjuan Namık'ın hazin bir aşk hikâyesi anlatılmaktadır. Yirmi yıl önce yaşanan bu aşk macerasına Boğaziçi'nde yaşayan herkes o zamanlar şahit olmuşlardır. O zaman için sonu acı bir şekilde biten bu aşk, herkesi derinden etkilemiş ve üzmüştür. Yazar bu aşkın unutulmadığını, üzerinden geçen onca seneye rağmen hâlâ hatırlandığını öğrendiğinde bu hikâyeyi bir arkadaşıdan dinleyerek Bir Sergüzeşt'i yazar.

Göksü Dönüşü'nde de konu yine aşktır. Bediâ ve onun aşkı üzerine kurulmuş olan bu hikâyede âşğın adı bile verilmemektedir.

Sevda-i Girizan'da ise Nihat ve Feride'nin kaçan, yok olan sevdalarına dayalı aşkları anlatılmaktadır. Ancak burada yazarın aşkı sonlandıran sebeplere dikkat çekişi önemlidir: Nihat ve Feride'nin aşklarını yok eden üç sebep vardır. Aldıkları terbiye, yetiştikleri çevrelerin farklı oluşları ve maddî imkânsızlıklar.

“Nihat kaderine boyun eğmiş, aciz, çaresiz biridir. Sevdiği kızla oturup gözyaşından medet ummakta, mücadele etmeyi aklına getirmemektedir. Onun bu pasifliği, gözyaşına sığınma hastalığı dönemin genel bir hastalığıdır. Yazar, bizzat kendi şahsında yaşadığı veya etrafında gördüğü bedbinliği, çaresizliği, pasifliği Nihat tipli hikâyeye mal etmiştir. Nihat o dönemin, hikâyede şekil bulmuş teessürünün bir ifadesidir.” (Tekşen,1993:226)

Hiçbir yazar yoktur ki eserlerinde kendi hayatından kesitler sunmasın. Veya yaşanmışlığın etkisinde kalıp kahramanlarına kendi kimliğini giydiresin. Bu açıdan bakıldığında Safvetî Ziya'nın yarattığı tiplerde kendinden izler bulduğumuzu rahatlıkla söyleye biliriz. Safvetî Ziya, hayatında daima tutarlı bir kişilik sergilemiştir. Her hareketinde ölçülü olmaya çalışmıştır. Hayatı boyunca hiçbir aşırılıkta bulunmamıştır. Kendi adını verdiği gazetesi Ziya'yı çıkartırken de dediği gibi onun hayatı “itidal... itidal... itidal...”dir. İyi giyinmekten, iyi konuşmaktan, iyi yemekten hoşlandığı bilinmektedir.

Safvetî Ziya'nın eserlerindeki kahramanlar da taşkınlıklardan kaçınırlar. Daha doğrusu o, yarattığı tiplere en ufak bir taşkınlık yaptırmaz. Bu kahramanlar üzülürler, öfkelenirler, terk edilirler, kıskançlık nöbetlerine girerler ama her şeye rağmen itidal üzre olurlar güçleri gözyaşlarına yeter; o kadar ki gözyaşlarıyla etekler, yerler ıslanır ama akıllarına aşırı bir hareket yapmak gelmez... gelemez çünkü Safvetî Ziya buna müsaade etmez!...

Kendi hayatında aksiyondan pek hoşlanmayan Safvetî Ziya, kahramanlarını da aksiyondan uzak tutar. Böyle olunca da tahkiyeyi zenginleştirmek için ruh tahlillerine yönelir. Ancak bu ruh çözümlemelerinde etraflı bir tahlil yerine âşıkların ruh halleri üzerinde durulmuştur.

Safvetî Ziya, dil ve üslûpta Servet-i Fünûn edebiyatının genel ilkelerine bağlı kalmıştır. Eserlerinde kullandığı sanatkârane diliyle, özellikle de yarattığı marazî tiplerle Türk edebiyat hayatında popüler edebiyatın zeminini hazırlayanlardan biri olmuştur denilebilir.

“Türk cemiyetindeki kültür değişmelerinin, siyasî ve iktisadî çalkantıların yeni yetişen nesillere tesir etmesi kaçınılmazdı. Bu tesirlerin büyük bir kısmının fikrî açığa da cevap olan edebiyat hayatından geldiği meydandadır. Diğer taraftan yeni açılan ve Avrupaî usulle öğretim yapan okullarda öğrenim yapan kültür değişmeleriyle doğrudan karşı karşıya gelenler çoğunlukta değildir. Değişik zevk ve düşünceleri taşıyan, evlerde hususî hocalarla yetiştirilen genç kız ve kadınlarla, mektep yaşını geçirmiş veya hiç okumamış, okuyup dinleyen neslin ihtiyacına cevap verecek bir edebiyatın ortaya çıkması da tabiidir. ‘Popüler edebiyat’, ‘alt edebiyat’ adlarıyla andığımız ve bugün dahi varlığını devam ettiren, edebî endişelerin

ikinci planda kaldığı tahkiyeli eserler, 1895–1912 yılları arasında bâriz bir hayatiyet gösterir. Bir taraflıyla eski meddah hikâyelerine, orta oyununa, bir taraflıyla geniş planlı birer ballade cinsinden klasik aşk hikâyelerine, bir taraflıyla da Ahmet Mithat Efendi'nin 'cehli giderme' vazifesini üstüne alan tavrına ait açık tesirler taşıyan popüler edebiyat, Vecihi, Hüseyin Rahmi ve Ahmet Rasim ile varlığını devan ettirir." (Tural, 1892:17–18).

Biz bu isimler kadrosuna Abdullah Zühdü'yü de ilave etmek istiyoruz (Gürel,1985:90).

Tanzimat'tan Servet-i Fünûna geçişte yazdığı bazı hikâyeleri ve romanlarla popülist edebiyatın örneklerini veren Abdullah Zühdü(1869–1925)'nün ardından gelenler popülizmi tetiklemişlerdir. Bunda Servet-i Fünûncuların hayat görüşlerinin rolü büyüktür. Bu süreçte Osmanlı Türk aydınında yaygınlaşmaya başlayan inançsızlık, zamanı üç boyutuyla okuyamama acizliğinden kaynaklanan tarihî perspektiflikten yoksunluk, sıgılık ve darlık sanat anlayışı olarak edebiyatçıları da kuşatmıştır. Bu kuşatılmışlık atmosferi içinde eserler veren Saffet Nezihî, Safvetî Ziya gibi sanatkârların roman ve hikâyeleri ile örnekleri toplum tarafından da tutunmaya başlayan popüler edebiyat cemiyeti etkisi altına almaya başlamıştır. Bu olgu, Güzide Sabri Aygün (1883–1946), Ercüment Ekrem Talu (1886–1956), Muazzez Tahsin Berkant (1900–1984), Esat Nahmut Karakurt (1902–1977), Sermet Muhtar, Çahit Uçuk, Ragıp Şevki Yeşim, Selâmi İzzet, Ethem İzzet ve Aka Gündüz'ün eserleriyle Cumhuriyet devrine kadar taşınmıştır.

Safvetî Ziya'yı sadece popülist edebiyatın bir yazarıymış gibi göstermek de haksızlık olur. Onun eserlerinde de "Çarpık Batılılaşma" konusu gündeme getirilmektedir. Roman tarihimizin başlangıcından batılılaşma fikrinin sentez haline gelişi, doğu ile batının meczoluşu bakımından önem arz eden "Huzur" romanına kadar devirleri içinde temayüz etmiş olan başlıca eserleri kronolojik bir sıra takip ederek şöyle sıralaya biliriz: "Felâton Bey ile Râkım Efendi" (1875), "Araba Sevdası" (1889), "Mürebbiye" (1899), "Aşk-ı Memnu" (1900), "Efruz Bey" (1919), "Kiralık Konak" (1922), "Yaprak Dökümü" (1930), "Fatih Harbiye" (1931) ve "Huzur" (1949).

Bu eserlerin tema ve ana karakterleri bakımından tahlilleri bize romanımızda "batılılaşma" meselesi başta olmak üzere diğer sosyal meselelerin ne şekilde ve hangi şahıslar etrafında ele alınıp incelendiği hakkında bilgi verir.

Türk edebiyatında sosyal konuların romana konu olması Tanzimat dönemine rastlar. Bu devirden itibaren Türk romanında işlenen sosyal temaları şu başlıklar altında toplamamız mümkündür:

- 1.Kölelik müessesesi
- 2.Batılılaşma
- 3.Doğu-Batı çatışması
- 4.Eğitim meselesi
- 5.Aile problemleri

Bu ana başlıklar altında topladığımız, sosyal meseleleri alt başlıklar halinde daha da genişletmek mümkündür. Bu sosyal konular açısından baktığımızda Safvetî Ziya'nın "Salon Köşeleri" (1912) adlı romanını ve başta Bir Safha-i Kalb hikâyesini de bu listeye dâhil etmek gerekecektir diye düşünüyoruz. Bu hususta söz konusu romanları karşılaştırmalı olarak inceleyip tahlil etmekte fayda vardır.

Safvetî Ziya'nın "Salon Köşeleri" isimli romanıyla tanınıp popüler olması onunla ilgili bir haksız kanaati de tetiklemiştir. Hâlbuki onun bu eseri de dâhil cemiyet için edebiyat açısından oldukça dikkate şayandır.

Servet-i Fünûn Topluluğunun dağılmasından sonra kendi köşesine çekilen ancak II. Meşrutiyet'in ilanından sonra coşkuyula yeniden yazı hayatına dönen Safvetî Ziya, Resimli Kitap dergisinde Yıldız Böcekleri isimli romanını tefrika etmeye başlar. Bu romanında dönemin sosyal ve edebî hayatından bir kesit sunmaktadır. Abdullah Zühdü'nün çıkardığı ve sosyal içerikli, siyasi bir gazete olan Yeni Gazete'de de yazmaktan çekinmez. Bu gazetede gazetecilik adına bir tecrübe kazandığına kanaat getirince de kendi gazetesi olan Ziya'yı çıkartmaya başlar. Ziya, "Siyasî ve iktisadî Osmanlı Gazetesi"dir.

Safvetî Ziya'nın asıl kimliği bu gazetede gün ışığına çıkmaktadır. Meclis-i Mebusan'ın tutanaklarını da yayınladığı kendi gazetesinde; Servet-i Fünûn döneminde çevresinin, sansürün ve jurnalcilerin baskısıyla, yazmak isteyip de yazamadıklarını da yayımlamaya başlar. Servet-i Fünûn'un silik, soluk, marazî çehresiyle anılan Safvetî Ziya, burada gerçek kimliğini bulmuştur. O, mücadeleci bir ruha sahip olmamakla beraber, akli ve realiteyi daima ön planda tutarak sağduyulu bir vatanperver, milliyetçi bir kişiliğinin de olduğunu göstermiştir. Ziya'da yayımlanan yazılarından bazılarının başlıkları bile bizim bu kanaatimizi doğrulamaya yetecektir: "Millet Büyüktür", "Yine Karadağ", "Mesele-yi Milliyemiz", "Bulgar Hudut Vak'ası Münasebetiyle", "Karadağ Hududu Etrafında", "Arnavutluk'ta Devr-i Sükûn Başlıyor", "Mürtecilik, Masonluk, Melâmilik", "Girit Müslümanları", "Rumeli Afakında", "İyd-i Milli", ...

Kişiliği, yaşayışı, eserleri ve yayıncılığı ile hem edebiyat hayatımızda hem de sosyal hayatımızda etkili olmuş olan Safvetî Ziya ile ilgili olarak bugüne kadar ciddi bir yayın hâlâ yapılmamıştır. Onunla ilgili olarak bir yüksek lisan bir de doktora tezi çalışması yapılmıştır. Ama ne yazık ki bu iki çalışma da henüz kitap olarak yayımlanmamıştır. Zülfiye Gültekin'in Erzurum'da Prof. Dr. Şerif Aktaş yönetiminde hazırladığı yüksek lisans tezi (1994,155 s.) ile Mesut Tekşen'in Ankara'da Prof. Dr. Bilge Ercilasun yönetiminde hazırladığı doktora tezi (1993, 524 s.) eş zamanlı yapılmış iki çalışma olarak bu konuda önemine temas edeceğimiz iki künyedir. Biz de bu çalışmamızda bu iki kaynaktan; özellikle de Mesut Tekşen'in çalışmasından çok istifade ettik. Mesut Tekşen'in çalışmasının önemli bir özelliği de Safvetî Ziya'nın hayatta olan yakınlarıyla görüşerek birinci ağızdan bilgileri de bir araya getirmiş olmasıdır.

Safvetî Ziya'nın bugüne kadar yeni harflerle yayımlanan tek kitabı "Salon Köşelerinde" adlı romanıydı. Bizim bu çalışmamızla onun bir eseri daha; eski yazı bilmedikleri için bu kültür hazinemize ulaşamayan vatan evlatlarının ve meraklılarının dikkatine, sunulmuş oluyor.

Safvetî Ziya'nın "Bir Safha-i Kalb" adlı kitabının yeni harflere aktarılması üzerinde de Abant İzzet Baysal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde Yrd. Doç. Dr. Nazlı Rânâ Gürel yönetiminde bir mezuniyet tezi hazırlanmıştır. Cumhuriyet'in hazırladığı bu çalışmada "Bir Safha-i Kalb" in 1912 baskısı esas alınmıştır.

Bu eser Servet-i Fünûn Edebiyatı dönemi romancılarından Safveti Ziya'nın eserlerinden biridir. Altı farklı hikâyeden oluşan bu eser, ilk hikâyenin ismi olan 'Bir Safha-ı Kalb' adı altında okuyucuya sunulmuştur ve H.1328 yılında Edebiyat-ı Cedide Kütüphanesi'nden neşir olunmuştur. Eser, Arap alfabesiyle matbu halde basılmıştır ve yazıldığı dönemin dil ve şekil özellikleriyle bağdaşmaktadır. Müellif, dönemin modasına uyarak diğer romancılar gibi günlük hayatta çok az kullanılan, sözlüklerde unutulmuş Arapça ve Farsça kelimeleri tercih etmiş, yer yer Fransızca tabirler kullanmıştır ve bu da beraberinde çeşitli zorluklar ortaya çıkarmıştır (Yıldız,2012:5).

Bir safha-i kalb'den:

Binâen aleyh tevhülünün üçüncü senesi odalık meselesi de zâil oluverince kendisine bir meşguliyet, bir eğlence aramak lüzumunu hissetti. Her şeyde mu'tâdı olan müfrit bir tehâlükün bunda büyük duhulü vardı. Bir müddetten beri okuduğu romanların da çok tesiri olmuştu. Burje'nin " Muammâ-yı Elîm"ni, Mopasan'ın "Fort comme la mort" romanını, Marsel Prevu'nun tekmil hikâyelerini okumuş, okudukça kendisini bu eserlerdeki kadınlarla mukayese ederek kalbinde yavaş yavaş sergüzeştler, maceralar arzusu uyanmağa başlamıştı ve günler geçtikçe, Vicdan bunları kendisinin bir hakk-ı sarîhî, hayatın tecrübesi elzem-i ihsâsâtı gibi telafi ediyordu... Vicdan bunları kendisinin bir hakk-ı sarîhî, hayatın tecrübesi elzem ihsâsâtı gibi telafi ediyordu...

Şu üç senelik hayat metrukiyetini derin bir sükûn ve i'tidâl içinde imrâr eden genç kadın, birden, bir tuvalet merakına düştü (s.7-8).

" Burası sarmaşıklarla hanımelleri içinde gayb olmuş üç oda bir sofadan ibaret eski bir lâne-i aşk idi ki onu Şekib rüfekâ-yı tahsilinden bir ecnebiyyenin delâletiyle isticâr etmiş idi (s.19).

. Şekib ikisi için bir örnek, gayet zarif "Sevr" den çay fincanlarını almıştı. Birini 'avdette bir hatıra olmak üzere götürmesini istirham ettiği vakit Vicdan gülererek "bir romanda da vardı böyle, değil mi fem?..." dedi ve biraz düşündükten sonra birdenbire haykırdı:- Burje'de da galiba fem... ne tuhaf sizde düşünmüşsünüz!

Gülüştüler, Şekib: -Evet dedi, Burje'nin, "Muammâ-yı Elim" inde.

Vicdan birden intikâl edemedi, bu tercüme-yi anlayamamıştı, "kruel enigm"-diye Fransızcası'nı tekrar etti. Şekib bu adem-i intikâlden müteazzi olmuştu. Vicdan'ın lisanımızda bu kadar bîgâne oluşu ona bir eksiklik bir nakise görünmüştü." (s.21)

Bir aşık ...Bu sözü Fransızca tekrar ettikçe kendi kendine sevincinden, mahzû-ziyetten güler.. (s.23)

"Gülerken ağlamak, ağlarken gülmek bizim gibi gonca-ı hayatları gözyaşlarıyla açılmağa mahkûm biçârelere mahsûs değil midir?" (s.59)

Sonuç olarak:

"Millet demek, her şeyden önce, millî kültür demektir. En sağlam milletler, bu kültüre en çok bağlı olanlardır. Hiçbir medenî millet düşünülemez ki kendi fikir, edebiyat ve sanat eserlerini pek yakından tanımasın ve onları büyük bir tizlikle değerlendirmesin."

Prof. Dr. Fuad Köprülü 1925'te Türk Edebiyatını devirlere ayırırken 3. Dönem için "Batı Tesirinde Gelişen Türk Edebiyatı" demiş ve bu dönem üzerinde çalışma yapan edebiyat araştırmacılarımız da Batı Tesirinde Gelişen Türk Edebiyatını sırasıyla; Tanzimat Edebiyatı, Servet-i Fünun Edebiyatı, Fecri Ati Edebiyatı, Millî Edebiyat ve Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatı başlıkları altında elealmayı gelenek haline getirmişlerdir.

Osmanlı asırlarında Tanzimatla birlikte başlayan; hatta Tanzimatı da hazırlayan arayışlar edebiyatımızda da yeni arayışları ve yönelmeleri beraberinde getirmiştir. Buradan hareketle bu dönem edebiyatımıza "Arayışlar Devri Türk Edebiyatı" diyen edebiyat araştırmacılarımız da vardır.

Türk Edebiyatı Tarihinin henüz bütün malzemesi coğrafi olarak genişliğine, tarihî olarak derinliğine tam manasıyla ortaya çıkartılıp değerlendirilmiş değildir. Üzerinde yeterince çalışılmayan edebiyatçılarımızdan birisi de Arayışlar Devri Türk Edebiyatı yazarlarımızdan Safveti Ziya'dır.

Temennimiz Cumhur Yıldız'ın yeni harflere aktardığı "Bir Safha-i Kalb" eski yazı baskısı da muhafaza edilerek bir an önce kitap olarak yayınlanmasıdır.

Kaynakça:

AKBOYAR, Nuri, (1990), “Sunuş”, *Salon Köşelerinde*, İstanbul: Güneş Yayınları.

AKTAŞ, Şerif, (1984), *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Ankara: Birlik Yayınları.

AKYÜZ, Kenan, (1979), *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri –I*, 3. basım, Ankara: DTCF Yayınları.

ANDI, Fatih, (2006), *Hayata Edebiyatla Bakmak*, İstanbul: 3 F Yayınları.

BAKIRCIOĞLU, M. Ziya, (1986), *Başlangıcından Günümüze Türk Romanı*, İstanbul: Ötüken Yayınları.

BANARLI, Nihat Sami, (1971), *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, II C., İstanbul: MEB Yayınları.

BEZİRCİ, Asım, (1974), *2. Yeni Olayı*, İstanbul: Tel Yayınları..

CENAB Şehabeddin, (1897), “Dekadizm Nedir?”, *Servet-i Fünûn*, S. 344, 2 T. evvel 1313, 82–83.

ÇELİK YALÇIN, S. Dilek, (2006), “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Popüler Roman”, *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: KTB Yayınları, C. III, 371–378.

ÇETİN, Nuran, (1965), *Servet-i Fünûn, Resimli Kitap, Şehbal, İstirak Mecmualarında 1990 Yılında Çıkan Yazılar Üzerine Bir Araştırma*, İstanbul: İÜEF Mezuniyet Tezi, Nu.:T. 689.

DEVELİOĞLU, Ferit, (2007), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Yayına Hazırlayan: A. Sami Güneycal, 24. basım, Ankara: Aydın Kitabevi.

DOĞAN, Abide, (1993), *Güzide Sabri Aygün*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını.

DUHANİ, Said N., (1984), *Eski İnsanlar Eski Evler, 19. Yüzyıl Sonunda Beyoğlu'nun Sosyal Topoğrafyası*, Çev. Ahmet Parman, İstanbul.

EMİL, Birol, (1958-1969), *Servet-i Fünûncular ve Dekadanlık Meselesi*, İstanbul: İÜEF Türkoloji Bölümü yayımlanmamış Mezuniyet Tezi, Nu.: T. 524.

EMİROĞLU, Öztürk, (2001), *Türkiye’de Edebiyat Toplulukları*, Polonya: Warsaw Academic Publigation Dialog Yayınları.

ERCILASUN, Bilge, (1981), *Servet-i Fünûnda Edebî Tenkit*, Ankara: Kültür Bakanlığı.

ERCILASUN, Bilge, (1998), “Servet-i Fünun Edebiyatı”, *Türk Dünyası El Kitabı*, 3. basım, Ankara: TKAE Yayını, C. III, 557-618,

FLAUBERT, Gustave, (1967), *Madame Bovary*, Çev.: Nurullah Ataç- Sabri Esat Siyavuşgil, İstanbul.

Fransızcadan Türkçeye Yeni Lügat, (1958), Hazırlayan: Reşat Nuri Darago, İstanbul: Kanaat Kitabevi Yayınları.

GARİPER, Cafer, (2006), “Fecr-i Ati Topluluğu (1909–1912)”, *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları, C. III, s.143–160,

GÖKER, Cemil, (1986), *Fransa’da Edebiyat Akımları*, Ankara: DilTarih ve Coğrafya Fakültesi Yayınları.

GÖVSA, İbrahim Alâettin, (1947), *Resimli Yeni Lügat ve Ansiklopedi*, V C., İstanbul.

GÜLTEKİN, Zülfiye, (1994), *Safveti Ziya Hayatı ve Eserleri*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 155 s.

GÜREL, Nazlı Rânâ- Zeki GÜREL, (2011), *Dünya Edebiyatına Giriş*, Bolu: Üçem Yayınları.

GÜREL, Nazlı Rânâ, (1998), “Batılılaşma Sürecinde Yedi Eser”, *Duygu*, , Y. 2, S.:16, 6-8.

GÜREL, Zeki, (1985), *Abdullah Zühdü’nün Hayatı ve Hikâyeleri Üzerine Bir Araştırma*, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

HUYUGÜZEL, Ö. Faruk, (1984) *Hüseyin Cahit Yalçın’ın Hayatı ve Edebî Eserleri Üzerine Bir Araştırma*, İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını.

IŞIK, İhsan, (1998), *Yazarlar Sözlüğü*, 2. basım, İstanbul.

KABAKLI, Ahmet, (2006), *Türk Edebiyatı*, 13. basım, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, C.III.

KAPLAN, Mehmet, (1985), *Tevfik Fikret, Devir-Şahsiyet-Eser*, İstanbul: Derghâh Yayınları.

KAPLAN, Ramazan, (1981), *Şiirimizde İkinci Yeni Hareketi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

KAVCAR, Cahit, (1985), *Batılılaşma Açısından Servet-i Fünûn Romanı*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını.

KERMAN, Zeynep, (1980), *Halit Ziya Uşaklıgil’in Romanlarında Batılı Yaşayış Tarzı İle İlgili Unsurlar*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınlanmamış Doçentlik Tezi.

KOCATÜRK, Vasfi Mahir, (1970), *Büyük Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara: Edebiyat Yayınevi.

KOLCU, Ali İhsan, (2010), *Servet-i Fünûn Edebiyatı*, 3. basım, Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları.

KOLCU, Hasan, (1993), *Türk Edebiyatında Hece-Aruz Tartışmaları*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını.

KORKMAZ, Ramazan, (2006), “Servet-i Fünûn Topluluğu (1896–1901)”, *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, C. III, 102–142.

KUDRET, Cevdet, (1979), *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman*, 3. basım, İstanbul: Varlık Yayınları, C.I.

KURDAKULL, Şükran, (1989), Şairler ve Yazarlar Sözlüğü, 5. basım, İstanbul: İnkılâp Kitabevi Yayını.

KUTLU, Şemsettin, (1981), *Servet-i Fünûn Dönemi Türk Edebiyatı Antolojisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi Yayını.

LEVENT, Ağâh Sırrı, (1938), *Edebiyat Tarihi Dersleri Servet-i Fünûn Edebiyatı*, İstanbul, Kanaat Kitabevi.

Mardin, Şerif, (1971), *Tanzimat'tan Sonra Aşırı Batılılaşma, Türkiye Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar*, İstanbul.

MORAN, Berna, (1983), *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış, I*, İstanbul: İletişim Yayınları.

MORAN, Berna, (1990), *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış, II*, İstanbul: İletişim Yayınları..

Mutluay, Rauf, *100 Soruda XIX. Yüzyıl Türk Edebiyatı*, İstanbul: 1970.

NECATİĞİL, Behçet, (1995), *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, 16. basım, İstanbul: Varlık Yayınları, s. 288-289.

ÖZGÜL, M. Kayahan, (2000), *Arayışlar Devri Türk Şiiri Antolojisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

ÖZÖN, M. Nihat, (1941), *Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Maarif Vekâleti Yayınları.

ÖZÖN, Mustafa Nihat, (1985), *Türkçede Roman*, Baskıya Haz.: Altay Kabacalı, 2. basım, İstanbul: İletişim Yayınları.

PARLATIR, İsmail, (1983), *Recai-zade Mahmut Ekrem Hayatı-Eserleri-Sanattı*, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Yayınları.

PERİN, Cevdet, (1943), *Türk Romancılığında Fransız Tesiri*, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Yayınları.

RAİF Necdet, (1911), “Muhasebe-i Edebiye: Haralambos Cankiyadis”, *Resimli Kitap*, C. VI, s.65.

RAİF Necdet, (1912), “Muhasebe-i Edebiye: Salon Köşelerinde”, *Resimli Kitap*, C. VII, s.12.

SAFVETİ Ziya,(1911), *Ziyâ*, 27 Mart, Y. 1, S. 1.

SEVENGİL, Refik Ahmet, (1985), İstanbul Nasıl Eğleniyordu, Haz: Sami Önal, İstanbul.

SEVÜK, İsmail Habip, (1941), *Avrupa Edebiyatı ve Biz, Garptan Tercümelere*, İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları, II C.

ŞEHABETTİN Süleyman, (1328), *Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye*, İstanbul: Sancakçıyan Matbaası.

TANPINAR, A. Hamdi, (1982), *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, 5. Basım, İstanbul: Çağlayan Kitabevi Yayınları.

TEKŞEN, Mesut, (1993), *Safvetî Ziya'nın Hayatı ve Eserleri*, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Tevfik Fikret'in Bütün Şiirleri, (2006) Hazırlayan.: İsmail Parlatır – Nurullah Çetin, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

TOKGÖZ, Ahmet İhsan, (1929), "Safveti Ziya", *Uyanış*, S. 1720.

TOKGÖZ, Ahmet İhsan, (1930), *Matbuat Hatıralarım*, İstanbul: Ahmet İhsan Matbaası Yayınları.

TUNCER, Hüseyin,(1992), *Servet-i Fünûn Edebiyatı*, İzmir: Akademi Kitabevi Yayınları.

TURAL, S. Kemal, (1998), "İkinci Meşrutiyet Döneminde Türk Edebiyatı", *Türk Dünyası El Kitabı*, 3. basım., Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayını,C. III: 619-660.

TURAL, Sadık,(1982), Ömer Seydeddin'in Hikâye Dünyası, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınlanmamış Doçentlik Tezi.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, (1977-1990), VII C., İstanbul:Dergâh Yayınları,

Türk Dünyası Edebiyatçılar Ansiklopedisi, (2007), "Safveti Ziya", Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını, C. VII, s.433-434.

UŞAKLIGİL, Halit Ziya, (1969), *Kırk Yıl*, İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitapevleri Yayınları.

ÜNAYDIN, Ruşen Eşref,(1985), *Diyorlar ki*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

YALÇIN, Hüseyin Cahit, (1975), *Edebiyat Anıları*, Haz.: Rauf Mutluay, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

YALÇIN, Hüseyin Cahit,(1976), *Siyasal Anılar*, Haz.: Rauf Mutluay, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Yeni Türk Ansiklopedisi, (1985),"Safvetî Ziya", İstanbul: Ötüken Yayınları, C. 9, 3337-3338.

YILDIZ, Cumhuriyet,(2012), *Safveti Ziya'nın Bir Safha-ı Aşk adlı Hikâye Kitabının Lâtin Alfabesine Çevirimi*, Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi.

YÜCEL, Hasan-Âli, (1957), *Edebiyat Tarihimizden*, Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Extended Abstract :

Literature, is an art that uses the language, which is the carrier and transmitter of the culture, as a tool. Considering this fact, literature makes cultural changes more observative as well as the other arts. Considering socio-political changes during the period of Saffeti Ziya, him and his literal work should be examined both in literal and cultural sense. Thereby it could be more accurate to state the role of his literal identity and his works in Turkish Literature.

Saffeti Ziya is an author of Servet-i Fünun movement, which developed in the late Ottoman period. With the declaration of the Tanzimat Firman, the Ottoman Empire has begun to change his conceptive and socio-political direction from the Eastern World towards the Western World. As all political changes, this also has caused changes in both social and intellectual life and thus the arts. A new era has begun in Turkish literature. New literal forms and new ideas which have not been used in classical Turkish literature, has begun to be used. This new literal period is named as Tanzimat Literature, after the Tanzimat Firman,. During this period, journalism and magazines have been developed; the first Turkish novel has written, ideas have bulked larger in poetry, art has become more social then personal; conversely the earlier periods of Turkish literature, literature has begun to be considered as a way of transmitting the thoughts more than the emotions...

Most of the intellectuals of the Tanzimat period received their education in Europe, mostly in France and all these above-mentioned circumstances set a new cultural Western-based ground for the society and thus cultural changes have begun.

As most of the literal movements, Servet-i Fünun movement has also developed as a reaction to the previous movement. Conversely to the Tanzimat Literature, Servet-i Fünun authors considered literature as a channel to transmit their personal emotional and conceptive world. They aimed the artistic beauty instead of the idealistic functionality, thus they used a more complicated and figurative style and language.

Finally, Safveti Ziya came to the stage of the history under these circumstances and became one of the literal faces of the period. Just as most of the literal figures of the period he has received a good education. He took private French and English courses as well as Persian and Arabic courses. Subsequently, he continued his studies in the Galatasaray Highschool which provides education in European languages such as English and French. During his studies, he had opportunity to become friends with several literal figures of the period and thus his interest in literature has inaugurated. Later on, he would write about these years and his literal memories in his novel named as "Fireflies".

Subsequently, he got a job as a clerk in the department of foreign affairs. With his hardworking character and after his marriage to Saniye Hanım, who is the daughter of the grand vizier Said Pasha, he ascended in the department quickly,

meanwhile his works began to be published in Servet-i Fünun. His character was not able to be neither an office man, nor a palace man. He left both his career and his wife and concentrated more on writing, thereby his literal life begun.

Until the declaration of the Constitutionalism, only two short stories of him have been published. But later, with his marriage to Nezihe Hanım, him and his wife started their own journal called “Ziyâ” (The Light). After some time, his critical style drew attention of the authorities, and both this factor and financial issues, and of course his interest in Europe, changed his direction to Europe. He spent ten years in different countries of Europe, such as Germany, France, Italy and Spain. There he concerned with the literature, music, art and culture of Europe. Later, he came back to İstanbul and lived a humbled life.

His literal life begun with stories such as “Onların Ruhı” (The Soul of Them)-Servet-i Fünun, 26 December 1896, “Hanım Mektupları” (Lady Letters) and continued with novels such as “Salon Köşelerinde” (In the Corners of Saloon), and “Yıldız Böcekleri” (Fireflies), or comedies, such as “Haralambos Cankiyadis”.

Safveti Ziya is one of the important authors of the period. In this work, the role of his literal identity and his works in Turkish Literature, especially in Quest Period Turkish Literature, are stated by a general view on the period. Unfortunately, most of his works have not been published in Latin alphabet or translated into other languages. Hopefully, with this work, Safveti Ziya and his works will gain the attention that they deserve.

Yurtdışında Yaşayan Türklere Yönelik Eğitimde Restorasyon -Almanya Örneği-

For Turks Living Abroad Restoration in Education -The Example Of Germany-

Dr. Öğr. Üyesi İhsan Yılmaz BAYRAKTARLI *

Öz:

Bilimsel çalışmalarda konu Almanya’da yaşayan yabancılar olunca, haklı olarak, Max Frisch’in 1967’de yayımlanan kitabında konuya işişkin sözlerine „*Biz işçi istedik, fakat insanlar geldi*“ (Frisch 1967, 100)¹ atıf yapılmadan geçilmemektedir. (Bayraktarlı 2018, 1306) Ancak bu ülkeye geçici „*işçi*” olarak gelip yerleşik göçmen statüsü kazanan bu „*insanlar*” herhangi bir nedenle Almanya’da kalmayı tercih etti. **Yabancı, misafir işçi, göçmen** şeklinde adlandırılan bu insanlar 70’li yıllara kadar yalnız geldikleri Almanya’ya kültürleri yanında belirli bir süreçten sonra ailelerini de getirdiler. Bu şekilde 70’li yıllardan sonra, işçilerin çocukları da sahneye dahil oldu. Bu çalışmanın konusunu, bu çocukların eğitim sorunları teşkil etmektedir. 1961 yılından beri Almanya’ya devam eden Türk göçünün günümüze kadar uzanan diğer sorunları yanında eğitim sorunları önceliğini korumaktadır. Çocukların asıl eğitimleri yanında anne ve babalarının dil ve kültürünü devam ettirmek için yapılan ve yapılması gereken eğitime ilişkin çalışmalar, sorunlar ve çözüm önerileri bu çalışmanın temel konusudur. Konuyu ve sorunların boyutunu daha anlaşılır kılmak için çalışmada, Almanya eğitim sistemine, siyasal kurumların

¹ **Max Frisch:** „*Man hat Arbeitskräfte gerufen, und es kommen Menschen*“ devamında ise „*Onlar refahımızı tüketmenin aksine, refahımız için olmazsa olmazımızdır*“ demektedir.

* Gazi Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Türk Ceza Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi,
E-mail: ihsanyb@gmail.com. <https://orcid.org/0000-0002-8043-0582>

ve basının konuya bakışına da değinildi. Bazı Türk kökenli Alman siyasetçilerin eğitime ilişkin görüşlerine de yer verildi.

Anahtar Sözcükler: Türk çocuklarının eğitim sorunları, Türkçe dersi, çok dilli eğitim, Almanya eğitim sistemi, Eğitim ve siyaset, eğitim politikalarında paradigmatik değişim önerileri.

Abstract:

Rightly so, one always refers to Max Frisch's phrase, "[...]: *we asked for workers; but we got human beings instead*", when scientific studies are considered to be the subject of migrants in Germany.

However, these "people" who came to this country as temporary "workers" and obtained status as resident immigrants remained in Germany for various reasons. In addition to their cultural heritage, the "people" also brought their families with them. So in this case the children became part of the German as well as the Turkish education problem.

In addition to the everyday problems of Turkish migration to Germany which has continued since 1961, the education problem preserves its priority as the core issue.

The main topic of this study is the educational problems of migrant children and the proposed solutions as well as the continuation of the language and culture of their ancestors. In order to make the topic more comprehensible, the German education system, the political foundations and the perspective of the media are also mentioned.

Keywords: Education Problems of Turkish Children, Turkish Lessons, Multilingual Education, Germany Education System, Education and Politics, paradigm shift suggestion over educational policy.

Almanya'da yaşayan Türk işçi çocuklarına yönelik devletin bir dizi eğitim çalışması yaptığı bilinmektedir. Bunlardan en başta akla gelen ve bu çalışmanın da konusu olan, 70'li yıllardan sonra yurt dışında yaşayan vatandaşların çocukları için verilen eğitim destekleridir. Ancak devlet tarafından sunulan bu destek, netice itibarıyla bugüne kadar önemli denebilecek artı bir değer üretememiştir. Milli Eğitim kanalıyla verilen eğitim hizmetleri, öğretilde Türkçe ve Türk kültürü (T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı 2009) dersi vermektir. Gerçekte ise 23 Nisan kutlamalarını organize etmenin yanında kısıtlı sayıda çocuğa Türkçe ve Kültür dersleri vermekten öte geçememiştir.

Türkçe ve kültür derslerine katılımın kısıtlı olmasının birçok nedeni var. Bunlardan ilki ve en önemlisi devletin eğitim hizmetleri vermek için ilgili ülkede yaşayan vatandaşların çoğuna ulaşamamasıdır. Coğrafi koşullar nedeniyle ülkede dağınık bir şekilde yaşayan insanlara ancak kısıtlı ulaşılabilir. Buna ailelerin isteksizliği, yerel devlet okullarının idarecilerinin engellemeleri ve siyasal otoritenin basın eliyle karşı olumsuz algı operasyonları da dahil edilince Türkçe derslerin verilmesi sadece bir avuç insanın çabalarına terk edilmiş olmaktadır.

Bundan dolayı eğitim konusunda paradigmatik bir değişime gidilerek Türk öğrencilerin tamamına ulaşmanın yolları araştırılmalı ve eğitim çalışmaları, bu yönde ve bir sistem çerçevesinde devam ettirilmelidir. Bu çalışmada tam olarak bu konunun zorlukları ele alınmış sorunun hangi yöntemlerle çözülebileceği konusunda önerilerde bulunulmuştur. Ayrıca Alman okul sistemi konusunda açıklamalara yer verilmiştir.

Federal Almanya'ya işçi göçü, 1960'lı yılların Kasım ayında başlamış ve hızı kesilmiş olmasına rağmen bir şekilde hâlâ devam etmektedir. İşçi göçünün ilk yıllarında göç hareketlerini yönetmek ve aracılık yapmak üzere Federal Çalışma Kurumu (**Bundesanstalt für Arbeit**) İstanbul'da bir başvuru merkezi de kurar. Başvuruda bulunan işçiler, burada sıkı bir sağlık denetimine ve ayrıca yeteneklerine ilişkin sınavlara da tabi tutuldular. Bu şekilde 1961-1973 yılları arasında Türkiye'den Almanya'ya 710.000 işçi gönderilmiş oldu (Maier 2012). Bu dönemde sadece geçici kadın ve erkek "işçi" söz konusu olduğundan ne göçmen işçi için ne de Alman toplumu için "uyum" ve "okul" herhangi bir sorun teşkil etmiyordu.

Almanya ve Türkiye arasında yapılan anlaşma gereği işçilerin, bir yıl, en fazla iki yıl Almanya'da çalışıp Türkiye'ye geri dönmeleri gerekiyordu. İşverenler, yardımcı işçi olarak Almanya'ya gelen işçilere işi öğrettiklerini, yeni gelecek işçileri aynı şekilde öğretmek gerektiğini bildirdiler. Bu durum zaman kaybı ve maliyete yansdığından işçilerini kaybetmek istemediler. Bir yıl sonra göçmen işçilerin daha uzun kalmasının önündeki engeli kaldıran düzenleme yapıldı. 04.04.1964 yılında Almanya ve Türkiye arasında imzalanan Sosyal Güvence Anlaşmasıyla Türk işçiler, Alman iş arkadaşları ile aynı statüye kavuşurken diğer yandan da genel işçi hakları ve çocuk parası almaya hak kazanmış oldular (Maier 2012). Böylece Türk işçilerinin burada daha uzun kalma ve çalışmalarının önü açılmış oldu. Bu durum daha sonra 70'li yılların başından itibaren işçilerin ailelerini yanlarına getirmelerinde de yolunu açmış oldu. Tabii olarak bu dönemden sonra her iki toplum için sosyal sorunlarda beraberinde geldi. Belirli bir süre veya devamlı oturma müsaadesine sahip olan işçiler ile yerli toplumun uyum sorunları yanında işçi çocuklarının eğitim problemleri de çözümlenmesi gereken sorunlardan biri haline geldi (Maier 2012).

Geçici statü ile dışarıdan getirilen işçilerin ülkede daha uzun kalmalarının önü açılınca aile birleşimi de mümkün olmuştur. Hem aile birleşimi konusu hem de 70'li yıllara kadar bu insanların nasıl adlandırılacağı hatta daha sonra onların ürettikleri edebi eserler için kullanılan kavramlar dahi Alman toplumunda çeşitli tartışmalara konu olmuştur. (Kalkan 2017, 192) 70'li yıllara kadar Almanya'ya dışarıdan getirilen işçiler için kullanılan yabancı işçi (**Fremdarbeiter**) kavramı, asıl itibari ile Hitler döneminde zorunlu çalışanlar (**Zwangsarbeiter**) için kullanılırdı. Nihayetinde 70'li yılların başından itibaren misafir işçi (**Gastarbeiter**) kavramı Alman dilinde yerini buldu. Ancak yabancı olarak ülkeye gelen bu insanların çoğu kalma eğiliminde olunca kavramlar da kendi sürecinde paralel gelişmelere maruz kaldı. Sonuç olarak bugün artık bu insanlara göçmen (**Migrant**) denilmektedir (Falk 1998, 149).

Bugün 1.483.515 milyon Türk göçmen ve bir milyon Türk vatandaşı da Alman vatandaşlığını alarak Federal Almanya'da yaşamaktadır. 1961 yılında başlayan işçi göçü, netice itibariyle her iki toplum için de çok yönlü ve karmaşık sorunları bünyesinde barındırmaktadır. Eğitim ve uyum sorunları (Destatis 2017) bunların en başında yer almaktadır.

Federal Almanya'ya ulaşan ilk işçi çocukları, dil bilip bilmemelerine bakılmaksızın buldukları bölgenin devlet okullarına kabul edildiler. Bu durum tabii olarak beraberinde beklenen sorunları sınıflara taşımış oldu. Bu dönemlerde okullar hazırlıksız olduğundan eğitimin aciliyeti de göz önüne alınınca sorunun çözümü için derhal harekete geçildi ve ilk etapta öğrenciler hazırlık sınıflarına alındılar. Anlayacak kadar dil sorununu aşanlar normal sınıflara kabul edildiler. Buna ilaveten öğleden sonra olmak kaydıyla, isteyen Türk öğrencilere kendi dillerinde Türkiye'den gelen öğretmenler tarafından Türkçe dersleri de verildi.

Türkiye'den öğretmen gönderilmesi 1967 yılına kadar geri gitmektedir. Türkiye 1969 yılında biri kadın, ikisi erkek olmak üzere üç öğretmen Hessen Eyaletine göndermişti. Statüleri, Almanya'nın dışarıda istihdam ettiği öğretmenlere eşdeğerdeydi. Ancak bu üç öğretmen hem Alman dilini hiç bilmiyor hem de Alman okul sistemi içinde ne yapacakları konusunda herhangi bir bilgiye sahip değildi (Subklew 2001). Anlaşılan odur ki bunlar sadece Türkçe dersi vereceklerinden Türkiye'de kısa bir eğitim programına tabi tutulmuşlar ve Almanya'ya gönderilmişlerdi. Ancak bundan sonra bazı Alman eyaletleri de aynı şekilde Türkiye'ye öğretmen konusunda başvuruda bulunmuşlardır.

Bugün Almanya'da genellikle göçmen çocukları, ailelerinin yanında iki dilli olarak yetişmektedir. Asıl itibariyle iki (ana) dilli yetişmenin, kişiye toplumda daha yüksek değer atfetmesi beklenirken, anılan ana dili yerli toplum saygın diller arasında bir yere koymuyorsa, bu durum kişinin prestijine herhangi bir artı değer katmamaktadır. Ancak şu hususun da altını çizerek belirtmek gerekir ki, misafir

toplumlardan bazıları da örneğin Türkler de yerli toplumun yukarıda anılan hislerini paylaşmaktadır. Kişinin ekonomik durumunun daha alt seviyede olması ve misafir işçi olarak bir başka kültür havzasında çalışması, onun konuştuğu ana dili önemsiz yapmaz. Dillerin etkinliğini tartışmak bu çalışmanın konusu olmamakla beraber, ailelerin çocuklarını yetiştirirken en etken hususlardan biri olan dil hakkındaki düşüncenin kaynaklarının sağlam yani bilimsel temellere oturtulmasına da işaret etmek gerekir. Dolayısıyla o göçmen çocukların çok dilli eğitim alması Almanya'nın bazı eyaletlerinde uygulamasını bulmaktadır. Yeşiller partisi de bir yandan çok dilliliği diğer yandan da Türkçenin devlet okullarında ders olarak okutulmasını savunmaktadır (Maurer 2017). Zaten Türkiye'nin de bu konudaki hedefi iki dillilik yönünde olduğundan Almanya'da 508 öğretmeni (GazeteVatan 2016), Türkçe ve kültür dersleri vermek üzere istihdam etmiş bulunmaktadır. Ana dilde eğitimin Almanya'da daha da önem kazanması için her iki toplumda “**ana dilde eğitimin**” normal karşılanması gerekmektedir. Ana dilde eğitimin, bazı siyasal çevreler ve medyanın hatta bazı doktora çalışmalarında (Subklew 2001, 171) konu edildiği gibi yerli topluma iletilmesi (Viehth-Entus 2017)² değil, IX. bölümde anlatılan anekdotun insani ve bilimsel boyutu dikkate alınarak uygulanması gerekir.

Vatandaşlar genelde işçi olarak buldukları ülkenin çeşitli şehirlerinde dağınık bir şekilde yaşamaktadırlar. Bu insanların eğitime tabi tutulacak çocuklarının sayısı çoğu zaman bir sınıf oluşturmak için yeterli değildir. Birbirinden uzak yaşayan insanların çocuklarına daha iyi ulaşmanın yolları araştırılmalı, bu konuda yeni yöntemler geliştirilmelidir ki eğitim hizmeti üreten öğretmenler, eğitime odaklansın ve teknik, yönetsel sorunların neden olduğu engellere takılmasınlar. Bunun için hazırlanacak genel bir eğitim konseptinin uygulanmasında, teknolojik imkanları kullanarak eğitim alanında hizmet veren **ataşe** ve öğretmenlerin her daim iletişim içinde bulunmaları ve bu sayede karşılıklı tecrübe aktarımı sağlanması önem arzemektedir.

2016 yılı itibarıyla Almanya'da 508 Türk öğretmeni çalışmaktadır (GazeteVatan 2016). Buna rağmen bugüne kadar yapılan eğitim çalışmalarının netice olarak minimal değerler ürettiğini tespit etmek zor bir husus değildir. Hatta bu konuda yapılan çalışmaların çoğu zaman aksi yönde siyasal neticeler doğurduğu müşahade edilmektedir. Federal Almanya Meclisinde 02 Haziran 1916 tarihinde Ermeni tehciri ile alakalı tasarının oylanmasında görüldüğü gibi Türk kökenli Alman

² “Der von der türkischen Regierung gesteuerte und finanzierte Konsulatsunterricht müsse gestoppt [...] werden. Es sei unverantwortlich, dass von Erdogan entsandte Lehrer “Schüler in Deutschland indoktrinieren und womöglich auch ausspionieren können“, [...] dass auch türkische Konsulatslehrer zum Spitzelnetzwerk Erdogans gehören und spionieren.“ Türk öğretmenleri aleyhine **Der Tagesspiegel** gazetesinde **Die Linke** partisi milletvekili Sevim Dağdelen'nin sarfettiği nefret dolu sözlerinden bir kısmı (Viehth-Entus 2017).

milletvekillerinin, tasarının hazırlanmasına önemli derecede katkı sağlaması bu kapsamda değerlendirilebilir. Bunlar Federal Meclisteki oylamanın Türkiye aleyhine sonuçlanması için parlamento içinde ve dışında, Alman toplumunun her kesiminde sistematik çalışmalar yürütmüşlerdir. İlginç çıkışlarıyla dikkat çeken **Yeşiller** partisinin Eşbaşkanı bir taraftan Alman devlet okullarında Türkiye’den öğretmen getirilmesine karşı siyaset güderken diğer taraftan Türkçe derslerinin düzenli olarak Alman okullarında okutulmasını savunmaktadır. (Kautz ve Kline 2008) Kariyerinde yükselmesini Türkiye aleyhine yaptığı siyasal çıkış ve çalışmalara dayandıran haftalık *Die Zeit* gazetesi, bu sayede Cem Özdemir’in son Alman Parlamento seçimlerinde **Yeşiller** partisinin başkanlığını da garantilemiş olduğunu ifade etmektedir. (Maurer 2017) Aynı gazetede Marco Maurer ile yaptığı söyleşide, Cem Özdemir, “*Ben, Recep Tayyip Erdoğan’ın otoriter dünya görüşünün ve milliyetçi tarih anlayışının Alman okullarındaki ders sıralarına taşınmasına karşıyım. Populizim böyle mi olmalı? Ben, öğretmen ve imamların burada yetiştirilmesi taraftarıyım. Türkiye’den gelirse, gençlerin yaşam tarzlarına uyum sağlamada bir risk mevzu bahis olacaktır.*” Öğrenci iken Türkçe ve kültür derslerine gittiğini belirten Cem Özdemir, edindiği tecrübeyi şu cümlelerle ifade etmektedir: “*Çocukken öğleden sonra Türkçe derslerine katıldım. Orada özellikle de din ve devlet konusunda fazla soru sorulmaması gerektiğini öğrendim. Halbuki çocuklar istedikleri kadar soru sorabilmelidirler*” (Maurer 2017) Onlarca yıldan beri yapılan eğitim çalışmalarında, **eğitim** başta olmak üzere **siyasal** alanda bir başarı elde edilememiştir.

Yukarıda da anıldığı gibi bu konuda istenilen başarıya ulaşamamanın en başat nedeni, öğrenci katılımının minimal derecede olması yanında ders içeriklerinin iyi hazırlanmamasıdır. Bu konuda **yerel eğitimcilerin de görüşlerine başvurarak**, ilgili ülkede yeni eğitim konseptleri üzerinde çalışılmalıdır. Yani ben, öğrenci katılımını artırmanın yegane yolunun **yerli okulların desteğini almak ve onlarla beraber çalışmaktan** geçtiği kanısındayım. Bunun için öğrencilerin Türkçe ve kültür derslerini Alman okullarında ders olarak okutulmasının yolları aranmalıdır. Ancak bu mümkün olmazsa matematik, Almanca gibi derslerin yanında bulunduğu okulda ve günlük ders programlarının hemen akabinde veya ders saatleri içinde yardımcı ders statüsüyle kursiyer öğretmenler tarafından kurs olarak verilmelidir. Bu ek dersler/kurslar Türkçe bilen öğretmenler tarafından yerli ve Türk öğrenci farkı gözetmeksizin her ilgili kesime açık olmalıdır. Ancak bu konuda yetkin eğitimciler Türkiye’den gönderileceği gibi yerli öğretmen ve diğer kesimlerden de görevlendirme yapmanın yolları aranmalıdır. Ancak öncelik ana dili Türkçe olan **yetkin yerli öğretmene** verilmelidir.

Burada özellikle ve sadece ilk öğretimde matematik ve dil derslerinde (burada Almanca) başarılı olan öğrencilerin liseye gidebildiğini ve lise programlarını başarıyla üniversiteye ulaşabildiğinin altını çizmek gerekir. Yani **vatandaşlar arasında öncelikle** üniversite mezunlarının sayısını artırarak **ve özellikli meslek sahibi olmalarına ön ayak olunarak yaşadıkları toplumda siyasi ve ekonomik etkinlikleri** sağlanabilir. Bunun dışında yapılan lobicilik vs. gibi çalışmalar **eko-**

nomik olmadığı gibi etkin de değildir. Ayrıca zaman ve kaynak israfından başka bir şey olmadığı da ortadadır. Bunu Türkiye-Almanya ve diğer batı ülkeleri arasında gelişen siyasal çekişmeler açık bir şekilde ortaya koymaktadır (Bundestag 2016). Bu konuya Almanya örneği verilecek olursa: bir ilk olarak, bir hristiyan devleti ile Osmanlı Devleti 1761 (Uzunçarşılı 1983, 200-202,234) yılında ticaret ve 1790 yılında da askeri bir anlaşma imzalamıştır (Yılmaz 1993, 20). Yani Almanya/Prusya Türklerin bir anlaşma imzaladığı ilk hristiyan ülke durumundadır. Resmi ilişkiler işte bu tarihe kadar geri gitmektedir. Ancak ilişkilerde ulaşılan siyasi ve kültürel seviye ortadadır. Ancak ekonomik ilişkiler tüm bu siyasal ve kültürel çalkantılara rağmen gerçekten en üst seviyede seyretmektedir. Ekonomik ilişkilerin karşılıklı iyi olmasının ağırlıklı olarak Almanya lehine yorumlanacak bir husus olduğu da bir gerçektir (DeutscheWelle 2017). Bu kadar eskiye dayanan ve yüksek seviyede seyreden ekonomik ve siyasal ilişkilere rağmen birçok alanda (Ermeni tehciri meselesinde olduğu gibi), etkin olamayan Türkiye'nin bu yöndeki eğitim çalışmaları, siyasal kararlar gibi temel konularda hangi değişimlere gidilebilir konusunda çalışmalar yapması gerekmektedir. Bugüne kadar olduğu gibi yine palyatif çözümlerle mi, yoksa orta ve uzun vadede kalıcı çözümler üzerinden ilişkileri devam ettirmek mi? istenmektedir, karar verilmelidir.

Bana göre çözümü eğitim alanında aramak gerekmektedir. Eğitim alanında hem **Almanya'da hem de Türkiye'de** yapılacak köklü değişiklikler Türkiye'nin önünü uzun vadede açacaktır.

Ağırlıkla yaşadıkları Avrupa ülkelerinde Türklerin misafirliklerinin bittiğini keşfeden Almanya ve diğer bazı Avrupa ülkeleri, misafir olarak gelen bu insanların kalıcı olduklarını geç de olsa kavramış ve ülkeye entegre olmaları, kendilerini vatandaş olarak hissetmeleri için her türlü yatırımı yapmaya başlamışlardır. Onlara sahip çıkma adına, diğer birçok tedbirin yanında mesela çeşitli üniversitelerde İslam İlahiyat Fakülteleri açma kararı alınmıştır. 2010 yılında başlayan çalışmalar neticesinde, Tübingen'in yanı sıra Münster/Osnabrück, Frankfurt/Giessen ve Erlangen-Nürnberg üniversitelerinde ilahiyat fakülteleri kurulmuştur (Günaltay ve Danışman 2013).

Türkiye kendi tanıtımı için her yıl büyük yatırımlar yapmaktadır. Bilinmelidir ki yurtdışında yaşayan vatandaşlarımızın çocukları için yapılacak ciddi eğitim çalışmalarıyla, uzun vadede bu tür yatırımlara gerek kalmayacaktır. ***Dünya coğrafyasına bakıldığında böyle bir potansiyele sadece Türkiye'nin sahip olduğu görülmektedir. Bu potansiyel inanılmaz büyük bir değerdir. Bu genç gücün (Almanya'da nüfus yaşanmaktadır) kalifiye eleman olarak yetişmesine Almanya da destek olmaktadır. Zira bu güç, her iki ülkenin çıkarlarına da hizmet etmek-***

tedir. Türkler hemen hemen batı ülkelerin hepsinde yaşamaktadırlar. Bu insanlar için yapılacak her yatırım, Türkiye'ye öncelikle kültürel, siyasal ve ekonomik artı değer olarak yansiyacaktır. **Yurtdışında yaşayan Türk toplumu Türkiye'nin sürekliliği "Hinterland"ı olacaktır.** Bu potansiyel iyi kullanılmazsa, siyasal ve kültürel etkisi hissedilmeyecek kadar küçük bir azınlık grup dışında, söz konusu insanların, iki üç nesil sonra buldukları toplum içinde kaybolup gidecekleri muhtemeldir.

Avrupaya Orta Asya'dan göç eden "İlk-Bulgarlar" daha sonra "Hunlar" gibi Türk kökenli milletlerin bugün itibarıyla Türk kökenli oldukları dahi tartışma konusu yapılmaktadır (Bayraktarlı, Die Turksprachen Und Ihre Demographische Beduetung 2012, 28). Almanya'ya 1920'li yıllarda yerleşen Polonyalıların **sadece bir kısmının isimlerinden Polonya kökenli** oldukları anlaşılabilmektedir. Hatta Türklerin önemli bir kısmı şu an itibarı ile buldukları topluma asimile olmuş ve çocuklarını isimlendirmede çift isimliliği hatta yerel toplumla bütünleşme adına buldukları topluma ait yerel isimleri tercih etmektedir.

Sahip olunan bu insan potansiyeli, akıllı eğitim yatırımları ve planlamaları, Türk ve "Almantürkleri"ni ekonomi ve siyaset alanlarında toplumun üst kademelerine taşıyacaktır. Bu durum onların, buldukları ülkede, uyumlu ve daha rahat bir hayat sürmelerini sağlayacaktır. Ayrıca Almantürkleri, hem kökenleri itibarıyla bağlılıklarını sürdürdükleri Türkiye'ye hem de hayatlarını sürdürdükleri ve nüfusu yaşanmakta olan Almanya'ya yalnızca sayısal değerlerle ölçülemeyecek düzeyde katkıda bulunmaktadır.

Batı ülkelerinde yeni göreve başlayan Türk öğretmenler, genellikle buldukları ülkenin dilini iyi bilmediklerinden özellikle de yerli toplumun eğitim dinamiklerine de yabancı olduklarından, buldukları okul idaresi ve yerli öğretmenler ile iletişim de doğal olarak zayıf kalmaktadır. Zaten öğrenciler için uzun olan günlük resmi ders saatlerine bir de Türkçe ve diğer kültür dersleri eklenince öğrenciler için bu dersler, **ilgili ailelerin zorlaması ile** alınan ders sıfatından ileri gidememektedir. Dolayısıyla yukarıda da bahsedildiği gibi öğrenci katılımı düşük seviyede seyretmektedir. Bu temel sorunu aşmak için çeşitli yollar ve yöntemler denenmelidir.

Eğitimden sorumlu yerel kurum ve okul idareleri ile iletişime geçerek ortak bir yol haritası oluşturmanın yolları araştırılmalı ve Türkiye tarafından görevlendirilen öğretmenler tarafından verilecek derslerin, esas dersler ile eşzamanlı verilmesi sağlanmalıdır.

Basında veya siyasette Türkçe dersleri aleyhine yürütülen karşı algı operasyonlarının bertaraf edilmesi için ciddi çalışmalar yürütülmelidir.

Din derslerinin verilmesi için gerekli çalışmaların ciddi bir şekilde ele alınması ve din derslerinin devlet (Almanya veya Türkiye) eliyle veya rüştünü ispat etmiş eğitim kurumları vasıtasıyla verilmesi konusunda tüm imkanlar değerlendirilmelidir.

Toplumların bütünleşmesi (Entegrasyon) ancak onların temel değerlerinin yerli toplumlar (Alman, Fransız...) tarafından ciddiye alınması ve uygulamaya konmasıyla inandırıcı olacaktır. Bu ilk etapta dil ve dindir. Yerli ve göçmen toplumlar arasında hedeflenen **bütünleşme/uyumun (Entegrasyon)** ancak karşılıklı güven ortamının sağlanmasıyla mümkün olabileceği taraflara anlatılmalıdır.

Bu çalışmaları kendi imkanları ile yapmaya çalışan eyaletlere, Türkçe ve din derslerini seçmeli olarak uygulamaya almaları tavsiye edilmeli ortak çalışma imkanları aranmalıdır. Kendi dil ve dinini bulunduğu devletin imkan ve desteği ile öğrenen göçmenin, o ülkeye **uyum**daki (Entegrasyon) isteksizliği ortadan kalkacaktır.

Karma evliliklerin çocuklarının da Türkçe ve/veya din dersleri alma isteklerinin olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla böyle bir hizmet sunulması durumunda, bu çocukların da, bu tür eğitim hizmeti alacağı kuvvetle muhtemeldir.

Eğitim faaliyetleri Federal bir devlet olan Almanya'da eyaletler tarafında deruhte edilmektedir. Eyaletler zaten uzun zamandır yabancı çocukların eğitimi dolayısıyla topluma uyumunu sağlamak için çeşitli eğitim faaliyetleri sürdürmektedir. Bu bağlamda Freiburg Eğitim Fakültesi profesörlerinden Guido Schmitt tarafından, yabancı çocukların eğitimi ile ilgili, **IcAcFR- Inter Cultural Academy Freiburg** adıyla bir oluşumun temelleri atılmıştı. İlgili ülkelerde bu tür dernek ve gönüllü eğitim çalışmalarının bir envanterinin çıkartılıp onlarla işbirliğine gidilmesi yararlı olacaktır.

Bahsi geçen tüm bu olumsuzlukların yanında, bu sorunun aşılmasında ailelerin dil ve kültür derslerine ilişkin olumsuz düşünceleri de önem arzetmektedir. Bu konudaki en önemli kerte, bu öğrenci velilerinin bu tür batıl inançlarını terk etmesi konusunda ikna edilmeleridir. Bunlar; *“Çocuklar zaten Almanca öğrenmede zorluk çekiyor, üzerine üstlük bir veya iki de yabancı dil öğrenmektedir. Buna ilaveten bir de Türkçe ile uğraşırlarsa hem zamanları kalmıyor hem de çocukların bu kadar çok dil öğrenmeleri kafalarını karıştıracaktır.”* gibi düşüncelerle, verilen kültür derslerine ilgi duymamaktadır.

Dolayısıyla anadilin öğrenilmesinde **iki ilkenin** önemine binaen, ilgili ailelerin aydınlatılması gerekmektedir.

*Anadilini iyi öğrenen çocuk, eğitim dilini ve diğer yabancı dilleri daha iyi ve kolayca öğrenir. Almanya Türk toplumunda anadil artık “Almanca”dır, düşüncesi artık yaygın ve yerleşik bir kanıdır. Bu düşüncenin ürünü olarak yeni nesil aşağıda bahsedildiği şekilde **yakın çevresi** ile (buna anne baba da dahil) “Almanca” iletişim kurabilmektedir. **Daha doğrusu iletişim kuramamaktadır.***

Anadil kuşaklar arasında biricik köprüdür. Sayıları azımsanmayacak kadar çok sayıda ailenin çocukları, “kanaken Deutsch” veya “kanaken Türkisch” yani kırık Almanca ve Türkçe ile iletişim kurduklarını biliyoruz. (Bayraktarlı 2012, 248) Bu çocuklar anne ve babaları ile dahi derinlemesine sohbet edememekte, iki dil arasında gidip gelmektedirler. Aynı grup çocuklar, Türk toplumuyla ya da bir nedenle Türkiye’de bulduklarında akrabalarıyla ancak çok yüzeysel iletişim kurabilmektedir. Dedesi veya Almanca’yı az bilen veya hiç bilmeyen halası ile derinlemesine iletişim kurması mümkün olamamaktadır. Daha ileri süreçlerde sorunun boyutu artarak büyüyeceği açıktır. Bu konunun bir iki nesil sonra nasıl olacağı şimdiden düşünülmeli ve tedbirlerin alınmasında bizzat aileler harekete geçirilmelidir. Bu aileler kısa zaman sonra bu tür sorunlarla karşılaşacakları ve onlar bu sorunu doğrudan kendilerinin yaşayacakları konusunda aydınlatılmalıdır.

Yeni öğretmen kadroları ile hem bilimsel alanda ve hem de performans olarak belirgin bir şekilde atılım yapmalı, girişimsel eğitim, bilimsel çalışmalar alanında da gerekli adımlar atılmalıdır. Ancak halen girişimci uzman öğretmen eksiğinin devam etmekte olduğunu, bu ülkede liseye gitmiş iki kız çocuğu babası ve bu tür sorunları bizatihi yaşayan biri olarak da esfle görmekteyim. Bu alan için uzman eğitimcilerin görevlendirilmesinin öneminin altını özellikle çizmek gerekir.

Ayrıca konuyla dolaylı olarak ilgisi olan, “**Turkish Studies**” adlı dergide yayınlanmış “**Die Turksprachen und ihre demographische Bedeutung**” adlı makalede, (Bayraktarlı, Die Turksprachen Und Ihre Demographische Beduetung 2012, 247-248) Türk dilinin Asya ve Avrupa coğrafyalarında ki demografik önemi araştırıldı. Makalede konuyu doğrudan olmasa da, Türk çocuklarının Almanya’da yaşadığı eğitim ve dil sorunlarına kısaca da olsa, değinildi.

IX.

Sorunsalın hangi boyutlarda olduğunu gösteren bir anekdotu bizzat ilgili şahıstan dinledim.

Adapazarı, Sapanca ilçesinde Halk Eğitimi Merkezinde, müdür yardımcısı Süleyman Ç. ile 50 yaşlarında bir anneanne arasında geçen diyalogdan bir bölüm. İlgili bölüm kısaca:

Almanca öğrenmek istiyorum. Almanca kursunuz var mı?

Md. Yrd. “Niçin Almanca öğrenmek istiyorsunuz?”

Almanya’da yaşayan ve bu yaz tatil için bana gelecek olan torunum ile konuşmak istiyorum.

Üzgünüm, şu an Almanca kursumuz mevcut değil.

.....

Sorunun boyutları hakkında bir fikir sahibi olmak için bu sorun ile aynı şekilde yüzbinlerce vatandaşın karşılaştığı gerçeğini bilmek gerekmektedir.

Bu çalışmanın **konusu ile doğrudan ilgisi olmamasına** rağmen, eğitimle alakalı bir kaç hususun da altını kuvvetli bir şekilde çizmek gerekmektedir. Zira bu hususlardan birçoğu Almanya eğitim sisteminde uzun bir süreçte tecrübe edilmiş ve bugünkü haline ulaşmıştır. Hemen belirtmek gerekirse Almanya eğitim sisteminin temelinde özellikle **meslek eğitimi** en başından beri önemli bir yer işgal etmektedir.

Almanya’da yaşayan gençleri, bir yandan yeteneklerine uygun olacak şekilde bir meslek eğitimine yönlendirirken bir yandan da yukarıda belirtildiği gibi onların üniversitelerde yüksek tahsil yapmalarının yolunu açmak gerekir. Almanya’nın meslek eğitimine önem verdiği gibi Türkiye de aynı temele dayalı olarak meslek eğitimini toplumun her kesimine yaygınlaştırmanın yolunu bulmalıdır. Özellikle ekonomi, sanayi ve hatta tarım alanlarında, kalifiye eleman yetiştirmenin önemi kavranmalıdır. Kaliteli üretimin yegane unsuru insandır. Ancak boyacılık, araba tamirciliği, tarım alanındaki birçok meslek, sosyal yaşam içinde işgal ettikleri yer bakımından özellikle ve çoğu zaman gelişmekte olan ülkelerde bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ülkelerde anılan mesleklere ve erbabına karşı toplumda küçümseme algısı yok sayılamaz. Büyük olasılıkla toplumda yerleşik olan bu **küçümseme baskısı** nedeniyle gençler, en baştan itibaren bu tür mesleklere yönelmemektedir. Bu psikolojik baskının engellemesi ortadan kaldırılmadan toplumun genelini meslek eğitimine yönlendirmek olası değildir.

Türkiye’de ilköğretimin hem müfredatı hem de seçilen hedefleri yeniden düzenlenmelidir.

Bu çerçevede öğrenciler, mesela Almanya örneğinde olduğu gibi ilk öğretimin belirlenecek bir kademesinden (sınıf) sonra mesleğe yönlendirilmelidir. Türkiye’nin yetişmiş meslek sahibi ara eleman sıkıntısının varlığı bilinmektedir. Alman eğitim sistemi öğrencileri **dördüncü** sınıftan sonra mesleğe ya da üniversitenin ilk basamağı olan lise eğitimine yönlendirmektedir. Ancak Almanya’da öğrencilerin dördüncü sınıftan sonra, yani erken bir dönemde bir okula yönlendirilmesi, bazı sorunları da beraberinde getirmektedir. Konu bu ülkede tartışılmaktadır. Türkiye’de yönlendirme, bir üst sınıftan itibaren yapılabilir.

Meslek edindirme, yönlendirme konularında Almanlarla ortak çalışmalar yapılabilir. Meslek edindirme işini Avrupa’da en iyi yöneten ve uygulayan ülke olarak Almanya sayılabilir. Bunu bize dünyada var olan “**Alman kalitesi**” algısı ispatlamaktadır. Bunun iki yüzyıllık bir süreçten beri disiplinli ve **kaliteli meslek eğitiminin** kaynaklandığı bir gerçektir. Aynı durum bu ülkede yaşayan Türk vatan-

daşlarının çocuklarının meslek eğitimi için de geçerli olduğu kadar Türkiye'deki Türk öğrenciler için de mevzu bahistir.

Bunun için Türkiye'de de Almanya gibi bir meslek tespiti tanımı yapılmalıdır. Almanya'da **16 meslek grubu altında 328 çeşit meslek** tanımlanmakta ve öğretilmektedir (Esser 2015, 5). Mesleğinin bilincinde olan ve bunu gerektiği şekilde icra eden bir meslek erbabı, toplumda hem itibar ve hem de iyi gelir elde etmektedir.³ Bu durum mesela Alman ebeveynleri, başarı ve yeteneklerini de göz önünde bulundurarak, çocuklarını ilköğretim sonrası bir meslek öğrenme yönünde karar vermeye yöneltmektedir.

İlköğretimden sonra öğrencileri bir mesleğe yönlendirme, Türkiye'de de, bir devlet politikası olarak hayata geçirilmelidir. Bu sayede hem öğrenciler daha kısa yoldan bir **meslek sahibi olacak** ve **kaliteli üretime katkı sağlayacak** hem de üniversite kapılarında var olan yığılmalar azalacaktır. **Böylece üniversite sınavları orta vadede kendiliğinden ortadan kalkacaktır.** Üniversiteler kendiliğinden **araştıran** üniversiteler haline dönüşecektir.

İlköğretimde çocuklara toplumsal ilişkilerle alakalı herşey öğretilmeli ve **bu dersler önemli derslerden** kabul edilmelidir. Dört yaşındaki çocukları **İngilizce** ile oyalamak yerine onlara yüzmeyi, bisiklet sürmeyi, trafik kurallarının tümünü hülasa **günlük hayatta insan** ve toplumsal ilişkiler için ne gerekiyorsa uygulamalı olarak öğretilmelidir. İlkokula giden bir çocuk, kemer bağlamadan otomobilini hareket ettiren veya çocuğunu arabanın ön koltuğuna oturtmak isteyen anne veya babayı ikaz edebilecek seviyede olmalıdır.

Sonuç olarak eğitimde **onarıcı tedbirler almak yerine** orta vadede dahi olumlu sonuçlar verecek **köklü tedbirler** almak daha isabetli olacaktır.

Eğitim faaliyetlerinin ne kadar önemli olduğunu tespit edebilmek için aşağıdaki verileri dikkatle incelemek gerekir. Türkiye'nin TÜİK'ine eşdeğer, Almanya istatistik kurumu **Destatis**'in güncel verilerine göre eğitim konusuna ilişkin veriler kısaca şu şekildedir: (DeStatis 2017/ 2018)

³ Yukarıda anılan küçümsenme algısına karşı bir önlem.

Toplam Öğrenci Sayısı	2017/18	11 Milyon
Toplam Öğretmen Sayısı	2016/17	807 296
İlkokul Öğrencileri	2017/18	2,8 Milyon
Okula Başlayanların Sayısı	2016/17	720 733
Ortaokul Öğrencileri	2017/18	388 255
Ortaokul (Nitelikli)	2017/18	816 130
Meslek Eğitimi Öğrencileri	2016	1,3 Milyon
Özel Okul Öğrencileri	2016/17	1,1 Milyon
Lise Öğrencileri	2017/18	2,2 Mill
Lise Mezunu	2015	342.284
Üniversite Öğrencileri	2017/18	2,8 Milyon
Araştırma Giderleri (Bütçesi)	2016	92,2 Milyar
Eğitim Bütçesi genel	2015	195,1 Milyar
Eğitim Bütçesinin GSMH'daki yüzdesi	2015	6,4%
Federal Eğitim Yardımı Yasası Çerçevesinde Yardım Alanlar	2016	822,933

Kaynak: DeStatis, 2018. **Tasarım ve İlaveler İhsan Yılmaz Bayraktarlı** <https://www.destatis.de/DE/ZahlenFakten/GesellschaftStaat/BildungForschungKultur/Schulen/Schulen.html>

2017 yılında 82,7 milyon olan Federal Almanya nüfusunun 2016 verilerine göre 18,6 milyonu göçmen kökenlidir. Ülke nüfusunun 9,2 milyonu da yabancı statüsündedir. Bunun okullardaki öğrenci oranı %33'e tekabül etmektedir (Destatis, Statistisches Bundesamt Pressestelle 2017). Bunlardan 1,483.515'i hala Türk vatan daşıdır (Ausländerzentralregister 2017) ve bu sayı yabancıların %24,4'üne denk düşmektedir (Zensus 2011 2014). Türk kökenli Alman ve Türk öğrencilerinin sayısı dikkate alınınca Türkiye'nin bu yönde yapması gereken çalışmalarda gecikme ve temelli çalışmaların noksanlığı dikkat çekecektir. Bu kapsamda **DeStatis**'in verilerine göre **Türk öğrencilerinin** sayısı aşağıdaki gibidir (Siegert 2008, 57).

OKUL TÜRLERİ	ERKEK	KIZ	TOPLAM
İlkokul (Grundschule)	73.444	69.894	143.338
Ortaokul (Hauptschulen)	47.042	40.656	87.698
Nitelikli Ortaokul (Realschulen)	22.075	23.892	28.387
Lise (Gymnasien)	12.921	15.466	28.387
Çok Amaçlı Ortaokul ve Lise (Integrierte Gesamtschulen)	16.774	18.060	34.834
Özel Amaçlı Okullar (Förderschulen)	15.424	9.985	25.409
Akşam Ortakulları (Abend- Hauptschulen)	94	81	175
Nitelikli Akşam Ortaokulları (Abend-Realschulen)	1.119	872	1991
Akşam Liseleri (Abend- Gymnasien)	287	242	529
			381.459

Kaynak: Tasarım ve Türkçe Tanımlama İhsan Yılmaz Bayraktarlı. Benzer çizelge için Bakınız: Manuel Siegert Schulische Bildung von Migranten in Deutschland der Forschungsgruppe des Bundesamtes, 2008, S. 57.

https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Publikationen/WorkingPapers/wp13-schulische-bildung.pdf?__blob=publicationFile

Almanya'daki Türk çocuklarının eğitimi konusunda temel eğitim kademesinin önemini kavramak için öncelikle eğitimin temel öğeleri olan Almanya'nın okul sistemini tanımak gerekmektedir. Tabii olarak her toplumda aileler çocuklarının rağbet gören okullarda eğitilmesini ister. Burada ebeveyne oldukça ağır sorumluluk düşmektedir. Zira Almanya'da doktorluk, öğretmenlik benzeri mesleklerin yanında diğer tüm meslekler gibi boyacılık (**Maler**), satış elemanlığı (**Verkäufer**) vs. gibi meslekler de toplumda saygın kabul edildiğinden, aileler çocuklarını kolaylıkla yeteneklerine göre bu meslekleri öğreten okullara yönlendirebilmektedir. Ancak çocuğun yetenek, kavrama ve diğer tüm becerileri göz önünde tutularak ta en baştan çocuk için uygun okulun tespit edilmesi önem arz etmektedir. Aile şartları, ulaşılabilecek okul koşulları yanında meslek seçiminde çocuğun yeteneği, okul (öğretmen), aile ve derslerdeki başarısıyla yani bu üçlü mekanizma ile karar verilmektedir. Almanya'da bu durum, zorunlu eğitimin ilk basamağını teşkil eden genelde dört yıllık temel eğitim okulundan (İlkokul=**Grundschule**) sonra yapılmaktadır.

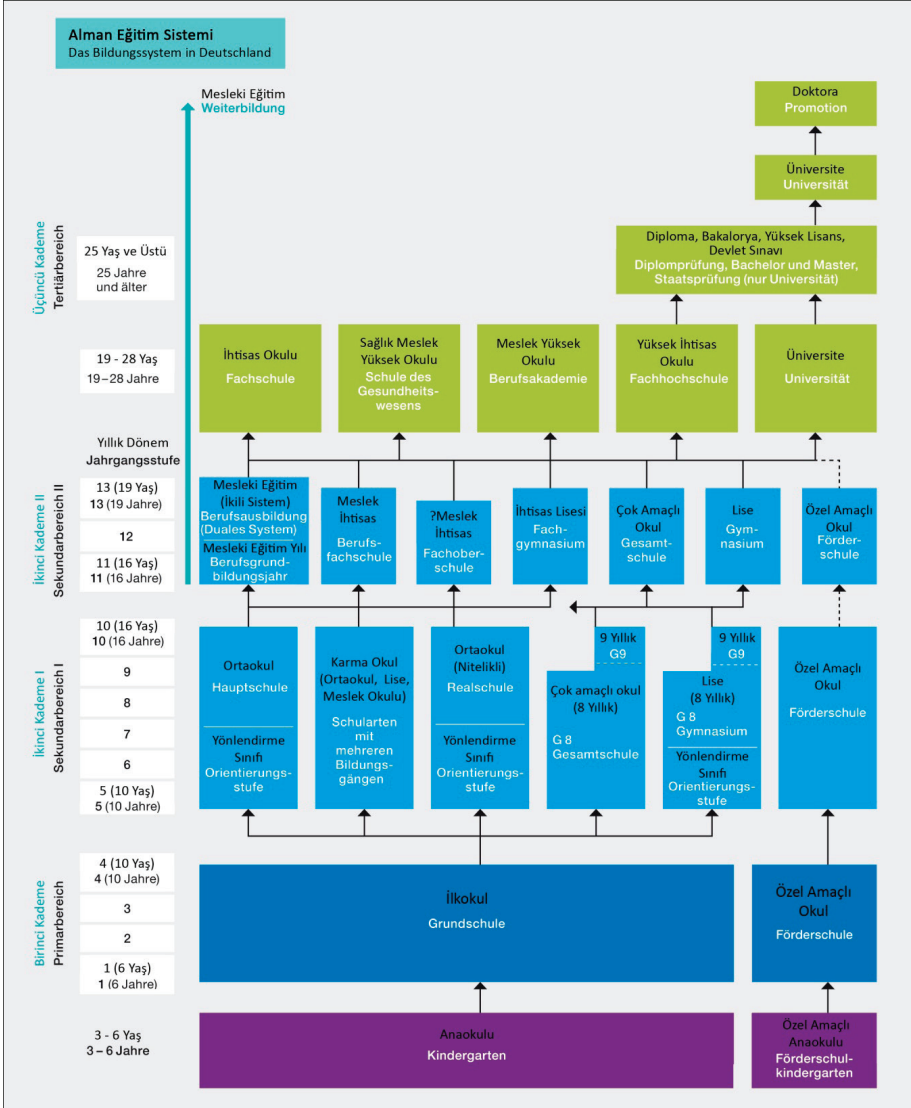
Öğretmen, öğrencinin yeteneklerini de dikkate alarak sınavda aldığı notlar çerçevesinde bir tavsiye raporunu, çoğu zaman aile ile de görüşerek (**Schulempfehlung**) hazırlar. Okul tavsiye raporu ile öğrenci, lise veya bir ortaokula (Realschule, Hauptschule) yönlendirilir. Liseye (**Gymnasium**) yönlendirmede matematik ve

Almanca notlarının en az 2,5 seviyesinde olması gerekmektedir.⁴ Liseyi (**Abitur**) bitiren öğrenci not ortalamasına göre, üniversitelerin ilgili bölümlerine kaydını doğrudan yaptırabilmektedir.

Nitelikli ortaokullara (**Realschule**) tavsiye raporu için diplomadaki not ortalaması 3'ten az olmamalıdır. 3'ten daha düşük not ortalaması olan öğrenciler, ancak daha kolay öğrenilen mesleklerin öğretileceği ortaokula (**Hauptschule**) gitmek mecburiyetindedir. Nitelikli ortaokuldan (Realschule) mezun olan öğrenciler ise daha çok tercih edilen prestijli meslek okullarına gidebilmektedir.

Yukarıdaki çizelgede de görüldüğü gibi önceleri çok daha az sayıda Türk öğrenci, üniversitede öğrenim görebilmekteyken bugün bu sayının istenilen seviyede olduğu gözlemlenmektedir (Vitzthum 2014). Die Welt gazetesinin 2014 tarihli haberine göre bu sayı yüzde 4,2'den tam iki katına yükselerek yüzde 8,4 seviyesine çıkmıştır. Haberini DeStatis'e dayandıran **Die Zeit** gazetesi, 13 Eylül 2017 tarih ve "**Göçmen Kökenli Her Beş Kişiden Birinin Lise Diploması Var**" başlıklı haberinde, göçmen kökenlilerin lise diploma sayısının az olsa da (%20,21), yerli toplumun bireylerinin lise diploma (**Abitur**) sayılarının (%20,17) üstüne çıkmış olduğunu bildirmektedir (Balzer 2017). **Aşağıda sunulan çizelge** Türk eğitim sistemine çok yabancı olduğu ve karmaşık olduğu düşünülen Alman eğitim sisteminin daha iyi anlaşılabilmesi için görselleştirilmiştir (Dallinger 2016).

⁴ Sınav notları 1-6 sayıları arasındadır. 1 en iyi, 6 en kötü notttur.

Kaynak: Tasarım ve Türkçe Tanımlama: İhsan Yılmaz Bayraktarlı. Benzer çizelge için bakınız: Dallinger, Gernot: Bundeszentrale für politische Bildung, Ein Sozialbericht für die Bundesrepublik Deutschland, Datenreport 2016, S. 80.

https://www.destatis.de/DE/Publikationen/Datenreport/Downloads/Datenreport2016.pdf?__blob=publicationFile

Göçmen Türk çocuklarının çeşitli sorunlarının yanında okul başarılarını yukarıdaki sayılar ortaya koymaktadır. Araştırmanın birçok bölümünde belirtildiği gibi asıl sorun, Türk kökenli “**Almantürklerinin**” yanında Alman vatandaşlığına geçmemiş Türk çocukları için hazırlanan, Türk dili ve kültür dersleri kitaplarının istenilen kalitede olmadığına dair eleştirilerdir. Uzun zamandan beri Türk çocuklarına verilen Türkçe ve kültür derslerinin içeriğine ilişkin eleştiriler hem Alman medyasında hem de Alman siyasal çevrelerinde ısrarla gündemde tutulmaktadır. Medya yanında siyasetçiler eleştirilerin dozunu artırarak çoğu zaman, verilen kültür derslerini “**Konsulatunterricht**” ve öğretmenleri de “**Konsulatlehrer**” gibi tabirlerle niteleyerek (Viehth-Entus 2017) aşağılama yolunu tercih etmektedir. Hatta Die Welt gazetesinin **Online** yayınında, Türk öğretmenlerini öğretmen dememek için konsolosluk terimini de ilave ederek “**Konsulatslehrkräften**” olarak adlandırılmaktadır. Türkçe derslerinin uzun yıllardan beri Alman devlet okullarında öğretilmediğini ancak derslerin **Alman pedagoğlar** tarafından değil “**Konsolosluk Öğretmenleri**” tarafından verildiğini okuyucularına duyurmaktadır (Neumann ve Röhn 2017). Birçok medya kuruluşu da aynı şekilde Türk öğretmenleri konu olunca buna benzer terminolojiyi kullanma yoluna gitmektedir (Viehth-Entus 2017, Hür 2017).

Ders ve öğretmen kalitesi belirli eleştirilere tabi tutulabilir. Bu eleştirileri getirenlerden örneğin **Cem Özdemir** (Yeşiller Partisinin Eşbakanı), **Sevim Dağdelen** (Sol Parti'nin Federal Meclis Grubu Başkan Yardımcısı ve uyum ve göç politikaları sözcüsü) (Viehth-Entus 2017) ve etkin basın organları olunca önemli bir sorunun sorulması gerekmektedir: Türkiye’de Alman okullarında çalışan öğretmenler halk tarafından seçilerek mi gönderildi? Ya da, bu öğretmenler Türkiye’de Alman elçilik veya konsoloslukları şemsiyesi altında çalışmıyorlar mı? Derslerin içeriğine dair getirilen eleştiriler isabetli olmakla beraber, kullanılan dilin, uyum ve işbirliğini geliştirme konusunda engelleyici rolünün olduğunu burada belirtmek gerekir. Burada toplumlarası ilişkilerin geliştirilmesinde uyum politikalarının, eğitimin gereklerinin yerine getirilmesinden geçtiğinin altını çizmek gerekir. Yani okula ilişkin sorunların aşılmasında aile, öğretmen (okul), öğrencinin verimli çalışmaları ve ders müfredatları kadar devletlerarası politikalar da önemlidir.

Yeşiller partisinin Türk kökenli başkanı yukarıda da değinildiği gibi kültür dersleri için yazılan kitapların içeriklerini, Alman toplumu için uygun bulmamaktadır. Ancak o, bunu eleştirirken Alman okullarında yabancı dil olarak Türkçenin ders olarak okutulmasını istemektedir (Kautz ve Kleine 2008).⁵ Hatta bir adım daha ileri giderek geleceğin Almanya’sında göçmen birinin bakanlık makamına

⁵ **Cem Özdemir**, Bild Zeitung’a verdiği demeçte : “*Deutsch muss für Kinder, die hier leben und aufwachsen, immer die wichtigste Sprache sein, Zugleich müsse aber dafür gesorgt werden, dass Kinder mit Migrationshintergrund ihre Mehrsprachigkeit entfalten könnten. Warum soll an deutschen Schulen neben Englisch, Französisch, Spanisch und Russisch nicht auch mehr Türkisch angeboten werden?*” ifadelerine yer vermektedir.

oturduğunu ümit etmektedir. O, *”Toplumumuzun renk körü olmasını diliyorum. Birilerinin bu konuda ne düşündüğünün ehemmiyeti yoktur.”* demektedir (Kautz ve Kleine 2008). Diğer taraftan O, kültür derslerinin otoriter ve milliyetçi olduğunu ileri sürmektedir.

Sonuç

Dünyanın birçok ülkesinde dağınık bir şekilde yaşayan Türk vatandaşları, bulunduğu ülkede misafir olarak yaşamını sürdürmektedir. Özellikle Avrupa ülkelerinde yaşamakta olan ve sayılarının dört milyonun üzerinde olduğu tahmin edilen bu insanların, hem yaşadıkları ülke toplumları ile uyum ve huzur içinde yaşamaları hem de orta ve uzun vadede kendi ülkesi ile bağlarının kopmaması için kültürel varlığının, dilinin ve gelenekselliğinin korunması gerekmektedir.

Yapılması gereken çalışmalarda çok geç kalındığı gerçekliği önümüzde durmaktadır. Yukarıda anıldığı gibi mesela Almanya’da ana dilini konuşamayan gençlerin sayısı hızla artmaktadır. Gerçek hayattan alınmış yukarıdaki anekdotta görüldüğü gibi konu ciddi boyutlara ulaşmıştır. Konunun bileşenlerinden biri ve en önemlisi insandır. Eğitimde sağlanacak kalıcı destek ve yatırımların insani boyutu yanında dolaylı olarak ülke için sağlanacak siyasi ve ekonomik getiriyi hesap etmek mümkün değildir.

Medya ve siyasiler arasında okullardaki Türkçe ve kültür dersleri konusunda tartışmalar bu çalışmada tespit edilen minval üzere devam ederken Türk öğretmenleri, Alman okullarındaki işlevlerini kaybetmekte ve Türkçe ve kültür derslerinin asli dersler gibi sınav notu ile ölçülmemesi, Türk öğretmenleri Alman okullarında doğrudan yalnızlığa itmektedir. Bütün bu gelişmelerin sonucu olarak eğitim çağına ulaşmış üçüncü neslin ancak küçük bir kısmı Türkçe dersi alabilmektedir. Eğitim çalışmaları bu konsept üzerinden devam ettirilirse ve eğitim politikalarında var olan paradigmada değişime gidilmezse, Türkçe öğrenenlerin sayısı doğal sürecinde azalacaktır.

Türkçeyi gerektiğinde öğrenemeyen Türk çocukları, yaşadıkları ülkenin dilini de öğrenememektedir. Bu durum toplumlararası uyumu geciktirmekte ve paralel toplumların oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Bu itibarla Almanya’daki çokdilli eğitim uygulamalarının artırılmasında ve nitelikleştirilmesinde büyük faydalar mülhaza edilmektedir.

Kaynakça:

AUSLÄNDERZENTRALREGISTER, (2017), Destatis. <https://www.destatis.de/DE/ZahlenFakten/GesellschaftStaat/Bevoelkerung/MigrationIntegration/AuslaendischeBevolkerung/Tabellen/Geschlecht.html> (05.15.2018 tarihinde erişilmiştir).

BALZER, Imre, (2017), “Jeder fünfte Mensch mit Migrationshintergrund hat Abitur”, **Die Zeit**. <https://www.zeit.de/politik/deutschland/2017-09/abitur-migrationshintergrund-bildung-zahl-des-tages> (05.11. 2018 tarihinde erişilmiştir).

BAYRAKTARLI, İhsan Yılmaz, (2018), “Migration und Integration: Ein kontroverses Thema in Deutschland”, **Dr. Dr. Silvia Tellenbach’a Armağan** içinde, yayın Feridun Yenisey, İzzet Özgenç ve Ayşe Nuhuğlu, 1293-1341. Ankara: Seçkin.

—. (2012), “Die Turksprachen Und Ihre Demographische Beduetung”, **Türkish Studies**, 233-259.

BUNDESTAG, (2016), Deutscher Bundestag, <https://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2016/kw22-de-armenier/423826> (05.14.14 tarihinde erişilmiştir).

BUNDEZENTRALE FÜR POLITISCHE BILDUNG, (2016), Statistisches Bundesamt, https://www.destatis.de/DE/Publikationen/Datenreport/Downloads/Datenreport2016.pdf?__blob=publicationFile (05.12.2017 tarihinde erişilmiştir).

DALLINGER, Gernnot, (2016), Statisches Bundesamt (Destatis), https://www.destatis.de/DE/Publikationen/Datenreport/Downloads/Datenreport2016.pdf?__blob=publicationFile (05.05.2018 tarihinde erişilmiştir).

DESTATIS, (2017), “Bevölkerung und Erwerbstätigkeit. Ausländische Bevölkerung Ergebnisse des Ausländerzentralregisters”, https://www.destatis.de/DE/Publikationen/Thematisch/Bevoelkerung/MigrationIntegration/AuslaendBevolkerung2010200177004.pdf?__blob=publicationFile (15.05.2018 tarihinde erişilmiştir).

DESTATIS, (2018), “Kurz Erläutert”, <https://www.destatis.de/DE/ZahlenFakten/GesellschaftStaat/BildungForschungKultur/BildungForschungKultur.html> (05.04.2018 tarihinde erişilmiştir).

DESTATIS, (2017), Statistisches Bundesamt Pressestelle, https://www.destatis.de/DE/PresseService/Presse/Pressemitteilungen/zdw/2017/PD17_006_p002pdf.pdf?__blob=publicationFile (15.05.2018 tarihinde erişilmiştir).

DEUTSCHEWELLE, (2017), *DW*, <http://www.dw.com/tr/rakamlarla-almanya-t%C3%BCrkiye-ekonomik-ili%C5%9Fkileri/a-39779201> (14.05.2018 tarihinde erişilmiştir).

ESSER, Friedrich Hubert, (2015), “Bekanntmachung des Verzeichnisses der anerkannten Ausbildungsberufe”, Nürnberg.

FALK, Svenja, (1998), “Dimensionen kurdischer Ethnizität und Politisierung. Eine Fallstudie ethnischer Gruppenbildung in der Bundesrepublik Deutschland”, Baden-Baden, Frisch, Max (1967), “*Öffentlichkeit als Partner*” Frankfurt, Edition Suhrkamp.

GAZETE VATAN, (2016), “En Çok Öğretmen Almanya’da”,

<http://www.gazetevatan.com/en-cok-turk-ogretmen-almanya-da-915400-egitim/> (12.05.2018 tarihinde erişilmiştir).

GÜNALTAY, Ahmet, ve DANIŞMAN, Jülide, (2013), **Deutsche Welle**, <http://www.dw.com/tr/almanyan%C4%B1n-ilahiyat-fak%C3%BClteleri/a-16526652> (05.05.2018 tarihinde erişilmiştir).

HÜR, Kemal, (2017), “Sprachunterricht in Deutschland”, **Deutschlandrundfunk**, http://www.deutschlandfunkkultur.de/sprachunterricht-in-deutschland-wie-die-tuerkei-deutsche.1001.de.html?dram:article_id=376669 (04.05.2018 tarihinde erişilmiştir).

KALKAN, H. Kazım, (2017), “Konuk İşçi Edebiyatından Kültürlerarası Edebiyata Evrilen Adlandırma Sürecine Tarihsel Bir Bakış”, **Schriften zur Sprache und Literatur**, 01.06.2017: 190-198.

KAUTZ, Hanno, ve KLEINE, Rolf, (2008), “*Özdemir fordert mehr Türkisch im Unterricht*”, **Bild**, “<https://www.bild.de/politik/2008/tuerkisch-unterricht-an-deutschen-schulen-6547558.bild.html#fromWall> (12.05.2018 tarihinde erişilmiştir).

MAIER, Ulrich, (2012), “Türkische “Gastarbeiterkinder“ in den 1970’er Jahren”, **Archivnachrichten**, https://www.landesarchiv-bw.de/sixcms/media.php/120/53803/Archivnachrichten_44_Quellen_43.pdf (05.05.2018 tarihinde erişilmiştir).

MAURER, Marco, (2017), “Die Lehrerin und ihr Rebel”, **Die Zeit**, <https://www.zeit.de/2017/35/cem-oezdemir-ursula-mogg-lehrerin-politologin/komplettansicht> (12.05.2018 tarihinde erişilmiştir).

NEUMANN, Annelie, ve Tim Röhn, (2017), **Welt Digital Zeitung TV**, <https://www.welt.de/politik/deutschland/article163327629/An-deutschen-Schulen-leren-Kinder-zu-denken-wie-Erdogan.html> (14.05.2018 tarihinde erişilmiştir).

SIEGERT, Manuel, (2008), Bundesamt für Migration und Flüchtlinge, “Schulische Bildung von Migranten in Deutschland”, https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Publikationen/WorkingPapers/wp13-schulische-bildung.pdf?__blob=publicationFile (12.05.2012 tarihinde erişilmiştir).

SUBKLEW, Ernestine, (2001), *Muttersprachlicher Unterricht und Integration (Von der Türkenschule zum Fach Türkisch)*. Frankfurt am Main.

T.C. MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI TALİM VE TERBİYE KURULU BAŞKANLIĞI (2009), “Yurt Dışındaki Türk Çocukları İçin Türkçe Ve Türk Kültürü Dersi Öğretim Programı (1-10. Sınıflar)”, http://nurnberg.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_04/28021302_2009_ogretim_programi.pdf (07.05.2018 tarihinde erişilmiştir).

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, (1983), “Osmanlı Tarihi”, 4. Cilt,1. Kısım, Ankara, Türk Tarih Kurumu.

VIEHTH-ENTUS, Susanne, (2017), “Keine Angst vor Indoktrination aus Ankara” **Der Tagesspiegel**, <https://www.tagesspiegel.de/berlin/die-kultusminister-und-der-konsulatsunterricht-keine-angst-vor-indoktrination-aus-ankara/20448938.html> (14.05.2018 tarihinde erişilmiştir).

VITZTHUM, Thomas, (2014), “Jeder fünfte junge Deutschtürke ohne Schulabschluss” **Welt digital Zeitung TV**, <https://www.welt.de/politik/deutschland/article129030593/Jeder-fuenfte-junge-Deuschtuerke-ohne-Schulabschluss.html> (11.05.2018 tarihinde erişilmiştir).

YILMAZ, Veli, (1993), “Türk-Alman İttifakı ve Askeri Yardımlar” İstanbul, Cem Ofset.

ZENSUS 2011, (2014), “Knapp ein Viertel der Ausländer stammt aus der Türkei”, **Destatis**, https://www.destatis.de/DE/PresseService/Presse/Pressemitteilungen/2014/04/PD14_135_121.html (11.05.2018 tarihinde erişilmiştir).

Extended Abstract:

The labour migration to the Federal Republic of Germany began in November 1960 and has since continued - albeit in a decreasing pace. During the first period of immigration, between 1961-1973, 710,000 workers from Turkey were sent to Germany. Since the only issue in question at the time was the temporary male and female workers, neither “integration” nor “education / school” issues were seen as problematic by the migrant workers or by the German society.

According to the agreement between Germany and Turkey, the workers were expected to return to Turkey, after having completed a year or at most two years of work in Germany. However, the employers reported that they had to educate the workers, who had come to Germany as unskilled labour, and that they would have to do the same for the new comers every time. Obviously, they did not want to lose their now qualified workers just after a year, since the other option was both time-consuming and expensive. Thus, a revisited agreement between two countries paved the way for a longer stay of Turkish workers in Germany. So, the Turkish workers brought the families to Germany. However, as soon as the children also arrived in Germany, both education and integration problems arose.

The first working-class children who came to the Federal Republic of Germany were admitted to the public schools of the region, regardless of their linguistic abilities. This of course brought with it the expected problems into the class environment. Since the schools were not ready for this challenge at the time, a quick action plan was devised to register the students in the preparatory classes. Those who have overcome the language problem were admitted to the normal classes. In addition, Turkish lessons, given by teachers coming from Turkey, were offered to interested Turkish students in the afternoons.

Today, 1,483,515 million Turkish immigrants and one million Turkish citizens, who have acquired German citizenship, are living in Germany. The labour migration that began in 1961 continues to pose a number of highly complex issues for both communities. Turkish State has provided a number of educational programs for Turkish working-class children living in Germany. The most important of these attempts is the educational support for children living abroad after the 1970s, which is also the subject of this study. However, this government-sponsored support seems to have failed to yielded a significant amount of positive value that that can be detected. State support, apart from organizing the celebrations on April 23, did not go beyond providing Turkish lectures and cultural education to a limited number of children.

Participation in Turkish lectures and cultural education is limited. One may argue for a number of reasons that lead us to that conclusion. The first and most important is the fact that the Turkish Teachers providing educational services fail to access the majority of citizens living in the countries concerned. Since the members of the target group are living in a scattered manner throughout the country, only a limited number of them can essentially be contacted. The second reason is the

reluctance of the families. The barriers of school administration and the negative media perceptions, encouraged by the political authority, are driving Turkish families away from embracing such opportunities. As a result, only a handful of students attend Turkish classes. This study focuses on these difficulties and offers suggestions to these problems. Accessing to the majority of Turkish students and offering them cultural education require a paradigm shift. It is not difficult to conclude that the educational efforts hitherto carried out by the Turkish State have produces minimal values. In fact, I observe that the efforts in this context have led to political consequences in the opposite direction. Sections IV and XII contain detailed assessments of this problem.

This study recommends multilingual learning, while emphasizing the importance of learning the mother language and provides tips on how to deal with the negative perception against the mother language in the Turkish society. The people who came to Germany as temporary work force were called “foreign workers” until the 1970s. From 70s on, the title was transformed into “guest workers” and today they are called “immigrants”. Both Turkish Citizens living in Germany and Turks who acquired German citizenship should be able to raise their children with multilingual education.

In Germany, migrant children are now mostly bilingual in their families. In fact, it is expected that the bilingualism of the person in society will assign a higher value. But if one of the language is Turkish, it is usually rated negative. Multilingual education of migrant children is practiced only in some federal states. Some political parties also support multilingualism. They want Turkish to be taught as a regular subject in public schools. Turkey also generally supports bilingualism in Germany and already employs 508 teachers in Germany to offer both Turkish courses and cultural education. Multi-lingual education in Germany would achieves its deserved importance only after “multilingualism” is regarded as “normal” by both societies.

When Germany and some other European States realized that migrant workers in the country are in fact permanent residents, a series of studies commenced to integrate the guests in the country and to assure that they feel like citizens. For the sake of the young people, a number of specific measures were introducing, such as the decision to open Islamic theology faculties at various universities. In 2010, the new theology faculties were set up under the Universities of Tübingen, Münster / Osnabrück, Frankfurt / Gießen and Erlangen-Nürnberg in order to meet the imam requirement of Muslims.

In order to overcome educational issues, a number of suggestions are listed in the Section VII for of their study. Some of those suggestions can be summarized as follows: Work in collaboration with local schools, designing counter measures against negative perceptions of Turkish language courses, to ensure that Turkish is thought as at least a foreign language and that a high degree of participation to

these courses is encouraged in Germany – where a significant number of Turkish citizens reside.

In order to clarify the level of importance attached to educational issues in Germany, the data provided by the Statistical Institute “Destatis” were evaluated. In addition, Section XI contains further explanations regarding the German school system. The well-educated person is the basis of quality production. An indicator of this principle is analysed in Chapter X by taking the German vocational training system as an example. In Section XI, the education data of Destatis is displayed in a diagram. In the same section, the German school system is explained and the position and success rate of the Turkish student population are included in the diagram.

In section XII contains the views of the media organizations of the German society on Turkish language courses. It has been noted that the Turkish language courses, which are often negatively rated by the media, are at the centre of political statements.

One cannot reasonably deny the fact that it is high time the necessary efforts were made. As is discussed in the following pages of this paper, the number of adolescents in Germany who cannot speak their native language is on the rise. Many young people cannot even communicate with their parents by using their mother language. Those people can either speak a “Kanaken German” or “Kanaken Turkish” or use a mixture of both languages. In addition to the humanitarian dimension of sustainable support and investment in education, the probable political and economic contributions of efforts to be made in this direction are beyond calculation.

Turkish teachers continue to lose their functions in German schools while debates between the media and politics about Turkish language and cultural education carry on. As a result of all these developments, only a small portion of the third generation, who has reached the age of education, can learn Turkish. Should this approach to educational policies not change, and the educational paradigm remains the same, the number of participants in Turkish language and cultural education courses will continue to decline in its natural pace.

Turkish citizens are living in the different countries of the world as “guests”. It is imperative to maintain their cultural existence, language and tradition in order to live in harmony and peace with the societies of the countries in which they live, and to maintain relationships with their relatives. According to this study, the solution to this problem is to be found in the domain of education. Fundamental changes in education will pave the way for Turkey in the long term.

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Beşerî ve Ekonomik Coğrafya Konularının Yeri

The Place of Human and Economic Geography Subjects in 2018 Social Studies Curriculum

Dr. Oğuzhan KARADENİZ *

Öz:

Bu araştırmanın amacı 4, 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında beşeri ve ekonomik coğrafyaya ilişkin beceri, öğrenme alanı ve kazanımları incelemektir. Araştırmada nitel araştırma yaklaşımına dayalı olarak doküman incelemesi kullanılmıştır. Araştırmada veri kaynağı olarak, 2018 yılında kabul edilen ilkökul 4. sınıf ve ortaokul 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları (MEB 2018) temel alınmıştır. Bu doğrultuda programlarda yer alan kazanım ve becerilerden Beşeri ve Ekonomik Coğrafya alanları ile (nüfus coğrafyası, yerleşme coğrafyası, siyasi coğrafya, tarihi coğrafya, tıbbi coğrafya, tarım coğrafyası, ulaşım coğrafyası, sanayi coğrafyası, doğal kaynaklar coğrafyası ve turizm coğrafyası) ilişkili olanlar tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda beşeri ve ekonomik coğrafyaya ilişkin en fazla kazanımın 6. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer aldığı belirlenmiştir. 4, 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında yer alan toplam 131 kazanımdan 65'inin beşeri ve ekonomik coğrafya ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada ayrıca beşeri ve ekonomik coğrafyaya ilişkin kazanımların en fazla "Üretim Dağıtım ve Tüketim" öğrenme alanında, daha sonra "Küresel Bağlantılar", "Kültür ve Miras" ile "İnsanlar, Yerler ve Çevreler" öğrenme alanında yoğunlaştığı görülmüştür. Ayrıca programda öğrencilere kazandırılması

* Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD, E mail: oguzhan.karadeniz@beun.edu.tr., <https://orcid.org/0000-0001-2345-6789>

hedeflenen 27 beceriden 9'unun Beşeri ve Ekonomik Coğrafya konuları ile doğrudan bağlantılı olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar sözcükler: Sosyal Bilgiler, beşeri coğrafya, ekonomik coğrafya, kazanım.

Abstract:

The aim of this study was to examine the skill, learning domain and learning outcomes related to human and economic geography in the 4th, 5th, 6th, and 7th-grade Social Studies Curriculum. Document analysis, one of the forms of qualitative research, was used in the study. As a data source, the primary school 5th, 6th and 7th-grade Social Studies Curriculum, accepted in 2018 (MEB 2018), was used. The learning outcomes and skills involved in the curriculum, related to human and economic geography fields (population geography, settlement geography, political geography, historical geography, medical geography, agricultural geography, transportation geography, industrial geography, natural resources geography and tourism geography), were identified. As a result of the study, it was determined that the most learning outcomes related to human and economic geography included in the 6th grade Social Studies Curriculum. It was determined that 65 out of the total 131 learning outcomes in the 4th, 5th, 6th and 7th-grade Social Studies Curriculum were related to human and economic geography. It was also seen that the learning outcomes related to human and economic geography were mostly concentrated in the field of "Production, Distribution, and Consumption", then "Global Connections", "Culture and Heritage" and "People, Places, and Circles". In addition, it was determined that 9 out of 27 targeted skills were directly related to the subjects of Humanities and Economic Geography.

Keywords: Social Studies, human geography, economic geography, learning outcomes.

Giriş:

Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimlere ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim ve ortaokul dersidir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] 2005, MEB 2018). Bir başka tanımla sosyal Bilgiler; tarih, coğrafya, vatandaşlık ve insan hakları eğitimi gibi günümüzde ilköğretim programlarında yer alan; aslında "Sosyal Bilimler" denilen sosyoloji, ekonomi, psikoloji, antropoloji vb. gibi disiplinlerden seçilerek, o yaşlar-

daki öğrencilerin düzeyine uygun, daha somut ve daha yalın özelliklere sahip duruma getirilen konuları içermektedir (Sözer 1998).

Sosyal Bilgiler, bütün çeşitliliğiyle yeryüzüne bağlı olayları tanıtan, bunların oluş sebeplerini açıklayan, vatandaşlık hak ve ödevlerinin, sorumluluklarının neler olduğunu belirten, kısaca insan ve onun sosyal/fiziki çevresiyle geçmişte, günümüzde ve gelecekteki etkileşimini ortaya koyan bilgilerdir (Oruç ve Ulusoy 2008). Bu anlam doğrultusunda sosyal bilgiler dersi, tarih, coğrafya ve vatandaşlık olmak üzere 3 disiplini bir arada sunmaktadır. Bunlar içerisinde çalışmamızın da konusunu teşkil eden coğrafya, Şahin (1998)'in ifadesiyle, *“insanın içinde yaşadığı çevrenin doğal özelliklerini, insan doğal çevre etkileşimini ve bu etkileşim sonucu insanın ortaya koyduğu beşerî ve ekonomik etkinlikleri kendi prensipleri çerçevesinde inceleyerek sonuçlarını açıklayan bir bilim dalıdır”*. Özey (1998) coğrafyayı; yeryüzünün tamamı veya bir parçası üzerinde, doğal, beşerî ve ekonomik olayların yeryüzüne dağılışı, aralarındaki bağlantıları, sebep ve sonuçlarını inceleyen bir bilim olarak tanımlamıştır. Coğrafya esasen bir yönüyle fen bilimleri diğer yönüyle sosyal bilimler konularını içine alan bir bilim dalıdır.

1962 ilkököl program taslağına kadar Coğrafya ilkokullarda bağımsız bir ders olarak yer almıştır. 1924, 1926, 1936, 1948 yıllarında hazırlanan ilkököl programlarında Coğrafya dersi ile ilgili önemli değişiklikler yaşanmıştır. 1962'ye kadar uygulanan 1948 programı Coğrafya dersinin ilkokullarda bağımsız olarak okutulduğu son program olmuştur. Ortaokullarda ise coğrafya dersi 1924, 1927, 1931, 1938, 1949, 1970 yıllarında hazırlanan programlarda bağımsız bir ders olarak yer almıştır. 1975'te Tarih ve Yurttaşlık Bilgisi ile beraber Sosyal Bilgiler dersi altında birleştirilmişse de 1985'te yeniden bağımsız bir ders olarak ayrılmıştır. Bu program Coğrafyanın ortaokullarda bağımsız bir ders olarak 25 okutulduğu son program olmuştur. 1998'de Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi yeniden Sosyal Bilgiler dersi içerisinde birleştirilmiştir (Örs 2007).

Sosyal Bilgilerin ana unsurlarından birini teşkil eden coğrafya, insanın doğadan nasıl faydalandığını ve doğayı nasıl şekillendirdiğini açıklamaktadır (Atalay 2005: 1). Coğrafyanın amacı, *“insanın içinde yaşadığı mekânı (çevreyi), bu mekânla insan arasındaki ilişkileri ortaya koymaktır*. Yani esas amaç, bu ilişkinin hem insan hem de mekân gözetilerek sürdürülmesine, insanın mekânla dost olmasını ve kalmasını sağlamaktır (Zeybek 2006). Coğrafyadan sağlanan bilgilerle toplumsal yaşam ve kültürle ilgili çok çeşitli genellemelere ulaşmak mümkündür. Öğrenciler bu genellemeleri öğrenerek çeşitli bölge ve ülkelerin ekonomisi, siyasi ilişkileri, toplumsal yaşamları hakkında hipotezler kurabilir, çeşitli sorunlara çözüm yolları üretebilir (Sagay 2007: 11). Bununla birlikte coğrafya, toplumda bilinen genel kanının aksine sadece bir genel kültür ilmi değildir. Bu işlevleriyle birlikte, bireylerde vatan sevgisinin ve duygusunun gelişip kökleşmesi bakımından da etkin bir rol oynar (Doğanay 2002). Öte yandan coğrafya ilmi kendi içinde çeşitli bilim dallarına ayrılmaktadır. Bu dallardan her biri, birbirlerinden farklı araştırma yöntemleri uygulayarak sonuca varmaktadırlar. Coğrafya içindeki coğrafi bilimler de birbir-

lerinden farklı araştırma ve inceleme yöntemleri uygulayarak konuyla ilgili çeşitli sonuçlar elde ederler. Bu sonuçlar birbirleriyle ilişkilendirilerek bütünlleştirildiğinde ortaya coğrafi bilgi çıkmaktadır (Doğanay 2003).

Coğrafya kazanımları ilköğretim düzeyinde sosyal bilgiler dersiyle öğrencilere aktarılmaktadır. Bu ders kapsamında öğrencilerden coğrafya ile ilgili olarak; doğa ve insan arasındaki uyumlu birlikteliği kavrama, İnsan ve doğa ilişkisi çerçevesinde coğrafi sorgulama becerileri kazanma, mekânsal süreçlerin yerel ve küresel etkileşim içinde olabilirliğini fark etme, Türkiye'nin, yakın ve uzak komşu ülkeler ve diğer dünya ülkeleri ile olan ilişkileri hakkında genel bilgi kazanma, doğal afetler ve çevre sorunlarının farkına varma, doğal afetler ve çevre sorunlarını değerlendirerek koruma ve önlem alma yollarına yönelik uygulamalar geliştirme, çevreyi korumanın günümüz ve gelecek yıllar için önemini kavrama, kalkınma süreçlerinin doğayla uyumlu olmasının önemini kavrama, bölgesel ve küresel ilişkiler açısından Türkiye'nin konumunu ve özelliklerinin bilincine varma, ülkemizin kalkınmasında severek sorumluluk alma duygularını geliştirme, farklı ülkelerin çevresel, kültürel, ilişkilerdeki önemini kavrama, ekonomik değerleri ile milli kaynaklarımızı tanıma ve bunları tanımanın bir ödev olduğunu kavrama, yakın çevresinden başlayarak ülkesine ve dünyaya ait mekânsal değerlere sahip çıkma ve tasarruf bilincini geliştirme gibi davranışların kazanılması beklenir (Memişoğlu ve Öner 2013).

Mevcut durumda coğrafya eğitimi sosyal bilgiler dersi kapsamında 4. sınıftan başlayıp 7. sınıfa kadar devam etmektedir. Bu düzeyde öğrencilere Türkiye'nin coğrafi özelliklerine ilişkin temel düzeyde bilgiler kazandırılmaktadır (Akınoğlu ve Bakır 2003). İlgili süreçte, öğrencinin gelişim düzeyi de göz önünde bulundurularak sayıca daha az coğrafya terim ve kavramın öğrencilere kazandırıldığı görülmektedir (Turan 2002). İlköğretimde sınıf büyüdükçe, programlar içerisinde coğrafya konularının kapsamı da genişlemektedir. Zaman zaman ünite adları değişmekle birlikte, 6. yıl programlarında coğrafya ve dünyamız ile Türkiye; 7. yıldaki Türkiye'nin coğrafi bölgeleri ve yurdumuzun komşuları, başlıca temel coğrafya konularını oluşturmaktadır (Zeybek 2006: 235).

İlkokul ve ortaokul düzeyinde uygulanan sosyal bilgiler dersi programının temel amaçlarından birini coğrafya bilimine yönelik genel kavramların öğrencilere öğretilmesidir (Ekiz ve Akbaş 2005). Bu düzeyde öğrencilerin kavramları yanlış öğrenmeleri ya da etkili bir biçimde anlamlandıramamaları sosyal ilişkilerinde sorun yaşamalarına neden olabilir (Büyükkasap, Düzgün ve Ertuğrul 2001). Bu bağlamda, ilköğretim sosyal bilgiler dersi programının bir parçası olan coğrafya bilimine yönelik kavramların eksiksiz ve doğru bir biçimde öğretimi kritik bir husus olarak değerlendirilebilir (Şahin 2004).

Sosyal bilimlerin alt disiplinlerinden biri olarak coğrafya bilimine ilişkin kavramların öğrenciler tarafından kazanımı önemli bir sorun olarak görülebilir. Bu noktada, Türkiye'de uygulanan sosyal bilgiler öğretim programı içinde coğrafya bilimine ilişkin kavramların öğretimi konusunda birtakım sorunların yaşandığı

ve kavram öğretiminin etkisiz kaldığı yönünde tartışmalar yapılmaktadır (Kolu-kısa 2002).

Alanyazına bakıldığında sosyal bilgiler öğretim programlarında beşeri ve ekonomik coğrafyanın yerini tespiti yönelik bir araştırma olmadığı görülmektedir. Beşeri ve ekonomik coğrafya alanında yayınlanan birçok özgün çalışma (Doğanay, Özdemir, Şahin 2018; Doğanay 2011; Çetin 2011; Demirkaya 2009; İbret 2004) bulunmakla beraber; Sosyal bilgiler-coğrafya ilişkisine yönelik yayınlanan çalışmaların (Demirkaya, 2016; Karakuş ve Oğuz, 2013; Karakuş, Palaz, Kılcan ve Çepni 2012; Demirkaya, Çetin ve Tokcan 2004; Sever ve Koçoğlu, 2003) daha çok sosyal bilgilerde coğrafya konularının öğretimi ve sürece yönelik sorunlar üzerine olduğu görülmektedir.

Buradan hareketle araştırmanın temel amacı 4, 5, 6 ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarında yer alan beceriler, öğrenme alanları ve kazanımları beşeri ve ekonomik coğrafya açısından incelemektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında beşeri ve ekonomik coğrafya ile ilgili olarak;

1. Becerilere ne düzeyde yer verilmiştir?
2. Kazanımların öğrenme alanlarına göre dağılımı nasıldır?
3. Kazanımlara ne düzeyde yer verilmiştir?

Yöntem:

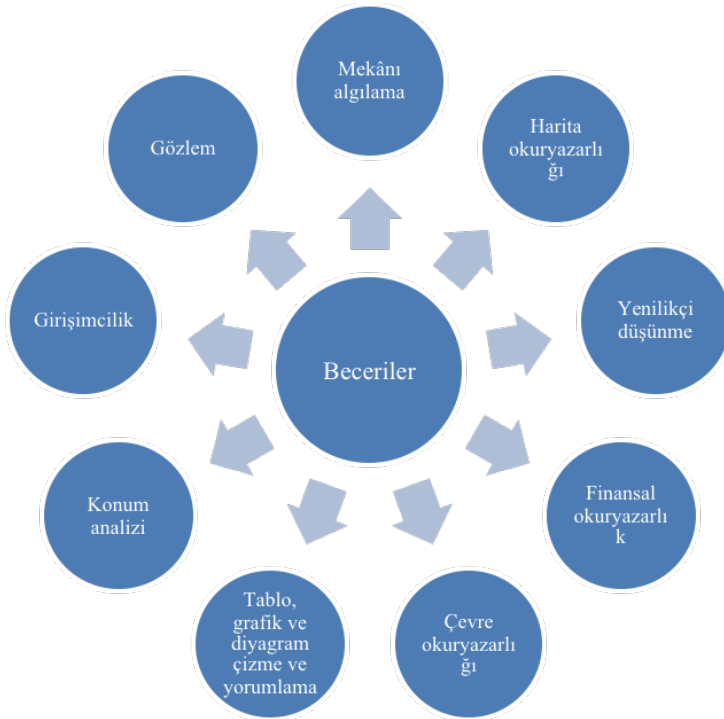
Araştırmada nitel araştırma yaklaşımına dayalı olarak “doküman incelemesi” kullanılmıştır. “Doküman inceleme” de denilen bu yöntemde araştırılması hedeflenen konu hakkında bilgi içeren yazılı materyaller incelenir. Bu tür araştırmada, araştırmacı ihtiyacı olan veriyi, gözlem veya görüşme yapmadan elde edebilir (Yıldırım ve Şimşek 2006). Araştırmada veri kaynağı olarak, 2018 yılında kabul edilen ilkökul 4. sınıf ve ortaokul 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları (MEB 2018) temel alınmıştır. Araştırmacı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarında yer alan becerileri, öğrenme alanlarını ve kazanımları beşeri ve ekonomik coğrafya açısından incelemiş, beşeri ve ekonomik coğrafyaya yönelik kazanımları öğrenme alanlarına göre dağılımını ortaya koymaya çalışmıştır. Araştırmanın güvenilirlik çalışması için beşeri ve ekonomik coğrafya alanında uzman bir başka uzmandan programlarda yer alan kazanımları ve becerileri beşeri ve ekonomik coğrafya açısından değerlendirmesi istenmiştir. Araştırmacı ve alan uzmanı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarını incelerken belirlenen kazanım ve becerilerin Beşeri ve Ekonomik Coğrafya alanları ile (nüfus coğrafyası, yerleşme coğrafyası, siyasi coğrafya, tarihi coğrafya, tıbbi coğrafya, tarım coğrafyası, ulaşım coğrafyası, sanayi coğrafyası, doğal kaynaklar coğrafyası ve turizm coğrafyası) ilgili olmasına özen göstermişlerdir. Kazanımlarda beşeri ve ekonomik coğrafya alanlarından en

az biriyle ilişkili olması temel ölçüt olarak almışlardır. Bu işlemden sonra araştırmacı ve uzman programlarda belirledikleri beşeri ve ekonomik coğrafya ile ilgili kazanımları ve becerileri karşılaştırmışlardır. Araştırmanın güvenilirliğini gerçekleştirmek amacıyla, “Görüş Birliği” ve “Görüş Ayrılığı” olan kazanımlar ve beceriler belirlenmiştir. Bu kapsamda Miles ve Huberman’ın (1994) belirttiği formül kullanılmış, yapılan hesaplama sonucunda $p = 0,90$ değeri bulunarak araştırma güvenilir kabul edilmiştir. Veriler tablolarda frekans ve yüzde biçiminde sunulmuş ve programdaki kazanımlardan doğrudan alıntılar yapılmıştır.

Bulgular:

Bu bölümde araştırma bulguları, araştırma amaçlarındaki sıraya uygun olarak alt başlıklar biçiminde sunulmuştur. Tablolarda Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Beşeri ve Ekonomik Coğrafya konularına ilişkin beceri, öğrenme alanı ve kazanımlar sayı ve oran olarak verilmiş, programdaki kazanımlardan doğrudan alıntılar yapılarak örneklendirilmiştir.

1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

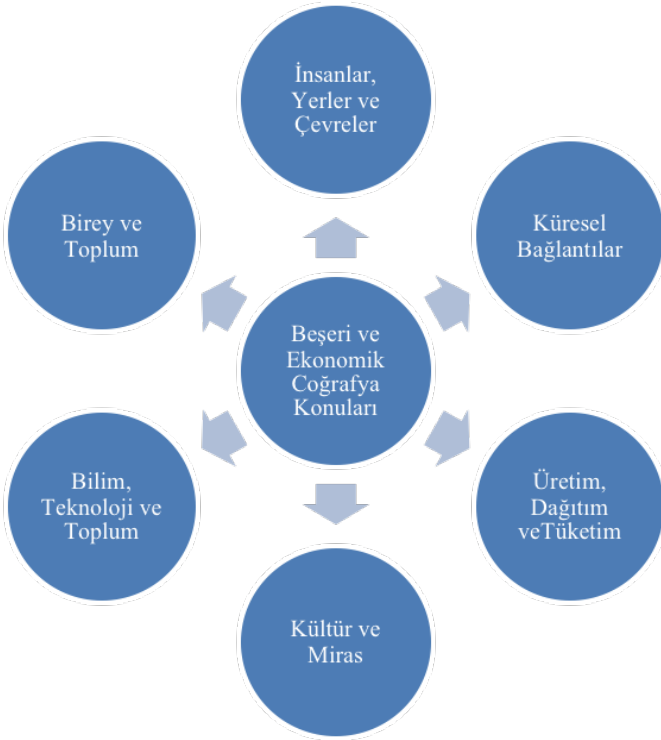
Şekil 1. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Beceriler ile Beşeri ve Ekonomik Coğrafya İlişkisi

2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda amaçlarda ifadesi olan ve TYÇ ile de uyumlu olarak bu ders kapsamında öğrenilecek 27 beceri belirlenmiştir. Bu 27 becerilerden 9'nun Beşerî ve Ekonomik Coğrafya Konuları ile doğrudan bağlantılı olduğu tespit edilmiştir. Bu beceriler "Çevre okuryazarlığı", "Finansal okuryazarlık", "Girişimcilik", "Gözlem", "Harita okuryazarlığı", "Konum analizi", "Mekânı algılama", "Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama", "Yenilikçi düşünme" olarak belirlenmiştir.

Beşerî ve ekonomik coğrafya konuları ile ilişkili olan çevre okuryazarlığı, gözlem, harita okuryazarlığı, konum analizi, mekânı algılama, tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama becerilerinin İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanlarında; finansal okuryazarlık, girişimcilik, yenilikçi düşünme becerilerinin ise Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanlarında yoğunlaştığı tespit edilmiştir.

2. Alt Probleme İlişkin Bulgular

Öğrenme alanları birbirleri ile ilişki içerisinde bulunan tema, beceri ve değerleri bir bütün olarak görmeyi sağlayan bir yapıdır. Şekil 2'de Beşerî ve Ekonomik Coğrafya konuları ile ilişki içinde bulunan Sosyal bilgiler öğretim programı öğrenme alanları gösterilmektedir.

Şekil 2. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Öğrenme Alanları ile Beşerî ve Ekonomik Coğrafya İlişkisi

Şekil 2’de görüldüğü gibi sosyal bilgiler öğretim programında yer alan 7 öğrenme alanından 5’i beşeri ve ekonomik coğrafya konularını içermektedir. Bu durum beşeri ve ekonomik coğrafyanın farklı disiplinler ile bağlantılı olabileceği görüşünü desteklemektedir.

Öğrenme Alanı	4. Sınıf		5. Sınıf		6. Sınıf		7. Sınıf		Öğrenme Alanı Toplamı	
	Toplam Kazanım	Beşeri ve Ekonomik Coğrafyaya İlişkin Kazanım	Toplam Kazanım	Beşeri ve Ekonomik Coğrafyaya İlişkin Kazanım	Toplam Kazanım	Beşeri ve Ekonomik Coğrafyaya İlişkin Kazanım	Toplam Kazanım	Beşeri ve Ekonomik Coğrafyaya İlişkin Kazanım	Toplam Kazanım	Beşeri ve Ekonomik Coğrafyaya İlişkin Kazanım
	f	f	f	f	f	f	f	f	f	f
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	5	4	6	5	6	5	6	4	23	18
Küresel Bağlantılar	4	4	4	4	4	4	4	3	16	15
Kültür ve Miras	4	1	5	5	5	5	5	3	19	14
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	6	4	5	3	4	3	4	3	19	13
Bilim, Teknoloji ve Toplum	5	1	5	1	4	0	4	1	18	3
Birey ve Toplum	5	0	4	0	5	2	4	0	18	2
Etkin Vatandaşlık	4	0	4	0	6	0	4	0	18	0
Toplam	33	14	33	18	34	19	31	14	131	65

Tablo 1. Beşeri ve Ekonomik Coğrafya ile İlgili Kazanımların Öğrenme Alanlarına Göre Dağılımı

Tablo 1’de beşeri ve ekonomik coğrafya ile ilgili kazanımların sosyal bilgiler öğretim programında bulunan öğrenme alanlarına göre dağılımı verilmiştir. Be-

şeri ve ekonomik coğrafya konularına ilişkin kazanımlar göz önüne alındığında üretim, dağıtım ve tüketim, küresel bağlantılar, kültür ve miras, insanlar, yerler ve çevreler, öğrenme alanlarında daha fazla yer verildiği görülmektedir. Beşeri ve ekonomik coğrafya konularına ilişkin en fazla kazanıma üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında yer verildiği görülmektedir. Bunun dışında beşeri ve ekonomik coğrafya konularıyla ilgili bilim, teknoloji ve toplum, birey ve toplum öğrenme alanlarında toplam 5 kazanım bulunmakta iken etkin vatandaşlık öğrenme alanında herhangi bir kazanım tespit edilememiştir.

Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanında yer alan 23 kazanımdan 18'i beşeri ve ekonomik coğrafya konularıyla ilişkili olduğu görülmektedir. Bu öğrenme alanında yer alan kazanımlar ile bağlantılı olarak 4.sınıf "*Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanıır.*" 5.sınıf "**Çevresindeki ekonomik faaliyetlerin, insanların sosyal hayatlarına etkisini analiz eder.**" 6.sınıf "**Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirir**" 7.sınıf "**Üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir.**" Kazanımları örnek olarak verilebilir.

Küresel Bağlantılar öğrenme alanı ise beşeri ve ekonomik coğrafya konularıyla ilişkin kazanımların yer aldığı diğer öğrenme alanlarından biridir. Bu öğrenme alanında toplam 16 kazanım bulunmaktadır. Bu kazanımlardan 15'i beşeri ve ekonomik coğrafya konuları ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Bu öğrenme alanında yer alan kazanımlara uygun olarak 4.sınıf "*Dünya üzerindeki çeşitli ülkeleri tanıtır.*" 5. sınıf "*Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerde iletişim ve ulaşım teknolojisinin etkisini tartışır.*" 6.sınıf "**Ülkemizin Türk Cumhuriyetleri ve komşu devletlerle olan kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerini analiz eder.**" 7.sınıf "*Türkiye'nin ilişkide olduğu ekonomik bölge ve kuruluşları tanıır.*" kazanımları örnek olarak verilebilir.

Kültür ve Miras öğrenme alanında yer alan kazanımlara uygun olarak 4.sınıf "*Ailesi ve çevresindeki millî kültürü yansıtan öğeleri araştırarak örnekler verir.*", 5.sınıf "*Ülkemizin çeşitli yerlerinin kültürel özellikleri ile yaşadığı çevrenin kültürel özelliklerini karşılaştırarak bunlar arasındaki benzer ve farklı unsurları belirler.*" 6. sınıf "*Orta Asya'da kurulan ilk Türk devletlerinin coğrafi, siyasi, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur.*", 7. Sınıf "*Osmanlı Devleti'nde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunur.*" kazanımları örnek olarak verilebilir.

İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanı ise beşeri ve ekonomik coğrafya konularıyla ilişkin kazanımların yer aldığı diğer öğrenme alanlarından biridir. Bu öğrenme alanında toplam 19 kazanım bulunmaktadır. Bu kazanımlardan 13 tanesi beşeri ve ekonomik coğrafya konuları ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir. İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında yer alan kazanımlara uygun olarak 4.sınıf "*Yaşadığı yer ve çevresindeki yer şekilleri ve nüfus özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.*", 5.sınıf "*Yaşadığı yer ve çevresindeki doğal özellikler ile beşerî özelliklerin nüfus ve yerleşme üzerindeki etkilerine örnekler verir.*" 6.sınıf "*Türkiye'nin temel be-*

şeri coğrafya özelliklerini ilgili haritalar üzerinde gösterir.” ile 7.sınıf “Türkiye’de nüfusun dağılımını etkileyen faktörlerden hareketle Türkiye’nin demografik özelliklerini yorumlar.” kazanımları örnek gösterilebilir.

3. Alt Probleme İlişkin Bulgular

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında, 4. sınıftan 7. sınıf düzeyine beşeri ve ekonomik coğrafyaya yönelik olan kazanımlar belirlenerek Tablo 2’de gösterilmiştir.

Sınıflar	Sınıf Düzeyine Göre Toplam Kazanım (f)	Beşeri ve Ekonomik Coğrafyaya İlişkin Kazanım Sayıları ve Oranları	
		(f)	(%)
4. Sınıf	33	14	42.4
5. Sınıf	33	18	54.5
6. Sınıf	34	19	55.9
7. Sınıf	31	14	45
Toplam	131	65	49.6

Tablo 2. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Beşeri ve Ekonomik Coğrafya ile ilgili kazanımlar

Tablo 2’de görüldüğü gibi Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında beşeri ve ekonomik coğrafyaya yönelik kazanım sayısı farklılık göstermektedir. 4. sınıf sosyal bilgiler programına bakıldığında 14 kazanımın beşeri ve ekonomik coğrafya konusuyla ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunlara örnek olarak 4.sınıf “Yaşadığı çevredeki doğal ve beşerî unsurları ayırt eder.” ile “Farklı ülkelere ait kültürel unsurlarla ülkemizin sahip olduğu kültürel unsurları karşılaştırır.” kazanımları verilebilir. 5.sınıf sosyal bilgiler programında yer alan 18 kazanımın beşeri ve ekonomik coğrafya konusuyla ilişkili olduğu görülmüştür. “Somut kalıntılardan yola çıkarak Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının insanlık tarihine önemli katkılarını fark eder.” ve “Yaşadığı çevrede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar.” kazanımları örnek olarak verilebilir. 6. sınıf sosyal bilgiler programına bakıldığında 19 kazanımın beşeri ve ekonomik coğrafya konusuyla ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu kazanımlar arasında “Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.”, “Ülkemizin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini analiz eder.” ve “Sosyal, kültürel ve tarihî bağların toplumsal birlikteliğin oluşmasındaki yerini ve rolünü analiz eder.” örnek olarak yer almaktadır. 7. sınıf sosyal bilgiler programına bakıldığında 14 kazanımın beşeri ve ekonomik coğrafya konusuyla ilişkili olduğu görülmektedir. Bunlara örnek olarak “Osmanlı Devleti’nin siyasi güç olarak ortaya çıkış sürecini ve bu süreci etkileyen faktörleri açıklar.”, “Örnek incelemeler yoluyla geçmişten günümüze, yerleşmeyi

etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur.” ve *“Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir.”* kazanımlarından sözü edilebilir.

Ayrıca coğrafyanın bir alt dalı olan beşeri ve ekonomik coğrafya konularının sosyal bilgiler dersi kazanımlarında %49,6 oranla yer aldığı görülmektedir. Bu bilim dalına verilen önem kazanım sayılarına da yansımıştır. Bu durum, bu bilim dalının diğer disiplinler ile olan ilişkisinden de kaynaklandığı söylenebilir.

Tartışma ve Sonuç:

İlkokul 4. sınıf, ortaokul 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında beşeri ve ekonomik coğrafyanın yerini belirlemeyi amaçlayan bu araştırmada programlarda beşeri ve ekonomik coğrafya konularını vurgulayan beceriler, öğrenme alanları ve kazanımlar incelenmiştir. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler öğretim programlarında yer alan 27 beceriden 9'nun Beşeri ve Ekonomik Coğrafya Konuları ile doğrudan bağlantılı olduğu tespit edilmiştir. Bu beceriler *“Çevre okuryazarlığı”, “Finansal okuryazarlık”, “Girişimcilik”, “Gözlem”, “Harita okuryazarlığı”, “Konum analizi”, “Mekân algılama”, “Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama”, “Yenilikçi düşünme”* olarak belirlenmiştir. Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan 7 öğrenme alanından 5'inin beşeri ve ekonomik coğrafya konularını içerdiği tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda beşeri ve ekonomik coğrafyaya ilişkin en fazla kazanımın 6. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer aldığı belirlenmiştir. 4, 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında yer alan toplam 131 kazanımdan 65'inin beşeri ve ekonomik coğrafya ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, bu bilim dalının sosyal bilgiler içerisinde ne kadar önemli bir yere sahip olduğunu gösteren en önemli unsur olarak görülmektedir. Araştırmada ayrıca beşeri ve ekonomik coğrafyaya ilişkin kazanımların en fazla *“Üretim Dağıtım ve Tüketim”* öğrenme alanında, daha sonra *“Küresel Bağlantılar”, “Kültür ve Miras”* ile *“İnsanlar, Yerler ve Çevreler”* öğrenme alanında yoğunlaştığı görülmüştür.

Kaynakça:

AKİNOĞLU, Orhan ve BAKIR, Saliha Akarsu, (2003), “İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Coğrafya Konularını Öğrenmeleri İle İlgili Durum Analizi”. **Marmara Coğrafya Dergisi**, 8, 107-122.

ATALAY, İbrahim, (2005), **Genel Beşerî ve Ekonomik Coğrafya**, İzmir: Meta Basım.

BÜYÜKKASAP, Erdoğan, DÜZGÜN, Bahattin ve ERTUĞRUL, Mehmet, (2001), “Lise öğrencilerinin ışık hakkındaki yanlış kavramları”, **Milli Eğitim Dergisi**, 149.

ÇETİN, Turhan, (2011), “Termal Turizm Potansiyeli Açısından Kozaklı (Nevşehir) Kaplıcaları”, **Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, 6/1: 878-902.

DEMİRKAYA, Hilmi, ÇETİN, Turhan ve TOKCAN, Halil, (2004), “İlköğretim Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Öğrencilerine Yön Kavramının Öğretiminde Kullanılan Metotlar”, **Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 24, 3:39-70.

DEMİRKAYA, Hilmi, (2009), “Kış Turizmine Bağlı Olarak Gelişen Bir Kırsal Yerleşme Çobanisa Köyü Isparta”, **Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi**, 14, 21:79-94.

DEMİRKAYA, Hilmi, (2016), “Ortaokul 6 Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersindeki Bazı Coğrafi Kavramları Anlama Düzeyleri ve Kavram Yanılgıları”, **International Journal of Field Education**, 2, 2:38-57.

DOĞANAY, Hayati, (2002), **Coğrafya Öğretim Yöntemleri**, Erzurum. İstanbul: Aktif Yayınevi.

DOĞANAY, Hayati, (2011), **Türkiye Ekonomik Coğrafyası** (5. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

DOĞANAY, Hayati, ÖZDEMİR, Ünal ve ŞAHİN, İbrahim Fevzi, (2018). **Genel Beşerî ve Ekonomik Coğrafya**, Ankara: Pegem Akademi

EKİZ, Durmuş ve AKBAŞ, Yavuz, (2005), “İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin astronomi ile ilgili kavramları anlama düzeyi ve kavram yanılgıları”, **Milli Eğitim Dergisi**, 165.

İBRET, Bilgin Ünal, (2004), “Kastamonu’da Nüfusunun Gelişim, Dağılım Ve Yoğunluk Özellikleri”, Cilt:12 No:1 **Kastamonu Eğitim Dergisi**, 157-178.

KARAKUŞ, Ufuk., PALAZ, Tevfik., KILCAN, Bahadır ve ÇEPNİ, Osman., (2012), “Sosyal Bilgiler Müfredatında Yer Alan Çevre Sorunları Konularının Öğretiminde Karikatür Kullanımı”, **Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 32 (2), 363-376.

KARAKUŞ, Ufuk ve OĞUZ, Sibel., (2013), “Sosyal Bilgiler Dersi Coğrafya Konularında Google Earth Kullanımı ve Öğretmen Görüşleri” **Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:4, Sayı:12, 110-125.

KOLUKISA, Enver Aydın (2002), “Coğrafya Eğitim Programlarının Temel Bilgiler Ve Terimlerin Verilmesinde Karşılaşılan Bazı Güçlükler Ve Bunlara Yönelik Çözüm Önerileri”. **Kastamonu Eğitim Dergisi**, 10(2), 359-365.

MEMİŞOĞLU, Hatice ve ÖNER, Galip, (2013), “Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrenci Ve Öğretmen Görüşlerine Göre Coğrafya Konularının Öğretimi”. **Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi**, 2(3), 347-366.

MİLES, Matthew B., and Michael A. HUBERMAN, (1994), *An Expanded Sourcebook Qualitative Data Analysis*. London: Sage Publication.

ORUÇ, Şahin ve ULUSOY, Kadir, (2008), “Sosyal Bilgiler Öğretimi Alanında Yapılan Tez Çalışmaları.” **Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi** S. 26, sayfa 121 -132.

ÖRS, Hakan (2007), “İlköğretim Okullarında 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Coğrafya Konularının Program Yönünden İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

SEVER, Ramazan ve KOÇOĞLU, Erol, (2013), “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Coğrafya Konularına İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri/ Diyarbakır Merkez İlçe Örneği”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:12 Sayı:45, 17-34.

SÖZER, Ersan, (1998), *Sosyal Bilgiler Kapsamında Sosyal Bilgilerin Yeri ve Önemi*, G. Can (Ed.), Sosyal Bilgiler Öğretimi İçinde, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Yayınları.

ŞAHİN, Cemalettin, (1998), *Coğrafya'ya Giriş*, Ankara: Gündüz Eğitim Yayıncılık.

ŞAHİN, Salih, (2004), “Coğrafya öğretiminde beş temel konu”. *XII.Eğitim Bilimleri Kongresi Bildiriler*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, (2005). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi. . 6-7. Sınıflar Öğretim Programı Kılavuzu (Taslak Basım). Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, (2018), *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar)*.

TURAN, İlhan, (2002), “Lise Coğrafya Derslerinde Kavram Ve Terim Öğretimi İle İlgili Sorunlar.” **Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 22 (2), 67-84.

YILDIRIM, Ali, ve ŞİMŞEK, Hasan, (2006), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayınevi.

ZEYBEK, H. İbrahim, (2006). “Coğrafya”, Ali Sinan Bilgili (Ed.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Extended Abstract:

Geography, which is one of the main components of Social Studies, explains how people benefit from nature and how they shape nature (Atalay 2005). The aim of the geography is to reveal the relationship between people and the area in which they live. The main purpose is to maintain this relation by regarding both human and location, and to connect people to the area (Zeybek 2006). It is possible to reach a wide range of generalizations about social life and culture with the information provided from the geography. One of the main objectives of the social studies curriculum applied at primary and secondary school is to teach students the general concepts about geography (Ekiz ve Akbaş 2005). In this context, the precise and accurate teaching of the concepts of geography, which is a part of the social studies curriculum, can be regarded as a critical issue (Şahin 2004).

The aim of this study was to examine the skill, learning domain and learning outcomes related to human and economic geography in the 4th, 5th, 6th, and 7th-grade Social Studies Curriculum. For this purpose, the following questions were asked.

1. To what extent are the skills included?
2. To what extent are the learning outcomes included?
3. How is the distribution of learning outcomes according to learning domains?

Document analysis, one of the forms of qualitative research, was used in the study. As a data source, the 4th, 5th, 6th and 7th-grade Social Studies Curriculum, accepted in 2018 (MEB 2018), was used. The researcher examined the skills, learning domains and learning outcomes in the Social Studies Curriculum in terms of human and economic geography, and tried to reveal the learning outcomes for the human and economic geography according to learning domains. The researcher and a domain expert were identified the learning outcomes and skills involved in the curriculum, related to human and economic geography fields (population geography, settlement geography, political geography, historical geography, medical geography, agricultural geography, transportation geography, industrial geography, natural resources geography and tourism geography). In order to ensure the reliability of the study, consensus and dissidence formula of Miles and Huberman (1994: 64) was utilized. As a result of the calculation, $p = 0.90$ was considered and the study was accepted as reliable. The data were presented on tables in frequency and percentage format and were directly quoted from the learning outcomes.

There were 27 skills defined in the objectives section of the Social Studies Curriculum, which started to be implemented in 2018. It was determined that 9 out of 27 targeted skills were directly related to the subjects of Humanities and Economic Geography. These skills were “Environmental literacy”, “Financial literacy”, “Entrepreneurship”, “Observation”, “Map literacy”, “Location analysis”, “Perception of space”, “Drawing and interpreting table, graphic, and diagram”.

It was determined that the skills of environmental literacy, observation, map literacy, location analysis, space perception, table, graphics and diagram drawing and interpretation were found in the learning domain of People, Places, and Environments; financial literacy, entrepreneurship, and innovative thinking skills were in the learning domain of Production, Distribution, and Consumption. Considering the learning outcomes related to human and economic geography, it was seen that the learning domains such as production, distribution, and consumption, global connections, culture and heritage, people, places, and environments emphasized them. It was seen that the most learning outcomes in terms of human and economic geography subjects were included in the learning domain of production, distribution, and consumption. In addition, there were 5 learning outcomes in the learning domains of science, technology and society, individual, and community, but there were no learning outcomes related to human and economic geography were found in the learning domain of effective citizenship. It was seen that 18 out of 23 learning outcomes in the learning domain of Production, Distribution, and Consumption were related to human and economic geography subjects. The number of learning outcomes for the human and economic geography in the Social Studies Curriculum was differed according to the grade. There were 14 learning outcomes in 4th grade, 18 learning outcomes in 5th grade, 19 learning outcomes in 6th grade, and 14 learning outcomes in 7th-grade social studies curriculum related to human and economic geography.

Hitler ve Ekolojik Düşünce

Hitler And Ecological Thoughts

Selcen ÖZKAN *

Öz:

İnsanlık tarihine XX. yüzyılda trajik bir iz bırakmış olan Hitler, fikirleri ve uygulamalarıyla günümüzde bile pek çok araştırmaya konu olmaya devam etmektedir. Almanya'da 1933 yılında iktidara gelen Hitler, on iki yıl süren totaliter bir rejimi kurmuş; benimsediği ırkçı politikaların sonucunda, İkinci Dünya Savaşının çıkmasına sebep olmuş ve milyonlarca insana soykırım uygulamıştır. Bu çalışmamızda Hitler ve Nazilerin çevre algısı, ekolojik görüşleri ve bu alandaki uygulamaları ele alınacaktır. Nazi ekolojisinin temel dayanakları, bu anlayışı besleyen fikir akımları ve kaynakları incelenerek Hitler'in doğaya, insana ve diğer canlılara bakış açısı ve ekoloji anlayışı analiz edilmeye çalışılacaktır. Hitler, öjenist yaklaşımlarla, Alman ırkını ıslah etmeye yönelerek, toplumdan hasta ve sakatları ayıklamaya uğraşırken, öte yandan doğayla ilgili düşünce ve uygulamalarıyla ekoloji tarihinde önemli bir yere sahip olduğunu göstermiştir. Onun, bir yandan doğaya hassasiyetle eğilip; öte taraftan soykırım gerçekleştirerek insanlık suçu işlemesi tezat teşkil etmiştir. Hitler, dünyanın tanık olduğu portresiyle çelişen bir incelikle doğaya ihtimam göstermiş, birçoğu tarihte ilk kez gerçekleştirilen doğayla ilgili pek çok yasa da Reichstag'ta çoğunluğu ele geçiren Nazilerin Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi tarafından çıkarılmıştır.

* Ar. Gör., Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara-Türkiye, sozkan@gazi.edu.tr,
<https://orcid.org/0000-0001-9638-9724>

Hitler ve Naziler, hayvan haklarını kesin bir tavırla savunmuşlar, ilk defa organik tarım tekniklerini desteklemişler, bunun için yasal düzenlemeler yapma yoluna gitmişlerdir. Bu tutumlarıyla da “*insan düşmanı ve doğa dostu*” şeklinde nitelendirilmekten kurtulamamışlardır. Dünyaca “faşist” diye kabul edilen Hitler’in romantik doğa algısı ile doğa koruma yasalarını çıkarması, doğaya dönüş söylemleri çerçevesinde “köycülük” akımı başlatmış olması da ilk bakışta şaşırtıcı görünmektedir. Ancak, ekolojik konulara eğilimin doğasındaki akıl dışı olana önem verme ve sezgilerle hareket ederek insanı geri plana atıp doğayı yeniden düzenleme amacının böylesi bir zıtlığa yol açtığı düşünülmektedir. Ayrıca, ekolojik düşüncenin temelinde doğayı ilke haline getiren insanın ilkel dürtülerine dönmesi ve totaliter hareketlere yönelmesinin potansiyel olarak varlığına da dikkat çekilmektedir. Bu çerçeveden bakıldığında insanlık suçu işleyen, insan sevmez tutumuyla bilinen Naziler, totalizm ile ekolojik duyarlılığı aynı potada eritebilmiş; insanları acımasızca yok ederken, aynı zamanda doğayı korumaya yönelik adımları atıp, hayvan haklarının samimi savunucusu olabilmıştır. Akılcılığı bir kenara iten bu anlayışın yanı sıra Nazi Ekolojisinde milliyetçi motiflerle süslenen “*romantik bir doğa algısı ile doğa yasalarına boyun eğen bir insan anlayışı*” şeklinde özetlenebilecek bir tablodan söz etmek mümkündür.

Anahtar sözcükler: Hitler, Nazi Ekolojisi, totalizm, çevre koruma, hayvan hakları.

Abstract

Hitler, who left a tragic trail on the history of humanity in the 20th century, continues to be the subject of much research even today with his ideas and practices. Hitler, who came to power in Germany in 1933, established a totalitarian regime that lasted for twelve years; as a result of the racist policies he adopted, he gave way to the outbreak of the Second World War and practiced genocide against millions of people. In this study, Hitler and Nazi’s environmental perception, ecological views and applications in these fields will be discussed. The main bases of Nazi ecology, the currents of ideas and resources that nurture this understanding will be examined and an attempt will be made to analyze Hitler’s points of view concerning nature, human and other animate items.

On the one hand, regenerating the German race by eugenic approaches, on the one hand, trying to remove the sick and injured people from the society, Hitler has shown that he has an important place in the history of ecology with his ideas and practices about nature. His leaning on nature with sensitivity on the one hand and committing crime of humanity through genocide on the other hand, form a contradiction. Hitler has taken care of nature with a grace that contradicts his portrayal the world witnesses, many laws of nature, many of which were first carried out in history, were issued by the Nazi National Socialist Workers’ Party, which seized majority in Reichstag. Hitler and the Nazis advocated animal rights with a definite plea, for the first time they supported organic farming techniques, and tried to

make legal regulations for these. With these attitudes, they cannot escape being described as “human enemy and nature friend”.

It seems surprising, at first glance, that Hitler, who is considered to be a “fascist” in the world, has enacted the nature conservation laws with the romantic nature sense and started the “peasantry” movement in the framework of turning to the nature. It is thought, however, that such an opposition is due to attaching importance to the irrational nature of ecological issues and to reorganize nature by acting with intuition and putting people into back burner. It also draws attention to the potential presence of the return of the human being who makes nature a principle, to the primitive urge and the orientation towards totalitarian movements, on the basis of ecological thinking. When viewed from this frame, the Nazis, who are known for their crimes against humanity and who do not like human beings, can have melted totalitarianism and ecological sensitivity in the same pot; while destroying human beings mercilessly, they were taking steps to protect nature and becoming the sincere advocate of animal rights at the same time. In addition to this understanding that pushes rationality to aside, it is possible to talk about a picture which can be summarized as “a romantic sense of nature and a human understanding submitting to natural laws” adorned with nationalistic motives in Nazi Ecology.

Keywords: Hitler, Nazi Ecology, Totalirism, environmental protection, animal rights

Batının zihniyet dünyasının değişimde önemli aşamalardan birini Rönesans ve Reform hareketleri ile pozitivist Kartezyenci düşünce teşkil eder. Sanayi devrimi, ekonomik gelişme ile beraberinde toplumsal değişmeyi ve sosyal katmanları ortaya çıkarır. Eğitim ve bilim alanının tartışmasız iletişim aracı olan Latince, yerini giderek milli dillere bırakır. Aydınlanmacı düşünce ve Modernitenin yarattığı atmosfer, devlet-toplum-aile-birey ilişkilerindeki yeni arayış ve giderek şekillenen fikri akımların ve ideolojik sistemlerin doğuşuna zemin hazırlar. Yeni Dünya Amerika ile Orta ve Batı Avrupa’daki teknolojik ve ekonomik birikim siyaset ve yönetim alanında da kendini gösterir. Evreni, doğayı, yerleşim birimlerini ve birey-toplum münasebetlerini farklı bakış açılarıyla araştıran disiplinler ortaya çıkar. Ülkeler arasındaki teknolojik ve ekonomik yarış, bir güç dayatmasına ve daha fazlasını elde edip hâkim olma arzusuyla çatışmaya dönüştüğü durumlar da görülmeye başlanır.

İnsanlık için XX. yüzyıl, bilimsel ve teknolojik ilerlemenin, sanayileşmenin, yoksul memleketlerin önceki asırlardan süregelen gelişmiş ülkeler tarafından her türlü kaynaklarının yağmalanmasının yanı sıra, yıkımı büyük boyutlara erişen iki önemli dünya savaşına sahne oldu. Birinci Dünya Savaşı Avusturya-Macaristan, hasta adam denilen Osmanlı Devleti ve gelişmiş sanayinin ürünlerine daha geniş pazar ve ucuz hammadde kaynaklarına ulaşmak isteyen Almanya ile İngiltere, Fransa ve Rusya’nın arasında cereyan etti; ancak Osmanlı Devleti’nin tasfiyesiyle son buldu. İkinci Dünya Savaşı ise sonuçları bakımından Avrupa ve Asya’da eko-

nomik ve sosyal enkazla birlikte insani bir trajediye dönüştü. Her iki dünya savaşı yeni milli devletlerin ortaya çıkmasına ve sömürgeciliğin şekil ve boyutlarının değişmesine sebep oldu. Otto von Bismarck (1815 -1898)'ın XIX. yüzyılda siyasi birliğini tesis ettiği Almanya XX. yüzyılda bu savaşların merkezindeki en önemli ülke konumundadır. İnsanlık tarihi boyunca evrendeki varlıkların oluşturduğu ekosistem bütün bu yapı ve uygulamalarla ortaya çıkan olay ve sonuçlardan ciddi biçimde etkilenmiştir.

Bu çalışmamızda Hitler ve Nazilerin çevre algısı, ekolojik görüşleri ve bu alandaki uygulamaları ele alınacaktır. Nazi ekolojisinin temel dayanakları, bu anlayışı besleyen fikir akımları ve kaynakları incelenerek Hitler'in doğaya, insana ve diğer canlılara bakış açısı ve ekoloji anlayışı analiz edilmeye çalışılacaktır.

Almanların yaşadığı tarihi macera, onların felsefi ve politik düşünce dünyalarını da etkilemiştir. Almanya'da 1933 yılında iktidara gelerek on iki yıl süresince ülkeyi demir yumrukla idare eden, ırkçı ve yayılmacı yaklaşımlarıyla İkinci Dünya Savaşı'nın çıkmasına yol açan Nazilerin de ilgi çekici bir çevrecilik anlayışları vardır. Bir taraftan sayısız insana soykırım uygulayıp ırkı ıslah iddiasıyla -bir başka ifadeyle ojenist anlayışla- toplumdaki hasta, güçsüz, yaşlı ve sakatları yok ederken, diğer taraftan hayvan haklarına ve çevreye duyarlı faaliyetlerin içerisinde olmalarıyla ekoloji tarihinde derin izler bırakmışlardır. Aslında çevrecilik derken canlıların yaşama hakkına saygılı, doğaya, çevreye itina ile yaklaşan bir ağacın, yok olmaya yüz tutmuş bitki ve hayvan türlerinin korunması ve yaşaması konusunda olağanüstü dikkatli davranan kimseler ve onların davranış şekilleri hatıra gelir. Bu duyarlı yaklaşımla, Alman ırkının üstünlüğüne vurgu yapan, toplumdaki kendisi gibi olmayan zayıf ve farklıya yaşama hakkı tanımayan, soykırım uygulayan ırkçı Nazilerle çevre koruma fikri bağdaşmaz gibi görünmektedir. Ancak Naziler, devlet düzeyinde ilk defa yasal düzenlemelerle doğanın korunmasını, hayvan haklarına duyarlı, organik tarımı teşvik eden uygulamaları başlatmış olmalarıyla ilginç bir eğilimin de sahibidirler. Böylece doğa dostu bu tavırlarıyla, soykırım yapacak kadar insana düşmanca yaklaşımları arasındaki çelişki de dikkat çekmektedir. Hitler'in açıklamalarında bu zıtlığın yadırganmamasını gerektirecek işaretler bulunmaktadır: *“Gerçekte insan, tabiatı hiçbir hususta yenememiştir. Ancak insanın yapabildiği tek şey, tabiatın gizli taraflarını ve sonsuz sırlarını kapadığı büyük örtünün sadece küçük bir ucunu kaldırmaya teşebbüsten ibarettir*(Hitler, 2015: 118).” Bu düşünüş tarzı, insanı sezgiye dayalı muhayyel ve ilkel dönemde olduğu gibi kendisini besleyen, koruyup güvenlik içinde yaşamasını sağlayan ve herşeyin onda sır olarak mevcut olduğuna inanılan kutsanmış bir tabiat anlayışına götürmektedir. Horkheimer'e göre “insan ne zaman tabiatı bir ilke haline getirmişse ilkel dürtüleri de geri dönmüş acımasızca sosyal şiddeti uygulayabilecek bir güç haline dönüşmüştür(Horkheimer, 2005:144). Hitler'e göre *“Elbette hayatta kalmak için mücadele gereklidir. İnsan hiçbir zaman bir şey icat etmemiştir, sadece bildiklerini bulmuştur. İnsan tabiata hâkim değildir. (...)Demek oluyor ki yaşamak isteyen kavga etmelidir. Kanunu devamlı bir mücadeleden ibaret olan bu dünyada, mücadeleden kaçınan kimsenin yaşamaya hakkı yoktur. Bu acı gibi görünür, fakat gerçek böyledir. Ama ta-*

biata üstün geldiğini sanan ve gerçekte tabiata küfüreden kimsenin akibeti çok daha acıdır(Hitler, 2015:118). Nazilerin siyasi lideri Hitler'e göre insanların yaşaması doğal seleksiyonla tabiat tarafından tayin edilmektedir. *"Tabiat insanları çocuk yetiştirmekte hür bırakmakla beraber, zürriyetlerini çok çetin bir sınavdan geçirir. Sayı-ları çoğalan fertler arasında yaşamaya layık olarak en iyileri seçer*(Hitler, 2013: 53)."

Edebiyat ve doğa bilimleriyle ilgilenen **Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832)**'den sonra halkın konuştuğu Almancanın milli dil olmasını savunan ve şiirlerini bu dille yazan Johann Gottfried Herder(1744-1803)'in Hitler'i duygu ve fikir planında etkileyen önemli isimlerden biri olduğunu kaydetmeliyiz. Kozmopolit yapıdaki şehirlerden farklı olarak saf Alman kültürünün saklanılıp yaşatıldığı yerler olan köyler ve buradaki bozulmamış yaşantı da Alman milli bilincinin ana kaynaklarını oluşturur. Nitekim Jacob ile Wilhelm Grimm kardeşlerin derleyip yayımladıkları masallar da Alman halk sanatının ve sözlü geneğinin motiflerini barındıran organik verimlerdir. Sözü geçen öncü düşünür ve şairler fikir, his ve heyecan yönüyle aydınları ve halkı etkilemişler; dolayısıyla Alman kültürel ve siyasi birliğini hazırlamışlardır. Birinci Dünya Savaşıyla İkinci Reich'in yıkılması sonucunda Almanya, bilim, teknoloji, sanayi ve tarımdaki ekonomik üretim gücü ve disiplinli çalışma ile hızla toparlanmış ve incinmiş milli gururunu onarma çabasına girişmiştir. XIX. ve XX. yüzyıl, Romantizmin Orta ve Batı Avrupa'da revaçta olduğu sosyal ve kültürel kökleri arama ve milli devletlerin oluşum dönemleridir:

"Rousseau, aydınlanmacı düşüncenin bireyin akıl, bilim ve deney ile hareket etmesini istediğini, bunun da onun özgürlüğünü ve bağımsızlığını kaybetmesine yol açtığını savunur. Modernitenin öncelediği bu kavramların insanı doğaya ve bozulmamış ilk hayat tarzına yabancılaştırdığını, dolayısıyla yapay bir kültür varlığına dönüştürerek ilkel insanın doğasında mevcut olan *"varlığını korumak", "başka-sıyla duygudaşlık kurmak veya ona acımak"* şeklindeki temel işlevlerinden uzaklaştırdığını öne sürer. Sanayi devrimi, aydınlanma ve modernitenin Rönesans'tan bu yana insanlığı göz kamaştıran bir gelişme ve ilerlemeye ulaştırdığını ancak onu gerçek doğal ortamından soyutladığını, yaratılışın temel gerçeği olan duygunun büsbütün ihmal edilerek her şeyin akla göre düzenlenmesinin kötülüğün ve mutsuzluğun kaynağı olduğunu belirtir(Özkan, 2018: 54)".

Naziler bu anlayışla Alman kültürünün özünün köylerde muhafaza edildiği kapitalizm mekânları olan şehirlere nazaran bozulmamış saflığın ve temizliğin doğayla iç içe yaşayan asil Alman köylülerinin şahsında temsil edilebileceği inancındadırlar. Onlara göre, "kandaki asalet, köylüdeki asaletle aynı manaya gelmektedir. Hitler de Alman halkçılık "völkich" akımının ancak köycülüğe" dayandığı takdirde devletin bekası için sağlıklı bir toplumsal yapının kurulmasının mümkün olacağı düşüncesindedir. *"Bütün bir milletin temeli olmak üzere sağlam ve kusursuz bir köylü sınıfı meydana getirmek ve bunu muhafaza etmek hususuna önem verilmelidir. Dertlerimizin çoğu şehir nüfusu ile köylü arasındaki oransızlıktan doğmaktadır. Küçük ve orta köylülerden oluşmuş sağlam topluluk, eskiden beri toplumsal dertlerimize karşı bir korunma vasıtası olarak meydana çıkmıştır. Bugün de aynı toplumsal rahatsızlıklar içindeyiz*(Hitler, 2015: 57)".

Naziler, köye dönüş ve köy romantizmiyle köklerine ulaşacaklarını pozitivist aklın karşısında kozmik bir güç yükledikleri sezgi ve arifane mistik anlayışla üstün Alman toplumunun inşasını gerçekleştireceği kanaatindeydiler. Uzun süren ve ağır kayıplara sebep olan savaşlar, Almanların tarihlerine mistik ve romantik bir psikolojik algıyla yaklaşımlarına yol açmıştır:

“Romantizmin temel düşünceleriyle şekillenen çevreci bakış açısının yaygınlaşmasında Alman Gençlik Hareketi(Wandervögel)’nin payı büyüktür. Bu örgüt de entelektüel olmak yerine, doğaya yakın olmayı tercih etmekte ve mistik gücü yüceltmektedir. Onlara göre doğayla kurulan bağ, pek çok şeyden daha önemliydi. Hareketin öncüsü Fischer, romantizmi “ırk esasına dayanan duyguların tamamı” şeklinde tanımlamaktadır. İnsanla doğa arasındaki bağ için Rasyonalizme karşı çıkan Romantizm kadar Darwin’in Avrupa’ya yaydığı pozitivist bilimin de etkisi olduğu ifade edilmektedir(Olgun, 2012:226).”

Hitler ve Naziler, “Nasyonal Sosyalizm”e temel teşkil eden romantik ve mistik dünya görüşünün temsilcileri, Paul de Lugarde (1827-1891), Gudion von List (1848-1919), Alfred Schuler (1865-1923) ve Julius Langbehn (1851-1907) gibi simalarının yanı sıra Alman biyologu Ernest Haeckel’den de etkilenmişlerdir. Canlı ve cansız varlıkların aralarında bir sistem oluşturacak biçimde, onların karmaşık ve çok yönlü ilişkilerini araştıran bilim dalı olarak ekoloji terimini ilk defa 1866 yılında Haeckel, tarafından kullanıldığı bilinmektedir. Ernst Haeckel, ekoloji terimiyle, organizmaların tamamı ile onları çevreleyen ve birbirine bağlayan bir ağı” kastediyordu. Ona göre, evren bütüncül ve kendi içerisinde dengeli bir organizmaydı. Haeckel, “insanın, tabiatın üstünde değil içinde” yer aldığı düşüncesindeydi. İnsanla hayvanın doğada eşit statüde olduğuna inanan Haeckel, Hristiyanlığı insanı, doğadan ve hayvandan üstün tuttuğu için eleştirmektedir. Böylece insanın doğaya yabancılaştığını savunan Haeckel, doğanın biricik hakikat kaynağı olduğunu ve insanın onu kılavuz edinmesinin gerektiğini ifade etmekteydi. Toplum, doğanın bilimsel metotlarla gözlemlenmesi sonucunda elde edilen verilere göre yeniden yapılanmalıydı.

O, evrendeki bütün varlıkların aynı kökten geldiğini iddia eden bir görüşle maddenin ve gücün birliğine inanmaktaydı. Bu, esas itibariyle bazı dini ve mistik akımlarda görülen monistik-maddeci görüştür. Haeckel’in insanla hayvanı aynı kefeye koyan düşünceleri tıpkı “Darwinci monizm” gibi ırkçılığa davetiye çıkarılmıştır. Hitler, Haeckel’in fikirlerinden olduğu gibi onun takipçilerinden Wilhelm Bölche’nin Sosyal Darwinizminden etkilenmiştir. Ayrıca, Hitler, mistik doğacı Edgar Dacque’nin orijinal adı Primeval World, Saga and Humanity(İlkel Dünya, Efsane ve İnsanlık) adlı eserinden esinlendiği de kaydedilmektedir(Keith-Smith, 1997:74).

Hitler’in çevre anlayışında Sosyal Darwinizmin etkisi bilinmektedir. Sosyal Darwinizm, biyolojik evrim sürecinde çevre şartlarına uyum sağlayan türlerin hayatta kalacağını, bunu başaramayanların ise yok olacağı fikrinin sosyal alana uygulanmasıyla ortaya çıkmış bir görüştür. Bu görüşü ilk önce Thomas Malthus

(1766-1834) “Nüfus Teorileri ve Politikaları” adlı eserinde nüfus yönünden ele almıştır. O, gıda üretiminin aritmetik, nüfusun ise geometrik diziyile artığından hareketle Dünyanın kaynaklarının sınırsız olmadığını, dolayısıyla gelecekte nüfus-besin maddeleri denkleminde olması muhtemel uyumsuzluğa dikkati çekmiştir. Herbert Spencer(1820-1903) ise esas itibarıyla Sosyal Darwinizmi, sosyolojik bakımdan değerlendirmiş ve insan topluluklarına uygulayarak geliştirilmiştir. Bu görüşten etkilenen Naziler, tür kavramının yerine “ırk” terimini koyarak “öjenist” ve yayılmacı görüşlerine haklılık kazandırmaya çalışmışlardır:

“Daha kuvvetli olanın rolü hükmetmektir, daha zayıf olanla kaynaşmak değildir. Eğer üstün ırk böyle davranmazsa kendi büyüklüğünü feda etmiş olur. Bu kanunu, sadece doğuşları itibarıyla zayıf olan yaratıklar zalimane bulabilirler. Fakat bu husus da, onun zayıf ve sınırlı bir kimse olduğundan ileri gelir. Çünkü bu kanun, onun vücudunu ortadan kaldırmayı, bütün canlıların gelişmesi akla sığmaz bir şey olurdu. Tabiatın ırkın temizliğini aramak ve devam ettirmek için var olan bu genel eğilimin sonucu, sadece özel ırklar arasında dış görünüşlerindeki bir farkta değil, her birinin kendisine has vasıflarının benzerliği haiz olmasındadır(Hitler, 2015:118).

Hitler’in sağlıklı ırk imajı ve Alman biyolojik üstünlüğünün korunması konusundaki görüşleri Kavgam adlı eserinde şöyle yer almaktadır:

“İrkçilik, onların eşitliğine asla inanmaz. İrkçilik, dünyayı idare eden ebedi iradeye uyararak, en iyinin ve en kuvvetlinin zaferini kolaylaştırmak, fena ve zayıf olanların boyun eğmesini sağlamak görevi ile yükümlüdür. Böylece tabiatın aristokratik ilkelere hürmet gösterir ve canlıların hayat grafiklerindeki son noktaya kadar bu kanunun değerine inanır. İrkçilik, yalnız milletlerin aralarındaki farkları görmez, aynı zamanda şahısların kıymet farklarını da tespit ederek, beşeriyete bir ideal vermenin lüzumuna iman etmiştir. Çünkü irkçiliğe göre bu inanç beşeriyetin mevcudiyeti için birinci şarttır. Herhangi bir ahlâk, kendinden daha yüksek bir ahlâkı savunan bir ırk için tehlike arz ediyorsa, irkçilik o ahlâkın, hayat hakkını kabul etmez. Çünkü melezleme ve zencilerin zürriyeti ile istila edilecek bir dünyada, güzellik ve asalet hakkındaki bütün inançlar ve insaniyetin geleceği hakkında bütün ümitler ebediyen kaybolur(Hitler, 2015:161).

Hitler ve Naziler, yayılmacı ve işgalci düşüncelerini “Sosyal Darwinizm”den yararlanarak doğal seleksiyona dayandırıp düşünce ve eylemlerine kendilerince teorik bir temel kazandırmışlardı. Onlara göre “uygulamalarla saflaştırılan Almanlar, yeryüzünde seçkin ırktı. Her ne yaparlarsa doğrudu ve herşey onların hakkıydı!” Böyle bir sosyal ve siyasi psikolojiye sahip olan Naziler, ulaştıkları ekonomik ve askeri güçle kendileri dışındakileri ötekileştirip yok sayarak başka ülkelerin topraklarını işgal etmenin meşru olduğunu da kabul etmekteydiler. Dolayısıyla SS kıtalarından oluşan Alman ordusu 1 Eylül 1939’da komşusu Polonya’nın büyük bir kısmını ele geçirmiş ve Üçüncü Reich için İkinci Dünya Savaşı başlatmıştı. Savaş adım adım genişleyecek ve “doğanın görevlendirdiği Nazi Ordusu”nun işgali diğer Avrupa ülkelerini de içine alacak şekilde yayılacaktı. Hitler, güç kullanarak

toprak kazanmayı “cesaret ve eylem konusunda doğanın sevgili çocuğu olan Almanların asil yaşamak için serbest” bir hareketi olarak nitelendirecekti:

“Mümkün olan her türlü mesaiye rağmen bir gün gelecek ki, artık topraktan daha fazla ürün almaya imkân kalmayacaktır. İnsanlık artan nüfusun ihtiyaçlarını topraktan karşılayamayacak ve nüfusun çoğalmasını sınırlamak zorunda kalacaktır. Er geç kaderin çizdiği korkunç son bu olacaktır. (...)bugün dünya üzerinde kendine gerekli olan toprağı elde etmeğe kuvveti yetmeyen milletler, böyle bir durumdan rahatsız oluyor. Devrimizde halen istifade edilmeyen geniş topraklar vardır ve bu arazi işlenmeyi beklemektedir. Bu toprakları ilerde tabiat tarafından gönderilecek yeni milletler için tahsis edilmiş veya ayrılmış bir arazi olarak kabul etmek manasızlık olur. Bilakis bu topraklar, sahip çıkabilecek ve işleyebilecek millete nasip olacaktır. Tabiat siyasi sınırlar kabul etmez. O, yaratıkları dünya üzerine serpiştirir ve kuvvetlerin serbest faaliyetlerini takip eder. Cesaret ve faaliyet hususunda en kuvvetli olan, tabiatın sevgili çocuğu o ‘asil yaşamak’ hakkını elde edecektir(Hitler, 2015: 55)”.

Hitler’in doğa anlayışı ve tepkisi aile dâhil hiçbir sosyal birimin oluşmadığı tarih öncesi ilkel insanların “yaşamak için mücadele eden tabiatçı(natüralist) düşüncesinin millet evriminin tamamlamış şekline benzemektedir. Hitler’in önderliğinde Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi ve onu iktidara taşıyan Alman halkı için 1920’lerde ortaya atılan “Blut und Boden (Kan ve Toprak) formülü” bu amaca hizmet etmekteydi ve artık kazanılan yerler “adeta tabiatın vaat ettiği topraklar”dı. Saflaştırılıp arındırılmış(etnik temizliğe tabi tutulmuş!) işgal edilen topraklar da dâhil olmak üzere, her ulustan üstün ve farklı yaratılmış Alman ırkının sağlığını, güç ve varlığını sürdürebilmesi için toprakla “vecd” ve “huşuya” dayalı bir mistik bağ kurulmalıydı. Böylece yeni nesiller, geniş vatan toprakları üzerinde gelişip inkişaf edebilecekti. “Kan ve toprak arasındaki mistik bağı kurma fikrinin taraftarları Ernst Moritz Arndt ile onun öğrencisi Wilhelm Heinrich Riehl’dir. Arndt, aynı zamanda köycülük yaklaşımının da öncüsüdür. Onun çevrecilik anlayışı, yabancı düşmanlığını da içinde barındıran aşırı nasyonalizmden beslenmektedir. Onun ekolojik anlayışı, saf Alman ırkının melezleşmesine karşı çıkan yabancı düşmanlığı şeklinde kendini gösteren bir yaklaşımdır(Olgun, 2012:229).

Hitler için ağır sanayi hamleleri ve yapılan oto yollar ile belli ölçüde tahrip edilen ülke ormanları gelecek nesiller için Alman kimliğinin koruyucu bir parçasıydı(Hitler, 2015:190). Bu sebeple de muhafaza edilip, ağaçlandırılarak geliştirilmeliydi. Ormanlar hakkındaki çalışmalarıyla dikkat çeken ve 1926 yılında Prusya Doğal Anıtları Koruma Başkanı iken “ırken çöküşün bir tehdit unsuru olduğunu” belirten Walter Schoenichen 1933 yılında Nazi Partisi’ne katılmıştı. Ona göre kan ve toprak anlayışına göre vatanın doğası Alman halkının özüyüdü. Alman halkının bekasını sağlamak ancak doğasever ruhun taşınmasıyla mümkün olurdu(Olgun, 2012: 230). Nazi döneminde bütün bu anlayış ve politikalar sadece Almanlar için söz konusuydu. Başka milletlerden orman köylüleri ve diğer insanların ise işgal edilen ormanlık alanlardan temizlenmesi gerekmekteydi. Nitekim 1941 yılında Naziler, Lithuania’daki Białowieza ormanının kontrolünü ele geçirince Walter

Schoenichen, fethedilen topraklardaki, ormanları Almanlaştırma politikası için Hermann Göering'in yardımcısı olarak atamıştır. Göering, Białowieza ormanlarını yüksek rütbeli memurlar için avlanma alanı haline getirmiş ve nüfusun %12'sini oluşturan ve etnik saflığını bozan Yahudileri öldürmek için av mevsimi ilan edilmişti. -Von Bock'un ordu birliğinin yönettiği Battalion 332 birliği tarafından 550 Yahudi, sözkonusu alanda çevrelenerek öldürülmüştür. Berlin Üniversitesinden Tarım Bakanlığı yapmış olan Konrad Bayer tarafından kurulan SS takımı, ormanları Almanlaştıracak bir kolonizasyon programı planlamış ve çiftlik hayvanlarıyla aynı statüye sahip görülen Polonyalı ve yahudilerden geriye kalanlar ise dar bir alana sıkıştırılarak katledilmek suretiyle sayıları azaltılmıştır. (www.columbia.edu/~lnp3/.../ecology/nazi_ecology.htm 15.042018.)

Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi lideri olarak hayvan haklarıyla ilgili şaşırtıcı yasa teklifleri sevkeden ve bunları Reichstag'dan çıkaran Hitler'in bilinçaltında şiddete meyilli karmaşık psikolojik saplantılarının olduğu hatıralarından anlaşılmaktadır. 1900'li yılların başında üyelik daveti öncesi İşçi Partisinden gelen broşürden bahsederken günlük hayatta yaptıklarıyla ilgili bir anısı bu konuda bize ilginç ipuçları vermektedir: *“Gündüzleri kırk birinci avcı alayında yahut başka alayların toplantı ve konferanslarında bulunuyordum. Odamda geceyi yalnız geçiriyordum. Sabahları saat beşte uyanmayı âdet edinmiştim. Döşemenin üstüne kuru ekmekler bırakarak farelerin onları yemesini seyrediyor, bu hayvanların birbirleri ile kavga etmelerini seyretmekten hoşlanıyordum. Hayatımda o kadar yokluk çekmiştim ki, açlığın ne olduğunu gayet iyi biliyordum. Bundan dolayı bu hayvancıkların memnuniyetini de gayet iyi anlıyordum. Toplantının ertesi günü yine saat beşte uyandım. Farelerin hareketlerini takip ediyordum. Tekrar uyuyamadığım için bir gece evvelki küçük broşür aklıma geldi (Hitler, 2015: 88).*

Hitler ve Naziler, hayvan haklarıyla ilgili husuları daima siyasi rakiplerini ve düşmanlarını kötü duruma düşürmek ve halkın sempatisini kazanmak için bir araç olarak görmelerine rağmen, uygulamalarıyla kendilerini büyük bir hayvansever şeklinde takdim etmişlerdir. XIX. yüzyılın sonunda Alman Hayvan Sağlığı Hareketinin ilgilendiği temel sorunlardan birisi hayvanların kesilmesi ve deneylerde kullanılması meselesi idi. Naziler, politik alanda bu konulara sahip çıkmışlardır (Bratton, 1999: 3-22). Boria Sax'a göre Naziler, çıkarları için insan merkezci yaklaşımın (anthropocentric) hayvan koruma anlayışına itiraz etmişler ve 1927 yılında bir Nazi temsilcisi Mecliste yaptığı konuşmada hayvanların boğazlanarak kesimine ve onlara gaddarca davranmaya karşı harekette geçmeye çağırmıştır. Naziler, 1931 yılında azınlıkta oldukları Mecliste hayvan deneylerinin yasaklanmasını öngören bir kanun teklifi vermişler ancak, diğer partilerin aleyhte tutumlarıyla bu yasa çıkarılamamıştır (Sax, 2000).

Nazilerin büyük bir güç ile parlamentoda çoğunluğu ele geçirip Hitler'in şansölye olarak iktidara gelmesiyle birlikte mezbahanelerde hayvanların kesilmesini önleyen tasarı 21 Nisan 1933 tarihinde hemen yasalaşmış ve hiçbir hayvanın sağlıklı ve estetik olmayan ortamlarda hayatının sonlandırılmaması gerektiği hüküm altı-

na alınmıştır. Bu düzenleme, doğrudan dini inançları gereği eti yenilebilecek hayvanların boğazını kesip kanının akıtarak tüketmek durumunda olan Yahudileri hedef almaktaydı. Hayvan haklarını gözeten yasalar peşpeşe çıkarılmış, Hermann Göring'in Prusya başbakanı olarak görev yaptığı 16 Ağustos 1933 tarihinde hayvan deneyleri bütünüyle yasaklanmıştır. Göring, deneylerde hayvanlara tahammül edilemez acılar yaşatıldığı ve onlara sanki cansız bir mal imiş gibi davranılmasının önüne geçildiği ve yasaya uymayanların çalışma kamplarına¹ gönderileceklerini belirtmiştir. Ayrıca, O, ticari amaçla hayvanlara tuzak kurmaya ve avcılığa ciddi kısıtlamalar getirilmiştir. Yengeç ve istakozun kaynatılması yasaklanmış, hatta kurbağayı parçalayarak yem yapan bir balıkçı çalışma kampına gönderilmiştir. Ancak, Yahudiler ve özellikle çingeneler üzerinde toplama ve çalışma kamplarında pek çok kimyasal ilaç deneyi yapıldığı birçok delil, itiraf, sakat ve ölüm raporlarıyla tespit edilmiştir(Sax, 2000).

Nazi Almanyası, hayvanları korumak amacıyla 24 Kasım 1933 Rayh Hayvan Koruma Yasasını çıkarmıştır. Bu yasada kurbağaların canlı iken butlarını parçalamaktan kümes hayvanlarının zorla beslenmesine kadar film endüstrisinde ve diğer toplumla ilgili etkinliklerde onlara acı veren ve sağlıklarını bozan faaliyetlere yasak getirilmiştir. Prusya Ticaret ve İş Bakanlığı'nın 23 Şubat 1934 tarihinde aldığı bir kararla *Hayvanları Koruma Yasası*nın ilk, orta ve kolej seviyesindeki eğitim kurumlarında öğretilmesiyle ilgili düzenlemeler gerçekleştirilmiştir(Bratton, 1999: 3-22).

3 Temmuz 1934'te ise *Das Reichsjagdgesetz* (The Reich Hunting Law/Reich Avlanma Yasası) düzenlemesi ile Alman Avcılık Derneği kurulmuş avlanmanın ahlaki boyutları belirlenmiştir. Nazi Almanyası döneminde hayvanların korunmasıyla ilgili pek çok yasal düzenleme yapılmasına rağmen sözkonusu mevzuata aykırı, zihinlerde soru işaretleri taşıyan zorunlu uygulamalar da görülmektedir. Örnek olarak hayvanlar üzerinde deney yapmayı yasaklayan Hermann Göring'in sözünü ettiği 16 Ağustos 1933 tarihli düzenleme, aynı yılın 5 Eylül 1933 tarihli başka bir yasa ile bir hayli değiştirilmiş ve bilimsel ihtiyaçlar için üniversitelere ve araştırma enstitülerine anestezi ile uyuşturmak suretiyle hayvan deneylerinin yapılabileceği İçişleri Bakanlığının iznine bağlanmıştır. Bu görüşlere karşı çıkan Boria Sax, "hayvanların korunması ve hayvan hakları konusunda Nazilerin düzenlemelerini kendi sistemlerini sürdürmek amacıyla yaptıkları manüplatif ve sembolik bir tutum olduğunu ifade emektedir(Sax, 2000)". Ayrıca bu tavır, onların ırkçı ve biyolojik yaklaşımlarına karşı etik bir görünüm verme kaygılarından kaynaklanmaktadır. Nazilerin hayvanların korunmasıyla ilgili geleneksel bir tavırları bulunmamak-

¹ Toplama ve çalışma kampları, Nazilerin iktidara geldikten sonra ilkini Dachau'da kurdukları 1945 yılında II. Dünya Savaşı bitinceye kadar 22'si ana olmak üzere sayısı 1200 kadar çıkan Avrupa'da değişik yerlerinde tesis edilen özel tecrit, tutuk ve ceza mekânlarıdır. Amaç ve işlevlerine göre "zorla çalıştırma kampları", "ıslah ve çalışma kampları" "polis kampları", "savaş esirlerinin kampları", "transit kampları", "kadın kampları" ve "getto kampları" gibi çeşitleri bulunmaktadır. Başlangıçta Nazi rejimi karşıtlarının ağır şartlarda çalıştırıldığı bu kamplar, daha sonra adında çalışma sözü olsa da Majdanek, Auschwitz (Oşvençim) örneklerindeki gibi Yahudiler, Çingene ve Hitler rejimi karşıtlarının cezalandırıldığı yok etme(extremination) kampları olarak hizmet görmüştür.

tadır. Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi iktidara geldiği zaman Marksist ve değişik politik görüşlere mensup çevrenin ve hayvanların korunmasını savunan yüzbin üyeye sahip Doğanın Dostları(Friends of Nature) adlı örgütü kapattığı bilinmektedir.

Sonuç:

Nazilerin ekoloji hakkındaki görüş ve uygulamaları, tarafsız bir yaklaşımla değerlendirildiğinde şu sonuçlara varmak mümkündür. Hitler'in doğaya duyarlı ve korumacı düşünceleri, hayvan haklarını savunmacı tutumu, altında işgalci ve ırkçı amaç ve niyetlerini perdeleyen bir paravan niteliği taşımaktadır. Nasyonal Sosyalizmin hayvanları koruyan bir rejim olduğu iddiası bile, "saf ve üstün Alman ırkı"na göre diğer ırkların hayvandan bile daha aşağı görülmesini sağlamak içindir. Doğa ise aslında üstün Alman ırkının daha sağlıklı, mutlu ve müeffeh yaşamasına hizmet eden kutsal vatan topraklarının unsurlarından biri sayılıyordu. Doğa ve ormanlar, Almanların kültürel varlığıydı ve onları sevmek ise Almanların genetik bir özelliği olarak yorumlanıyordu. Nazilerin doğaya ve toprağa özen göstermelerinin altında ise Hitler'in yayılmacı siyasetine meşruluk kazandırmak düşüncesi yatıyordu.

Kaynakça:

BOWLER, Peter, (2001), *Doğanın Öyküsü*, 1. Cilt (Çeviren: Meltem Mater), İzdüşüm Yayınları.

BRATTON, Susan Power, (1999), "Luc Ferry's Critique of Deep Ecology, Nazi Nature Protection Laws, and Environmental Anti-Semitism", *Ethics and the Environment*, Vol. 4, No. 1 (Spring, 1999), 3-22.

CAPRA, Frijitof, (1989), *Batı Düşüncesinde Dönüm Noktası*, (Çeviren: Mustafa Armağan), İstanbul, İnsan Yayınları.

ÇÜÇEN, A. Kadir, (2001), *Felsefeye Giriş*, Bursa: Asa Kitabevi.

FERRY, Luc, (2000), *Ekolojik Yeni Düzen* (Çeviren: Tuhan Ilgaz). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

GÖKBERK, Macit, (2008), *Felsefe Tarihi*. (18. Basım) İstanbul: Remzi Kitabevi.

GÖRMEZ, Kemal (2015), *Çevre Sorunları* (3. Basım). Ankara: Nobel Yayınları.

HERMANN, Mattern, (1972), *Ot Yetişmez Artık* (Tercüme: Necibe Çakıroğlu). İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültes Yayınları.

HEYWOOD, Andrew, (2007), *Siyasi İdeolojiler*, (Çeviren: Ahmet Kemal Bayram vd.) Ankara, Adres Yayınları.

HİTLER, Adolf, (2015), *Kavgam*, 3. Basım, İstanbul: Parga Yayıncılık.

HORKHEİMER, Max, (2005), *Akıl Tutulması* (Çeviren: Orhan Koçak), Altıncı Basım, İstanbul: Metis Yayınları.

Karaömelioğlu, Asım, (2006), *Orada Bir Köy Var Uzakta: Erken Cumhuriyet Dönemi Köycü Söylem*, Birinci Basım, İstanbul: İletişim Yayınları.

KELEŞ, Ruşen., HAMAMCI, Can., ÇOBAN, Aykut.,(2009), *Çevre Politikası*, (6. Baskı), Ankara: İmge Kitabevi.

Longman Dictionary of Contemporary English, (1990). Warsaw: Polish Scientific Publisher.

MACHLIS, GARY E., FORCE, JO ELLEN, BURCH JR, WILLIAM R.()"The Human Ecosystem Part I: The Human Ecosystem as an Organizing Concept in Ecosystem Management <https://pdfs.semanticscholar.org/35d4/e494f-9782d75458a2e48dc2599ba683875d1.pdf> 06.01.2018 tarihinde erişilmiştir.

ODUM, Eugene P., Barret, Gary, W., (2012), *Ekolojinin Temel İlkeleri*, (Çeviren: Kani Işık) Ankara: Palme Yayınları.

OLGUN, Hakan. (2012), "**Nazi Ekolojisi**", O. İmge ve H. Olgun (Editörler). *Yeşil ve Siyaset, Siyasal Ekoloji Üzerine Yazılar*. Ankara: Lotus Yayınevi, 222-241.

ÖNDER, Tuncay (2003), *Ekoloji, Toplum ve Siyaset*, Ankara, Odak Yayınları.

ÖZER, Öznur, “Çevre Konusunda Tanımlar ve Açıklamalar”, Çevre Sorunlarına Giriş, Mobil Yayınları.

ÖZKAN, Selen, (2018), Çevrenin Korunması ve Çevre Sorunlarının Azaltılmasında Ekolojik Akımların Rolü: Kamu Kurumları Örneği, **Ankara**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Basılmamış Doktora Tezi.

PORRİTT, Jonathan,(1988), **Yeşil Politika**. (Çeviren: Alev Türker), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

POULANTZAS, Nicos, (2004), **Faşizm ve Diktatörlük**. (Çeviren: Ahmet İnel). İletişim Yayınları.

SAX, Boria (2000), **Animals in the Third Reich: Pets, Scapegoats, and the Holocaust**. A&Black Publications

STAUDENMAIER, Peter, (2000), “Faşist Ekoloji: Nazi Partisinin ‘Yeşil Kanadı’ ve ‘Faşist Ekoloji’nin Tarihsel Kökenleri” (Çeviren: Ahmet Atıl Aşıcı ve Sezgin Aşıcı) İskenderiye Yazıları, Sayı:24, Ocak-Şubat, 17-27.

ŞAKACI, Bilge Kağan, (2012), “Derin Ekolojinin Derinlikleri”, **Yeşil ve Siyaset, Siyasal Ekoloji Üzerine Yazılar**, 95-121.

ŞAHİN, Yusuf, (2004), “Etik Ama Otorite Bir Kavram: Kültürel Kapasitesi” **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt: 59, Sayı: 4, 195-226.

TORUNOĞLU, Ethem - Koparal, A.Savaş-Tezcan, Ümran, - Göncü, Serdar (2012). Çevre Kirliliği, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları

USLU, İbrahim, (1995), Çevre Sorunları, İstanbul: İnsan Yayınları.

ÜNDER, Hasan, (1996), Çevre Felsefesi. Ankara: Doruk Yayıncılık.

VORLANDER, Karl, (2008), **Felsefe Tarihi**. (2. Basım), İstanbul: İz Yayıncılık.

www.columbia.edu/~lnp3/.../ecology/nazi_ecology.htm 15.01.2018. tarihinde erişilmiştir.

YAVUZ, Fehmi – KELEŞ, Ruşen, (1983), Çevre Sorunları. Genişletilmiş Baskı, Ankara: A.Ü. SBF Yayınları.

ZEGERS, Peter, (2003), “Politik Ekolojinin Karanlık Yüzü”, (Çeviren: Nihat Bekler) **Toplumsal Ekoloji**, Sayı: 3, Kasım, 69-80.

Extended Abstract:

Renaissance and Reform movements and Positivist Cartesian thought constitute one of the important steps in the change of the world of mind. The industrial revolution brings about social change and social stratification along with economic development. Latin, which is the undisputed communication tool of education and science, gradually becomes a place of national language. Enlightened thinking and the atmosphere created by Modernity lay the groundwork for a new search for state-society-family-individual relations and the emergence of increasingly shaped ideological and ideological systems. The technological and economic accumulation in the New World America and Central and Western Europe also manifests itself in the field of politics and governance. Disciplines emerging that explore the universe, nature, settlement units and individual-society relations through different perspectives. There are also no instances of technological and economic racing between countries, the imposition of a force and more and turning into a conflict with the will to become a judge.

XX for humanity. The century was the scene of two important world wars, of scientific and technological advancement, of industrialization, of the deprivation of all sorts of resources by the developed countries of the poorer countries from the previous centuries. World War I Austria-Hungary, the sick man called the Ottoman Empire and the products of the developed industry to reach a wider market and cheap raw material sources Germany, England, France and Russia took place between; but ended with the liquidation of the Ottoman State. The Second World War, on the other hand, was transformed into a human tragedy in Europe and Asia, together with economic and social incentives. Both world wars led to the emergence of new national states and the change in the shapes and dimensions of colonialism. Otto von Bismarck (1815 -1898) in XIX. In the XX century, Germany established the political unity. century is the most important country in the center of these wars. Throughout the history of mankind, the ecosystem created by the assets in the environment has been seriously affected by the events and consequences that arise from all these structures and practices.

The historic adventure of the Germans has also affected their philosophical and political thought worlds. The Nazis, who came to power in Germany in 1933 and led the country with iron punches for twelve years, led to the emergence of the Second World War with racist and propagatory approaches, have an interesting perception of environmentalism. On one hand, innumerable human beings carried out genocide on the one hand, and on the other hand, in the context of animal rights and environmentally sensitive activities, they left deep traces in the history of ecology, while others, in other words ogenist understanding, destroyed the sick, weak, old and disabled in society. In fact, environmentalism refers to a tree that respects the right of living beings to live, approaches nature with care, people who act extraordinarily carefully about the preservation and life of plants and animal species that face extinction, and their behavior patterns. This sensitive approach

seems to be incompatible with the idea of protecting the environment with racist Nazi genocide, which emphasizes the superiority of the German race, is weak in itself, and does not recognize the right to live differently. But the Nazis have an interesting tendency, for the first time, at the state level, legislative regulation has led to the protection of nature and the implementation of practices that encourage animal farming and organic agriculture. Thus, the contradiction between these attitudes of nature-friendly and hostile approaches to human beings as genocide is also remarkable.

In this work, the environmental perception, ecological views and applications of Hitler and Nazis will be discussed. The basic bases of Nazi ecology, the currents of ideas and resources that nurture this understanding will be examined and Hitler's attempt to analyze the nature, human and other aspects of life and ecology will be analyzed.

Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832) who is interested in literature and natural sciences and Johann Gottfried Herder (1744-1803) who advocated the national language of the people he spoke and wrote his poems in this duel is one of the important names influencing Hitler in his feelings and idea plan we must record it. Unlike the cities of cosmopolitan structure, the villages which are the places where the pure German culture is kept alive and the unspoiled life is the main source of the German national consciousness. Indeed, the tastes that Jacob and Wilhelm Grimm brothers compose are the organic yields of the German folk art and the motifs of the oral gene. These pioneering thinkers and poets have influenced the intellectuals and the public in terms of ideas, feelings and excitement; therefore they have prepared German cultural and political unity. As a result of the destruction of the Second Reich with the First World War, Germany has taken the effort to repair the rapidly gathered and hurt national pride with the economic power and disciplined work in science, technology, industry and agriculture. XIX. and XX. Century, Romanticism is a period of social and cultural roots that is popular in Central and Western Euphrates, and the formation periods of national states.

Hitler and the Nazis were represented by Paul de Luard (1827-1891), Gudion von List (1848-1919), Alfred Schuler (1865-1923) and Julius Langbehn (1851-1923) as representatives of the romantic and mystical worldview, 1907), as well as the German biologist Ernest Haeckel. It is known for the first time in 1866 that Haeckel used the term ecology as a scientific discipline investigating their complex and multifaceted relations, in such a way as to create a system between living and non-living beings. Ernst Haeckel, in ecological terms, meant a network of all organisms that surrounded and interconnected. According to him, the universe was holistic and self-balanced. Haeckel was of the opinion that "man is not in nature, but in nature". Haeckel, who believed that humans and animals had equal status in nature, criticized Christianity for keeping humans superior to nature and animal. Thus, Haeckel argued that human beings were alienated from nature, expressing that nature is the only source of truth and that man should guide him. Society

had to be restructured according to the data obtained as a result of observation of nature with scientific methods.

When the views and practices of the Nazis on ecology are evaluated with an unbiased approach, it is possible to reach the following conclusions. Hitler's nature-sensitive and protective thoughts, the defensive attitude of animal rights, the nature of the invader and the racist beneath the purported intent of carrying a shroud. Even if National Socialism claims to be a regime that protects animals, "pure and superior German racism" is to ensure that other races are even lower than animals. Nature, on the other hand, was considered to be one of the elements of holy homelands that served the healthier, happier and more affluent life of the superior German race. Nature and forests were cultural assets of Germans, and loving them was interpreted as a genetic feature of Germans. Underneath the Nazis' attention to nature and the earth lay in the thought of bringing legitimacy to Hitler's expansionist policy.

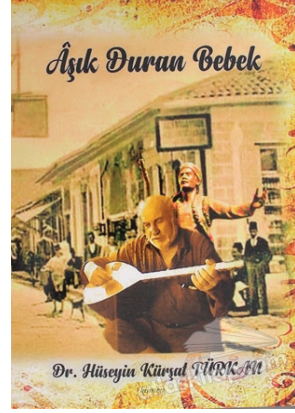
Âşık Duran Bebek *

Hüseyin Kürşat TURAN

Doç. Dr. Yılmaz YEŞİL **

Türk kültür hazinesinin önemli bir varlığını teşkil eden unsurlardan birisi de âşıklık geleneğidir. Türk milletinin tarih sahnesinde yer almaya başladığı dönemlerden itibaren ortaya çıkmış olduğu dile getirilen Türk âşıklık geleneği, çağlar içinde süre gelen deneyimler, gelişmeler ve kazanımlar ile biçimlenmiştir. Böylelikle kendine has icra töresi, geleneği yaşatan yapısı, âşık olma ve âşıklığı sürdürmenin uyulması gereken kuralları gibi ilkeleri ile teçhiz edilmiştir.

Kam, baksı, oyun ve ozan geleneğinin günümüzde temsilcisi olan âşıklar; yeni bir yurt olarak benimlenen Anadolu'da da Türk kültürünün kök salmasına önemli katkılar sağlamışlardır. Türk milletinin pek çok hasletini terennüm eden âşıklar günümüzde ne yazık ki eskisi kadar rağbet görmemektedir. Gelenek kendi için yaşamakta, pek çok âşık ve onun ürettiği kültür ürünleri ancak alanın araştırmacılarının duyarlı çalışmaları ile kayıtlara geçirilerek literatüre girmektedir. Bu tarz çalışmaların kayıt altına alınması bilhassa kültürel belleğin yok olmadan kayıt altına alınması açısından önem arz etmektedir. Kayıt altına geçirilen gelenek ve sözlü edebiyat ürünleri ilerleyen süreçte pek çok araştırmacının bu metinlerden yola çıkarak yeni farklı ve mukayeseli çalışmalar yapmasına da imkân vermektedir (Yıldırım, 2015 23-36; Yeşildal 2011, 139-144; Kayabaşı 2014; Yeşildal 2016, 703-707). Bu tarz çalışmalardan biri de Dr. Hüseyin Kürşat TÜRKAN tarafından hazırlanan “Âşık Duran Bebek” adlı çalışmadır (Türkan, 2017). Araştırmacı öğretmen olarak görev yaptığı Hatay’da derse konu âşık geleneği üzerine yapmış olduğu bir araştırma ile âşık ile tanışmıştır. Bu tanışma ve zamanla ilerleyen diyalog, âşık henüz hayatta iken bir bilimsel çalışmaya everilmiştir. 1936 yılında doğan Hacı Duran Bebek’in 2017 yılının ocak ayında vefatının ardından aynı yılın mart ayında yayınlanan bu çalışma ne kadar önemli bir arşivin çok önemli bir zamanlama ile yok olmaktan kurtarılarak kayıt altına alındığının bir göstergesidir.

* TÜRKAN, Hüseyin Kürşat, (2017), Âşık Duran Bebek, Konya: Kömen Yayınları.

** Gazi Üniversitesi, Türk Dili Bölümü, Ankara-Türkiye, yilmazyesil66@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-6605-3541>

Kültür tarihi çok eskilere kadar uzanan Hatay'ın, Türk kültüründe de müstesna bir yeri bulunmaktadır. Bu çalışma Hatay aşıklık geleneği hakkında bilgi vererek ve Hatay yöresi aşıklarından bilinen ve tespit edilen 34'ü ile ilgili olarak bir biyografik özeti ihtiva etmesi açısından önemli olarak değerlendirilebilir. Ardından Âşık Duran Bebek'in hayatı, âşıklığı üzerine geniş bir çalışmayı barındırmaktadır. Âşığın şiirlerini tür, şekil, biçim, üslup, bakımından inceleyen araştırmacı âşığın şiirlerini de hece ölçü sayılarına göre tasnif ederek eserinde yer vermektedir. Bunun yanında tasnif dışı şiirlerine, atışmalarına yer verdiği çalışmanın sonuna şiir dizini ekleyen araştırmacı, ekler bölümünde de âşık ile ilgili fotoğraflara da yer verdiği ekler bölümü ile çalışmasını sonlandırmıştır. Yararlanılan kaynaklar bölümünde geniş bir bibliyografik künye ihtiva eden çalışma Hatay aşıklık geleneği hakkında vermiş olduğu bilgiler ve Âşık Duran Bebek üzerine yapılan çalışma açısından daha sonra yapılacak çalışmalara kaynaklık etmesi ve ışık tutması açısından büyük önem taşımaktadır.

Kaynakça:

KAYABAŞI, Rabia Gökçen, (2014), **20. Yüzyıl Türkiye Sahası Âşık Edebiyatında Eleştiri**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

TÜRKAN, Hüseyin Kürşat, (2017), **Âşık Duran Bebek**, Konya: Kömen Yayınları.

YEŞİLDAL, Ünsal Yılmaz, (2011),, "Kastamonu Kaynaklarında Erzurumlu Emrah (Müntehabât-ı Eş'ar), (Akman E.)", **Türk Kültürü**, IV, 139-144.

YEŞİLDAL, Ünsal Yılmaz, (2016), "21. Yüzyılın Homer'i: Sayakbay Karalayev", **Uluslararası Türk Dünyası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresi Bildirileri**, ANTALYA, TÜRKİYE, 1-4 Aralık 2016, vol.3, 703-707.

YILDIRIM, Seyfullah, (2015), "Kazak Akını Süyinbay Aronulu ve Onun Ötegen Batır Destanı", **Türk Bilig**, 30: 23-36.